DICCIONARI AGUILÓ

Tom I

Lletres A i B

DICCIONARI AGUILÓ

MATERIALS LEXICOGRÀFICS APLEGATS

PER

MARIAN AGUILÓ I FUSTER

Tom I

Lletres A i B

BIBLIOTECA FILOLÒGICA DE D. A. D'E. C.

514

«DICCIONARI AGUILÓ»

514

BIBLIOTECA FILOLÒGICA DE L'I. D'E. C.

"DICCIONARI AGUILÓ"

MATERIALS LEXICOGRÀFICS APLEGATS

PER

MARIAN AGUILÓ I FUSTER

REVISATS I PUBLICATS SOTA LA CURA

DE

POMPEU FABRA I MANUEL DE MONTOLIU

TOM I

Lletres **A i B**

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
PALAU DE LA DIPUTACIÓ
MCMXV

Impremta de la Casa de Caritat : Montalegre, 5 : Barcelona

ADVERTIMENT

Una de les primeres decisions de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans fou d'empendre la publicació dels materials lexicogràfics aplegats per En Marian Aguiló, en la certitud de prestar amb ella un alt servei a les lletres catalanes tot retent el millor homenatge a la memòria del mestre.

A penes constituïda la dita Secció, procedia a l'adquisició d'aquells materials amb el compromís exprés de publicar-los, i quan, en octubre de 1912, foren fundades les Oficines lexicogràfiques, llur primera tasca fou de continuar-ne l'ordenació, ja començada alguns mesos abans sota la direcció del Dr. Lluís Segalà, procedint-se tot seguit a fer les citacions que l'autor s'havia limitat a deixar indicades. Dutes aquestes tasques amb una gran activitat, la primavera de 1913 començava la redacció del DICCIONARI AGUILÓ, del qual ara apareix el primer volum.

La sola ordenació, avui ja terminada, de les nombroses cèdules que integren la replega lexicogràfica d'En Marian Aguiló, ha estat una tasca llarga i no exempta de dificultats. Les cèdules es trobaven distribuïdes en paquets cadascun dels quals contenia les corresponents als mots començats per un grup determinat de lletres; però, dins cada paquet, calia ordenar-les alfabèticament, i calia classificar per significacions les cèdules referents a un mateix mot. I, demés, el fet que molts de mots figuraven en la replega amb grafies diverses i les cèdules corresponents es trobaven per tant distribuïdes en distints paquets, obligava sovint a passar cèdules d'un paquet a un altre o a fer les referències oportunes a fi que, en procedir a la redacció definitiva de l'obra, poguessin ésser exa-

minades alhora totes les cèdules corresponents a un mot determinat.

Però la tasca més grossa havia d'ésser la de fer les nombroses citacions que conté l'obra d'En Marian Aguiló. Una gran part de les cèdules de la collecció eren fetes en vista de passatges d'autors antics o moderns, que, en el futur diccionari, havien de figurar com a exemples dels mots que encapçalaven les cèdules, i sovint aquestes no contenen la còpia del passatge a retreure, sinó una simple referència, alguns cops incompleta. Calia, doncs, triar i separar de la collecció totes les cèdules que contenen la indicació d'un passatge a retreure i, després de classificar-les per autors, procedir a cercar i a copiar els passatges assenyalats per N'Aguiló, reintegrant-les finalment a la collecció sense alterar l'ordenació establerta. Però quan ja s'havien fet la major part de les citacions corresponents a les lletres *A* i *B* del vocabulari i anava a començar-se'n la redacció definitiva, hom s'adonà que algunes de les citacions fetes per N'Aguiló no són una còpia fidel dels passatges retrets. Alguns cops, en efecte, l'autor en lloc de copiar un passatge, l'havia arranjat a la seva manera a fi que amb poques paraules ressortís la significació del mot inventariat. Així, per poder restablir en tals casos la redacció original, cosa que es jutjà indispensable, calia no solament treballar, com s'havia fet fins aleshores, en les cèdules que ofereixen citacions a fer, sinó en totes aquelles on figura qualsevol citació, la qual cal comprovar. La magnitud d'aquesta tasca i les dificultats que ofereix el treball de refundició de la immensa replega expliquen la relativa lentitud amb què forçosament s'haurà d'anar publicant la present obra.

Aquest treball de refundició és del tot indispensable, vist que les cèdules de la replega no són en llur majoria sinó les apuntacions fetes per N'Aguiló en el moment de trobar escrit o sentir usat un mot, les quals no poden pas ésser publicades sense donar-los una nova redacció, després d'ésser curosament confrontades i coordinades. Aquesta tasca fou encomanada al Director de les Oficines lexicogràfiques, En Pompeu Fabra, que és qui ha redactat aquest primer volum, que conté des del mot *a* al mot *buyt*. La redacció dels

volums successius correrà a càrrec d'En Manuel de Montoliu, que acaba d'ingressar en aquelles oficines, i sota la immediata direcció del qual treballarà des d'ara el personal dedicat a fer i a comprovar les citacions.

Cal advertir, referint-nos al primer volum, que ara apareix, — i així mateix s'esdevindrà en els successius, — que no totes les citacions que hi figuren han estat comprovades : en uns casos no es pot fer la comprovació per no trobar-se el llibre o document a consultar, i en altres casos perquè l'autor s'oblida de consignar la pàgina o el capítol d'on tragué la citació. Algun cop la curtària del llibre a consultar o la recordança, per part d'algun collaborador, de l'indret on es troba el passatge citat, permet de fer la comprovació àdhuc en aquests casos; però sovint cal renunciar-hi, puix altrament la tasca esdevindria interminable.

Cal, així mateix, advertir que hom no inclou en el vocabulari totes les citacions que figuren en la replega. En certs casos, n'hi ha tantes de referents a un mateix mot o a una mateixa significació d'un mot, o són algunes d'elles tan consemblants, que s'ha cregut convenient donar-ne una tria, puix altrament s'allargaria fora mesura l'obra sense aconseguir-se amb això donar una millor coneixença de la valor dels mots. Però sempre que es deixa de transcriure un exemple es fa la corresponent indicació, de manera que el lector té esment del nombre d'exemples que s'han tingut al davant en establir la significació de cada mot, i pot fàcilment comprovar-los i aprofitar-se'n sempre que li convindrà.

Per bé que el present vocabulari conté tota la replega lexicogràfica de N'Aguiló, no dóna pas una idea justa del nombre immens de cèdules que l'autor havia arribat a collecionar. Sovint dues o més cèdules contenen la mateixa citació; sovint la definició d'un mot es troba repetida una infinitat de vegades. Hi ha cèdules on l'autor s'ha posat qüestions que es troben resoltes en altres; n'hi ha on es fan afirmacions que en altres es troben desmentides : tals cèdules són evidentment inaprofitables. No són tampoc aprofitades un cert nombre de cèdules, les unes perquè no contenen sinó una referència a un passatge introbable, altres perquè són del tot ininteligibles,

altres perquè contenen evidentment una inexactitud, altres en fi perquè són notes d'un interès purament personal de l'autor. Hi ha encara unes altres cèdules no aprofitades: les que consisteixen en notes de caràcter històric, arqueològic o folklòric, sovint extenses i sense cap valor lexicogràfica. Aquestes cèdules seran segurament objecte d'una publicació a part en acabar la del vocabulari; però, en l'endemig, el lector és advertit de llur existència dins la replega mitjançant el signe ⚹ amb què van marcats tots els articles on és omesa alguna de les dites notes, i si té curiositat de conèixer-ne alguna pot recórrer a la collecció original, que es troba a la disposició dels estudiosos a l'Institut d'Estudis Catalans.

En la present obra es reflecteix la manca d'unitat que presenten les cèdules, les quals l'autor havia anat redactant i collecionant en diferents èpoques de la seva vida. Per fixar la valor d'un mot, l'autor en dóna, adés la traducció castellana, adés un o més sinònims catalans, adés una definició, adés solament un o més exemples. D'aquí ve la disparitat que s'observa entre els diferents articles del vocabulari. Una altra causa n'és la desigualtat en el nombre de cèdules corresponents als diferents mots: d'alguns hi ha una munió de cèdules; d'altres, una sola, que a vegades no conté sinó una data o un nom d'autor.

No deixa de fer-se una certa tasca d'unificació, però solament en allò que no afecta el fons, sinó simplement la forma. Per exemple, l'autor treu sovint citacions de dues o més edicions d'una mateixa obra; quan això s'esdevé, les citacions són generalment referides, en el vocabulari, a una sola edició, la més accessible; així, les referències a un *Recull d'Eximplis* manuscrit són reemplaçades per referències a l'edició impresa que forma part de la *Biblioteca Catalana* de N'Aguiló. Quan les obres consultades per N'Aguiló han estat publicades en edició crítica, les citacions són unificades segons el text d'aquesta; aquest és el cas de les obres de N'Auzias March i d'En Jaume Roig, editades críticament per N'Amadeu Pagès i En Roc Chabàs respectivament. Solament en alguns casos en què es tracta d'edicions molt

divergents o de llibres igualment accessibles, deixem de fer aquesta unificació. Quan es tracta de textos antics publicats per revistes modernes fem precedir el nom de la revista de l'any o segle en què el text està datat.

Apareix també unificada l'ortografia de les nombroses definicions i notes que figuren en el vocabulari. De primer s'havia pensat de copiar-les sense canviar-ne la grafia, però es desistí de fer-ho en vista de l'ortografia vacillant de N'Aguiló i de figurar a la replega cèdules de diferents collaboradors escrites en les ortografies més variades. Va sense dir que no fem cap modificació en la grafia dels mots que encapçalen els articles, ço que minvaria evidentment l'interès científic de la replega, com no alterem tampoc l'ortografia dels passatges citats, tant els d'escriptors moderns com els d'autors antics. En aquests no fem altra cosa sinó descompondre les contraccions de mots recorrent, si s'escau, a l'apòstrof, i accentuar gràficament els polissíllabs segons les regles actuals d'accentuació, però no fent ús sinó de l'accent agut. Quant als autors moderns, no fem sinó unificar l'accentuació seguint en un tot el sistema d'accentuació gràfica avui generalment adoptat.

El lector trobarà en el vocabulari algunes notes i definicions en castellà. Les que hi ha a la replega són incomparablement més nombroses; però es cregué convenient girar al català totes aquelles que, en ésser traduïdes, no risquen de perdre res de llur valor. En canvi, d'altres en les quals s'estableix una equivalència o una comparança amb un mot castellà o de les quals qualsevol circumstància fa difícil o perillosa la traducció, són deixades en castellà seguint el criteri de respectar meticulosament el pensament de l'autor.

Per als mots que, posseint formes o grafies diverses, figuren en diferents indrets de la replega, seguim en general el criteri de respectar la distribució de l'autor, llevat en el cas en què la reunió, dins un sol article, de totes les notes, citacions, etc., referents a un mot pot oferir aventatges per a l'estudi de la seva significació. En aquest cas, donem la preferència, per a encapçalar l'article corresponent, a la forma o grafia més important per qualsevol concepte, i al costat seu

posem, dins claudàtors, totes les altres formes o grafies que figuren a la replega, en tant que això és possible en virtut de les referències fetes per l'autor o pels ordenadors. En aquest punt el vocabulari ha de presentar forçosament nombroses inconseqüències i omissions; per evitar-les hauria calgut no començar la seva impressió fins a estar acabat el treball de redacció i haver repassat curosament tota l'obra. Però això n'hauria retardat molt la publicació sense que l'obra hi sortís guanyant en proporció al treball i al temps esmerçats.

N'Aguiló havia anat aplegant durant llargs anys els materials lexicogràfics que ara publica l'Institut, amb el designi de compondre un diccionari general de la llengua catalana, i els seus amics i admiradors s'havien acostumat a designar la immensa replega amb el nom de DICCIONARI AGUILÓ. Amb aquest nom ha continuat designant-se, i per bé que l'obra actual no sigui ço que ordinàriament s'anomena un diccionari, l'Institut ha trobat escaient de conservar-lo : els devots del mestre li'n sabran grat, i tot malentès és evitat amb l'explicació que figura sota mateix del títol.

El DICCIONARI AGUILÓ essent pròpiament un inventari de materials lexicogràfics, la seva finalitat no pot ésser, doncs, de codificació, sinó purament de consulta i d'illustració en els problemes que avui són objecte de debat dins el camp de la nostra llengua literària; i, així, no ha de sorpendre que no hi figurin un gran nombre de mots que per ésser prou coneguts N'Aguiló no inclogué en l'inventari, ni que de moltes de les paraules que hi figuren siguin esmentades solament alguna o algunes significacions especials i poc conegudes, ni en fi, que aquest inventari contingui nombrosos castellanismes introduïts des del segle XVI, avui definitivament bandejats de la llengua literària, però que són documents essencials per a la història de la llengua catalana.

La bibliografia de les obres consultades per N'Aguiló, que serà objecte d'un volum a part, és riquíssima; però malauradament, de tot l'immens cabal bibliogràfic utilitzat per N'Aguiló, solament una part ha pogut ésser identificat, perquè l'autor ometia sovint en les seves cèdules la indicació del lloc, biblioteca o arxiu on es trobava l'obra per ell consultada, i altres

vegades se servia de sigles i abreviacions en les quals és difícilment reconeixedor el títol del llibre o manuscrit corresponent, que tot sovint pertany a la categoria de les obres rares i de minça importància literària. Així i tot, han pogut ésser identificades i, per consegüent, consultades i catalogades més de sis centes obres (llibres o manuscrits), les quals figuraran en la primera part de la *Bibliografia*. La segona part d'aquesta compendrà les obres que no han pogut ésser trobades o identificades, les quals aniran descrites amb les mateixes sigles o abreviacions que usa N'Aguiló, i constituirà un registre de gran utilitat per a tots els qui s'interessen en la bibliografia general de la llengua catalana.

A

a, preposició:—*a*, introduint: **1**, el complement directe: «e aprés lo Mestre abraçá *a* Phelip», Tirant, I, 318. En aquest cas solía ometre's: «Com Tirant posá en libertat tots los catius que havía comprats en Alexandría», Tirant, I, 340; «Tem Deu e serva los seus manaments», XV; «enganar Deu», XV. **2**, el complement indirecte: «E l'emperador... enviá sa fiyla *a*l Rey don Alfonso d'Aragó...», Cron. Jacme, 7; «...molt desige saber que es lo que pertany *a* cavaller e no *a* altre home», Tirant, I, 97; «sies *a*l cech bastó», Collacions, 261 v.º; «No es novella cosa *a* mi abundar en lágremes», Tirant, I, 18. Noteu: *fer, lexar, jaquir* & *fer* a per *fer, lexar, jaquir* & *fer* de o per: «que's fa amar *a* totes gents», Tirant, I, 351; «Ell se feu assotar... *a* un seu esclau», Legend., II, 296; «clam-me de la mia gran ignorancia que m'haja lexat trahir *a* un home strany e no conegut», Tirant, III, 346; «com s'era lexat vençre *a* un prevere», Flos Sanct., 168; «e que no'l jaquís aquí menjar *a* besties», Flos Sanct., 319; Tirant, I, 288. **3**, el complement adverbial: «...anaren-se'n *a* Salou... E vinguem depuys *a* Saragoça», Cron. Jacme, 21, 22...; «anar les processons *a* sepultures...», Doc. Arch., XXVII, 202; «E yo li prometí *a* fe de cavaller...», Tirant, I, 146. Forma part d'una infinitat d'expressions adverbials: *a cap, a tart*, &. V. **cap**, **tart**, &. Solía suprimir-se en les indicacions de preu: «Quant se ven la fanecha del forment?», J. Esteve;—*en:* a tradueix sovint la prep. locativa cast. *en*: «feyen la guayta *a*l castell de popa de la nau», Tirant, I, 322; «sta *a*l cadafal del senyor Rey», Id., I, 244; «Deus saber que *a* Mallorques hi havía un mercader», 12.ª del Crestiá, c. 150; «Quant yo seré *a* Bolunya yo estudiaré», J. Esteve; «no havem permés sia entrat *a* la vila», Doc. Arch., XXII, 36; Cp.: «un pom *a* forma de ou», Doc. Arch., XXVI, 202; —*hacia, contra*: «que negú no desrengás *a* ells», Cron. Jacme, 433; «la superbia ergullá los angels *a* Deu», XIV;—*para*: «servir *a* joch», Aureum opus, 230 v.º; «lo servii *a* que son logats», Cost. de Tortosa, 48 v.º; «Scrjure alguna cosa *a* eterna memoria», J. Esteve; «diners *a* vi», XIV; — *por, como:* «lo leupart havía la pus bella bestia *a* muller que fos en tot lo mon», Félix, I, 234, «no't tengues *a* vil», Cató, 6 v.º; «hajau *a* cert», Doc. Arch., XXII, 227; «Senyor *a* difícil cosa tenim nosaltres...», Tirant, I, 69; «*a* tres fembres leyals n'i ha cent de desleyals», XIV. Noteu: *anar a* (ir por) per *anar a cercar*: anar *a* llenya, *a* herba, *a* aigua, &.; «Envieu *a* tinta, plomes e pergamí», XV; — Davant un verb en infinitiu tradueix sovint altres preposicions cast. (*de, en, para*, &.): «tu

qui vanar-te sols *a* perseguir los ladres», Quinto Curcio, m 2, v.º; «los doná be *a* menjar», Tirant, I, 314; tardar *a* venir; entretenir-se *a* fer una cosa; «No so tan cansat per la vellea que *a* sostenir lo cansament haja mester bastó», J. Esteve; «Obrir la bocha *a* parlar», Id.; «Lo diable posa sos laços *a* enganar los homens», 12.ª del Crestiá, c. 150; «la mort cascún jorn nos persegueix e'ns encalça *a* pendre», Flos Sanct., 320 v.º; «Nat es l'aucell *a* volar», XIII, XIV. Noteu: «he oit *a* dir», Isop; «frare Bernat *a* barallar nos covendrá», Francesch de la Via, 37; en canvi: «anaren dormir», Curial, 128; «se n'anás dormir», Legend., II, 265. Noteu: «No't canses *de* be *a* fer», XVII. Cp. «*per* be *a* fer». V. per a; V. haver a; «Ous freschs *a* beure», J. Esteve; «Los qui tenen blats *a* vendre...», XVI; «xxiij lb. de lana blanque mig pintenada e mig *a* pintenar», XV; hi ha més balcons *a* tancar (XIX); **com a, per a, fins a, tro a, dret a**, &. V. **com, per, fins, tro, dret**, &;—Se troba de vegades anteposada a certs adv., prep. : «pujen *a* ensús», Félix, I, 132; «la calor que *a* sobres de tant foch hi havía», XVI; «privat *a* enpertostemps», 12.ª del Crestiá, c. 113; «Lloat sereu *a* mentre hi haurá hómens», Dicc. Torra; en aquest cas se sol prefixar : *aprop, abaix*.

a, prefixe : en català es troben innombrables verbs formats amb aquest prefixe (*aconsellar, aturmentar, amenassar, atrobar*, &.), els quals tenen la mateixa significació que els verbs simples corresponents (*consellar, turmentar, menassar, trobar*, &.)— Ex. de a prostètica: *anou, aglà, asserp* (Valencia), *arrel*, &.

ab [generalment pron. *am, amb*]: «...que faríem ajustament de bones obres *ab* la fe que nos havíem», Cron. Jacme, 4; «prestament se pres lo foch en la nau *ab* tan gran furia...», Tirant, I, 324; «ben sabets vos que si nuyl hom se met en casa de cavaller *ab* malefici que haja fet, que segur hi deu ésser...», Cron. Jacme, 352; — «nosaltres som stats *ab* Tirant e ha'ns offert per part sua de fer tot lo que nosaltres jutjarem», Tirant, I, 243; — «lo qual pa alís los faea piquar *ab* un morter...», Doc. Arch., XXVIII, 191; «Llavors molts de la nau no pensaren altra cosa sinó de fogir *ab* les barques», Tirant, I, 324; — **ab tant, ab aytant** : en esto, mientras tanto : «E *abtant* lo jutge doná la sentencia», Legend., I, 86.

ababols (Espills): punxents.

àbach : **1**, taula de Pitàgoras. **2**, la part superior que corona el capitell d'una columna (V. Labernia).

abachite : «Item hun pom ab huyt cayres appellat pedra de *abachite* foradada ab son cordó vermell», Doc. Arch., XXVI, 202.

abacial [**abbacial**] : que pertany a l'abat o abadía : «per vostra *abbacial* dignitat», XV.

abaciologi? : llista o noticia dels abats d'un monestir.

abacus : tinell o taula per a comptar, Nebrissa Gram., 119.

Abadal, llin. Mataró, &. Cp. **Campabadal.**

abadejo (Valencia, XVII) [**badejo** (Tremp)] : bacallà.

abadench, -ca. V. **abacial.**

abadessa : **1**, [**abbadessa, badessa**] : la superiora de les monges de certs convents. **2**, ventre del porc (Vilanova de Meià); l'*abadessa* és distinta del *gos*.

abadía [**abbadía**] : casa de religiosos governada per un abat : «Lo abat de Poblet occupat en los afers de la sua *abadía*», 1382; «un honrat abat... convidá tots los monges de la sua *abadía*», Legend., I, 23; — casa de l'abat; — rectoría (prov. Tarragona, Lleida): «*abadía* de la dita esglesia de Castellet», 1499.

abadial. V. **abacial**.

abadiat [**abbadiat**] : tot el troç de terra comprès sota la jurisdicció d'un abat : «e es de gran necessari s'i proveesca, com en l'*abadiat* de son frare, qui es l'abat de Vilabertrán», Doc. Arch., XXI, 246; «Com en los llochs de Aulesa, Sparaguera, Monistrol, Collbató, lo Bruch, la Guardia e Marganell de l'*abbadiat* de Montserrat...», Doc. Arch., XXII, 274. Se deia l'*abadiat* de Montserrat, de Ripoll, de Sant Cugat del Vallès, de Gerri, &., com se diu bisbat o arquebisbat, priorat, arxiprestat. ⚹

abadiver : «portalet petit dels *Abadivers*», «torre dels *Abadivers*» (a Girona, XV), Chia, III, 367. V. **aibadiver**.

abaganyar : «...un perol per adobà, ferro vell a *abaganyà*», Rom. Milà, 411. Cp. el refrany : No hi ha res que no sia *abaganyat*.

abaix. V. **baix**.

abalir (St. Aniol, Besalú, &.): aniquilar, consumir, olvidar : Ex.: han *abalit* tal camí, n'hi ha un de millor; — **abalir-se** (Empordà): fondre's, desaparèixer. Cp. **abolir, abolir-se**, Mallorca. — Cp. «En temps d'yvern no cové... trop jaure ab fembra per ço que la digestió no *s'abalesca*», XIV, XV.

abalma. V. **balma**.

abalot, abalotar. V. **avalot, avalotar**.

abaltir (Camp de Tarragona): sossegar, condormir, aletargar, ensopir. Cp. : «En nit no pux dormir, no'm pux pensar ni *abaltir*», vers 1148 del Ms. de Carpentras, *Romania*, Avril-Juillet, 1886. Cp. **esbaltir** (Mallorca), **aboltir** (Lleida).

abalum per **embalum** : «*abalum* d'equipatges», N. Oller, *Vilaniu*, 72.

Aballar [**Abayar**], llin. Mallorca.

Aballí, llin. Barcelona.

aballiment, aballir. V. **abelliment, abellir**.

Aballó, llin. Barcelona.

abanderat : abanderado. ⚹

abandó [**abandón**, XV] : abandonament.

abandonació (rural) per **abandó**.

abandonadament : con abandono, con completa confianza : «La amicicia dels nostres antecessors fa que nosaltres puxam *abandonadament* usar lo hu del l'altre», J. Esteve.

abandonament : abandono : «aquells qui lurs bens abandonen a lurs creedors, per aquell *abandonament* no son deliurats», Cost. de Tortosa, 74.

abandonar : «E vostra Altesa no's deu així *abandonar* de anar en tot loch, com siau filla de Emperador : teniu-vos en gran stima si voleu que per les gents siau stimada», Tirant, III, 49.

abans : antes : «E Nos anam-nosne envés Murcia e *abans* havíem feyt saber als prohómens que Nos hi devíem venir», Cron. Jacme, 304; «Pus tost o *abans*», J. Esteve; «*Abans* fonch fet que no dit», Id.;— **abans de** : «*Abans de* aquest temps», Id.; «*Abans de* tres dies no'm puch partir de ací», Id.; «*Abans de* temps: Intempestive», Id.; «*Abans de* totes coses : Omnium primum», Id.; — **abans que** : «*Abans que*'ns ne anem de ací», Id.; «*Abans que* fossen passats tres mesos», Id.; «*Abans que* morís», Id.; — **d'abans** [**dabans**]: antes, de antemano : «Encara tench per pus orat a Sent Miquel que no feya *dabans*», Legend., II, 292; «... e torná's asseure així com *dabans* estava», Id., II, 106, 107; «comencé a fer molt pus aspra penitencia que *dabans*», Vida de Santa Angelina; «tindrás mes que no havíes *dabans*», Flos Sanct., 156 v.º; — **com abans puxa** : tan pronto como pueda : «... e que's cobre *com abans puxa* ço que la confraría deja haver», Doc. Arch., XL, 229.

abantes per **abans**, com hi ha *llavors* i *llavores*, *doncs* i *donques* : ho diuen en algunes encon-

trades de Catalunya (Empordà, &.), i ho tinc en varies cançons populars : «d'una cosa os vull advertir *avantes* (sic) no sigueu fora», Rom. Milà, 94; «*avantas* (sic) el gall no canti», Id., 72; Cp. : «Ses fulles *abantes* verdes són ja polsim», Casas i Amigó, *Poesies*, 24.

abarallar-se : oit en alguns punts de Catalunya per **barallar-se**.

abarar (Vilafranca) : fer volar (un estel, una grua).

abaratir, abaratir-se. V. **embaratir, embaratir-se**.

abarcar-se : acaparar : «ell s'ho *abarca* tot»; «Perqué alguns mestres baxadors no pugan *abarcar-se* la major part de les feynes e donarles a fer a qui be'ls plaurá,...», Ms. Ordin. Grem., 21 v.º.

Abarcat, llin. Barcelona.

abarces, per **esbarzers**, i una especie d'*abarces* que tenen les punxes més petites se diuen **abarceroles** (Prov. Lleida).

Abareda, llin. Catalunya.

abarganyar. V. **averganyar**.

abarginia. V. **alberginia**.

abaronar el timó : clavar-lo amb perns per ajuntar les planxes : «It. dos timons *abaronats* de nou barons cascún e ab palomes cascún», Capmany, *Mem.*, II, 412.

abarracanat. V. **abarraganat**; — **anar molt abarracanat** (Mallorca): anar malament, espellissat.

abarracar-se (XVII) : anar a viure a les barraques fora ciutat quan hi ha pesta. Miquel Parets.

abarraganat. V. Labernia; — «es *abarraganat* de tothom y may se agüa» (Mallorca) : rechazado, despreciado.

abarrugar-se, abarrugat.

abarzer. V. **esbarzer**.

abassegador (plana de Vich, &.): acaparador.

abassegar [**abassagar; abasegar, abasagar**] : acaparar, agavillar: «l'avar guarda sa riquesa... y ... somía sols or *abassagar*», R. Bordas; «La escola grímmica no s'acontentà de les rondalles que de dret li pertanyíen..., sinó que... les *abasegà* totes...», Bertràn i Bros, *Rondallística*.

abast. V. Labernia; — **donar abast** : l'aigua, el blat, &., no *dóna abast* al poble.

abastadament (XIV) : suficientemente : «N. guardoná *abastadament* los metges de l'argent pregant que fossen curosos de la sanitat de sa filla», Lib. de Consolació del Doctor Albert.

abastament [**a bastament**] : suficientemente, bastante.

abastantment (XIV) : bastantemente.

abastar : 1, alcanzar : — coger una cosa alta o apartada, como, per ej., la fruta de un árbol [sin. *heure, haure* o *haver, cullir, despenjar*, Mallorca]; «tant com mos brassos podíen *abastar*», Passió de la Verge (XV); — «no hi podía *abastar* sa renda», Félix; «per quant lo salari... per carestía de totes coses sia molt poch y no *abaste* ni es competent», 1564, Fur de Valencia; «mon saber a mes no ha *abastat*», G. Turell; «La vera contricció interior hi *abasta*», Tractat de ben morir, 59 v.º. 2, abastecer : «*abastat* de moltes riquees», Collacions, 226 v.º.

abastón : «Pedra preciosa axí apellada per los lapidaris, la qual se troba en lo regne de Archadia, la virtut de la qual es que una vegada inflamada jamay no s'apaga, ans lo seu faró es perpetual», Peccador remut., 27 v.º.

abastonejar : bastonejar : «Deci lo feu *abastonejar*», Flos Sanct., 161; «*Abastonejar* o fartar de bastonades», J. Esteve.

abat [**abbat**] : 1, abad : «Sdevench-se que ho sabé un *abat* de un monastir», Legend., I, 3; «*abbat* de Sant Cugat del Vallés», XVI; —

rector, sagristà. **2**, embuchado de tocino (Andorra, &.). **3**, fer un **visca l'abat** (Mataró) : fer esquellots. **4**, **fer abat de** (Mallorca) : destruir, acabar con.

Abat, llin. Barcelona; — **Mas de l'Abat**, casal del terme de Tarragona.

abatiment : abatimiento : «Altra es la via per la qual has de caminar, car la que tens no porta lo be sinó a *abatiment*», Curial, 330.

abatollar (Arenys d'Aragó) : s'*abatollen* els noers i els ametllers per fer-ne caure les nous i les ametlles.

abatre: **1**, abatir, derribar : «aybres *abatutz* (que el vent ha fet caure)», Perpinyà, 1312; Cp. Sidrach, 1. **2**, rebajar, rebatir: «... que tota persona que vendrá lana lavada... que la haja a vendre ben lavada e axuta e escardaçada, ço es que aquell que la comprará ne pusca escardaçar una quantitat o sort de la dita lana que comprará, e que segons aquella quantitat o sort de lana minvará, se haja *abatre* de la romanent lana...», Doc. Arch., XL, 297; «...e si no complexen, per cascún jorn que fallirán a retre lurs comptes los sie *abatut* prorata de lur salari», Ardits, I, 482; «... los sdeveniments de la batlía valen *abatuts* CL. solidos...», Doc. Arch., XXXIX, 64.

abatre's [**abàtrer-se**] : **1**, amortiguarse (Mallorca). Ex. : lo vent s'és *abatut*. **2**, fer bancarrota: «Qui *s'abat* ab bens d'altri e se'n fuig es dit Decoctor bonorum qui clandestine fugit», J. Esteve; «*Abatre's* axí com fan los camviadors: Decoquere», Id.; «los cambiadors tenint taula de cambi, que se absentarán, *abatrán*, o fallirán...» Constitucions, 3.ª ed., 420. Cp. Doc. Arch., XL, 351; Mem. F. Cabanyes (1635).

abatut : abatido, humillado, vencido, vil : «O com me tendría per vil e per *abatut* e ab poch ánimo si dubtava en rebre l'orde de cavallería», Tirant, I, 112; «dexaulo'm veure al flach e *abatut* cavaller», Id., III, 213; «com sclau *abatut*», Id., II, 177; «e en l'altre dia so stat lo mes confús e *abatut* enamorat», Id., III, 229.

abatzer (Menorca) : esbarzer.

Abau?, llin. Barcelona.

Abausit, llin. Vich, 1413.

abavi, ant. : besavi.

abaxador : tundidor [ant. **baxador**] : Carrer dels *Abaxadors*.

abaxar: **1**, bajar, inclinar, agachar; rebajar, humillar, abatir: «Com la Infanta fon prop del Rey, feu-li una petita reverencia de genoll, e lo Rey *abaxá* lo cap retent-li les saluts», Tirant, I, 124; «aparta't davant mi, sinó yo't promet... de fer-te saltar per la finestra avall. Aquell *abaxá* lo cap e passá en una altra sala...», Id., II, 145; — «per *abaxar* lo coll de una roba de senyora», 1613, compte de sastre; *abaxar* el preu, el pa, el drap, &., Mallorca, 1658; — «lo *abaxen* de sa dignitat...», Egidi Romá, c. 6, b; «Trenchá e *abaxá* la superbia de l'embaxador», J. Esteve; «Es profetat que la casa de Aragó deu *abaxar* la casa de França», 1.r del Crestiá, c. 247; «per *abaxar* l'ergull e pompa... dels mals ecclesiástichs...», Id.; «car veig que los mals hómens... son prosperats e veig *abaxar* virtut e lealtat», Tirant, II, 392. **2**, tundir [ant. **baxar**].

abaxar-se : inclinarse, humillarse, abatirse : «Stephanía li pres la ma e posá-la-y sobre les faldes de la Princesa. Com ella veu que estava sobre los genolls seus, *abaxá's* e besá-la-y», Tirant, II, 270; — V. **ajocar-se, ajupir-se**.

Abayá, llin. Barcelona.

abayador (Mataró) : el qui dóna l'abast : no n'és *abayador* (de tal

feina, de dominar una criatura travessa, &.)

Abayar, llin. Mallorca.

abba : «Taula de *abba* : Tabella alfabetaria», J. Esteve; «Lo mestre qui mostra lo compte d'*abba* : Rationator qui addendo et deducendo videt que reliqui summa sit», Id.

abbacial, abbadessa, &. V. **abacial, abadessa**, &.

a b c : abecedari : «l'*abc* dels infants», XV. Carta partida per *a. b. c.* V. **carta.**

abcameyls : «It. quatuor *abcameyls* als timons», Capmany, *Mem.*, II, 412.

abcegat [**absegat**] : obcecado: «temps ha que nosaltres som *abçegades* per sperit de error», Flos Sanct., 141; «be so miserable e *absegat* peccador», Psalms Amer., i 3 v.º; «los bens del mon no'ns tinguen *absegats*», Estrús; «*abceguat* en malvada creença», Sidrach, 10; «e com est estat *abçegat* ab tu mateix fins al dia de huy», Blanquerna, 17.

abdicar : «car vos... massa voluntariament contra les dites constitucions, privilegis e juraments affermats vos no haver jurisdicció en la dita parroquia et massa voluntariament volets aquella de vos *abdicar...*», Ardits, I, 317.

Abdón, Dic. J. March. ⚹

abdós, abdúes, &. V. **ambdós, ambdúes**, &.

abeca. V. **albeca.**

abeceroles : cartilla.

abedull : abedul.

abedullar : camp poblat d'abedulls.

abegot (Valencia) : zángano, abejorro; se diu com a dicteri : «¿no hi ha més que callar al veure que este *abegot*... ens vol rebentar en son parlar castellà?», Rahonament dels Misteris de Corpus.

Abel, llin. Catalunya.

Abela, llin. Barcelona.

abell [**abey**] : multitud de abejas : «l'*abey*... s'axamena», Verdaguer, *Idilis*, 60; — arna, buc, rusc.

abella [**abeya, beya**; graf. ant., **abeyla**] : abeja.

Abella, llin. Barcelona.

Abella de Adons : lloc en terreny muntanyós; part. de Tremp.

Abella de la Conca : vila en terreny montuós; part. de Tremp.

Abellà, llin. Barcelona.

Abellanch, llin. Barcelona.

abellar [**abeylar**] : colmena : «Colomers negú no trenc, ne *abeylars* atressí, ne prenguen los coloms ab rets ne ab laces... ne les abeles dels *abeylars* d'algú encloure en carabaces», Cost. de Tortosa, 32.

abellayre [**abeyayre**] : el qui cuida les abelles.

abeller [**abeyer**] : abellar (Sin.: *arna, buc, rusc, tou*).

abellera : lloch de moltes abelles. — Nostra Senyora de la *Abellera* (V. Goigs de —).

abellerol [**abeyerol, beyerol**]: abejaruco : «*Abellerols*: Apiastre. Meropes. Et sunt aves quae comedunt apes et sunt habentes sennas viridas», J. Esteve.

abellerola, ant. : abellerol.

Abellí, llin. Gerona.

abelliment [**aballiment**] : «saviesa es... no confiar massa d'ella (de la fortuna) ne de sos *abelliments*», Tirant, IV, 75; — «Si has inclinada a peccar altra persona per sguarts, tocaments, letres, paraules o *aballiments* o per qualsevol altra via indébita», Confessional, 96 v.º; — «O si fonch *aballiment* que us donava lo prenyat», Vallfogona, 93.

abellir [**aballir**] : seducir, tentar: «...e com fou fora de la posada essent en vista dels palaus de les donzelles torná-se'n. Los cavallers li demanaren per que se'n tornava, e Alexandre respós : Dupte tinch gran no m'*abellís* la vista de alguna de aquestes donzelles... e no

volría la mia libertat encativar en poder de una donzella stranya», Tirant, II, 327; — apetecer : «no m'*abeylí* penre, tolre ne amblar», Buch Carpentras; «tot lo que li *abellia*», J. Labaila, *Flors del meu hort*, 40; «volgué altra volta temptar de paciencia Tirant si li *abelliría* la corona del regne», Tirant, IV, 1. Cp. : «fer *abellir* matrimoni a sa filla» (hacer agradable, apetecible), Blanquerna, 21; — dar gozo de ver (Mallorca); ja pocs diuen *abellir*, és més usual oir dir : Té uns fills que *embelleixen*.

Abelló, llin. Barcelona.

aberganyar. V. **averganyar**.

abés : bedoll.

abestón : «*abestón* flamejant y ardent cristall molt clar», Peccador remut, 103 v.º. V. **abastón**.

abet [avet] : abeto.

abetar, abetosa: bosque de abetos

abeurada [beurada] : abeurador; — Caçar a la *beurada* (= *a la beguda*, Mallorca) : caçar els aucells en el punt on solen anar a beure.

abeurador : pila, abrevadero: « ... restituhiren o tornaren a N'Anthoni Pou, mestre de cases, lo cárrech del scurar clavegueres e los *abeuradors*...», Ardits, III, 26.

abeurall [beurall] : «Lo *abaurall* (sic) no perdràs pas mentres al porch lo daràs», Fages de Romà, *Cartilla del bestiar*, 60; «...lo perol del *beurall* dels porchs», Bosch de la Trinxería, *L'Avenç* 1889, 190.

abeurar : abrevar, dar a beber; empapar (una esponja, la cal): «Jesús dix : Set he. E llavors los juheus *abeuraren-lo* de un tan amar beuratge», Passió de la Verge; «de vinagre *abeurat* e d'espines coronat», Angels U., 92. Cp. : «Me apellaría de Felip *abeurat* a Felip temprat», Lib. de les quatre virtuts, 49 v.º.

abeuratge [abouratge, beuratge]: brebaje : «cullí erbes e feu-ne *abeuratge*, lo qual *abeuratge* feu tornar ...», Boeci Ginebreda, 86 v.º; «com stant ell malalt degués pendre per medecina un *abeuratge* a ell aparellat...», Tirant, II, 159; «Porga o *beuratge*», J. Esteve; — A més del jornal certs oficis tenían un plus d'alguns diners per *abeuratge*, per fer beguda entre dia (Barcelona, XIV). Cp. : «...perqué tothom ho veja y no 'ls tracten mal ni prenguen *beuratges*», Priv. real de Valencia, Monsó, 1542.

abey, abeya, abeyar, &. V. **abell, abella, abellar**, &.

Abeyar, llin. Palma, XV.

Abiell, llin. Catalunya, XIV: Guillem *Abiell*, arquitecte de les esglesies del Pi, de Montisión, de l'antiga de Sant Jaume i de l'Hospital de Santa Creu.

abillament (de *abillar*) : vestido (XVII); adorno, compostura, arreglo : «staven mirant aquella magnificencia dels stats e *abillaments* que dins la Roca eren...», Tirant, I, 203; «comprí salpedra per *abillament* de arnesos», Doc. Arch., XXI, 233.

abillar : vestir (de gala), adornar, ataviar, enjaezar, componer: «Lo comte hermitá feu molt bé *abillar* son fill... de joyes e robes...», Tirant, I, 87; «levá's del lit, e *abillá's* molt bellament, e ixqueren de la gran sala...», Id., III, 214; Id., I, 289, 345; «e cascú feya son poder de anar lo mes *abillat* que podía», Id., I, 121; «O dona desventurada, tos pares vols afrontar sols per anar *abillada*», XVI, M. F. de la Cárcer; «ab cavalls ben *abillats*», XV; «e *abillaren* molt be lo casal del pastor», Tirant, IV, 203; «una bellíssima cambra, la qual era molt ben *abillada*», Id., IV, 202; «havía moltes sales molt be emparamentades e molts lits molt ricament *abillats*», Id., I, 137.

abintestat : «Quan algún mor *abintestat*», Cost. de Tortosa, 68 v.º.

abís [pl. abissos] : abismo : «...qui

pogués stimar la pregonesa de l'*abís* ne la sua riquesa...», Angels, 66; «Fitonissa aytant vol dir com bocha de l'*abís* : car per ella l'*abís*, ço es lo demoni abissat, entrava a fer contractes de perdició als hómens del mon», 1.r del Crestiá, c. 64; «lo cel, la terra e los *abissos*», 4.t del Cartoxá, c. 7; «en los infernals *abissos*», 1.r del Cartoxá, 17 v.º; — «les eternals e incommutables leys e rahons amagades en lo gran *abís* de sciencia infinida del nostre creador», Angels U., 14. Cp. Cost. de Tortosa, 108.

abisal : inescrutable, profundo: «...de la disposició divinal e dels seus secrets e *abisals* juhiis», Doc. Arch., XIII, 318; «dins en aquell preciós cors son tencats los tresors de Deu lo pare inclusos tots los *habisals* delits del cel», Angels U., 39.

abisar [**abissar**] : abismar, destruir, anonadar : «no solament vencrem los grechs, ans los *abissarem* e aplanarem tota Grecia», Lib. de les quatre virtuts, 29; «interrogat lo deu Apolló que volía dir aquell pou, respós que si allí no's metía la pus bella cosa que fos, que la ciutat se *abisaría*», Boeci, 10; «e feren tan gran remor que paría que lo mon deguessen *abisar*», Tirant, IV, 185; — Cp. : «Lo sagrament de l'Eucaristía... deu la cristiana pensa tota *abisar*, encendre hi cremar en flames de amor», 3.r del Cartoxá, 175. — Cp. : *abisar* l'illa (un terratrèmol), *abisar* una olivera (un terbolí de vent), Mallorca.

abisme : «car ell ho medí a toms quant lo gitaren per mal cap del cel e caygué en los *abismes*», Legend., I, 65; «*abisme* d'infern», Legend., II, 261; Dic. J. March; «E'l gitet en *abisme*» (consonant de *regisme*), P. March.

abismós : «*abismoses* cloterades», Verdaguer.

abissament (Mallorca) : avenc.

abissar. V. **abisar**.

àbit (Menorca) : api.

abixar (Valencia, XVI) : azuzar los perros.

abjecte, abjectíssim, Pons Miserere, 100.

ablagir : abarcar (Mataró), abraçar un arbre (Valls) : Es un roure que dos hòmens no poden *ablagir*.

ablahir (Bràfim, pr. Tarragona): la calor forta *ablaeix*.

ablandir (XVI, XVII) : acceder, consentir, permitir : «He tingut a be *ablandir* a vostra petició.»

ablaniment : acto de molicie, afeminación, &., alhago mujeril (XVI): «lo diable no li podía fer neguna oppressió ne violencia... com ell fos saviesa sens terme, ne'l podía tirar per les blandicies e *ableniments* (sic) com ell fos impecable per natura», Angels U., 74.

ablanir : ablandar : «los cors mes durs *ablanía*», Goigs del Bto. Simó de Roxas (Mallorca); Vallfogona, 108; «Amansar o *ablanir...*», J. Esteve, b; «*Ablanir-se* lo temps», Id.

ablasmar. V. **blasmar**.

ablaurar (Valencia) : omplir de blaus.

ablegar per alegar, Llull.

abnegar : renunciar, renegar: «abjur, revoch e *abnech* qualsevol heregía», Doc. Arch., XXVIII, 131; «*abnegar* o aorrir tots desigs d'aquest segle», Arn. Vilanova; — «Los cautius per temptació diabolical son induhits molts e tirats a llur infedelitat (dels moros) abrenunciant a la santa fe cathólica e aquella *abnegant*», Carta dels magistrats de Barcelona al rey Alfons, 1444.

abocador : en los cafès, el mosso que aboca el cafè i la llet a les tasses que altres mossos han servit.

abocar: echar, verter; donar amb desprendiment.

abocar-se : agolparse : «totes les gents... *se* van *abocar* entorn la

nostra posada», Coroleu, *Documents*, 7; **abocar-se la barca** : trabucar-se, girar-se (XVI, XVII).

abocat en terra : postrado por tierra.

abofetejar. V. **bufetejar**.

abolir : «e ab tots aquells ell hac victoria de tots aquells de la unió, la qual ell *aboli* e destrohí baronívolment...», Boades, 397; «E si alguns processos, enquestes... eren stats contra los dessús dits,... sien hauts e haudes per nulles, casses e *abolits*, e aquells e aquelles, vos Senyor, per mercé vostra vullau cassar e anullar e *abolir*...», Ardits, II, 556.— Es veu usual a Mallorca i alguns punts de Catalunya significant aniquilar, consumir, extingir, delir : deixar *abolir* el foc (Mallorca); s'ha trobat un sepulcre antic però ja els òssos *s'*eren *abolit* (Pla del Llobregat). Cp. **abalir**.

aboltir. V. **abaltir**.

abombollar : cada gota *abombollada* (Mallorca).

abominable : «fent smena de tos pecats, los quals son *abominables* a Deu e al mon», Tirant, II, 209; «Mort lo Salvador per requesta dels juheus, ja d'aquí avant no son poble elet ne a Deu car axicom dabans, ans los ha Deus abhominats a empertostemps fins que hajen vista la *abhominable* desolació que posará lo final antecrist en lo temple de Deu», 12.ª del Crestiá, 103 v.º.

abominació : «... de les sues passions, qui son amor, oy, desig, *abhominació*...», B. Metge, 44 v.º; «*abominació* es encara mes que oy», Egidi Romá, k 3 v.º; «*abominació* es denant Deu tot hom argullós», Dones, 160 v.º; Tirant, III, 267; Boades, 87; Collacions, 178 v.º.

abominar : «*Abominar* : Detestari», J. Esteve.

abonançar : «e tentost la mar *abonançá* e tornà molt suau», Legend., II, 292; «lo temps se *abonançá* e la galera pogué partir», XVII; «e partint de allí, que lo temps fon *abonançat*, ab la mar tranquila arribaren...», Tirant, I, 337; — «... lo fiu *abonançar* de sa follía», Francesch de la Via, 32.

abonançat : bonancible.

abonar, abonat. V. Labernia; — **Gent abonada** (Evissa) : gente dada al bien, a la virtud.

abondar per **abundar** : «tempransa es pobresa e *abondar* es pestilent verí», Doc. Arch., XIII, 203; Dic. J. March.

abondós per **abundós** : «*abondós* d'aygues», Orde Cavaylería, 2.

abonegar (Valencia) : reptar, sermonar.

abonyegar : abollar (se diu dels metalls, dels barrets, i també del cartró, pergamí, &.) : «*abonyegat* l'escut», Rubió, *Gayter*, 22.

abordar : embestir : aquest bou *aborda;* — azuzar : *abordar* els gossos. Cp. **afuar, acabussar**, Mallorca.

abornar (vora l'Ebre) : encalçar, empaitar.

abornia : «gibrelles,... cantis,... pitxells,... tres *abornias* may[a]», Barcelona, 1831.

aborrir. V. **avorrir**.

aborronador, aborronament. V. **esborronador, esborronament**.

aborronar: **1**, treure borrons; se diu especialment del cep o de la parra. **2**, esborronar.

abortar, abortir, &. V. **avortar, avortir**, &.

Abós, llin. Barcelona.

abossar (Mallorca) : posar dins la bossa; — pendre alguna cosa.

abotifarrat : morcilludo : té els braços, cara, galtes, &. *abotifarrats*.

abotxornar, castellanisme : fer tornar vermell, fer empegueir.

abourar, &. V. **abeurar**, &.

abovat : embobado, Vallfogona, 107.

aboxar (Igualada) : azuzar. Cp. **abuxar, abuxir**.

abraç, Dic. J. March.

abraçament : abrazo : «e foren testimoni de llur encontrament saluts, *abraçaments* e besars», Blanquerna, 110 v.º.

abraçar [**abrassar**] : abrazar : «e *abraçam-nos*», Cron. Jacme, 184. Refr. : Qui molt *abraça* poc estreny.

abraçar, subst. : abrazo, (XIV.)

Abradós, llin. Catalunya.

abrahonar [**abraonar**], **abrahonada**, **abrahonament**. V. Amengual.

Abram, llin. Soller.

abrandar : inflamar, convertir en llama; — *abrandar-se* l'incendi: crecer, aumentar; — **abrandat** : encendido, ardiente, convertido en llama.

abrandir : «*abrandir* la lança ab la ma», Flos Sanct., 139 v.º. Cp. **brandar**, **brandejar**.

abrasant : foc *abrasant* (freqüent a Mallorca).

abrasar : abrasar, enardecer: «Parexía una brasa de foch que avía baxat del Cel, perqué corrent lo mon lo *abrasás* en amor de Deu», Nou Plàticas de S. Fr. Xavier, Cervera, 1728, 20. Cp. **abrusar**.

abre, **abreda**, **abrediu**, &. V. **arbre**, **arbreda**, &.

Abrell, llin. Catalunya.

abrelles : planta silvestre parecida al *gers*.

abrenunciar : renegar, deixar de regonèixer, «*abrenunciar* al diable», 12.ª del Crestiá, c. 166. Cp. **abnegar**.

Abrera : lloch del partit de Sant Feliu del Llobregat.

Abres?, llin. Barcelona.

abretolar-se : tornar-se brètol, N. Oller, *Febre d'or*, II, 155.

abreujament : acortamiento, abreviación.

abreujar [**abreugar**] : abreviar, acortar : «porien pendre tan gran alteració que yo sería causa de *abreujar-los* la vida», Tirant, II, 276; — «...e sa vida *s'abreuja*», A. March, 119 v.º; «no m'*abreujeu* lo viure», Id., 24; «*abreuga*», Dic. J. March.

abreujat, **abreujada**, **abreujadament** [**abreugat**, &.] : «lo qual fem *abreugadament*», Llull, Ms. Llabrés; Orde Cavaylería, 17; B. Metge, 59 v.º.

abreviadura per **abreviatura**, en Dic. de Figueras.

Abrí, llin. Mallorca, 1279, 1384;— **Abrí des Catllar**, llin. Mallorca, XVI.

Abriat?, llin. Barcelona.

abrich, Dic. J. March. Fr. : sense amich ni *abrich*.

abrider (Mallorca) : abridero.

abriforch (fer l' —) : posar-se amb el cap i mans a terra i en alt les cames aixancades.

abrigall [**brigall**; **abrigay**, **brigay**]: manto, pessa externa d'abric : «les fembres... los era vedat portar mantell, manto, capa o altre semblant *abrigall*», Valencia, 1390; «anar abrigades ab qualsevol *abrigall*», Id.; «qualque *abrigay* que porta al dosay», Lib. dels Mariners, 7; «que negún cofrare no gos acompanyar algún cos si no porta gramalla o *brigall* escur», Confraría dels Julians, 26 v.º; les ciutadanes de Palma tenían (fins el XVIII) *abrigays* com ne tenen les pageses d'Evissa; — la roba del llit (Catalunya i Mallorca).

abrigar : «aporta per axovar dos milia... y vestida y *abrigada* a tots dies», Sta. Coloma de Queralt, 1358; — «... car la fortuna enemiga de pau te *abrigat* lo meu flach e débil cors de amor que porte a vostra senyoría...», Tirant, III, 221.

Abril, llin. Barcelona, Cabrils, Valencia.

abrilejar : estar el temps tempestuós durant l'abril. Refr. : Quan el març no marceja, l'abril *abrileja*.

abrill (XIV) : abril.

abrinar-se (Mallorca): aprimar-se.

abrinat, **-da** : se diu de la fusta que fa de bon treballar i no té grops; — esvelt, llarg i prim (Mallorca). Ex. : és un atlot que creix

molt *abrinat*; — Cp. : «home ardit e *abrinat*» (?)

Abrines, llin. Tarragona, Mallorca.

abriulls [**abrulls, arbriulls, obriulls**] : abrojos (Sin.:*punxaclaus, queixals de vella, candells,* Cat.; *cadells, rodets,* Balears; *ull de bou,* Valencia).

abrivada : embestida (Ex. : un ca d'*abrivada*), sacudida violenta (d'un cavall, d'un carro).

abrivadament : impetuosament, briosamente : «E com lo Rey de Maylorques va saber que'l Rey d'Aragó anava contra d'ell ab tot son poder, prestament e *abrivada* ab tots los seus se'n va tornar dins de Roysselló...», Boades, 378; «Mas tantost ell ne pren gran venjança faent entrada baronívolment e *abrivada* dins terra de Castella destrohint e cremant e abrusant molts lochs...», Id., 403; «Sócrates havía dues mullers... les quals sovén se barallaven e ell les scarnía. E com una vegada haguessen gran baralla... finalment abdúes ensemps vengueren contra ell, e hac a fugir, e encalçaren-lo per gran spay de un loch en altre e *abrivadament* ab grans vilaníes que li digueren», Collacions, 152 v.º; Boades, 408; Collacions, 202; Piferrer i Quadrado, *Baleares,* 614.

abrivament : arrojo, furia, brío: «combatre ab *abrivament*», XV; «S'a encara mester que haja especial *abrivament* a batallar contra los enemichs», 12.ª del Crestiá c. 237. Cp. : «castigua a ton fill que molts *abrivaments* fa», Génesi Amer, 167.

abrivar : enardir? : «la febra sacrossanta qu'*abriva*'l pensament», Costa i Llobera, *Homen. Llull,* 151.

abrivat, -da : impetuoso, arrojado : «E'l comte Nuno vench *abrivat* vers los sarrayns... e van-se mesclar», Desclot, c. 39; «Terçament es dit que fa mester que sia ardit e *abrivat* contra tot enemich», 12.ª del Crestiá, c. 237; Id., c. 97; Cp. «fembra valent, cavallerosa e *abrivada*», XV; «e hach paor que David no's perdés per ço com sabía que era fort *abrivat*», Génesi Amer, 106; Id., 262.

abró. V. **auró.**

abrogar : «ab la mort de Cristo no resta *abrogada,* sinó confirmada la lley de Moysés», Pons Miserere, 130 v.º.

abrotonar. V. **brotonar.**

abrull. V. **abriull.**

abrusar : abrasar, quemar: «... destrohint e cremant e *abrusant* molts lochs», Boades, 403; «... y *abrusar-les,* que sols lo foch entre tots los elements es lo que purifica les coses...», Lib. de la Peste, 42; «E'ls jueus hagueren en son temps gran persecució... que infinits ne varen occiure... e molts ne foren *abrusats* malament per lo poble...», Boades, 424; «un sol ruhent nos *abrusà* tota la tarde», Bosch de la Trinxería; — **abrusar-se** : decaure, tornar-se vell (Mallorca).

abscisió : «pena de mort o *abscisió* de membre», Doc. Arch., V, 104.

abscondir [**ascondir**] : esconder, ocultar.

absegat. V. **abcegat.**

absencia [**absença**] : ausencia: «... e com ella fo posada en gran angoxa de la *absencia* de la sua vista», Tirant, III, 259; «... que ha fet en ma *absencia*?», Id., III, 112; «... que quant alcún confrare o confraressa per *absencia* o per malaltía...», Doc. Arch., XL, 226; «se haja a notar y escriure les *absencies* que facen los pahers», Lleida, XVII; — «Amor se pert entre gents per *absença*», A. March, 190 v.º; «*Absença* es lo verme qui la guasta», A. March, 32 v.º.

absent : ausente : «jamés no falliré en servir-vos, *absent* o present,

hon se vulla que yo sia», Tirant, III, 363; «... que'ls que serán malalts o *absents* en dia de aytal solemnitat», Doc. Arch., XL, 438; «E de fet lo dit Diego estech alguns dies *absent* de Morella», Id., XXXVI, 326; «Que de mi *absent* tingués perpetuu recort no puch fer que no me n'alegre», J. Esteve; «maná que guardassen de aquella mel per a Nedio, que era *absent*», Isop, 201;—**absenta** per **absent** fem. : «...per quin pecat dech ésser *absenta* de aquell qui tots mals me fa passar?», Tirant, II, 338.

absentar : alejar : «*Absentar* algún dels studis o remoure'l o separar-lo de studiar», J. Esteve; — **absentar-se** : ausentarse : «si *se absentaven* de la ciutat», XV; «la sua pietat de nosaltres *se absenta*», Gerson, 1518, 24 v.º; «si la gracia *se absenta*», Gerson, 1491, e 2.

absis : ábside.

absoldre [**absolre, absolvre**] : **1**, absolver, perdonar, dar la absolución : «e ell pot pendre e apresonar, pot *absoldre* e condemnar a tots aquells qui ell conexerá que merexedors ne sien», Tirant, II, 264; «*Absolre* o delliurar», J. Esteve; «confessé'm a ell e *absolvé'm* de tots mos peccats», Vida de Sta. Angelina; «e abans que'l monge fos *absolt* sdevench que passá d'esta vida», Legend., I, 19; Cp. : «...tots los confrares sien en la dita Esgleya et aquí missa per les ánimes dels confrares et de tots fels deffuncts fassen celebrar et fassen *absolvre* en lo cementiri... e dir oracions per les ánimes dels deffuncts», Doc. Arch., XL, 99; Id., 256; Ardits, II, 81, ⚹. **2**, resolver : «... faeren una questió a Honorio, que era un gran sabidor; e perqué no'ls poch *absolre* la questió, de gran vergonya... morí sobtosament», Legend., I, 146.

absolta, ⚹.

absolució : absolución, perdón: «... com la *absolució* val e aprofita a la ánima aprés que es exida del cors...», Legend., I, 19; Doc. Arch., XL, 99; «per atényer de vos *absolució* e misericordia», Tirant, IV, 349.

absolut, -ta : «rahons y demostracions *absolutes* », Visió delectable., c. 26; «donant-vos potestat *absoluta* de poder premiar e punir», Tirant, I, 136.

absorda per **absurda** en Tirant.

absort, -ta (XIV, &.) : «... si que aquell sería *absort* y de si mateix alienat com arrapat, sobreprés y furtat», Peccador Remut, 104.

abstenir-se : «No's podía *abstenir* de plorar», Valter, 12.

abstinencia [**abstinença**] : «*abstinencia* o de carn o de vi», 1.ʳ del Crestiá, c. 97; «*abstinencia* en lo menjar», Collacions, 209; Orde Cavaylería, 30 v.º.

abstinent : «los sarrahins, donchs, qui no son *abstinents*, ans amen la gola», 1.ʳ del Crestià, c. 97; «Mas que vol dir renegar si mateix sinó renunciar a sos propis delits e ples en aquesta manera que aquell qui era superbiós sia humil,... qui era embriagós sia *abstinent* e qui era avariciós sia liberal...», Doc. Arch., XIII, 448; «*Abstinent* : Abstinens, continens», J. Esteve.

abstracte [**abstract**] : «Per be que'l cors no vulla res *abstracte*», A. March, 98; «començaments generals e *abstracts*», Obras Llull, *Es de Deu*, 447.

abstractiu, Dr. Torres, *Tradició*, 193.

abstraure : abstraer; — eximir: «no's pot *abstraure* de anar al viatge», Capmany, *Lib. del Consulado*, 55; — Part. pass. : **abstret**.

absurditat : absurdo : «E vengueren en tanta de follía e *absurditat* tan enorma, que negaren lo regidor y governador de tot lo mon», Visió delectable, c. 26; «lo enteniment se cansa de oir repetir exa *absurditat*», Perpinyà, Bisbe

Gerbet, Manament de 15 des. 1860.

abtant. V. **ab tant**.

abte, abtea, abtesa. V. **apte, &.**

abufetejar. V. **bufetejar**.

Abulló, llin. Barcelona.

abundaments : riquezas : «haurán grans goyts e grans *habundaments*», 1486, Epístola tramesa del Cel, &. Lib. de Mn. Bruguera.

abundancia [**abundança**] : **1**, «ab los seus ulls destilants vives lágremes en gran *abundancia*», Tirant, III, 212; «hon eren les riqueses e *abundancies*», Flos Sanct., 106 v.º. **2**, pl. (Ulldecona, Tortosa, &.) : veces : He comprat una mesura, un sac, &., d'*abundancies*.

abundant : «Com Tirant veu les *abundants* lágremes», Tirant, III, 212.

abundantment : abundantemente, Psalms Amer; Vida de S. Geroni, a 4; Vida de Santa Catarina, 168.

abundar : «*abundava* de riqueses», Flos Sanct., 321; «No som en temps de *abundar* en paraules, dix Tirant...», Tirant, I, 369; «no cessant... de lágremes *abundar*», Francesch Carroç, 282.

abundor [**abundó**] : abundancia.

abundós, -osa : abundante, copioso : «Beneyta sia la hora que tu vinguist a socórrer los famejants e'ls aconsolist ab vera dolçor de *abundoses* viandes...», Tirant, I, 333; «en una vall molt bella, *habundosa* de totes coses», Id., III, 289; «Mes dolor tinch, dix lo cavaller, de les tues cruels paraules, *abundoses* de strema vanagloria...», Id., I, 156; «*abundosa* remuneració», Psalms Amer.

abundosament : abundantemente : «los daven viandes molt *abundosament* a tots», Tirant, I, 118.

abur. V. **ahur**;—«... un estandart tot negre ab unes letres d'or molt grans qui dehíen *Abur*», Curial, 277.

aburdent : «sis sombreros negres fins *aburdents* fets a la española», Evissa Ordinacions, 51.

abús : abuso : «corregint en elles ab dolces paraules e bons exemples los *abusos*», Blanquerna, c. 31; «per extirpar diversos *abusos* e excessos fets...», Mallorca, XV.

abusar : «no vulles *abusar* de la paciencia de Deu», Psalms Amer, c. 5.

abusió : abuso, exceso : «l'hom comet gran *abusió* desitjant...», 12.ª del Crestiá, c. 151; «En lo tractat de les XII *abusions* se diu que'l v. grau de *abusió* es de fembra sens castedat», Collacions, 180; «E si açó es temible *abusió* e letge en dona seglar», Dones, c. 226; — Cp. (Empordà) : N'hi havía una *abusió*: había una infinidad, multitud, &.

abuxar [**aboxar**] (Andorra) : azuzar.

abuxir (Segarra) : lladrar. Ex.: el ca *abuix*.

abuyrar : sobreeixir : «qui veta a la mare de plorar son fill mort tro que sia be *abuyrada* e sadollada de plorar», Boeci Ginebreda, 28; «lexá *abuyrar* e vessar a Boeci les coses qui en lo coratge tenía», Id.; «car sos mals ginys m'an portat en tal part, que mon delit es quant de plor *abuyr*», A. March, 48.

abxa. V. **atxa**.

acabadament : «com es gran la tua altesa; car aquella no pot nostre saber atényer *acabadament* per neguna via», Angels U., 14 v.º; «... e dreçant ses paraules de sanglots e dolorosos suspirs acompanyades, que gran treball portaven de *acabadament* ésser enteses, dix...», Tirant, III, 247; «se pot tenir *acabadament* per perdut», Angels U., 83 v.º.

acabadures (Andorra) : escurrialles, escuralls.

acabalat : acaudalado (XVII, &.).

acaball [**acabay**] : tendrà mal *acabay* (Mallorca).

acaballes [**acabayes**] : el vi, les olives, &., ja estàn a ses *acabayes*

(Mallorca); a Mallorca quan acaben de segar en les possessions grans, fan la *festa de ses acabayes*.

acaballir (Camprodón) : soplujar.

acabament : «per donar *acabament* a aquest libre...», Valencia, XV; «... que ço que'ls altres apostolis no faeren..., que per vostra paraula e per vostra obra... ara venga a *acabament*, e que aquel lum que no poch venir a *acabament* tro a hora d'ara, vinga en *acabament* en vostra temps e que per vos sia encés», Cron. Jacme, 507; «menará lo pleyt a *acabament*», Cost. de Tortosa, 18.

acabança : término, fin, acabamiento, Xalabín, 50; — **acabances** (Valencia, XVI, XVII) : acaballes.

acabar : **1,** finir. **2,** llevar a cabo : «car no's creyen que'u poguessen *acabar*», Cron. Jacme, 324; «Verament tu *acabest* gran fet...», Legend., I, 103. **3,** recabar, alcanzar, lograr : «no vullau en va despendre vostres paraules ... que res no *acabarieu*», Tirant, I, 64; «abans que sos marits fossen liurats a mort *acabaren*, ab los carcellers que les hi lexassen entrar», Collacions, 156 v.º; «yo so apparellat de obeir al teu Deu... si tu *acabes* ab ell que haja fill de muller...», Flos Sanct., 179 v.º; Tirant, II, 179; Boades, 416; — Cp. Què n'*acabes*, de fer tal cosa?: què en traus, quin profit te dóna, &. — *acabar-se* de morir : ser molt malalt. Ex.: En N. *s'acaba* de morir, potser demà serà mort

acabat: **1,** recién : *acabat* de néixer, *acabada* de monyir, &. Cp.: *acabat* que sia tal cosa, *acabat* que estiga, &. **2,** completo : «sinó atenyent terme de infinida gloria de tu, de qui spere *acabat* be», Tirant, IV, 2.

acabir (XV) : encabir, col·locar: «... son stats presos gran nombre de proençals... perqué es a veure si los dits proençals se darán a rescat, o'ls relaxerán o'ls *acabirán* entre persones que'ls tinguen a llur cárrech...», Ardits, II, 222.

acabuçar [**acabussar**]: **1,** cabuçar. **2,** (Mallorca) : azuzar los perros; agarrarse el perro.

acaç : «lo sol devallá per graus en lo relotge de *acaç*», Angels, 67.

acaçar [**acassar**] : perseguir, ir a la zaga, córrer al darrera (XV, ara Tortosa, Valencia, &.). Cp. **encalçar.**

acadar-se : «...en lengua desenfrenada te-li aprop morrada, e si axí no *s'acada* percut-li bastonada...», Dones, 103, v.º; «E quan hoiren aquesta bona paraula que jo'ls deya, *acadaren-se* e tolguerense de la malea que havíen començada», Cron. Jacme, 141; — **acadar** l'ofici, la missa, &. : tocar l'últim tret les campanes a l'anar a començar l'ofici, &. [ara *quedar*].

Academia : «...fonch una vila somoguda molt sovint per terretrèmol... la qual vila elegí Plató ab tots sos philosofs... e per ço son dits *academistes*», Lib. de les quatre virtuts, 41.

acagallonat (Prov. Lleida) : fet pilotes. Ex.: la llana d'aquest matalàs ja està tota *acagallonada*.

acalapotat (Mallorca) : semblant a la pell del calapot.

acalar : inclinar, abaixar, acotar.

acaliuat : fet caliu.

acalorar : donar calor : «lo sol *acalora* a tot lo mon», XIX; Cp. : «... feu gran servey *acalorant* per la guerra els del Panadès y Camp de Tarragona», 1706, *Palinodia*, n. 186.

acaminar per **caminar** : «sens altra vianda pogué *acaminar* quaranta nits», 3.r del Cartoxá, 176.

acampanar : ahuecar en forma de campana (castellanismo?).

acampar, n. : escapar : «*Acampar* de la fortuna de la mar : Enadere maris tempestatem», J. Esteve; *acampar* de la mort, de tan greu malaltía, dels perills del camí, de totes les congoixes, &., XV, XVI,

XVII; — a. : salvar : «car mes nos val *acampar* les vides que sperar batalla de setanta quatre naus que son», Tirant, II, 305; Id., III, 275. Cp. **campar-se** (Mallorca).

acanaladament : «e la aygua *acanaladament* caygué sobre lo mon», Francesch Alegre, 6.

acanalat : en forma de canal.

acanar : midar ab la cana; fig. despatxar draps, teles, &. : «hi ha pochs forasters y s'*acana* poch», Feliu i Codina, *La filla del marxant*, 11.

acandir-se per **candir-se**.

acanonar (Mallorca) : hacer los pliegues de las golillas, &.

acanyament : magror produida per la fam : «Hi havía gent que de pur *acanyament* se moríen, sens poder ésser retornats, puix que la fam los havía vençuts», Miquel Parets, I, 35 v.º.

acanyar : pegar con una caña: «... fo coronat de spines e *acanyat*», J. Olesa, 33.

acanyar-se : varearse.

acanyat : prim com una canya, demacrado.

acanyelat : ço que té canyella; «aygua *acanyaleda* refrescada ab neu», Mem. A. B. L. B., II, 527.

acanyelit : flaco, demacrado, mostrant les canyelles o els òssos dels braços i cames.

acanyiçar : «... calamis perustis suffodere», J. Esteve, a 5 v.º; perseguir con cañas, dar cañadas, atormentar.

acanyolat (Santa Eularia de Riuprimer) : excessivament flac.

acanyolir : aflaquir, emmagrir, &.

acapdalat. V. **acabalat**.

acapdellar. V. **capdellar**.

acaponar. V. **caponar**.

acaptador : 1, «*acaptadors* y baciners del Hospital de Santa Creu...», XV, XVI. 2, «... li fou aportat lo cors preciós de Jesu-christ en un *acaptador*», XV, Ms. de S. Pere Pasqual.

acaptar [**acabtar**] : pedir limosna : «Demanar per amor de Deu o *acaptar* un diner o mealla : Stipem in elemosinam petere», J. Esteve; «E stant lo dit Elexi en la sgleya de sancta María on está la dita ymatge, *acabtava* e demanava almoyna ab los altres pobres», Legend., II, 139; Xalabín, 12; «*acaptar* y mendicar», Amor Divinal, 1546, 71; «It. un bací d'*acaptar*», Mallorca, 1345, Inventari d'un noble; «Per la llicencia de *acaptar* per l'Hospital de Barcelona», Sinodals Tarragona, 1704, 388; Cp. «*acaptar* draps per fer desfiles...», Valencia, XVIII. Ara **captar**.

acapte : cuestación : «Aprés de la oferta prengua son bací e vaja entre lo poble, e faent son *acapte*, dirá...», XVI; Doc. Arch., XL, 360. — **Blat de acapte** : un dels tributs dels pagesos de remença.

acaptiri per **captiri** : «lo gran nombre de *acaptiris* que hi ha en nostre Bisbat», Sinodals Barcelona, 1673, 324.

acapullar-se : posar-se la capulla, el capiró per acompanyar un difunt : «manará que *s'acapullen*», Doc. Arch., XL, 434; «...los confrares parents o amichs del confrare defunt qui serán ab los caperons vestits e *acapullats* per la sepultura...», Id., XL, 227; Cp.: «seguint lo cors... tro a la sglesia et tro sia enterrat, et aprés acompanyen los *acapullats* tro a la casa...», Id., XL, 418.

acarament : careo : «*Acarament* del criminós e del testimoni per saber la veritat : Rei et testis ad veritatem eliciendam conspectio seu comparatio», J. Esteve.

acaramullar (Mallorca) : acurullar.

acarar, acarar-se : encarar, encararse.

acarcanyar-se d'aigua (Plana de Vich, Granollers, &.) : beure'n massa.

acarnissar : entregarse a la concupiscencia : «No us vullau axí

acarnissar, que obres feu de bistia salvatge», P. J. Masdovelles, Bib. Cat., Cançoner K.

acaronar: 1, acostar la cara de l'infant al pit de sa mare (Valencia): «Y garlant-s'ho aixís, *acaronava* al bordet amb la més ingenua tendresa», Pons i Massaveu, *Trascant per les Serres*, 20. Cp. «Vol (en est niu) *acaronar* a tots sos fills al caliu de son cor», Llorente; — acariciar. Cp. : «Aquell cel, aquell sol que havían *acaronat* sa joyosa infancia», N. Oller, *Vilaniu*, 28. 2, «los barcos *acaronats* en son port», Verdaguer, *Terra Santa*, 12.

acarrejadors : «los traginers vulgarment dits *acarrejadors*», Sinodals Tortosa, 1616, 20.

acarrerar (Plana de Vich) : acostumar, habituar. Ex.: quan una dona s'*acarrera* al vi, a beure, és pitjor que l'home.

acarrerat (Plana de Vich) : sovint. Ex. : *acarrerat* se veu tal cosa.

acarxotar (Valencia) : donar carxotades (a la gent que troben els que van a la Degolla la vespra de Corpus).

acasarat, -da: desitjós de casar-se.

acastellar : els carboners *acastellen* la llenya per fer la pila i el carbó fet que no ensarrionen.

acatament : acatamiento : «abans tots los fahíen molt gran *acatament*», Boades, 368.

acatar : venerar : «obeint y honrant y *acatant*...», XVI.

acatar-se : «un dia quan manco *nos acatávem*, vérem assenyalar a Montjuich armada de Llevant...», Miquel Parets, 118.

acatat : reverenciado, &. : «... e *acatat* ab moltes cerimonies reyals», Boades, 413.

acates : «... maracde,... saffir,... carboncle,... *acates* preciós per fer tot home eloquent e prudent...», Peccador remut, 103 v.º.

acato (Muntanya Catalunya) per **acatament** : fer *acato*.

accent (XIV, &.).

acceptar : «*Acceptar* en casa sua: Recipere ad se. Acceptare. Admittere», J. Esteve; «*Acceptá* e fou content lo pagés del pacte : Annuit rusticus conditione», Id.

accepte, -ta : agradable, aceptable : «*Accepta* cosa : Res cara, grata, probata», J. Esteve; «vos me pregau de cosa que es a mi tan *accepte* e delitosa», Tirant, I, 317; «e tot lo que vosaltres ordenareu yo'u tindré per *accepte*», Id., III, 199.

accidencia : «per tal que sapiats tota la *accidencia* del fet», XIV; Coroleu, *Documents*, 128.

accident : accidente : «Senyor, dix lo missatger, tantost que Curial partí, no'm se quiny *accident* sobreprés a Laguesis que ella caygué morta», Curial, 69; Ardits, I, 356.

accidentat : accidentado.

accidia : peresa : «aquell home infructuós, ple d'inercia, servidor del peccat de *accidia*», Blanquerna, 17, 18; «Un monge era temptat de peccat de *accidia* o peresa», Legend., I, 23; Orde Cavaylería, 29 v.º; Collacions, 205 v.º.

açcona : «faix d'*açcones* e son.VI. dotzenes», Cost. de Tortosa, 89.

accordar, accreixer. V. **acordar, acrexer.**

acegar : cegar : «O Deus a quants amor ... ha fet desesperar, a quants ha *acegat* la rahó...», J. Esteve.

acelerat (XVI) : malvado.

acendrat [**asendrat**] : pur o purificat «... qual plata se li deurá pagar, ço es, la *asendrada* a una lliura 19 sous y la plata de marca de la lley de Barcelona a una lliura 15 sous la onsa... advertint que si la plata no es *asendrada* puga fer-se visurar...», Contracte fet a Poblet el 1729.

acensalar, acensalat. Ex. : totes eixes casetes estàn *acensalades* a la casa Aguiló (Espluga de Francolí).

acensar : donar a cens.

acequier (Manresa, XVI) per **sequier o siquier**, acequiero.

acer [**açer, asser; cer, cé**] : acero: «una cadeneta d'*acer*», Tirant, III, 163; «...e que's pogués coronar de corona de *acer* e no de altra cosa...», Id., I, 84; «Si com l'arnés d'*acer* a colp s'engruna e lo de ferr...», A. March, 129 v.º.

acerar : posar cer a l'extrem d'alguns instruments de tall : *acerar* les relles (Mallorca; Catalunya : *llosar*).

acerat : «...IV cavalls sicilians molt grans e bells, ab les selles *acerades*», Tirant, I, 192.

Acerat, llin. Barcelona.

acerbíssim : «*acerbissima* mort de Jesús», 4.t del Cartoxá; «soferí dures, cruels, *acerbissimes* penes», Id.

acerbitat : «*acerbitat* de les penes de l'infern», 4.t del Cartoxá, 62; «*acerbitat* dels turments», 2.n del Cartoxá, 27 v.º.

acercolar : circuir, cercar, sitiar (XIV) : «...mas no podíen exir per l'aygua, que era molt gran e tenía la dita sgleya *acercolada* a la derredor...», Legend., I, 72.

acetós, acetositat : àcid, acidesa.

acetrería : «desde'l més inflat cavaller que exercitava la *acetrería* ab patges y criats, als pobres cassadors...», A. Bof., *Orfaneta*, 135.

acevador : cassoleta en les armes de foc (Valencia, XVI, XVII).

acèver : acíbar (XV, &.).

acha. V. **atxa**.

Acheront (XV).

Achilles (XV, XVI).

ací [**assí**] : aquí : «*Ací* la pestilencia se encrueleix cada dia molt fort: Hic pestifer...», J. Esteve; «*Assi* fenex la taula», Dones; «*Ací* jau lo V. mossén...», Tomba de B. Boades; «...qui *ací* present es...», Tirant, I, 49; — *ací* diferent de *aquí*: «manam nos enviets *ací* (cast. *aquí*) totes les galees que ara son *aquí* (cast. *ahí*)», *Rev. Hist.*, 1876, 151; «lo que per *assí* (en *esta*) hi ha de nou ya se deu saber *aquí* (en *esa*)», Perpinyà, 1673. Cp. : «*Ací* : Hic. Significat enim hic locum proximum dicenti. Istich. autem locum proximum audenti», J. Esteve; — **daciavant** = **daquiavant**, J. Esteve, d 8 v.º; — *ací* oposat a *allí* : «l'esperit errant va de *allí assí* y de *assí* va *allí*», Francesch Alegre, 127.

Ací, llin. Barcelona.

aciençat : qui té molta ciencia.

acimar (Empordà) : omplir una cosa fins al cim.

acimar-se : encaramarse.

acimat : **1,** encumbrado (un monte, pico, &.) : «Veureu Puigmal encara més *acimat*», Verdaguer. **2,** encaramado, ço qui és al cim; — en N. és molt *acimat*, al punt és al cap damunt de la figuera : se dice de los que se exaltan, enfurecen, entusiasman con facilidad. **3, oli acimat** (Mallorca): la capa superior de l'oli guardat en piques, safareigs, &.

acinglat, acinglerat : turó *acinglat*, muntanya *acinglada*, camí *acinglerat*, &.

àcit : ácido.

açitares : «En la ciutat de Oscha es el peatge, l'almudí ... trahuts de la Pobla del Senyor Rey, trahuts dels *açitares*», Doc. Arch., XXXIX, 162.

aclamar, Dic. J. March.

aclaparament : postración.

aclaparar : abrumar, agobiar, postrar. Cp. : uns serradors *aclaparaven* un roure (Camprodón).

aclaparat: **1,** postrado, abatido, rendido de cansancio, &. **2,** ple de clapes, de cops, de blaus, &.

aclapuçat (Valencia) : aclaparat?

aclaridor (Mallorca, Tortosa): escarpidor o pinta clara per a escarpir.

aclarir : aclarar : «*aclarir* les enfosquides tenebres», Gerson, 1518, 1 v.º; «la segona utilitat será *aclarir* lo entendre e hedificar la memoria», Francesch Alegre, 2; «que si en

lo dit privilegi havía algunes coses obscures o dubtoses, que ells les *aclarissen* e interpretassen», Ardits, III, 153. Cp. **esclarir, esbrinar, escatir**; — **aclarir-se** el temps : serenarse; — **jo t'ho aclariré** : amenaça dels pares als fills.

aclinar : humillar? (XIV, XV).

aclocar : echarse la clueca sobre los huevos o polluelos.

aclofar-se : ajovar-se, sentar-se sobre les cames (Vich), aclocar (les lloques). Cp. : «les boyres *s'aclofen* per les valls», Verdaguer; — caure de genolls a terra per defalliment (Vich); — abaixar-se un sostre, anar-se abaixant una roca (Vich), esbucar-se : «... en mal jorn exa esglesia *s'aclofava*», *Corona*, &., Ripoll, 100.

aclofollat (Vich) : cobert o vestit amb la clofolla.

aclotar : omplir de clots el camp per fer-hi una plantació.

aclotellar (Manacor) : «Ara si que mos han *aclotellat*», *Contarelles*, 94.

aclucador (Mallorca) : abrumador.

aclucar : **1,** abrumar, esfondrar, esbucar (Mallorca) : aquesta malaltía l'ha *aclucat;* les contribucions *acluquen*; la teulada, la volta, la casa, &. s'*acluca*. **2, aclucar els ulls**: cloure'ls; — **aclucar-se** : cerrar los ojos; apagarse : «s'han *aclucat* les estrelles», J. Bosch Gelabert, *Mas memorias*, 47.

aclucat : pessa de fusta estreta, llarga i dentada per a regular la situació de la caixa d'atacar en el teler.

açò [**assò**] : esto. Sin. de *això* : «Lo nostre antich amor requir que yo faça *açó*» i «Lo teu consell me par axí savi, que yo faré *axó*», J. Esteve; — **açó e alló** : aquello y lo demás allá : «...protestant-los que tu merexíes perdre lo regne, e *açó e alló*», Angels, 126 v.° — «e iassia que la fe senes les obres no vayla re, can abdúes son ajustades fan fruyt, lo qual fruyt Deu vol reebre en la sua mansió. E ja fos *açó* que'l començament de la nostra naxença fos bo...», Cron. Jacme.

acoblar : reunir, coordinar (materials, documents per escriure sobre tal cosa, &.).

acobrar : «... car per ella entench yo haver e *acobrar* la gracia e la mercé del seu Fill», Legend., II, 105.

acobrir : encubrir, disimular.

açoc : «pot valer l'*açoc* e l'almudí», Censo de Cataluña, 1359, 281. Cp. «Porta de l'*açoch*» a la ciutat de Tortosa, XV.

acodir. V. **acudir.**

acoinquinar [**acohinquinar**] (la paciencia, &.) (Vich) : «no'm vengues a *acohinquinar*».

acolorar : paliar : «...dient aquell Rey de Castella que lo dit Rey Boannen pot açó fer sens trencament de la pau e seguretat que ha ab lo Senyor Rey, e açó palíe e *acolore* per dues rahons...», Capmany, *Mem.*, IV, 125.

acoltellar, acoltellejar [**acultellejar**] (la 2.ª més usual que la 1.ª en XIV i XV) : acuchillar : «E no res menys encara que ara vaja desarmat ... no *acoltellejant* ni matant algú...», Confessional, g v.°; «qui ... havía *acultellejat* y nafrat en Miquel Candeal», Ardits, III, 415; «*Acoltellejar-se* : Digladiari», J. Esteve.

acollar : **1,** anar en colles (Mallorca). **2,** *acollar* una corretja és posar-la en la politja o tambor.

acollença. V **acullença.**

acollir. V. **acullir.**

acollonar-se. V. **acoyonar-se.**

acomanar [**acomenar**] : encomendar, encargar, confiar : «E com ell ho tingué en son poder, *acomaná'u* tot a la senyora de Malvehi», Tirant, II, 202; «e lo Rey vol-vos *acomanar* un gran fet», Id., I, 297; «La tua diligencia ... me dona esperança de poder-te *acomanar* la mia causa», J. Es-

teve; «...partint-se d'ella per anar en luyns terres, *acomaná-la* a un son germá, al qual semblantment lexava *acomanat* tot l'emperi», Legend., II, 201; «*acomanaren* lo regiment a un baró romá», Tomich, 6 v.º; «*acomenarán* als administradors ... las peças d'argent davall scritas», Artits, IV, 15; «Didimo de Alexandría, jaffós que de infantea fos orp e no poch apendre les letres, peró ço que oy *acomanava-ho* a la memoria ab tan gran diligencia...», Legend., II, 258. Cp. : «e per no perdre un anell que tenía, mes-lo en lo dit de la man de una ymatge de una ydola de aram que stava allí prop ... E de aquella hora avant ... axí com fehía abans que hagués *acomanat* lo dit seu anell a la dita ydola Venus», Legend., II, 256, 257.

acometre : acometer, arremeter (Cp. **escometre**) : «se intentá *acometre* aquest Principat y Comtats», Miquel Parets, II, 193; — *acometre* o venir-li a algú un accident.

acometut (Valencia, XV) : cometido.

acomiadar : donar comiat, despedir, echar, expulsar : «si lo logador ans de temps *acomiadará* o gitará son conductor (llogater) de les cases», Cost. de Tortosa, 48; «Manam-vos sots pena de mort que de continent lo *acomiadets* de la dita ciutat e de nostra senyoría», Fita, *Inm. Concepción*, 56; — **acomiadar-se** : pendre comiat, despedirse: «E com veu que la donzella era ja collocada, *acomiadant-se* d'ella, giraren-se envers aquells qui rompíen lançes», Curial, 201; Id., 291; «E dites aquestes paraules, pres comiat d'elles, reebent dons de inestimable preu, e ací, ja *acomiadat* dels altres senyors e senyores, muntat a cavall, partí...», Id., 75.

acomodar : atalantar.

acompanyable (XV) : sociable.

acompanyada per **acompanyament** : «Li fan *acompanyada* vint jovencells», Costa i Llobera, *Castell del Rey*, 170.

acomparar per **comparar** : «...que son *acomparats* a les besties», Legend., II, 275.

acomplexionat (ben o mal —) : «persones malaltisses y mal *acomplexionades*», Lib. de la Peste, 66.

acondolir-se, acondolit. V. **condolir-se, condolit**.

acondormit (prov. de Girona). V. **condormit**.

aconductar-se : pagar anyalment els serveis de metge, apotecari, &. (que molts paguen amb fruit el temps de la collita). Cp.: és mester *aconductar* un metge; el metge *aconductat* de tal vila és...; les societats benèfiques, confraríes, &. tenen son metge *aconductat*.

aconduït : nèt, endreçat.

aconhortament : conort.

aconhortar [**aconortar**] : «*Aconortar* o confortar», J. Esteve.

acònit : acónito (Sin. : *tora, herba tora, escanya-polls, mata-polls*).

aconrear per **conrear**.

aconseguir : alcanzar, lograr, conseguir : «e yo fermí dels sperons al ginet e *aconsegui'l* e d'encontre l'enderroquí a terra del cavall», Tirant, II, 200; «...matant e degollant tants com *aconseguir* ne podíen», Id., I, 74; «tirá un gran colp al rey e no'l pogué *aconseguir*», Id., IV, 18; — «e infinides altres dignitats *aconsegueix* l'hom...», Angels U., 40; «...e siau en recort de aquell qui es vencedor de batalles e *aconseguireu* honor e gloria e encara libertat», Tirant, II, 241; Id., I, 362; Id., I, 369.

aconsellar per **consellar** (ya en el XV) : V. J. Esteve; «per *aconsellarlos* en actes urgents», Ardits, II, 77.

aconsolable : «flors suaus e *aconsolables*», Purgatori S. Patrici.

aconsolar : «e'ls *aconsolist* ab vera dolçor de abundoses viandes», Tirant, I, 333; «com los cautius hoi-

ren dir semblants paraules al virtuós Tirant, foren molt *aconsolats*», Id., I, 340; — **anar a aconsolar** (Mallorca) : donar el pésam per la mort d'un parent.

aconsonar. V. **consonar.**

acontentar-se. V. **contentar-se.**

acopat : el temps està molt *acopat*, ço és, molt ple de núvols.

acoquinar-se, acoquinat : acobardarse, acobardado.

açor, ave de rapiña : «sparvers, *açós*», J. Roig, 60 v.º.

acorador : a la parroquia de Santa Eularia (Palma, 1619) hi havía la font de l'*acorador* (matadero?).

acorament : corcó, corcoïçó.

acorar : **1,** llegar un dolor al corazón, traspasar el corazón, ahogar, matar. V. Amengual. **2,** repassar el cànem ja pentinat amb una pinta de pues molt primes i fines (Badalona).

acorat : amb el cor atravessat de dolor : «tot *acorat* davalla...», Verdaguer, *Canigó*, c. 3.

acordable : «Mas si los hómens se concordaven en conéxer e amar un Deu, adonchs sería lo mon en bon stament e seríen les gents en caritat e en amor e *acordables* en un Deu axí com lo cavaller e lo scuder que en un Deu se convengren per perdó e per caritat e per conexença», Félix, I, 25.

acordadament : de propósito, con intención : «...pensaren-se que fos de les dels genovesos (la nau) que *acordadament* hagués dat en terra per pendre la ciutat», Tirant, I, 312; Cost. de Tortosa, 38 v.º.

acordador : reclutador, alistador: «*Acordadors* o scrivans de les taules», Capmany, *Ordenanzas*, 96 (trad. : «Alistadores o escribanos de las mesas de recluta»); «Item lliure a n'Anthoni Brocard, mercader *acordador*... lo drap de ras apte a la taula de acordar...», Ardits, II, 142. Cp. Doc. Arch., XXII, 108.

acordament : **1,** acorde : «*acordaments* de músicha», Ms. Bib. U., 21-3-2, 102 v.º. **2,** alistamiento : «com les galees e altres vexells serán partits, encontinent los dits scrivans de les taules ordonen lurs comptes e reten compte de ço que haurán reebut e administrat e que proben... ab los libres dels *acordaments*, e aquells que trobarán que sien feyts ab senyal o ab pagua, sien scrits en un quern de paper ab los noms de les fermances», Capmany, *Ordenanzas*, 106.

acordança : acorde : «excelsa melodía e suaus *acordances* de tan meliflues paraules», 4.t del Cartoxá, 51 v.º.

acordant : «som *acordans*», XIV: estamos acordes.

acordar [accordar] : **1,** decidir, determinar : «lo Rey *acordá* de trametre...», Tomich. Cp. : «Quan Elexi se veé prop de Roma, *acordá* ab si mateix que se n'iría a casa de son pare», Legend., II, 140. **2,** alistar, reclutar : «per *acordar* gents d'armes, balesters, mariners e galiots per X. galeres e VI naus, posaren banderes e standarts en les plajes», Ardits, I, 343; «fo posada taula de *acordar* a cinch galees grosses», Id., 56; Capmany, *Ordenanzas*, 101; Id., 91.

acordar-se [accordar-se] : avenirse, ponerse de acuerdo, convenir, aconsejarse, tomar consejo, reflexionar : — «...e trobam Aragó e Cathalunya torbats, que los uns venían contra los altres, e no *s'acordaven* en nenguna re...», Cron. Jacme, 79; «Qui no *s'acorda* ab mi, en la mia fe, en la mia lig, leguda cosa es a mi que l'ocía e que scamp la sua sanch e que li tolgua ço que tolre li puxa», Bib. Nac. Madrid, L. II, 21; — «*acordaren-se* que li donás LV ducats de or», Tirant, I, 338; — «e dien-vos que venrán en vostra mercé e en vostre poder e que us vendrán lo castell.

E quant Nos hoim esta paraula no'*ns* volguem *acordar* ab negú, per ço car ço que Nos havíem en cor de fer d'els no'ns ho conseylaría la major partida», Cron. Jacme, 460; — «E sobre açó dix que *s'acordaría* e que'ns respondría. E Nos demanam-li quan? e ell dix que'ns respondría en l'altre dia. E Nos dixem-li que ben feya, que on mils *s'acordaría* mils trobaría ço que deuría fer», Id., 494; «E el dix: Senyor, *acordar-m'he* e respondréus», Id., 184; Id., 340.

acordat [**accordat**]: **1,** acordado. Cp. : «ab pensa *acordada*» (XVI) : de propósito. **2,** alistado, Doc. Arch., XXII, 129; Ardits, II, 513; Piferrer i Quadrado, *Baleares,* 284, nota.

acordi : «com dit negoci de bon *acordi* será concordat», Ardits, IV, 296.

acori : «*acori*, que es liri que no fa flor», Tresor dels Pobres, 27; Id., 22.

acorredor : «prenem una grua ... e Nos fom dels primers *acorredors* que hanc hi foren e no lexam occir la grua...», Cron. Jacme, 290.

acórrer [**accórrer**] : acudir; acudir en auxilio, socorrer : «*Acórrer.* Aucurrere. Subito ire», J. Esteve; «per tres vegades ell citat e que verament o sie e no y volt *acórrer*», Cost. de Tortosa, 7 v.º; — «a la major necessitat deu hom primer *acórrer*», Tirant, I, 316; «E sobre açó haguem acort qui lexaríem en la frontera ... per ço que si mester hi fos que *acorreguessen* a Murcia ab una alimara que faéssem a Oriola», Cron. Jacme, 455; — «Armem nostres cavals e ab nostres senyeres desplegades anem-los *acórrer*, sinó tots son morts», Id., 299; «E els dixeren que farían aytal pleyt: que de l'altre dia matí ... entró vuyt dies, si aquels de la muntanya no'ls havíen *acorregut* ... que els se rendríen...», Id., 151; «...ultra les x galees que li ha profertes en ajuda, ... li *acorregués* de m. balesters», Ardits, I, 39; «e pus ... ell volch morir per l'umanal linyatge, be era raó que nos faéssem tant per ell que li *acorreguéssem* en aquel loch on lo tenían pres e que nos canviássem la nostra amor per la sua...», Cron. Jacme, 510; «Si algún confrare será pobre o malalt, que sia *acorregut* segons lur indigencia», 1429, *Rev. Gerona* 1887, 197; «dels bens de la dita confraría o almoyna pusca ésser ajudat et *acorregut*», Doc. Arch., XL, 328; «...e'l Rey lo n'*acorrech* de moneda e lo'n va be heretar de molts e molt bons lochs que li'n va donar...», Boades, 406; «E aprés un dia stant malalt molt fortment, feu venir denant si un metge molt sabent en l'art de la medicina e dix-li que li *acorregués* ab l'art de la medicina perqué no morís», Legend., II, 172.

acorriment : ayuda, socorro: «no y mori ningú ... per bon *acorriment* qui'ls fou fet», 1427 *Rev. Gerona,* 1889, 76; «Item que si algún cofrare ... será pobre, ... que a aquell aytal sia fet ... de diners et bens de la dita confraría adjutori e *acorriment* ... Exceptat emperó que a confrare ... qui per baralles o males faenes sues fos pobre, los confrares ... no li sien en aytal cas en res tengut de fer-li ni donar negún socors ne adjutori de diners...», Doc. Arch., XL, 173; — «Lo senyor Rey maná donar en *acorriment* del sou de una galera que té a son servey...», 1472, Comptes de la tresorería reyal.

acort : acuerdo, deliberación : «e ells deliberaren que mes los valía ésser catius que no morir ... Fet lur *acort* digueren que eren contents de donar-se», Tirant, I, 327; premeditación, Xalabín, 24; — **dar acort** : «E el dix que s'acordaría e que'ns respondría altre dia matí; e nos *donam-li acort*», Cron.

Jaume, 340; — **exir a acort**: «E dix don F. ... que s'acordarían e que'ns respondrían en tal guisa ... e *exiren a acort* e no tardaren molt la resposta...», Id., 327.

acost : aproximación, contacto: «perqué la carn sana per son *acost* no sia maculada», Francesch Alegre, 5; «fugint son *acost*», Id., 8; «Si per temença de offendre la majestat vostra, la mia ma fos stada impedida que tocat no hagués en la perfecció de la vostra real persona...; mas la mia mal avisada pensa no basta a conéxer que lo premi de perdó dega obtenir sinó per mijá del vostre valerós *acost*...», Tirant, III, 116.

acostament: «*Acostament* o ajustament: Accesus. Apropinquatio...», J. Esteve; «lo vil *acostament* de Loth ab ses filles propries», Flavi Joseph; «Barons, be creem que sabets o devets saber que Nos som vostre senyor natural e de lonch temps ... e on pus luyn es la naturalea entre Nos e vos, més *acostament* hi deu haver...», Cron. Jacme, 53; — «*acostament* e unió de la ánima ab Deu», 1546, Diálechs, 47 v.°; — «E Tirant comprá una galera, lo qual no volgué pendre sou ne *acostament* de negú, perqué deliberava de anar a son plaer», Tirant, I, 365; — Una setmana cossera té molt mals *acostaments* (Mallorca). V. Amengual.

acostar : apropar, atansar; — «*acostar-se* carnalment», Legend., II, 257; Collacions, 156.

acostat : cercano : «... marit, fill o germá o algún *acostat* parent», Tirant, III, 123; — adicto : «cavallers,... e altres qui eren a Nos *acostats* e amichs lurs», Cron. Jacme, 417.

acosteir. V. **costeir**.

acostellejar [**acostellegar**] (XV, XVI): golpear el cuerpo : «*acostellegats* com a besties salvatges», Bernabé Sans.

acostipar per **costipar**.

acostrir. V. **costrir**.

acostumança [**acustumança**]: «Per la *acustumança* que la ánima ha en si, se acustumen la memoria, enteniment e volentat ab los objectes que prenen, los quals deuríen pendre ab *acustumança* de fe, sperança...», Félix, II, 215; «...car no era savi en tenir terra, e per la ignorancia e mala *acustumança* d'ell foren les gents en guerres e pobretat...», Id. I, 21.

acostumar [**acustumar**] : ant. regeix generalment la preposició *de*: «Un hom de bona e honesta vida, *acustumá* de menar pobres a casa sua...», Legend., I, 289, 291; Vida St. Juliá, 322 (però : «segons los teus han *acostumat* fer», Tirant, III, 290).

acostumat [**acustumat**] : «Mal nodrit o *acostumat* : Male consiliatus», J. Esteve; «En una terra havía un rey qui era molt bell de persona e era molt be *acustumat* de virtuts», Félix, I, 20.

açot [**assot**] : xurriaques dels carreters (Valencia), látigo, azote: «...e prengueren-li un cavall en lo qual cavalcava; e ell doná'ls un *açot* que portava e dix-los : Prenets aquest *açot* ab que'l façats anar...», Legend., II, 200; «...e veé en visió denant si un home ... lo qual hom tenía en la ma un *açot* plen de nuus ... e doná-li en la cara un colp ab lo dit *açot*», Legend., I, 219; — pl., azotes, disciplinas : «Uns *açots* ab lo mánech de...», Doc. Arch., XXVI, 135 («Unes *açots*...», 199); «...e cascuna tenía huns *açots* a la ma, e lo cavaller qui fos derrocat ... portaven-lo al cadafalc, e la savia Sibilla donava-li sentencia de mort...; les altres dones ... recaptaven-li gracia que no morís, mas que la sentencia fos mudada en *açots* ... e aprés daven-li grans *açots*...», Tirant, II, 374; — «Deix a Madona Angelina qui te cárrech de la sglesia, 30 sous pregant-la que vulla dir

los *assots* per l'ánima mia», Junqueres, 1504.

açotador [**assotador**] : qui donava açots.

açotar [**assotar**] : azotar : «No tinch altre desig en aquest mon sinó que la ves *açotar* per vila tota nua ab leus de vaqua», Tirant, III, 56; «Yo't despullaré tot nuu e *açotar-t'é*», J. Esteve; «*açotar* tro a la sanch viva», Collacions, 187 v.º.

acotar (els ceps) : acodar.

acotar-se : **1**, inclinar-se, ajopirse; abaixar el cap. **2**, apañarse (Mallorca).

acotxar, acotxar-se : **1**, abrigar, abrigar-se. **2**, acotar-se, inclinarse (Prov. de Lleida).

acovilat? : acobardado. V. Arbuxech, 2.

acovolar : acugular.

acovonar (Mallorca) : ficar en còvens.

acoxar-se : tornar-se coix, Maspons, *Rondallayre*, III, 134.

acoyonar-se [**acollonar-se**] (Rosselló, Mallorca) : burlar-se.

acre, Dic. J. March.

acrèxer [**accrèxer**] : acrecer, aumentar, Pastoral del bisbe Sala, Barcelona, 1704.

acreximent (XIV, XV) : aumento: «*acreximent* de virtuts».

acriaturat : té el geni *acriaturat*: fa coses de criatura o d'infant.

acriminar (XV) : incriminar.

Acset, llin. Igualada.

acte : escriptura : «...ab carta rebuda per XXV notaris, havents tots auctoritat real e plenaria licencia de rebre semblants *actes* en forma pública, e closa per los dits notaris posant-hi cascú son signe; la qual puch be mostrar a la senyoría vostra. — O com me plauría veure aquest singular *acte*», Tirant, I, 147. Cp. : Ja en pots tirar un *acte* de lo que et dic (Mallorca); la meva paraula val més que un *acte* (Catalunya); — **actes de cort**: en el dret català eren les concessions, pragmàtiques, privilegis, &. concedits pel rei a petició de les antigues corts o d'un sol dels braços que les formaven; — **acte públich, acte de fe**: auto de fe: «Los reverents Inquisidors de la herética provitat tingueren *acte públich* en la plaça del Rey», Ardits, III, 397; «los reverents pares inquisidors feren *acte de fe* en lo Born», Ardits, V, 61;— «*Actes* ni tractes no hajan ab persones de dits lochs», Terrassa, 1586.

actendar-se : «...e com ahir lo Rey ab son poder vench ací davant Leyda, hon encara es *actendat* e's fortifica de gents, bombardes...», Doc. Arch., XXI, 245.

actén (XV) : «*actén* e cli» (trad. de *attento e chino*), Dant, Inf., c. 27, v. 31.

actendencia (XV) : atenció.

actendre, actener (XV) : atendre.

actitament : «fer e fermar los contractes, scriptures e *actitaments* de la confraría...», Doc. Arch., XL, 217.

actor, actoritat (ant.) per **autor, autoritat** : «altres *actors* dels libres canónichs», Peccador Remut, 3.

açtores : «Dotzena d'*açtores* un diner», Cost. de Tortosa, 89.

actuar per *pair, digerir* : «solament se pot menjar y beure lo que'l cos y naturalesa pot *actuar* y necessita per la seva conservació», Sinodals de Tarragona, 1704, 209.

acubar-se (Mallorca) : tapar-se, ofegar-se : «tanta era la gran multitut de la gent que s'i *acubaven*», Miquel Parets, II, 16;—Cp. **acubar**: «En temps del contagi en los monestirs, &. feren unes tanques o rexats denant de les capelles perqué los sacerdots no comunicassen ab lo poble... y açó feyen los frares perqué los seculars no'ls *acubassen*, y també tenían tancada la portería», Miquel Parets, II, 42 v.º

açucac : «en valenciano las calles sin salida tienen el nombre genérico de *açucacs...*», L. Lamarca, *Valencia antigua*, 51.

acudir [**acodir**] : «...los quals ja estaven en la present casa applegats ab molts cavallers y ciutedans qui havían fets convidar per dit effecte, e tantost *acodiren* en la dita present casa los cónsols...», Ardits, V, 120.

acudit : ocurrencia, chiste.

acugular : semiapagar. Cp. **acovolar**.

acular-se (Mallorca) : abatre's, fer ui; — abatre's, fer bancarrota.

aculeo? : «...tragueren de les presons comunes lo demunt dit Joan Canyamàs bar e traydor e de fet lo posaren en un cadeffal ligat en un *aculeo* per sentenciar aquell segons fonch fet e mes en executió», Ardits, III, 98.

aculgar (Valencia, xv) : acostar en la cama.

acull : acogida, aceptación : «Per caritat haja de vos bon *acuyll*», J. Berenguer Masdovelles.

acullença [**acollença**] : «O quantes voltes veent les cares *acollences* e agradables de aquells (parla dels cants dels ocells) desijá vestir-se de plomes...», Lansalot, b 2.

acullent : hospitalario, agasajador : «los hómens de paratge deuen ésser be *acullents* als estranys», 12.ª del Crestiá, c. 177.

aculliment : «e per l'ábit honest que ella vestía, la dita dona feu-li honor e bon *aculliment*...», Legend., II, 90.

acullir [**acollir, acuylir,** &.] : acoger : «era peregrí e no m'haveu *acollit*», 4.t del Cartoxá, c. 30; «...vench la Comtessa d'Urgell ... e Nos *aculim-la* be e manam a nostres hómens que la honrassen e *acollissen*», Cron. Jacme, 59; «E'l primer dia a hora de vespre Nos pujam lassús e *acuylli'ns* be e gint...», Id., 186; 467; 502; «yo N., prior de present de la dita confraría, reeb-vos en confrare nostre ... e us *acull* e faç participant en tots los beneficis», Doc. Arch., XL, 222; «yo us *acolli* en lo meu verge ventre», 4.t del Cartoxá; — «si'm deyen res que fos contra vos ne vostra honor, no'ls ho *aculliriem*», Sanpere, *Damas d'Aragó*, 162.

acullit (capellà —) : acogido, adscrito.

acumular [**accumular**], J. Esteve; Quinto Curcio, 1 v.º

acunçament : «Tots los qui tost *acunçament* volreu en fets d'amor anprau na Monboy», A. March, 69 v.º.

acunçat : «e lo lustre dels ulls que par que sien robins *acunçats*», Tirant, III, 283; «*acunçat* safir», R. de Corella, 355.

acunsar : «Com no vey res que m'avans d'una spenta en *acunsar* nostre desliurament», Jordi de S. Jordi, Canç. Saragossa, 37.

acurçar [**acursar**] per **escurçar**: «...e d'altres infinits que per *acursar* calle», Francesch Alegre, 137; «...si en les dites ordinacions e bans havía negunes coses scures ne duptoses, ... que ells ho puxen declarar, allargar et *acurçar* et interpretar a llur bona coneguda...», Doc. Arch., XL, 269;—*acurçar* els infants (Mallorca) : posar-los de curt, calçar-los.

acurtar (xv) : acortar : «porás fer que *acurts* les dites penes», Angels U., 430.

acurullar : fer el curull (Mallorca : *acaramullar, caramullar*). ⚹

acusador [**accusador**], J. Esteve.

acusar [**accusar**] : «e ell veent-se *accusat* a gran tort», Legend, II, 270.

acusatiu, Dic. J. March.

acustumar. V. **acostumar**

açut [**assut**] (Alacant, Elx, &.): sequia : «...que a Elig havía molts *assuts* de que's regaven les terras, los quals...», Ardits, II, 187. Hi ha el refrany : Home roig i gos pelut, a l'*açut*.

acutiar (Vilatorta) : els forja-

dors, manyans, &. tenen la sirventa per *acutiar* el foc de la fornal.

acuydament [**acuyndament?**]: «...bandejaments o *acuydaments* o altres enantaments e actes de qualsevol qualitat...», Ardits, II, 555.

acuydat [**acuyndat?**] : «homicides, ladres, *acuydats*, sodomites...», xv; Doc. Arch., XXIV, 7, 8.

acuylir, acuyllir. V. **acullir.**

acuyndament : «ne per desfiament ne per *acuyndament*», Usatges.

acuyndar [**acunydar, acuydar**]: «E puys venguem a Leyda e pregam e manam als prohómens que s'appareylassen d'anar en ost ab Nos, que ara nos havíen *acuyndat* cant Nos cuydávem anar en ajuda del rey de Castella», Cron. Jacme, 416; «Que nuyl hom *acuynt* son Senyor», Usatges; «Qui a son senyor ha *acuyndat* ni desfiat», Id.; «Tots hómens qui haurán *acuyndat* la postat», Id.

acuytar : **1**, encalçar (Seu d'Urgell, &.), Miquel Parets, II, 76. **2**, mover, menear de prisa : «lo membre que l'animal mes *acuyta* es pus plasent de menjar», xv.

ad : *ad aquell, ad açó, ad alcú, ad alguns*, &. per *a aquell*, &. : «...dix que per ço com havía renegat de la fe volía reconciliar-se e tornar *ad* aquella», J. Esteve, i 3 v.º; «que negú no gaus prestar diners ne penyora *ad* alcú en joch», Alart, 67; «...ni nula persona *ad* els vendre», Id., 165; Vida S. Ramón de Penyafort, 1593, 31; Blanquerna, 11.

adagi [**adag**, Valencia, xviii].

Adalais, nom de dòna en 1079, J. Villanueva, XI, 5.

adalerat. V. **adelerat.**

adalill [**adalil**] : guía : «E quan Nos fom el loch que un *adalil* nos guiava ... E Nos dixem : On es? E l'*adalil* dix : Jo us la mostraré ... E Nos dixem a l'*adalill*...», Cron. Jacme, 411; «E quan fom a Incha ... e enviam per los Richs hómens que preséssem conseyl com faríem ni com no, ab los *adalils* qui guien e qui saben les entrades de la terra», Id., 148; Id., 454; 12.ª del Crestiá, c. 260.

Adalmurs, muller de R. Berenguer lo vell, Usatge 59.

adaltar-se (xiv) : alabar-se.

Adam, llin. Barcelona, Besora, &.

Adanier?, llin. Barcelona.

adarga [**adargua**]. V. **darga.**

adargar-se : escudarse : «No sabía com dels colps *m'adargás*», Procés de les Olives.

Adarró, llin., xiii, xiv, xviii.

adavançar, adavantar : anar endavant, avanzar.

adaveres V. **adeveres.**

alcerquo? : figura en l'enumeració de llegums, grans, &. que Eximenis fa en el *Regiment de Valencia*.

addicions (Valencia, xv) : aumentos, añadidos.

additament : aditamento.

Adel?, llin. Barcelona.

adelat per **delat**, Ardits, I, 47; 12.ª del Crestiá, c. 154.

adelerat [**adalerat, adelarat**] : ple de dalè, d'ansia, afanoso, anhelante.

adelitar-se : deleitarse : «molts bons e bells libres en los quals lo dit monge *se adelitava*», Angels U., 102; Id. 26 v.º; «perqué lo malalt *se adelit* ab los menjars», xv.

Adell, llin. Barcelona, Tortosa, Castelló de la Plana, &.

ademplir [**adimplir**] : «tots aquetz servesis oblidán, volén *ademplir* la mesura de sos pares, lo Rey En Pere son besavi seguir volén, qui nostre reverent avi ... per so solament cor contre la glesa aiudar no li volch ... pres ... de nuit...», Doc. Arch., XXIX, 78; «lo tornáveu supplicar ... no permetés se *ademplís* dita licencia ne dar-ne altra...», Ardits, V, 338; «lo que de promte se porá executar e *adimplir*», 1604,

Testament del Canonge Garau, *Luliana*, 1893, 130; «*adimplir* y cumplir tot lo acordat», 1680, *Luliana*, 1887, 21; «Convidá sa dona per anar a Lluch y ella de bon grat hey *adempli*», *Salt de la Bella dona*, Mallorca.

adenaçar-se : adelantarse : «Na Renart *se adenançá* de parlar davant tots...», Félix, I, 192.

Adenet : «Item pren *Nadenet* de Canes veres sobre les dites rendes de l'almudí...», Doc. Arch., XXXIX, 96.

adequadament (Barcelona, 1647).

Adern, llin. Barcelona, provincia Lleida.

aderredor. V. derredor.

adern. V. aladern.

aderrocar (Barcelona, XVII) per **enderrocar.**

adés, adv.: **1**, fa poc, suara (viu en molts punts de Catalunya.) **2**, tot seguit, immediatament: «E dixem-los : Esperats-nos aquí que *adés* serem ab vos», Cron. Jacme, 295; Id. 183, 463; «no saben que volrán *adés* ne que farán», 12.ª del Crestiá, c. 355; «Aquell qui dix..., sia *adés* mort», Génesi Amer, 102; Muntaner, c. 102; —**adés de mantinent** : «e donam-vos per conseyl primerament que enviets .D. cavallers a la sancta terra e .ij. milia hómens de peu; e que *adés de mantinent* que enviets vostres cartes al Mestre...», Cron. Jacme, 511; —**adés de** : «vuy he stat fort alegra sinó que *adés de* sesta haguí un poch de desfici per ço com no podía dormir», XIV, XV, Lletra de la filla de D. Johan I. **3**, ara : «per altres raons les quals a *adés* no cal declarar», 1362, Coroleu, *Documents*, 14; «...com *adés*, direm sempre», Valencia, P. Mulet;—**adés-adés** : de cuando en cuando, a cada moment : «e Tirant *adés adés* se girava e vehía venir tota la gent uns aprés d'altres e tots desbarats...», Tirant, III, 245; Id., III, 370; «exía *adés adés* a la porta per mirar-lo», Vita Christi Vill., 99 v.º; Vida S. Juliá, 324; —**adés-y-ara** [**desiara**, Mallorca], **ara-y-adés** : de tant en tant, tot sovint; — **adés ... adés** : «...entre los dos hagué una brava batalla, que's vengueren abraçar, e *adés* era lo hu alt, e *adés* l'altre baix», Tirant, I, 111; «*adés* era en un loch *adés* era en altre», Id., II, 247; Id., II, 246; «La victoria *adés* era dels nostres, *adés* dels enemichs», J. Esteve; «fer una cosa *adés* lo hu *adés* lo altre», Id.; «la fortuna *adés* va *adés* ve», Collacions, 225; «*adés* riu *adés* plora», Id., 221 v.º; «*adés* ab uns *adés* ab altres», Tirant, II, 171; — **ara ... adés** : «serpents picant-los *ara* en la cara *adés* en lo ventre», XIV, XV; — **puix ... adés, despuys ... adés**, &. : «e *puix* abonançá's lo temps, e *adés* venía al port de Mahó qui dues galees, qui tres naus...», Muntaner, c. 172; «*Despuys* la spasa sua sobre lo cap d'aquell, *adés* a la gola sua posant e pregant e menaçant, a la fi l'induhí...», Quinto Curcio, i 4 v.º.

adesar. V. desar; *adesar* el llit: plegar-lo, desfer-lo.

adestrar (cast.?) per **destrar.**

adeturar. V. deturar.

Adeu, llin. Barcelona.

adeu siau (XV, &.).

adeveres [**adaveres**] : «...y que li offería no llevar la ma del tracte y negoci y molt *adeveres*...», Ardits, V, 372; «...lo mal que has per ton mérit deus soferir leugerament e callant, mas la pena qui ve indignament, ço es sens culpa, d'aquella aytal pena te pots doler o plányer *adaveres*», Doc. Arch., XIII, 361.

adevinador [**adivinador**] (XV, XVI) : agorero.

adevinalla : adivinación : «E yo qui so mora e parle per *adevinalles*», Tirant, IV, 78; — acertijo.

adevinar : «Car moltes vegades la mísera pensa pronosticant *adevina* los dans», Tirant, IV, 362.

adherencia [aderencia].

adherent [aderent] : partidario: «...sies lo major de tots la hon la tua ánima irá, ab tots los teus *aderents*», Tirant, IV, 49; «*aderents* e secassos», P. Johan Sala, 1485. Cp. «No tenir parents ni *adherents*».

adherir [aderir] : «*Aderir* a la opinió de algú : Assentiri alicuius opinioni. Adere, ... Acquiescere, ... Consentire», J. Esteve; «Totes aquelles dames se feren venir lo cavaller e pregaren-lo molt la batalla cessás ab voluntat de les parts, e jamés lo cavaller hi volgué *aderir*, ans ab molta superbia...», Tirant, I, 240; «car si nosaltres conexíem la vostra virtuosa persona ésser disposta per a tal mester, de bon grat haguérem *aderit* al que la altesa vostra hagués manat», Id., I, 48.

adhibir : «...quant que quant emperó alcuna causa civil o criminal contra alcún dels sotsmesos als officis de majordom, camarlench, canceller e maestre racional será endreçada, los alguatzirs ... degen assistencia de un dels majordoms camarlenchs ... *adhibir*», Doc. Arch, V, 105; Id., XX, 7.

àdhuc [àdhuch, àduch, àduc]: aun.

adiamantar : «la rosada *adiamantava* les fulles», María de Bellloch.

adib. V. **adip.**

adiesitat : «Quant alguns dels philosofs grechs pujaven a stament de bisbe, havíen beure such de la erba qui havía nom en lenguatge grech *adiesitat*, qui havía aytal virtut...», Collacions, 208 v.º.

adimplir. V. **ademplir.**

adinerar : 1, cambiar en dinero algún género, vender; así : *adinerar* el gra, la fruita, el vi, l'oli, &. 2, replegar diner, embossar.

adinerat : qui té molts diners, ric : «Car no era hom *adinerat*», 12.ª del Crestiá, c. 254.

adiós per **adeu** : «No'm digues adeu — perqué me sap greu — diga'm *adiós*—que és més carinyós».

adip [adib] : «cridant com *adips*», Procés de les Olives, 37 v.º.

adir : «ans de *adir* dita heretat, ni immiscuir-se en aquella», XVI, XVII; «*adita* e acceptada la successió del Regne», 1410, *Museo Balear*, 1877, 220.

adives : «pera guarir-li aquelles *adives*», Procés de les Olives, 5 v.º; «trahent ab l'açot les *adives*», Id., 9; «Tu est dret mull per ço't bens les *adives*», Canç. Saragossa, 241.

adjacent : «Reyne de Maylorques e ylles a aquell *adjacents*», XVI.

adjegar. V. **enjegar.**

adjuncció: «digueren a mi, Johan Oliver, notari e scrivá, ... que continuás en lo present dietari la provisió de la *adjuncció* per ells feta a mossén Barthomeu Ponç, prevere, qui ha cárrech...», Ardits, II, 162; Id., II, 6.

adjunt : «a sa gentil fas li es *adjunt* un onestíssim color», Flos Sanct.

adjunyir [ajunyir] : agregar : «s'hi *adjunyirien* sis prohómens», Ardits, II, 205.

adjurar : conjurar : «te *adjure* e supplique que no permetes...», Vida Sta. Catarina, 121 v.º

adjutori : acorriment, socors: «...per lo qual tot l'imperi grech ha rebut no solament subvenció, socors, favor, e continua defensió e *adjutori*, mas encara liberació e deliurament de tanta opressió, perill evident e certa captivitat», Tirant, IV, 307; «lo *adjutori* de la divina gracia», Confort, a 3. V. **acorriment**; — **cridar adjutori** : pedir auxilio (Mallorca).

admetent : amable, accesible.

Admetlla, llin. Barcelona.

adminícols : adminículos.

administració, Cost. de Tortosa, 59 v.º.

administrador : «los cónsols de

la art et prohómens regidors o *administradors* de la caxa de la dita confraría...», Doc. Arch., VIII, 411; «lo *administrador* de la daraçana», 1377; «*administrador* de la duana»; «los concellers digueren a mi, ... scrivá, ... que continuás com ells havíen provehit a mossén J. C., prevere, per *administrador* del melchisedech...», Ardits, V, 60.

administrar per *suministrar* : «e deuen *administrar* los uns als altres subsidis e ço que han obs...», Collacions, 161 v.º; — per *inspirar*: «ço que Deus li *administraría*», Curial, 269.

admirall. V. almirall.

admiratiu (ant.) : admirable: «una verge de *admirativa* e sobirana bellesa», Lib. de les quatre virtuts, 35 v.º.

admixtió : «no es pur goig sens *admixtió* de alguna dolor», Peccador remut, 104; Pons Miserere, 71.

admonició (XVI, &.) : advertencia.

admortització, XIV.

adob [adop] : **1,** arreglo, preparación, aderezo, adorno. Cp. : «los cabells sens negún *adob* escampats per ses espatles», Francesch Alegre, b 1 v.º; «sens *adob* ni maestría en lurs fayçons», Blanquerna, 27 v.º; — *adob* de la terra : abono (*adobs*: abonos);—tot ço que serveix per a millorar el gust de la vianda, a l'olla : el greix, la cansalada, &. (Prov. de Girona, Plana de Vich); — *adob* del cuiram, de la roba, &. **2,** reparación, remiendo : «lo *adop* dels camins»; — **fer adobs** : adobar una cosa espatllada, posar remei a algún mal moral o físic; — **bo per adobar** : espatllat, dolent (si es diu d'un home).

adobacossis : lañador.

adobador : curtidor : «e d'en Gili *adobador*», Cost. de Tortosa, 1 v.º; «*adobadors* y assaonadors», 1597; els *adobadors* treien el pel de les pells, els assaonadors les acabaven de preparar i els donaven color.

adobadures : remiendos : «Han costat 22 diners les *adobadures* que el mestre boter ha fet a la bota...», Vich, 1496.

adoba-mitges : soletero.

adobar : **1,** armar (cavaller): «Anava a la cort per ésser *adobat* a novell cavaller», Orde Cavaylería, 5; «les mullers dels cavallers *adobats* pusquen portar...», Mallorca, 1384, Leyes suntuarias. **2,** arreglar, preparar : «La senyora m'a dit que li faça *adobar* lo bany per a demá passat...», Tirant, III, 51; «...lo supplicaren que volgués restar aquella nit en una tenda de aquelles ... *Adobaren-li* allí un petit lit...», Id., I, 270; «...cové-li primerament que *adob* la cera al foch», Ms. Bib. U., 21-3-2, 101 v.º; «...e feu *adobar* prestament les scales e posar en lo mur. Tirant fon lo primer que pujá. Com fon prop de la muralla...», Tirant, II, 271; «e ma a ma pujam-nos-en per uns escalarons e trobam los setis *adobats* en una clastreta que era de la capela sua...», Cron. Jacme, 186; Id., 312; Tirant, II, 280; Id., II, 295; — «E ela quant li vench lo missatge havía *adobat* de menjar e dix que quan hagués menjat que y veuría», Cron. Jacme, 293; «en tant que aquesta virtuosa senyora dins poch spay feu molt noblement *adobar* de sopar», Tirant, I, 81; Id., I, 148; Cron. Jacme, 444; — *adobar* cuirs, pells, draps : «Item ordonaren que'l maestre moliner ... dega donar lo greix que li será donat feelment ... e que lo perayre li dega donar una liura de greix per cascún drap complit ... E que'l moliner no gos *adobar* los draps ... sens greix. ...E si lo dit moliner *adobará* drap o draps sens greix...», Doc. Arch., XL, 313; *adobar* el vi: encabezar; *adobar* les terres : abonarlas; — adornar, ataviar : «manar lo rey *adobar* lo palau ab aur

e molts richs adobs», Lib. saviesa Rey Jacme; «hi havía moltes minyones vestides de blanch molt bonicament *adobades*», Dietari de Sta. Catarina, I, 335 v.º. **3**, reparar, enmendar: «...qui'ns ferís a punyades en les costes no'ns pesara tant com los colps que hoíem dar ... en lo castell de fust ... E no trobam hómens que y volguessen anar de dia que'l ne tornassen atrás en loch on no y poguessen tocar e que l'*adobassen*», Cron. Jacme, 210; Tirant, I, 100, 247; «E aquet mal Nos no podem *adobar* sinó per dues maneres», Cron. Jacme, 80; «e tots a una veu deyen que qui tort nos tenía en Montpestler que ara u *adobássem* e que demanássem en veritat qui'ns hi tenía tort e que ara'n podíem pendre la esmena de quisque feit ho hagués», Id., 335; Id., 313; «*adobar* o esmenar les ordinacions...», XV o XVI; «Ves corregeix-la e *adoba-la*: Perge emenda», J. Esteve;—«Saps, poble, d'on e per que't venen aytals oficials e te'n vindrán de pus greus si no t'*adobes*? Dich-te que venen de la sobirana Providencia e provisió divinal per tos peccats», Doc. Arch., XIII, 356; «Si no t'*adobes*, o poble», XV; — curar: «*adobar* les nafres», XIII, Furs Valencia; «*adobar* lo ventrell», Remeys de Fr. D. Font, 1766; — *adobar* un negoci, &. Ardits, V, 370, 371. **4**, posar en pau: «E Nos están e pensán lo tort que lo infant nos feya... pregam als de la cort que'ls pesás de ço que ell nos faya. E ells dixeren que, pus ell era vengut a Corbera, que ells hi iríen e punyaríen que l'*adobassen* ab Nos», Cron. Jacme, 498; Id., 370; «mas, pus lo mariner s'es *adobat* ab lo comit e'l vol seguir», Cost. de Tortosa, 10 v.º; **5** (sentit primitiu), batre, zurrar.

adobassar (rural): adobar lo vell: estich *adobassant* aquestes fandilletes (Caldes de Montbuy).

adobat, pp. de **adobar**;—**mal adobat**: molido, maltrecho: «e'ls laxaren nafrats e fort *mal adobats*», Lib. dels Mariners, 8. Cp.: «Quan hagueren devalat e en la mia falda posat yo qui'l viu tal *adobat*, pensau quina tristor la mia», XVI; «car no't penses que'm faça dolre la temor dels enemichs, mas perqué stich tal *adobat* que no puch fer prestament la venja», Tirant, IV, 21.

adobayre.

adobería [**adobaría, dobaría**]: fábrica de curtidos.

adobiclaus: «Item que ningún *adobiclaus* no puga fer clau lloba ... ni altra qualsevol manera de clau axi ab botó ni quadrat ni rode...», Ordinacions de ferrers manys, 1599.

adoctrinar: «Adoctrinar algú a bons costums», J. Esteve.

adoctrinat: «E diu que aquell porgar no es sinó illuminar-lo per qualque sancta doctrina, que axí illuminat e *adoctrinat* l'om román porgat de la ignocencia...», Angels U., 32.

adolcir: endulzar: «Daviu tocava lo salteri per *adolcir-se* lo cor», XIV; «hi ha moltes herbes dolces e d'altres que ab lo foch se poden *adolcir*», Francesch Alegre, 126.

adolescencia: «*adolescencia* es la terça edat e dura tro a xxvij anys», Collacions, 184 v.º; «passa aprés lo temps en lo estiu mes fort, semblant a la *adolescencia*, perqué ninguna edat es mes fort ni mes calda...», Francesch Alegre, 127 v.º; 4.t del Cartoxá, 92 v.º; Tirant, IV, 123; Blanquerna, prohemi.

adolescent: «qui vol dir que encara creix», Collacions, 188 v.º; «en los *adolescents* es propria la vergonya», Bernabé Sans; Cost. de Tortosa, 18 v.º.

adolit (Mallorca): adolorit (de cansament): he cavat i tinc els braços *adolits*; estic tot *adolit* de cavalcar, de caminar massa, &.; «El llaurador a la palla jau ab el

braç *adolit*», L. Pons; — Cp. : «no fa sinó plorar, resta tot *adolit*», M. F. de la Cárcer.

adolorat : adolorido : «lo *adolorat* cor de Jesús», 4.ª del Cartoxá, 63; «als *adolorats* remeyes, als fatigats sustentes...», Id., 96; «trists, *adolorats*, plorosos», 1.ª del Cartoxá, c. 15.

adolorit : dolorido, doloroso: «Tirant així *adolorit* com stava se torná al lit lamentant-se del mal que tenía present», Tirant, III, 229; Id., 221; «...yo t'haguera presa per los cabells e en aquesta mar sagrada te donara de bon grat sepultura *adolorida*», Id., III, 267; «Aquestes e altres semblants paraules *adolorides* e de molta compassió dehía...», Id., I, 220; Id., III, 160; — Cp. : «com Tirant la hohí tan *adoloridament* parlar...», Id., IV, 111.

adollar (Plana de Vich) : rajar a dolls : la sang li *adollava*; *adollar-hi* : abocar-hi amb abundancia. Cp. : «la font del sacrifici *s'adolla* del Cor de Jesús», Verdaguer, *Roser*, 81.

adomascat : adamascado : tovalles *adomascades*, &.

adomdar. V. **adondar**.

adonar-se de : advertir, reparar; — **fer adonar de** : llamar la atención sobre.

adonchs [**adoncs**] : **1**, adv. : llavors : «E *adonchs* foren creades les...», Génesi Amer, 3; «no'm partiré de tu fins que veja hon la posarás e que la ador. *Adonchs* Velocia maná donar vela...», Id., 272; Quinto Curtio, o 1. Cp. : «Com pot hom resucitar en aquell mateix ésser que es *adonchs* com mor», Félix, II, 297. **2**, conj. : doncs: «Fes *adonchs* que mijançant la tua virtut e industria tu aquistes lahor e gloria immortal : Fac igitur, &.», J. Esteve (al costat de : «Fes *donques* alló que pertany a tu», «Tu veus *donchs* alló que yo he fet»); Doc. Arch., XIII, 444; XXII, 271, 275.

adondar [**adomdar**] (Mallorca): domeñar (un fill díscol, un cavall, &.); — **adondar-se** : acostumar-se (a sa feina, a viure a Artà, &.).

adonós : «virtuós, leyal e amorós, cortés e *adonós*», Dones, 17 v.º; Dic. J. March.

adop. V. **adob**.

adoperar : «per fer-los cavalcar e *adoperar-los* en coses de nostre servei e benefici de la terra», 1466, *Rev. Gerona*, 1878, 504.

adorar: **1**, adorar [ant. **ahorar**, **aorar**] : «*adorar* e servir a Deu», Blanquerna, c. 34; «E recitá'ls largament la manera de la conquesta que T. havía fet a la Barbería, e com tot quant havía conquistat ne guanyat tot ho havía repartit ... e que totes les gents del mon qui'l veyen ni l'hoyen nomenar l'*adoraven* en la terra», Tirant, IV, 210. **2**, ant. per **odorar** : olorar : «De les ordinacions de l'*adorar*... *Adorar* liris, roses e flors...», Blanquerna, c. 33.

adordonament, **adordonar** per **ordonament**, **ordonar** (XIII, XIV. Perpinyà, Elna, Mallorca, &.).

adormiment : «un fret *adormiment*», Francesch Alegre, b 2.

adormir-se una barca : omplir-se d'aigua quedant tan feixuga que li costa de moure (Mallorca).

adormissat (Mallorca) : adormecido.

adormit : «...doná grans colps sobre la tomba e dix : Ixquen los Reys que açí jauen *adormits*», Tirant, I, 230.

adorn: **1**, adj. : bello, adornado: «quan viu son cos delgat e tan *adorn*», Francesch de la Via, b 3. **2**, subst. : adorno, compostura: «Dona de bell *adorn* es pus periylosa que ballesta de torn», Lib. de les virtuts e vicis, c. 6 (Ms. de Vich).

Adorn, llin. Mallorca, XVI.

adornament, Francesch Alegre.

adors (XIV) : «donar los *adors*»: volver las espaldas?

adossar [adosar] : «no vestía sinó un lansol que s'*adossava*», Génesi Amer, 211; — **adossar deutes**: «que la ciutat no era rahó prengués ni se *adossás* estos *deutes*», Ardits, V, 481, «haja de fer subvenció dels dits deutes, *adosant* dits *deutes* a...», Fur de Valencia, 1564.

adovellat (portal —) : fet amb dovelles.

adquerir : «...vull que sia valentíssim e sapia guanyar e *adquerir* honor per a si e per als seus...», Tirant, II, 348; Id., I, 102; II, 349; III, 76; IV, 46, 51.

adquirir [acquirir], ja en el xv.

adquisició, 1506, *Luliana*, 1896, 218.

adquisidor [acquisidor] : comprador, Mallorca, xvi.

adquisit : «...e açó sots pena de x solidos, ... de la qual pena sia *adquisida* la meytat a vos o al batle de Barchinona en nom vostre e l'altra meytat a la caxa de la dita confraría», Doc. Arch., XL, 360.

adquistat : «...contra tots aquells qui han pres les armes e son entrats dins lo Principat per esvahir aquell, tyranizar, dirupir e rompre les libertats *adquistades* e ab gran preu de sanch per los nostres antecessors comprades», Doc. Arch., XXII, 58, 59.

adragulls (Urgell) : herba dolenta que's fa en els sembrats (Sin. *gahons*).

Adrahent, lloc de la vora del Segre, part. de la Seu d'Urgell.

adreç [adrés] : arreos, enseres: «comprat una stampa (impremta) ab tot son *adrés*», Mallorca, 1674; «*adrés* de afeytar», 1789; — aderezo: «un *adrés* de senyora de arrecades y creu, pedres y or dues onces de pes y tres argensos», Vich, xviii; especialment, el de les nuvies; — **cercar els adreços** (Mallorca) : cercar les economíes.

adreçador [adressador] : 1, instr. de fuster, reganyador llarg que no fa biaix : «una serra y un adressador», Inventari, 1575. Cp.: la frase: fer passar per l'*adreçador*. 2, operari que feia roba de seda de totes classes i més tard les besses de lli per a les valones i collarets del temps dels Felips II i III.

adreçana [adressana]. V. **dreçana**.

adreçar [adressar] : 1, posar dret ço que està tort. 2, dirigir, Capmany, *Mem.*

adreçat [adressat] : pertrechado, provisto : «vint hómens *adressats* de espases, bastons e coltells», Valencia, 1391, Chabás, *Archivo*, 1891, 119.

adressas [adreces] : bocins de sola per a eixamplar la forma del calçat.

adret : sens defecte físic : «E el li demaná com era aquí vengude ne com avía perdudes les mans ... E'l conte mená-la-se'n a sa mare e pregá-la ... li agés bon solás e que'n pensás be. E la contesa sa mare ... respós axí : e que la farem nos fembra que sia esmoyonada. Madona, dix lo conte, major mercé farets an aquesta que an altra qui fos *adreta*», Doc. Arch., XIII, 62; «fills assenats e *adrets*», A. March, 78 v.º. Quan alaben a una mare modesta la bellesa dels seus infants, sol respondre: Guapos, &. no, *adrets* i iguals gracies a Déu.

Adrí, lloc situat al peu de la muntanya de Rocacorba, part. Girona.

Adrià, llin. Barcelona, Sabadell, Vich, &.

Adrià (Sant), lloc del part. de Tremp; — **Sant Adrià del Besòs**, lloc a la vora del Besòs, part. de Barcelona; monestir de canonges de qui fou prior St. Oleguer.

Adriàtich (xv, &.).

Adrigàs, llin. Girona.

Adrobau, llin. Barcelona, Vich.

Adroher [Adroer], llin. Barcelona, Girona.

Adrové, Adrover, llin. Mallorca.

Adrubau, llin. Badalona.

Adserà, llin. Tarragona.

Adsuara, llin. Castelló de la Plana.

Aduà, llin. Barcelona.

aduana. V. **duana**.

aduar : «no viu algún cubert ni *aduar* ahont me pogués reparar», Venturós Pelegrí, 5.

Aduart, llin. Manresa.

adubellet (xv, xvi) : especie de apostema.

àduch. V. **àdhuc**.

Adué?, Adúe?, llin. Barcelona, Arenys de Mar.

adujar : enroscar los cables de los navíos.

adular : **1**, adular. **2**, V. **udolar**. Cp. : **adulament** per **udolament**.

adult : «ensenya l'home ja *adult*», Blanquerna, prohemi.

adúlter, adúltera [**adultre, aultre**]: «qui sab de cert que son marit es *adúlter*», Dones, 46 v.º; 30 v.º; «fembra *adúltera* sia cremada», Id., c. 61; «*adultre*», Collacions, 157, 214 v.º; «*adultra*», Id., 199 v.º

adulterant : «les dones *adulterants*», Const. got., 324 v.º

adulterar : «com son marit *adulterás* ab una cativa sua», Tirant, III, 313.

adulteri [**aulteri**] : «e aprés ell e la Reyna aucieren lo Rey; per lo qual *adulteri* ell hagué despuys lo regne», Legend., II, 179.

adulterí : «si son aquests *adulterins* e incestuoses», Cost. de Tortosa, 66 v.º.

adunar : «en tu s'*aduna* tot quant en creatura es de bondat», Dant, 592; «en gran multitut *adunats*», Quinto Curcio, k 5.

adur : conducir, traer, llevar : «e aportaren la clau, e *aduxeren-lo'ns* pres...», Cron. Jacme, 56; «lo qual ell tenía pres, e *adux-lo* aquí, e reté'l-nos», Id., 501; «e Nos que'ls *aduxéssem* una partida o plus de ço que'ls havíem promés per al bestiar», Id., 291; «...que si a l'Apostoli playa, que'ns volíem coronar d'ell, pus Deus *aduyt* nos havía al seu concili», Id., 514; «Car si negú vol fer d'armes ni n'es desijós, Nos lo *adurem* a punt e a saó que'n perdrá lo desig que n'haurá», Id., 426; «On, de la fe que Nos havíem nos *aduyx* a la vera salut», Id., 4.

adur-se (Segarra) : semblar-se, consemblar-se.

adussa : «la terra d'Urgell y Segarra són terras secas y *adussas* que acostuman passar alguns anys sens donar fruyt», F. Marés, *Hist. de Nuria*, c. 3. (En l'ed. de 1756 diu *adustas!*)

adustió (xv) : combustió.

aduytar : «Item que negún tixidor ... no gos texir draps ... si donchs no es tot de una lana e si cas es que la punxa sia de dues lanes que hajen *aduytar* les dites lanes com es acostumat per ço que tal sia persiguent», Doc. Arch., XL, 303.

Advall, lloc del part. de la Seu d'Urgell.

adveniment : «lo *adveniment* del nostre Redemtor», Tirant, I, 334; «Mas en totes aquestes coses tu veurás millor que s'i deu fer per lo *adveniment* del temps e de les altres coses», J. Esteve, 1 6 v.º; Angels U., 45.

adverar : dar por verdadero, afirmar, confirmar, &. : «jurant en fals *adverant* ço que era falsía», Vich, 1547; «que'ls testifique hi *advere* lo que ací jo passe...», 3.r del Cartoxá, 53 v.º; «*adverades* o deposades per gran número de testimonis», Doc. Arch., XXVIII, 211.

advers : «...e axí entengua tot lo mon quin e quant gran est stat en cascuna fortuna, ço es próspera o *adversa*», Tirant, II, 156; «la fortuna me es stada tostemps *adversa*», Id., I, 138; II, 311.

adversant (xv) : adversari.

adversari [**aversari**] : «*Adversari* e enemich», J. Esteve; Tirant, II, 225; Cost. de Tortosa, 14 v.º

adversitat : «o sia prosperitat o *adversitat*», Dones, 181 v.º; «*adversitats* que en esta present vida no's poden esquivar», Valter, pròleg; Lib. de les quatre virtuts, 62.

advertiment (XVII) : advertencia.

advertir : «lo Rey *adverti* molt bé en les prudents paraules del Mestre», Tirant, I, 339.

advocacions : actes d'advocat, Mallorca, 1398, Quadrado, *Privilegios*, &., 123.

advocar [**avocar**] : fer d'advocat, intercedir : «vullau Deu pregar, per nos *advocar*...», Cobles de Sta. Margarida, 1617.

advocat [**avocat**] : «Micer N. *advocat* pensionat licenciat en leys», Valencia, 1391; «Si algún hom ha pleyt ab la senyoría e per si no pot aver *avocat*», Cost. de Tortosa, 21 v.º, 26; Doc. Arch., XXXVI, 59; — **advocat de cap de marge** (Tortosa) : se diu per burla dels pagesos.

Adzara, llin. Camp de Tarragona.

Atzebrons ? : figura en l'enumeració de les fruites de Valencia, per Eximenis.

Adzerias, llin. Barcelona.

Adzerol, llin. Barcelona.

Adztorina, nom de dòna, Doc. Arch., XXXIX, 48.

aemprar. V. **emprar**.

aenant : endavant : «...e d'aquela hora *aenant* no volguem usar d'aquela maestría», Cron. Jacme, 210; «e negún ban ne stabliment no val d'un an *aenant*», Cost. de Tortosa, 10.

aer (XIV, XV) : aire : «la neu se engendra en l'*aer* com la pluja devalla per l'*aer*», Félix, I, 136; Collacions, 172 v.º; Cost. de Tortosa, 109.

aeritat : «...Deus creá quatre essencies, ço es saber, ignitats, *aeritats*...», Félix, I, 126.

aesmar : apreciar, atinar, pensar, imaginar, sospechar, juzgar: «No poría hom *aesmar* lo dapnatge que's segueix per malvat príncep», Félix, I, 230; «Les auveylles fugen e's desvíen quant vesen lo lop, car *aesmen-se* que aquell sia lur enemich ... e acosten-se als cans car *aesmen-se* que sien lurs amichs», Ms. Bib. U., 21-3-2, 103; «Qui vol donchs entrar en l'orde de cavalleria, *aesmar* e pensar li cové lo noble començament...», Orde Cavaylería, 7 v.º; «fehía tan gran fret que no poría ésser *aesmat*», XIV, XV.

afábil (XV) per **afable**.

afabilitat [**affabilitat**] : «ab gran *afabilitat* parlarás a tots», Tirant, I, 33; I, 64; II, 69; 3.r del Crestiá, 298.

afable [**affable**] : «*Affable* : Affabilis, Suavis, Facilis», J. Esteve; «ab cara no prou *affable*», Tirant, II, 65.

afabrit per **fabrit** : «una sageta de limat or ab la punta *afabrida*», Francesch Alegre, 8.

afadich : fatiga.

afadigar. V. **fadigar**.

afaenament : ocupación : «quan sia cert de l'*afaenament* en la cort», Cost. de Tortosa, 73 v.º.

afaenar : ocuparse.

afaenat (Valencia) : ocupado, atareado : «E quan axí son *afaenats* los jutges», Cost. de Tortosa, 73 v.º. Cp. : «E Diafebus ... veu a Tirant que anava *afaenat* vers ell e dix-li : Cosí, que es açó que ab tanta pressa anau?», Tirant, II, 278.

afalach [**affalach**] : halago, caricia : «Ab enganosos *affalaxs* so stada enganada», J. Esteve; Tirant, IV, 113; «E del delit que'l bon hom de tu gusta fes-me'n sentir una poca centilla perqué la part menor que m'es rebelle haja *'fa-*

lach que tan fort no'm contraste», A. March, 177; Francesch Alegre, b 2.

afalagable, xv.

afalagadura : halago : «*Afalagadures* : Illicebra», J. Esteve.

afalagament: halago. Cp.: «S'omple mon cor d'*afalagament*», Verdaguer, Discurs, 1867.

afalagar [affalagar, afalegar]: acariciar, halagar; atraer con halagos : «Una vegada Sent Johan ... tenía una perdiu viva en la ma *affalagant-la*, e un jove que u veu dix a altres jóvens : Vejats com está aquell vell *afalagant* la perdiu axí com si fos fadrí poch», Legend., I, 318; «*afalegar* lo ca son senyor», St. Antiogo, 18; «No so infant o minyó que ab nous me *affalaguen*», J. Esteve; «Lo dimoni en lo principi *afalega...*», Confort, b 1; «e per ses blandicies falses *afalegat*», Angels U., 73 v.º.

afalç per **falç**.

afalcar-se (Mallorca) : «per tot arreu *s'afalquen* los segadors colrats», Mn. Obrador, *La Roqueta*.

afalconar : els gats *afalconen* les rates, els gossos llebrers els conills, l'esparver el colom, &.; — **afalconar-se** (Mallorca) : molestar con pullas, zaherir.

afalech, afalegar. V. **afalach, afalagar**.

afal·lerar-se : agafar una fal·lera.

afal·lerat [afatlerat] : mogut de fal·lera, afanyat.

afamar [affamar] : «feyen les provisions fora Barcelona per no *afamar* la ciutat», Ardits, V, 285; «no dexant entrar ninguna manera de provisió ... entenent-los *afamar*», Id., V, 210.

afamat [affamat] : hambriento: «vehent la ciutat *affamada* e que era impossible poder-se servar...», Comte d'Urgell, *Rev. Cat.*, 16.

afamegar [affamegar] : poner hambriento (xiv).

afamejat : hambriento : «*afamejats* leons», Francesch Alegre, 29.

afami : «ha confessat que menjava *afami* que los juheus de Gerona daven a ella», Doc. Arch., XXVIII, 95.

afanador : el qui afana.

afanar : rapiñar, hurtar.

afanat (Mallorca, xvi, xvii) : tacaño, avaro, M. F. de la Cárcer.

afany [affany, afayn]: 1, ansia, deseo. 2, fatiga, malestar, apuro, pena : «lo cavall no pot soferir tant d'*afany*», xv; «*affanys* qui tot dia s'esdevenen», Doc. Arch., XL, 444; «Preneu paciencia en lo treball e *affany* en que sou posat», Ritual Urgell, 117 v.º; «O mesquins e com lexats vostres mullers e vostres fills e vostres amichs e vostres riqueses e anats a perill e *afayn* de vostres corsos», Legend., I, 179; — **donar afany, fer afany** : «La fona no pesa e per conseguent no *fa affany* a aquell qui la porta», 12.ª del Crestiá, c. 227; «Pharahó *donava afany* als juheus», 1500, Petrarca Amer; «jamés no'ls aparech ne'ls *feu affayn* algú», Legend., II, 233. Cp. : «la abadessa maná a una monge qui era infanta pocha que se n'anás dormir, per tal com se duptava que la dita fadrina no hagués alcún *affayn* de malaltía perqué s'era levada ten gran matí», Legend., II, 265.

afanyar [affanyar] : «Un hom en son testament lexá un aze a tres fills que havía ab tal condició que quescú *afanyás* ab ell son die e aquell die li donás que menjar. Sdevench-se que lo fill major pres l'ase lo primer die e feu-lo molt treballar e no li doná a menjar, pensant que en l'altre que son germá havíe *afanyar* ab ell li daría be a menjar. Quant lo germá según hach *afanyat* ab lo ase...», Legend., II, 14.

afanya't : cuita.

afanyós : afanoso, ansioso.

afaram [affaram] : «De no anar

per ciutat gallines ne altre *affaram*», Ordinacions Vich, 1603; Dic. J. March. V. **feram**.

afarrallar. V. **aferrallar**.

afarrissar-se (Vich) : acometer hambriento el pasto. Cp. : «Quan los tudons *afarrissats* pellucan», Verdaguer. V. **aferrissar**.

afarta-pobres : raïm roig de gra molt gros.

afartar-se : hartarse : «May *se afartava* de dir mal», Quadrado, *Germanía*, n. 174, 17. Fr. : *afartar-se* com un lladre.

afartó (Evissa): hartazgo, hartón.

afatigat [**affatigat**] : «los cavalls del calor ensemps e de les ferides *affatigats*», Quinto Curcio, c. 119. Cp. **afadigat**.

afatxar (rib. del Segre i Balira): fastidiar, incomodar.

afavoridor [**affavoridor**] : favorecedor (Mallorca, XVI).

afavorir [**affavorir**] : favorecer. Cp. entre sastres y costureras (Mallorca) : s'ha d'*afavorir* el coll, la mànega, &. : aumentar.

afavorit : favorecido. Cp. (Mallorca) : una pesada *afavorida*, una hora llarga o *afavorida*, &.

afayçonar [**affayçonar, afaysonar; afeyçonar...**] : obrar, fabricar, dar forma a una cosa; pulir (Cp. *façonner*) : «tota obra de coure com cánters, alambins, poals, &. e totes altres coses *afaysonades* del dit metall fetes...», Consolat de mar, 1518, 103; «l'art de la poesía molt ben *afeyçonada*», F. Olesa. 2, fig. : «e el dix que'l feyt atorgaven tots los moros de Biar e que son companyó era romás per ço que'ls amenás tots denant Nos e que vinguessen a nostre mercé can Nos nos acostássem al castell. E Nos anam la ab aquesta fiança ... E aquest sarray *affayçoná'ns-ho* tan be e tan fort que y haguem anar», Cron. Jacme, 376; «e en P. Martel dix-los que'ls en diría noves per ço car ja hi havía estat una vegada o dues, e *afayçonava* que la ila de Maylorques tenía tro a ccc miles que la volvíen entorn», Id., 77.

afayn. V. **afany**.

afayt [**affayt**] : afeite : «la dona que's posa colors e *affayts*», Blanquerna, 28. Cp. **adob**.

afaytament [**affaytament**] : «...*affaytament* e pintar de la cara. Les donzelles entenen a millorar la cara que la saviesa de Deu ha feta e mes amen portar la cara que elles se fan que no aquella que Deu los fa», Dones, 17, v.º; Id., 23; Angels U., 70 v.º; — «...e los *afaytaments* e collocaments dels elements e dels corsos celestials e los ornaments de les aygues, prats, flors, arbres, pexs, aucels, besties quant a llur *afaytament* e collocament e a tot ço que no requer creació ... tot ho faeren los sancts ángels», Angels U., 105.

afaytar [**affaytar**] : ponerse afeite (las mujeres); adornar, embellecer : «Retret o cambra on les dones se *affayten*», J. Esteve; «...jatsia que sol Deu puxa crear, emperó les coses creades en lo començament del mon dispondre, regir, collocar e *affaytar* açó se pertany a offici angelical», Angels U., 105; — ensenyar, ensinestrar : «...per ensenyarlos a tornar (als falcons) o *afaytarlos* com deyen en aquell temps», A. Bof., *Orfaneta*, 136; Coroleu, *Documents*, 133; — modernament: raure el pèl (Cp. *fer la barba, barbejar*) : «Un adrés de *affaytar* que consisteix en gerro, bacina y capsa per posar la bola del sabó, tot de plata, de pes junt de 69 onces», Inventari Cervera, 1789.

afaytat [**affaytat**] : «*Afaytada* cara : Gipea facies, Facies depicta», J. Esteve; «falcons ... *afaytats* a perdiu», A. Bof., *Orfaneta*, 136.

afeat : fiel : «...doneu orde que Johan de Riglos e la mare isquen del castell de Constantí e que aquell estiga en ma vostra o de persones be *afeades*», Doc. Arch.,

XXII, 88; «Norresmenys atés que la muller de Johan de Riglos se diu ésser prenyada e vehina al part, plau a nosaltres sia comportada ella e la mare de l'arquebisbe en lo castell de Constantí ab lo mestre dels minyons e alguna familia ... de la qual no's puxa haver sospita, fins sia delliurada del part e reforçada, stant emperó en custodia del dit castell los hómens *afeats* que ja son deputats o altres que hi deputareu a fi que perillar no puxa», Id., 152, 150.

afeblir [**affeblir**] : debilitar : «Com ve a la fi *afebleix-se* en tal manera que no's pot restaurar», Ms. Bib. U., 21-3-2, 102.

afeblit [**affeblit**] : «*afeblit* e magre», Collacions, 208 v.º; «Tot *affeblit*, ab lengua mal diserta», A. March, 5 v.º; «la lum dels quals ne román *afeblida*...», Peccador remut, 34 v.º

afecció [**affecció**] : **1**, afecto : Tirant, I, 362; Angels U., 11 v.º; Boades, 396. **2**, afición : «gran *affecció* en cercar antiquitats», Boades, 31.

afeccionat [**affeccionat**] : «...qui fo baró de gran virtut e molt noble e molt *affeccionat* als chrestians...», Boades, 33.

afectar [**affectar**] : tener afecto por (XIV, XV, XVI); afectarse; aficionarse : «lo tuxó s'hi és *afectat* (a uns carabassers) que no'ls hi ha dexat res», Rom. Milà, 388.

afectat [**affectat**] : **1**, afecto : «es molt *afectat* al Rey», Doc. Arch., XXII, 173; «perqué tinch coneguda la tua molta virtut e discreció, accepte les claus de la ciutat e a tu per vassall e servidor *afectat*...», Tirant, IV, 322; Id., II, 201; «...sa magestat, de la qual son *affectadíssims* y fidelíssims vassalls», Ardits, IV, 8. **2**, aficionado: «...en tals jochs en los quals sería stat molt *affectat* jugant no per passatemps sinó per solament guanyar», Confessional, g 6 v.º. Cp. *afectat* de fruita, &. (Mallorca, &.). Cp. **afeytat** (Plana de Vich).

afeganyar [**afiganyar**] (Manresa): matxucar la roba, el vestit, &.

afegidura : añadidura.

afegiment : «e los deputats reebents les demasíes o *afegiments* hajen afermar e otorgar als dits censalistes aquells contractes ab les cláusules e obligacions en semblants contractes de *afegiment* necessaries e oportunes», Acte de Cort de Valencia, 1446.

afegir [**affegir; afigir**] : añadir: «sens *afegir* ne levar res», Tirant, I, 237; «*afegía* e ajustava mes lenya a la cárrega», Flos Sanct., 224 v.º; «*afegint* a sos títols lo del regne de les Indies», Torras Amat, 657; «no vull *affegir* sinó dues paraules mes», Gamaliel.

afegitó (Mallorca) : añadidura.

afemar. V. **femar**.

afeminat [**affeminat**]: «...mulierosus», J. Esteve; «los bons cavallers vos incriminaríen de desleal e *afeminat*», Tirant, II, 328; Quinto Curcio, i 4 v.º; Collacions, 178 v.º

afer [**affer**] : negocio, asunto, quehacer, ocupación : «Ja tinch fastig d'aquests *affers* : Negociorum istorum sacietas me tenet», J. Esteve; «que ell iría en Cathalunya per molts *affers* que y havía...», Cron. Jacme, 502; Id., 401; «no se hon se n'aná ni per quins *afers*», Tirant, III, 113; Doc. Arch., XXXVI, 336, 337; Angels, U., 73 v.º; Vida de S. Juliá, 326; Capmany, *Ordenanzas*, 112; — **fer sos afers** (Mallorca) : fer ses feines, ensuciarse : «e com lo dit mercader ... no trobás res ab que hi leix senyal, dix-li lo diable : vols fer be puys que no trobes res ab que hi leix senyal : *fes tos affers* sobre lo loch on es la olla», 12.ª del Crestiá, c. 150.

aferam. V. **feram**.

afereig : «una fontanella que de-

corría en un *affereig...*», Ms. S. Pere Pasqual.

afermada [affermada] : novia.

afermalles [affermayles, afermayes] : esposalles : «el novi o novia el dia de les *affermaylles*», Mallorca, 1384, Leyes suntuarias.

afermança [affermança], Dic. J. March.

afermançat [affermançat] : «...isqué de la presó *afermançat* en sa casa y allí tingué lo arrest a pena de dos milia lliures», Ardits, V, 241.

afermar [affermar] : 1, afirmar, aseverar : «...car segons se *aferma* per lo senyor Dagramunt», Tirant, II, 259; «*Afermar* o dir: ...Afirmare, Asseverare», J. Esteve; «Verificar o *affermar* : Affirmare, Roborare, Verificare», Id., t 3. 2, fer ferm; comprometre; fer les esposalles o fermalles : «l'aprenent que's será *affermat* ab algún perayre axí ab carta com de paraula», 1483, Ms. dels Abaxadors.

aferradisses (Menorca), planta: Setaria verticillata, L.

aferrador [afferrador] : agarradero, pretexto : «el millor *afferrador* que han tingut per resoldre tal cosa ha estat...», 1609.

aferrall [aferray] (Mallorca): aferrador.

aferrallar: intens. de **aferrar**. Ex.: tot lo dia vas *aferrallada* amb la noia (Mallorca).

aferrar : aferrar : «*aferrar* les veles. Fr.: *aferrar-se* a l'emblanquinat (Mallorca) : se diu dels que volen la seua i no's deixen convèncer mai.

aferratall [aferratay] (Mallorca): intens. de **aferrall**.

aferrissadament [afarrissadament] : encarnizadamente.

aferrissar [afarrissar] (Vich): menjar afamegat; — **aferrisar-se**: agarrarse; encarnizarse. Cp. *aferrissar-se* al treball, a l'estudi.

aferrussar-se : aferrarse, agarrarse.

afetgegat : pitjat : aquesta màrfega (o sac, &.) està plena i *afetgegada* (Plana de Vich).

afexugar [afeixugar] : cargar, fatigar, rendir, postrar, agobiar : «de grans iniquitats e vicis tench lo meu cap malament *afexugat*», Génesi Amer; — amoïnar (Olot); — **afexugar-se** (Girona) : respirar angustiosament, pantejar (després d'un gran plor). Ex.: calla, petit, no *t'afexugis*, que estaràs malalt, &.

afexugat : cargado, &. (V. **afexugar**); el que va feixuc de cames.

afeyçonar. V. **afayçonar**.

afeynassat : intens. de **afeynat**.

afeynat : ocupado, lleno de trabajo, enfeinat.

afeyt (XV a XVII), **afeytar**. V. **afayt, afaytar**.

afeytat : 1, p. p. de **afeytar** (per **afaytar**). 2, (Vich) per **afectat**, aficionado. 3, (Menorca) mudat, endiumenjat.

affable, affalach, affamar, &. V. **afable**, &.

afiançç, Dic. J. March.

afiblall : «Uns *afiblalls* de seda ab botons d'or ab los sostenidors d'argent sobreaurats», Sta. Coloma de Queralt, 1350.

aficadament [afficadament]: «anava molt *afficadament* armat...», Quadrado, *Germania*, n. 36, 7.

aficadís (Mallorca) : entrometido, manifasser.

aficar : 1, ficar, meter : «...havía demanat l'agulla, e Phelip aná-la *aficar* en lo lit hon havía deliberat de dormir», Tirant, I, 359; — Frs. : *aficar* els dits a la boca : fer parlar; — *aficar-se* en llibres de cavallería : meterse en lo que no importa. 2, fijar : «*aficar* cartells en les portes de les esglesies», 1435, *Luliana*, 1889, 151; *aficar* claus.

afidat [affidat] : «que tots los que vendrán en la dita fira he per los dits vuyt dies aprés, de qualsevol condició que sien, ab lurs coses he mercaderíes que ab si portarán,

venint, stant he retornant, se'n sien salues, *afidats* he segurs sots Reyal special protecció...», 1493, *Rev. Cat.*, 1892, 504; «meten dos bons hómens molt *afidats* e abonats e de bona fama», Furs de Valencia.

afiganyar. V. **afeganyar**.

afiger (Dic. J. March), **afigir**. V. **afegir**.

afigurat [**affigurat**] : «lo libre es bell e ben pintat e *affigurat*», Félix, I, 318.

afilar [**affilar**] : «esmolar e *affilar*», XV.

afilat [**affilat**] : «qui tens spasa ben *afilada*», Tirant, IV, 88; «Lo nas *afilat* : Nasus in filum directus», J. Esteve.

afillar [**affiylar, affiyllar**, &.): ahijar, prohijar : «que Nos volem *afiyllar-vos*...», Cron. Jacme, 188.

afillat : **1**, ahijado. **2**, que té fills : és casat i *afillat* (Urgell) : té dòna i criatures. Refr. : Mare *afillada* mai mor enfitada.

afillolar (Mallorca, Santa Coloma de Farnès, &.) : ésser padrí de. Cp. : «com a fill lo tractá y xiquet lo *afillolá* donant-li la Ave María», 1750, Unicorn, 55.

afinador [**affinador**] : «fou provehit en Johan Erman manescal de la dita ciutat de l'offici de *affinador* de peses e mesures de la dita ciutat», Ardits, II, 262.

afinar [**affinar**] : **1**, afinar : «que les mesures sien *afinades* per lo Mustaçaf», Corts de Monsó, 1510, c. 10. **2**, suavizar, templar, Jahuda Llabrés. **3**, descubrir cosa escondida (Mallorca) : han *afinat* els lladres; que no m'*afines* ? (diuen els infants que juguen a amagarse).

afinestrat, N. Oller, *Febre d'or*, I, 97.

afinitat [**affinitat**] : parentesco, XV, Quinto Curcio, k 3 v.º.

afisconador (Mallorca) : burlón.

afisconar-se (Mallorca) : burlarse, zaherir.

afitó (Pollensa) por **afegitó**.

afitorar (amb la vista, amb els ulls, &. Vich) : mirar amb molta atenció.

afitgir (Mallorca, XVIII) : afegir.

afix [**affix**] : **1**, cercano, contiguo : «e per ço vos havía yo pregat, perqué fósseu mes *afix* a la corona de l'Imperi grec, que volguésseu pendre Stephanía neboda mia per muller...», Tirant, III, 46; «e vostre magestat que li es tan *afix* parent», Id., III, 33; I, 145; IV, 94, 122; «taules *affixes* o posades prop lurs alberchs», XV. **2**, fijo, clavado : «jatsia aquesta fiança sia *affixa* en los ánimos vostros», 1470.

afixar [**affixar**] : fijar : «manam *affixar* estes letres a les portes de les esglesies», 1769.

aflacar (Muntanya) : disminuir: ara ja *aflaquen* els bolets.

aflamar [**afflamar**] : inflamar, Canç. Saragossa, 101.

aflaquir-se [**afflaquir-se**] : aprimar-se. Cp. : «...los teus ulls qui paríen dues stelles matutines com *se* son axí *aflaquits*», Tirant, III, 360; — **aflaquir** per *afluixar* : «...jo molt tench parada aquesta ballesta e *aflaquirá* tant que depuys...», Legend., I, 318.

aflat [**afflat**] : hálito : «perqué les serps ab lo seu *afflat* no infectionen les petites áligues dels nius», XV; «los *afflats* y vents de l'Esperit sant», Vita Christi S. B., 204.

aflayrar (Olot). V. **flayrar**.

aflicció [**afflicció**] : «va restar molt trist dins del seu cor e fortment angoxat; mas en la sua cara ne ab les sues paraules no's conexía la sua gran *afflicció*...», Boades, 353.

afliccionat, aflicte : afligit : «...aquesta dona en estat molt pobre, trista e molt *afliccionada*, ab los cabells tots descompostos...»,

Curial, 64; «e la Duquesa trista, desconsolada e de tot en tot *aflicta* pregava...», Id., 43.

aflictiva [aflectiva] : «es cosa tan *aflectiva* e tan turmentant...», Angels, 128 v.º.

afligit [aflegit] : «Humana cosa es haver compassió dels *afligits*», Tirant, IV, 73; «ab amor infinida rebé la *aflegida* donzella», Id. III, 281; I, 334; IV, 64.

aflixar : «E si encara era cert que la dona fos bona e mig passadora encara faría *aflixar*, mas atart se troben aytals», Dones, 27 v.º; «E si en los capítols dels matrimonis moguts entre la nostra casa e la sua havíets res *aflixar* de ço que es contengut en los capítols que us havem tramesos fetsho, car nos ho comanam a vostra bona discreció», Coroleu, *Documents*, 89. V. **afluxar-se de** (Mallorca).

aflorest : «caminant vers una *aflorest*», Lançalot, b 1.

aflotonat : apilotat : «Los capellans de la Seu marxaven *aflotonats*», Vich, 1635, Crónica de Micer Sanz.

afluxar : aflojar, soltar, mitigar. Cp. : «estant jo en aquest article de trespassar, diguí : Mort, vullaume *afluxar* sols un petit per recrear lo sperit ab la tal vista», Venturós Pelegrí, 28; — **afluxar los cordons**: soltar la mosca. Cp. *afluxar-se* els nervis : «...e los nervis del seu cors *se afluxaren* per manera que tornà paralítich», Legend., I, 168, 169; — **afluxar-se de** (Mallorca) : abstenerse de, privarse de, desdeñar.

afocat : domiciliado : «hómens propis e *afocats* del monestir de Ripoll...». Cp. Hist. Sta. Coloma de Queralt, 232.

afofolar (Olot) : passejar, estar amb la dòna.

afogar [affogar] : calar foc; cremar : «...dues galeres e un leny de moros prengueren terra ... catiyaren dinou persones ... e *affogats* diverses alberchs», *Luliana*, 1895, 58; — *afogar* boïcs (Urgell) : cremar formiguers.

afoguerat (Mallorca) : fogós.

afolcat: «los moltons qui fan *afolcats*», Collacions, 133 v.º. Cp. **folch.**

afollament : 1, aborto, Tresor dels Pobres, 9. 2, destrucció, Cost. de Tortosa, 30, 44 v.º.

afollar [affollar, -lar, -ylar]: 1, abortar : «herbes e altres beuratges per fer *afolar* les dones preniades», Bulla gòtica de Lleida, xv; Collacions, 158 v.º; refl.: «moltes dones prenyades *se* son *afollades*», Tirant, I, 316; «fou causa que una dona *se afollás* o abortás», Confessional, g 2. Cp. **escabridar-se, esvedellar-se, espollinar-se, exayar-se, esgodayar-se**, &. 2, fer malbé, espatllar, destruir : «e tiram-hi be .v. o .vj. dies, si que'l castell *affolárem*...», Cron. Jacme, 459; «Volem encara que tota hora que fruytes e fromatges s'esdevendrá *afollar*, ... per los nostres rebosters decontinent als almoyners sien distribuits e per los dits almoyners als pobres de Jesu-Christ donar manam», Doc. Arch., V, 90; Cost. de Tortosa, 29 v.º, 76; Legend., II, 59; «E tal cosa ne porían ells fer per lur ravata que tota nostra ost ne poyríem Nos perdre o *afolar*», Cron. Jacme, 426; refl. : «e corregesca les costumes de les gents que per gran plaer *se* son *afollades*», Tirant, II, 165; Cost. de Tortosa, 76, 22 v.º; *afollar* nius (Tortosa, Sta. Coloma de Queralt, &.) : treure nius.

afollat : esguerrat : «E tots aquells qui serán *afollats* de qualsevulla de sos membres, que armes no porán portar...», Tirant, I, 83; «...e no us penseu que Tirant desijás molt prestament guarir, puix era cert que no tenía perill de restar *afollat*», Id., III, 145; I, 266; IV, 49; Rom. Milà, 64.

afonar : irse al fondo : «Molta fou la gent que en aquelles dues naus moriren, e tantes eren les lances trencades e los pavesos, darts e fletxes e passadors, que los cossos morts qui en la mar lançaven no's podíen *afonar* davall l'aygua», Tirant, II, 307. Cp. (prov. de Lleida): furgar : *afonar* el morro per treure el menjar de dins la palla.

afona-cases : dilapidador.

afondar per **afonar i enfondir.**

afondir. V. **enfondir.**

afonsar, ant. : afonar.

aforació (XVII) : aforament.

aforador : posador de preu, P. Torra, 1726.

aforament : «...e faça fer los *afforaments* de les viandes e ponescha be tots aquells que aquí tenen ... falsos pesos e mesures», 12.ª del Crestiá, c. 266.

aforar [**afforar**] : posar el preu a que s'han de vendre les coses de menjar : «no's trobava forment en tant que'n demanaven tres liures la quartera y lo Illustríssimo loctinent general de la Audientia lo *aforá* a quaranta set sous», Ardits, IV, 322; Id., II, 125.

aforragaytes (Valencia) : perdido.

aforrar (Aragó) : estalviar.

afortidament : «Los vehins consellaven de fer la guerra e de pendre venjança *afortidament* sens altra dilació», Lib. de Consolació del Doctor Albert.

afortunat (Mallorca) : afollat.

afortuyt per **fortuit** : «mas veig que com a desconexent vols acomanar a l'arbitre de un cars *afortuyt*», Tirant, IV, 73.

afoscar (Berga, &.) : enfosquir.

afranellar. V. **afrenellar.**

afranquir : dar libertad al siervo: «...e lo dit libert morrá sens fills e sens testament, tots quants bens lo dit libert aurá son del senyor qui l'aurá *afranquit* o de sos fills», Cost. de Tortosa, 104.

afrassar : trepitjar un camí.

afrassat (camí —) : camino trillado.

afrau per **frau**, fraude : «peró bo per bo tota vegada haja prerrogativa lo primer que ho demaná e que es escrit primer e que tota veu se faça sens alcún *afrau* e corruptió», Doc. Arch., XL, 230; — per **frau**, paso entre montañas.

afremolir [**affremolir**] (XV) : «Com sentía *affremolir* la malalta (moridora) lo dol, lo plor...», Vida de Sta. Paula.

afrenar [**affrenar**] : refrenar : «lo cor net e la lengua *affrenada*», Angels, 125 v.º.

afrenellar [**affrenellar, affranellar; -eylar**] : abarloar : «Les onze (naus) en vista foren de deu naus a tret de bombarda, *afrenellaren-se*, les unes ab les altres, e Ypolit no volgué acostar-se a neguna sinó que pujá a sobrevent e stava's mirant la batalla», Tirant, II, 307; «Encara feu mes : pres oli bullent e pegunta, e axí com les naus staven *afrenellades*, ab caçes lançaven oli e ab la pegunta bullent daven de grans passions als moros...», Id., I, 290; «*afrenellar* les galees ab franells larchs», Muntaner, 259; «los rems qui eren *affranallats*», Id., 260; — **afrenellar-se**: barallar-se aferrant-se (Mallorca, XV); — Cp. : «ffruyters qui *afreneylats* eren per gran spessura», Turmeda.

afreturant (XVI) : necesitado.

afreturar [**affreturar**] : mancar, tenir necessitat : «E axí la terra no's podía habitar, ne consentía la mar ésser nadada, *afreturava* lo ayre de claror...», Francesch Alegre, 3; — ser necesario : «Si no pecássem, la misericordia de Deu no *afreturaria*», Flors de Virtut, c. 12. Cp. el refrany : No hi ha res averganyat que no sia *afreturat*.

afreturejar : afreturar : «*Afreturejar* d'alguna cosa : Egeo hac re, Indigeo huius rei, Opus est mihi hac re...», J. Esteve; «majorment

que la dita gabella de Xátiva moltes voltes *afretureja* de sal...», Acte de Cort concedit a Valencia, 1537.

afrevolir-se : debilitarse : «...que sa virtut se adormí e *se afrevolí*, e caech de l'arbre», Félix, I, 145.

afrexurar-se (St. Feliu de Guíxols) : amoïnar-se.

afront [**affront**] : afrenta.

afronta : «la fortalea fa obres de gran *afronta* e vigor», XIV.

afrontacions : lindes : «Les cartes de les vendes judicials que serán feytes per dret de creedor en la cort, deuen contenir açó en si : lo nom del creedor qui ven, e la quantitat del deute, ... e la cosa que ven seent o movent, e si es seent les *afrontacions*, e 'l nom del veguer...», Cost. de Tortosa, 64.

afrontador : «un gran bandoler y *afrontador*», XVI, *Rev. Cienc. Hist.*, II, 41; Lumen Domus, 268.

afrontar [**affrontar**] : **1**, lindar, confinar : «...la terra dels Pinchenays, qui *afronta* ab la Grecia», Tirant, IV, 309; «...aquest regne de Ethiopía ... *afronta* ab la mar oceana», Id., IV, 192; «dita fexa *afronta* a sol ixent ab lo mas...», 1435. **2**, encarar : «...mas pregá'l que en lo principi consentís en dar bona resposta a l'altre juheu. Ell los *afrontá* e...», Tirant, III, 322; — **afrontar-se**: ponerse cara a cara, encontrarse de frente : «tiraren les spases e *afrontaren-se* donant-se grans colps», Id., II, 246. Cp. «no podía *affrontar* sinó ab persones devotes», Flos Sanct., 267 v.º. **3**, afrentar : «fer revesar les armes com a fementits e en altra manera aquells fer *afrontar*», Doc. Arch., XXXV, 256. Cp. : «sempre fa alcavoteríes e son fet es *afrontar*», Cobles dels moneders, Vich, 1530.

afronterejar (XV). V. **afrontar 1**.

afrontós (XVII) : afrentoso.

afuar : **1**, aprimar d'un cap, fer punta, afilar. Cp. **afusar**. **2**, abordar (Mallorca).

afuetar (Urgell) : fuetejar.

afullolar : cobrir de fullola.

afunyar (Igualada, &.) : trepitjar (els raïms).

afusar : donar la forma del fus. Cp. **afuar**.

afusat : en forma de fus.

agabanyar [**agavanyar**] : replegar, atesorar.

agabell [**agavell**] : acaparamiento.

agabellació : acció d'agabellar.

agabellador : acaparador : «*Agabellador* : Factiosus», J. Esteve.

agabellament [**agabalament, agavallament**] : acaparamiento : «sempre es estada cosa odiosa tota manera d'*agavallaments* no sols dels manteniments corporals sinó també...», Micer Soler, Memorial, § 81, 1620; «...per tolre tota ocasió de tot *agabalament* del sindicat e fer minvar lo nombre molt excessiu de l'ajust et consell del dit sindicat...», Doc. Arch., VIII, 227.

agabellar [**agavellar**] : **1**, tenir dipositat en la gabella : «Les pobres persones que son *agabellades* en la gabella... de Burriana si tenen necessitat d'un almut de sal son forsades de exir de casa...», Exposició al Rey, Valencia, 1552. **2**, acaparar.

agafada : cogida.

agafall [**agafay**] (de la planxa): agafador.

agafallós : agafadís.

agafar : coger; *agafar* de ple en ple : coger de lleno; — **agafar-se en**: agarrarse a una ley, autoridad, &.

agafa-sants [**agafassants**] : truita amb suc.

agafatós (Manresa, &.) : pegajoso.

agafes : pessa de fusta a manera d'estenalla per a aguantar el calçat quan se cus, tablilla de hacer pespuntes.

agalibances (donar —) : donar esperances : al malalt encara que no

tingui remei li donen *agalibances*.

agaliu : «si no té altre *agaliu* deu ser molt pobre», Pallarols, 382; «li quedaren los fills de mes poch *agaliu*», «ni era bo per pastor, pagès ni *agaliu*»,«veyent-se ab tal *agaliu*», Id., 269.

agalla per a fer tinta (XVI).

agallinar-se : acoquinarse.

agallir : gallear : «Perqué tant han *agallit* macilents están los galls», Cobles contra Felip V.

agambar (Plana de Vich, &.): salvar, traure de perill, nodrir, surar un infant o animal petit : aquest bestiar ja está *agambat*; ja té un noi *agambat;* no l'*agambaràs* aquest infant; una conilla va fer dotze conillets i els *agambà* tots; «...dos nens ... los habían *agambat* d'un remadet de que anavan morint successivament los més grandets», *Julita*, 14; «*agambe* qui puga», Verdaguer, *Canigó*, 137.

agarbar (Plana de Vich, &.): abraonar la garba per carregar-la, &.; i per extensió : *agarbar* per la cintura, *agarbar* un sac, &.

agarberar : replegar les garbes, fer les garberes; arreplegar, agavellar.

agarbir-se (prov. de Lleida): agafar-se, abraonar-se.

agarbonar-se (Plana de Vich, Blanes, &.) : abraonar-se, agafar-se.

agàrich (XV, &.) : agárico.

agaripa, engüent, Tresor de Pobres, 32.

agarones, planta remeiera citada per Fr. D. Font, 1766.

agarrapunya (a l' —) (Valencia), *Ratpenat*, 1878, 47.

agarrar : agafar.

agarrat a la seva : se diu dels tossuts que no cedeixen en les seves idees, &.

agarrotar : lligar fort amb cordes passant-hi un garrot per estrènyer més les càrregues.

agasajar, agasatjo, cast.

agatges (Mallorca) : peites : «...aquestes servituts e los fruyts de què eran objecte tenen a moltes viles de Mallorca el nom genèrich de peytes, a altres el d'*agatges* (que pareix relativament modern y duyt de fora de Mallorca)», *Luliana*, 1887, 29.

agavallar, agavellar. V. **agabellar**.

agavanyar. V. **agabanyar**.

agavatxar-se : afrancesarse.

ageguda (Muntanya) : jaça.

Agelet, llin. Barcelona, Lleida.

Agell, llin. Barcelona.

Agell, caseriu sufragani de Cabrera, prop de Mataró.

agemolit (prov. de Girona): arraulit, arropit. Cp. **ajemolir-se**.

agençar [agensar, ajençar] : plaure : «Entre'ls scients molt m'*agensa*», Turmeda, cobla 50; «Eix es mestre Nicolau Sacosta, qui molt m'*agensa*», Id., cobla 47; «Ne'm plau viure ne morir, ne be ne mal no m'*agença*», Canç. Saragossa, 191; — embellir : «La lengua graciosa en bon home habunda, virtuts es preciosa qui *agença* obra et munda», Guillem de Cervera. Cp. Guimerà, *Festa del Blat*, 80; Collell, *Veu de Montserrat*, 1887, 128.

agenollador (Mallorca) : reclinatorio.

agenollar [agenoylar, agenolar]; aginollar, Dic. J. March, Génesi Amer, 214; **ajonollar** (Barcelona), **ajonoyar** (Mallorca) [**agonollar, ajonoylar**, Turmeda, cobla 63; Ms. Séneca, 86.]

agent : «e la ánima ... es *agent* a membrar, entendre e amar a Deu» Félix, II, 316.

Ager, vila situada en un pla, part. de Balaguer; — vescomtat.

agermanament : «e aquesta companyía o *agermanament*», Cost. de Tortosa, 54 v.º.

agermanar : mancomunar.

agibellar : arreglar : *agibellar* l'enciam (Valls); una cosa mal *agi-*

bellada (Aiguafreda);—**agibellar-se**: fer-se a una cosa (Plana de Vich).

Agilà, llin. Catalunya.

agilitat : agilitado.

agiment de gracies : acción de gracias (Mallorca, 1614).

aginollar. V. **agenollar**.

agiponar. V. **engiponar**.

agitar : recorrer, encomendar (XV): «los pelegrins, &. qui ab ferma fe hic recorren (a la Sta. Verge) e sich *agiten*», Ms. Montserrat.

aglà, aglàn per gla, m. i f. : «mes grans que un *aglán*», Boades, 363; les *aglans* (Plana de Vich, &.); — redolí de cera, &. per a les votacions per insaculació (XVII).

aglanat [aglenat] (Camprodón): no us la carregueu, pesa massa i us deixaría *aglanats*. Cp. **aglassat** (Mallorca).

aglanera : «els aglans se podrirán per devall les *aglaneres*», Mallorca.

aglapir. V. **glapir**.

aglassar-se (Mallorca) : fatigarse, cansar-se.

aglassat (Mallorca) : cansat, fatigat.

aglenya ? [glenya ?] (Empordà): cada manat d'espigues que recullen les espigoleres.

aglevat [aglavat] : agrupado: «Dues pesses de terra abans divididas y vuy se troben unides y *aglevades*», 1741; «Viladrau no té població *aglevada* : se compòn de cases escampades», *L'Excursionista*, 1889, 303; — terme *aglavat*: sense pedres, pla (Berga).

Aglí [Agly], un dels rius que reguen el Rosselló.

Agnar, llin. XII.

Agnès : Inés (XVI, &.).

agnom : «En aquest títol son posats vij noms del dit doctor ... Lo segón nom es Malli, lo qual es cognom, com aquest doctor era del linatge de Malli ... Encara mes lo *agnom* d'aquest doctor es Severini ... Lo quart nom del dit doctor es lo seu nom propri Boeci...», Boeci Ginebreda, 10, 11.

agnus : «Al coll justina duya e mostres de pater nostres e *agnus* d'or en dret del cor», J. Roig, 38; «uns *agnus* d'or esmaltats de negre y tallats...», 1640, Inventari Dalmases; — «*agnus dei* ab cuberta de vellut e paternosters de coral», Dones, c. 301; uns *agnus dei* rodons d'argent, &. on estàn les formes quan van a combregar fòra la parroquia, V. J. B., *Hist. Sóller*, II, 781; —«Lo reliquiari y *pasta d'agnus* guarnit de or de martell», 1636; «Un reliquiari ab *pasta d'agnus*», Inventari Vich, 1774.

agoch, interjecció : «li feyan un poch de mella en entrar-li en el viu, però *¡agoch!* dins dos dies tornava esser com abans...», *Rondaya de rondayes* de T. A., 4.ª ed., 14.

agoders : venedors d'aigua? Cp. a Tàrrega, el Carrer dels *Agoders*.

Agoleda, llin. Barcelona, 1414.

agombolar (Mallorca, Plana de Vich, &.) : **1**, aconsolar un infant, escalfar-lo quan té fret, acariciarlo quan està enfadat, &.; cuidar amorosament, governar : ni temps tenía (una dòna que tot lo dia havía treballat) d'*agombolar* la familia (Mataró); «Les germanetes dels pobres los *agombolan* y mantenen», Mallorca; «Una dòna aixís vos apedassa y *agombola* com ningú», N. Oller, *Escanya-pobres*, 36; — **agombolar-se** : arropar-se, escalfarse, fig. enriquecerse. **2**, unir, juntar. Cp. : «s'hi *agombolà* an es costat per parlar una estona», Mallorca. **3**, els autors moderns li fan significar *replegar, acumular;* — Cp. **gomboldar**.

agomboyar-se (Vich) : acompanyar-se.

agonía : «incomportable dolor e intollerable *agonía*», Tirant, IV, 119.

agoniós : angustioso.

agonollar. V. **agenollar**.

agontar, agondar. V. **aguantar.**

agosar per **gosar** : «respós lo lleó, ab temor que hagué del gran *agosar* de l'homenet», Isop, 140. Cp. Cobles de Sta. Marguerida, XVIII.

agosarat [**agoserat**] : osado, atrevido.

agost : agosto.

Agost, llin. Barcelona, Valencia; Denia, 1625.

Agosta, a Sicilia : era poble de catalans com Alguer a Cerdenya.

agostench : peix semblant a l'alatxa i gerret; se ven a meitat de preu de l'alatxa (Mallorca, XVIII).

Agostí (XV, Eximenis, Sant Vicens, &.)

agostí, agostinià : frare de Sant Agustí.

agoyt. V. **aguayt.**

agraciat : «tenía strem desig de veure aquesta *agraciada* Reyna», Tirant, IV, 333.

agradança, Dic. J. March.

agradant : agradable : «sies *agradant* a totes persones», Cató, II v.º.

agradar-se : enamorar-se : «lo Rey :.. se'n va molt *agradar* e la'n pren per muyler», Boades, 412.

agradat : «Si jo fos tan *agradada* com vostè m'agrada a mi», Cantar català.

agradiu, -va, Dic. J. March; — **agradívol.**

agradós : amable, agasajador, 12.ª del Crestiá, c. 113.

agraduació : «y en absencia del dit veguer qui stava occupat e impedit, ajustats que foren en lo dit pati, partiren de allí sots la *agraduació* següent : Primer trast: primo mossén P. Ç. conceller en cap, lo noble don L. de B...; según trast...», Ardits, IV, 184; Id., III, 474.

agraduar : colocar según el grado, dignidad, &., Ardits, II, 543; «ardiment deu ésser *agraduat* després de saviesa», Tirant, II, 362; Ardits, IV, 4.

Agrafel, llin. Barcelona.

Agrafell, llin. Barcelona.

agrahir [**agrair**], abans **grahir.**

agram, mala herba. Fr. : viu més que l'*agram.*

agramallat [**agramalat**] : vestit amb gramalla en els grans dols o enterraments (XIV, XV).

agrament (plorar —) : amargamente (XIV, &.)

Agramunt, vila important situada en un pla, part. de Balaguer.

Agramuntell, poble.

agranar : **1**, (Tortosa, prov. de Lleida, Mallorca, &.) : escombrar: «Maná a tothom ... que encontinent quescún en sa frontera faça *agranar* e nedejar...», Ordinacions Girona, 1380; «una fembra que acostumava de *agranar* la sgleya...», Legend., I, 71; «*Agranar* : Verere», J. Esteve. ✕ **2**, (Plana de Vich): alimentar amb gra els animals. Cp. la fr. : els senyors rai, ben *agranats* i sense fer res.

agrandir : agrandar.

agraner, especie de escoba : «It. VI *agraners* de bruch», Vich, 1427.

agrari : «Manam que'ls qui obtindrán beneficis eclesiásticbs capbreven tots y qualsevols drets, censos, *agraris*, delmes, primicies, censals y altres réddits», Sinodals Barcelona, 1673, 334.

agràs : raïm verd.

Agrasat, llin. Barcelona.

agrassera : **1**, s'aplica a la parra el fruit de la qual no arriba a madurar. **2**, «It. una *agrasera* (sic)», Inventari Cervera, 1789.

agrassot : raïm petit i dolent que sol sortir en els caps de brot dels ceps i sol donar un vi agre.

agraviatiu (Borredà) : són paraules *agraviatives.*

agraviós (Sta. Coloma de Queralt) : li pegà una galtada, cosa molt *agraviosa*; amb paraules *agravioses* el va enjegar, &.

agre, subst.: **1**, *agre* de garrofers, &. : terrer on se crien garrofers, &.

2, querencia, costumbre : «deuen servar y mantindre no sols la llengua sinó'l giny dels pensaments, usos y costums tan consemblants d'aquests pobles o, com solem dir a la pagesía, l'a*gre* del terrer», Jochs florals, 1870, 30. Cp. : és precís no perdre l'*agre* del treball; a aquell li falta l'*agre* del treball.

agre, adj. : acedo.

agre-dols : agridulce.

agrelles : acederas : «*Agrelles*: Erba acetosa, acetosella erba», J. Esteve; «la hortaliça será borrágens ... *agrelles*, lletugues», Lib. de la Peste, 69.

agrelleta. V. **agreta**.

agremiació : agrupació de menestrals per gremis.

agrer, subst. : «m. sólidos de renda entre censals et *agrers* al monestir de Santes Creus...», Doc. Arch., XXXIX, 38; «totes rendes, censes, *agrers* et altres drets», Ardits, I, 159; «censals ne *agrers* ne altras rendas», Quadrado, *Privilegios*, &., 115.

agrer, adj. (Mallorca) : fructífero, feraz, de bona terra : el lloc més *agrer* per a les garrofes, olives, &. és...; «sols en les parts molt *agreres*», Tià de la Real, 1750, cobla 32.

agresa : agror.

agrest : «nat en loch *agrest* e pobre fou pastor en son jovent», Collacions, 195; «llochs *agrets*, selvatges e inhabitables», Blanquerna, 55 v.º; «si'l leny es en lloch *agrest* e no troba bastaixs», Consolat de mar, 1502, 12 v.º; — «hómens *agrests*, cultivadors dels boschs», Francesch Alegre, 124; — Cp. «ginys que giten foch *agrest*», XIV, Bib. Nac., L 2, Cap de Combatadors, 24.

agresta, condimento : «saffrá ... vinagra e *agresta*», XV.

agreta : acederilla (Sin. *agrelleta, sang de Cristo*, Cat.; *vinegrella borda, sang de Jesucrist*, Balears).

agreujament (XIV) : agravio.

agreujant : agravante : «les circunstancies *agreujants* del peccat», Confessionari, 1507, a 3.

agreujar [agreugar, agreuiar]: **1**, agravar, «no calles nengún peccat ni circunstancia qui l'*agreuge*», Confessionari, 1507; «li es perill que per açó Deu no'l gitás en infern e no li *agreuiás* penes e dolors», Angels U., 19; 35 v.º; 98 v.º; «Emperó si'l damunt dit capitá ... será viares que les penes dessús dites en algún feyt se dejen *agreujar* o axí mateix moderar, o encare jaquir...», Capmany, *Ordenanzas*, 95; «no volría que la vostra cama per causa mia se *agreujás*», Tirant, III, 175. **2**, causar greu; **agreujar-se**: apenar: «lo feel chrestiá no's deu massa *agreujar* ne's deu desesperar en temps de adversitat», Collacions, 226. **3**, agraviar, ofender, enojar : «...ab protestació que si diré alguna cosa qui *agreuge* la altesa vostra, que lo perdó no'm sia denegat», Tirant, II, 287.

agreujat [agreugat, agreuiat], p. p. de **agreujar**. Cp. «Home *agreugat* de malaltíes o agravat de molts mals : Homo calamitosus...», J. Esteve; «si *agreuiat* de vi açó digués...», Quinto Curcio, k 4.

agriala. V. **griala**.

agrifoli : ronquillo acebo.

agriment : «A sanch que hix del nas o de qualque loc vos placie ... Item pólvora feyta de atrament, qui es *agriment*, posada sobre la nafra ab cendra de rayu de falguera, estreyn la sanc e sane les nafres», Tresor de Pobres, 28.

agrimonia, planta medicinal: «Contra epilemsia, ço es, malaltía de que hom cau en terra ... bretonega, *agrimonia*, serpoyll bullau tot ensems e ab aigua fet-li'n lavar lo cap, e de la substancia fet-li'n emplastre sobre'l cap, e dormirá.», Tresor de Pobres, 18.

agró : garza : «*agrons* e corbs», A. March, 73 v.º.

agromullar-se la tempesta en

l'espai. V. Jochs florals, 1873, 30: acaramullar-se?

agroner (falcó —) : afaitat a l'agró : «falcons de Peralada, ... grifalts, muntesins, ... afaytats a perdiu y a la garsa, *agroners*, de grossa presa...», A. Bof., *Orfaneta*, 136, 137.

agronxar. V. **gronxar**.

agror : «ab *agror* de l'ánima mia», XIV.

agruar : disposar els maons a terra, de cantell i formant zigzags, per secar-los (S. Joàn Despí).

agrumollar-se [**agrumullar-se**]: fer-se grums la sèmola, les farinetes, el midó, &.

agrunsar [**agrunçar, agrunzar**]. V. **gronxar**.

agrura (XV, &.).

agüament (Mallorca) : escarmiento.

aguant : no té *aguant* (Mallorca) : no és aguantador, no és sufrible.

aguantar [**agontar**, Mallorca]: sostener.

agüar [**aguhar**] : **1**, aguzar : «ab les dents *aguá* un bastó ab lo qual bastó se occís», Legend, I., 175; «*aguhant* la vista de la pensa», B. Metge, 56 v.º; «les dents *aguades* del porch senglar», Ms. Séneca, 87; «*aguar* e subtiliar», XV, Excitatori; Lib. de la Peste, 49, 57. **2**, escarmentar (Mallorca, Berga, &.). Fr.: *agüe't* i no hi tornes.

aguarça : «una gabia de berga per tenir *aguarça*», Sta. Coloma de Queralt, XV, *Veu de Montserrat*, 1886, 336.

aguardar per *esperar*, usualíssim en la frase : espera i *aguarda*.

aguayt : **1**, emboscada, acecho, acechanza : «Lo comte de Ampuries cavalcá celadament per un vall e mes-se en *aguayt* ab cent cavallers en un olivar», Desclot, 82; «Esporgá lo puig de tots los arbres perqué no s'hi pogués fer nengún *aguayt* ni trayció», Mem. A. B. L. B., II, 540; — «...que's guarde car molts *aguayts* li son aparellats; ... insidie parauntur», J. Esteve, 1 4; Francesch Alegre, 133; «los *aguayts* del diable», Speculum de Càller, XV; «los *aguayts* del maligne sperit», Ritual Vich, XVI; «posant *aguayts* a la mia ánima per abreujar la mia penosa vida», Tirant, II, 68; «no sabent lo *aguayt* de la fortuna si sería per mi próspera o adversa», Id., III, 317; Id., II, 159; Id., IV, 88; Collacions, 220 v.º; «Sentint estar en *aguayt* ma dolor», A. March; — estar a l'*aguayt* (rur. *agoyt*) : estar en acecho. **2**, atalaya. **3**, parece también avanzada, tropa que marcha delante.

aguaytador (Valencia) : el que mira indiscretamente.

aguaytar : «Insidias locare, struere. Aspicere cum diligentia. Insidiari. Observare. Captare insidiam», J. Esteve; «la qual (fortuna) continuament *aguayta* als qui en tranquil repós...», Tirant, III, 278; 4.ª del Cartoxá, 63 v.º.

Aguda, llin. Barcelona.

Aguda de Torà, lloc situat sobre una muntanya, part. de Solsona.

Agudells (Sant Genís d' —), part de munt d'Horta.

agudesa [**agudea**] : «*agudea* e subtilitat natural...», Collacions, 236; «la *hagudesa* de ta consideració», Ms. Séneca.

àgueda : ágata : «un trempaplomes ab mánech de *águeda* y birolla de plata», Inventari Cervera, 1789.

Aguer?, llin. prov. de Girona.

aguhar. V. **aguar**.

aguiar [Cp. **aguisar**] : arreglar, preparar : «Enviaren-nos a dir que *aguiássem* la casa... E faem-la be *aguiar*», Cron. Jacme, 171.

àguil (Amposta) : astuto, listo: és un *àguil*.

àguila : «car la *águila* pus alt

vola que negún altre ocell», Legend., I, 319. Cp. «fets fer aximateix una *águila* que sia d'aur que pes una onça». L'*àguila* era l'empresa que regalava als reis el nostre D. Joan I ⚹; — **àguila pexetera** (Menorca): halcón giboso.

Aguila, llin. Barcelona.

Aguilar, llin. Vich; Valencia, XVI.

«**Aguilar de Sesgarra**» (sic), poble de la prov. de Barcelona.

Aguilar, lloc situat entre turons, part. de Manresa.

Aguilar, quadra del terme de Pujol de Planes, part. de Berga.

aguilef : «En la paret de la dita cambra hi ha un *aguilef* morisch», Inventari, 1480.

aguilench : aguileño (XV, &.).

Aguilera, llin. Barcelona, Igualada.

Aguilera, quadra del terme del Pla, part. de Vilafranca.

aguiló : 1, aguilucho : «los *aguilons* derrera l'áliga volant», XVI, &.; 2, aquilón : «lo vent *aguiló* de Prohensa», Quadrado, *Marsili, &.*

Aguiló, llin. Barcelona, &. ⚹

Aguiló, lloc situat en terreny alt, part. de Montblanch.

Aguilós, llin. Barcelona.

aguillench. V. **aguilench.**

aguilló per **agulló** : «e li es axí matex *aguilló* punyent qui'l puny a obrar be», 3.r del Crestiá, 42.

aguineu. V. **guineu.**

aguió (Mallorca, 1683), dim. de **aguiat,** guisado.

Aguiró, lloc situat en una altura, part. de Sort.

aguisar [aguizar, aguiar] : arreglar, disponer, preparar, hacer de manera : «E quan vench al segón dia e fo *aguizat* l'altar, Nos lo faem guarnir...», Cron. Jacme, 451; «E quan vench al quart dia *aguisam* L cavallers ab lurs cavals armats», Id., 447; «E quan haguem levat lo castell de fust tro mija via, ... dix lo Mestre : Fets-ne partir los hómens ... e jo *aguisar-lo-he* en tal manera que...», Id., 209; «vos *aguizará* que A. vendrá tot quant pa ha», Id., 391; «...car Nos los *aguisariem* tres coses ab lo Rey de Castella», Id., 443; Id., 137; «e altre temps poríets mills *aguisar* de cercar Valencia ... que ara no havets», Id., 277. Cp. «E els *aguisarien* un Rich hom que tingués Balaguer per en Pons e per la Comtessa», Id., 71.

aguissar (Plana de Vich) : azuzar, abordar, acabussar. Cp. **aguis! aguis!** que se emplea para azuzar a los perros.

aguitarrat : que té forma de guitarra, v. g. la casulla moderna.

agulla [aguya, guya] : 1, *agulla* de cosir (Tirant, I, 359), de brodar, d'espardenyer, d'estorer, de sac o saquera, d'empalomar, &.;—*agulla* de cap (XV, &.), de la Mare de Deu, de picar; — *agulla* de perles, &., joiell : «Les dones puxen portar al cap *agulles* de perles emperó que entre totes les perles no vallen mes avant de quaranta sols», Mallorca, 1384, Leyes suntuarias; —*agulla* del timó («...o com corren gran fortuna e's trenquen les *agulles* del timó...», Tirant, I, 323. Cp.: «IV *agulles* de ferro de tanor de g. ab lurs correges», Inv. Atarazanas, 1467), del jou de bous (Cornellà, XVII; Vilatorta), del carro, &.; — *agulles* madrals : «Com la experiencia haje mostrat que per no tenir les rieres, rechs, *agulles* madrals, clamors e altres trahents, los exauchs...», Constitucions de 1585, 15; — *agulla* del braç: un dels òssos del braç; — «*agulla* a quatre cayres ab aresta de pedra picada e l'altra de tota pedra», 1509, *Rev. Gerona,* 1891, 145; — nom d'un peix (XIV, &.); — nom d'una cuca groga amb el morret negre que menja les rels del blat de moro (Borredà, &.); — herba que fa unes puetes com un rampinet i no pica; la donen als porcs; — **agulla de pastor,** herba (Sin. : *aguyots,* Mallorca; *pintes* o *agulles de pas-*

tor, Valencia); — **agulla de portal** (Valencia) : els guardes que regoneixen amb l'agulla llarga ço que contenen les càrregues; — «no'm voldría abaxar per pendre una *agulla* per ell», Tirant, III, 161. Cp. : no poder-hi aficar una *agulla* de tanta gent com hi havía; fou tanta la gent que s'ajuntà, que no cauría en terra una *agulleta*, &.

agullada [**aguyada**] : instrument que porta el llaurador : és un pal que té a un cap el rastell per a netejar la terra de la rella i a l'altre cap té l'agulló per a picar els bous en la llaurada. ⚹

agulladol, peix (Valencia, 1324).

Agulladols, quadra del terme de Mediona, part. d'Igualada.

Agullana, llin. Barcelona, 1512; Girona, XVII.

Agullana, lloc situat a la falda dels Pireneus, part. de Figueres.

agullanench : natural d'Agullana.

agullat : «esperons llarchs y *agullats*», P. Briz, *Cap de ferro*, 85.

aguller [**aguyer**] : **1**, canó de posar agulles : «un *aguller* d'argent», Barcelona, XVII, XVIII; — bossa de posar agulles : «bosses e *aguyers* de drap d'aur e d'argent», Mallorca, 1384, Leyes suntuarias. **2**, hebra de hilo.

agulletes : bolets blancs i petits.

agulló [**aguyó**] : aguijón : «l'*agulló* de la passió estimulava e punyha lo cors», Ms. dels set Psalms, 58; «e per que sería legoter lo qui no deu haver temor ni deu sperar haver res d'altri, les quals dues coses me paren propis *agullons* de lagotería?», Tirant, II, 162; M. F. de la Cárcer; — «*aguyó* d'argent per menjar confits e mores», XIV, Villanueva, VII, 79; — «lo ferro o *agulló* argentat que porten per senyal en les crestes dels bacinets», XIV.

Agulló, lloc del partit de Balaguer.

agullonar : aguijonear : «sentí que'l diable lo *agullonava*», Legend., I, 153; «e caminant mes avant trobá un bou mal ferit y *agullonat* en un prat peixent...», Isop, 139.

agullot : «It. un *agullot* de ferre ab ses correges e femella», Inv. Atarazanas, 1467.

agur. V. **ahur**.

Agustiney, llin. Catalunya.

Agustinot, dim. de **Agustí** ? (Valencia, 1585).

agustins calçats i descalços. ⚹

agut : agudo : «les puntes ben *agudes* de les coltellines», Tirant, I, 167; Id., 103; Legend., I, 195, 202; — «era spert, e savi, e *agut*», Tomich, II v.º; «*Agudament* o subtilment», J. Esteve.

agut, subst. : clavo pequeño. Cp. «It... *aguts* de mig cayrat en una coffa», Capmany, *Mem.*, II, 413.

Agut, llin. Barcelona, Sans, Castelló de la Plana, Valencia, &.

Agutzí, llin. Vendrell, 1741.

aguya, &. V. **agulla**, &.

ahina : **1**, subst., per **eyna**. **2**, adv., pus *ahina* (XV, XVI), més *ahines* (Valencia) : més aviat.

ahir [**ayr, hayr**] : ayer : «vos fos convidat *ahir* del meu singular amich Tirant; per que us prech vos dineu huy ab mi», Tirant, I 321.

ahirar. V. **airar**.

ahombrar. V. **aombrar**.

ahón per on, donde.

ahonrament : «un beyl *ahonrament* sobre l'altar», XIV.

ahonrar (per **ahontar** ?) : «Desflorar vérgens, *ahonrar* dones maridades», Coroleu, *Documents*, 87.

ahont. V. **on**.

ahontar. V. **aontar**.

ahorar [**aorar**] : adorar : «no *ahorarás* Deus stranys», Ms. S. Pere Pasqual, 96; «les esglesies on es *ahorat* nostre Senyor», Cron. Jacme, 401, 402; «E Nos tornam a pregar la Mare de Deu ... que Nos la po

guéssem *aorar* e grayr la mercé», Id., 478.

ahuca (fer l' —) (Vallcebre, Solsona, &.) : cridar per la muntanya, &: alguna noia fent-li aücs aprofitant la ocasió i la soledat.

ahucar [**aucar, ucar**] : fer crits: «...de castigar los que criden, *auquen* ne fassen brogit», Doc. Arch., VI, 12; insultar a crits, perseguir cridant : «Un ors hac gran set e travessant per un torrent volía anar a beure, e la gent qui'l viu començaren-lo de *ahucar* e de encalçar ... e *ahucant* e cridant darrera l'ors...», Cató, Ms. de la Columbina; — fer crits el caçador perqué els gossos persegueixin la caça, el pastor per aferrar el ca a les ovelles, cridar l'aviram per dar-los menjar, &.

ahuchs [**ahucs, auchs, huchs**]: **1**, cridoria, crits (de burla, &.), alaridos : «cridaven avalotant ab grans *ahucs* e a manera de un escarn...», Pere IV, 344; «com comensaren a ferir, los *auchs* foren tan grans que de quatre legues los ohía hom», XIV; «Lo dit mossén M. G. es estat pres e susara mes per lo dit baró en aquesta vila ab les majors veus e altes *ahuchs* e luminaries...», Doc. Arch., XXII, 202; «al despullar y al bell ballar en bells tapits, *ahuchs*, salts, crits, ab ses vehines...», J. Roig, 26. **2**, crits especials dels pastors, caçadors, &.; crits d'insult, burla, &. escarnint els renills dels cavalls (Sin. : *renills*, Tortosa).

ahunit, -da, Dic. J. March.

ahur [**aur**] : **1**, agur! : «*Aur* en la companyía», Llorens mal casadís, 13 ✕. Cp. **aur 2.**

ahurt [**aurt**] : «...donen-se de les hatxes molt grans *ahurts*, e lo Sanglier pensá que de aquell *ahurt* faría Curial tornar atrás...», Curial, 283; Id., 201, 234; fig. : «E los rebrots hereticals baté ab son *ahurt* pus vivament allí on pus grossa resistença vehé», Dant, paradís, c. 12, vers. 100 (it. *impeto*); — **d'ahurt, en un ahurt** : «tots venir *d'ahurt* contra un sol cavaller», Curial, 237; «que tots se levassen *en un ahurt* e que matassen», XV, Comte d'Urgell, *Rev. Cat.*, 27.

ahurtar [**aurtar**] : topar : «En una pradería se combatíen dos bochs salvatges, e per los grans colps que's donaven exía'ls sanch del front. Aquella sanch cahía en la bella erba ... Una volp lepava la sanch, e es devench-se que los dos bochs se *ahurtaren* e atrobaren en lo mig la volp e feriren aquella per los costats...», Félix, I, 223; «tots lo *ahurten* e'l meten per terra», Curial, 141.

Aicart, llin. Valencia.

aidar. V. **aydar**.

aigla (A. Bori) per **àguila**.

Aiguavella, llin. Barcelona.

Aimamí, llin. Barcelona.

Aimat, llin. Barcelona.

Aimelich, llin. Barcelona.

Ainès (Mallorca) : Inés.

ainstar per **instar** : «*ainstava-la* que's confessás», Legend., II, 226; Id., 178, 271.

airament : encono : «lo voler se converteix en *airament*», Orde Cavaylería, 30 v.º.

airar [**ahirar**] : odiar, aborrecer, mirar con ira; enojar : «los spanyols amen libertat e *ahiren* senyoría», 12.ª del Crestiá, c. 223; «aquell qui *aira* son frara, aquell es mort en la sua ánima», Dones, c. 134; «E el dix-nos que's maraveylava Çaen de Nos perqué així l'avíem *ahirat*, que nostres osts e nostre poder havíem feyt venir sobre sa terra...», Cron. Jacme, 313; Angels U., 97 v.º.

Aireflor, llin. Mallorca.

Airiet, llin. Barcelona.

Airolà, llin. Barcelona.

aix (Amposta, &.): eje (del carro). Cp. «*aix* del carro», Nebrija.

«**Aix** de Proença», XV.

Aixà, Aixar, llin. Barcelona.

Aixada, llin.

aixis : «erba de cánem, alias *aixis*», Tarifa lleuda, 1806.

ajaçat, p. p. de **ajaçar-se**, acalar-se : «sageta tirada per *ajaçat* tirador», Verdaguer, *Flors del Calvari*, 110.

ajaens per adjacents : «lo regne de Malorques e les yles *ajaens*», Doc. Arch., XXIX, 71.

ajagut, p. p. de **ajaure's**, dit de les plantes, espigues, &. caigudes les unes sobre les altres per causa de la pluja, vent, &.

ajar : «...son gavines de passada y procuran *ajar* peix», Cortils i Vieta, *Renaixensa*, 1888, 180.

ajemolir-se [**ajemulir-se, ajamolir-se, agemolir-se**] (Prov. de Girona, Plana de Vich, &.) : arraulir-se, arropir-se; — humiliar-se. Ex. : ell voldría que jo *m'ajemulís* i jo no el necessito per res.

ajocar-se : ajupir-se, acalar-se, acotar-se; — anar-se'n a jóc.

ajogassat. V. **enjogassat**.

ajoguinat (Teod. Baró) per **ajogassat**.

ajonetes (Valencia) (a Mall. *mamballetas*, a Cat. *ball manetes*) en la cançó : *ajonetes*, toca manetes, toca-les tu, que les tens boniquetes.

ajonjolí (Menorca), planta.

ajonollar, &. V. **agenollar**, &.

ajopir-se. V. **ajupir-se**.

ajornalar-se [**ajornallar-se**, Rom. Milà, 379] : llogar-se a jornal.

ajouar, ajovar : posar el jou, acostumar al jou, domar; — **ajovar-se** : acceptar el treball, el jou, &.

ajuda : 1, ayuda; — lavativa : «te obligació (l'ajuder) de donar totes les *ajudes* als malalts de l'Hospital...», Valencia, 1695. 2, impuesto : «*ajuda* o imposició del blat ... imposicions o *ajudes* en vi, carns o en altres coses o mercaderíes», Ordinacions de Vich, 1394; «dret de la *ajuda*, que es a rahó de quatre diners per lliura de tot lo que's ven en encant públich», Ardits, V, 89; Id., IV, 121. ⚹

ajudador : «Jesucrist será mon *ajudador*», Psalms Amer.

ajudant de cambra, de cuina, de rebost, d'artillería, &. : empleus de la casa reial, xv. ⚹

ajudar : ayudar : «no trobe remey que *ajudar* me puga», Tirant, III, 227; «faltaren molts hómens d'armes per *ajudar-li*», Id., I, 368; — *ajudar* la missa : servir la misa. — Expr. : Déu *ajut* quan... : Dios sabe cuando; Déu l'*ajut* (referint-se a un malalt). Cp. : «Deu no *m'ajut*, si se qual mes prest ... socórrega», Tirant, III, 245.

ajugassat. V. **enjogassat**.

ajugir per **adjunyir** o **ajunyir**, Ardits, II, 283.

ajumir-se : avenirse, resignarse.

ajunt per **adjunt** (xv).

ajuntament : ayuntamiento; la casa on se reuneix té diferents noms a Catalunya : *casa la ciutat, ca la ciutat, casa (de) la vila, casa del comú, la cort, la casa del terme, la pagesia*.

ajunyir [**adjunyir**] : agregar, asociar : «Al qual los honorables Consellers ... havíen associat e *ajunyit* en B. Cadireta...», Ardits, II, 5.

ajupat [**jupat**] (Plana de Vich): conservat en jups (se diu de les glans).

ajupir-se [**ajopir-se**] : abaixar-se, acalar-se, acotar-se.

ajust : reunión, junta : «E lo confrare que al dit *ajust* o capítol no voldrá anar...», Doc. Arch., XL, 384; «que sens demanar licencia se puguen ajustar ahont se volrán ... e en fer lo dit *ajust*...», Girona, 1429; «*Ajust* o aplegament així com es lo *ajust* per al consell de la ciutat», J. Esteve; Ord. de Nra. Sra. de la Esperança, 4, 1622; — grupo : ...al carrer li vingué una basca i es féu un *ajust* de gent; — aplec (Empordà, &.) : fem l'*ajust* per tal sant.

Ajusta, llin. Valencia.

ajustada (Plana de Vich, &.): reunión : los regidors han tingut una *ajustada*, hem de tenir una *ajustada* de tots los veïns, &.

ajustadissa (gent—) : gent replegadissa, assoldats : «tota la gent *ajustadissa* del mon no bastaría a conservar aquella vila», Doc. Arch., XX, 172.

ajustador : «It. tres forques de era ab un *ajustador* de blat», Inventari Vich, 1420.

ajustament : **1,** reunión de personas o cosas : «E lo diable dix-li: No's fa *ajustament* de monges sens nosaltres...», Legend., II, 132; «faríem *ajustament* de bones obres», Cron. Jacme; Doc. Arch., XL, 192. **2,** ayuntamiento, cópula : «la Verge no concebé per *ajustament* d'home», XVI; «carnal *ajustament*», Angels U., 94.

ajustar : **1,** reunir, congregar: «...en l'altre dia que la cort fo *ajustada*», Cron Jacme, 79; «los de la dita almoyna se puxen *ajustar* tantes vegades com será necessari...», Doc. Arch., XL, 470; Tirant, I, 119, 155, 331; IV, 385; Orde Cavaylería, 14 v.º; — reunir, replegar: «la formiga ... en estiu *ajusta* tanta de vianda que li basta en ivern», Lib. de Contemplació, c. 108; «bona es la oració qui es feta ab almonya, e val mes que *ajustar* tresors...», Angels U., 53 v.º, 54; — unir, enlazar : «que'm valría a mi que fos *ajustada* al linatge de David», Tirant, III, 68. Cp. «*ajustar-se* marit e muller», Flos Sanct. 33; — agregar, añadir : «*ajustes-me* a les penes novelles ansies», Tirant, III, 226; «ab un tractat *ajustat* a la fi», XVII; Pons Miserere, 41. **2,** pactar, contratar : d'amagat ha *ajustat* son maridatge; *ajustar* un criat, un missatge, un carruatge, &. (Mallorca); fixar el preu en les compres. **3,** *ajustar* la porta, la finestra, &. Cp. «no podía *ajustar* la ma a la boca», Legend., I, 309.

ajut : ajuda : «vos sou lo meu *ajut* y únich consol», J. Garí, 35.

ajutori, Dic. J. March.

al (per **avol**?) : «e una *al* femna o bagassa dix a mi», Flos Sanct., Vida S. Andreu; «loch on staven les bagasses o les *als* femnes», Id.

ala : *ala* d'ocell, de peix, de mosca, &.; — *ales* de les gramalles, «del manto», Tirant, I, 259, &.; — *ales* del capell o barret; — *ala* o volada del teulat; — *ala* de muntanya : pujar per l'*ala* de la muntanya, un artiga a una *ala* de la muntanya; — *ales* del rodet del molí, del torn del torcedor de seda, &.; — *ala*, voz militar : «e posarense totes en *ala*», Tirant, IV, 37; «lo duch tenía lo cap de l'*ala*», Id., II, 244; «E açó que los de Spanya appellen *ales*, los scots ho appellen sponeres», 12.ª del Crestiá, c. 274.— Fr. : donar *ales* i favor (Vich, 1603); — **ferit d'ala** (Mallorca) : incrèdul, impiadós; **tocat de l'ala** : que no hi és tot; **tenir un perdigó a l'ala** : id.; — obres de **cap d'ala; — ala de corp,** color.

Ala (casa de la—) : «la qual tempestat enderrocá ... part de la teulada de la casa de la *Ala* novament feta, hon venen los draps a tayl, denant la pescatería», Ardits, II, 22; Id., 26; Id., I, 456. ✠

ala! : vamos!; — **ala-ala!**; — **ala d'aquí!**

alà : alano : **1,** «aquest rey prengué en Hispanya les terres de Bética e de Galicia, que tenían los saradells e los *alans*», Tomich, 8 v.º. **2,** «per quant es gran caçador portava de molts grans *alans*, molt braus, de presa», Tirant, I, 184; «havía .j. *alá* ab lo qual volía que's combatés .j. lop», Félix, I, 232; Doc. Arch., XXXIX, 191.

Alà, llin. Barcelona.

alabable per *lloable*, Bisbe Climent, Edicte, 4.

Alabaleta?, llin. Sans.

Alaball ?, llin. S. Esteve Sesrovires.

alabardada : alabardazo (XVI): «Llorens Castanyer, com a home animós y esforçat, tirá una *alabardada* a un baxí, que vol dir alferes, qui aportava la bandera y lo ferí...», Piferrer, *Mallorca*, 334.

alabarder : alabardero (XVI).

Alabart, llin. Barcelona, Fraga.

alabastre : alabastro : «lo retaule de *alabastre* de la Seu de Vich», 1420.

alabastrí, Verdaguer, *Canigó*, c. 4.

alabatre : «lo cor *alabatia*», N. Oller, *Papallona*, 48.

alabat sia Deu : salutació dels pagesos de Mallorca i Menorca a l'entrar a les cases o al trobar-se pels camins, encara que no es coneguin (costum general fins a 1835); — exclamació usual entre la gent piadosa quan tenen alguna contrarietat.

Alabau, llin. Barcelona.

alabaust ; alabastro : «lo vexell de l'aromés ... era de *alabaust*», 2.ª del Cartoxá, 52.

Alabedra ?, llin. Barcelona, Manresa.

Alabern, llin. Barcelona.

Alabert, llin. Barcelona.

Alabreda ?, llin. Barcelona.

alabrén (veu de paperaires, Beceit) : és el que tira els draps preparats a les masses del molí paperer per fer la pasta.

Alabutz, llin., 1359.

alaca (Mallorca, XVII) : alhaja, joya.

Alacant : Alicante.

alacaygut, Verdaguer, *Canigó*, c. 8.

alacayo : «se mes en orde a la morisca en so de *alacayo*», Tirant, IV, 205; «Davant del Virrey ... venían sis *alacayos* del Virrey ab ses capes de feltra y ab una llureya molt richa...», Miquel Parets, I, 21 v.º.

alachas : «les tendes dels *alachas*, so es de aquells que venían les viandes», Xalabín, o 3.

alacrà : «diu lo Senyor yo us he donat potestat de calcigar sobre les serpents hi *alacrans*», 2.ª del Cartoxá, 45 v.º.

alacritat : «es una specia de goig o delectació la qual ve per la conexença que hom te de posseir agilitat, que es disposició en la persona...», Egidi Romá, k 7.

alada : formiga grossa amb ales. Refr. : A boca tancada no hi entra mosca ni *alada*.

Alader, llin. Barcelona.

aladern : aladierna (Sin. : *lladern, adern, llampuga, llampuguera*).

Aladern, llin.

aladre (Tortosa) : instrument per a llaurar a parell.

aladrer : fabricant de relles (Valencia, 1643).

aladroch : peix menut, xanguet (Valencia, Mallorca, Menorca, &).

«**alafaya** verda per un cobrellit», Inventari Sanpons, 1821, Barcelona.

alahbeç : dret, contribució: «Item pot valer cascún any l'*alahbeç* de les oliveres D sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 110; «Item pot valer l'*alahbeç* de les mesquites cascún any tro a...», Id., XXXIX, 111.

Alaix, llin. Catalunya.

Alaixó, llin. Catalunya.

alaixes (Valencia, XVII, XVIII), **alajes** (cast.?) : alhajas, joyas.

alalotge. V. **rellotge.**

alalligat : «té coloms *alalligats* per casa», *Palinodia*, n. 149.

Alamanda, nom de dòna (XIV a XVII).

alamany, Alamanya per **alemany, Alemanya** (J. Esteve, Eximenis, &.).

alamanya : **1**, nom d'una tela (V. Tarifa de teles, Barcelona, 1534). **2**, [**alemanya**] nom d'un ball (XVIII) : «sab ballar lo pardalet, lo fandango y l'*alemanya*», Rom. Milà, 378.

alamares : adornos de seda para cortinas, trajes, &. (Catalunya, XVIII). Dim. : *alamaretes*.

alambí [**alambich, alambrí, alambrich** ?, **alembí,** &.] : alquitara, alambique: «uns *alambins* de terra», Inventari Vich, 1413; «uns *alambins* per fer aygues», Id., 1423. Fr.: passar per tots els *alambins* : pasar por tódas las aduanas.

alambinat : alambicado (J. Sardà); generalment diem *alambicat*.

alambó (Mataró): especie de poncems de que solen fer confitura.

alamboner : l'arbre que fa alambons.

alambor : revestiment de pedra i morter per a separar la bassa de la paret del veí a fi de no donar humitat. V. Const., 3.ª ed., III, 95.

alament per **element,** Angels U., 105 v.º.

alamons ? : «unes balances de lautó ab sos *alamons* de ferre...», Inventari Vich, 1412; «uns *alamons* grans de ferre bons per pesar lana», Id., 1413.

alanagar V. **llenegar.**

Alanar, llin. Girona.

alancejar : «fonch *alancejat* en una batalla», Flos Sanct., 186.

Alandí ?, llin. Barcelona.

alanquins, tela.

Alantorn, llin. Ager, 1414.

Alanyà, llin. Barcelona, XV, &.

Alanyana :«Iolans *Alanyana* quae uxor fuit Lodovici Alanyá», Doc. Arch., XXVIII, 165.

Alanyó, llin. Barcelona.

Alapedra, llin. Barcelona.

alapidar : apedrear (XVI, XVII).

ala-pintat : d'ales pintades.

alar (Empordà) : ferir de l'ala.

alarb [**alarp**] : alarbe : «trobam qualques dos milia *alarps* qui'ns feren bona por», Jardinet d'Orats, 228; «*alarbs,* moros o africans», Pujades, 353 v.º; Peccador remut, 102; — huraño, sorrut, salvatge;— Frs. : és viu com un *alarb;* sempre va com un *alarb* (mal vestit).

alardo [**alardó** ?] : «e exiren a Nos tots quants n'i havía, qui a peu qui a caval, e faeren *alardo* denant Nos», Cron. Jacme, 502.

alardó (Pla del Llobregat, &.): estacada petiteta que's fa per aturar la terra que el riu grata.

Alaret, llin. Barcelona; pregoner i trompeta reial en 1798.

Alarich, llin. Barcelona, **Vich,** &.

alarif [**alariff**] : «Nalmoxent pren per salari CL solidos com es *alariff* dels moros e per ço com ajuda cascún any a la alfarda que paguen al Sr. Rey», Doc. Arch., XXXIX, 116.

alarits : «E axí juntes (les galeres)... passaren totes devant dit Sr., e inclinant les banderes e donant grans *alarits* y tirant bombardes en gran nombre, faheren reverentia a dit Sr...», Ardits, III, 285.

alarma : «tocaren *alarma* ab lo seny de les hores», Ardits, IV, 294, 296.

Alarma, llin. Barcelona.

alaró : alón : «...leva-li lo coll ab lo cap ... e aprés lo *alaró,* e aprés la cuixa...», Art de Coch, 2 v.º, 3.

Alaró, vila de Mallorca. Mataró, l'antiga Iluro, s'anomenava en l'edat mitjana Santa María d'*Alarona.*

alaroné (Mallorca) : natural d'Alaró.

alarp. V. **alarb.**

Alart, llin. Barcelona.

Alàs, llin. Barcelona.

alasor [**alassor**] : safrà bord: «Item munten les tafulles del saffrá et de l'*alassor* per les quals paguen los dits moros...», Doc. Arch., XXXIX, 120, 121.

alat, p. p. de **alar;** se diu *estar alat* per *estar ferit de l'ala* (aplicat a una persona beguda i de qui també es diu que *rossega una ala,* Pla del Llobregat).

alatrencat [**ala-trencat**] : se diu del que no vola o va recte, del qui no és del partit del qui parla (els

carlins diuen *alatrencats* als mestissos).

alatxa [**alatxe**], peix : alacha, sábalo.

Alau, llin. Barcelona.

Alavall, llin. Vich.

Alavedra, llin. Barcelona, Manresa.

alavern : arbust de poca alçada que sol fer-se a les garrigues; serveix per a fer graneres.

Alavern, llin. Catalunya.

alavets (Perpinyà) : aleshores.

alavita (Mallorca, 1844) per **levita.**

Alaxandri. V. **Alexandri.**

Alay, llin. Barcelona.

Alayna, llin. Perpinyà.

Alayor, vila de Menorca.

Alayx, nom de dòna, Cost. de Tortosa, 1 v.º.

alazflor, fruit colonial que's cultivava a Valencia (Eximenis).

Alb, poble de Catalunya.

alba : «...e'ls altres eren-hi ja en l'*alba*», Cron. Jacme, 507, 477; — **alba de matí** : «...aplegaren *alba de matí* davant la gran ciutat...», Tirant, I, 365; «la gent del rey Scariano un *alba de matí*...», Id., III, 356; — **a punta d'alba** (XVI, &.);— **alba prima** : «...mes no volíen los nauxers del port partir, car era nit oscura e no covinent a navegar; emperó lo rey constrenyent e estant *alba prima*, donaren las velas...», Quadrado, *Marsili*, &., 134.

alba. V. **àlber.**

Alba, llin. Catalunya.

Albà, llin. Mallorca, XVII.

albacar : albacara : «E quan fom prop de l'*albacar* vim los sarrains», Cron. Jacme, 246; 291; 67.

Albacar, llin. d'un argenter de Mallorca, 1353.

albada [**aubada**] (prov. de Lleida, &.) : tota serenata que's fa a una noia sia de nit sia de dia : «si ha tramés letres d'amors o terceres persones a dones casades o si los ha fet *albades*», Confessional, h 3; «cançons e sons e *albades* pus volentera que tota altra fembra escoltava», Corvatxo; — **albada general** : alborada, pasacalle matinal;— **mitja albada** : cencerrada. — Refr. : De vegades de vegades els capellans fan *albades*. ⚹ **2,** especie de ball molt usual a la Vall d'Aràn.

albadella : nom d'una campana xica de la Seu de Vich. ⚹

albader : qui fa albades davant la casa de sa enamorada.

Albadill, llin. Barcelona.

albadina : «un libre ab forts cubertes de vert e ab altra cuberta de *albadina* ab dos gaffets de lautó», Inventari Vich, 1424.

albadinería [**albadinaría**] : carrer de Vich on feien les albadines.

albadiver [**albadiuer**] ? : aluder? V. **abadiver.** *Rev. Gerona*, 1887, 66.

Albafull, llin. Barcelona.

Albagès, llin. Barcelona.

Albagès, pobl. de la prov. de Lleida.

Albaguès, llin. Riuprimer.

albaina : «e aquí la nau stech an *albaina* que no havía vent ne's podía moure», Doc. Arch., XIII, 76.

Albalà, llin. Barcelona.

albanega : toca o vel per al cap que usaven les dònes : «quatre *albanegues* obrades d'or», Inventari Mallorca, 1346.

albanell : ocell de rapinya, un xic gris, de la grandor de l'esparver i que servía molt per a la caça.

Albanell, llin. Barcelona, Gualba, Mallorca, &.

Albanelles, llin. Barcelona.

albanès : «un cautiu crestiá de *albanesa* nació», Tirant, III, 326.

Albanès ?, llin. Barcelona.

Albaneu, llin. Barcelona.

Albanyà, poble de l'Alt Empordà.

albaquella : «E donen los moros del dit loch exericanços et algunes soffres et *albaquella* et tributs de forns et de molins et donen lo quart dels fruyts del regá et dels fruyts del secá el quint», Doc. Arch., XXXIX, 145, 146.

albar [**aubar**] : magranes *albars*.

albarà [**alberà**] : albalá, guía, recibo : «quan serían recullits en la mar que tots obrissen los *albarans* que ell los havía tramesos sagellats», 12.ª del Crestiá, c. 254; Tirant, I, 197, 198; «e cascuna setmana farán-se fer *albará* de aquell qui los dits diners rébia... a fi que puxen tenir bon compte del que donarán», Doc. Arch., XXII, 101; Id., XL, 285. Fr. : ja són donats los *albarans* (St. Vicens Ferrer) : ja no hi ha remei, ja hem fet tard; — (Valencia) papers blancs per a indicar que una casa es lloga o admet dispesers.

albaraner : qui fa els albarans, qui té a son càrrec el llibre dels albarans, Ardits, II, 228, 294; Id., IV, 162; Id., V, 276.

albaranet : albarà petit, cèdula: «trasllade tots los noms dels Nobles que serán escrits en lo dit llibre, en *albaranets* de pergamí eguals e aquells escrits comprove ab lo dit libre cascú dels dits albarans», Fur de Valencia, 15; Tirant, II, 279; *albaranets* posats en redolins (Valencia, 1690) : paperets per a fer les votacions gremials.

albarda [**aubarda**] (**albardà** [**aubardà**], Mallorca) : «dues *albardes* de les mules e una de la somera ab dos parels de singles», Inventari Alfarràs (prop d'Aragó), xv; «*Albarda* o bast de la bestia», J. Esteve.

albardà : «*Albardá* o home fent albardeneríes : Buffo ... Histrio...», J. Esteve; «lo rey Felip de França veent que'ls *albardans* e juglars vestíen robes de drap e de seda, ... votá e promés que jamés en tota la sua vida no daría vestedures sues a juglars ne *albardans...*», Legend., I, 282; «parla poch mentre menges, perqué en taula no es oyt lo prudent mes lo foll *albardá*», Isop, 38. ⚹

albardaneríes [**albardeneríes**] : bufonadas, graciosidades de mal género. V. **albardà**.

albarder [**aubarder**] : qui fa albardes. Fr. : això ho saben els *albarders*.

albardó, Inventari Ràpita, 1517.

Albareda, llin. Argensola; Vilatorta, 1442 : «lo mas Pujolar, alias *Albareda*».

albareda. V. **albereda**.

albarell : 1, cistell o paner. 2, especie de bolet. 3, poll o àlber.

Albarells, poble de la Segarra; rectoría del bisbat de Vich. ⚹

albarís (Valencia) : una especie de las tierras de cultivo, blanquizca.

albarjo : «It. un *albarjo* de sanguinea folrat de drap negre e de blau», Inventari Vich, 1423.

albaró : «Per posar un *albaró* al pany de la balda de la botiga...», Compte de manyà, Barcelona, 1831

albarrana (torre —) : 1, «que'ns metessen la torre *albarrana* en fealtat que el nos rendría lo dit castel», Cron. Jacme, 340. 2, **ceba albarrana**.

Albarrasí (xiv) : Albarracín.

albarzerall (Aitona, &.) : lloc de molts esbarzers.

albat [**aubat**] : 1, infant : «es inculpada que ha invocats dimonis e'ls ha adorats e fets sacrificis de carns de infant o *albat* mort», 1427, *Rev. Gerona*, 1889, 80. Fr. : es deixaría morir un *albat* als peus; — infant mort : «soterrar tot cos et *albat* qui fos en casa de algún confrare», Doc. Arch., XL, 174, 176. ⚹ 2, tenir els peus grossos com dos *aubats* (= bagulets d'*albat*). 3, la **Creu dels Albats**, constel·lació.

Albatalla, llin. o sobrenom a Malfet.

albatjar : alborcar.

albayat : «Item pot valer l'*albayat*, ço es lo dret que paguen los moros del dit loch (Elx) per la terra blanca que sembren, tro a c. sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 110, 111.

albeca [**aubeca**] : albura. Rfr.: Qui no té cor tot és *albeca*.

albecós [**aubecós**] : l'arbre es torna *aubecós* (Plana de Vich).

Albelda, poble de la prov. d'Osca que parla en català.

Albelda ?, llin. Lleida.

albelló [**aubelló**, Mallorca; **albeyló**, ant.] : albañal : «façats tancar tots los forats e *albellons*», Coroleu, *Documents*, 118; Cost. de Tortosa, 78 v.º.

albenca : «Així com la fusta antiga y molt vella es fort y pus ferma, en quant pot servir y'l melis conserva, y sol mantenir molt mes que l'*albenca* majorment novella», Procés de les Olives, 27.

albench : la part més acostada a l'escorça de l'arbre.

albeons, planta; ses rels entren en una recepta, Ml. Dies, 165.

àlber [**alba, auba, àlver**] : álamo o tejo : «en febrer es bo fer estaques de oliveres, sálsers, *álbers*...», Lunari, 1568; «per un tros de fust d'*álber* per la rata pinyada de l'elm quatre sols», Llibre de la Marmassería de D. Pere de Portugal, xv; «fusta d'*álber*», Inv. Atarazanas, 1467; «fusta d'*álver* per fer un retaule», Barcelona, 1489; «Lo dit die vers lo seny de la oració lo Sr. Rey e la Sra. Reyna, vinents de Montblanch e partints de Molins de Reig, intraren en la present Ciutat, als quals isqueren los honorables Consellers als *albes*, loch acustumat...», Ardits, II, 325. Cp. : **alber-blanch, -ver, -cotoner, gavatx, -poll**; — una de les servituts dels remences, que supos que era entregar el dit arbre, que empraven tant.

alberà. V. **albarà**.

alberch [**auberch, alberg**] : albergue; casa : «quan lo cors del confrare o de la muller d'aquell portarán de son *alberch* tro a la esglesia on deurá ésser soterrat...», Doc. Arch., XL, 99; «...e cremaren tots los *alberchs* que staven prop de la sglesia sinó la casa de la fembra», Legend., I, 72; 216; II, 74; «lo diluvi se'n mená 47 *alberchs*..., ...en altre poble 60 fochs», xv, *Rev. Gerona*, 1880, 359; «en la frontera de son *alberch*», Cost. de Tortosa, 1; no té casa ni *alberch* (no té casa ni fogar, Mallorca).

Alberch, llin. Barcelona, Vich.

albercoch [**aubercoch, abercoch, bercoch, bricoch**] : albaricoque; hi ha *albercochs* del domàs, del pinyol dolç, jaumets, porquins, &.

albercoquer [**aubercoquer, abercoquer, abrecoquer**, &.] : albaricoquero.

alberda : «done a'n Xicho Salto *alberda* lo dit dia en II florins», Ardits, I, 117.

albereda [**albareda, aubareda, aubreda**] : «havíen provehit en J. C. ... de la *albareda* e clos de veda d'aquella que la ciutat ha e posseex prop lo riu Lobregat a ops e per servey del pont de Sant Boy, ab condició que a ses messions e despeses haje esporgar e denejar la dita *albareda*...», Ardits, II, 155.

Alberes (**Les** —), muntanyes de Catalunya.

Alberezí : Albarracín (xv).

alberga : un dels mals usos que suportaven els pagesos de remença.

albergada : campamento : «e al matí que Nos devalávem a la *albergada* nostra, que era al peu de la alquería, si hi havía una tenda...», Cron. Jacme, 351; «...fom dels primers que y foren per tal que assiguéssem nostra *albergada* així com se devía assaer. Car en la batayla deu ésser lo Rey en la reraguarda, mas en albergar la ost lo Rey hi deu ésser que vaja primer...», Id., 441; 318.

albergar : hospedar : «Nuyl hom qui *alberc* sos amics...», Cost. de Tortosa, 23; «Un hom de bona e honesta vida acustumava de menar pobres a casa sua e per l'amor

de Deu dava'ls a menjar e *albergava-los*», Legend., I, 289; 261; Id., II, 140.

alberge : «com vullau plantar o enpeutar *albérgens* en un verger...», Coroleu, *Documents*, 42.

alberginia [auberginia, oberginia; a[l]barginia, J. Esteve] : berengena.

alberginera [**auberginera, oberginera**].

albergó, vestit d'infant, Inventari Vich, 1427.

alberguer : la persona que cuida de donar alberg als pelegrins.

albergueria [albargaria] : hostal o posada (per als pelegrins) : «pren de jorn *albergueria*», Turmeda; al costat de la Seu de Vich hi ha el carrer de l'*Albergueria* ⚹; a Girona, en el segle XIV hi havía la plaça de les *Albergueries*.

alberguet, dim. de **alberch** (XV).

Alberich, llin. Barcelona.

alberjó, dim. de **alberch** (Mallorca) : vestidor, lligador, &. Cp. : «Hi faràs un gran hospici per tots los malalts de l'ànima, y un *alberjó* de refugi per los que'l món desampara», T. Forteza.

albernuf, albernús. V. **albornuç**.

Alberola, poble del bisbat de Lleida.

Alberola, llin. Valencia.

Albertós, llin. Barcelona.

albérxiques (Valencia, XIV), fruita.

Albès, llin. Barcelona.

Albesa, llin. Martorell, XIV. ⚹

Albessa, vila de la prov. Lleida.

albessà, natural d'Albessa.

Albet, llin. Barcelona, Vilanova i Geltrú.

Albeyà, llin. Pineda.

Albeyar, llin. Mallorca, 1395.

albeyló. V. **albelló**.

Albé, llin. Barcelona.

Albé, poble.

Albià, llin. Barcelona.

Albiach, llin. Barcelona, Badalona.

Albiau ?, llin. Barcelona.

albines : «Curial tolgué la mala costuma d'*albines*», Curial, 189.

Albinia, nom d'una monja de Junqueres, 1669.

Albinyana, poble situat sobre la Muga; id. de la prov. de Tarragona.

Albinyana, llin. Tarragona; Poblet, 1380.

Albió, poble.

Albiol, poble a dues hores d'Alcover. Diuen que a la penya s'hi troben roderes d'una antiquíssima carretera.

Albiol, llin. Catalunya, 1309.

albir : juicio, parecer, arbitrio: «la pus plasent a mon *albir*», XIV, XV; «may viu gent a mon *albir* tan furiosament venir...», XVI; «que ladoncs les deu donar el jutge a son *albir*; e que l'*albir* sia convinent», Cost. de Tortosa, 26; «e'ns trobam surts segons lo meu *albir* devant Nápols»; «segons lur *albir*», XIV, Alart, 151; Ardits, V, 32.

albirament [aubirament] : «E prestament lo Rey d'Aragó faé grans aparellaments de guerra en Catalunya e en Aragó e, ... donant ardit a tots los seus sotmesos de la dessús dita guerra, e *aubirament* de totes aquelles coses que faer-se devíen per offensió e deffensió d'aquella», Boades, 403.

albirar [aubirar] : columbrar, vislumbrar, conjeturar, imaginar, divisar : «no pensant ne *albirant* en la...», Xalabín, c 4; «Jo m'*albir* que mes aprofita als hómens soferir desaventura que no prosperitat», Collacions, 223; «juraren-se e *albiraren-se* com lo ociessen», Génesi Amer, 240; «...li'n faeren la honor de la sepultura axí com se'n pertanyía a Rey d'Aragó, e molts que'n menjaven de la sua casa fortment se'n dolgueren com be *aubiraven* ço que perdut havíen...», Boades, 426; Id., 433; Id., 439. Cp. «Item clavó e perns vells que *albirara* a quatre quintars», Inventari d'una nau, 1331.

albiri : arbitrio, voluntad, Cost. de Tortosa, 32 v.º.

albitrar (Mallorca, XVII) : arbitrar.

albíxeres [**albíxera**] : albricias: «demaná *albixeres* per les bones noves que aduytes havía», Cron. Jacme, 179; «e puys donar-vos-em *albixera*», Id., 434; Doc. Arch., XXXVI, 282; Ardits, II, 211; Tirant, IV, 338; 1.r del Cartoxá, 47 v.º.

Albó, llin. Barcelona, Vich.

albofor [**bofor**], perfume : «odor del mesch ne del *bofor*», XIII.

albolexos : «era estat debat entre los *albolexos* moros del dit lloch de Fflix», Ardits, I, 450.

Albony, llin. Barceloneta.

Alboques, llin. d'un pagès, 1603, Vich.

alboquora : «Figues primerenques o *alboquores*», J. Esteve.

albor : **1**, alba [**alvor,** XVI]. **2**, peix.

Alborayn, llin. Catalunya, XIV.

alboreda, Dic. J. March.

alborjassot, especie de figues (Valencia.)

Albornà, Albornar, llin. Vich, Barcelona.

albornuç [**albernuç, albornoç; -ús**]: «E lo moro se despullá un *albornuç* que vestía», Tirant, III, 280; Id., IV, 325; Ardits, III, 59.

Albors, llin. Valencia, Alcoi.

Albosa, llin. Barcelona, Mataró.

Albrich, llin. Catalunya, XVII.

albruxell, arbust (XVI, XVII).

albudeca : «*Albudeca* : Bateca, Intuba», J. Esteve.

albufera [**albuffera, bufera**] : albuhera.

Albuín, llin. Barcelona.

Albumazar, astròleg, 1.r del Crestiá, c. 61.

Alburnà, llin. Barcelona.

alburnia [**amburnia, burnia**]: barral per a dur-hi vi o aiguardent (Barcelona); alfabieta de terrissa per a mel, confitura, &. (Mallorca); «pots y *alburnies* de apotecaris», *Luliana,* 1891, 47.

Alby, llin. Tarragona.

alça [**alsa**] : alza.

alcabaler : empleat de l'alcabala : «mane despachar provisions per als corregidors, duaners, *alcabalers*...», Orde Real, 1504.

alcabot, alcabotería. V. alcavot, alcavotería.

alcaçaba : «fermalls, collars, arracades, *alcaçabes* ne altres arreaments de perles», Mancebía, 40, Valencia, 1383.

alcàcer [**alcàsser, alcàçar**] : alcázar : «L cavallers qui eren en l'*alcácer*», Cron. Jacme, 451; «e quan lo nostre penó fo sus en l'*alcásser*, pujam lassús», Id., 295; Id., 446, 447; «en obres de l'*Alcácer* posada del Senyor de la vila de Lig la qual dita ciutat posseheix en regne de Valencia», Ardits, I, 366.

alcadí : dignitat àrab : «...e un gran *alcadí* parlá per tots», Tirant, I, 329; «A tots los alcayts, batles, *alcadís,* oficials...», Id., IV, 310; «carta pública rebuda per dos *alcadís*», Id., III, 349.

alcaffollar. V. alcofollar.

alcahieda : «Item val l'*alcahieda* cascún any tro a D. sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 123.

alcalde : «prenen cascún any los *alcaldes* moros per salari de la alcaldía lur CLXXXX sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 115; «Aquest dia fonch feta una crida de part de la Majestat del Sr. Rey sobre lo Collegi dels *alcaldes*...», Ardits, III, 167.

alcalders : «justicies, jurats, *alcalders,* veguers, batles, &.», Franqueses de Mallorca, 11.

Alçamora, llin. Barcelona, XV.

Alcampell, poble d'Aragó. prov. d'Osca; parlen català.

alcanada (XIV) : **canada?**

alcanaxer : «Item val l'*alcanaxer* que'ls dits moros donen cascún any tro a XXX sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 124; 121.

alcançar per *aconseguir* (XVI, &.).

alcandía : «...VII caffis d'*alcandía* et altres VII caffis de panís que valen cascún any...», Doc. Arch., XXXIX, 126.

alcandora [**alquandora, algandora**] : bata interior; les senyores la portaven damunt la pell com ara la camisa : «Guelfa despullá's tota nua e pres l'*alcandora* que vestía...», Curial, 108; Dones, 19 v.º; Id., 70; — «E perqué mills cregués que veníe d'ell doná-li o li mostrá una *alcandora* del dit son fill», Doc. Arch., XXXVI, 164.

alcantar (Vallès, &.) : anar el rector d'un poble a un poble veí per confessar els parroquians que no es vulguin confessar amb el rector de la llur parroquia per massa conegut, &.

alcanyiçà [ant. **alcaniçá**] : natural d'Alcañiz.

alcapç : «e fer *alcapç* a los catius», Cost. de Tortosa, 62 v.º Cp. **lalcapç.**

alçaprem [**alsaprem**] : palanca, parpal.

alçapremar [**alsapremar**] : soliviantar.

alçapremera [**alsapremera**] : forat a la pedra per a alçapremar-la.

alçar [**alsar**] : **1**, alzar, levantar; *alçar* les áncores : levar anclas; *alçar* Déu : la elevación de la misa; *alçar* l'embarg : levantar el embargo; *alçar* bandera : constituía un privilegi de certes ciutats. Cp. Doch. Arch., XXII, 328; *alçar* grans rialles, Tirant, I, 343; Id., III, 67. Frs. : té una fam que l'*alça* (Mallorca); *alça* te diuen! (Mallorca). **2**, (Valencia) guardar, estotjar.

alcaraulla [**alcarauya**], planta cultivada a Valencia, XIV.

alçaria [**alsaria**] : alzada.

Alcascer Ceguer : «e *Alcascer Ceguer* e a Tánger...», Tirant, I, 376.

alcavor : alcabor : «En Leyda entrant viu rocegar, puix squarterar una fornera ... en l'*alcavor;* ab gran rigor la executaren...», J. Roig, 19 v.º

alcavot, alcavota [**alcabot**] : alcahuete, alcahueta : «No so la que't penses a qui hajes a trametre *alcavota*», J. Esteve, n 5; Id., a 8 v.º; Id., f; Id., k 5; Curial, 262; Ardits, II, 321; Cost. de Tortosa, 15 v.º; — **alcavot major** : se diu en comarques de Catalunya al germà del nuvi, qui és el qui acompanya de més prop la nuvia, cavalcant un cavall enflocat.

alcavotejar : «parlá ab una vella alcavota que la *alcavotejás* per a ell», Legend., II, 144.

alcavoterías [**alquavoteríes, alcavotaríes**] : «se poden mostrar no en tacanyeríes ni en desonestat ni menys en *alcavoteríes*», Tirant, III, 94.

alcay : «...anant davant del dit coronell e capitá dos *alcays* la hu vestit ab calses negres enforrades ab taffetà...», Ardits, IV, 423.

Alcayna, llin. Badalona.

alcayt [**alcayd**] : «So castellà del castell o *alcayt*», J. Esteve; Doc. Arch., XXXVI, 451; Cost. de Tortosa, 60 v.º.

alchirem, 1345, Mallorca, el Rey en Pere hi fa comprar «dos *alchirems* de seda e XXX de lenç», Carta publicada per Llabrés.

alziach (Valencia) : aciago.

alcina, ocell marí petit, Francesch Alegre.

alcir, alciure. V. **aucir, auciure.**

alcista [**alsista**] : «y comensaren a esclatar crits y més crits d'*alsistas* y baixistas», N. Oller, *Febre d'or*, I, 12.

Alcobet, llin. Barcelona.

Alcobey?, llin. Barcelona.

alcofoll [**alcoffoll**] : **1**, amb què es pintaven les dònes els ulls de negre, 2.ª del Cartoxá, 52. **2**, alcohol, Capmany, *Mem.*, II, Dic.

alcofollar-se : «*alcofollá's* molt be los ulls perqué no fos coneguda», Tirant, IV, 63.

Alcolageta, lloc prop Lleida.

Alcolea (Pobla d' —), a tres llegües de Morella.

Alcora, poble; fan terrissa daurada com a Manisses i Onda.

Alcorà, B. Metge, 63.

alcorça : «...tan dolç past de mel com son per al cor les fines *alcorces*», Procés de les Olives, 36.

alcorí : natural d'Alcora.

alcossara : «Primo un llit ... sobre del qual fonch trobat lo seguent: Primo la márfega bona, mes un matalás y una *alcossara*, mes tres llensols...», 1575, *Rev. Gerona*, 1892, 331.

alcovat (Camprodón, S. Joàn, &): alcova.

Alcover, on diuen que antigament hi havía tribunal d'aigües com a Valencia; s'hi conserven dues esglesies que havíen estat mesquites.

alcú. V. algú.

Alcuba, llin. Terrassa, 1211.

Alcudia, ciutat de Mallorca.

alcudiench, natural d'Alcudia: *alcudienc* rabassut, de mala raça has vengut (insult dels pollensins als alcudiencs).

alcún, alcuna. V. algún, alguna.

alçurar-se (Mallorca) : levantarse a mayores, negar la obediencia debida : «car no cal a los sotmesos devant son Rey *alçurar-se*», T. Forteza.

alcurnia : petita alfabieta amb quatre anses per a posar envinagrats, coses confitades, &. (Mallorca).

aldà, aldana. V. oldà, oldana.

Aldaber, Aldabert, llin. Barcelona.

Aldabó, llin. Barcelona.

Aldamú?, llin. Barcelona.

aldarull (Camp de Tarragona, &.) : barullo : «s'armà un aldarull de demanadissa», N. Oller, *Febre d'or*, I, 23.

aldarulla : bulla, algazara.

Aldavert, llin. Barcelona.

Aldavó?, llin. prov. de Lleida.

aldea [aldeya] : «anam-nos-en a Nonpot, que es *aldea* d'Alacant», Cron. Jacme, 425; «e anam-nos-en a una *aldeya* que ha nom Illiestas», Id., 470; Tirant, III, 356; Doc. Arch., XXXIX, 131; Tesorería real, 74 v.º; Legend., I, 264.

Aldea, poble a la vora de l'Ebre, a l'altra part d'Amposta.

aldeà : «Sdevench-se que anava ab ells un hom qui era *aldeá* de una aldea...», Legend., I, 92.

Aldeber, Aldebert, llin. Barcelona.

Aldebó, llin. Barcelona, Manresa.

Aldemiria, nom de dòna, XVI.

Alderich, llin. Barcelona.

aldeya. V. aldea.

aldifara : «les juyes deuen portar *aldifara* sobre totes les altres vestidures axí com fan les sarraynes», Cost. de Tortosa, 13 v.º.

aldimares, aldimaries per **alimares,** Ardits, II, 242; Id., III, 409.

Aldomà, llin. Lleida.

Aldonça, nom de dòna (XIV, XV): «*Aldonça* de Sentmenat sotsprioressa...», 1448.

Aldonceta, noia de la noblesa, Barcelona, 1476.

aldré. V. alré.

Aldrich, llin. Barcelona, Girona.

Aldrofeu, Aldrufeu, llin. Barcelona.

alducar : ametlló filat per dues cuques.

alduf : «...hac un jutglar posat son *alduff* que penjava en un arbre, e lo vent menava aquell *alduff* e feya-lo ferir en les branques de l'arbre. Per lo feriment que l'*alduff* feya de si mateix en lo arbre exía de l'*alduff* una gran veu la qual feya retentir tota aquella vall...», Félix, I, 210.

alé! : vamos!

alè [alén, ant.] : «ne podía tornar *alé*», Curial, 161; «pudía-li lo *alén*», 12.ª del Crestiá, c. 113. Fr.: deixa'm fer un *alè* (Mallorca): deixa'm descansar una estona.

Alech, llin. L'Escala.

alegir. V. elegir.

alego (Tortosa, &.) per *luego* cast

alegrança, Dic. J. March; «les foles *alegrances* del mon», XV.

alegrant : «entre los *alegrants* se alegre», Tirant, IV, 381; «alegre't ab los *alegrants* e plora ab los plorants», Collacions, 261 v.º.

alegrar-se : disfrutar, aprovecharse : «los qui viuen de l'offici e *s'alegren* d'aquell», Doc. Arch., XL, 448; Tirant, IV, 8; Quadrado, *Privilegios*, &., 82.

alegratge, Dic. J. March.

alegre, subst. : «e aquí exí la gent en terra e refrescaren ab gran goig e ab gran *alegre*», Muntaner, 261; «...e perdé lo *alegre* que haver solía en Deu...», Félix, I, 163; Sidrach, 1, 2.

Alegre, llin. Santa Coloma de Queralt, XV.

Alegret, llin. Barcelona.

alegría : **1,** «...sentía's alegre en son coratge, per la qual *alegría*...», Félix, I, 162. **2,** mercadería (XVII, Valencia). **3, llavor de l'alegría**: sésamo.

Alegriu, llin. Barcelona.

alegró : «los Angels li canten a mitja nit les Matines ... ab la melodía que's dexa entendre de l'*alegró* de tal música», St. Vicens, Sermó, 28.

Alegró, llin. Barcelona.

Alegrosa, llin. Barcelona.

alegroy : tenir els *alegrois* : estar muy alegre o algo bebido.

Aleix [Alex] : Alejo.

aleluya [aleluyà, XVIII : «Tingueren gran alegría com Jesús resucitá y'ls angels ab melodía cantaren *aleluyà*»].

Alella, poble de la prov. de Barcelona.

alemanya. V. **alamanya.**

alembí, &. V. **alambí,** &.

alems (fer ets —) (Mallorca) : se diu d'un animal que's mor, d'un llum que s'apaga, d'una baldufa que fa les últimes voltes.

alén. V. **alè, allén.**

alena : lesna.

alenada : «era un músich tan bufador que sols ab una *alenada* haguera aterrat un bou», Barcelona, XVIII, *Zarzuela Carnestoltes*; — **alenada de vent.**

alenament, Flos Sanct.

alenar : resollar, avahar.

alendar (XIV, XV) : respirar : «fembra, no t'acosts a mi que encara son viu, e si vols saber si *alende*, ab una ploma ho pots provar», Legend., II, 265; Tirant, III, 73.

alenegar. V. **llenegar.**

alenga : aligustre (Sin. : *olivelles, olivetes, llampuga blanca*).

aleno per *anhelo* cast. (Mallorca, vulg.)

Aleny, prop de Calaf.

Alenyà, llin. Barcelona, Sòller.

Alentorn, llin. XVI, XVII.

Aler, llin. Barcelona.

Alerany ?, llin. Catalunya.

Alerig, llin. XIV.

Alerigues, llin. Perpinyà, 1425.

Alert, llin. Capellades.

alerta. Cp. : «anar *a la herta*», Procés de les Olives, 5 v.º.

Alesàn, llin. Barcelona.

alesiat [aleziat] : «ésser nafrat o *alesiat* de algún dels vostres membres», Tirant, I, 219; «així com dones parides que jahen en lo lit, e hómens molt vells e gent *aleziada*», Id., IV, 35.

aleshores : entonces.

aleta (fer l' —) : requebrar.

Aletjós ?, llin. Barcelona.

aletó (Mallorca) : tapeta de la camisa.

aleu (alén?) : «...anaren ... com millor pogueren per no detenir la processó, la qual aná *aleu* en la forma acustumada», Ardits, IV, 43.

Aleu, llin. Barcelona.

aleujar, &. V. **alleujar,** &.

Alentar : «havíen presa una ciutat appellada *Alentar* qui es a VI legues de la ciutat de Granada», Ardits, III, 23, 24.

«**alevans** o bretanyes», Tarifa teles, 1534.

aleviar, &. V. **alleujar,** &.

Alex. V. **Aleix.**

Alexandra, nom de dòna (Aragó, XV).

Alexandre, llin. Barcelona.

Alexandri [**Alaxandri**] : «It. un *Alaxandri* scrit en paper sotil sens posts», Vich, 1416.

Alexi, llin. Barcelona.

Alexia, nom de dòna.

aley! (Mallorca), interj. infantil: ela la vergonya, t'he guanyat, &.

Aley, llin. Barcelona.

alfabet [**alphabet**] : «taules segons l'orde de l'*alphabet*», Flos Sanct.

alfabia [**aufabia**] : gerra : «una gerra o *alfabia* de tenir farina», Inventari Vich, 1427; «una *alfabia* de terra xica», Valencia, 1585.

alfàbrega [**alfàbega, aufàbrega, aufàbega**] : albahaca.

alfaçar (Valencia, XVI, XVII): camp sembrat d'alfals.

alfalf (XIII) : alfalfa.

alfals [**aufals, fals, alfaus**] : alfafa, oserda.

alfals : «It. III *alfals* e perns dins IV cofes», Inv. Atarazanas.

Alfama, Alfambra : Alhambra.

alfanet, ocell de rapinya.

alfaní, alfanich. V. **alfení.**

alfaquí : sacertot sarraí, 1.r del Crestiá.

alfaquimat : «L'*alfaquimat* de Tarassona pot valer cascún any tro CCC sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 138.

Alfar, poble.

Alfaràs, llin. St. Celoni.

alfarda : 1, «Adoba'm l'*alfarda* que no'm cobra tant los pits», B. Metge, 77 v.°. 2, «Pot valer cascún any l'*alfarda* que'ls moros paguen al Rey VII milia sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 111.

alfarenes [**aufarenes**] per **ofrenes** (Empordà, 1738).

alfarex : «Item es lo tribut que'ls moros de la dita ciutat donen cascún any ab l'*alfarex* dels dits moros que son tro a M. sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 143.

alfarra : «los delmes ab l'*alfarra* que'ls moros donen al Sr. Rey», Doc. Arch., XXXIX, 121.

alfarràs (Valencia) : justiprecio.

Alfarràs, prov. de Lleida.

Alfarràs, llin. Barcelona, La Selva.

alfarrasí, natural d'Alfarràs.

alfarrassar (Valencia) : apreciar a ojo.

alfau : «It. iij *alfaus*», Inv. Atarazanas, 1467.

alfavia. V. **alfabia.**

alfaya, ropa de vestir (XVII, XVIII).

alfení, alfenich [**alfaní, alfanich, aufaní**] : alfeñique.

alfériç [**alferis, alpheris**] : alférez.

alflange [**auflange**] f. : alfange. Cp. **auflanjada** (Mallorca, XVII, XVIII).

alfoba : «It. un saquet ab *alfoba* en un saquet ab linos», Inventari Sta. Coloma de Queralt, *Veu de Montserrat*, 1886, 360.

alfogar (XIV) : ahogar.

alfondar-se (Valencia) : esfondrar-se.

alfóndech, alfóndich : llotja, alhóndiga, lonja; — «a l'*alfóndech* on posava Tirant», Tirant, I, 338; — nom d'un carreró de Barcelona que ix a la plaça de les Cols, Ardits, IV, 37.

alfondiguer: «negún *alfondiguer*... no gos en los seus alfóndichs rebre ne acceptar robes de mercaderíes algunes, arrossos que's compren per los molins...», Privilegi Real, Valencia, Monsó, 1542.

alfons (Valencia, XIV) : peix de tall que's venía a cinc diners lliura com l'«atzerina, cernia, dalffí, corbaill, reig, tonyina, &.», Libre del Mustaçaff, 1369.

Alfonso, llin. d'un garbellador, Barcelona, 1494.

alfor, alfora. V. **alforro.**

alforbi : especie de goma, Memorial de Mercaderías, Valencia, 1607.

alforja [**auforja**] : **1**, alforja; propòsits d'*auforja* diuen a Mallorca per propòsits volanders, ineficaços. **2**, (Vallès), un dels arreus dels animals de bast (*beaces*, Mallorca).

Alforja, població de Catalunya.

alforrar : donar llibertat a l'esclau. Cp. : «...a Morela anats e manats *alforrar* los peons de Terol e de les aldees e que us siguen tant com porán e que lexen tots los serrons», Cron. Jacme, 181.

alforrat : «cavalls *alforrats*», «*alforrats* a la ginetia», XIV, XV.

alforría : lliberació d'esclaus: «De convinences feytes entre senyor e seruus sobre *alforría*», Cost. de Tortosa, 104; «Cartes de *alforría*».

alforro [**alforre, forre, alfor**], **alforra** : horro, libre, exento : «e que tot catiu sarraí que vingués a Algezira, que fos *alforro*», Cron. Jacme, 365; «e aprés del babtisme es franca, quitia e *alforra*, e la mare román serva cativa», Cost. de Tortosa, 61; — a Muntanya nomenen *forro* o *aforro* el camp o tros de terra que no's conrea.

Alfou, poble del Vallès.

alfrange per **alfange**.

Alfrangi, llin. jueu Santa Coloma Queralt.

Alfruns, llin. Barcelona, Sans.

alga [**auga,** Pollensa] : alga.

Algada (Paret d'—), prop de la Selva del Camp de Tarragona; hi ha una esglesia de Templaris.

algal, pessa del timó : «It. dos timons ab lurs *algals*», Capmany, *Mem.*, II, 412.

algalia : perfum que usaven les dònes : «La donzella no deu portar grans odors axí com mosquet o *algalia* o coses semblants», Dones, 24; «maná que perfumassen molt be lo lit e en los lençols e en los coxins feu posar *algalia*», Tirant, III, 260; Id., I, 350; «Una capseta petita en que ha dos trocets de benjuhí e una capseta de vori ab *algalia*», Inventari, 1430; «*Algalia* de la Xina», Vallfogona, 1.ª ed., 175.

algaliat, -da : «la Princesa estava ben perfumada e *algaliada*», Tirant, II, 288; Id., IV, 72; Jardinet d'Orats, 214 v.º

algandora. V. **alcandora.**

Algans?, llin. Figueres.

algaravía : la llengua àrab: «...qui era poblador de Murvedre e sabía *algaravía*», Cron. Jacme, 442.

algarejar : hacer algaradas : «los bandolers *algarejaven*», XVII.

algarina : xamarra.

algarrada : màquina per a tirar pedres : «e los sarrains meteren ma a la meylor *algarrada*...», Cron. Jacme, 209, 210.

algatzir. V. **algutzir.**

Algayda [**Algaida**], vila de Mallorca.

algaydí, natural d'Algaida.

algemia : «qui parla molt be l'*algemia* ab molta gracia», Tirant, IV, 64.

algeps [**algepç**] : yeso : «una quartera de calç y d'*algeps*», Cost. de Tortosa, 14.

algepsó [**aljepsó**] (Valencia): yesón.

algepzer : guixaire, Jardinet d'Orats, 212.

Alger : Argel.

algerra. V. **gerra.**

Algerri, poble de la provincia de Lleida.

algerrià, natural d'Algerri.

algezira : «Si la ínsula que's faça en flum es pus prop de la una riba que de l'altra, la sobredita ínsula es d'aquels de qui son les honors que son prop de la riba; ... deu haver part d'aquela ínsula o *algezira* o exsequina», Cost. de Tortosa, 96.

àlgid, Aulestia, *Hist. Cat.*, 220.

algom (Plana den Bas) : alguna cosa.

algorfa. V. **golfa.**

algotzir. V. **algutzir.**

algú : alguien.

alguatzir, alguasir. V. **algutzir.**

Algué, llin. Barcelona, Reus.

algueber : «E demanaren-nos que'ls heretássem ... de iij jovades de terra a cascú ... e que totes aquestes jovades serían de los *alguebers*, ço son d'aquels qui havían desemparat lo logar qui se n'eren fuyts», Cron. Jacme, 289.

alguer : 1, alga (Palafrugell, &.). ⚹ 2, lloc de molta alga.

Alguer, ciutat de Sardenya.

alguerès : natural d'Alguer.

Algueró, llin. Barcelona.

Algufara?, llin. Barcelona.

algún, alguna, adj.

algutzir [**alguatzir, algotzir**] : alguacil, ministro de la justicia, custodio de presos, procurador del rey, &. V. Doc. Arch., V, 102 a 107; «En aquest dia partí de la present ciutat lo magnífich mossén G. J. C. cavaller *algutzir* de sa Majestat qui va per part de aquella a les parts de Urgell ... per fer desliurar los blats de la dita Ciutat que staven detenguts en diversas vilas y baronías y cobrar lo que havían pres alguns per lo camí apportant aquell a la Ciutat anant ab sa companyía lo discret N. O. notari e P. J. N. vergueta», Ardits, III, 407; «E ladonchs l'Emperador ab gran fellonía que ach maná al seu *algutzir* que al dit Sero feés degollar...», Legend., II, 239; Id., I, 325; Tirant, I, 352 a 356; «E hajau per cert que nos no volríem pendre offici de *alguatzir* o executor», 1466, *Rev. Gerona*, 1878, 507; Const., 3.ª ed., 111; «*algutzirs*, posaders, porters o altres qualsevol officials nostres», Privilegis de Vich, 1390, 152; — «...e que dixés a l'*algutzir* que exís a Nos ... E vench l'*algutzir* e .j. cavaller dels pus apoderats que eren en la vila (Murcia); e'l Rey don Alfonso de Castella havía'ls feyts cavallers abdós», Cron. Jacme, 442; «E tornaren a Nos l'*algutzir* e'l cavaller ... e havíen tan gran poder abdós en la vila, e l'*algutzir* de tot en tot, que tot ço que ells faessen ab Nos hauría valor», Id., 444.

alhabia. V. **alfabia.**

ali (fer —) : «Ells dos s'entenen; fan *ali*», Briz i Soler, *La Fals*, 20; «fan *ali* ab los de la vila», Guimerà, *Festa del blat*, 141; *ali* és expressió empleada en el jòc de cartes nomenat secança (Borredà, &.).

alia (fer —), en una llibrería, amb tals obres tals altres, A. Careta, *Las Conseqüencias*, 155.

aliacrà (Valencia) : ictericia.

aliança [**aliansa, liança**] : «pau, *aliança* e confederació de sa Magestat ab lo Serenissim Rey de França», Ardits, III, 375; «lo dit ambaxador ha explicat que lo dit Rey vol e desige se complesca lo matrimoni ... e encare vol e desige se fassa *aliansa* entre ells», Id., II, 369; «fermar pau e *liança*», Id., III, 196, 106.

Alianor (xv) : Eleonor.

aliarda : «...foren atrobats xviii reals d'argent e iiii diners menuts e tots los dits diners foren meses en la dita *aliarda* pelosa dins lo dit coffre», Inventari Torre den Barra, 1430.

Aliardis [**Eliardis**], nom d'una senyora (xii).

aliardo : «riure com un *aliardo*», *L'Ignorancia*, VI.

Aliart, llin. Tallada, 1655.

alias : «Un correu appellat Nicolau Pol *alias* Corderet», Ardits, II, 64; Id., II, 423; — «la Viuda reposada, *alias* endiablada», Tirant, IV, 211; — «50 lib. quiscún any a mes dels emoluments que *alias* li toquen», Redreç de la Universitat literaria de Barcelona, 1629, 24.

Alías, llin. Collbató [**Elías?**].

Aliberch, llin. Vich, Mataró, &.

Alibès, llin. Barcelona, Basora.

alicabí; alquequenje (Sin. *bufetes*,

bufeta o *fasol de gos*, Cat.; *orvalarbret* o *fi*, Balears).

alicantí : cep que produeix un raïm blanc, de gra gros, tendre i cruixent.

alicates, Inventari Cervera, 1789.

alicorn, animal fabulós : unicornio.

Alicsen, nom de dòna (XIV, XV).

Alié, llin. Barcelona.

aliena (XIII a XV) : ajena (s'ha conservat més tard com a paraula forense).

alienació (XIII, &.) : alienación, enajenación : «*alienació* d'enteniment», XV, Ms. Llabrés.

alienar : enajenar : «lo príncep *alienant* aytals coses *alienava* ço que no era seu», 12.ª del Crestiá, c. 409.

alienat : fuera de sí, extasiado: «los hoynts staven quasi *alienats* de hoir semblant melodía», Tirant, I, 135; «e la mia pensa sta *alienada*», Id., III, 201; II, 190, 288; III, 66; se usa actualmente en el sentido de atontado (Mallorca. Ex. : ha caigut i s'ha quedat com *alienat*); atrafegat (Banyeres del Panadès, &.).

Alienor (XV) : Eleonor.

Alier, llin. Catalunya.

alier : alier : «Nolfo de Procida, governador de Cáller, capitá de la Armada que's fa per passar en Cicilia la molt alta Sra. dona Costança ... crida en favor del dit passatge tots e sengles patrons, comits, sotacomits, rayés, ballestés, perlers, *aliers*, spatlers, cruyllers, remers...», 1359.

Aliet, llin. Barcelona.

Alieta, nom de dòna (1449).

alifachs (XV) : alifafes.

alifafa : alifafe (Sin. : *esparverany*, *aiguerol*).

alifara (fer l' —) (Solsona, &.): afegir combustible a la llar per darrera vegada. Ex. : fem l'*alifara* al llit; — **alifares** (fer —) (Sagàs, &.) : estar molt alegre, bulliciós, &. Ex. : fas moltes *alifares* avui.

àliga per **àguila; ésser una àliga**: ser maestro, sobresalir; — **donar-se a les àligues** : flastomar, cremar-se, irritar-se; — **àliga coronada** (Rosselló) : águila imperial; — **àliga cri-cri**: águila chillona; — **àliga pexetera** (Menorca) : halcón giboso.

aligot : «Una cota verda ab *aligots* ab pells de conills en los *aligots*», Santa Coloma de Queralt, 1388; «capa plana ab peyls menys d'*aligotz*», Perpinyà, 1303.

Aligué, llin. Barcelona.

aligueny? : aguileño.

Aliguer, llin. Barcelona, Vich.

Alimany, llin. Barcelona.

alimara : **1**, ahumada : «E dixnos en la carta que ell nos enviá que si'l combatíen que faría dues *alimares* e en axó poríem conéxer que'l combatíen; e si no'l combatíen que'n faría una», Cron. Jacme, 342. **2, alimares** [**alimaries, aulimaries**] : iluminaciones : «e feren molt grans *alimares* e alegríes», Tirant, III, 340; «dos cóvens de gresols de terra per fer *alimaries*», Inventari Vich, 1590; fig. : «No't fies gens ab hom de dues cares que't tracta mal e't fa grans *alimares*», Canç. Saragossa, 303. **3, alimaria de coral** (Bagur) : branca de coral que té els branquillons acopats, apinyats, amatats.

Alimbau, llin. Barcelona.

alimentós (Sallent, St. Joàn Despí, &.) per **alimentici**.

Alió, llin. Barcelona.

Alió, poble de la prov. de Tarragona.

alioli. V. allioli.

Alionor (XVI, XVII) : Eleonor.

Aliquer, llin. Barcelona.

aliquetes (St. Joàn de Palamós) per **alicates**.

alís [**aliç**] : **1**, pa sense llevat: «Set dies mangerás lo pa *alís*», XIV; «Pa *alís* fa mal ventrell», Turmeda; pan sin levadura con el cual los

judíos comían el cordero pascual. **2,** (Mallorca) : pa sol, sense companyatge; **3, anar alís, estar alís** (Mallorca) : estar triste, melancólico, mustio.

Alís, llin. Barcelona.

aliscara. V. Labernia.

Alisó, llin. prov. de Girona.

Alitsen, nom de dòna (XIV).

Aliu, llin. Barcelona, Girona.

aliva (Palamós) per **oliva.**

Alivall, llin. Vich, 1800.

Aliver, llin. Barcelona.

aliviar : alleujar. Cp. **allivi.**

Alix, llin. Seu d'Urgell.

aljama : **1,** junta de moros: «vench-nos missatge un sarray de Paterna cubertament ab cartes de tota la *aljama* que'ns retríen la vila», Cron. Jacme, 296; Id., 294; «E ells enviaren-nos Mahomet Avingalip ab .j. altre. E quan foren denant Nos saludaren-nos per los veyls, e per la *aljama* de Elx», Id., 427. **2,** sinagoga de judíos: «E lo pare e la mare hagueren molt gran plaer e divulgaren per totes les *aljames* dels juheus que en aquella comarca havía, que lur filla havía concebut lo Messías», Legend., I, 323, 324.

aljava : aljaba : «ab arch y *aljava* de fletxes», Jardinet d'Orats, 119 v.º; «It. viiij *aljaves* ab passadors cascuna ... It. dues *aljaves* buydes ... It. una *aljava* de cuyro de dayna pelós...», Inventari Torre den Barra, 1430.

Aljerbeus, on se perdé l'armada el 1560. V. Ardits, IV, 367.

aljofar [**aljoffar**] : «Dos parells de guants texits de or y seda y la hu ab *aljofar,* ab lo nom de Jesús los dos», Inventari Tresorería de la Seu de Girona, 1588.

aljuba : «Una *aljuba* de drap morat ab vays per peus e per les mánegues blanchs. Altre cot castellá de bruneta...», Inventari Vich, 1423; «E'ls perfils de les *aljubes* de vairs erminis ... los comencen al genol e rosseguen dos palms per terra», Eximenis; «squinçá's l'*aljuba* e la camisa que vestía», Tirant, IV, 87; II, 214, 261, 296; III, 281; IV, 13, 17, 36.

aljup [**aljub; aujup, jup, enjup, enxup**] : aljibe, depósito de agua abovedado : «Una ferrada o galleda de fust per poar en l'*aljub*», Inventari Vich, 1403; Doc. Arch., XXXIX, 109; — safreig (Conca de Barberà, Valls, &.).

allegació : «Com pot ésser que en la tua boca se puguen trobar *allegacions* de sants», Tirant, IV, 70; Id., II, 333.

allegar [**adlegar, atlegar**] : alegar, Ardits, I, 479; Tirant, I, 351; — recordar : «nos *allegarán* com exemple de perpetual gloria», XV.

allegoría, allegorizar, Curial, 335.

al-liro (Ribes, &.) : bola de fusta per a jugar a la gatirota.

al-lot. V. **atlot.**

alludir (XVII).

alluvió : «*alluvió* que aportá a altra honor arbres, ceps e plantes», Cost. de Tortosa, 96.

alma : «La entrada del Sr. princep don Karles : ... la forma del seu venir e recepció de la sua *alma* persona...», Ardits, III, 364.

almàcera [**almàssera; almaçara, almassara**] : molí d'oli (*tafona,* Mallorca) : «Les *almáçares* en que fan oli los moros», Doc. Arch., XXXIX, 110; Procés de les Olives, 14.

almacerer : «...ell l'*almacerer* açota el rocí», Procés de les Olives, 9.

almadana : mazo de hierro para romper piedras.

almadraga [**almedraga, almadrague**] : almadraque? : «los quals dinés staven dins una *almedraga* de cuyro», Inventari Hospital Sta. Creu, 1408.

almadrava [**aumadrava**] : almadraba.

almadroch [**almedroch**] : almodrote?

Almadum (Torre de l' —) : atalaia marítima per la part de Penyíscola.

almagatzem. V. **magatzem.**

almagera : «Primerament val l'*almagera* dels moros del loch d'Asp cascún any iiii millia DC sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 123, III.

almagest : almagesto : «En lo prólech de l'*Almagest* de Tholomeu», Doch. Arch., XIII, 417.

almagrán : «pot valer l'*almagrán* que'ls moros paguen cascún any al Sr. Rey», Doc. Arch., XII, 280.

almajanech [almaganech] : enginy de guerra per a tirar pedres. V. Cron. Jacme, 246, 341, 437.

almanach : «*almanach* de xij anys» que Joàn I enviá a son germà. V. Coroleu, *Documents*, III.

almanco per almenys (XVI, XVII).

almángana [almánguena] : ant.: mangra : «Item per squivar et cessar totes baralles et discensions entre patrons e los mestres de axa ... E que ultra açó lo dit patró hage et dege dar linyoles, *almánaga*, barrines e altres coses...», Doc. Arch., XL, 363, 364; «*Almánguena* : Magia, Sinopida», J. Esteve.

almanganada [almanguenada]: tiznadura con almazarrón en las puertas y ventanas de los edificios para insultar, amenazar, &. a sus habitantes.

almanganel : almajanec, Cron. Jacme, 210.

almangrar [aumangarar] : pintar de vermell, assenyalar amb mangra.

almánguena. V. **almángana.**

Almansó, prov. de Barcelona.

Almar, llin. Barcelona, Girona, &.

Almaragull, llin. Barcelona.

almarga (Godelleta) : màrfega.

almarge : «E passam a un pas que Nos havíem feyt a l'*almarge* e anam-nos-en riba mar...», Cron. Jacme, 298.

almaratxa [almarraxa, Dic. J. March, **almarraja.** V. **almorratxa]**: almarraja? : «Jo tinch dotze *almaratxes* d'aygua almescada...», Jardinet d'Orats, 214; «Una *almaratxe* de vidre blau ab aygua naffa almescada», Inventari Torre den Barra, 1430.

almártech : almártaga? : «Un quintar de ferre, de plom, d'estany, d'acer e d'*almártech*», Cost. de Tortosa, 89.

Almasqué, llin. Barcelona.

Almasquer, llin. Barcelona.

almàssera [-ara]. V. **almàcera.**

almatá : tenda del Rey, A. Bof., *Orfaneta*, 71.

Almatir, llin. Mallorca, 1395.

Almató, llin. Barcelona, Vich.

almatrach : matalafet morisc: «.. e faem levar un *almatrach* e un travesser. E Nos qui estávem axí reposán...», Cron. Jacme, 221.

Almatret, poble del bisbat de Lleida.

almayçar [almayzar] : almaizar: «Un *almayçar* ab sos franges de or e seda morischa», Doc. Arch., XXVI, 195.

almedraga. V. **almadraga.**

almedroch. V. **almadroch.**

almegó : meliloto.

Almella, llin. Barcelona.

almelles (Denia, 1455) per **ametlles.**

almenara : «Una *almenara* ab dos brochs de lautó», Inventari botiga d'un juheu de Sta. Coloma de Queralt.

Almenara, poble de Valencia.

almenys : a lo menos.

Almera, llin. Barcelona.

almería (Valencia, 1607) : pessa de roba.

almers (Valencia) : «potent comerç ... que dóna als mercaders son cobejat *almers*», Puig i Torralva, Jochs florals Valencia, 1887. V. **esmers.**

almescar : almizclar, perfumar: «molts hómens van *almescats* e ab

civeta...», Ms. Escorial. V. **aygua almescada.**

almescat : almizcleña (Sin. : *herbes del mesc*; *aguyots*, Balears).

almesch [aumesch, mesch] : almizcle : «...en un lit ben perfumat de benjohí, algalia, *almesch* fi...», Tirant, I, 350; «It una vexiga de *almesch*», Mallorca, 1345; Blanquerna, c. 33.

almesquera : «una *almesquera* tota de or», Junqueres, 1504, 111.

almestar per **almescar** : «Van per les carreres e per les places ab ulls levats a les finestres ... tots *almestats* e levats ab aygua ros», Angels U., 33 v.º.

almet. V. **elmet.**

almexía [almechía] : almejía: «E tenían ccc. besants amagats e metem-los-li per la mánega de la *almexía*», Cron. Jacme, 428; 224; «Mahomet maná anar son poble ab *almexies* amples», 1.ª del Crestiá, c. 100; 12.ª del Crestiá, c. 356; «Item una *almechía* de seda blanca ab letres morisques», Doc. Arch., XXVI, 195. ⚔

almirall [almiral, almirayl, almirayll, almiray; admiral] : almirante : «Lo egregi don Joán de Prades ... *almirall* de les mars del Sr. Rey», Comptes de la Tresorería reyal, 1472; «...on foren presents l'Emperador e la Emperadriu, ... l'*almirall* de Tirant, Marqués de Liçana, ... lo cavaller Spercius, capitá de la armada...», Tirant, IV, 305, 306; Capmany, *Ordenanzas*, 82; Miquel Parets, I, 118 v.º.

Almirall, llin. Barcelona, Valencia, &.

almiralla, almirallessa : la muller de l'almirall.

almirallat [almiraillat] : almirantazgo, Muntaner.

almirant [admirant] per **almirall** : «Item lo dit die vench a la casa de la Ciutat lo *admirant* de Castella ... qui novament era arribat ... ab la galea...», Ardits, II, 60. Cp. : «e veu un cavaller qui era *almirant* del camp», Tirant, IV, 28.

almiranta (Mallorca, 1642) : nave almiranta.

Almireu, llin. Barcelona.

Almobell?, llin. Barcelona.

almocígol (Ontinent, &.) : murciélago.

almodí : mercat de grans (1283).

almodinatge, derecho que antiguamente se pagaba.

almofrex : almofrej : «...dos *almofrexos* de senyal folrats de tela de cánem e los cantons fornits e guarnits de cuyro negre per aportar los matalaffs e roba del Sr. Rey», Tresorería del Sr. Rey, 1472, 87 v.º.

almogavaresch, V. Balaguer.

almogàver [almugàver] : **1**, almogávar. **2**, (Barcelona, 1640): «Sería de gran importancia que en cada plassa de armes hi hagués dos mil infants dits *almugávers* armats de una escopeta llarga de sis pams, pedrenyal, pistola y panart, los quals han de ser governats per un Mestre de camp y per deu capitans en cada plassa d'armes», Miquel Parets, II, 195.

Almogavér, llin. Barcelona.

almogavería [almugavería] : «ab tota sa cavallería e *almugavería* aná-se'n a tendar», Ms. Bibl. U., 21-2-17, 151.

almolls [almols] : especie d'enciam : «*almols* picats emplastats en la dolor del cap», Tresor de Pobres, 71.

almoneda : «Lo qui diu preu algú en la *almoneda*», J. Esteve, 1 v.º.

Almonia (Mas —), on està situada la capella de St. Francesc s'hi moría, en la Plana de Vich.

almorat : «fill de l'*almorat* senyor de tota Turquía», Lib. Caball.ª, Colombina.

almoravits : almoravides, J. P. i F. R., *Album hist., &. de Lleida*, 7.

Almorell, poble de la prov. de Tarragona.

almorratxa [morratxa, almorrat-

ge. V. **almaratxa**] : «Id. tres *almorratxes* de vidre les dues blaves e l'altra blanca», Vich, 1423; «It. una *almorratge* blava ab aygua ros», Vich, 1437; hi ha el ball de l'*almorratxa* o *marraixa*.

almorzar : «avent menjat e *almorzat* ja de matí», J. Roig, 24 v.º; Lib. de la Peste, 66.

almosta [**aumosta, mosta**] : almorzada (Sin. : *embosta*).

almostada [**aumostada, mostada, almostrada**] : almorzada.

Almoster, poble de la prov. de Tarragona.

Almoví, llin. juheu Santa Coloma, 1381.

almoxerif [**almoxeriff**] : almojarife : «...e haguem de l'*almoxeriff* de Menorca entre bous e vaques», Cron. Jacme, 474.

almoxerifat [**almoxeriffat**] : almojarifazgo : «Item l'*almoxeriffat* de la Duana dels christians del dit loch ço es lo dret que'ls mercaders christians paguen de les mercaderíes que compren et venen cascún any tro a MD sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 109.

almoyna [**aumoyna**] : **1**, limosna : «Quant hom rich passa d'esta vida molts pobres van a la porta de la casa del deffunt, e se costuma que quant hom ha soterrat lo cors fa hom *almoyna* a tots los pobres per l'ánima del mort», Blanquerna, 18 v.º; Angels, U., 61 v.º; «anar pobrement demanant la *almoyna*», Legend., II, 78. **2**, institució benèfica : «qualsevol confraría, collegi, *almoyna*, offici o mester», Mallorca, 1384. ⚹ **3**, orla que rodea el escudo de puntas cuadradas.

almoynar : captar : «e que vullats ordonar hajam manera de no haver-vos a demanar *almoynant* ço que per nostra vida havem mester», XV, A. Bof., *Orfaneta*, 529.

almoyner : limosnero. ⚹

almoynería : rendes, casa i dignitat d'almoiner.

almuça [**almussa, almusa**] : «Una *almussa* de bruneta folrada de pell negre ... It. una *almuça* negra de terçanell vermell folrada...», Inventari Vich, 1437.

almudaffas : «Los hostalers vendrán als hostes conforme anirá lo preu a l'almodí; lo qual preu hajen de pendre quiscún primer dia del mes de l'*almudaffas* o persones superentendents als hostalers», Ordinacions Lleida, 59 v.º.

Almudayna (Palma) : se diu *Almudayna* la parroquia de la Seu.

Almudener, llin. Valencia, 1398.

almudí [Cp. **almodí**] : «Item val la renda de l'*almudí* del pa de Saragoça...», Doc. Arch., XXXIX, 142; «...les escampadures de l'*almudí* del blat ab ço que les gents donen», Id., 143.

Almuní, llin. Barcelona, Sans, Capellades.

almunia : «Item hi es l'*almunia* que es dita dels gassols que dona al Rey per tribut cascún any et pren-los lo Batle xx sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 173.

Almunia, llin. Barcelona.

almusa, almussa. V. **almuça.**

almut [**aumut**] : almud.

alna, mida : «una peça de drap de bri de cánem tira xi canes e miga. It. una peça de drap de li de iiij palms de cana de ample, qui tira xvi *alnes* e miga», Inventari Torre den Barra, 1430.

alnar : mesurar amb l'alna : «lo dit vellut per relació de aquell eren nou alnes e tres pams ... e segons que ha estat lo dit vellut *alnat*...», Valencia, 1493.

alnatge : «la tirada de les pesses de roba o *alnatge*», Tarifa de teles, 1534.

Aló (Menorca) per **Alayor.**

aloch : sauzgatillo (Sin. : *agnocast, pebre foll d'Espanya, ximbla*).

alodiari : «...si algú *alodiari* cavaller o pagés son alou volrá donar», Const. Catalunya, 1.ª ed., 3.

aloe (lignum —) : fusta olorosa: «...lo Rey los feu fer una molt bella tomba de *lignum aloe*, obrada molt artificialment», Tirant, I, 230; «Una capseta pintada de vert e vermell la qual es plena de stelletes o trocets de *lignum aloe*», Inventari Torre den Barra, 1430.

aloe sucotrí, Remeys de Fr. D. Font, 1766.

aloer : «son *aloer* e senyor major», 1316, Ms. Junqueres.

aloja : goja.

Alom, llin. Mataró, St. Martí Sarroca.

Alomar, llin. Catalunya i Mallorca.

Alomí, llin. Catalunya.

alongar, &. V. **allongar**, &.

Alonso, llin. Barcelona.

alop (Camprodón) per **aloch?**

alopia, una de les pedres precioses de la Custodia de la Seu de Barcelona, Inventari 1598.

Alora, llin. St. Celoni.

Alorda, llin. Barcelona.

alorotge per **rellotge.**

Alós, llin. Barcelona, Valencia.

alosa : 1, alondra. 2, «*aloses*ençucrades per refrescar lo fetge», Eximenis; «Per als teus mals mil cordials confits *aloses* ... te donaría», J. Roig.

Alosa, llin. Barcelona, XVIII.

alotjar, &. V. **allotjar**, &.

alou : alodio : «en son feu ne en son *alou*», Usatge, 67; «Elisendis ... entrant per nupcies en lo mas de ... lo qual mas es *alou* del Monestir de St. Benet de Bages, se feu dona subjecta e vassalla ... de fra J. O. prior del dit monestir», Doc. de l'arx. del monestir. — Frs. (Mallorca) : això serà *alou* nostro : eso corre de nuestra cuenta; amor de senyor no és *alou* : amor de senyor aigua en cistella; tot lo món li fa *alou*.

Alou, llin. Catalunya.

alouari [**alovari**] : el senyor que reb o té l'alou.

alouer [**alover**] : qui cobra els alous per una comunitat.

alova (Menorca) : cogullada;— (Camprodón) alondra de los campos [**aloba**].

Alovet, llin. Moià, XVII.

Aloy, patró dels argenters (Mallorca, &.); — **Aloys** : una confraría (Girona, 1429) d'argenters, ferrers, espasers, daguers, &.; en 1548 apareix augmentada amb campaners, buydadors, ballesters, &.

Aloy, llin. Barcelona.

Alp, poble de la prov. de Girona.

alpejar : «ab sa mà *alpeja* sa fexuga espasa», P. Briz, *Cap de ferro*, 83.

Alpens, poble de la prov. de Barcelona.

Alpí, llin. Barcelona.

alpist (Valencia, 1607) : esquellola.

Alps, Alpes, Alpia : «Vench en los *Alps* e monts Pirineus», Collacions, 268; «dessá los *Alpes*», Francesch Alegre; «...e puys passá les muntanyes de *Alpia*», Boeci, 7.

alquella : «E sobre aquest lit o litera fou mes un bel pavelló o *alquella* blancha pampolat d'or ça e lla a manera de roses, lo qual penjava en lo sostre e ocupava tota la redor del dit lit», Doc. Arch., XXVII, 196; Id., XXVI, 163.

alquena (XIV) : fruit colonial aclimatat i conreat a Valencia.

alquenar : «que les dones no's puguen fer senyals en ses persones dels que usaven en temps que eren moros; ni permetre que sos fills e filles se *alquenen...*», Ordinacions Valencia, 1566; «Put-li l'axella; cap *alquenat*, front estirat...», J. Roig.

alquería [**auquería, alcaría**] : alquería, masía : «*alquería*, ço es habitació departida e luny, de pagesos», Quadrado, *Marsili*, &., 20; «*Alquería* o ort prop la ciutat : Suburbanum», J. Esteve; «e cascún d'aquests que tendríen lochs, ma-

sos o *alqueries*», Tirant, IV, 8; Mem. A. B. L. B., II, 541; Thesaurus puerilis, 5; Corts Monsó, 1510, c. 6.

alquermes : «Vida dels morts,dels smortits *alquermes*, per gran dolor stigués smortida; com no morís fou singular miracle...», 1.r del Cartoxá; Remeys de Fr. D. Font, 1766.

alquibla [**alquible**] : «direu al Soldá e al gran Turch que yo per res apresent no'ls daría pau ni treva si ja ells no juraven a l'*alquibla* en presencia de tots los bons cavallers...», Tirant, II, 120; «En los lochs de christians nous hon hi haurá christians vells, mate la carn hu dels christians vells; y si no que la maten publicament y no la maten a l'*alquible* ni ab altra cerimonia morisca», Ordinacions dels novament convertits, Valencia, 1566.

alquicer : 1, «*alquicer* morisch vell squinçat», Inventari, 1480. 2, «una pessa de *alquicer*», Valencia, 1607.

alquieda : «Primerament lo dret del quirat de la Duana dels moros de la vila d'Elx ab tendes, forns, molins, banys et calonies et *alquieda* abatuts salaris et messions pot valer...», Doc. Arch., XXXIX, 109.

alquimia [**alquemia**] : «Molts son qui reputen a miracle que com dels pus savis e poderosos hómens del mon hajen treballat de saber art de *alquimia*; emperó jamés negú no la ha sabuda sinó fort pochs perqué dien que es tancada a tota creatura sinó aytant com nostre Sr. per special gratia ho ha revelat a alcuns pochs...», 1.r del Crestiá, c. 59.

alquimiayre (XIV, XV) : alquimista.

alquinal : «havía levat l'*alquinal* e era restada en cabells», Tirant, IV, 96; Id., III, 281.

Alquissimi, llin. Barcelona, 1370.

Alrà, llin. Barcelona, XVIII; Moià, XVII; Lleida.

Alram, llin. Llerona, XVII.

alré [**aldré; al re**] : otra cosa : «la beatitut no es *alré* sinó la amor», Flor de Virtuts, c. 3; «De vosaltres *alré* no se n'espera sinó lo que virtuosament haveu acostumat», Doc. Arch., XXII, 40; «O verament que vullau servar la pau o fer guerra o fer *aldré* nosaltres devem usar la virtut», J. Esteve; 3.r del Cartoxá, 110; Doc. Arch., XXII, 290.

Alrich, llin. Barcelona, Caldes de Montbui.

als : otra cosa : «haguem nostre acort que no esperássem *als*, mas que anássem a setiar Valencia», Cron. Jacme, 297; «e barrejaren-li tota la casa e tota la roba que aquí era; e, sinó dues besties ... que eren en nostre alberch, no li lexaren *als*», Id., 140; «que no volíen nostre prous ne en açó ne en *als*», Id., 315, 450, 464; Doc. Arch., XXXVI, 322; Id., XL, 51; Cost. de Tortosa, 14; Legend., II, 291; Angels U., 32; Dones, c. 60; «cans qui no poden ne saben *als* fer sinó ladrar», Tractat del Consell, 15; Curial, 266;—**res als:** «que de *re als* no es tengut lo mercader al senyor», Cost. de Tortosa, 104; Doc. Arch., XL, 438; — **l'als:** lo restante : «e que'ls faríem compliment de tot *l'als*», Cron. Jacme, 291; — «dir un per *als*» : decir una cosa por otra, Guillem de Masdovelles A., 38.

Alsamora, llin. Mallorca, XVII. Cp. **Alçamora.**

alsaprem, alsar, &. V. **alçaprem, alçar,** &.

Alsedà?, llin. Seu d'Urgell.

alsina. V. **alzina.**

Alsius, llin. prov. de Girona.

alt, adj. i adv. : alto : «E tan *alt* dix lo nom de Jesús» (en voz fuerte), Tirant, III, 95; — «lo cor *alt* e generós», Tirant, II, 279; Dones, 160 v.º; — **alta sanch** (XV) : grande alcurnia; — **alta justicia** (XIV) : «dret

feudal que concedía als senyors lo de aixecar forques y penjar criminals per ells jutjats», E. Toda; — Frs. : no deixar passar res per *alt;* ésser *alt* com un Sant Pau; — **pel més alt** (supl. **cap**) : aquest noi *pel més alt* té dèu anys; — **molt per alt:** someramente; — **d'alt a baix:** de cap a peus; — «que'ls pogués auciure e destruir... que pogués fer d'ells *alt e baix*», 12.ª del Crestiá, c. 161.

alt : agrado, afecto : «...en aytal cas deu pendre mort si donchs la dona axí ahontada no'l volía pendre per marit per son *alt*», Dones, 159; «...tostemps desijí dona servir hon cabés tot mon *alt*», A. March, 78 v.º; «Me feu saber son grat e *alt*», J. Roig.

Altabàs, llin. Barcelona, Binèfar; Valencia, 1518.

Altabó, llin. Barcelona.

Altadill, llin. Barcelona.

Altafaja, llin. Catalunya.

altalena, joc vedat (Mallorca, xv).

altaliça : «Item un dosser de *altaliça* o de ras texit d'or de lana y seda...», Doc. Arch., XXVI, 164, 165.

Altalló, llin. Barcelona, xv.

altamar (xv, &) : «passaren per *altamar* 8 vaxells...», Miquel Parets, I, 43.

altament : «si's va arrear molt *altament*», Xalabín, 1 2; «yo't casaré mes *altament* de totes», Tirant, III, 161.

Altamir, llin. prov. de Lleida.

altar [**autar,** xiv] : «ordinariament s'i puja per graons y está al cap y lloch mes eminent de la esglesia, per ço que sia vist de tot lo poble tot lo que en ell se tracta...», P. Caldes, *Missa,* 15 v.º; — haver-hi *altar* fumat i missa de tres (Mallorca, rural) : haver-hi ofici solemne.

altar : agradar : «Molt me *alten* senyor, les vostres paraules, mas no les obres», Tirant III, 219; «no us *alta* mon servey», Curial, 59; «Quan los obrers e diputats hajen vist e regonegut dit retaule si'ls *altará* e si acordarán de...», Valencia, xv; — **altar-se de** : interesarse por, enamorarse de : «Lo rey demaná quals missatgers consellaven que trametés al rey dels hómens ni quals joyes li trametría, e Na Renart dix al rey que lo bou lo'n devía aconsellar, per ço car ell sabía la costuma dels hómens, e quals coses eren aquelles de que ells *se altaven* (en el còdex de 1367 diu *se asautaven!*) pus fortment», Félix, I, 221; «lo marit ... que no vaja a la guisa axí com los folls ne *s'alt* de vanitats ne de oradures», Dones, c. 46; «perqué *te altits* de ço del meu?», Curial, 85; «La donzella ab son affaytament dona entendre que va cercant qui *se* n'*alt* o qui la vulla e axí, pus per natura no'l troba, vol-ne trobar per art o per enginy», Dones, 17 v.º; «nafrá e entretallá sa cara per tal que les fembres no *se* n'*altassen* ne'n fossen enamorades», Collacions, 196 v.º; «qui ver amich es e *se alta* de l'altre jamés no's deu separar», Dones, 51; «Acort no's cal en voler mi amar si *us* ne *altau* e de mon sentiment de mon voler creheu segurament que per null temps vos porá desaltar», A. March, 72; Procés de les Olives, 20.

altaria : altura.

Altarochs, llin. Sans.

Altarriba, llin. Barcelona.

Altayó, llin. Barcelona, Sabadell, &.

altea. V. **altesa.**

Altell, llin. antic Catalunya.

Altelló, llin. Barcelona, 1445, 1482 (Ardits, III, 26).

Alter, llin. Barcelona.

Alterachs, llin. Moià, 1739; Barcelona.

alteració : enfado, disgusto, trastorno : «pres-li tan gran *alteració*

que caygué en terra», Tirant, IV, 84; — disputa : «entre ells fonch molt gran *alteració* a qui farían rey», Tirant, I, 58; Id., IV, 229.

alterament : alteración, cambio: «*alterament* de les idees», Dr. Torres, *Sermó Ripoll*, 4.

alterar : «la sua cara se *alterá* molt de gran dolor que'n tenía», Tirant, II, 258; «*Alterat* e marsit», A. March, 58.

altercació : «Item, senyor, per tolre *altercació* o questió que per vos senyor o officials vostres poría ésser feta als confrares...», Doc. Arch., XL, 370; Blanquerna, 5; Ardits, II, 191; Tirant, IV, 276.

altercar : «Com Tirant fou davant lo Mestre feu-li honor de Rey, ficá lo genoll e volgué-li besar la ma, emperó lo Mestre no u consentí, e per bon spay stigueren *altercant*», Tirant, I, 315.

alterejar per **alterar**, Lib. de Contemplació, c. 105.

alterós : **1**, alteroso : «la nau ... era molt major e mes *alterosa* que neguna dels moros,...», Tirant, I, 290. **2**, [**altarós**] encumbrado, elevado, alto : una casa de camp *alterosa;* els masos *alterosos* patiren molt per la neu, &.

alterquejar : altercar : «*Alterquejar* : Disceptare, ... Altercari», J. Esteve.

Altés, llin. Barcelona.

altesa [**altea**] : alteza, altura : «la *altea* dels monts», XIII, XIV; «*altesa* dels pins», XVII; «*altea* del cel», Legend., II, 64; «La nit de Nadal ... los ángels cantaven gloria sia dada a Deu en les *alteses* e pau en la terra als hómens de bona voluntat», Tirant, IV, 68; — «la gran *altea* de ton stament», Ms. Séneca; «la *altea* del sobirán Apostolat», Ardits, III, 479; «*Altesa* o subtilitat de inginy o de costums», J. Esteve, a 8.

Altesa, llogaret de la prov. de Tarragona.

Altet, llin. Santa Coloma, 1303.

altificar : enaltecer : «*altificaren* molt a Alexandre», 12.ª del Crestiá, c. 214; Dones, 10; Peccador Remut, 34.

Altimira, llin. Barcelona.

altimira : artemisa, Lib. de la Peste, 56 (Sin. : *artemega, artemisa, herba de fer venir les regles*).

Altimires [**Altimiras**], llin. Barcelona; Vich, 1427.

Altisén, llin. Terrassa, Manresa.

Altisench, llin. Barcelona, Cervera.

Altisent, llin. Verdú.

Altisme (**l'—**) : Dios, el Altísimo: «lo benefici que havem rebut de l'*Altisme*», Blanquerna, 7 v.º; Angels U., 10; Doc. Arch., XXXVI, 466; — **altisme** : altísimo, supremo (XV, XVI).

Altissén, llin. Catalunya.

Altissimina, nom d'una sotsprioressa de Montesión (XIV).

altitut : altura, altitud : «es impossible que ab la ma pugues tocar la *altitut* del cel», Flos Sanct., 322; «...que en *altitut* de presumptió e vanagloria», Gerson, 1491, e 1; «un retaule la amplea e *altitut* del qual...», Valencia, 1456.

altiu : altivo : «*altiu* de cor e ergullós», Collacions, 226 v.º.

altiuesch, Dic. J. March.

altivat [**altiuat**] : **1**, lleno de altivez, indómito. **2**, (Conca de Tremp) encolerizado. Ex. : vingué tot *altivat* que'm volía matar.

altivesa : altivez : «...es voler-se metre devant tot home en tot loch», Flors de Virtut, c. 35.

altividat, Eximenis.

altívol, Milà.

alto : se diu en la frase fer *alto* els que van de caça, de camí, &.

altos : «Item se compraren sis canes y mija de brochat carmesí de tres *altos* de mossén J. Ferrer, conseller, a rahó...», Ardits, IV, 279.

Altrac?, llin. Barcelona.

altrament [**altrement**]: **1**, de otra

suerte, de otra manera : «...mas per suplir al que'm mana la magestat vostra ho faré, *altrament* no'm voldría ésser abaxada en terra per pendre una agulla per ell...», Tirant, III, 161; Doc. Arch., XXII, 263. **2**, por otra parte, además, &. : «Diumenge se fa festa de S. N.; es dia que *altrament* teniu obligació de cólrer», Ritual Solsona, 1725. 36.

altre [**altro**], f. **altra** [**altre**]. Exemple ant. de *altro* : «la hun dressat a mi, l'*altro* a Perpinyá», Doc. Arch., XXII, 308.

altrecuydament [**altracuydament**] : descuit ? poca atenció ?

altrecuydat : «vostre foll *altrecuydat* cuydar», J. B. Masdovelles, 108 v.º.

altrejar : otorgar : «segons que a Félix fo *altrejat*», Félix, II, 344.

altretant : «ne pague axí *altretant* del que ara paga», Corts Valencia, 1604.

altri : «*altri* fora que li haguera feta alguna mala obra...», Tirant, II, 298; Id., III, 350; «Jesús va rembre el mon, car *altri* no y bastava», Masdovelles.

altriga. V. **artiga.**

altruy (XIV, XV) : de los demás, de los otros : «les *altruy* coses» (XV): las cosas agenas; «*altruys* bens» (Orde Cavaylería, 30) : els béns dels altres.

Altura, llin. Catalunya.

alturó (Valencia, Xàtiva) : pequeña altura. Cp. **turó.**

Aluart, llin. Sant Celoni.

aluda : baldés : «E uberta una gran caxa la qual es stada feta ab sis tanquadures quescuna de sa manera, de les quals ne tenía una quiscún conseller, e altre lo scrivá major de la present casa, e dins la qual foren atrobats diversos sachs o bosses de *aluda* dins los quals havía rodolins de sera dins los quals staven empremptats en pergamí los noms de aquelles persones qui eren enseculades...», Ardits, III, 153; «guant blanch de *aluda*», Cervera, 1780; «Item un coffret ferrat e dins una *aluda* de salsa trobam tres florins...», Inventari Monestir Junqueres, 1455.

aludar per **udular.**

aluder : fabricant d'aluda; pellaire (Ripoll); la Confraría dels Assahonadors de Vich se componía en el XVII «de blanquers, *aluders*, assahonadors y altres».

aludeta : «dins una *aludeta* de cuyr blanch hi havía ... florins», Inventari Torre den Barra, 1430.

aluerna. V. **lluerna.**

aluf : «Mahoma no permet ni vol que moro fadrí menx *aluf* ni begue vi...», Mallorca, 1683, *Comedia de la Conquista*, 91.

Aluga ?, llin. Sabadell.

Aluig, llin. Barcelona.

Aluja, llin. Barcelona.

Alujà, llin. Barcelona.

aluleya : aücs, crits : «Gran *aluleya* lo francès axeca», P. A. Peña, *Garlanda de Lleyda*, 132; — **fer aluleya** [**luleya**] (Mallorca) : cridar alei alei.

Alullà, llin. Barcelona.

alum : alumbre : «*alum* blanch et vermel», Tarifa de Alzira, 1294; «*alum* sucrench, id. de ploma, id. de Castilia», Aranzel de les Cases consistorials, 1252; «*alum* de Canigó», 1297, Alart, 138; «*alum* çuquereny», Cost. de Tortosa, 94 v.º.

Alum, llin. Barcelona.

alumenar : preparar amb alum certes teles els tintorers al tenyir-les : «...negún tintorer no gos donar roja ne urxella en negún drap blau si donchs *alumenat* no es...», Doc. Arch., XL, 312.

Alumer, llin. Barcelona.

alumes (Borredà) : cols *alumes* que vénen a la primavera.

Aluverro?, llin. partit de Gandesa.

aluyada (Manacor) = *uyada* (Palma): tenir una atlota *aluyada.*

alvacaya : «*alvacaya* tota blanca de seda», Inventari botiga de robes, Valencia, 1348.

Alvacidé, llin. Catalunya.

àlver. V. **àlber.**

Alver, llin. Barcelona.

Alvería, llin. Catalunya.

alvera : syngrapha, chirographum.

Alvià, llin. Barcelona.

Alviach, llin. Barcelona, XVIII.

Alvich, llin. Barcelona.

Alviol, llin. Barcelona.

alvitre. V. **arbitre.**

Alyalmagell, «gran strólech e judiciari», Angels, 90 v.º.

Alzezira [**Alzazira**] per **Alzira.**

alzina [**ausina, autzina**] : **1**, encina; **2** (Bellpuig, Isona &.) bellota; — **alzina surera o del suro:** alcornoque.

Alzina, llin. Mallorca.

alzinall [**alzinay**] : alzina petita, plançó d'alzina : «serras abans incultas cobertas de pedregam, *alsinalls,* argelagas y garrollas», Bosch de la Trinxería, *Pla y montanya,* 109.

alzinar : bosc d'alzines.

Alzinella, llin. Barcelona.

alzinench : bolet que's fa a la soca de l'alzina.

alzinera (Bellpuig, Isona, &.): alzina.

Alzinet, llin. Barcelona.

alzinoys : bolets que's fan al peu de les alzines.

all [**ay, ayl**] : ajo; — **all de bruixa** o **all bort** (Plana de Vich) : se fa entre'l blat; — **alls de Lleyda** o joanets, *Lo jardiner,* 68; — Fr. : sà com un gra d'*ay* (Mallorca); — **color d'all e vinagre** : «Unes mánegues de lana de *color d'all e vinagre* folrades de bordat blanch», Inventari Torre den Barra, 1430.

alla dels draps, se deia així el que després fou palau reial davant la Llotja.

allà [**lla**]; — **allà d'allà** (vores de l'Ebre, Alacant, &.) : a la otra parte; — **de d'allà** (Manacor, &.): «muntà a cavall y *de d'allà*», A. Alcover; — *allá* foch qui'l crem (XV): «*allá* foch qui'l crem qui tals coses diu», Tirant, III, 17; — **allà... allà:** «...jornada hi ha hauda que n'han degollats mes de cent ... e *allá* deu, *allá* vint, *allá* trenta e mes tots jorns perexen», Doc. Arch., XXII, 243.

Allà, llin. Barcelona.

allaça [**allassa**] : «Que tota fembra alcavota ... sie scobada per la dita ciutat ab una garlanda de *allaços...*», Ordinacions reals Girona, XIV; «...sobre un ase, nuu, ab *allaces* al cap e ab açots mortals», Privilegis Valencia, 231.

allada : allet o alioli : «*Allada*: Alleatum», J. Esteve; Onofre Pou (Thesaurus puerilis, 132 v.º) posa entre'ls potatges : *allada,* julivertada, capirotada, pebrada.

allancejar [**-etjar**] (XIV, XV) : matar a lanzadas.

allanguir : languidecer, debilitar.

allanguit (Mallorca, Menorca,&.): el contrari d'estufat, apolainat.

allarar. V. **allerar.**

allarch : alargamiento, prolongación : «pregava per l'*alarch* de sa vida», Francesch Alegre; — **allarchs:** largas : «...que li fossen donats *allarchs* de temps de cert forment per ell venut a la Ciutat...», Ardits, II, 357. Cp. : «lo negoci se reduhía en *allarchs*», 1702.

allargar : **1**, alargar. **2**, alcanzar, saber : és persona que no *allarga* gaire, que té la intel·ligencia limitada. **3**, desjunyir el parell de l'arada. **4**, largar, apartar : «Lo dia que fo la ffesta de Sancta Creu se *alargá* la demunt dita nau ... de la plaja de la mar de la dita ciutat», Ardits, I, 2.

allargassar-se : tenderse a la bartola.

allargues : largas.

Allat, llin. Catalunya.

allau. V. **llau.**

aílauradorat (Valencia) : apagesat.

allavontes (Tortosa) per **llavors.**

allavores per **llavors.**

allebrerat (anar —) un ca.

alleerar. V. **allerar.**

allejar [**alletjar,** Mallorca] : tenir gust d'all.

alleminar (Plana de Vich) : avesar a massa bona vida.

allén [**alén**] : «...e nos vim lo pendó que exí *allén* hon Nos devíem passar», Cron. Jacme, 471, Cp. **allent.**

allenegable : «Com totes les coses mundanals sien transitories e *allenegables*...», Tirant, IV, 372.

allenegant : resbaladizo : «...los quals per folla e desordenada ambició caminen ab *allenegants* e perillosos passos...», Tirant, IV, 345.

allenegar : «te prech me vulles dir qui es aquell que t'a fet tant *allenegar* de dir-me lo que m'as dit...», Tirant, III, 137.

allenegat : «car lo teu *allenegat* parlar merexedor era de resposta», Tirant, III, 128.

allenegós : «la fortuna temporal es *allenegosa* e instable», A. Canals, Ms. Bib. U., 21-3-2.

allent : «...ell no sab qui té dites licensies perqué les hage vistes, be es ver que per *allent* se diu y anomena qui les te...», Ardits, V, 494; «anava *allent* barrejant e destruhint», Doc. Arch., XXII, 160. Cp. **allén.**

allentir-se : «...tals actes no deuen romandre impunits, per ço que altres a semblants actes no se *allentissen* a fer semblant o pigor», Ardits, II, 309.

allenyar (Prov. de Lleida, Tarragona) : portar llenya al forn per coure el pa (el forner sol pagar la llenya amb tres pans).

Allepuç?, llin. Morella, 1461.

aller : 1, venedor d'alls. 2, camp d'alls. Rfr. : Si vols bon *aller* planta'l pel febrer.

allerar-se [**alleerar-se, allarar-se**]: «Negú no's deu *allerar* a malvoler ne a malparlar de dones», Dones, 11 v.º; «de aquell temps ensá los francesos no *s'alleren* de matar llurs mullers adultres», Id., c. 58; «si los setglars veen viure així carnalment als ecclesiástichs, ne prenen fort mal exemple e en son fort escandalizats e *se* n'*alleren* a fer pijor», Angels, 41; «la dona massa vassiada e massa dissoluta e feta a sa guisa ans de sos dies mor; car tant *se allevera* (*allesera?*) e aytals coses assaja e tantes ne desija que a Deu put e als hómens», Dones, 37 v.º.

allerat (viure —) (Costa de Llevant) : acomodadament, a sus anchas, a son aire. Cp. «jugan los noys, saltan, ballan, &. tots *allerats*», *Veu de Montserrat*, 1896, 226; «la mare bé'n té neguit de veure'm tan *allerada*», J. Collell, *La caponada*.

allesiar : estropear : «jugant ab aquells e ab altres besties feres les quals conexía me podíen matar o *allesiar* així com havíen fet a altres», Confessional, g; «mort o *allesiat*», Tirant, IV, 143.

allestimar-se : dolerse, quejarse: «y en temps que lo pobre sta tan affligit per falta de blat en esta Ciutat y la sterillitat y secades que concorren, no poden sinó *allestimar-se* com fan y quexar-se a dits consellers», Ardits, V, 338.

allestir-se (Perpinyà, 1673) : despacharse.

Allet, llin. Barcelona.

alletament : amamantamiento.

alletar : amamantar : «*alletar* ab los pits», Collacions, 219; «amonestam a tot christiá y christiana que no gos *alletar* als fills de juheus ni de moros», Ordinari per els Curats, Barcelona, 1568.

alletrat (Vallromana) : que sab de lletra.

alleugerar [**ajeugerar**, Mallorca] per **alleugerir**.

alleugerir : aligerar.

alleujament [**aleujament, aleugament**]: **1**, alivio, descargo: «*aleujament* de pena», Curial, 84. **2**, alojamiento : «e torná cascú en son *aleujament*», Tirant, IV, 244; Id., I, 137; Curial, 232.

alleujar [**aleujar, aleugar**] : **1**, aliviar, aligerar : «barques per *aleujar* lo leny», Cost. de Tortosa, 103 v.º; «e'l leny no pusca entrar e'l grau per lo cárrec que te tro sia *aleujat*», Id., 103 v.º; Tirant, I, 313. **2**, aliviar, mitigar : «la qual es causa de *aleujar* part de ma atribulada pensa», Tirant, II, 325. **3**, fer parada, atendar, allotjar : «Aquella nit tots los moros se atendaren prop de una ribera d'aygua ... E aná per mirar los moros si eren partits de allí hon havíen *alleujat* aquella nit...», Tirant, I, 326; Id., IV, 134; «*aleujats* en riques tendes», Curial, 230; «donaren en l'ostal una gentil cambra on se *aleujás*», Id., 195; Id., 229; Doc. Arch., XXII, 295.

allevadís: supuesto, Génesi Amer, 262.

allevar : imputar, achacar : «Qui mal vol a ca, rabia li *alleva*», XIV; «comfessá com falsament havíe accusada l'Emperadriu sa cunyada e com li *allevá* fals testimoni», Legend., II, 206.

alleviament, alleviar : alleujament, alleujar.

alleytar (Gerri) per **alletar**.

allí : «demaná son Sr. lo Duch si era *allí*. Si Sr., dix lo vaylet, en aquella capella sta fent oració. Dix lo Rey: gran plaer tinch que sia açí», Tirant, I, 188; «lo esperit errant va de *allí* assí y de assí va *allí* ocupant qualsevol membres», Francesch Alegre, 127; Tirant, I, 75, 80, 347; Id., II, 263.

alliberar : librar.

alliçonar [**allissonar**] : aleccionar.

alligats : unidos, coaligados: «Com obres de caritat sien amables a Deu, del qual gloriosament sens altre mijá proceeix la dignitat reyal, per tal los bracers de la vostra ciutat de Valencia cobeejants ésser *alligats* a fer obres de caritat et virtuoses, humilment ... supliquen a la vostra clemencia que deny confirmar als dits supplicants los capítols et coses infraseguents axí com a fundades en almoyna et caritat...», Doch. Arch., XL, 414.

allina per **allí; allinetes y aquinetes** (Evissa) : de allí y de aquí.

allioli [**all y oli, alioli, ayolí**]: ajiaceite.

allisada (Cervera, &.) : reny, fregada d'orelles.

allisar : cepillar.

allissonar. V. **alliçonar**.

allistar (Empordà) : copiar, escriure : aquesta cançó ja la té *allistada*.

allitar : guardar cama, estar enfermo en la cama. Cp. : tinc el germà *allitat* fa temps.

alliurat : a lliures. Ex. : candeles de seu *alliurades*.

allivellar (Mallorca) : nivelar.

allivi (Valencia, XVII) : alivio.

allogar [**alogar**] : «...per ço quan vos amam mes; car en ell la amor que Nos li fem *alogam-la* molt mal, can Nos faem a ell plaers e amor se capte molt mal de Nos, que parlava e tractava ab nostres hómens de Navarra que'ns desapoderassen e que el fos Rey», Cron. Jacme, 187, 188. Cp. **allotjar**.

allomat (Badalona) : el qui està dolorit dels lloms.

allonch (XIV, XV) : retardo, demora.

allongament [**alongament**] : **1**, alargamiento: «E Nos atorgam-lo-li, e no'n volguem fer noves per tal com les paraules duraren molt, e sería *alongament* del libre», Cron. Jacme, 374. **2**, dilación, aplazamiento : «...ni no devíem *alongar*

ço que tostemps havíem desijat ... d'haver e de pendre, e encara si Nos hi fóssem ferit o malaltía que nos vingués en aquest *alongament* tro la vila fos presa per força, que's poría la cosa perdre...», Id., 317.

allongar [alongar, alonguar]: **1,** alargar, prolongar : «...si Deu me *alonga* la vida», Legend., II, 159; Cron. Jacme, 4. **2,** diferir aplazar: «e *alongam* lo pleyt tro Nos venguéssem», Cron. Jacme, 456; Cost. de Tortosa, 25.

allotjament [alotjament] : alojamiento, campamento, Quinto Curcio, e 3.

allotjar [alotjar] : alojar. Cp. **alleujar, allogar.**

alloure [a lloure] : a su libre voluntad : «...e dins nostre alberch ab los escuders de la cambra e no *alloure* lo dit barber jaer será estret», Doc. Arch., V, 75; «Encara provehir deurá l'apothecari que ell confesca et faça o de *alloure* procur confits o especies per les altres persones...», Id., V, 88; — Rfr.: Quan els gats són fòra les rates van *alloure* (Mallorca).

alluernat per **enlluernat.**

allunyadat : alejado.

allunyar-se. V. **llunyar-se.**

allyoli. V. **allioli.**

am. V. **ham.**

am per **amb.** V. **ab.**

amable, Dic. J. March.

Amada, nom de dòna; nom de les monges i viudes del llin. Amat (XV, XVI).

Amadàn, llin. Sant Martí de Provençals.

Amadeu : Amadeo (XVII, &.).

Amadó, llin. Girona.

amador : «special *amador* de Jesuchrist», Psalms Amer.

Amador, nom d'home.

amaficació, amaficar : «E la rahó perqué posam aquestes tres maneres de flors en est arbre es per ço que donem doctrina a *amaficar* l'amar de les alteses, lausors e honors de l'amat; car per aytal *amaficació* comença amar, e multiplica, e nodreix bo amador», Obras Llull, *Arbre de philosofía d'amor,* 137.

amaga-corretja (Mallorca, &.), jòc infantil.

amagadament : escondidamente, secretamente : «...que no faés justicies *amagadament,* car no era de Rey que ell faés justicies en sa casa ni *amagadament*», Cron. Jacme, 488; «no cureu de entrar per la porta, mas per la paret *amagadament*», Tirant, IV, 75; J. Esteve; «Si algún deutor *amagadament* se partirá de Tortosa», Cost. de Tortosa, 2 v.º.

amagador : «un *amagador* de llum per estudiar...», 1573.

amagar [amaguar] (XV, &.) : esconder, ocultar.

amagat [amaguat] : oculto, secreto : «e aquest preciós tresor tan *amagat*», Angels U., 12; «los qui farán matrimoni *amagat*», Ms. de la Seu, XIV, XV; — «E mes que algunes vegades faea rentar ab sal la carn ans que la posassen a coure e açó dix faea *amagat* del dit Jacme de Casafranca», Doc. Arch., XXVIII, 204; — **en amagat** (XV) : d'amagat: «E açó no sería fet *en amagat,* mas en públich...», Tirant, III, 119.

amagatall [amagatayl, amagatay, amagatany]: escondrijo: «amagá son marit ... en un *amagatall* de la cambra», Collacions, 156; «*amagatall* de bandejats» : cueva de bandidos (XV, &.).

amagatotis (d' —) (Catalunya), **d'amagatons** (Mallorca, XVI), **d'amagatetjons** (Mallorca) : d'amagat.

amagistrat : «Tigres a tota mansuetat *amagistrats*», Quinto Curcio, q 10.

amagranat : vi fet de raïm verd, de gust agre.

amagrir, amagrit, Psalms Amer; Collacions, 246.

amaguar. V. **amagar.**

amalguany. V. **malguany**.

Amal·ler [**Amaller**], llin. Barcelona, 1579.

Amalrich, llin. Valencia, 1458.

amallar-se : entrar el peix a la xarxa: «En las xarxas no *s'amallan* roassas ni tiburons», Cortils i Vieta, *Marinescas*.

amanbraços o guardabraços (xv).

Amanci, llin. Valencia.

amanegar. V. **manegar**.

amanidor (Sabadell) : rebost.

amanir : preparar : «cent hómens *amanits* per portar lo Rey a Poblet», xv; *amanir* els llums; *amanir* la vianda (Valldemosa) : cuinar; *amanir* l'enciam, &.

amanollar (Urgell) : abarcar con la mano. Ex. : quin braç té aquesta criatura, no l'hi puc *amanollar*.

amanós : manejable, manual; — (Vilatorta) ço que cal tenir a mà. Ex. : en aquest escudeller o prestatge hi posem tot lo *amanós*, &.

Amanós, llin. Barcelona.

Amans (Sant—) de Padrós, part. judicial de Manresa.

amansar (J. Esteve), **amansejar** per **amansir**. Rfr. : Lo poc espanteja, lo molt *amanseja*.

amansir : «*amansexen* la ferocitat de les besties», Ms. Séneca, 86.

amant : part de l'exarcia : «It. una gumena grossa e un *amant* gros de cánem flamant», Inventari Atarazanas; «It. un *amant* vell de galera», Id.; «Dos *amanç*», Capmany, *Mem.*, II, 411.

amantar : cubrir, abrigar, amparar : «Déu qui tot lo món *amanta*», J. Verdanxa, *Trobes*, 1474.

amantina : «dues *amantines* ab lurs tayes», Capmany, *Mem.*, II, 411.

amanyagament : caricia, mimo.

amanyagar : acariciar, ablandar, amoixar.

amanyat : mañoso.

amar : «te consell que *ams* Deu...», Doc. Arch., XIII, 439.

amar per **amarch** : «abeuraren a Jesús de un tan *amar* e tan fort beuratge», Passió de la Verge, 1486; «los misteris de la *amara* passió», Peccador Remut, 27 v.º.

Amar, llin. Bunyola, 1391; Barcelona, 1464, 1487.

amarador de lli (Mallorca, xvii). Cp. **amerar**.

amarar. V. **amerar**.

Amarat, llin. Barcelona.

amarch : «o vell Emperador trist e *amarch*, e en los meus darrers dies tanta dolor tenía de sentir?», Tirant, III, 95; Curial, 110.

amarchs (Besalú) : especie de panellets d'ametlles amargues.

Amarell, llin. xiv.

Amargant, llin. Vich.

amargantat, N. Oller, *Febre d'or*, I, 191.

amargantor : amargor, agror. Ex. : quina *amargantor* que té aquest codony.

amargar [**amarguar**] : acibarar.

amargay (Pla del Llobregat), planta dolenta que's fa pels conreus.

amargenat : «camí sorrench *amargenat* de etzevares», Maspons.

amargor [**amarguor, amergor**], f. : amargura : «cascún dia los hómens abeuren (a Jesús) d'*amargor* e de peccats», Passió de la Verge, 1486; «lo calze de *amargor*», Confort, 1533; Tirant, I, 171.

amargós [**amergós**, Dic. J. March]: lleno de amargura : «dolorosa e *amergosa* vida», Angels U., 43; «...del qual rebí aquest *amargós* orde de cavallería», Tirant, I, 157.

Amargós, llin. Barcelona, &.

amargosament : «los ángels de pau ploren *amargosament* ço es vaents los dampnats», Angels U., 76 v.º

amargositat (Empordà, &.) : amargor.

amarguejat : «lo bocí de pa que, ben *amarguejat* a vegades, duhen a la boca», J. Collell, *Veu de Montserrat*, 1880, 350.

amargura [**amergura**] : «ab dolor e ab tristor e ab gran *amergura*», Angels U., 56.

amarinar : tripular, equipar: «nau *amarinada* de 22 persones...», 1406; «un laut *amarinat*», 1468.

amarinat : 1, tripulado (xv). 2, práctico en la navegación, diestro en el mar (xv, &.).

amarissim : «*amarissimes* lágremes», Tirant, IV, 274; «*amarissima* desolació», Peccador Remut, 103 v.º; «*amarissima* dolor», 4.ª del Cartoxá, 62.

amaritut [**amaritud**] : «e no sens gran *amaritut*, dolor e compassió», Tirant, II, 178; Doc. Arch., XXII, 44; Peccador Remut, 123 v.º; Id., 104 v.º; J. Esteve.

amarrada (Mallorca). V. **marrada**.

amarranat : «li diuen Senyor Manso, puig ab son cap *amarranat* en té tot l'ayre», Bosch de la Trinxería, *Records*, 24.

amárregues. V. **márregues**.

amarrir-se : ajustar-se el marrà amb l'ovella.

amartallar : «Es gent dolenta que *amartallaría* un clau al front d'un sant», Valencia, xviii.

amàs : «no's fa *amás* de gent per entrar ni damnificar el Regne», xv.

amassa : «tro per edat mor e descreix *amassa*», P. March, V. Jochs florals, 1865, 128.

amassolar (Mallorca) : atupar. V. **massolar**.

amat, -da, Dic. J. March.

Amat, llin. Barcelona, Valencia, &.

amatar : fer senyes : «*amataren* e cridaren a aquells de la nau», Contastí, 11.

amatat (Andorra) : en forma de mata, apinyat, acopat.

amatent [**ametent**] : pronto, presuroso; propenso.

amatista, Dic. J. March.

amatiste : «...franch *amatiste*», Peccador Remut, 103 v.º

Amatller, llin. Barcelona.

amatonar-se. Ex. : la llet tendra per poc que bulli *s'amatona*.

amatoyat (L'Escala, &.) : ple de matoi, ço és mates.

amaurador : instr. on se prepara la pasta per a fer fideus, &.

amaurar-se (Mallorca) : desenfitar-se fregant-se el ventre amb la mà untada d'oli calent; — **amaurar** el fang els gerrers, &.

amaurat (Mallorca) : empapado en un líquido.

amaynar (la tempestat) : abonanzar.

amaytinar (Valencia): robar. Ex.: a qui has *amaytinat* eixa capa?

amayre, Dic. J. March.

amb [**am, amp**] per **ab** : «E axí lo duch d'Orleans vench avant *amb* un standart vert...», Curial, 212; Dant, Inf., c. 22, &.

ambar (Mallorca, xvii); se'n posava a l'aigua almescada.

ambaxada, ambaxador. V. **embaxada, embaxador**.

ambdós [**amdós, emdós**, &.; ordinariament **abdós**] : «E aprés que sent Anthoni los ach dites aquestes paraules, consolá *abdós* en Jesuchrist e dix-los : Fills, no us partescats la un de l'altre...», Legend., I, 311; Félix, II, 21; Legend., I, 310; Id., II, 266; Doc. Arch., XXXVI, 321; «*amdós*», Dic. J. March; «*endós*», Doc. Arch., XL, 352; — «*abdós los* reys», Félix, I, 21; — adj. : «e puys sería orb de *abdós* uyls», Legend., II, 88.

ambdosos [**amdosos**, &.; ordinariament **abdosos**] : «E lo clergue sabent la sua malvestat feu-los pendre a *amdosos* un ferre calent; e pres-lo la fadrina e no's cremá; e quan lo ladre lo pres cremá's les mans», Legend., I, 67; «*abdosos*», Doc. Arch., XXXVI, 197, 199, 320; Xalabín, n 4 v.º; Flos Sanct., 294 v.º; Id., 322 v.º; Peccador Remut, 41; «*ambdosos*», B. Metge, 68 v.º; Dones, c. 62; «*embdosos*», Barcelo-

na, XIV; — «*abdosos los* reys», Félix, I, 21.

ambdúes [**amdúes**, &.; ordinariament **abdúes**] : «Sent Guillem havía dues germanes ... E *abdúes* eren humils...», Flos Sanct., 106 v.º; Xalabín, 1 4; — «*amdúes les* parts», Ms. Bib. U., 21-3-2, 101; — «*andúes*» (per *a amdúes*), Doc. Arch., XL, 352.

ambduy [**amduy**, &.; ordinariament **abduy**] : «e dix-los : Fills, no us partescats la un del altre, car *abduy* merexets ésser coronats», Legend., II, 312; Id., 162, 264, 302; «*amduy*», Dic. J. March; — «feu-se sagnar de *abduy los* braços», Legend., I, 174; — **ambduys**, &.: «*abduys los* fills...», J. Esteve; «*abduys les* naus», Tirant, II, 308; «elles *abduis*», Tirant, II, 366; «*abduix*», Somni de J. Joan.

Ambert, llin. Plana de Vich, XVII, XVIII.

Ambertas, llin. Barcelona, XVIII; — **Ambertes**, llin. Catalunya.

ambició [**ambissió**, Peccador Remut, 34 v.º] : «per folla e desordenada *ambició*», Tirant, IV, 345; «Moriren a mala mort Aníbal e Alexandre moguts per *ambició* de senyoría», Tirant, IV, 67; 12.ª del Crestiá, c. 401.

ambiciós : «que los regidors no sien cóbeus ne *ambiciosos*», Collacions; «*ambitiós*», Confort, 1533, 6.

ambiciosament : «cap dignitat eclesiástica no deu ésser desijada *ambiciosament*», Collacions, 251 v.º.

ambiciositat, Mallorca, 1398, Quadrado, *Privilegios*, &., 120.

ambigua : «...algunes de les ordinacions fetes en Barchinona ... son *ambiguas* o obscures...», Ardits, II, 267.

ambiguitat (XIV) : ambigüedad.

àmbit : «attés que dita casa o cappella o Monastir sta dins los *ámbits* y terme de dita parrochia de St. Juliá...», Ardits, V, 267.

amblador : «Rocí *amblador*: Equus gradarius...», J. Esteve.

ambladura : «tart irá be d'*ambladura* la mula si en los principis no ha bona ma que li mostre...», Peccador Remut, 34.

amblament : «La donchs viu cavalcán la dona gayamén sus lo gran *amblamén* d'una caneya blacha...», Cançoner Vega, 265 v.º.

amblar : 1, amblar : «cavalcava mula qui *amblava*», Xalabín, i 1; «mon cavall *ambla* molt a pler», Dic. P. Lacavallería. 2, robar. V. **emblar**.

Amblar, nom de dòna (XV, XVI).

Amblàs, llin. Barcelona.

ambons : forats sobre coberta per a escórrer-se l'aigua en dies de pluja, &.

ambolla per **bombolla** (de sabó) (XV).

Amboner?, llin. Barcelona.

ambornals. V. **embornals**.

Ambort, llin. Barcelona.

ambosta : embosta, almosta.

ambre [**ambra**, **hambre**] : ámbar : «...ne vesten seda ni grana ni xamellat ni porten coral ni *ambre*», Doc. Arch., XXVIII, 121; Id., XXVI, 219; «un parell de arraquades de *ambre*», 1430; «En odorar flors, fruyts, almesch, *ambre*, e les altres coses ben olents...», Félix, I, 320.

Ambrolla, nom d'una partida de lladres que sots color de combatre els francesos s'aixecà en 1810 a la prov. de Tarragona.

Ambròs, Ambrosi : Ambrosio.

ambrunals. V. **embornals**.

amburinada (Tortosa) : enfilada de cucs o papaterres amb què es pesca.

amburnals. V. **embornals**.

amburnia. V. **alburnia**.

amdós, &. V. **ambdós**, &.

amelar-se (Valencia) : relamerse, caerle a uno la baba gozando o contemplando algo; buscar otra vez un placer.

Amelich, llin. Barcelona.

amel-la. V. **ametlla**.

ameluchs [amaluchs] (Empordá, &.) : costats, ronyons. Ex. : deixa-li portar aquest sac ple, ja té bons *amelucs* (Tordera).

Amell, llin. Barcelona.

amenaça, amenaçar, &. V. **menaça, menaçar,** &.

amenar. V. **menar.**

Amengual, llin. Barcelona, Palma.

Amenós, llin. Barcelona, Vilarrodona.

ament : «car moltes obres havem vistes que eren bones de pes e de color, mas no tenien les de aur a *ament* com les d'argent a cenrada,...», Coroleu, *Documents*, 132.

Amer, vila de Girona ⚔.

amerar [amarar] : merar, calar, empapar. Ex. : *amerar* el vi, la calç, el cànem, el lli; *amerat* de llàgrimes, de suor, de pluja. Cp. : «La suor mon front *amara*», Trullols, *Poesies*, 11.

amergar, &. V. **amargar,** &.

amerx! (Mallorca) : interj. per a engegar.

amesurança, amesurar, &. V. **mesurança, mesurar,** &.

Amet, nom d'esclau moro.

ametent. V. **amatent.**

ametlla [ametla, Valencia, Mallorca, Tortosa, &.; **amel·la, amella, amela,** Cost. de Tortosa, 88 v.º; **amenla,** Legend., I, 267, Eximenis; **amerla,** Mallorca, XVIII; **amm-, adm-, atm-, aum-, m-]** : almendra; — **ametla bessonera** (Mallorca) : que té dos bessons; **ametla-esperança;** — Cp. : arracades de tres *ametlles*.

Ametlla, llin. Barcelona.

Ametlla (L' —), prov. de Barcelona.

ametllans: naturals de l'Ametlla.

ametllar : camp d'ametllers.

Ametllas, llin. Barcelona.

ametllat : semblant a la *llet de mel·la* de Mallorca.

ametllat : roca pinyolenca.

ametller [ametler, &.] : almendro.

Ametller, llin. Barcelona.

ametllerar [ametlerar, &.] : camp d'ametllers.

ametlló [ametló, &.] : **1,** almendruco. **2,** ametlla sense la clofolla, bessó.

ameurar. V. **amaurar.**

Amfós (XVI) : Ildefonso.

Amià, llin. Barcelona.

amich : «Qui troba ver *amich* troba tresor», Tirant, IV, 124; «Que cascún am l'altre en veritat et que non sien *amichs* en taula», Collacions, 173.

Amich, llin. Barcelona, Vilafranca, &.

amicicia : «Un mateix voler de amich es vera *amicicia*», Tirant, IV, 124; Id., III, 194; J. Esteve.

amidar. V. **midar.**

amidó. V. **midó.**

Amiell, llin. Viella.

amiga [amigua] : concubina; «e com una nit jagués ab sa *amiga*», Angels U., 24; Ardits, III, 130; Legend., II, 290, 24.

amigable : «car sens lo teu *amigable* consell», Tirant, III, 200; «*amigable* companyía», Id., III, 244; «*amigables* composadors», Valencia, XVI.

amigablement : «...ésser rebut *amigablement* o com amich antich». J. Esteve, q 5; Legend., II, 300.

Amigant, llin. Manresa, 1580; Barcelona, XVIII.

amigar-se : amancebarse : «estava *amigat* ab la muller de son germá», XVI.

amigat : **1,** que té molts amics: «hómens poderosos e molt *amigats* en Valencia», 1362. **2,** amistançat : «qualsevol dones *amigades* qui visquin deshonestament», 1580, Castell Brunyola, 43.

Amigó, llin. Barcelona, Igualada, &.

Amigona (Turó de l' —), en les muntanyes del Vallès.

amigransar (de **migrança**) : «Ets l'aixopluch hont quant lo dol

m'*amigransa...*», P. Briz, *Cor meu*, 141.

amiguer : qui braveja de tenir molts amics, qui diu amic a tot conegut.

Amiguet, llin. Barcelona.

Amill, llin. Barcelona.

Amillach, llin. Barcelona.

Amillat, llin. Catalunya.

Amills, llin. Barcelona, Ribes.

aminestrar les sopes (Abella, prov. de Lleida) : escaldar les sopes.

aminvar. V. **minvar.**

aminves (Mallorca) : minvades, minvadets.

amir. V. **emir.**

Amiralplà : «Tros de terra constituit en lo loch appellat *Amiralplá* en la parroquia de Vich», Vich, 1402.

amistança [**amistansa**]: **1,** amistat, aliança : «per rahó de parentesch e *amistança*», Cost. de Tortosa, 115 v.º; «la *amistança* de Deu e dels hómens», Psalms Amer, 100 v.º; Blanquerna, 110 v.º; Collacions, 173. **2,** concubinato : «No hajes *amistança* ab fembra», Collacions, 245 v.º

amistançament : «*amistançament* e liga», Coroleu, *Documents*, 90.

amistançar : reconciliar : «...e puxen levar de carrera les dites paraules, oys, rancors o males voluntats e aquells *amistançar* e entre ells pau statuir et fer», Doc. Arch., XL, 174; — fer lliga; — amancebar.

amistançat : amancebado.

amistansansa (N. Oller) : unió de dos amistançats.

amistat : «la *amistat* vera no guarda lo do, mas guarda la bona affectió qui u dona», 3.r del Crestiá, 178; «*amistat* fenta», Collacions, 168 v.º; — **amistança, 2** : «que atesa sa *amistat* antiga que tots sabem que Ypólit te ab la Emperadriu...», Tirant, IV, 387.

amit [**amito**] : **1,** amito : «dos *amits* de tela guarnits de puntes», Inventari Vich, 1774; XIV, Sant Vicens. **2,** una roba (xapsir blanc?), Cron. Jacme, 136; «la pessa paga...», Valencia, 1607, Memorial de robes.

amitger : qui té una cosa a mitges amb altri (Mallorca, 1652).

amitjanar : **1,** promediar. **2,** (Valencia) renovar los pies a las medias.

amo, ja en XV. Cp. : *nostramo*: patrón (de un barco); *Nostramo* [*Nostr'Amo*] : Nuestro Señor, el viático.

amocar. V. **mocar.**

amohinat : «mostrant que stava *amohinat*», Boades, 365.

amohinós : pesado, fastidioso.

amolestar. V. **molestar.**

amologar : loar, aprobar : «e fer per manera que'l dit Consell loaría, *amologaría* e consentría a la dita venia e perdó», Ardits, I, 18; Id., II, 382, 383.

amollar : aflojar, soltar, ceder. Cp. : vui el mestre ha *amollat* els atlots una hora abans; ha *amollat* una catalanada, una flastomía, &.

amollegar (Besalú, &.) : eixumorar, enamollir. Ex. : he *amollegat* el pa perquè era massa dur.

amollificar (XIV) : amollir, ablanir.

amollir [**amolir**] : ablandar: «*amolleix* lo meu cor qui es pus dur», Psalms Amer; «Infinit goig e soberga alegría *amolliren* tant lo meu trist cor», Tirant, IV, 163; — debilitar : «*amollir* la força de les ánimes per luxuria», Collacions, 245; Tirant, IV, 136.

amollonament, amollonar (Tortosa) : amojonamiento, amojonar.

amomi?, droga (Valencia, 1607).

amonedat: **1,** amonedado: «tres milia D sols de diners *amonedats* de reyals de Mallorca, menuts, bels e bons e corribles», 1328. **2,** adinerado : «casat defunt may s'ha trobat *amonedat*», J. Roig, 61 v.º.

amonestador, Sta. Catarina, 123.

amonestament : amonestación,

consejo, enseñanza. Cp. Collacions, 239 v.º.

amonestar : amonestar, Tirant, I, 172; Id., II, 157; Id., IV, 25; — inducir : «Lo *amonestás* als bons costums», J. Esteve; «...dimonis que m'*amonesten* a peccar», Obras Llull, *Lib. de Oració*, 228.

amontanyar. V. **amuntanyar**.

amontonar : «sens emperó poder *amontonar* y ensitjar les dites vitualles y conservar les altres mercaderías...», Ardits, V, 335.

amor : «*amor* ... es ço que fa ajustar voluntats diverses a una fi», Félix, I, 17; «*amor* propria fa l'hom abominable a Deu», Angels, 57 v.º; «...sens que altre premi de tanta *amor* no spere sinó o presta mort o presta vida», Tirant, IV, 2; Id., I, 179, 359; Id., IV, 359, 375, 124, 103; «e la persona grossera no te sinó *amor* d'ase», Tirant, IV, 2. Cp. : «e que'ls hauríem feyta la major *amor* (gracia) que anch senyor faés a sos vassals», Cron. Jacme, 327; — **per amor de** : «Per ço o *per amor d'*açó», J. Esteve. Cp. *emperamor d'*açó, 1438 ✝.

Amor, llin. d'un pescador de Palma, 1469.

amorenat : «de pell *amorenada*», Pons i Massaveu, *La Colla*, 15.

amorfallar (St. Joàn de les Abadesses) : esprémer als muls les glàndules que els surten sota la barra.

amorida (Valencia) : der. de **amor**.

amorificar : ablandar, endulzar. Cp. : «*amorificat* e vestit de amor», Obras Llull, *Arbre de philosofia d'amor*.

amorós : amable, suave, de buen trato : «Tot home polític, noble e civil es *amorós* e agradós a aquells qui ab ell stan e qui'l servexen», Dones, 98; se diu també d'objectes inanimats : convé la terra *amorosa* per a sembrar els arbres; m'agrada la roba *amorosa*, &.

Amorós, llin. Catalunya, Mallorca.

«**amorosench** parlar», Verdaguer.

amorosir: suavizar, ablandar, poner flexible, amarar. Ex. : «és un cataplasma que *amoroseix* la cuissó», *Veu de Montserrat*, 1884, 178; amb les rentades aqueixos llençols s'han *amorosit*; quan bresquen els bucs convé perfumar les abelles per *amorosir-les*, &.

amorosit; amorositat en el tracte, conversa, &.

amorosívol : «Es una mestra dolça y *amorosívola*».

amorrallar : posar les morralles.

amorrar : fer posar de morro a terra; — posar el gallet de l'escopeta que toqui al pistó; — *amorrar* el tret : tocar més baix d'allà on s'apunta; — *amorrar* el gos : abordar.

amorrar-se : posar-se de morro a terra; — beure amb els llavis a la font, al bot, &.

amorriador : sesteadero.

amorriar (Camprodón, &.) : sestear (las ovejas).

amorronir el llavis : traure els llavis enfora, fer morros, Pons i Massaveu, *Ilustr. Cat.*, 1892, 61.

amorrungat (Menorca) : el qui fa morros.

amortar : extinguir : «l'aygua *amorta* lo foch cremant», Flors de Virtut, c. 14; «*amortar-se* un alberch» : acabar-se una familia, deshabitar-se una casa.

amortir : esmortir.

amortització, amortizar [**amortisació, amortisar**] (xv).

amoscaments com a traducció de *resquemores*, *Veu de Montserrat*, 1891, 75, 76.

amosteguir-se (Bellpuig) per **emmustigar-se**.

amostrament : acto de enseñar o descubrir algo : «lo *amostrament* del Crucifixi», H. Iutlar, 249.

amostrar. V. **mostrar**.

amotat : amatat.

amoxament : alhago, caricia, Verdaguer.

amoxar [**amoixar**] : acariciar, amansar, aplacar, halagar : «May m'ha agradat *amoxar* persona que está fellona», Mallorca; «Fivaller ... parlá ab lo senyor rey ... casi *amoxán-lo*», XV, XVI, Calendari P. Briz, 1871, 92.

amp. V. **amb.**

ampara, amparar, &. V. **empara, emparar,** &.

ampit [**empit**] : **1,** antepecho. Ex. : *ampit* de la finestra, del campanar. Cp. «*ampit* de la montanya», Costa i Llobera, *Castell del Rey*, 137. **2,** (Vores del Segre) estacada para la dirección de los ríos.

ampitador [**apitador**]: antepecho, baranda.

amplada : amplaria.

amplament : «lo notari ab les mans *amplament* mostrades» (obertes perqué no poguessen fer trampa en la insaculació), XV; «...e per vos no voler acceptar lo que tan *amplament* vos he ofert», Tirant, II, 277; «Ja podem parlar *amplament*», J. Esteve.

amplaria (XIV, &.) : anchura.

amplar-se por **examplar-se** : «lo pont *se amplava*», Purgatori S. Patrici.

ample, ampla : ancho. Expr. : a ca l'*Ample* no s'hi canten mai els goigs de Sant Prim.

ampler : «Un parell de lençols de *ampler*», Vich, 1406.

amplesa [**amplea**] : anchura, amplitud : «Un retaule de la *amplea* e altitut del que está...», Valencia, 1456; «córrer per la *amplea* de les cobejances carnals», Lib. de les quatre virtuts, 30.

ampliar : «ço es que'l dit Consell volch que aquest negoci fos remés als dits honrats Consellers e a consell de XXX e a aquells prohómens que'ls dits Consellers hi volrán haver per *ampliar* lo dit Consell axí que los dits Consellers e Consell et altres prómens hagen aquell rahonament que'ls parrá...», Ardits, I, 61; «*ampliant* lo poder», Id., II, 295.

amplificar (XVII).

amplitat (XVII).

amplombadura : «Una gumena ab II *amplombadures*», Inv. Atarazanas, 1467. V. **emplombar.**

amploya : sardina jove.

ampolla [**ampola, empolla**] : **1,** «*ampolla* de vidre», Inv. Atarazanas, 1467; Vich, 1413; «...d'aygua ros», 1386; «...de licor», Collacions, 191 v.º; Legend., II, 267; — *ampola de l'alembich* : uno de los receptáculos del alambique; — *ampolletes de passar ores* : «It. iij buxoles. It. iij *ampolletes de passar ores*...», Inv. Atarazanas, 1467. Cp. Capmany, *Mem.*, II, 412. — Expr. : fer córrer les *ampolletes* (Mallorca) : bellugar-se molt per resoldre favorablement un assumpte. **2,** (Espills, prov. de Lleida) planta que's fa pels erms; fa flors roges.

ampoller [**ampoler**], **ampollera**: armari o prestatge per a posar ampolles, Inventari Vich, 1403.

ampolleta. V. **ampolla.**

Amposta, prov. de Tarragona ⚔.

ampostí : natural d'Amposta.

amprar, &. V. **emprar,** &.

ampriu, &. V. **empriu,** &.

Ampudia?, llin. Barcelona.

Ampurdà, Ampuries per **Empordà, Empuries.**

amugronar-se els moltons, A. Mestres, *L'Estiuet*, 39.

Amuncivay, nom d'un carrer de Maó.

amunicionar (XVII, &.).

amunt : arriba; — **en amunt** : «de mija nit *en amunt*», Tirant, IV, 138; «de moltíssims anys *en amunt*», Boades, 1.

amuntanyar [**amontanyar**] : menar el bestiar a passar l'istiu a la muntanya : «los pastors que a *montanyar* pujan a l'estiuada», Verdaguer.

amuntegar : amontonar, E. Toda, *Poblet*, 7.

amurgonar (Mallorca) : amugronar (els ceps).

amurriar. V. **amorriar.**

amús : amussat.

amusch (Evissa, XVII, XVIII), nom d'un color : «Hi havía bolsas vermeyas, blavas, *amuscas*, verdas, grogas...».

amussat : **1,** embotado : «ab los sentits *amussats*». **2,** tenir les dents *amussades* : tener dentera.

amussadures : dentera.

amustassaff. V. **mostaçaf.**

an per a en : «dixeren *an* Joan...», Cron. Jacme, 499; — **per a** : «*an* aquest pobre», Vida de S. Juliá, 325; — **per any** : «a *an* o a altre temps», Cost. de Tortosa, 15 v.º.

anach : alhago, añagaza? : «E axí per *anach* d'aquel acordaren-si tots los altres que li'n diguessen», Doc. Arch., XIII, 55; «ab los *anachs* et fevors de alguns senyors de França es dupte que no emprenguessen tal empresa», 1416, *Rev. Cienc. Hist.*, V, 56.

anacart (Valencia, 1607), droga.

anada : ida; expedición : «...e que ells no'ns acorríen a aquela *anada* que Nos fayem a servici de Deu», Cron. Jacme, 481; «per virtut de la vostra *anada* tots los turchs serán vençuts», Tirant, II, 322; «Com stigués ab gran congoxa de la *anada* tua per mar», J. Esteve.

Anadalmay, llin. Barcelona.

Anadelmay, llin. Catalunya.

ánades : «galines, *ánades*, vin e altres vitualles», Doc. Arch., XXXV, 119; «oques e *ánades*», Valencia, 1473.

anadilles : «Los Pahers de Lleyda quiscún any hajen a levar les *anadilles* dels molins forans de la sequia ... per ço que los hereters ab mes facilitat puguen regar ses honors», Ms. Lleyda, 7 v.º.

anadiment : «car aprés pleyt començat, null *anadiment* ... no's deu ne y pot ésser feyt», Cost. de Tortosa, 12 v.º.

anadir [anedir, enadir] : añadir: «...e que Deus tolgués dels seus dies e'ls *anadís* als del Rey», Legend., II, 154, 180; Cron. Jacme, 317; Cost. de Tortosa, 12 v.º; Capmany, *Ordenanzas*, 80.

anador : anant : «ne contrari sia a *anadors* ne venidors», Cost. de Tortosa, 29, 30.

anadura [anedura] : «E passaren los cavals iij o iiij a un colp tirant-los per les regnes e nadán, e aguemnos a aturar en aquel passar be a *anadura* de mija legua...», Cron. Jacme, 343; «...e Nos abraçats ab l'altar ploram tant fort e tant de cor que per *anadura* d'una gran milla no'ns poguem partir d'aquel plorar ni de l'altar», Id., 452, 131.

anafalla (Valencia, 1607), especie de roba.

anafil [anyafil, annafil, nafil]: añafil : «sonant tabals, trompetes e *anafils*», Tirant, I, 72; Id., 325; Id., IV, 216; Cron. Jacme, 224; Xalabín, 1 2 v.º.

anafiler : qui toca l'anafil.

anagament : «Per tal que major *anagament* e major confort n'aja el Rey...», Cron. Jacme, 405.

anagar [anaguar] : «E coneguemlos en las cares que no'ls playa, e en la paraula que no u *anagaven* be, e dixem-los : Barons, placia-us açó que Nos havem feit e farem, que per aquesta cosa se conquerrá Valencia mils que per neguna altra del mon», Cron. Jacme, 253; «E si Nos érem be *anagats* de guardar nostra dretura en Montpestler, no romanía per Natbrún que no'ns ho *anagás* be», Id., 335; «La terça ... que us *anagaré* los altres que no han cor de servir nostre Senyor, e dirhi-he tant jo e y faré que per açó s'aurán a *anagar*», Id., 507; «Altra vegada la companya de l'arquibisbe de Narbona hagueren tor-

neg ab los de dins, e no sabíen la costuma dels sarrains, que los sarrains los fugíen per tal que'ls poguessen tirar prop de la vila. E Nos veem que la companya de peu s'*anaguava*, per ço quan els fugíen, e enviam-los missatge que no'ls encalçassen que si no los sarrains los farían gran dan», Id., 305. Cp. **anach.**

anagogía : «totes les angéliques ierarchíes influhíen en la sua elevada pensa admirables *anagogíes*», 1.r del Cartoxá, 21 v.º.

anal (Andorra) per **anyal**. Ex.: les festes *anals*.

anament : «ab cuytat *anament*», Masdovelles.

anans, anant. V. **enans, enant.**

anantament, anantar. V. **enantament, enantar.**

anap [**anab, enap**] : «Taça o *anap* o copa : Calix, Ciphus», J. Esteve; «*anap* o taça d'argent gallonada, ab sengles esmalts...», Ardits, II, 282; «It. xij *anaps* de bruch», Inventari Vich, 1412; «Un *anap* de coure daurat», Id.; «*anaps* de vidre», Doc. Arch., V, 91; Cost. de Tortosa, 33 v.º, 88 v.º; Blanquerna, 17 v.º; «En poch *anap* no poch molt vi caber», Félix, I, 254; «La mort es *anap* del qual degú no's pot scusar que ab ell no bega», Tirant, IV, 75; «Jamés ell no beguera si la dona no hagués posada la bocha en lo *anap*», Collacions, 158 v.º; «Un pa d'ordi y un *anap* d'aygua tot jorn», Gamaliel; certs censals dits dels *anaps* han fet durar aquesta paraula fins a principis del XIX ✕.

anar : ir : «jo no *ani* a ella, ans vench ella a mi», Legend., I, 90; «...aplegá de nit en la ciutat fent compte que lo endemá *hiría* a la sglesia hon trobaría la Infanta...», Tirant, I, 350; Id., IV, 375; «Despuix que tu partist o te n'*anist*», J. Esteve; «*anar* a convits», XVI; — **anar a poble** (Pla del Llobregat): la gent de masía, torre aillada, &. *va a poble* per comprar, &.; — Frs.: no hi *va* tot-hom a fer tal cosa : no es capaz cualquiera de hacer tal cosa; pot dir que m'*anirá* d'altra manera : otro gallo me cantará; sense com *va* ni com costa; no pot *anar* ni amb rodes, ni amb corrioles; — Quant és a les expr. **anar a les palpentes, anar a pams,** &. V. **palpentes, pams,** &.

Anàs, poble del Pallars.

anathematizat (XIV, XV).

anathomía (XV).

Anaya, llin. Barcelona.

anca : **1,** nalga : «*Anques* de dona o d'altri : Nates», J. Esteve; Legend., II, 225. **2,** grupa : «...e Almedixer feu pujar en les *anques* del seu cavall», Tirant, IV, 38; «cavalcar en les *anques* del mul», Doc. Arch., XXXVI, 303; Cron. Jacme, 308. **3,** *anca* de moltó, porc, &. (XV) : pierna de carnero, cerdo, &. **4,** *anques* del món (un mariner que venía de les —) (Vich) : de l'altra part del món. — Expr. : fer *anques* (Mallorca) : admetre una cosa que s'ofereix o es presenta.

ancada (Mallorca) : culada.

ancarnella (Elx) : alcachofa.

anca-rossegant (Olot) : abatut, alicaído.

Anceguí, llin. prov. Barcelona.

Ancer?, llin. Manacor.

anch [**hanch, hanc, anc**] : jamás: «Barons, la pus nova resposta que *anch* hom faés a son senyor... avets feyta a mi», Cron. Jacme, 481; «E si alguna vegada nos dava malaltíes fehya-ho en manera de castigament, en semblança de pare que castiga son fiyl... E *anch* nostre Senyor no'ns castigá tan fort que a Nos tengués dan», Id., 4; «E quant vench al matí *anch* negún hom de casa nostra no torná a Nos, ne puys per viij dies, que cada j. tenía ço que havía pres, e playali tant que negú no volía tornar a Nos», Id., 137; «E mentre que Nos

aquí estávem fahíen-se cavalcades, e en tan gran gracia de Deus fo poblat aquel loch, que *anch* nuyl hom que cavalgás sobre'ls sarrahins per fer-los mal, no fo que ab goany no tornás a la ost, o ab poch o ab molt, e *anch* neguna cavalgada qui de aquí exís no fo vençuda per sarrains...», Id., 255; Id., 140, 301, 473, 476, 481, 479; Génesi Amer, 166, 193, 243; — **anch que** : aunque

ancià [**ansià**] : «un cavaller *anciá* ab la barba molt blanca e larga», Tirant, I, 191; «es ja dona *anciana*», Blanquerna, 24 v.º; Doc. Arch., XL, 321; Curial, 101, 273, 300; Tirant, IV, 47; Id., I, 320.

ancianitat (XVII).

anciat, anciós, &. V. **ansiat, ansiós,** &.

Ancies (Les —), nom d'un poble o caseriu de Catalunya en 1655.

anclota : especie de barril que fan els boters de Barcelona.

ancó : «barches armades qui vagen per tots los ports e *ancons* de la illa de Mallorca», *Almanaque balear,* 1883, 20.

àncora [**ànchora**] : «Desligar l'*áncora* : Anchoram solvere», J. Esteve.

ancorar : clavar l'àncora.

ancoratge [**anchoratge**] : anclaje: «los honorables Concellers ... provehiren en J. R. ... de cullir e levar lo dret de l'*anchoratge*», Ardits, II, 233, 252; III, 12; IV, 400.

ancorer : «allojaren-los en molt menys espay que no eren d'abans, ço es, del cantó de l'*ancorer* fins al cantó qui es pres lo monestir...», Pere IV, 344.

ancurnia (Vilanova de Meià): senet.

andà (Empordà, Cerdanya, Berga, &.) : tancat mòbil on se tanca a les nits el bestiar de llana per femar la terra; — Cp. : *andans* per a traginar fems.

andador [**endador**] : 1, «...e un hom *andador* qui privadament convoque los lurs confrares per la ciutat e no cridant...», Doc. Arch., XL, 213; Id., 376; «los *andadors* o macips per los fets e actes de la confraría vagen vestits ab ...; e per diferenciar dels *andadors* de les altres confraríes porten...», Valencia, 1393; — «...provehiren en G. R. de S. M., mercader, de l'offici ... de *Endador* de la taula de cambi servint a l'offici de clavari e del racional ab lo salari acustumat», Ardits, II, 231 ⚔. 2, **andador** (del mur) : repisa interior, Jochs florals, 1898, 214.

andadura : anar a l'*andadura*: andar a paso llano (Valencia, XVI).

andalanga (fer —) (Mallorca): anar a caçar i no matar res.

andaluç, Dic. J. March.

andaluçada (Palma, &.) : ponderació, graciositat.

Andalusía : «...la meylor vila que solía ésser en la *Andelozia*», Cron. Jacme, 487.

andami : modo o aire de andar: «l'*andami* y l'ayre ciutadà que tots ells tenen», P. Briz, *Cap de ferro,* 140.

andana (fer l'—) : dar la volta per la població anunciant la mort d'un confrare;—passar l'*andana* : anar a la capta de casa en casa.

andana (Valencia) : el piso segundo o porche puntiagudo de las barracas.

andaregues : andariegas : «...la segona que son molt parleres e *andaregues*», Tirant, III, 38.

andarí (Menorca), ocell.

andarins (XVI) : sopa de pasta, Lib. de la Peste, 70.

Andarió, llin. Barcelona.

andarivels [**endarivell, enderivell**] : 1, perifollo, chirimbolo; andaribel, enredo. Cp. : «Ja tenim bon marruell ... ab aquest *endarivell*», Llorens mal casadís, 2.ª escena; — «Anar contra Alcudia per fer lo *endirivell* y tortuga y scales

per combatre...», Quadrado, *Germania*, n. 3.

andarull per **aldarull**.

andela : «més ruch que la *andela*», Blanch i Bofarull, 105.

anderis : és un mal viure viure d'*anderis* i reculltes (oit a un pobre).

andes : andas : «...se encontraren ab la dita Sra., la qual venía ab *andas*...», Ardits, III, 463; Id., I, 54; «anar en coll d'hómens en *andes*», A. March, 168.

Andinyach, llin. Badalona, Tiana, Taià.

andola : 1, (Vich, &.) pesseta. 2, dir-se *andola* : tomar las de Villadiego; — per eixes *andoles* (Valencia) : por esos andurriales.

Andor?, llin. Barcelona.

Andorra, andorrà : fer-se l'*andorrà* : hacerse el sueco. (Cp.: venir de la vall d'Aràn, fer-se lo pec cerdà).

Andós, llin. Barcelona.

andossíen (Tortosa) : adeu-sien o adeu-siau.

andoyar [**endoyar**] (Mallorca): anar i venir : *andoiant* d'aquí i d'allà, tot lo dia *andoia* (Cp. **endoyna**).

Andraig [**Andraitx**], vila de Mallorca.

Andreu (**Sant** —) : nom de molts pobles : *St. Andreu* d'Oristà (XIV, bisbat de Vich), *Id.* ses Matoses (Ardits, II, 22), *Id.* de Samalús (XVI), &. ✠.

Andreu, llin. Catalunya.

Andreua, nom de dòna : «una filla del Rey d'Ungría apellada *Andreua*», Boades, 338.

Andreuet, dim. de **Andreu.**

Andreví, llin.

andrino (Tortosa) : cascabellito.

Andrinòpol : «feu la via d'una altra noble ciutat nomenada *Andrinópol*», Tirant, IV, 314.

Andritxol, promontori per la part de cala de Peguera.

Andriu, llin. prov. de Lleida.

andròmina [**endròmina**] : 1, embuste, enredo, andrómina; — (Tarragona, &.) tontería, fruslería. 2, cachivache, trebejo.

androna : carreró, tros descobert que separa una casa de l'altra.

andula, anduler (Lleida) : dula, dulero.

Andurell, llin. Barcelona.

andurria [**endurria**] (Mallorca): malvolença, encono : «Dexa s'*andurria*, ces tanta rabia...», Bover, 273.

ànech : ánade, pato.

áneda (XIV, XV) : ánade, pato.

anedó : poll de l'ànec : «d'oques o de paons ... nexen poyls ... o *anedons*», Cost. de Tortosa, 96.

ànega (Plana de Vich) : femella de l'ànec.

anegar per **negar,** ahogar en el agua.

anell [**anel, annell**] : anillo, sortija : «*anells* bisbals variats e obrats diversament», 3.r del Crestiá, 311; «E havía fet fer un *anell* d'or ... lo qual *anell* era fét ab artifici que's departía pel mig», Tirant, I, 14; «*anell* qui feya invisible el qui'l duya si tenía la ma estesa», Collacions, 204; Angels U., 91 v.º; Tirant, II, 282; Ardits, V, 91, 92; Legend., II, 43, 228; Tresor de Pobres, 64. Cp. **sortija, tombaga.** A Manacor hi ha el carrer de l'*Anell,* on corríen la sortija, Piferrer i Quadrado, *Baleares,* 1115; — nansa rodona (que tenen molts utensilis de cuina, &. per a poder-se penjar, &.). Cp. : «un quintar de pedra ab son *anell*», 1423; encara els pesos de pedra tenen l'*anell* per a alçar-los; — veu naval : «Un *anell* de cadena de galiot ab una nança de ferre», Inv. Atarazanas, 1467; Capmany, *Mem.*, II, 413; — «*anell* de ferro» que el senyor posava al catiu moro o turc, Quadrado, *Privilegios*, &., 79, 80; — «*anell* de plata per pendre les altures del polo», 1573; — *anell* del forn (Vich).

anella : anell gros; *anella* de la

porta : aldaba; fig. : «...toquen a les *anelles* de la tua misericordia»; 1.r del Cartoxá, 137 v.º; — «*anella* per penjar un retaule», 1379; — «E mes baix del timó en totes les naus trobaren grosses *anelles* de ferro», Tirant, I, 323; — «*anella* o rodanxa de ferro», XVII; — «*anelles* ab pota per aparedar», 1830.

anellada : aldabazo, Ardits, IV, 258.

anellar (Plana de Vich, &.) : posar una anella al nas dels porcs perquè grufant no facin malbé el sembrat.

anellat : «un segell d'or *anellat* de blanch ab armes de...», Inventari, 1480, imprès 1712.

anellet : «Deix al Jesuset de la Sacristía de Junqueres un *anellet* d'or que's plega com a cadeneta», 1558. **2,** els trossos amb què es ferren les circumferencies de les rodes dels carros.

anentar. V. **enantar.**

Anesa [**Enesa, Aneça**] : «lo castell que'ls sarrahins apelaven *Anesa*», Cron. Jacme, 250, 253.

ànet : ánade : «Dos *ánets* mascle e femella ab vij anedons», Inventari Torre d'en Barra, 1430; **ánet coll vert** (XVI, XVII), **ánet ascle** (Id.)

anet : eneldo : «sement d'*anet* cuyta en oli», Tresor de Pobres, 17; «*Anet* : Anesus, -i. pro semine, illo», J. Esteve.

Anet, llin. Barcelona.

anexa escrit **achnexa** : «Es una sgleya appellada Santa Creu *achnexa* de Santa María...», Legend., I, 205.

Anfós, Anfonso per **Alfons.**

Anfós, llin. Mallorca.

anfós, peix.

Anfossol : anfós petit.

Anfrés?, llin. Barcelona.

Anfruns, llin. Barcelona, Ripoll.

Anfruns, prov. de Barcelona.

anganells (Empordà, &.) : ganastes.

anganeta : especie de passador per a disparar en ballesta : «dues dotzenes d'*anganetes* qui costaren v sous VI diners», 1403.

Angé,? llin. Barcelona.

àngel : **1,** «Los *ángels* viuen sens carn», Collacions, 213; «l'*ángel* son guardiá», Angels U., 52 v.º; «l'*ángel* de Deu obrí la porta», Legend., I, 257; Sidrach, 14;— Cp. **ángel merlench** : diable; **ángel morisch,** insult : «O quin *angelet morisch*, guardau-vos d'ell», Jardinet d'Orats, 222. — Monestir dels *Angels,* Ardits, V, 6. **2,** peix, especie de bastina.

Angel, llin. Mallorca.

àngela! : ¡eso mismo!

Angelats, llin. Catalunya; Mallorca, XVI, XVII.

angelet : **1,** blauet (planta). **2,** Fr. : estar amb els *angelets* (Valencia) : dormir, soñar.

Angelet, llin. Barcelona.

angèlica, planta.

angelical : «prínceps *angelicals*», Angels U., 104; Legend., II, 209.

angelicar : tornar àngel.

Angelich, llin. Barcelona, XVIII.

Angelich, dim. de **Angel,** nom.

angèlich : «complida de totes les humanes e *angéliques* perfections», Tirant, I, 186; «Tenía la cara *angélica*», J. Esteve.

Angelina, nom de dòna (XIV, &.) ⚹.

Angeló, llin. Moià, XVI.

Angelón, llin. Barcelona, Tarragona.

angelot : especie de goma : «Item contra fístula qui's fa en l'angle de l'huyll, fet pólvora d'encens, acévar, sarcacollo, qui es dit *angelot*, sanch de dragó...», Tresor de Pobres, 23. Cp. : «Te la cara de diablás e la untura de *angelot*», Valencia, XVI.

Angellí, llin. Catalunya, XVIII.

angeu, especie de tela, Tarifa de teles, 1534.

angeuera? [**angevera**?] : «Dich: Hostalera, est *angevera*...», J. Roig.

Angla, llin. Barcelona, Torelló.

Anglada, llin. Catalunya.

anglantina. V. **englantina.**

Anglarill, llin. Barcelona, Cardona.

Anglasell, llin.

Anglaterra [**Englaterra**] : «tres prínceps de tres regnes ço es de França, de *Anglaterra* e de Scocia», Angels U., 26; Ardits, III, 333; Tirant, III, 44.

angle : ángulo, esquina, rincón: «E deveu saber que la ciutat de Constantinoble es molt bellíssima ciutat e molt ben murada e es feta a tres *angles*», Tirant, IV, 219; «E estant en lo palau tot sol en un *angle*...», Doc. Arch., XIII, 111; Curial, 191, 188 (*ánglens* per *angles*); «fístula qui's fa en l'*angle* de l'huyll», Tresor de Pobres, 23.

Anglech, llin. Olvàn.

Angleola [= **Anglesola?**], XIV.

Angleril, llin. Solsona.

Anglerill, llin. Barcelona.

anglès : inglés : «...les batalles que començá en França lo teu pare contra los crudelíssims *anglesos*», Tirant, IV, 107.

Anglès, poble de Catalunya; — «*Anglés* qui es en lo veynat de Loret», *Rev. Gerona,* 1889, 76.

Anglesa, nom de dòna (XV).

Anglesí, llin. Barcelona, 1481.

Anglesill, llin. Catalunya, XVII.

Anglesola, llin.

Anglí, llin. Barcelona, Caldes de Montbui, Palamós.

Anglola?, llin. Barcelona, 1433.

Anglora, llin. Barcelona.

angoçat : «ab lo glavi o lança *angoçat*», Xalabín, o 3 v.º.

àngol (1799) : angle.

angoler : «...suissos armats : duyan al cap cemellera, ... mitgs cuxals sens *angolers*...», F. Tagell, XVIII.

angoxa [**engoxa, anguxa, enguoyssa**] : **1,** congoja, angustia; ansia, afán : «Aquelles coses en les quals lo cors troba majors plaers ... les quals ab *enguoxa* son cercades», Boeci, 62. **2,** xafogor : quina *angoixa* farà avui.

angoxar : acongojar.

angoxat [**engoxat**] (XIV, XV): acongojado.

angoxós [**engoxós, enguxós**] (XVI): acongojado.

Angrill, llin. Catalunya.

Anguera?, llin. Catalunya.

anguila : **1,** anguila (pez); *anguila* maresa o de mar, pasturenca o festona, salada (Valencia, XVII). **2,** *anguiles* per a tirar la nau a mar. **3, anguila de bou** : corbacho. — Fr.: tocar *anguila* : tocar soleta.

Anguila, llin. Barcelona.

anguilejar : fer esses, serpentear.

anguilera : instrument de pesca per a les anguiles.

Anguís, llin. Barcelona.

angunia : angustia.

anguniejar [**enguniejar**] : neguitejar.

Angurell, llin. Lleida.

angustia [**engustia**] : «*angusties* que'l *turmentaven*», Lançalot, b 1 v.º; «aquella sotsmetent a doloroses *angusties*», Tirant, IV, 112; 4.ª del Cartoxá, 4; Collacions, 209 v.º; Francesch Alegre, 56.

anguxa. V. **angoxa.**

anhelar [**anelar**] (XVI, &.).

Aní, llin. Puigvert.

Anià, nom d'home (1477).

Aníbal [**Haníbal**], Tirant, IV, 67; 3.ª del Crestiá, 359 v.º.

anihilació, anihilar, anihilat : «lo seu poder tan superbiós fo *anihilat*», Boades, 369; «cobejant *anihilar* la república de Roma», Id., 12.

anillar : **1,** relinchar, Prior, 178 v.º. **2** (Andorra), chillar, gritar, gemir desesperadamente.

ànim : «per al conreu de l'*ánim*», 1562.

ànima : **1,** «que'm digues si est *ánima* qui vas en pena», Tirant, III, 88; Legend., II, 192; — **ànima de canti** (XVIII) : alma de cántaro;

— **ànima de mal repòs** : se diu d'una persona inquieta; — Fr. : ésser com a *ànima* i cos : «essent los dos com a carn e ungla e *ánima* e cors...», Doc. Arch., XXVIII, 179; donar l'*ànima* a Déu : morir; sembla l'*ànima* d'un altre; no gosa dir que l'*ànima* sia seua; se li veu l'*ànima* contraclaror : se diu de la persona molt magra; fer caure, fer baixar l'*ànima* als peus; tenir l'*ànima* als peus : tenir força gana; tenir l'*ànima* a les dents: estar en peligro; — **Animetes santes!** : excl. que indica desig de trobar, aconseguir, &. alguna cosa; — Cp. : els emblanquinadors deixen una *ànima* quan obliden d'emblanquinar un petit tros de paret. **2, *ànima*** d'un botó, &. **3,** lo tros de sola vella que's posa entre la sola i la plantilla per mantenir fort el calçat. **4, ànimes de gat** : las simientes voladoras de ciertas plantas; — **libre de la ánima** : «...los quals en scrits donaren son vot e parer com está continuat en lo *libre de la ánima* de totes les inseculacions», Ardits, V, 503. Cp.: «sa Magestat statueix e ordena que exint algú dels axí insaculats, sien los albarans dels que exirán y serán extrets de les dites bosses, llançats d'aquelles y rasos de la *ánima*, com a mal insaculats...», Id., V, 533.

animal; *animal* de quatre peus, de quatre potes : «No sia permés jamay als monges de menjar carn de *animal* qui hage quatre peus sinó als malalts...», Regla de Sant Benet, 1457; — *animal* de port: bestia de carga; — **animal de sequiol** (Valencia) : lombriz de caño; — **animalet de pel** (Mallorca), insulto.

animaler (Mallorca) : bestioler, afectat de criar animals.

animalia (XIV, XV) : animal : «vérmens e serps e altres *animalies*», Legend., I, 24; Id., II, 78, 145.

animalitat : «sensualitat, entellectuitat, *animalitat*», Félix, I, 31.

animaló : insectes petits que s'afiquen a les plantes. Ex. : l'*animaló* s'ha aficat a la vinya, &.

animalot : animalazo.

animer : el que capta per les ànimes del Purgatori a les Parroquies, &.

ànimo (cast., ja en XV) : «l'*ánimo* no doná sforç a la lengua que pogués parlar», Tirant, III, 156, 157; Id., IV, 136.

animós (XIV).

animositat : valor, ánimo : «Vista la *animositat* dels de Rodes : Conspecta igitur Rhodiorum militum generositatem», J. Esteve; Doc. Arch., XXII, 37; Boades, 444.

Aniol (Sant —) de Finestres, poblet de la prov. de Girona.

Aniol (Sant —) de Guja, antic monestir de la prov. de Girona.

aniquilar [**anichilar, anitxilar**]: «cases ... *anichilades* ... perides ... exterminades...», Comte d'Urgell, *Rev. Cat.*, 56 a 61; «O Deus, e per que'ns havíes creats a haver tant de mal; o Deu, com no'ns havíes *anitxilats*», Angels, 134 v.º.

anís : matafaluga : «*anís* e comí», 1295; — **anís de Papa Benet** : anís de llavor més petita.

anit : esta noche; **anit passada**: la noche de ayer : «*Anit passada* esquenada; *anit* ja'n torn a pegar...», cançó (Mallorca).

anivellador (XVI, &.) : nivelador.

aniversari [**anavarsari, anni-**]: «...e farán celebrar un *aniversari* per l'ánima de aquell cavaller o cavallers qui serán morts o morrán dins aquell any», Tirant, I, 265; «Lo dit dia se feu en la esglesia del Monestir dels frares menors de Barchinona *aniversari* o cors present...», Ardits, I, 462; Id., II, 186; Id., III, 151.

aniversarier (XVI) : canonges, frares, &. qui cuidaven dels aniversaris.

anjoví : d'Anjou.

Anjuàn, llin. Barcelona.

anlimares per **alimares,** Doc. Arch., XXXV, 128.

Anna (XVII) : nom de la mare de la Verge.

annal [**anal, anall**] : «...que los officis que los consellers ... acustumen donar sien *annals*, biennals e triennals e remoguts alguns», Ardits, II, 176; Cost. de Tortosa, 75 v.º; 12.ª del Crestiá, c. 140.

annexe (XVII) [**anneixa,** Peccador Remut., 101].

annichilar. V. **aniquilar.**

Anñona (Privilegi de la —) ⚹.

annua pensió (XVIII).

annual. V. **anual.**

anoçient (XIV, XV) : no a sabiendas.

anolitzar una barca (Torroella de Montgrí, XVII, XVIII) : llogar-la.

anoll (Andorra) : vedell d'un any.

Anoll, llin. Berga, XVIII.

anomenada (XIV, &.) : nombradía.

anomenament : «...la virtut de nostro senyor Deu que per lo *anomenament* del sant nom seu la aygua lava tots los peccats», Génesi Amer, 287.

anomenar : «...procehiren a fer electió y nominatió de les XVIII persones se han de elegir y *anomenar...*», Ardits, V, 491.

anomenat : «...y ab ell dos yguals en eternitat *anomenats* eternitat y caos...», Francesch Alegre, 138 v.º.

anorreament, anorrear, neol. per *aniquilament, aniquilar.*

anostrar (Mallorca) : enseñar, adiestrar; fer a la nostra manera d'ésser. Ex. : és una criada que en tants anys d'estar a casa no està gens *anostrada.*

Anoves (Les—), no gaire lluny de Coll de Nargo.

anquejar : moure les anques; se diu dels animals de sella.

Anqueta, llin. Manacor.

ans : adv., antes : «*ans* de la batalla», 12.ª del Crestiá, c. 215; «e passá mes d'un mes *ans* que d'ell poguessen saber», Tirant, I, 285; 264, 306, 342; Id., III, 43; Blanquerna, 107 v.º; — «La hora que yo fiu mon vot pensí *ans* de la mort que de la vida», Tirant, I, 370; «*ans* d'hora», Tirant, IV, 181; *ans* de gaire, &. **2,** conj., antes bien, antes al contrario : «no li respós, *ans* li girá la cara», Legend., II, 106; «no pogueren aplegar a la ciutat de Bellpuig; *ans* restaren en mig del camí», Tirant, II, 262; «A mi no put honor, dix Tirant, *ans* ho tinch a molta gracia e mercé», Id., 270; «los jueus no son catius, *ans* han vera senyoría sobre ço del lur», 12.ª del Crestiá, c. 166.

ansa [**ança**] : nansa : «una olla d'or ab dues *ances*», Legend., II, 12; — portar **ansa per ansa** (Mallorca): portar dues persones una senalla, &. agafant cada una una nansa; — **donar ansa** (Mallorca, Tarragona, &.) : dar pie; **dar anses** : envalentonar, aplaudir, &.; — **pendre ansa**: tomar pie.

ansa-del-coll : els òssos del coll.

ansat [**nansat**] (Empordà, Olot, Reus, &.) : olleta o tupinet d'una ansa o nansa; *ansat* d'ull de bou: l'olleta més petita per a escalfar una tassa de brou (St. Celoni, &.).

ansella, Dic. J. March.

ansemps. V. **ensemps.**

ansera (XVII) per **ansa** o **nansa.**

anset (Berga) : sin. de **ansat**?

anseta (Mallorca) : presilla.

ansia [**ancia**]: «*Ansia*: Cura, Studium, Sollicitudo...», J. Esteve; «...perqué los mercaders tinguen *ancia* de cobrar les dites penyores», Privilegi real de Valencia, Monsó, 1542; «hages *ansia* o cura de estar sa», 1489; «...ajustes-me a les penes novelles *ansies*», Tirant, III, 226.

ansiat [**anciat**] : ansioso : «a prechs de l'*anciat* pare», Francesch Alegre, 13 v.º.

ansiea (XIV) : ansietat.

Ansió?, llin. Vich.

ansiós [**anciós**] : «de *ansiosa* temor», Tirant, I, 333.

antany [**entany**] : antaño : «Es força seguir-los perqué no'm digan que so de l'*entany*», Pujades, pròleg; Doc. Arch., XXIX, 80.

antanyasses (Ripoll, Besalú, Amer, &.) : años atrás.

antanyora (S. Joàn de les Abadesses) : especie de ball ⚔.

antecambra. Bosch de la Trinxería, *Records*, 303.

antecessor, Sidrach, 10.

Antecrist [**Antechrist**] : «haurá perdudes les riqueses per lo *Antecrist* místich que será abans vengut...», 12.ª del Crestiá, c. 466; «a la malicia final en la qual vendrá *Antecrist* oriental», Id.; «ans del temps de *Antecrist* final», Id., c. 469.

antejat : «panyo *antejat*», Inventari Cervera, 1789.

Antelm : «la font de Sant *Antelm*», Mallorca, 1629.

Antelma, nom de dòna (1523).

Antem, llin. Mallorca.

antemural : «...ço es barbacana», Quadrado, *Marsili*, &., 23.

antena [**entena**] : «e ab la *antena* doná en la nau», Cron. Jacme, 477; «los mariners fan creu de l'arbre et de la *entena* per tal que la vela s'umpla de vent et que'l vent la tragua del gran pélech en que son», Lib. de Contemplació, c. 117; — Cp. *antenes* de molí de vent : aspas.

antenola : «It. iiij *antenoles* de laut ab son spigó», Inv. Atarazanes, 1467.

Antentas, llin. Vich, Muntanyola.

antepit : antepecho, barandilla.

Anter, llin. Barcelona.

Antí, llin. Barcelona.

antich, antiga [**antigua**] : **1**, antiguo. Fr. : més *antic* que l'anar a peu, més *antic* que el pastar, &. **2**, anciano : «...e car ell era hom *antich* e dels pus savis hómens d'Espanya...», Cron. Jacme, 60; Blanquerna, 24 v.º

Antich, com a nom de pila : «*Nantich* Cortada», Boades, 394.

Antich, llin. Catalunya, Mallorca

anticipar (XIV, &).

antidotari (XV, XVI).

antífena [**antíphena, antíffena**] per **antífona** : «cascún salm o *antífena*», Tirant, III, 214; «cantar la dita *antíffena*», Legend., I, 205; Flos Sanct., 163 v.º

antifoner [**antiphoner**] : «lo santoral *antifoner*», 1586, J. B., *Hist. Sóller*, II, 812.

Antig, llin. Barcelona.

Antiga, llin. Barcelona, Girona.

Antiga, parroquia de l'arxiprestat de Terrassa.

Antiga, nom de dòna (de la verge dita l'*Antiga*, per la part de Vallromanes) (XVI).

antigalla (XVI, &.) : antigualla.

antigament : «diu Vegeci que *antigament...*», 12.ª del Crestiá, c. 227.

antigor [**entigor**] (XV, &.) : antigüedad.

Antigor, nom antic d'un carrer de Manacor.

antiguea (Mallorca) : antigüedad.

Antigues, llin. Seu d'Urgell.

antiguetat (XVII, &.) per **antiguitat**.

antiguitat : antigüedad, Dones, 157 v.º.

Antillach, llin. Granollers, 1655.

antimoni, Tresor de Pobres, 18.

Antiotxa (XIII) : Antioquia, Dic. J. March.

antipara : «...anaven ab les gramalles largues fins en terra e ab llurs *antipares*», Dones, c. 56; «E les gents de Macina qui'ls vaeren tant mal enropats, e ab les *antipares* en les cames, e avarques en los peus», Muntaner, 112; «Pren les varcas y 'ls didals, ajuste't les *antipares...*», Maura, *Lo Segador*; «un pagès quan va a llaurar, se pose

ses *antipares*», cançó mallorquina.

antipassat (XIV a XVII) : antepasado.

antiquat [**anticat**] : «costum *antiquat*», Ardits, I, 60, 62, 313, 315; Id., III, 292.

antiqüeles [**anticueles**].

antiquitat : **1**, antigüedad : «E perqué la fama de tan gloriosa victoria la *antiquitat* del temps no prescrivís...», Francesch Alegre, 8; «Recita l'*antiquitat...*», J. Esteve. **2**, vejez : «un cervo que casi era tot blanch per *antiquitat*», Tirant, I, 267.

Antoja, llin. Ametlla.

antojos (Tortosa) : pales de cuiro que porten els cavalls i mules als costats dels ulls.

Antolí : Antolín.

antoll : allargament d'una antena mitjançant una altra de més curta.

antollar : allargar les antenes mitjançant antolls.

Antòn (Sant —) ⚹.

Antonell, llin. Barcelona, Terrassa, Castelltersol, Moià, &.

Antoner, llin. Gerona.

Antonés, llin. Barcelona.

Antoni (Sant —) ⚹.

Antoni, llin. Barcelona.

Antoni (Cap de Sant —), al costat de Denia.

antonià : frare de St. Antoni.

Antonich, llin. Barcelona.

Antonico, Sta. Coloma Queralt, XV.

Antoniu, llin. Catalunya.

Antorch, llin. Barcelona.

antorxa [**entorxa, antorcha**]: «vingueren dos patges ab dues *antorches*», Tirant, I, 358; Ardits, III, 287; IV, 346; Doc. Arch., XXVII, 200; «...de cera vermella, ço es, *antorxes* d'acompanyar...», 1575.

antorxar : retòrcer les candeles donant-los la forma d'espiral que caracteritzava l'antorxa.

antorxera [**antorchera, entorxera**] : antorchera : «e una *entorxera* ab sa clau», Ardits, II, 341.

antosta. V. **entosta.**

Antoxa, llin. Badalona.

àntrax [**àntracs, àntrechs, àntrech,** XV] : «especie de pústules o exidures malignes que fa la epidemia», L. Alcañiz, XV.

antubi [**entubi**] : de primer *antubi*.

antull [**antuyl, antuyll, entull**]: capricho, antojo : «...dient-li que les fembres per *antuyll* volíen combregar», Legend., I, 125.

Antunes, llin. Caldes de Montbui.

antuxar. V. **entuxar, entuxegar.**

anual [**annual**] : «...ordená *annual* festa», Francesch Alegre, 8.

anuar : lligar los fils trencats de una pessa en el teler i els fils del pessol amb la pessa que's comença a teixir.

anuit, Dic. J. March.

anuig [**anutx, anuy**], **anujar,** &. V. **enuig, enujar,** &.

anullament : «e l'esperit no tem *anullament* : per mort reviu...», A. March, 187.

anullar : «Si es així, *anulla'm* l'esperit, sia tornat mon ésser a no res», A. March, 197.

Anunciació : «...lo senyal del dit offici de corredors (de orella) ço es la *Anunciació...*», Doc. Arch., XL, 432.

anuvolat (Mallorca, 1623) : ennuvolat.

anvides per **envides**, Curial, 52, 58.

anxietat per **ansietat** : «paors, cures, *anxietats*», Angels, 61; «*anxietats* e miseria que luxuria porta», Dones, 210.

anxova [**anchova, enxova**] : anchoa.

anxovat : faltat d'aire, sol, &.

anxup. V. **aljup.**

any [**ayn,** Doc. Arch., XIII, 161; XL, 80] : año; — **any d'esplets** (Valencia, Mallorca) : año de grandes cosechas; — **any de plor** : primer any de viudesa : «la dita muller havía a pendre marit, finit l'*any*

de plor», Angels U., 57; — **any de traspàs** : any bixest, intercalar; — **anys passats** : años atrás; — **any plové** (Mallorca) : año de lluvias; — **any prim** (Mallorca) : any de poca collita; — Frs. : ésser de l'*any* de la picor : ser del tiempo de Maricastaña; tenir tants *anys* i els de la faixa (Ex. : diu que té tants *anys;* si, tants i els de la faixa. Cp., entre nens : si, tants i les dents i la barba sota); és home de 50 *anys* i la faixa : entre 50 anys i 60; no hi farà cap *any* de tretze mesos: se diu del que no sol estar molt en un punt, que és voluble en sos plans, &.; — **ab anys y panys** : amb temps i paciencia; — **un any y un dia** : empléase hoy como sinónimo de tiempo ilimitado.

anyada : 1, decurso o tiempo de un año; cargo, oficio, &. que dura un año : «los prohoms qui han acabada la sua *anyada*», 1447. 2, anualidad : pagar l'*anyada*. 3, esplet, collita d'un any : l'*anyada* de les mongetes; hi ha hagut bona o mala *anyada*, &.; — bones paraules i males *anyades* : se diu dels que prometen i no paguen.

anyadir. V. enadir.

anyafil. V. anafil.

anyal : anual : «Vestía la roba de les festes *anyals*», J. Esteve.

anyalla : «lo delme et *anyalles* et drets de les ortes», Doc. Arch., XXXIX, 36.

anyell [**anyel**] : cordero (Sin.: *corder, xai, bè*) : «Veu tots los ángels stants engir e entorn de la cadira de l'*anyel*», Angels U., 65.

anyella : cordera.

anyellar : parir la ovella.

anyer [**anyé**] : obrer, mosso, &. contractat per anys : aprenent *anyer*.

Anyer, llin. Barcelona.

anyins [**aynins**] : añinos : «Un sach ab alguna quantitat d'*anyins* arnats», Vich, 1414; «bala grossa d'*anyins*», Cost. de Tortosa, 94 v.º; «pres un caperó folrat d'*anyins*», Francesch de la Via, e 4. Cp.: «lana d'*anyins* lavats», xv; «pells d'*anyins*», (xv).

anyines : «*anyines* de cabrits», 1806; «pell de *anynes*», 1430.

anyita : eina de tallar el cuiro que usen els sellers i guarnicioners.

anyívol : 1, d'un any, que dura un any, que's repeteix cada any; se diu també dels arbres de collita insegura o variable, i fig. de tot ço que és irregular, fortuit. 2, (Vich, Borredà, &.) desnerit, raquític, malaltís. 3, flojo, blando, que se puede penetrar fácilmente (Quadrado).

anyoch : redol de coses agafades entre sí (Ex. : *anyoch* de bolets, de patates, &., Plana de Vich), aplec de fruits sortits d'un mateix brot i junts encara (Mallorca) : «Ningún tirador o logador de verema no gos pendre rayms ab cistella ne *anyochs* de vinya d'altri», Igualada, xv.

Anyols, llin. Castelló de la Plana.

anyor, anyorable, &. V. **enyor, enyorable,** &.

aombrar [**ahombrar**] : fer ombra : «devallá un núvol e *aombrá* les cases dels capellans, axí que la hu no pogué veure l'altre», Flavi Josep, lib. 8, c. 3.

aombrat [**ahombrat**] : «Persones *ahombrades* : Dicuntur territi et larvati male sani...», J. Esteve; o 6 v.º; «attén encara als leigs continents que fan los endemoniats e aquells qui son *aombrats* e endiablats devant Jesuchrist», Angels U., 102.

aón. V. on.

aondós per **abundós** : «selva ... *aondosa* de fontanes», Obras Llull, *Arbre de philosofia d'amor*, 3.

aontadament [**ahontadament**]: afrentosament, ignominiosamente, Contastí, 25.

aontar [**ahontar**] : afrentar : «si l'hom ho fa a la força arrepant la verge ... la dona axí *ahontada...*», Dones, 159; Cron. Jacme, 457; Francesch de la Via, e 8 v.º; Legend., II, 202; Cost. de Tortosa, 10 v.º; Curial, 137.

aorar. V. **ahorar**.

aorçar. V. **orçar**.

aornar, Dic. J. March.

apa! : ea, arriba, adelante.

apagallums : hierba cana (Sin.: *flor d'onze mesos, xinxirinxos, xenixel, xerixel, serixell*, Cat.; *lletsó de foc*, Bal.; *sitro*, Val.)

apagar [**apaguar**] : «e *apaguaren-se* sobtosament totes les lums qui allí eren», Legend., II, 295; «la grandíssima bellea de la Princesa *apaguava* la de la Reyna», Tirant, IV, 337.

apagesat, der. de **pagès**. Cp. **allauradorat** (Valencia).

apaisat : «estampes *apaisades*», Inventari Cervera, 1789.

apallar [**apayar**] : dar palla al bestiar.

apallerar [**apayerar**] : fer paller; entrar la palla als pallers, omplir-los (Andorra).

apalleronar [**apayeronar**] : fer palleró.

apallissar : donar una pallissa.

apanar : mantenir, proveir de pa; — Fr. : anar ben *apanat* : anar ben alimentat. Refr. : Casa avinada és mig *apanada*.

Apanció?, llin. Barcelona, 1832.

apandar : robar, escamotear, afanar : «has *apandat* res per ficar dintre del sach?», Robreño.

apannar (Plana de Vich) : fer-se pannes.

apanyar : adobar, arreglar; — **apanyar-se** : adobar-se, posar-se bé de salut, interessos.

apanyonar (Urgell) : fényer, donar forma a la pasta per fer el pa tallat.

apaquins : «veyan-s'hi diversas y estranyas pessas de roba, de que sols se conserva lo nom, com eran *apaquins*, samfonets...», A. Bof., *Orfaneta*, 33.

aparador : «8 canes de tela de que foren fetes 4 *aparadós* e 6 torcacoltells», Barcelona, 1472.

aparament : «los filats y altres *aparaments* de casa», Isop, 151.

aparats : costats del calçat.

aparell [**apparell**] : **1**, preparativos; preparación : «E vist lo gran *aparell* que lo Rey feya fer», Tirant, IV, 193; Id., I, 272; «Lo sacerdot ans de la missa deu aparellar la sua ánima y lo cos ab lo *aparell* y disposició convenient», Ritual de Barcelona, 1620, 319; «no tenir lo *aparell* necessari per entrar en estudis majors...», Redreç Universitat, 1629, 46; «Item ordonaren que tots draps que vendrán de molí se hajan a tirar de calçir abans que'l carden ni li donen altre *apparell...*», Doc. Arch., XL, 309, 310; condimento : «La vianda no saborosa, ben aparellada ab salsa o algún altre *aparell...*», 4.ª del Cartoxá, 4. **2**, aparejo, enseres: «*aparell* d'encendre lum», 1573; «los motllos y *aparells* de la estampa», XVII; — **aparell redó** (Valencia) : se llaman así las menestralas ínfimas.

aparellador [**apparellador**] : «...se convendrá un d'ells davant Nos vaja ab ornaments d'un lit nostre, per tal que com al dit loch destinat serem venguts, trobem aquí per la persona nostra cambra apparellada; e compren totes les palles compradores axí a obs dels lits de la nostra persona *apparelladors* com per aquells qui en nostra cambra et recambra deurán jaer quals que quals», Doc. Arch., V, 73.

aparelladura (1404) : operación para preparar el paño.

aparellament [**apparellament**]: **1**, acció i efecte d'aparellar : «*aparellament* de viandes», J. Esteve; «donch

aparellament de batalla fa breu victoria», Doc. Arch., XIII, 213. **2,** aparejos, instrumentos : «Los enginys e *aparellaments* que sien en mort e destrucció de l'enemich», J. Esteve. **3,** arreos, adornos : «molt sovén se clamaría a ell que no stava be en vestidures e altres *apparellaments* com feyen les altres...», Legend., II, 48; «Apóstols sancts... guardats ma casa e les vostres joyes e *apparellaments* que son dins», Legend., I, 72; «sella daurada e ab bells *apparellaments*», Id., 62.

aparellar [**apparellar, -eylar, -eyllar, -elar**] : preparar, disponer: «*Aparellar* de sopar diligentment», J. Esteve; «*Aparellar-se* a fer qualque cosa», Id.; «*Aparellar* o ordonar», Id.; «feu *aparellar* molt gran festa al Rey de França», Tirant, I, 375, 369; Ms. Séneca, 114; «los draps e escaigs seguents eren comanats al defunt per *aparellar*», 1404; «si mal has comés *aparelle't* a la pena», Isop, 184.

aparellat : aparejado, pronto, listo : «Pendrán un home de fusta que tendrán *aparellat*», Tirant, I, 265; «*Aparellat* o prest : Expeditus», J. Esteve; «*Aparellades* o promptes: Paratas, Promptas», Id.

aparença (**apparença**] : «aquí tots han *aparença* de be», Dones, 183; Angels U., 26.

aparençar : aparentar, tener aparença.

aparencia : «*Aparencia* : Figura, Aspectus...», J. Esteve.

aparent, Dic. J. March.

aparentat per emparentat : «pres un hom qui era be *aparentat*...», Ardits, I, 413; «novi e novia eren de noble linatge y molt *aparentats*», Lib. del Roser, c. 59.

aparer [**apparer**] : **1,** aparecer: «pregá la verge María que li volgués *apparer*», Lib. de Mn. Bruguera; «Lo crucifixi li parlá e dix-li : Maleyta, e no has vergonya de *aparer* davant mi», Legend., II, 147; Dones, c. 58. **2,** parecer : «Mes *aparía* ángel que home», Angels U., 13 v.º; 12.ª del Crestiá, c. 356; «axí com millor los *aparrá*», J. B., *Hist. Sóller*, II, 164.

aparés [**apparés**] (**fer** —) : aparentar : «deu hom fer *apparés* que res no sia», Dones, 62; «les infantes poques fan per si matexes de drap o de fust fills e fan *aparés* que'ls donen a mamar e'ls tracten com si vivíen e eren lurs infants», Dones, 5 v.º; 12.ª del Crestiá, c. 245; «Dormiu? — No, dix, fas *aparés* de dormir», Spill de ben viure, c. 1; Boeci, 185; J. Esteve, d 4 v.º; Curial, 76.

aparexement [**apparexement**] : aparición : «en perpetual remembrança d'aquell *apparexement*», Boades, 24; Doctrina pueril, 175.

aparexent [**apparexent**] : visible, manifiesto : «algún vici o malaltía *aparexent*», Cost. de Tortosa, 47.

aparèxer [**apparèxer**] : aparecer. Cp. **aparer.**

apareylar. V. **aparellar.**

apariar : **1,** ajuntar mascle i femella. **2,** preparar, aprontar (aparellar). **3,** adobar, remeiar.

aparici [**apparici**] (**jorn d'**—) : dia de Reis : «així es vulgarment dita la festa de la Epiphanía», 1463; — «Oli de *aparici* vert», Remeys de Fr. D. Font, 161.

Aparici, llin. Catalunya, XIV, Doc. Arch., XXXIX, 48.

aparionar : formar pares.

aparracar (Plana de Vich, Solsona, &.) : remendar la ropa, posar parracs.

aparracat : ple de parracs, apedassat.

aparrach (Sta. Eularia de Riuprimer). V. **parrach.**

aparroquianar-se : agafar parroquia un establiment, botiga, &.

aparrussar (Mallorca) : apedassar grosserament.

apartadament : separadament: «Testimonis *apartadament* denant

los jutges deuen dir lur testimoni», Cost. de Tortosa, 38 v.º.

apartament : 1, aposento : «E tots pujam alt a l'*apartament* de la Reyna», Tirant, I, 136; «...supplicá al Rey fos de sa mercé entrás dins la nau e mirás qual *apartament* mes li plauría», Id., 300; sala, despacho : «En aquest dia després de dinar stant los magnífichs consellers congregats en la sala del consell de la present ciutat en lo *apartament* de trenta...», Ardits, V, 359. 2 (Panadès), anexo de una *masía* administrada o cuidada por una persona distinta del propietario, la cual se llama **apartamenter**.

apartar : apartar, llamar aparte: «Fet *apartar* tothom : Remotus arbitris», J. Esteve; «e *apartar* lo servidor de Tirant a una part», Tirant, I, 221, 291, 347.

apartinacia per **pertinacia**, Legend., II, 127.

apassionat : qui sofreix passió: «lo redemptor meu per culpa mia *apassionat* e crucificat», xv; «viu una dona molt turmentada e molt *apassionada*»,Lib. de Mn. Bruguera.

àpat. V. **àpet**.

apaubar (Olesa de Bones Valls): aminvar el mal. Ex. : glopegi tal cosa i se li *apaubarà* el dolor.

apaxir : donar el menjar a la boca a certs animals; treure's el menjar de la boca com fa la coloma per posar-lo en el bec del colomí.

apayvagar [**apaygavar, apaybagar, apaibagar, apahibagar**] : apaciguar, amainar, calmar.

apear-se : «lo acompanyaren fins al monestir de sanct Anna, ahont *se apeá*», Ardits, IV, 131.

apedaçar [**apedassar**] : posar pedassos.

apedregar : apedrear, 4.ª del Cartoxá, c. 10.

apells [**appells**] (**jutge d'—**) : juez de apelaciones : «E en *jutge de appells* lo honrat en Berenguer Gibert mercader», Ardits, I, 264; Capmany, *Mem.*, IV, 245.

apellació [**appellació, -eylació**]: «lo Rey no pot renunciar a les *appellacions*», 12.ª del Crestiá, c. 408; Cost. de Tortosa, 14, 59 v.º.

apellament (**appellament**] : llamamiento : «sots hábit de religió volem sperar lo dia del nostre *appellament*», Flos Sanct., 106 v.º.

apellar [**appellar, -elar, -eylar**] : 1, nomenar : «Aquell qui nombre la multitut dels Angels ... e tots los *appella* per lurs noms», Angels U., 10 v.º; 26 v.º; «lo home s'*appella* Andreu Vidal, lo qual nos ha donada una letra», Doc. Arch., XXII, 236;— cridar, convocar: «Lo be com fuig ab grans crits mal *appella*», A. March; «com pensava tals coses *apelava* algú que estigués ab ell», Legend., I, 148; «los Deputats puxen convocar e *apellar-hi* tots los Oficials de la casa...», Acte de Corts, Valencia, 1439; — apel·lar, Francesch de la Via, c 4 v.º; Cost. de Tortosa, 13. 2, V. **pellar**.

Apelles (xvii) : Apeles.

apellido : llamamiento de guerra, &., como en cast. : «gent desmandada han fet un exército prou gran ab *apellido* de anar a Sumacarcel per...», Valencia, 1521; «Sant Georgi ... per ser lo *apellido* de Aragó y ésser-se mostrat ... en la batalla del Puig», Valencia, 1538.

apenes : «La qual aprés que fo vestida, pentinada e be arreada *apenes* la conech lo poble», Valter, 6 v.º; «En menjar e beure son tant dissoluts que *apenes* ho poría explicar...», B. Metge, 98 v.º; Id., 61 v.º; Francesch Alegre, 133 v.º. Cp. : «Si falliment no fos en clergues ni en cavaylers, quax *apenes* fora falliment en les altres gents...», Orde Cavaylería, 9 v.º.

apendis f., per **apèndix** en Gram. magna, trad. Casadevall, 96, 333.

apendre : aprender; *apendre* de

lletra (xv, &.) : aprender a leer; *apendre* de lletres (xv, xvi) : estudiar, cultivar el entendimiento, &.

apendre's la llet : coagularse.

apensadament : a dret scient, deliberadament, Usatges de Barcelona, iv.

apenyorar : exigir penyora al qui ha caigut en ban, &. : «...aná a sa casa ab un porter real per *apenyorar-lo*», Ardits, V, 91.

apercaçar : buscar con afán: «Tant no'ns treballam e tant no'ns *apercaçam* en cercar...», Lib. de Contemplació, c. 105.

apercebre [aperçeber] : percibir: «veu e *aperceb* en si mateix», Lib. de Contemplació, c. 104; «car no podía *apercebre* neguna cosa», Félix, II, 217; — **apercebre's** : notar, adonar-se : «per tal que'ls crestians no *se* n'*apercebessen*», Desclot, 80; «...no s'acostás a ell testimoni per parlar a fi que nengú no *se*'n pogués *apercebre*...», Doc. Arch., XXXVI, 227.

apercebut (cast.?) : «De quinyes coses deu lo poble estar *apercebut* o avisat per...», Doc. Arch., VI, 30.

aperció (xv, &.) : apertura, incisión de un flemón, &.

aperduament (de força, de virtut, de patriotisme) : pérdida gradual, decadencia.

aperduar-se : estar en camí de perdre's, a punt d'extraviar-se moralment, &.

aperduat : que ha experimentado pérdidas : «lo jugador *aperduat* diverses vegades se muda la sort e recobra molt mes que no ha perdut», Tirant, IV, 121. Cp. : «poble miserable de gent *aperduada*», Pallarols, 394; «nostra *aperduada* monarquía», *Veu de Montserrat*, 1885, 400; la llengua catalana està molt *aperduada*; que *aperduat* està N., no crec que s'alci més del llit; — perdut, jugador, calavera; — malfeiner (Berga).

aperrussar (Sòller) : molestar, inquietar de una manera grosera.

apersonat : fornido : «home molt *apersonat* e de grans spatles», Curial, 106.

apert (Ibars d'Urgell) : pronto, amatent : «nostra gent es molt guerrera e ben avisada, *aperta* e molt animosa...», Tractat de Consell, 20.

apesarar, apesarat (xvii, &.): apesadumbrar, apesadumbrado.

àpet [àpat] : menjada (esmorzar, dinar o sopar).

apetir : apetecer : «...volentaris plaers *apetim* per tal que...», Doc. Arch., V, 54.

apetit : apetito : «lo foch ha *apetit* de anar ensús», Félix, I, 136, 187; «car no es pus qu'un apetit brutal», A. March, 2 v.º; «no havía apetit algú de menjar», Legend., I, 127; Curial, 324; Tirant, I, 256, 309, 357; Id., III, 212; Id., IV, 33, 99.

apetitar : empequeñecer : «les montanyes se van *apetitant* a cada rodada de l'hèlice del vapor», Verdaguer.

apetonar [apatonar] : fer petons.

apetxinat : en forma de petxina.

api [àpit; balear, àbit] : apio; — **àpit de cavall; àpit bord o de montanya.**

apilar, apilonar, apilotar (Sant Joàn Despí) : apilar la batuda després de ventar el blat.

apinzellar : «una critica ... que sab aprofitar las circunstancias y accidents per *apinzellar* la figura de l'autor», J. Collell, *Veu de Montserrat*, 1882, 104. Cp. **espinzellar.**

apiornar [apiurnar] (Vich, &.): péixer, cuidar bien. Ex. : hem comprat uns godais molt magres, però ja els *apiornarem* bé. Cp. : és una criatura ben *apiornada*.

apiramidat : en forma de piràmide.

apitjerat : apretado, ceñido? «vostre flexible cos *apitjerat*», D. Calvet.

apitjorar-se (Vich) : empitjorar-se.

apitoflat : «esta dona *apitoflada*», Jardinet d'Orats.

apitrar : abatir, confundir : «e'l teu turment los meus peccats *apitre...*», XV; «no será mon esforç per temor *apitrat*», Peccador remut, 43 v.º; — **apitrar-se** : «Los dos parech que *s'apitrassen* e stigueren pensius», XIV; «...a cástich lur e aximpli dels altres qui *se* n'*apitrarien*», Doc. Arch., XIII, 344.

apitray : «e lo *apitray* de la scala de pedra», Ardits, II, 22.

apitronat : «...qui deposá que viu alcunes nits lo dit Rey ab M. A. e M. F. entrant al dit comte a parlar ab ell, e dix que quan lo Rey e los altres demunt dits exiren del dit parlament posaren-se *apitronats* en una nayla e levors oy que lo dit M. F. deya que bo era lo consell que lo dit comte d'Osona havía dat...», Doc. Arch., XXXIV, 16.

apiurnar. V. **apiornar**.

aplacar : aplanar una costura.

aplanador (Vich, &.) : instr. per a aplanar la terra un cop llaurada, esterrossador.

aplanar-se : **1,** agacharse : «no's gosava *aplanar* dins l'aygua», Verdaguer. **2,** *aplanar-se* a fer una cosa : consentir, conformarse.

aplançonar [**aplansonar**] (Manresa, &.) : pegar, bastonejar, renyar.

aplanetat (Vich, &.) : malastruc. Ex. : és una familia *aplanetada*, o mal *aplanetada*, que té mala planeta.

aplaudiment, aplaudir [**applaudir**].

aplech : reunió, ajust : «Qui portará arma de foch en algún *aplech* de gent, com son fires, mercats, ballades, esposalles, missa nova, cossos o corregudes o altres semblants», Edictes reals, 1612, 5 v.º; «Tostemps que la Universitat se ajuntava en qualsevol *aplech*», Redreç Universitat, 1629, 43; — fiesta campestre en que gente de diversas comarcas se reune en alguna ermita solitaria, &.; — reunió de ramats de bestiar a les muntanyes (Prov. de Lleida); — Cp. : «ramell y *aplech* de flors», Nicolau.

aplega : capta : «Obtingueren llicencia dels bisbes per fer una *aplega* general per fer la capella», F. M., *Hist. Nuria*.

aplegadís : encomanadís : «may hi ha hagut contatge ni altres malaltíes *aplegadisses*», Pollensa, *Luliana*, n. 34.

aplegador: **1,** el qui demana almoina per algún santuari ✠. **2,** post per a aplegar pesses de panyo, puntes, flocs, &.; — barra cilíndrica on encordillen la roba que's tix en els telers antics de veles.

aplegament (o congregació dels frares) (XV) : reunión, junta.

aplegar [**apleguar, appl-**] : **1,** reunir, congregar : «Item que los majorals e altres de la dita almoyna se puxen *applegar* e convenir tots ... tantes vegades en l'any e en aquells lochs...», Doc. Arch., XL, 384; «sien *applegats* tots los confrares a capítol», Id., 236; «Lo exército se *aplegá* o ajustá», J. Esteve; Ardits, IV, 216. **2,** replegar : «Havía *aplegat* ab molta cupdicia», J. Esteve; «les monedes antigues que tinch *aplegades*», Boades, 17; recollir calcom de terra (Vallès, &.). **3,** alcanzar : «Les mans dels Reys son tan largues que *apleguen* la hon volen», Tirant, I, 257; «tan luny ... que ab bombarda *aplegar* no hi podíen», Tirant, II, 271; «li *apleguaren* tres sagetes», Isop. **4,** arribar: «...e prestament partí ab la donzella, e *aplegats* que foren en terra ferma», Tirant, I, 233; «...no volgué exir fins que lo Rey vingués; ... *apleguant* lo Rey ... com fou prop del castell descavalcá, e tots los qui veníen ab ell...», Tirant, I, 123; *aplegar* a fer, figurar-se, &. : arribar a fer, figurar-se, &. (Valencia). **5,**

per plegar, acabar; fer *aplegar* una cançó : prohibir que's canti una cançó; — **aplegar mans** (Mallorca): fer l'amistat.

apletar-se (Bràfim, prov. de Tarragona) : amagar-se en el camp per aguaitar, oir, &.

aplixar (Girona) : acortar, aproximar.

aplomar : arruinar, aplastar: llamps que'ns *aplomen* la ciutat! (Valencia, XVIII).

aplujat (Palamós, &.) per **emplujat**.

apobrit per **empobrit**, Lib. de Contemplació, c. 105.

àpoca [**àpocha, àpoqua**] : «Rebí ... e li'n fiu albará de ma propria ma scrit e aprés li'n feren ápocha en poder d'en Miquel ... notari», 1474; 3.r del Cartoxá, 49.

Apocalipsi.

apocar : disminuir, rebajar : «si ha dit mal per *apocar* a una persona y sa fama», Girona, 1593; els diners s'han *apocat*.

apòcrif : «*apócrifes* scriptures que parlen del bon ladre...», 4.t del Cartoxá, 52 v.º.

apoderar : **1**, vencer, subyugar, sujetar : «vencen e *apoderen* los infels», Orde Cavaylería, 10; «lo pren per lo bras e a cavalcar e partir lo empeny, lo cuyta e *apodera*...», Lançalot, b 1. Cp. : «la son me te tan *apoderat*», Tirant, III, 259. **2**, fer tot son poder : «La princesa *apoderá* que l'Emperador anás a la mar perqué ella hi pogués anar...», Tirant, III, 262.

apoderar-se : encapricharse: «Molta gent li desconsellá que no anás a empresa d'altri, emperó ell *se apoderá* de anar-hi, e pres cinch cents hómens e tota la nit caminaren...», Tirant, I, 328.

apoderat : poderoso : «E vench l'algutzir e j. cavaller dels pus *apoderats* que eren en la vila», Cron. Jacme, 442; «Era hom honrat e *apoderat* en terra de Egipte», Génesi Amer.

apolaynar-se per **empolaynar-se**.

apolitxat per **empolaynat**.

Apollo [**Appollo, Apolo**] : «*Appollo* ydola gran qui es apellat deu dels gentils», Collacions, 195; Legend., I 177; Id., II, 215.

Apolonio (**Appolonio**], nom de diable «qui vol dir destruidor e disipador», Angels, 80 v.º.

apollegar : **1**, (Plana de Vich) fer estar algú per força en algún lloc o treball (en ocasió, regularment, d'ensopegar-lo en el lloc on se l'*apollega*). **2**, (Fogaroles, &.) donar bastonades amb un pollegó de garbejar.

apollinar (Vidrà, &.) : un cavall, ase, &. fer saltar per les orelles al qui el cavalca.

apomat : arrodonit, en forma d'esfera. Ex. : un arbre *apomat*.

apomellar : fer poms de flors, de cireres, &.

aponar (Valencia) : ajupir.

aponcellar [**apponcellar**] : **1**, treure poncelles un roser, claveller, &. **2**, acopar com una poncella. Ex. : *aponcellava* els llavis.

aponcellat [**aponsellat**] : **1**, ple de poncelles (se diu d'un roser, &.). **2**, f., no oberta (se diu d'una flor).

aponentar-se : pondre's.

apoplegía [**appoplegía; aplepotxía**, Peccador Remut., 104].

apoquir : disminuir : «aminva e *apoqueix* les adversitats», Ms. Séneca, 86; «la vista de aquells bellíssims ulls se *apoquía*», 4.t del Cartoxá, c. 7; «de dia en dia nos acabam y *apoquim*», Isop, 149.

apoquit : «los ulls *apoquits* de plorar», Tirant, I, 90; «esta terra es molt *apoquida* de gent», Doc. Arch., XXII, 141.

aporrinar : moler, fatigar, amohinar.

aporronar : llenar de dicterios.

aporroxar (Valencia, XVI) : aporrear.

aportar: **1**, traer : «puix Deus lo'ns ha açí *aportat*», Tirant, I, 309.

Cp., en els rituals de Barcelona des del XVI, la pregunta «Que *aportau* a...?» als padrins que duen la criatura a batejar. — Altres significats : «Prech-vos que us ne *aporteu* aquest libre», Tirant, I, 113; «*aportar* les injuries per l'amor de Deu», XV; «Molts altres miracles podría *aportar-ne*», F. M., *Hist. Nuria*, 295; *aportar* a l'esquena, *aportar* rossegant, &. (Mallorca, XVII).

aportellar [**aportallar**] (Mallorca) : fer fer alguna feina o camí a disgust. V. **apollegar.** Cp. : els xiquets son mals de *aportellar* (Valencia).

aposar : allevar : «la maldat que te *aposan*», F. M., *Hist. Nuria*, 165.

aposentador (XV, &).

aposentament : «e donar *aposentament* a la excellentíssima persona vostra», Tirant, IV, 312.

aposentar : «feu-los molt be *aposentar*», Tirant, I, 292, 136; Ardits, III, 95; «e en la mes alta rama de l'arbre se *aposentá* (la tórtora)», 1.r del Cartoxá, 46 v.º.

aposta : adrede, como en cast.

apostat : «Plau al Sr. Rey fer restituir a la dita ciutat les viles de Terraça, e Sabadell, e Muncada, «lo *apostat* e altres drets del Castell de Cervelló e baronía de Sent Vicens...», Ardits, III, 557; «pendre los *apostats* o potestat del castell...», Id. I, 298, 299; Id., II, 260.

apòstata [**apòsteta**] : «Juliá *apóstata*, Emperador, feu una gran festa...», Legend., I, 148.

apostatar : «...ço es partir-se de la religió o orde sagrat lo qual rebut haurá desemparant la obediencia», Eximenis.

apostàtich : «...e ésser verdader heretge o *apostátich* de la nostra sancta fe...», Doc. Arch., XXVIII, 196.

apostema m. (XV, XVI), **apostemació, apostemat.**

apostich (XIV, XV) : ficte : «abandonen la mare *apostica* o ficta, e corren darrera la verdadera mare», Flors de Virtut, c. 24.

apòstol, apostolessa [**apostolesa**]: «Santa Magdalena fou *apostalessa*», Confort, a 5 v.º.

apostoli : «lo gran sant Gregori, qui era *apostoli* de Roma», XIII; «cróniques dels *apostolis* et dels emperadors», XIV; «lo sant pare *apostoli*», Doc. Arch., XL, 162.

apostolical : «per auctoritat *apostolical*», Doc. Arch., XXVIII, 136.

apostolicon : «...que es dit dura confecció», Tresor de Pobres, 56.

apotecari [**apothecari, apoticari, ypoticari, potecari**] : «si que'ls malalts trobaven conseyl d'*apoticaris*», Cron. Jacme, 309, 305; Doc. Arch., V, 77; Id., XXVII, 200.

apotecaría [**apothecaría**] : «que haja un coadjutor en l'offici de la sua *apothecaría*», Doc. Arch., V, 89.

apotecariesch : cosa propia de l'apotecari.

apotecariessa (1699) : muller de l'apotecari.

apoxonar (Tremp?, Bellpuig?): besar.

app-. V. **ap-**.

apradar (Vall de Ribes, &.) : fer prat de la terra que no ho era. Ex. : en N. des que té aigua ha *apradat* tots los seus camps.

aprat (Reus) : el cap de la bitzega del sabater que serveix per a brunyir el cantó de les soles.

apreable, aprear (Valencia, XVIII): apreciable, apreciar.

apreciar (Mallorca, pagesía): preciar, avanar, gloriar.

apregonar : profundizar, ahondar : «No podem *apregonar* ne fermar lurs raels», Ms. Bib. U., 21-3-2, 3 v.º. Cp. : «Aquell qui s'*apregona* en la amor de les coses temporals no troba delectació en Deu...», Doc. Arch., XIII, 455.

aprehensió [**apprehensió**] : «*apprehensió* de les apostats del Cas-

tell de Cervelló», Ardits, I, 298.

apremiar : «Que faré jo que estant en la mia cella me tempta et *apremia* lo peccat de peresa?», Legend., I, 24.

apremiment [empremiment]: «Legía lo philosoph e deya que vent es aer mogut per *apremiment* de les nuus», Félix, I, 137; «e per açó se fa la influencia del moviment ab ajuda del vent, qui mou la mar per l'*empremiment* de les nuus», Id., 142.

aprendís (Valencia, XV), **aprenediç [aprenadís]** (XV) per **aprenent**.

aprenent; aprenentatge (venía después el fadrinatge i después el mestratge, que eren, junt amb l'*aprenentatge*, els tres graus del menestral, XV, &.).

aprentívol? : que aprèn molt.

après : aprendido; — un hom ben *après* (Rosselló, XIV) : muy instruído, educado.

aprés, adv. i prep. : **1**, después: «...e també hi vingueren egipcians e libis ... *Aprés* vingueren fenicis e africans», Boades, 5; Doc. Arch., XXXV, 231; «*aprés* mort de son pare», Tomich, 10; **aprés dinar**: tarde : «ploch tot lo *aprés dinar*», Ardits, I, 17. **2**, tras : «Lo capdillo, qui veu lo castell pres e los altres qui fogíen, doná *aprés* d'ells e apresoná'n molts», Tirant, III, 340; — detrás : «Al pus alt loch de la ciutat que vuy es *aprés* la Seu», Tomich, 6. **3**, cerca : «jaure ab armes *aprés* del cavall», 12.ª del Crestiá, c. 227; «que tostemps ciutat sia *aprés* aygua», Id., c. 106. **4**, además : «Tirant lo Blanch, *aprés* de la molta honor que ha sabuda guanyar ... ara novament arma una grossa nau...», Tirant, I, 286.

aprés, subst. (Mallorca) : lloc on se muny. Refr. : «O monyir o llevar l'*aprés*» : O herrar o quitar el banco.

apresonament (XV) : encarcelamiento.

apresonar : hacer prisionero: «...*apresoná* e matá molts dels enemichs ab gran vençó ... entre morts e presos pujen ensús de mil persones», Doc. Arch., XXII, 244; Ardits, II, 349; «no's pertany donzella de tan noble linatge *apresonar* son servidor...», Tirant, II, 265.

apressar : dar prisa, apremiar, 1.ª del Cartoxá, 47.

apressat [apreçat] : apremiado, acosado, Francesch Alegre, b 2; apresurado (XVII, &.).

apreto : «vehent-se en aquest *apreto*», F. M., *Hist. Nuria*, 292.

apreu : «...que mes valía *apreu* de Nos la conquesta que Nos havíem feyta ... que'l goany que faérem...», Cron. Jacme, 156.

apreuhar (P. Briz) per **aprear**.

apricia [aprisia] : apuntació de notari, minuta, Const. Got., 336 v.º.

aprimar : **1**, adelgazar. **2**, goretejar (Andorra).

aprimar-se : desmedrarse; — se dice del nublado cuando se desvanece o escampa. Cp. **espassar-se** (Mallorca).

aprimorat : fet amb primor, ple de primors (XVII), primoroso.

aprivagar : «Van sembrant lo be per tot ... consolant lo desditxat, la pobresa *aprivagant-ne...*», A. Gallard, *Calend. Pagès*, 1881, 75.

aprixar : **1**, aproximar (Plana de Vich). **2**, apurar un trabajo, mirarse mucho en él, &.

aprobo (XVII, XVIII) : aprobación: «ab los deguts *aprobos*, llicencias...».

aprocessar per **processar**.

aprofanar per **profanar**.

aprofitable, aprofitar, &. V. **profitable, profitar**, &.

aprofitadures, aprofitalls : desechos.

aproismar-se [aproysmar-se, aprohismar-se] : aproximarse : «la camisa més que les altres vestedures a la nostra persona *s'aproisma*», Doc. Arch., V, 86; «Conech que la

mia mort *se aproisma*», Tirant, III, 249; Doc. Arch., XL, 257. Cp.: «aprés posta de sol *aproismant* a la nit», Peccador remut, 103 v.º.

aproismat : cercano : «los meus amichs *aproysmats*», Génesi Amer.

apropar-se (Rosselló, Empordà): acercarse.

apropiar (XV) : apropar.

apropinquament : «e per lo *apropinquament* de la terra que fa a son centre», Félix, I, 134; «*apropinquament* de la fi del mon», Sant Vicens Ferrer.

apropinquar-se [**apropincuar-se, apropincar-se**] : acostar-se : «...lo barber ... a la persona nostra mes que'ls altres *se apropinca*», Doc. Arch., V, 75; «e la mort *se apropincava*», Tirant, III, 276.

aprovar : «...tota ley e nació *aprova* e zela per honestetat de dona», Dones, c. 3.

aptament : competentemente, Flos Sanct., 1.

apte [**abte**] : apto, idóneo, a propósito : «...e yo en ma casa no he fembres qui sien *abtes* en fer açó...», Valter, 13; «no so home *abte* ne suficient a exercir», Psalms Amer; Doc. Arch., XL, 365; Id., XXXVI, 330; Quinto Curcio, l 10 v.º; Curial, 270.

aptea [**abtea**], **aptesa** [**abtesa**]: aptitud, habilidad, destreza : «sab vençre les forts batalles dures e aspres ab *abtea* e industria», Tirant, IV, 44; «e si yo per *abtea* e per ésser mes destre que vosaltres», Id., II, 210; Id., I, 69; 12.ª del Crestiá, c. 225; «*abtea* de mans», J.Roig; «La composició e *abtea* dels membres demostraven valentía...», J. Esteve, k; «Qualsevulla cavaller qui es en terres stranyes, ab *abtesa* deu heretar a si mateix; aprés treballe en heretar los altres», Tirant, III, 47; Id., IV, 201; Lib. de les quatre virtuts, 32 v.º; Doc. Arch., XIII, 359; «es fort scient axí per *abtesa* natural com per experiencia», Angels U., 79; Angels, 12 v.º; Curial, 62, 237.

apuntació (XVII) : apuntament.

apuntadament : amb meditació, amb pausa : «e axí torbat no he legit *apuntadament* la mia letra», Francesch Alegre.

apuntador [**apuntedor**] (XV): operari encarregat de pendre nota de les pesses de panyo que sortíen del país; també entrava en l'ofici plegar les pesses i cosir els fardos.

apuntalar : «puntals de pi e de vern per *apuntalar*», Inv. Atarazanas, 1467; — recolzar. Ex. : l'escolà ha *apuntalat* la creu a la paret per lligar-se l'espardenya.

apuntament: **1**, apunte, apuntación : «los *apuntaments* que son legits en la junta», Miquel Parets, II, 192. **2**, asignación, cita : «Sabent Tirant quant era solícit lo Emperador de la sua partida, stava ab gran congoxa com no podía son cor complir o almenys restás en algún *apuntament* ab la princesa», Tirant, III, 172.

apuntar l'escopeta, el fusell, &.; — **apuntar** l'alba : «e de matí *apuntant* l'alba», Tirant, I, 311; — **apuntar** (els vins). V. **repuntar**; — **apuntar** (Rosselló) : amanir, preparar; — «En aquest die los honorables Consellers, seguint la práctica antiga de anar quiscún any a visitar lo monestir de Pedralbes, ... essent *apuntat* ab la reverendíssima Sra. abbadessa de dit monestir, anaren a visitar lo dit monestir a les tres hores aprés mix jorn», Ardits, III, 292. Cp. **apuntament, 2.**

apunyalar : dar de puñaladas: «arrencá un punyal que portava e *apunyalá* son pare», Vida de Sant Juliá, 322.

apunyegar [**apunyagar**] : donar cops de puny.

apuonar-se : omplir-se de puó.

apurar : purificar, depurar, refinar : «salpetra *apurada*», Doc. Arch., XXII, 136.

aquadrillar, aquadrillat (XVI).

aquanea [**aquancha**] : «cavallers a cavall ab sengles *aquaneñes* totes blanques», Tirant, I, 194; «... les regnes de la *aquanea* en que (la donzella) cavalcava...», Tirant, III, 41; Id., I, 87, 346; II, 293, 294; III, 91.

aquatat (Llull) : «Deus creá iiij essencies, ço es saber, ignitats, aeritats, *aquatats*...», Félix, I, 126.

aquedar-se : aquietarse : «peró no asseguram Nos tant als bisbes ni al prebost que ja gosassen exir de la Almudayna per tot aquel dia entró que'l poble fo *aquedat* ... E la nuyt quan lo poble fo *aquedat*, els se n'anaren cascú a lur casa», Cron. Jacme, 140, 141. Cp. **acadar-se**.

aqueduct, aqueducte.

aqueferar-se : entregarse a sus quehaceres.

aqueferat : lleno de quehaceres, enfeinat.

aquell : aquel. Ant. s'usa en casos en que avui escriuríem *aquest*: «en tant que'l rofiá doná un gran bufet al philosoph, e *aquell* tenintse per injuriat...», Tirant, I, 351; **aquell per aquell** : «...e per dret d'armes refusar no'm deveu; e *aquella per aquella* requesta que mon germá vos volía combatre, aquella matexa vos combatré a tota ultrança...», Tirant, I, 237; «e com la majestat vostra sia *aquella per aquella* qui en lo cel es pronosticat yo us degua amar e servir tots los dies de la mia vida...», Id., III, 126; — **és com aquell** : es un *bueno* pálido.

aquén : «la nau partent d'*aquén*, tench sa via...», Mallorca, XIV, *Luliana*, 1890, 261; «los pobres qui *aquén* passaven», Vida de S. Juliá, 323; «lo bisbe absolvé'ls plenerament ... e enclinaren-se lo Rey e'ls nobles, ... d'*aquén* lágremes, d'*aquén* sospirs, d'*aquén* sanglotaments foren ahuts», Quadrado, *Marsili*, &., 62. Cp. : **aquén baix** (Mallorca) : la part del pla; **cap aquén** (St. Llorenç dels Piteus) : aquende; **aquens** (Mallorca); **per aquens** (Id.); **per aquens per aquens** (Id.);—**o aquén entorn**: poco más o menos : «de edat de 35 anys *o aquén entorn*», Mallorca, 1434, *Luliana*, 1890, 311; «de pes x liures quescú *o aquén entorn*», Ardits, I, 385.

aquest, pl. **aquests** o **aquestos** (ja en el XV); **aquest per aquest**. Cp. **aquell per aquell**.

aquex [**aqueix**], pl. **aquexs, aqueixs, aqueys** o **aquexos** [**aqueixos**]. Ex. de *aqueys* : Tirant, II, 270, 303; Id., III, 352.

aquey per **aquell** s'usa en algunes contrades i és literació molt antiga.

aquí : **1**, ahí (actualment, aquí): «manam nos enviets *ací* totes les galees que ara son *aquí*, XIV, *Rev. Hist.*, 1876, 151; «que tots aquells qui volguessen menjar ... s'asseguessen en terra que *aquí* los sería dat», Tirant, I, 317. **2**, en aquella ocasión : «Lo Mestre lo pres per lo braç, levá'l de terra e ... *Aquí* passaren moltes rahons en presencia de tots...», Tirant, I, 315. — Expr. : fins *aquí* hem arribat (per indicar un canvi de conducta, &.).

aquidalt se diu per front, seny: «sens estudis ni *quidal* (sic)», Goigs de la resurrecció, 1742.

aquietar : «dits magnífics consellers cap y quint per *aquietar* dit avalot», Ardits, V, 194; en canvi : «li fessen pler de *quietar* aquell remor», Id.; «*quietaren* dita gent», idem.

Aquiles, llin. Barcelona, XVIII, XVI.

Aquiles, Achiles, Axiles, Anxilles.

aquilonar : «son vinguts per la part *aquilonar* de la present ciutat, que es entre lo nort y tramontana», 1600?

aquín (Vall d'Aràn) : aquí.

aquina (Evissa) : aquí.

aquinetes (Evissa) : de aquí.

aquinos (Mallorca, vulg.) : aquí, acá.

aquintanar (Plana de Vich) : fer quintà del bosc.

aquissar (els gossos) : azuzar, abordar.

aquistar : «Tuli ha *aquistat* en lo jovent tanta virtut quanta solen *aquistar* los hómens per lonch temps», J. Esteve; «Tu has *aquistat* mes de virtut...», Id.; «Tu *aquistarás* tota cosa ab lo studi, industria...», Id.; Curial, 3.

ar (XIV) : aire.

ara : 1, ahora; — **ara abans d'ara** (Vich) : a punt. Ex. : estava *ara abans d'ara* per ésser fusellat; — **ara com ara**; — **ara encara** (XV): encara ara; — **ara mateix**; — **ara ojats** [**hojats**] : principi de totes les crides, Tirant, IV, 307; — **ara o may**; — **ara per ara**; — **ara per lavors e lavors per ara** (XV, &.) : se usaba en mandatos, decretos, &.; — **ara si may** : ahora o nunca, nunca como ahora; — **ara sus** : «*Ara sus* : Age nunc. Euge. ortantis est», J. Esteve; — **ara vuy més** (XIV): de hoy más, de ahora en adelante; — **ara y adés** (Ripoll) : de quant en quant; — **ara y encara**; — **ara y sempre**. 2, ora.

arabesch, arabescat.

Arabí, llin. Mallorca, Valencia.

Arabía, llin. Barcelona.

arabià, arabians, 12.ª del Crestiá, c. 271.

Arabrós, llin. Tragó.

arada : «*arada* de fusta gornida ab mossa de fusta, ab son tallant, rella, tenalla, cavallet y clau de ferro, steva de fusta y clavia de ferro», Inventari Cornellà, 1619.

Arades, llin. Tarragona, Montblanch.

Aradigandis, muller de l'emperador Enrich.

arador : «les besties *aradores*», XIII, Quadrado, *Marsili*, &., 538.

aradra, aradre : arada : «un jou de bous, un *aradre...*», Quinto Curcio, m 2; «un *aradre* gornit ab sa reye», Inventari Vich, 1491; «los pus forts cavallers son aquells qui son nodrits en lochs aspres e muntanyoses ... qui com leven la ma de l'*aradre*, la posen a les armes», Collacions, 123; «*Aradre*: Aratrum», J. Esteve.

aragall per **xaragall.**

Aragall, llin. Barcelona, XV a XVIII; Manresa, Badalona.

Aragay, llin. Barcelona, Vich, Blanes, Taradell.

arages [**arajes**] (cap a Lleida): maduixes; un dels tributs que els pagesos de remença pagaven als senyors: «pernes de cansalada, *arages*, moltó...», Const. Cat., 3.ª ed., II, 130.

Aragó, llin. Barcelona.

Aragol, llin. Catalunya.

Arajol, llin. Barcelona.

Arajul?, llin. Lleida, XVIII.

aram : coure; a Catalunya se sol dir *aram* a les planxes i coure a la fusa : cantis d'*aram*, xacolatera d'*aram*, &. i nanses de coure, &.: «un baçí de *aram* venut per...», Inventari Vich, 1406; «la vidua de l'Evangeli posá dos diners d'*aram* en lo cofre del Temple», Collacions, 209 v.º; — monedes de coure : «dos *arams* menuts aport com la vidua de l'Evangeli», Ms. Séneca, s 15; — **aram de les cuynes** : batería de cocina.

Arambiays, nom de dòna, Cron. Jacme, 59.

aramblador. V. **arramblador.**

aramir. V. **arremir.**

Arams, llin. Barcelona.

Arançà [**Aransà**], prov. de Lleida.

Arandes, llin. Tarragona.

Aranell, llin. S. Joàn d'Espí, 1613.

aranja : «teronges e *aranges*», XIII, XIV, XV.

Aranjassa, a Mallorca.

aranjat (Menorca) : confitura o compota de taronges.

Aranjó, llin. Catalunya.

Aranols, llin. Barcelona, Torroella de Montgrí.

aranya : 1, araña (arácnido). 2, un peix. 3, una planta (Sin. : *estrella de camp, niella lluenta, unflabou*). 4, salomó. 5, pessa de ferro amb dues pues dentades, en el torn de peu, per la qual passa l'estam que's va filant; — **aranya de forat**: se diu del que viu retirat i fuig de la gent; — **a l'aranya estira cabells**.

aranyó : fruit de l'aranyoner; — suc d'aranyes, empleat com a medicina o remei, Tresor de Pobres, 49.

Aranyó, llin. Barcelona.

aranyoner : endrino (Sin. : *ars negre, escanyagats, pruneller, pruner bort* o *salvatge*, Cat.; *endrinera*, Val.)

aranyoní, natural d'Arenys.

arap, arapar. V. **arrap, arrapar**.

arar : llaurar : «besties aradores e instruments de *arar*», Quadrado, *Marsili*, &., 538; «un arer de *arar* blat», Inventari Vich, 1444; Félix, I, 195.

Araria, llin. Igualada, XIV.

Aras (Coll d'—). V. **Ares**.

Arasil, llin. Barcelona.

Arater, llin. Barcelona.

aratori : «abundant de bestiar, so es bous *aratoris*», Oristany, 1597.

Arau, llin. Barcelona, XV, XVII, XVIII.

araut. V. **heraut**.

Araut, llin. Barcelona, 1467.

Aray, llin. Barcelona; — carrer de Barcelona.

arayços : «e ab tot açó no'l volgué fer ans sos officials fahían enantaments contra los dits Albolexos com passaven per lo riu d'Ebro car son *arayços*», Ardits, I, 450.

Arbà, llin. Barcelona.

arbada : «Item per les *arbades* ben fetas y aseradas a sis sous la liura», Alguer 1634 (entre instruments agrícoles).

Arbat, llin. prov. de Girona.

arbatges (de Milà, de França, negres, de colors, &.), tela preciosa per vestir (XVII, XVIII).

Arbell, llin. Catalunya : Barcelona, XVIII; Lleida; Olot; Vich, 1702; Voltregà.

arbella (prov. de Lleida) : pèsol.

arbequina : 1 (Reus), oliva negra, de pinyol petit, que dóna molt oli. 2 (Pla d'Urgell, &.) [**arbequí**], casta d'olivera molt estimada.

Arbex, llin. Lleida.

arbitració : «e *arbitració* de bons hómens», Cost. de Tortosa, 28 v.º.

arbitrar : «*Arbitrava* o ymaginava», J. Esteve; «vem infinida gent per les torres e per les places, fenestres e terrats ... que per Mafomet yo *arbitrava* que devíen ésser cc. milia combatents», Tirant, I, 68; Curial, 273.

arbitratiu (XVIII).

arbitre : «perdie l'*arbitre* franch, l'esperit e la sanch», Cançoner Vega, 163; «ho lexá a son bon *arbitre*», 1393, *Rev. Hist.*, 1876, 153; *arbitre* de bon baró : arbitrio de buen varón. Cp. : «Ja en mi alterat es l'*arbitre*», A. March, 178. Sin. de opinión : «Yo son d'aytal *arbitre*, d'aytal opinió que...», Collacions, 130.

àrbitre o **arbitrador** (XV).

arbitri : «e axí sia a conexença e *arbitri* dels dits obrers», Doc. Arch., XL, 173.

arbitriador : encarregat de la construcció i neteig de les sequies públiques, Const. de Ibiza, XVII.

Arbó, llin. Barcelona.

arboç. V. **arbós**.

arbocelles : pinces planes per a agafar les pedres precioses, &.

Arboix, llin. Barcelona.

arbolar (la bandera, &.) (1610) per **arborar**.

Arboló (Ntra. Sra. d'—), en la parroquia d'Arcalís, part. de Sort.

Arbona, llin. Barcelona.

Arbonés, llin. Barcelona.

arborar : «e essent en nau *arboraren* banderes e tiraren bombardes», Ardits, III, 232; «*arborar* l'estandart», 1683; Miquel Parets, II, 200; «veta de cánem de 4 cordons d'*arborar*», Inv. Atarazanas, 1467; — «*arborar* ancores», Consolat de Mar, c. 246; — «ab lo balanç que ell pres la scala caigué rocegant per la paret e ell ab la scala; peró no's feu mal. Feu *arborar* prestament altra scala...», Tirant, II, 272; Id., IV, 156;—*arborar* un estel per aixecar-lo o fer-lo volar (Cp. **abarar**, Vilafranca del Panadès);— fig. : tinc una set que m'*arbora*, l'amor que l'*arbora* (Ubach), *arborat* de sorpresa (N. Oller, *Febre d'or*, II, 144); anar *arborat*.

arborat : ple d'arbres : «una ribera molt ben *arborada* de diversos arbres», Tirant, I, 126, 139.

Arboré?, llin. Barcelona.

arborech. V. **serra arborega**.

arboreda : arbreda, Curial, 177; Tirant, &.

arborer. V. **serra arborera**.

Arbors, llin. Barcelona.

arbós [**arboç**] : 1, madroño. (Sin. : *cirerer de llop; arbossera, arbosser*, Bal.; *alborser, alborsera*, Val.) : «*Arboç* : Arbutus», J. Esteve. 2, bruc i altra farda que's trau del bosc quan se neteja.

Arbós, llin. Barcelona.

Arbosà, llin. Palau Sacosta.

Arbosí, llin. Barcelona, prov. de Girona.

arbossa (Mallorca) : fruit de l'arboç (Cat., *cirera d'arboç, cirera de pastor*).

arbossar : madroñal.

Arbossar, llin. Barcelona, 1516.

arbosseda [**arboceda**] : arboçar.

arbossera (Mallorca) : arboç.

Arbox, llin. Barcelona.

arbrada, **arbram** : arboleda.

arbrar-se (Girona) : fer-se arbre. Ex. : aquesta planta *s'arbra* molt.

arbrat : arbolado.

arbre [**abre**; **aubre**, Besalú, &.]: 1 «*arbres* fullats e florits e granats», Lib. de Contemplació, c. 105; «*arbres* fructuosos», Orde Cavaylería, 1. 2, mástil : «a *arbre* sech», Cron. Jacme; **arbre mestre** : palo mayor. 3, arbrer de la ballesta;— **arbre blanch** (Empordà, &.) : àlber (Vich) : «en los marjals e lochs ayguosos faça arboreda de *arbres blanchs*», 12.ª del Crestiá, c. 141; «*arbre blanch* groch», 1430; — **arbres fanés** (sic): arbres productius, plens de fruits; — **arbre poll** : arbre blanc; — **arbre ver** (Mallorca) : fresno; — **arbre de grechs** : els qui sostenien els ceps o parres que feien el vi grec; — **arbre de l'amor**; — **arbre de la plata o del paradís**; — **arbre de la seda**; — **arbre de mal fruyt o de visch**; — **arbre de pólvora** : árbol de fuego; — **arbre forch**. V. **abriforch**. — Dimin. : *abret, abreteu, abretó, abretoneu, arbrissó*.

arbreda [**abreda**] : arboleda.

arbredriu [**abrediu**, Dic. Saura]: arbreda.

arbrellet (XV) : dim. de **arbre**.

arbrer [**abrer, albrer**] : pessa de la ballesta.

arbrera [**abrera**] : arbreda.

arbrerer [**abrerer**] : qui feia abres o arbres de ballesta.

arbrería [**abrería**] : arbolado.

arbrespín [**abrespín**] : planta boscana espinosa.

arbrissó : arbret petit.

arbriu (Cambrils de Tarragona): relatiu als arbres.

arbriull. V. **abriull**.

Arbucies, prov. de Girona;—riuet que passa per la dita població.

Arbunés, llin. Valencia.

Arbuset?, llin. Catalunya.

Arbussa, llin. Barcelona.

arbuxech : «Rosa fresca en *arbre sech*», en els Goigs de la Verge d'*Arbuxech*.

arbuxell : arbusto?

arca [**archa**] : 1, «*arca* de tenir farina», XV. 2, forn de recoure el

vidre. 3, pedrea; fer *arca* : apedrearse. Cp. : «de alguns anys a esta part ... moltes persones ... comohuen lo poble cridant ¡ajuda a la Corona! altres voltes *¡arca!*», Valencia, 1705.

arcà, arcana : «la ciutat *arcana* que vuy es dita Tarragona», Tomich, 6 v.º.

Arcabell, entre Balira i Segre.

arcabuç [**arcabús**] : arcabuz: «tres *arcabussos* grossos los canons vells y las caxas novas», Inventari Vich, 1602; Ardits, IV, 132.

arcabuçada [**arcabussada**] (XVI, XVII) : arcabuzazo.

arcabucer [**arcabusser**] : «Sortiren a rebre S. M. quatre companyíes en nombre de mes de dos mil soldats *arcabussés*», Miquel Parets, I, 37 v.º.

arcabucería [**arcabuçaría, arcabussería, arcabussaría, arch-**]: «fonch bella vista perqué la gent anava be en orde y havía-y molta *archabuçaría* en nombre de...», Ardits, IV, 132; Id., III, 389; Id., V, 230.

arcabucet (Valencia, XVI) : especie de pistola de arzón.

Arcades (Mas Comte de les —): masía prop de Perpinyà, prop de la qual romanen molts arcs de l'aqüeducte construit pels reis de Mallorca (noticia anterior a 1860).

Arcadia [**Archadia**] : «arribí en lo regne de *Archadia*», Francesch Alegre, 5.

Arcalés, llin. Arfà.

Arcalís, parroquia del partit de Sort.

arcàngel [**archàngel**].

Arcàngela, nom de dòna (1614).

arcangèlich : «lo princep *arcángèlich* que'ls comanda», Verdaguer, *Betlem*, 16.

Arcarons, llin. Barcelona; — provincia de Barcelona.

arcat [**archat**] : arqueado : «les celles altes e ben *arcades* e negres», Angels U., 40.

arcepèlech. V. **arxipèlach**.

arcet, instr. per a pescar, Jochs florals, 1867.

arch : **1**, arco (arma) : «lo Rey moro portava un *arch* de fletxa», Tirant, I, 57; 12.ª del Crestiá, c. 227; «It. un *arch* fletxer sens corda», Inv. Atarazanas, 1467; «*arch* de rotllo, per tirar als coloms» (XV o XVI). Cp. : «It. un *arch* rolloner bo», Inventari d'un calseter, Vich, 1507; «morts qui d'*arch* qui de ballesta», Canç. Saragossa, 299. **2**, arco (element arquit.) : «*arch* trihunfal», Mallorca, 1541; — **arc boterell, — escassà, — de mitx punt, — de nança de curdill, — de plech de llibre, — de punta de metlla, — de punt rodó, — former, — ovalat, — regler**, &. — En les construccions romàniques de Catalunya les linies d'*arquets cegos* són la ornamentació característica. **3, arch de Sant Martí** : «...e l'altre dia a hora de vespres levá's un orre temps de levant e feu un *arch* blau e vermeyl d'aquests que'n dien de *sent Martí*...», Cron. Jacme, 474.

arch-. V. **arqu-**.

Archesinda, nom de dòna (X, XI).

archiaca per **ardiaca**, Collacions, 233 v.º.

archiu. V. **arxiu**.

Archs (Santuari de la **Mare de Deu dels —**), en el terme de Santa Pau, prov. de Girona.

Archs, llin. Catalunya; — nom d'un carrer de Barcelona.

arcia [**arsia, arxia**] : un dels sis *mals usos* que s'aboliren el 1486. V. Const. de Cataluña, t. 13, l. 4, II; Pujades, IV, 335.

arciaca per **ardiaca** : «A un *arciaca* un seu majordom li feu un gran frau e l'*arciaca* li dix...», Legend., I, 321; Id., II, 44.

Arciró, llin. Barcelona.

Arcís, llin. Mallorca, XVII; — **Sant Arcís**. V. **Narcís**.

arçó [**arsó**] : arzón : «e les petites atxes portaven en la anella de

l'*arçó* de la sella», Tirant, I, 211; «e perqué tenía la falsa regna en l'*arçó* de la sella», Id., I, 90; Id., II, 248; Id., IV, 41.

arcova per **alcova**, Verdaguer, *Nazaret*, 86.

Ardalla, llin. Barcelona.

Ardamuy?, llin. Barcelona.

Ardebó, llin. Barcelona.

ardegas (Aràn) : instr. per a transportar herba.

Ardemí, llin. Barcelona.

ardent : «una llántea *ardent*», Valencia, 1329.

ardentment : «deu amar-lo donchs *ardentment*», Angels U., 47 v.º.

ardentor del sol, Bosch de la Trinxería.

Arderiu, llin. Barcelona, Girona.

Arderius, llin. Sabadell.

Ardévol [**Ardébol**], llin. Barcelona, Sans, Camp de Tarragona.

Ardey, llin. Barcelona, XVIII.

ardiaca [**ardi-, arti-, archi-, arci-, arxi-; -aca, -acha, -aqua, -ache; archidiaqua**] : arcediano : «*ardiaques* qui han manament sobre los diaques», Collacions, 231.

ardiaconat : «isqueren a la plaça Nova ahont descavalcaren davant lo portal de la dita plaça que es dejús la casa de l'*arcadiaconat*», Ardits, III, 441.

Ardichs, llin. Barcelona.

ardidar (anem a —) [**arditar**] (Centelles) : anem a la taverna a beure.

ardidesa: **1**, atrevimiento, proeza, ardid : fer l'*ardidesa* de... (Batet de Ribes). **2**, fet o dit molt enginyós (Empordà).

ardiment : ardimiento, valor; osadía, atrevimiento; hazañas: «com saviesa en la testa sta e *ardiment* en lo cor», Tirant, II, 358; 272; Doc. Arch., XXII, 272; Félix, I, 6; 12.ª del Crestiá, c. 224; «*ardiments* que fa», Orde Cavaylería, 26.

Ardiol, llin. Barcelona.

ardit, adj. : valiente, arrojado; atrevido : «per no saber les lurs costumes si sería *ardit* o covart», Tirant, III, 58; «era bon junyidor e molt *ardit*», Legend., II, 236; «l'om *ardit* qui no ha pahor», Angels U., 46 v.º; Tirant, I, 339; Id., II, 302; «Si no hagués provat la tua lealtat no sería *ardit* de dir-te los meus secrets», J. Esteve.

ardit, subst. : empresa, industria, recurso, estratagema, aviso, noticia, consejo : «e donaren per conseyl que no y entrássem ... E regoneguem que daven meylor conseyl e seguim aquel; emperó pesá'ns molt can no poguem fer aquel *ardit*», Cron. Jacme, 148; «car l'infant ... fo desbaratat e feyt presoner ab molts aragonesos e moltíssims qui'n varen ésser morts ab gran *ardit* del noble Lop de Luna, lo qual ab quatrecents ... los va donar cruel batalla...», Boades, 399; «era molt cruel, e era de molt petita statura, car era setmesó; mas emperó havía molt gran *ardit* en tots los seus affers...», Id., 392; «no volem que vingats encara tro que hajats altre *ardit* nostre», Coroleu, *Documents*, 25; «Nos havem cert *ardit* que'l Rey de Castella trametrá a nostra coronació un de sos fills, nebots nostres», Id., 107; «e axí aduyts-nos cert *ardit* de la cosa si será o no», Cron. Jacme, 376; «perçó que com ella era fembra de gran saviesa dava alguns *ardits* al Rey son marit», Boades, 410; «fo metzinat per *ardit* del rey», Id., 407. Cp. : «Manual de Novells *ardits*», que publicà l'Ajuntament de Barcelona : són les *resolucions, disposicions, ordes*, &. dels Consellers. **2**, moneda: «lo *ardit* que valía dos dinés en Barcelona, &., als 24 de novembre de 1654, lo baxaren a un diner fent crides reals», Miquel Parets, II, 113 v.º; Ardits, IV, 280.

Ardit, llin. Barcelona.

Ardóbol, nom de finca prop de Prullans, XVII.

ardor : «soffería molt gran *ardor* (en el Purgatori)», Legend., II, 191.

ardre, Dic. J. March.

ardura : «Com devets usar a tolre de la cara les *ardures* o bues que's fan algunes vagades per los peladors», XV.

arduu [**ardu**] : arduo : «fets *arduus*», Ardits, II, 46; «soferir coses *ardues*», 3.r del Cartoxá, 53; Angels, 69 v.º; «gran e *ardu* misteri de l'encarnació», XV; «*ardua* victoria», Francesch Alegre, 122 v.º; Peccador remut, 99.

arduytat : «l'aspretat e *arduytat*», 1.r del Crestiá, c. 103.

arech [**areg**], **arega** : «un parell de bous *arechs*», Vilatorta, 1442; «besties *aregues*», Const., 3.ª ed., 486. Cp. : «Jo sortiré per picar tots los poltres mal *aregs*», Unicorn, 43 v.º.

Aregall [**Aregail**], llin. Barcelona, Aiguafreda, Vich.

aregar [**aragar**] : ensenyar, instruir (les besties) per al treball. Ex. : ésser mal d'*aregar*.

Aregay, llin. Barcelona, XV.

Arema?, llin. Barcelona.

arena [**herena**, Tractat de ben morir, 59 v.º] : «...passaven (les mars) aytambé de l'altra part del castell sobre la *arena*», Cron. Jacme, 284; «perqué la senyoría sua laura en *arena?*», Tirant, III, 316; — **arena de ronyons** : mal de pedra, 1415; — **arena de pols** : salvadera; — **mal d'arenes**; — **hora d'arena** : rellotge d'arena (XIV); — Fr.: donar calça d'arena (Mallorca): dar tunda con sacos de arena.

arenal : «...sinó que donassen la proa en terra, endret de la ciutat, en un *arenal* que y ha...», Tirant, I, 312.

Arenal, llin. Catalunya.

arenc (XIV) : arengada.

arener, arenera [**aranera**] : salvadera.

arenga [**erenga**] : «*Erenga* o sermó fet al poble o a exército de gent d'armes», J. Esteve; «*arenga*», Dic. J. March.

arengada (XV, &.) : n'hi ha *d'ayguamunta, confites, paxetenques*, &.; «*arengades* en botes», 1580.

arengader : el qui porta arengades a vendre per les masíes.

arenola, Dic. J. March.

arent : sense parents ni *arents*.

areny : «en la rambla o en l'*areny*», Furs Valencia, 1.ª ed., a 2 v.º; «los *arenys* dessá ne dellá del Segre», Lleida, XV a XVII.

Areny, llin. Moià, XVII; Barcelona.

Arenyas, llin. Catalunya, Vich.

arenyench, natural d'Arenys.

arenyol, nat. d'Arenys d'Aragó.

Arenys, poble de l'Empordà, regat pel Fluvià.

Arenys d'Aragó, poble de la prov. de Terol, regat pel riu Delgàs.

Arenys de Mar, Arenys de Munt, prov. de Barcelona.

Arepunyà (XV) : Aremprunyà?

arer, arera, &. V. **erer, erera**, &.

Ares de Mestre, poblet del Maestrat.

Ares (Coll d'—) [**Aras**], de Camprodón a França.

aresaments. V. **arreaments**.

aresta : «car axí tremole com les *arestes* primes del blat que son mogudes per lo lebeig suau», Tirant, II, 338. Cp. : «tot gra d'*aresta*», *Veu de Montserrat*, 1881, 388; «*arestas* del bano», Bosch de la Trinxería, *Records*, 201 (*esquerdes del ventay*, Mallorca).

Aresté, llin. Lleida.

Arestuy, poblet prov. de Lleida.

Areuxi, llin. Barcelona.

Areyall, llin. Cardadeu.

argadells. V. **àrguens**.

Argalabert, llin. Barcelona.

argamassa [**arguamassa**] : «grossa paret de *argamassa*», Legend., I, 215; — escudella d'*argamassa*, feta de ciurons, alls esgrunats amb pell, salsa d'avellanes o ametlles amb pa torrat, un poc de pebre i

arròs, de què acostumaven dinar els cartuixos de Montalegre els diumenges i dijous d'Advent i de Quaresma.

argamussa (Felanitx), raïm.

arganell [**arganel**] : «It. vj. *arganells* de coll de que manquen dues poliges», Inv. Atarazanas, 1467; «e que hi metessen buçons e áncores e *arganels* e castells levadiços», Muntaner, 181.

arganells. V. **àrguens**.

argassons (Vich): àrgens de fusta.

argelach : argelaga?

argelaga [**arjalaga**] : aliaga; en algunes parts de Mallorca és així nomenada la ginesta.

Argelaga, llin. Barcelona, Girona.

argelagar : aliagar.

Argelaget, llin. Barcelona.

Argelagós, llin. Catalunya.

Argelaguer, prov. de Girona.

Argelaguet, llin. Catalunya.

Argelés, llin. Sans.

Argelet, llin. Barcelona.

Argelich, llin. Barcelona.

Argeló, llin. Granollers.

Argemí, llin. Catalunya.

Argemir, llin. Vich, XVI.

Argemira, esposa o viuda d'Argemir (XVI).

argenç [**argens**], pes.

Argensó, llin. Barcelona.

Argensola, prov. de Barcelona.

argent : **1**, plata. **2** (Mallorca), argenç, adarme. **3**, moneda.

argentada : «*argentada* ... e altres mil lavadures e untaments», XV.

argentar (XVI) : platear.

argenter : **1**, platero : «Yo la he mostrada als *argenters*, qui de pedres s'entenen...», Tirant, I, 354; Doc. Arch., XL, 254. **2**, «De l'*Argenter* de la Nostra Cuyna : ... Emperamor d'açó un hom apte volem a ells (los cochs) ésser liurat qui de la cuyna *argentari* sia nomenat e cascún dia a hores degudes en la dita cuyna foch encendre no oblit e olles e calderes ab aygua pos sobr'aquell...», Doc. Arch., V, 58. **3**, «...començá a fer una cava pregón e longa a *argenters*», Desclot, 86.

Argenter, llin. Barcelona.

Argentera (L' —), comarca d'Evissa enclosa en el districte de Sta. Eularia.

argentería : obra d'argenter : «Tirant feu venir lo trompeta e doná-li la letra e una jornea tota de *argenteria* e cc. ducats, e dix-li...», Tirant, II, 212; «la cuberta de la bahina fos de brocat o de carmesí brodada de perles o de *argenteria*», Id., I, 258; «no gosen portar brodadures ne *argenteria* en vestidures sobiranes ne jusanes», Mallorca, 1420, *Almanaque balear*, 1879, 133.

Argentí, llin. Catalunya.

argentina : gatosa, Bosch de la Trinxería, *Recorts*, 162.

Argentó, llin. Barcelona.

Argentona, prov. de Barcelona.

argentpel, **argentpellat** : «Item *argent pel* e or peil, la dotzena...», Perpinyà, 1284; «...venen portant en les cames de paper engrutat *argent pellat* e altres coses les quals no cur dir», Tirant, I, 232.

argent viu [**argentviu**] : azogue: «...e pres *argent viu* e sal mitre e vidriol romá ab altres materials e feu de tot unguent...», Tirant, III, 296; «tots tremolaven continuament així com fa l'*argent viu*», Legend., II, 257; Fr. : semblar, ésser un *argent viu* : no sab o no pot estar quiet.

argeps (Tortosa) : morter de calç i arena.

Argerich, llin. Barcelona.

arges (Aràn) : instr. per a trasportar l'herba damunt la cavallería.

Argés, llin. Barcelona.

Argibau, llin. Barcelona.

Argifaga, llin. Barcelona.

argila : arcilla.

Argila, llin. Barcelona, Granollers.

Argilaga, llin. Granollers.

argilench : arcilloso : «la terra era molt *argilenca*», Tirant, III, 233.

Argillà, llin. Vich.

Argimbau, llin. Barcelona.

Argimón?, llin. Barcelona.

Argolell, nom d'una vall d'Andorra.

argolfa. V. **golfa**.

argolí (Capellades) : pica on depositen la pasta per a fer paper.

argolla : «ahont hi posavan los delincuents», 1807; «En lo mitg de la plaça de S. Magí sempre havían tingut y tenían una *argolla* y un cep», 1606, Moss. Segura, 85 ✠; — cèrcol ample de llauna per a ficar-lo dins del calçat i posar-hi la mà per cosir-lo.

argollar : 1, enganxar l'argolla al braç del carro per medi del pern. 2, s'*argollen* els carros que's topen i detenen per les argolles de ses rodes quan passen en direcció oposada per lloc estret. 3, arreplegar; ensopegar. Ex. : han *argollat* un gendre; tal noia ha *argollat* un mal marit; jo m'*argollava* a ser-hi; a veure si el puc *argollar* a córrer. 4, embestir, córrer; pendre un camí amb molta pressa (S. Joàn Despí).

argonía (Maó, vulg.) per **agonía**.

argudell (Besalú), especie d'oliva.

Argudiu?, llin. Barcelona.

argue : 1, árgano : «e posaren-se cent hómens a l'*argue* e començaren molt fort a vogir», Tirant, I, 323, 322, 324; «*arguen* a ops de la nau traure o varar», Capmany, *Lib. del Consulado*, 366; «un *argue* nou ab son mujol e soles», Inv. Atarazanas, 1467. 2, cove quadrilong amb quatre pals als angles per a trasportar-lo com un baiart.

arguellat (Valencia) : escarransit, flac.

àrguens [**àrgans**] : 1, arreu de transport pels animals de bast (s'hi porta palla, llenya, fems, gerres,&.). **Fr.** : quins *àrgens* que porta : se diu de l'aviram que va coc piu amb les ales eixamplades.

arguer, llin. La Roca, Vich, Cardadeu.

Arguet, llin. Barcelona.

argullar. V. **argollar**.

Argullol, llin. Barcelona, XVIII.

Argullós, llin. Barcelona, XV.

ariadés. V. **ara y adés**.

Ariant, possessió del terme de Pollensa.

Aribau, llin. Barcelona.

Aribet, llin. Barcelona.

ariçar, ariçó. V. **eriçar, eriçó**.

ariditat, Verdaguer.

Ariet?, llin. Figueres.

arigany, especie de bolet.

Arigós, llin. Barcelona.

Arija, afluent del Llobregat.

Arijà, llin. Barcelona.

arijol [**aritjol, arinjol**] : zarzaparrilla (Sin. : *eura espinosa, matavelles, sarsa del país* o *d'Espanya, artiga*, Bal.)

Arimany, llin. Barcelona, Folgaroles, Vilanova i Geltrú.

Arimón, llin. Barcelona.

arinyol. V. **arijol**.

Arionya?, llin. Mallorca, XVIII.

Arís, llin. Barcelona.

Arisa, llin. Castellterçol.

ariscle : «tot l'artifici qui vui es en lo molí sia del dit A. L., exceptat les tremuges, e'ls martels e'ls *ariscles*», Perpinyà, 1368.

arisméticha : «...e la *arisméticha* de Nichomachi, pare de Aristótil», Boeci, 4.

Arisó, llin. Vich, Berga.

Arissa, llin. Alella.

arissó. V. **eriçó**.

Arissó, llin. Barcelona.

arístol : 1, «ab los *arístols* de les lances daven a les portes», Tirant, IV, 15; «E lo dit Rey meravellant-se de les dites criatures, ab l'*arístol* de la lança ... girá-les, e la una de les dites criatures ab la man pres la lança e estrengué-la-y», Legend., II, 189. 2 (Prov. de Lleida), panadís.

aristología : «Contra epilepsia: ...Item *aristología* qui ha la fuylla ab gran vermeyll de part dins axí com a cirera...», Tresor de Pobres, 19.

Aristòtil : «com diu *Aristótil* en la sua Eticha», Angels U., 117; «*Aristótil*, gran philosoph», Tirant, IV, 324.

aritja, aritjes (Mallorca), planta espinosa.

aritjol. V. **arijol**.

arjalaga. V. **argelaga**.

arjau : caña del timón.

Arjó, llin. Barcelona, Lleida.

Arles, llin. Barcelona, XVI.

arlot : rufián, Doc. Arch., VIII, 134; «in lingua catalana equivale a *improbus, nequam, nebulo*», J. Pillito, *Istruzioni*, &., del 1338; «l'hom doble e de dues cares no es preat en res ... ans es axí com un *arlot* insensat que deu ésser per tota res deshonrat, car val menys que una vil fembra putana...», Eximenis; — bordegàs, minyó [Cp. **atlot, al·lot**]: «E com trobá sant Agostí aquell fadrí riba la mar volent buydar l'aygua en un clot, li dix : *Arlot*, que penses fer?», J. Roig, 133; «A veguades nos escarneix e'ns truffa, ço es com nos veu fer obres de minyons e de *arlots*», Angels, 70 v.º.

Arlot, llin. St. Julià de Vilatorta, 1442.

arlotería : «...veu que aytal muller no es berguanta ne consentría a moltes malvestats e *arloteries* a les quals consentiría una gran tacanya...», Dones, 36 v.º.

Arloví, llin. Lleida, 1359.

Arlubins ?, llin. Barcelona.

Arm, llin. Barcelona, XVIII.

arma: **1**, «*armes* de offensió e de defensió», 12.ª del Crestiá, 274; «(*armes*) son de IV maneres : les unes que's vesten et calçen; les altres que's cinyen; les altres que posen davant si; e les altres ab que firen», Doc. Arch., VI, 37; «e armá's de totes ses *armes*, les quals segons costuma d'aquell temps staven damunt la sepultura del cavaller», Legend., II, 285; — **fer armes**: «eren XV (naus) e totes *fehien armes*», Tirant, I, 290; «e volguera *fer armes* retretes e aprés fer-les a tota ultrança», Id., 189; «e no es stat negú qui novell cavaller se sia fet que no haja *fet armes* civils o criminals», Id., 140; — **pendre armes**: «...dones, minyons e vells, e coxos, e spatllats, e altra gent qui no era per *armes pendre*», Boades, 360; «...e si lo mal pogués *armes pendre*», Tirant, II, 335. **2**, escudo de armas, insignias, senyals: «en les spatles de la cadira pintades les *armes* en una planxa d'or o d'argent», Tirant, I, 258; «no sens gran causa foren donades al Rey de França les *armes* que te, car per manament de Nostre Senyor li foren trameses per un ángel tres flors de liri...», Tirant, I, 296; Ardits, II, 215; — **a armes! a armes!**, Cron. Jacme, 69.

arma [**arme**] per **ànima** : «Senyors, auríem obs a honrar sen Michel e'ls angels de Deu que els nos defenen la nostra *arma* de poder del diable», XIII o XIV, Ms. de sermons de la Seu de Barcelona; «E'm guardats, dona, salvament l'*arme* e mon cos e mon seny...», Doc. Arch. XIII, 154; «Com l'*arme* del cus (sic) exirá...», Id.

armada : «E tots ensemps partiren e navegaren tant que...; e negú de tota la *armada* no sabíen hon anaven sinó sol lo Rey», Tirant, I, 365; «quant varen saber los grans dampnatges que'N Roger de Luria ab lo seu estol de galees e altre navili havía feyt a l'estol dels francesos, com havía rompuda e desbaratada la lur *armada*...», Boades, 369; «La talaya que está en lo cap de la muntanya diu que la *armada* se mostra venir a veles plenes», J. Esteve; Ardits, III, 409, 410; — **fer armada** (Manacor) : comprar animals jóvens (porcells,

anyells, &.) per tornar-los a vendre en ésser més grossos.

Armadà, llin. Catalunya.

Armadans, llin. Terrassa, Parets, Barcelona.

Armadàs, poble de l'Empordà.

armadís : «Com alguns enemichs al Senyor Rey e per conseguent a sos vasalls e encara alguns corsaris e altres manants e senyoragants fustes *armadisses* dempnagassen les fustes o vexells de molts sotmesos del dit senyor Rey...», Ardits, II, 73; «una nau grossa armada de genovesos ab un laut *ermadís* (sic)», Id., 308.

armador : «...qui les armes nostres diligentment guart», Doc. Arch., V, 81; — «*armador* de galeres», Capmany, *Mem.*, II, 410.

Armadós, llin. Girona.

armadura. V. Regiment de Prínceps, c. 279; «E jassia que aquestes armes sien de moltes maneres, peró totes tornen a dues maneres: las unes que son per a defendre lo cors, per que son dites *armadures*», Doc. Arch., VI, 37.

armallar (Badalona) : agafar en les malles de pescar.

Armandía, llin. Barcelona.

Armangué, llin. Barcelona.

Armans, llin. Esparraguera.

Armant, llin. Barcelona, 1494, XVIII.

Armanyà, llin. Vilanova.

Armanyach, llin. Barcelona, 1467.

armanyagués : partidaris de Bernat d'Armanyach, Boades, 419.

armar : «desplegat son arnés, se feu *armar*», Curial, 33; «It. un capell d'*armar* de ferre», Inventari Mallorca, 1345; «*armats* la meytat ab pavesos e lanças e l'altra meytat ab ballestas...», Callicio, 70; — «e pregá'ls molt afectuosament que deu galeres que y havía que les fessen *armar*», Tirant, III, 258; «lo senyor de la galea o del leyn *armat*...», Cost. de Tortosa, 101; — **armat en blanch** : «anava tot sol sobre lo carro emparamentat *armat* tot *en blanch* ab l'espasa nua a la ma», Tirant, I, 54; «En aquest dia per XII cavallers *armats en blanch* a peu fonch fet torneig en lo carrer ample...», Ardits, IV, 2.

armari «*Armari* de libres o scriptori o studi...», J. Esteve; «*Armari* o finestra en la paret : Risca.», Id.; «lo rey feu fer iiij *armaris* molt be apparellats e daurats e ben guarnits de part de fora», Flos Sanct., 320; «un gran *armari* de fust mijanat ab dues tancadures», Inventari Vich, 1412; «un *armari* de fust portátil de tres cases», Inventari Vich, 1423; «tot fonch mes en l'*armari* de l'arnés», Inventari Torre den Barra, 1430; «que per ço los senyors diputats manassen traure dit nou redrés, lo qual estave tancat en lo *armari* de la ánima ab lo procés del bras eclesiástic...», Ardits, V, 490; **armari del vidre**: armari en el menjador per a guardar la vaixella; — fig. : interior del cos : «li doná un lavatori que li regirá l'*armari*», Francesch de la Via, e 5.

armariat : ço que conté l'armari. Ex. : tenía un *armariat* de plats, de llibres, &.

armat (Menorca), peix.

armatoç : «Una ballesta d'acer de mont ab son *armatoç*», Doc. Arch., XXVI, 262.

Armedó?, llin. Barcelona.

Armejach?, llin. Barcelona.

armejar : fer armes, guerrejar, A. March, 99.

armeles (Valencia) per **ametles**.

armella: anella (Conca deTremp); anella de ferro molt grossa (Mallorca); aldaba en forma de anillo (Tortosa); — instrument d'astrología. V. A. Bof., *Trobadors nous*, 495.

Armella, llin. Barcelona; Palma, 1664.

armellat de arada (Menorca) : la part de ferro que hi entra?

Armendaris, llin. Barcelona, 1465.

Armengau, llin. Catalunya, 1655.

Armengol : Hermenegildo ⚔.

Armengol, llin. Catalunya, Mallorca.

Armengot, llin. Castelló de la Plana.

Armengou, llin. Ribas, 1404.

Armengual, llin. Palma, XVII.

Armenguer, llin. Barcelona, 1737.

Armenter, prov. de Barcelona.

Armenter, nom d'home.

armenter : ramat de bestiar boví i cavallar.

Armenteres [**Armenteras**], llin. Catalunya.

armer, armería [**armaría**] ⚔.

Armés, llin. Vich, XIV.

Armessén, nom de dòna (XIV), Doc. Arch., XXXIX, 99.

Armestí?, llin. Barcelona.

Armet, llin. Barcelona.

armilla : chaleco : «*armilla* de bombosí ab mánegues», Inventari Cervera, 1789. (Sin. : *guardapits*, Mallorca; *jupetí* o *xupetí*, Lleida.)

armillera : la dòna que cus solament armilles.

Arminia : «lo Rey d'*Arminia*», Ardits, I, 16.

Arminyana [**Armiñana**], llin. Catalunya.

Arminyó, llin. prov. de Barcelona.

armó : armón, Francesch Barra, 1642, 7.

armoniach, XVI, Ml. Dies, 163 v.º.

armoría (XVIII) : arte o ciencia del blasón.

armusser [**armuser**] : «Pague a l'*armusser* per unes cuyraçes que havía gornides de scodat blanch...», Brunyola, 24; «Yo (lo capitá general de l'exército del Principat) he gran necessari un *armusser*, un seller e un bon maneschal», Doc. Arch., XXII, 276; Quadrado, *Germanía*, n. 180.

arn : 1, planta : «Brots de *arn*: Conditura lupulorum», J. Esteve, c 3 v.º.

arna : 1, buc d'abelles, rusc: «la mel de la *arna* de les abelles», Isop, 152. 2, aparell fet de canya per a guardar els arbres tendres (Mallorca, *caera*). 3, polilla : «com *arna* gasta les vestidures...», XIV; «*Arna* : Tinea», J. Esteve. 4 (Mallorca), caspa.

Arnabat, llin. Barcelona, Vilafranca del Panadès, Montblanch, &.

arnadí [**arnaví**] (**caçola d'—**) (Valencia): 1, menjar fet de carabassa dolça, &.; és costum menjarla el dijous i el divendres sants. Cp. : «caçoles de *arnaui* e altres menjars», XV. 2, especie de cazuela.

arnadís : fàcil d'arnar.

Arnaldich [**Arnalich**] (XIII, XIV), dim. de **Arnau**.

Arnalich, llin. Tarragona.

Arnalot, llin. Barcelona, Seu d'Urgell.

Arnalt (XIV) : Arnaldo.

Arnaltó, nom.

arnall (Sagarra), planta.

Arnall, llin. Figueres, Girona.

arnar-se : apolillarse.

Arnau, llin. Catalunya; nom de fonts.

Arnaua (XIV) : Arnalda.

Arnaudies [**Arnau Dies** ?], llin. Barcelona, XVII, XVIII.

Arnaus, llin. Barcelona, Sabadell.

Arnauter, llin. Cervera, 1393.

Arnautó, llin. prov. de Girona.

Arnavat, llin. Catalunya.

Arnelich, llin. Barcelona.

arnella [Cp. **armella**] : «Cortines de veyeta verda ab sas *arnellas* de llautó y sas barretas», Inventari Cervera, 1789; «Una calaxera ab vuyt *arnellas* de llautó als quatre calaxos», Id.

Arnella, llin. Barcelona.

arner, ocell.

arnera. V. **arna** 1 i 2.

Arnera, riuet de la prov. de Girona.

arnès : «...e se feu armar de l'*arnés* que se havía fet fer», Tirant,

II, 237; «e encontrá lo Rey per mig dels pits ab tal força que l'*arnés* no li valgué res e lançá'l mort per terra», Id., IV, 41; «E cascuna d'estes tingua una armanura de cap. E com los embaxadors passarán veurán l'*arnés* luyr pensarán que tot es gent d'armes», Id., I, 42; «*arnesos* axí de ferro com de cuyro o qualsevol sort que sien, paguen...», Memorial, &. Valencia, XVI, XVII; «Si com l'*arnés* d'acer a colp s'engruna e lo de ferr'un petit colp lo passa...», A. March, 129 v.º; «quatre *arnesos* molt be febrits e be en punt», Tirant, I, 192; «*arnés* de cama e de cuxa», Inventari Torre den Barra, 1430; «lo cavaller portava lo *arnés* de les cames de paper engrutat cubert de fulles d'argent, que propiament paría *arnés* de cama e de cuxa», Tirant, I, 215; «E en aquella cama no portava *arnés* negú sinó en la sinestra», Id., II, 373; «ferí'l a la cuxa, mas ab l'*arnés* que portava la fletxa no pogué passar», Id., I, 57; «Aprés deu ésser levat tot l'*arnés* que lo cavaller porta axí de les armes ofensives com defensives», Id., I, 106; «vos offir dar-vos una peça de *arnés* de avantatge, puix no sia la espasa», Id., I, 218; «prestament nos fom armats ccc hómens, tots ab *arnés* blanch», Id., I, 236; «armats de *arnesos* blanchs e de cuyraces...», Id., II, 306; «E la un dilluns junyen ab *arnés* real e l'altre ab *arnés* de guerra», Id., I, 128; «on se son perdudes cuyraces e tots *arnesos* que tenien...», Doc. Arch., XXII, 277, 278; «Vuy ... se son calats tres hómens de la força. ... Los qui 's son calats se son calats ab tot lur *arnés*...», Id., 33. Cp. : «a les dònes sempre'ls manca qualque pessa d'*arnés*», A. Saisset; fig. : «Segons lo guany fes lo després e no consumes lo teu *arnés*», Turmeda; — «...apleguaren molts rocins de Túniç ... qui havíen aquí desembarcat e molts *arnesos* e cubertes de cavalls...», Tirant, IV, 9; Prior, 177 v.º. **2**, «vestits, robes, ligars calçars o altres arreaments; ... vels, sávenes, capells, gaudayes e semblants *arnesos*...», Mancebía, 39, Valencia, 1383; «puixen ordenar, contrenyir o vedar a tots los confrares e confraresses de no portar *arneses* d'aur ne de argent ne de pedres precioses ne de perles en vestidures...», Doc. Arch., XL, 220; «que l'abrigall de les dones peccadores no haja alcún *arnés* e guarniment d'or, d'argent, de perles...», Mancebía, 46, Valencia, 1383. **3**, «*arneses* d'esgleya», 1346;—«*arnesos* de cuyna», Ardits, I, 115.

Arnés, poblet de la prov. de Tarragona.

arnesat : «...cavalcá sus un gran e molt bell cavall *arnesat* d'un bell arnés de vellut negre...», Ardits, II, 378;

arniar, arniet : relinchar, reninchо.

Arnifé ?, llin. Barcelona.

Arnilé ?, llin. Barcelona.

arnioles (Barbens, a l'Urgell), planta punxaguda que's fa entre'l blat (Sin. : *blanquielles*).

Arnó, llin. Barcelona.

Arnobí, llin. 1562.

Arnolf, nom d'home, 1359. Cp. parroquia de *Puigarnolf*.

arnós (Mallorca) : caspós.

Arnús, llin. Barcelona.

Aro (**La Vall d'**—), a l'Empordà.

arol. V. **erol**.

Arola, llin. Catalunya.

Arola (**Font den** —), prop de l'Espluga de Francolí.

Arolas, llin. Barcelona.

Aroles, llin. Barcelona, 1579; Mallorca, 1637.

Aroles [**Eroles**] (**Ses** —), masía de Ridaura, a la Vall d'Aro.

Arolles, llin. Barcelona, 1580.

aroma : borleta que fan els passamaners, dita així perquè estrafà la flor de l'aromer.

Aromà, llin. Arenys de Mar.

Aromacor ?, llin. Barcelona.

aromar : perfumar (usat pels floralistes).

aromatari : «rich metge *aromatari* e unguentari», J. Roig, 104 v.º.

aromàtich (XV, &.).

aromer : aromo ⚹.

Aromí, llin. Barcelona.

aromisar per **aromatisar**, Jochs florals, 1862.

Arota?, llin. Barcelona.

Arovitx, llin. Olot.

arpa : **1**, arpa : «lauts, *arpes* e altres sturments», Tirant, IV, 306; «una *arpa* menys de cordes», Inventari Vich, 1434; «It. dues *arpes*, la una cordada e l'altra desacordada», Inventari Vich, 1445. **2**, instrument ganxut de ferre: «Veé que'l diable ab un *arpa* ab tres ganxos de ferre li arranchava la ánima del cors», Collacions, 203; «Una curriola stant en un cabiró en la teulada ab una *arpa* de ferre», Inventari Vich, 1399; — instrument de tres ganxos de ferro per traure els fems de les estables, arrencar la palla, &.; — «Id. unes *arpes* de traure poals del pou,» Inventari Vich, 1493. **3**, urpa : «*arpes* de leó», XV, XVI. Frs. : posar l'*arpa* sobre o damunt : agafar; ésser tocat de l'*arpa*, fer córrer l'*arpa*: se diu del que s'apodera del que no és seu.

Arpa, llin. Suria, Barcelona, Girona.

Arpàn?, llin. Sans.

arpana : «It. dues *arpanes* ab lurs aspes», Capmany, *Mem.*, II, 412.

arpar : coger, robar, pillar.

Arpé, llin. Barcelona.

arpejar la terra (amb els arpiots?) (Perpinyà).

arpella (Mallorca), ocell de rapinya : alimoche.

arpellar : netejar la terra amb les arpelles.

arpelles [**arpellas**] : instrument de conreu amb dues o més puntes. (Sin. : *rascles*, *rampill*.)

arpellot, ocell de rapinya.

arpellut (Vich) : el qui té les ungles llargues i rapa.

arpia [**arpias**, **arpies**] : càvec de tres puntes per a treure els fems, arrencar la palla, &.

arpió : «tota la vexella era de coure, olles, calderes, losses, *arpions*...», Flavi Joseph, lib. 8, c. 3.

arpiot (Vilafranca) : aixada doble per a cavar profundament la terra; — **arpiots** : **1**, instr. de conreu, té dos becs de grua llargs i paral·lels (Pla del Llobregat) (Sin. : *tràmacs*, St. Celoni; *arpelles*, Tossa). **2**, pal amb tres ganxos de ferro per a traure objectes del riu, pescar, &.

Arqué, llin. Barcelona.

arquebisbal : «coronat d'*arquebisbal* corona», 1513.

arquebisbat [**archebisbat**, &. V. **arquebisbe**. &.] : arzobispado.

arquebisbe [**archebisbe**, **arcabisbe**, **archabisbe**] : arzobispo : «lo Sant Pare apostoli, e'ls cardenals e'ls *archabisbes* et bisbes...», Doch. Arch., XL, 162; Legend., II, 49; Angels U., 124 v.º.

Arqueda ?, llin. Barcelona.

arquella : «en la *arquella* dels papers», 1689.

Arquells, nom d'una rectoría del bisbat de Vich.

arquer [**archer**] : «Dien los anglesos que molt mes val menar ab si *arquers* que balesters ... Mas l'*arquer* ab menor dificultat tira que lo balester e per conseguent pus sovín pot tirar», 12.ª del Crestiá, c. 314; «v. milia franchs *archers*», Tirant, II, 384; Doc. Arch., XXII, 322.

Arquer [**Archer**], llin. Barcelona, Arenys de Munt.

arquera (Aràn) : espitllera.

Arquera, muller de N'Arquer.

Arqués, llin. Barcelona.

arquet (**fer l'** —).

arqueta : «...d'argent tota daurada», regal de la ciutat de Barcelona a Karles de Viana, Ceremonial, 17 v.º, Arch. mun.

arquetjador : «J. M. parayre *arquetjador*», Quadrado, *Germania*, n. 336.

arquetx : recuento de lo que hay en la gaveta o caja en las casas de comercio, establecimientos tesoro, &.

arquibanch [**artibanch**] : arquibanco : «un *arquibanch* o caxa gran ab sa tancadura», Inventari Vich, 1403; «un *arquibanch* ab tres calays ab lurs tancadures», Id.; «Un *arquibanch* ab petges larguet ... It. un *artibanch* gran ab petges», Id., 1423; «Lo dit die foren liurats per mi ... tres draps de ras ... e los IIII bancals verts vells qui stan reservats en l'*artibanch* de l'atzur...», Ardits, II, 185 186; «en lo *artibanch* hon stan les altres banderes...», Id., 31; — «Caxa o *artibanch* de pa», J. Esteve.

arquilla [**archilla**], **arquilleta** [**archilleta**] (XVI, &.) : «*archilla* de noguera xiqueta», 1541; — en Gerona llaman *arquilla* al maridel para calentarse las señoras, al cajón con rejilla para poner lumbre.

Arquimbau, llin. Barcelona, Vich, Centelles.

arquimesa [**archimesa**] : «...que li donassen la clau que'ls prometía que la tindría dintre sa *archimesa*...», Ardits, IV, 275; Id., V, 464; «Una *arquimesa* vella ab calaxos de àlber, ab lo peu del mateix y tota lisa», Inventari Valencia, 1585; «*arquimeseta* de noguer», 1669.

arquitecte [**architecte**] (XVII, &.)

arquitector [**architector**] : «*architectors* e maestres de fer obres», Collacions, 251.

arquitxó, dim. de **arch**.

arquiva [**arquiba**] : dipòsit d'aigua potable en les naus.

arrabaçar [**arrabassar; arrebaçar, arrebassar**] : traure les rels i rabasses de les garrigues o boscos desboscats per fer-ne artigues rotes, &.; arrancar, desarraigar; — se diuen *arrebassadors* els treballadors qui netegen els boscos de castanyers, avellaners, etc., perqué creixin amb més ufana.

arracada [**arrecada, recada** Mallorca; **-chada, -quada**] : «*arracades* de cristall vermell», Inventari Cervera, 1789; «Dins una capsa de vori rodona hi ha dos parells de *arrequades* : lo parell major ha cascuna *arrechada* tres perles...», Inventari Torre den Barra, 1430; «*arrecades* de nou llaccins encastats en or», Inventari S. Joàn Despí, 1795; «botons de *arrecades*», XVIII.

arracerar. V. **arrecerar**.

Arracó, XIV; ara, **Sarracó**.

arrafoll [**arrefoll**] (Mallorca): reny, aixabuc.

arrahonar. V. **rahonar**.

arrailar (Valencia) : arraigar.

arraix [**arrax**] : 1, arraez : agafaren una barca turca y penjaren lo *arrax*», Miquel Parets; «*arrays* de quatre galiotes de moros», 1643. Cp. «lo infernal *arraix*», Perpinyà, 1644. 2, tacaño (Camp de Tarragona) un home que és més *arraix* que un ganxo de cercapous.

arramadar [**arremadar**] : formar un ramat.

arramassador (prov. de Lleida): el qui recorre els pobles comprant l'aviram, ous, &.

arramassar (Vallès, &.): replegar, recollir, aplegar.

arramat (Vich) : formant ramat : «van tots ben *arramats*».

arrambada : empellón; embestida, aixabuc.

arrambar (Mallorca, Plana de Vich, &.) : acostar, atansar.

arrambatge; Fr. : tenir mals *arrambatges*.

arramblador [**aramblador**] : «en los barcos la cornisa de la obra morta o sia la barana que corre per damunt lo casco» (XIV), E.Toda; «*aramblador* de popa», Capmany, *Mem.*, II, 412.

arramida : «en la ciutat de Tortosa ... no son batayles, ne deuen

ésser *aramides...*», Cost. de Tortosa, 2 v.º.

arramir. V. **arremir**.

arrampa : «It. una vergueta d'or per *arrampa*», Doc. Arch., XXII, 191.

arràn [**a ran**] : tallar *arràn* els cabells; — *a l'arràn* del foc (Vich, &).

Arràn, llin. Barcelona.

arranar : tallar a ran.

arrancadura, Dic. J. March.

arrancar [**arranquar**] : desenvainar : «...sentint los nostres que los enemichs venían, *arranquen* les spases...», J. Esteve, p 6; «Ab lo coltell *arrancat* vengué devés mi: Evaginato ... gladio», Id., a 2 v.º; «Stava ab la spasa o coltell *arranquat* sperant que ixquessen», Id., r 8; — V. **arrencar**.

arranch [**arranc**] : coix.

arranjar [**arrenjar**] : arreglar, disponer, preparar; *arranjar* el sarró : prepararse para partir.

arrap [**arap**] (Valencia) : arrapada, grapada. Ex. : pegar un *arrap*, barallar-se a *arraps*.

arrapadís : se diu de les plantes que s'arrapen com l'eura.

arrapament (XIV, XV) : arrobamiento : «algún *arrapament* qui'l retés franch e absolt de les penes que soffer en los cors», Angels U., 14; «Moisés in raptura o en *arrapament* veu Deu», Ms. Gayangos.

arrapar [**arrepar**] : 1, arrebatar, quitar con violencia o fuerza: «fon-li *arrapada* la ánima e levada a diverses lochs...», Legend., I, 221; «fo *arrapat* en sperit fins al terç cel», Angels U., 12 v.º; «lo jove que Deu pren, Deu lo vol y l'*arrapa* del mon perqué lo peccat...», Ritual Girona, 1550, 115; «e la fembra fou *arrapada* per l'Esperit Sant», Legend., I, 81. Cp. : «Si l'home ho fa per força *arrepant* la verge, en aytal cas deu pendre mort si donchs la dona axí ahontada no'l volía per marit», Dones, 159; refl., arrobarse : «aprés *se arrapen* en la celsitut de la sua saviesa», Angels U., 13. 2, coger, aferrar. 3, arañar: «e Ipólit e molts altres qui ab les mans se *arrapaven* la cara e dant del cap per les parets», Tirant, IV, 358; Id., III, 133, 241; Legend., II, 241; Curial, 130.

arrapat, pp. de **arrapar**; estar *arrapat* : estar arrobado, extasiado: «despuys que estech *arrapat* en lo goig de paradís», Angels U., 13 v.º. Cp. : «stant *arrapat* Adam, Deu tregué una costella del seu costat sinistre e feu-ne Eva», Ms. Gayangos, c. 18.

arrapinyar-se : agarrarse.

arrapis (**anar—**) (Tortosa) : anar de grapes.

arrasar (**s'—**) (Rosselló) : afaitar-se.

arrastrat, cast.?

Arrat (**Son —**), prop de Palma.

Arrau, llin. Barcelona.

arraulir : ajupir, acotar : «...y tirant-se-li al demunt d'una gorjada l'*arrauli* y estrenyent-lo fortment...», Jochs florals, 1864, 104;— **arraulir-se** : arrupir-se, arrufar-se, arronsar-se.

arraulit : arrupit, acurrucado, encogido.

Arraut, llin. Barcelona, Puigcerdà.

arraval. V. **raval**.

arravatar-se : arrebatarse, enfurecerse : «Rey, es açó per vos que vos *vos arravatets* tantost e tan fort?», Cron. Jacme, 370; «E Nos veem que'l conseyl *se arravatava...*», Id., 54.

arrax. V. **arraix**.

arraxot (Panadès), insult. Cp. **arraix**.

array. V. **ray**.

arreaments [**arresaments**] : arreos, adornos : «honestament ornades e sens *aresaments* desonests», Dones, c. 28; «It. en l'altar de ... son los *aresaments* seguents : creu, dos canalobres de ferre...», Inventari S. Feliu de Torelló, 1438; «Vestits

o robes, ligars o calçars o altres *arresaments*», Mallorca, 1384, Leyes suntuarias.

arrear [**arrehar, arresar; are-**]: adornar, ataviar : «Robes per *arear* l'altar de la capella...», Inventari, 1480; «La casa ben composta e *arreada*», J. Esteve; «e si's va *arrear* molt altament de ses vestadures», Xalabín, l 2; «cavaler pobre qui no's pot *arrear* de batalla», Usatge 50; «la Reyna tenía les dames de sa companyía molt be *aresades* segons lur gran estament de tots los arreus que mester havíen», Tomich, c. 44; «la Seu fo *arresada* molt sollempnament», Ardits, I, 260.

arrebaçar [**arrebassar**]. V. **arrabaçar.**

arrebastar : «l'ona enfurismada li *arrebastá* el timó», Ms. Verge Montserrat.

arrebatada (tocar l'—) : tocar el darrer toc de la missa o ofici.

arrebax, Dic. J. March.

arrebossar : **1,** cobrir les parets amb una capa de morter, de guix [**rebossar**]. **2,** recoger (las sayas, &.).

arrebregat. V. **rebregat.**

arrecada. V. **arracada.**

arreçar, Dic. J. March; J. Esteve, o 5 v.º.

arrecerar [**arresserar, arreserar; arra-**] : posar a recés.

arredolar : «vida ... *arredolada* o pervenguda a tant lega infamia», J. Esteve, c 5 v.º; «La ha portada o *arredolada* : Impegit», Id., i 5; «...dels cossos morts qui no se son poguts soterrar e van per lo camp *arredolant* fins a les portes de les nostres tendes», Tirant, IV, 49.

arreduir-se (XVIII) per **reduir-se.**

arrefoll. V. **arrafoll.**

arregany. V. **regany.**

arregar. V. **regar.**

arreglador de professons (Valencia) : manifasser.

arregnar (XV) : posar les regnes a un cavall, fre a una passió, &:

arreguines : «Se ha comprat la asta de ferro ab panell y *arreguines* per posar en la agulla del campanar de Santa Catarina», Lumen Domus, 252.

arregussar (Mallorca, Centelles, &.) el vestit, les faldilles, una cortina, &. Cp. **arrebossar 2.**

arrehar. V. **arrear.**

arrel, arrelam. V. **rel, relam.**

arrella. V. **rella.**

arremadar. V. **arramadar.**

arremangar. V. **arromangar.**

arremassar. V. **arramassar.**

arrematat. V. **rematat.**

arrembellar-se (Ripoll) : enfilarse, irar-se, enfurismar-se.

arremesa : arremetida : «...ab altres barques anaven trompetes per senalar la *arremesa...*», Ardits, V, 455.

arremetre : «...els cans *arremeteren* a la loba», Boades, 424.

arremir [**arramir, aramir**] : «...qui traurá coltell o espasa, o *arramirá* lança o parará ballesta...», Costumes de Miravet, XIV; «...si algú ... *aramirá* pedra o bastó contra altre...», Id.; «E en aquest mijá *arremiren* juntes ij cavallers sarrains a ij altres nostres quals se volía de la ost...», Cron. Jacme, 311.

arremit : arraulit, Bosch de la Trinxería, *Pla y Montanya*, 278.

arremolinar : deixar l'arrebossat a punt d'emblancar.

arremolinar-se la neu, Verdaguer, *Canigó*, c. 9.

arremorar [**aremorar**] : «*Aremorar* : Tumultuari», J. Esteve; «Lo poble se *aremorá* : Populus tumultuatur», Id.; «Per mort del qual tota la ciutat será *arremorada*», Id.; «Los crits foren grans e lo camp se *aremorá*, armaren-se tots e pujaren a cavall», Tirant, III, 298; «E com foren arribats davant lo camp dels moros, despararen al colp moltes bombardes devers lo camp, que tots los moros feren *arremorar*, e cuytaren a les armes

pensant que'ls volíen combatre», Id., IV, 248.

arremorat [**aremorat**] : «...e aprés ab divers e *arremorat* murmur maldíen entre ells tan atrevit gosar», Francesch Alegre, 5; «*aremorades* paraules», Id., b 3 v.º; «*arremorats* ixqueren a fer armes», Tirant, IV, 17; — «la vila de Tárraga era *aremorada* stant en gran devís», Ardits, II, 204.

arrencar [**arrancar**] : 1, «la herba tendre laugerament se *arrenca*», Flors de Virtut, c 18; «*arrencar* de sol e de rael», Flavi Joseph, t 3; «un ganxo per *arrencar* paya del paller», Vich, 1427; — Expr. : *arrencar* canyes : desfer una parada de vendre, desistir d'un projecte començat a executar; *arrencar* un bon nap : llevarse un chasco. 2, expectorar : «...la tos era seca sense *arrencar* res...», Ardits, V, 248. 3, desenvainar (V. **arrancar**) : «*arrencar* un punyal que portava», Vida de Sant Juliá, 322.

arrencat [**arrancat**] : 1, empeñado : «si n'estàs tan *arrancada*», Verdaguer. 2, desenvainado : «St. Jordi ab la spasa *arrencada* matá lo drach», Flos Sanct. V. **arrancar**.

arrendadors (1590) : reddituaris.

arrendament : «...y'ls pagesos propietaris se refían de ... per pagar *arrendaments*, escrexos, renous, corriments o interessos», *Renaixensa*, 1892, 935i.

arrendar : «Los qui *arrenden* o pleguen los drets de la ciutat com son los vectigals...», J. Esteve.

arrendat : hacendado, Doc. Arch. XXVIII, 278; «era casa molt patrimoniada e *arrendada*», Comte d'Urgell, *Rev. Cat.*, 59.

arrengar : «E quant fom defora desplegam nostres senyeres e *arrengam* nostra batayla de denantera e de costanera d'aquels que dessús havem dits, e Nos, que teníem la rera guarda...», Cron. Jacme, 434; «Vench-se'n batayla *arrengada*», Piferrer i Quadrado, *Baleares*, 613; Xalabín, o 2.

arrenglar : posar en rengla.

arrenglerar-se : posar-se en renglera.

arrenjar. V. **arranjar**.

arrenyonat [**arranyonat**] (Manacor) : amb els ronyons que fan mal.

arrepar. V. **arrapar**.

arrepatellat [**arrepetellat**] (Vich, &.) : repantigado.

«**arrepelar-se** o dressar-se los pels del cors», XIV.

arrepentida, cast.

arreplech (de cases) : grupo, A. Bof., *Orfaneta*, 276.

arreplega : acopio, provisión.

arreplegador (Plana de Vich): digne d'ésser arreplegat o que és hora d'arreplegar-se.

arrepitat (St. Feliu de Guíxols): aquestes cadires són massa *arrepides* : massa arrimades a la paret.

arrera; — tornar *arrera* : recular.

arres : arras : «Plau-vos que aquestes *arres* sien beneydes?», Ordinari Barcelona, 1569, 72 v.º.

arresaments, arresar. V. **arreaments, arrear**.

Arressé, llin. Reus.

arrest : 1, arresto (XV, &.). 2, detención, parada : «no demane com Josué *arrest* del sol», Francesch Alegre, 137 v.º, 138. 3, empara.

arresta : «en las antigas *arrestas* o cort de amor...», A. Bof., Jochs florals, 1859, 42.

arrestar : 1, arrestar : «e foren *arrestats* dits consellers en cases lurs ab guardes», Ardits, III, 88. 2, refl., aturar-se : «Curial *se arrestá* e mirá ço que Sarta diría...», Curial, 142.

arrestellar-se : amontonarse, arremolinarse : «los veya bullir y *arrestellar-se* en remolí infernal», Verdaguer; «veig *arrestellar-se* a mos peus les brumeroses onades», Id.

arrestellerat : «...*arrestellerats* a flor de terra'ls taulons, extesos se-

gons llargarias y gruixos», Pons i Massaveu, *La Colla*, 85.

arretglar : «qui ab aquesta retgla *aretgla* la sua vida», 1.r del Cartoxá, 137 v.º;—**ja t'arreglaré** : ja t'esmenaré, castigaré, agüaré.

arreu, adv. : 1, arreo : «Si perseveres en adulteri iii anys *arreu*», Dones, 59 v.º; «dejunar iii dies *arreu*», Ritual Vich, 102; «tres anys *arreu* hu aprés de altre», Doc. Arch., XXVIII, 91; «los havíen de degollar *arreu*», Quadrado, *Germanía*, n. 24; «maná Moysés que's rentassen dos dies *arreu* perqué al tercer dia estiguessen aptes per a rebre la lley divina», Pons Miserere, 4 v.º; — siempre (Empordà). Ex. : ens quedem *arreu* : ja no'ns en mourem més (*per arreu*, Vich). 2 (Camprodón, Vall de Ribes, Conflent, &.), luego. Ex. : ara és fòra, *arreu* tornarà; ja surto *arreu*; *arreu* és tart. 3, pertot, pertot arreu; en abundancia : «rajen les canals *arreu*», XVI, Goigs de St. Ermengol; — **arreu arreu** : 1, tot seguit, depressa. 2, pertot, pertot arreu.

arreus : arreos : «e arreats ab bells *arreus*», Boades, 368; «vestidures, calses ni altres *arreus*», Mallorca, 1420; «Ornament o tot ornament de dones o *arreus*», J. Esteve; «lo qual te ha dexat de caritat carmesines robes e *arreus* e joyes ab les quals...», 4.t del Cartoxá, c. 10; «haja per real exercici armes e cavalls e los *arreus* de son palau», Tirant, II, 164; enseres, p. ej.: *arreus* de caçar, de pescar, de fumar, &.; — **arreu** (Isona, Pallars, &.) : arada.

arrevich : «Si guardes be trobarás dins la lesca d'aquest fals mon *arrevich* enbolcat», Canç. Saragossa, 312.

arri! : arre!

arriar : 1, fer marxar, arrastrar; *arriar* el rellotge (Besalú, &.): donar-li corda. 2, arriar; **arriar-se** : descolgarse.

arriat (Costa) : listo, despachado, rápido.

arriat : «l'*arriat* es posat entre'l mantí e'l ferre de l'espasa».

arribada (donar la bona —) ⚹.

arribar : 1, aplegar, llegar. Frs.: *arribar* a misses dites : fer tard; — *arribar* com les palmes d'Elx (Valencia); *arribar* com les palmes d'Evissa (Catalunya) : després del Ram; — *arribar* a les tres pedretes (Mallorca) : arribar un malalt a molt mal; enfurecerse. 2, suceder: *arribi* lo que *arribi* (Muntanya).

Arribas, llin. Barcelona, Valencia.

arriench (Mallorca) : qui fa arrieses o coses d'ase.

arrier, arriería.

arriesa (Mallorca) : burrada.

arriet : ase petit.

arrimadero (XVIII), **arrimadillo** (XVIII).

arrimat : arrinconado, olvidado (XVIII, Valencia); — secuaz, partidario, A. Bof., *Orfaneta*, 265; — **arrimat al seu** (XVI) : tenaz, testarudo. Cp. : estar *arrimat* a la seva opinió.

arrimo, Ardits, V, 343.

arrinxolar. V. **rinxolar.**

Arriola, llin. Barcelona.

arriscar : exposar a un perill: «e ans *arriscar* e posar a la ventura cent vides», Tirant, III, 236; — **arriscar-se** : atreverse.

arriscat : «molt sforçats e en gran manera *arriscats*, que no'n temíen perill per gran que'n fos», Boades, 6.

arrisch : riesgo, peligro : «no se ha de posar en *arrisch*», Lib. de la Peste, 107.

Arró, llin. Barcelona, Premià.

arrob. V. **arrop.**

arroba. V. **arrova.**

arrober d'oli (Valencia, XVII): olier?

arroç [**arròs**] : «civades, legums, *arroços*», Consolat de Mar, 1518, 119 v.º; — *arroç* vermell (Valencia,

1339), blanc, roig (Valencia XVII, XVIII); — «*arroç* ab çucre», Eximenis; — Frs. : anar l'*arròs* a grumaions (Mallorca) : ir la cosa revuelta, empezarse a enfadar; fer s'*arròs* per sa trompa (Mallorca) : echar los bofes?; — **arroç de bruxa** o **de paret** : racimillo;— **arroç de pardal,** planta.

arroçada [**arrossada**] (fer una—): anar a menjar un arròs fòra vila, ciutat, &.

arrocat : ple de roques.

arrocegar [**arrossegar; rocegar**]: arrastrar; — *arrossegar* una ala (Pla del Llobregat) : se diu del qui ha begut massa i se li coneix amb la manera de caminar.

arrodoladís : advenedizo : «gent *arrodoladissa*», Eximenis.

arrodonir : redondear.

arrogancia : «*arrogancia* e superbia», Collacions, 232 v.º; «ergullós e de gran *arrogancia*», Curial, 250.

arrohinar [**arroynar**] : «injustament havía destruida la lur ciutat de Sagunto e del tot *arroynada* aquella», Boades, 9.

Arrom, llin. Mallorca, Barcelona.

arromançador [**aromançador**] (XIV, &.).

arromançar [**arromansar**] : posar en llengua vulgar : el rei en Pere escriu a son germà Ferràn dient-li que ha fet *arromançar* la carta del rei de Granada, 1358.

arromangar [**arremangar**] : arremangar.

arromangat [**arremangat**]: despachado, activo, trabajador : «Dompna'm platz ben arreada e servén *arromangat*», Cançoner Vega, 50; Collacions, 223 v.º; «*Arromangada*: Suffarcinata», J. Esteve.

arrombollada [**arromboyada, arrumboyada**], de **arrombollar.**

arrombollar [**arromboyar, arrumboyar**] : «la gentada s'hi estreny y s'hi *arrumboya* com los rengles de grans d'una magrana», J. Collell, *Tota pulcra;* «*arrombolla*'l torb la neu», Verdaguer, *Canigó*, c. 2. Cp. **romboll.**

arronçar [**arronsar, arrunçar**]; *arronçar* les espatlles; *arronçar* les celles, el nas (XV) : arrufar les celles, el nas; — **arronsar-se** : el contrari d'*estirar-se*; — gronxar-se (Sta. Coloma de Queralt).

arronsament d'espatlles, Pons Massaveu, *La Colla*, 181.

arrop [**arrob**] : «Una olla plena d'*arrop* cuberta ab son plat d'estany...», Inventari Torre den Barra, 1430; «*Arrob* : Sapa», J. Esteve.

arroper : venedor d'arrop.

arropir-se. V. **arrupir-se.**

Arrosa (**Son**—), possessió de Mallorca, 1595.

Arrosa, llin. Mallorca, 1644.

arrosament : «...alguns cavallers qui li havíen dit que los infants ... anaven a caça sovín et que anaven ab fort poqua gent et aquella poqua gent que y anava se'n tornava tantost et ells romanían en la caça quasi sols, et que ells eren estats una vegada ben deu qui si veesen que haguessen algún *arrosament* los hagueren presos et mesos en tal loch que s'hage be rahó de la presó de don Jayme», Doc. Arch., XXXVI, 332.

«**arrosar** ab llàgrimes», Verdaguer, *Canigó*, c. 1.

arroscat (anar —) (Tortosa, Ulldecona) : anar ben vestit.

arrossinar-se (Plana de Vich): deixar-se anar, descuidar-se en el vestir.

arrossolar (Vallès, &.) : arrossegar.

arrostoyar (Pollensa) : llevar el rostoll per cremar o fer formiguers.

arrotar : «E no es cosa alguna qui així faça inflamar lo cors e somoure los membres com la vianda indigesta reebuda en massa gran quantitat, per la qual cosa convé *arrotar* ab la bocha», Collacions, 313.

arrotllonat [**arrutllunat**] (Plana de Bas) : enrotllat.

arrova [**arroba**] : «cent *arroves* d'oli», 3.r del Cartoxá, 49.

arroynar. V. **arrohinar**.

Arrú, llin. Barcelona.

arruar-se : reunir-se per posar-se en camí.

arrucar (Vich) : tractar de ruc, aixabucar, atabalar.

arrudir-se (Besalú): arrufar-se (els pètals de certes flors), arrupir-se.

arrudit (Empordà, Camprodón): arraulit, arronsat.

arruelo : «Un vestit de drap frayresch, ço es *arruelo*, casaca y saraquels», Inventari Valencia, 1585; «un *arruelo* de contray ab una foldradura de baeta ab sa gira de vellut», Id.

Arrufà, llin. Barcelona.

arrufar el nas : manifestar desgrat, dificultat per fer qualque cosa, &.

arrufat : «Molt será cosa enujosa a mi que aprés la tua mort jo no puga banyar lo teu sepulcre ab les mies adolorides lágrimes e portar los meus cabells *arrufats*», Tirant, III, 157.

Arrufat, llin. Barcelona, Solsona, Castelló de la Plana [**Arruffat**, XVI, XV].

Arrufó, llin. Barcelona.

arrugar : *arrugar* les celles : fruncir las cejas; «*arruguar-se* la cara per la edat», XV.

arruix (sembrar —) (Cubells d'Urgell) : a raig de cabàs; — **arruix!** [**arrux!**] : fòra!, veu per a llunyar viram, mosques, &.; — **arruix arruix!** (XVI, XVII).

Arrujó, llin. Barcelona.

arrumboyar. V. **arrombollar**.

arrunar per **enrunar**.

arrunçar. V. **arronçar**.

arrunyar : rebaixar en el calçat alguna pessa del costat.

arrupir-se [**arropir-se**] : arraulir-se, agemolir-se.

arrutllunat. V. **arrotllonat**.

arruxada. V. **ruxada**; — repulsa.

arruxadora (St. Joàn Despí) : regadora de llauna, &.

arruxar : 1, rociar : *arruixar* el carrer : regar la calle (Valencia, XVII); *arruixar* la roba per planxar-la. Cp. *arruixar* foc per totes bandes; «*Arruxat* lo meu cor ab la rosada del puríssim amor...», J. Collell. V. **ruxar**. 2, fer fugir viram, coloms, mosques, &.

arruxat : el que toma resoluciones rápidas, qui té rauxes.

ars, pl. **arsos** : arbust espinós que produeix els aranyons; **ars negre**; — **ars blanch** : cirereta de pastor; — **ars-correjola**. V. **correjola**. 2, buc o canó de suro on fan la bresca les abelles (Pallars, Conca).

Ars, llin. St. Mateu de Bages.

Arsenda, nom de dòna (Pollensa, XIV.)

arsènich [**arsènit, arcènit, arzènit**] : «lo primer dels verins mortals...», Valencia, 1657.

arsia. V. **arcia**.

arsosa : lloc d'arsos.

arsura [**arçura**] : ardor; rigor: «com es passada la yvernal *arçura* no cessa la terra produir flors», Peccador remut, 125.

art : 1, arte : «Les *arts* lucratives mes que altres son *art* de jurista, de metge, de cambiador...», 12.n del Crestiá, c. 147; «les *arts* manuals o mechániques son VII: la primera es obrar lana, la segona de armes, la terça de navegar...», Collacions, 124 v.º; «totes les set *arts* se comprenen», 4.t del Cartoxá, 93 v.º; «novell en l'*art* militar», Tirant, III, 312; «los honorables sobreposats prómens y consell de l'offici y *art* dels argenters», XVI; «e totes altres coses qui de *art* de rajola sien», XIV. Cp. : és de l'*art* de la terra : és pagès; — «*arts* mágiques o maleficis», Angels, 85 v.º; *arts* vedades», «*arts* prohibides», Angels; «si ha peccat en neguna mala *art* axí com nigromancia...», Confessio-

nal, 94; «qui's combat ab *art* e ab enginy, ab que apodera tots aquells qui per força se combaten sens *art* e maestría», Félix, I, 220; — «La Infanta ja per *art* detingué les dances fins a gran hora de la nit», Tirant, I, 358. **2**, aparell de pesca. Cp. : «*art* de xávaga qui era intrat per pescar», Ardits, II, 492 ✳.

Arta, nom de dòna, Curial, 128.

Artà, vila de Mallorca.

Artal, nom de fonts d'home i dòna : «E lexam Don *Artal* de Luna», Cron. Jacme, 455; «Dona *Artal* Cornel, priora del monestir de Xixena», 1347; «En *Artal* Roger de Pallars», Tomich, c. 43.

Artal, llin. prov. de Lleida.

artalets. V. **artelets**.

Artana, llin. Valencia, XV.

artanench, natural d'Artà.

artanica, planta (Sin. : *pa de porch*, *paporci*, *pamporci*, *patata morenera*, Mallorca).

Artau, nom d'home, 1325.

Artau, llin. Barcelona, Girona.

artech : «*Artechs* et ginyoses deuen ésser los cavallers et aquestes son dues coses que'ls convenen molt : car així com les maneres ginyoses los fan sabents de ço que han a fer de lurs mans, així la art los fa cercar vies en maneres per acabar mils et pus salvament ço que volen», Doc. Arch., VI, 40.

artefici. V. **artifici**.

Arteix, llin. Barcelona, XVII.

artelets [**artalets**] : «una collació molt bona de confitures, *artelets* e fruyta», Ardits, III, 293; «Leix a la senyora Elisabet Ferrera una cassola de coure *artalets*», Barcelona, 1524.

artell : «los braços fan les rames e les cames... los dits ab los *artells* son les fulles», Ms. S. Pere Pasqual, 7; «semblava que se sostenguessen sobre los *artells* dels peus», Purgatori de S. Patrici.

Artell, llin. Barcelona.

artellería. V. **artillería**.

Artells, llin. Barcelona.

artemisa (XIV, &.).

artenços : «Item al savalaquen de les aventures de la morería per rahó de sos *artenços* ço es que ha de XII diners III malles», Doc. Arch., XXXIX, 164.

arter (XV, XVI) : artero. En uso en el Ampurdán : se dice principalmente de la mujer vivaracha y atrevida.

artería : «e ella feu-li un present que ell s'inclinás a peccar ab ella. E lo dit sant entenent molt les *arteries* de ella...», Legend., II, 300.

arterós : «la rabosa es molt *arterosa*», XV; «les gran astucia de que usá molt *arterosament*», XV.

Arters, llin. Manresa.

Artés, llin. Catalunya.

Artés, prov. de Barcelona.

Artesa, poble.

artesà (XVI, &.) : artesano.

artesonat, cast.?

artet, instr. de pescar.

Arteu, llin. Catalunya.

artheyca : «carga d'*artheyca* XII diners», Cost. de Tortosa, 34 v.º.

artiaca, &. V. **ardiaca**, &.

artibanch. V. **arquibanch**.

Artich, llin. Barcelona, XVIII.

article, Dic. J. March.

artícol (Valencia, XV) per **article**.

articulat, Collacions, 235 v.º.

artifaus (Igualada) : trastos, artefactos. Ex. : quina partida d'*artifaus* portaven a la professó; tinc tota la cara plena d'*artifaus*; feren encant de botelles, carabasses, cantis, bots, ampolles i altres *artifaus*.

artífex o manestral, Flavi Joseph, lib. 8, c. 3.

artifici [**artefici**] : artificio : «Un *artifici* de fust lonch afurt de bota per temprar spases», Inventari Vich, 1403; «pres moltes cordes ... e feu-ne un filat a manera de axávegua ... e del castell de popa fins a proha ... posá aquelles cordes e feules liguar alt que los hómens qui dins la nau combatíen aquelles cor-

des no'ls feyen gens d'enuig a les armes... e ab aquell *artifici*... jamés una pedra hi pogué entrar...», Tirant, I, 290.

artificialment, sin. de *artificiosament* : «una tomba de lignum aloe obrada molt *artificialment*», Tirant, I, 230.

artificiar [**artifficiar**] : fer amb art o artifici alguna cosa.

artificiosament, St. Antiogo, 9.

artiga [**altriga**] : artiga, arrompido : «Per aumentar les terres de pa que son poques se treuen *artigues* al bosch y es bo fer-ne *artiga* perqué así se neteja, peró no se deu dar a traure a ningú perqué arrabassen massa les arrels y després no tornen a fer bon bosch», Montalegre de Badalona, 1718; «Mos pares m'ensenyaren sinó de fer *artiga*, de munyir y filar y de passar farina», Verdaguer; «Una *altriga* es un tros de glebat de l'alta montanya del qual s'ha arrencat la gleba que's fa cremar pera femar la terra y sembrar-hi esplet», Bosch de la Trinxería, *Renaixensa*, 1886, 5; — en algunas partes significa campo inculto, en otras (Besalú &.) meseta de una altura.

Artigal, llin. Catalunya.

Artigalàs, llin. Cardona.

artigar : fer artigues.

Artigas, llin. Barcelona.

Artigau, llin. Barcelona.

artigayre : qui fa artigues, roter.

Artigó, llin. Barcelona, XV.

artiguejar : fer artiga.

Artiguell, llin. Barcelona.

artiguer : qui fa artigues, roter.

Artiguera, llin. Barcelona.

Artigues, llin. Vich, 1413.

Artiguet, nom local prov. Lleida.

artiller : «En aquest dia los honorables consellers concordaren per mijá de mestre A. F., bombarder de la Ciutat, que per la custodia de la ciutat fossen perpresos los *artillers* seguents a obs de l'artillería de la Ciutat», Ardits, III, 419; «...que havíen de tenir a Lorenço de Scosia biscahí per *artiller* de la ciutat a rahó de...», Id., IV, 177, 131.

artillería [**artellería, artellaría**]: «bombardes, balestes e colobrines, e spingardes, e molta altra *artellaría*», Tirant, I, 24; «que de continent li trametés la sua *artelleria* major», Id., IV, 59; «les gents d'armes de França fan portar les *artelleries* en aquest Principat ... Som avisats com a la Novella ha certs gimerros e altres barques qui porten *artelleries* e vitualles al dit loch de...», Doc. Arch,. XXII, 11, 12; J. Esteve; «It., dues rodes de fusta penjades en la paret : creuré son per portar *artellería*», Inventari Castell de la Rápita, 1517; «foren elegits los bombarders ... per parar e tirar l'*artillería* de bronzo feta per mestre A. F...», Ardits, III, 345; «*artillería* encavalcada», 1640; — «lo negre ortolá se'n portava per la ma la Princesa en una cambra que dins l'ort havía, ahont tenía la sua *artillería* per a conrear l'ort...», Tirant, III, 224; — «La *artillería* necessaria per fer sonar lo seny de les hores per si mateix feta per J. Ferrer, mestre de relotges e manyá», Lleida, 1482.

Artimany, llin. Barcelona.

Artimbau, llin. Barcelona, XVIII.

Artimís, llin. Tarragona.

artimó (XIV, &.) : artimón.

Artís, llin. Barcelona.

Artisó, llin. Catalunya.

Artissench [**Artiseng**], llin. Reus.

artista [**artiste**] : «*Artiste* : Rerum opifer», J. Esteve; «ço es III per cascún stament qui son los honorables en J. de M., n'A. M. e mestre B. de G. per los ciutadans, F. B., B. M. cónsol, R. G. per los mercaders, F. M. notari, P. P. specier, N. M. barber, per los *artistes*, A. B. argenter, A. X. perayre, A. P. fuster per los menestrals», Ardits, II, 236; el XVII se deia *ar-*

tista al cursant o estudiant de les arts o filosofía, Lumen Domus, 297.

Artizà, llin. Barcelona, Vich.

artizat : «Com lo capdillo veu fer tan subtils e *artizades* obres», Tirant, III, 316; «...de clerecía, cavallería, *artizat* poble», J. Roig, 64 v.º.

artó, instr. de pescador.

Artola, llin. Barcelona.

Artós, llin. Barcelona.

Artús : «del temps del rey *Artús* a ençá», Muntaner, 312.

Artura, nom de senyora (Palma, 1479).

aruga. V. **eruga**.

Arull?, llin. Barcelona.

Arumí, llin. Catalunya.

Arús, llin. Barcelona, Mataró, St. Feliu de Llobregat, Martorell.

Arxé, llin. Barcelona.

Arxer, llin. Barcelona, Arenys de Mar, St. Feliu de Guíxols.

arxer : «peons y *arxers*», Codolada d'en Serrallonga, XVII; «...hac nova de don A. de L. que ell era en certa part de Aragó ab ben dos milia de cavall e ab mil *arxés*...», Doc. Arch., XXXV, 121.

arxet : «Cinch pesses de *arxets* que son revestits de fulles», Piferrer, *Mallorca*, 262.

arxidiaca, &. V. **ardiaca**, &.

arxipèlach [**archipèlech**, XVI; **arcepèlech**, XIV, XV, XVI; **arsipèlech**, XVI]: «havíen presa la nau d'en N. P. en la boca del Citriy o al començament de l'*arcepélech*», Ardits, I, 46.

arxiprest : archipreste.

arxiu [**archiu**, XIV, XVII] : «en la casa de l'*arxiu* hon stan reservats los libres de la taula de la Ciutat», Ardits, II, 400; «en la casa de l'*archiu* on están reservats los libres», Id., II, 192, 223; «ella obrí son mantell celestí y descobrí'm sos pits y sembla'm que vehés un *archiu* o armari d'alta philosophía...», Peccador Remut, 23.

arxivar [**archivar**].

arxiver : «per mort de Miquel Tarafa, *arxiver*», Ardits, IV, 221.

arxota : especie de goma que put molt i serveix per a tenyir de groc.

as, pl. **assos** : «quan pensareu fer devuyt quiçá que fareu tres *assos*», Cobles de Trucafort, Barcelona, 1616; — «...e voleu posar nostres vides a joch de un tria l'*as*; be mostrau que us costen poch de criar», Tirant, II, 215. Fr. : sempre hi ha sis o *as* : sempre hi ha un destorb, escusa, &.; — «facen ordenadament *as* en cascún lats del camí» (tots los officis o gremis per rebre al Rey). V. Tramoyeres, 107, nota (Valencia, 1392.)

asalt [**azalt**, **asaut**] : adj., gentil, graciós : «dix que lo conill havía *asalta* semblança e era bestia homil e qui entenía be en l'ofici de cambrer del Rey», Félix, I, 245; «encontrá una *azalta* pastoressa qui guardava bestiar», Id., I, 5; «en aquella plaça estava un *azalt* maçip qui era parent de aquella dona, lo qual ab paraules ensenyades e humils escusava la dona», Id., II, 157; «Puys entren-se'n en nau tot *asalt* e suau; so que havíen guanyat han-ho bagassayat», Lib. dels Mariners, 3; — subst., agrado: «no havía *asalt* d'ell axí com solíen, ans se'n lunyaven», XIV; «un jove gentil e bell a son *asalt*», XV; — V. **assalt**.

asaltar-se [**asautar-se**] : «los hómens *se asauten* molt de cassa», Félix, I, 221. Cp. **altar-se**.

Asarí, llin. Barcelona.

asats, **asay** per **assats**, **assay**.

asbait. V. **esvait**.

asbardó (Tortosa) : albarda petita.

asberch [**ausberch**] : loriga, cota de malla : «Aquells qui's combatrán ... que visten *asberch* ab capmall e calces de ferre...», Furs de Valencia, 19; 12.ª del Crestiá, c. 331; Canç. Saragossa, 238; Curial, 158; — «lo rey vestí's la loriga e *aus-*

berch e perpunt...», Quadrado, *Marsili, &.*, 64; Orde Cavaylería, 26.

Asbert, llin. Manresa, XVI; Barcelona, XVII; Sabadell, XVIII.

asbrer : «It. una ballastota e un *asbrer* ab una triba tot de pocha valor...», Inventari Vich, 1420; «*asbrés* ab sos streps la un ab sa nou», Sta. Coloma de Queralt, XV.

Asbrit, llin. Barcelona.

Asburnà?, llin. Barcelona.

Ascaig, llin. Sans.

Ascaró, llin. Barcelona.

ascendent : «e la vostra amor ... no's pot acomparar a la mia, car la vostra ... e la mia es *ascendent* e natural qui tostemps augmenta...», Tirant, III, 228.

ascensió : Per l'*Ascensió* les cortines al balcó (Catalunya); Per l'*Ascensió* ni metla ni metló (Mallorca).

asceta; asceteri : casa o lloc d'ascetes.

Ascher?, llin. Palma, 1799.

ascienciar : «e'ls *ascienciá* que tots temps haguessen memoria sua», Angels U., 126.

ascientar : instruir, enterar, enseñar, adiestrar : «lo deu *ascientar* que sia callant», Dones, 35; «los hómens d'armes deuen ésser *ascientats*», 12.ª del Crestiá, c. 227.

ascla [**ascle**] : estella.

asclamallés (Bellpuig) : clamàstecs.

asclamalls (prov. de Lleida) : clamàstecs.

asclar [**esclar**] : estellar.

Asclusa, llin. Barcelona.

ascó. V. **escó**.

Ascó, poble de la contrada de Mora d'Ebre.

ascona : «com será grossa axí com una *ascona*», *Luliana*, 1895, 151.

ascondir [**abscondir**]. V. **escondir**.

Ascorinia, nom de dòna (XIV), Doc. Arch., XXXIX, 83.

Ascorsà, llin. Catalunya.

ase [**aze**] : 1, asno : «Eximpli de un hom qui lexá en son testament un *aze* a tres fills que havía», Legend., II, 13; «e levaren-se'n lo dit *ase*», Id., 15; «son tals com los *ásens* de Soria, que van carreguats d'or e menjen palla», Tirant, I, 275; Id., IV, 35; **ase cugasser, llaborer, someri** (Mallorca) : gorà o guarà, garañón; **ase sart** (Pollensa) : ase petit i blanquinós; — **troç d'ase**; — Frs. : ésser un *ase* carregat de lletra; tant n'hi ha (d'*ases*) amb lletra com sense lletres; caure de l'*ase;* fer-la d'*ase* i seca; tocar l'*ase;* l'*ase* ja s'haurà mort de rialles. 2, pal amb peu per a sostenir el llum de cuina (Mallorca). Cp.: «It. tres *ásens* de fusta», Inv. Atarazanas, 1467. 3, aparell per a escalfar el llit : «*ase* de fusta ab sa casuleta de ferro per escalfar lo llit», Barcelona, 1821 [**asa**]. 4, peix (Menorca).

asenada [**asanada**] : arriesa, rucada.

asenet [**asanet**], **aset**, dim. de **ase**.

Asens, llin. Masroig de Falset.

Aserat, llin. Sans.

Así, llin. Barcelona.

Asia : «Car per sa industria e alta cavallería ell recobrá tota la Grecia e l'*Asia* Menor», Tirant, IV, 342.

asili : asilo : «refugi, infançonía e *asili*...», 4.ª del Cartoxá, 95 v.º.

asina : 1, ocasión, pie : «quant vos dona *asina* de mal affar», Francesch de la Via, d 5. 2, eina: «*asines* de aper», Perpinyà, 1306.

Asinach, ciutat, Tirant, III, 315.

asiní : «cavalls, roçins, muls, mules e besties *asinines*», Barcelona, 1534.

asirians per **assirians** : «E per lo semblant se lig de aquella virtuosa Semíramis Reyna dels *asirians*», Tirant, III, 311.

asit : «de continent que y naix algún infant mascle lo manifesten a la Senyoría, e aquell fan criar ab

gran diligencia; com es de edat de x anys li mostren de cavalcar e de jugar d'esgrima; com sab be de açó posen-lo ab un ferrer perqué los braços li tornen *asits* e forts e sapien colpejar en les armes com mester ho han», Tirant, III, 108; «Y vos lo feu jove ab barba florida *asit* y molt hert y tot desembolt», Procés de les Olives, 9.

asmar per **aesmar** : «No's pot *asmar*, menys estimar», J. Roig; «*asme* les coses esdevenidores», XIV.

Asmarats [**Asmerats**?], llin. Barcelona.

Asme, llin. Barcelona.

asmestrar per **amestrar**, Capmany, *Ordenanzas*, 79.

asmostra (Tortosa) per **ambosta**.

asmuriach (Bellpuig). V. **esmuriach**.

asmurrayes : és la cofia de les besties, composta de corretgetes cosides entre elles.

Asols, llin. Barcelona.

asombrat (XV) per **aombrat** : «E si per cars troba alegría, per novitat despert com un hom *asombrat*», Canç. Saragossa, 166.

asordonar per **adordonar**.

Asori, llin. Llinàs.

Asp, vila del Regne de Valencia.

aspa : «Dues arpanes ab lurs *aspes*», Capmany, *Mem.*, II, 412;— **aspa de Sant Andreu**, A. Bof., *Orfaneta*, 531.

Aspa, poble prov. de Lleida.

Aspà, llin. Garriga.

Asparell, llin. prov. de Girona.

aspargir. V. **espargir**.

Asparó, llin. Barcelona, Girona.

aspàrrech. V. **espàrrech**.

Aspayés?, llin. Sans.

asperges : salpasser; — donar *asperges* : tirar aigua beneita amb el salpasser, Pons Miserere, 67 v.º.

aspergir : donar asperges.

Asperó (**Mas**—), a St. Sadurní de Noia.

aspersió : «ab la *aspersió* de la sanch de Jesús...», Pons Miserere, 73 v.º.

aspersori : salpasser.

aspert : «lo cap de bastó que es pus *aspert* en son moviment que lo nostre ull en son juhí», Angels U., 87.

Aspert, llin. Barcelona.

aspertament : «si algú mou algún bastó *aspertament* en gir, apparrá que aquí hage un cercle que sia fer nat en l'ayre», Angels U., 87.

aspet (Mallorca), peix.

aspi [**aspis**] : instr. per a debanar o fer troques : «tres *aspis*, dos regulars y un petit», Inventari Cervera, 1785.

aspia : «una *aspia* de espiar lana». Inventari Vich, 1444.

aspiar : «e li manava que no filás lo dia del dissapte, mes que *aspiás* o faés altres faenes leugeres», Doc. Arch., XXVIII, 102; «*aspiav* les fusades», Valencia, 1497.

àspich : lavandula latifolia : «He vist ab sorpresa matolls de salvia y *àspich*», Bosch de la Trinxería.

aspidar [**espidar**] : atravessar una persona o animal de part a part amb un bastó, llança, &.

aspiells (Centelles) : especie de debanadora perpendicular per a la llana, &. Cp. : «un peu de fust d'*aspiel* o debanadores», Inventari Torre den Barra, 1430.

aspiera o **lluerna** (Valencia, XVI).

aspillerar : fer espitlleres, Verdaguer, *Canigó*, c. 8.

aspis (XIV) : áspid.

aspolí (XVII, XVIII). V. **espolín, espolins**.

asprament : «aquell qui es corregit e castigat *asprament* ni ab crudeltat», Doc. Arch., XIII, 489.

aspraria (Reus?) per **aspror**.

aspre, aspra : «...e no sabeu vos que aprés de l'*aspre* e fret matí ve lo bell sol?», Tirant, III, 239; «...car tro ara érets brau e *aspre* com leó», Legend., I, 314; «dix paraules iro-

ses e rahonaments *aspres*», Ardits, II, 317; «Home *aspre* : Homo intractabilis, asper, durus», J. Esteve; «*Aspra* tristicia», Id.

aspre [**aspra**] : pal, estaló (d'ullastre, olivera, &.) per a sostenir arbres tendres, parres, plantes; pl., canyes per a aguantar o fer enfilar les mongeteres (Vallès); puntals de pedra per a sostenir les parres; — «*aspres* per fer rodar l'argue...», F. Barra, 1642, 9.

asprea : aspresa : «Mal me fas, car no pusch sofferir la *asprea* dels teus dits...», Legend., II, 17; «No't maravells si'm so tardat d'anar a tu; açó s'es seguit en part per la *asprea* del temps o de l'yvern...», J. Esteve; «Car los prelats de la Santa Esgleya deuen corregir lurs sotsmesos a vegades ab dolçor, a vegades ab *asprea*, a vegades ab paraules, a vegades ab açots», Doc. Arch., XIII, 490.

Aspreda, llin. Barcelona, XVI.

aspredat : «dejunis, abstinencies e altres *aspredats* per mortificació de la carn», Confessionari, 1490; «no per menaces ni *aspredats*», 12.ª del Crestiá, c. 470; «*aspredat* de la penitencia», Vida de Sta. Catarina.

Asprer, llin. Barcelona; St. Joàn de les Abadesses, XVII.

aspresa [**asprea**] : «guarda la *aspresa* del camí, assegura ton córrer...», Francesch Alegre, b 2; Curial, 160; — «entre eixos turons y *aspreses*», Verdaguer.

aspretat per **aspredat**, 1.ª del Crestiá, c. 103; 12.ª del Crestiá, c. 470.

asprévol, P. Briz, *Renaixensa*, 1874, 2.

aspriu. Ex. : un camí *aspriu*, Mallorca, 1849.

aspror : aspresa.

asprós : aspre, fragoso : «Col·locada en est lloch bastant *asprós*», Goigs de Nostra Senyora de Montbui; — camí *asprós*; — «*asprosa* cabellera», *Renaixensa*, 1876, 372.

asprositat : fragosidad.

asprura : «no dona sinó espines e romagueres e terranchs e *asprures*», 3.ª del Crestiá, 283.

Aspuig (Sant Pere d'—), poble del bisbat de Girona.

Aspuny, llin. Barcelona, 1482, Ardits, III, 23.

Asquet, llin. Barcelona.

assabensar [**asabensar**], **assabentar** : fer saber.

assabentat [**asabentat**] : instruído, enterado : «per Deu *asabentat* sobre la cosa que li es revelada», 12.ª del Crestiá, c. 467; «lavors que ja es *asabentada* que es en dampnació», Angels U., 27; «e cregué que Tirant faría fer d'ella una cruel sentencia perçó com sabía que era stat *asabentat* per Plaerdemavida», Tirant, IV, 212.

assaborar [**asaborar**] per **assaborir**.

assaborir [**saborir, ensaborir**]: saborear.

assaciar [**assassiar**] (XV, &.) : saciar.

assaciat [**aseciat**] : sacio.

assadollar. V. **sadollar**.

assaer : «fom dels primers que y foren per tal que assiguéssem nostra albergada com se devía *assaer*», Cron. Jacme, 441.

«**assafata** de fusta pintada de vermell ab flors», Inventari Santpons, Barcelona, 1821.

assagetar [**asagetar**] : «los feu *asagetar* ... mas les sagetes tornaven a ells», 1524.

assaglit. V. **saglit**.

assagramentats [**asagramentats**]: juramentados, Danvila, *Germanía*, 201.

assahinar (Plana de Vich) : relinchar.

assahonador [**assaonador, assaunador**; **asse-, asa-**] : zurrador, curtidor, Doc. Arch., XL, 366; Ardits, I, 330.

assahonar [**assaonar**] : sazonar. Ex. : *assaonar* la vianda; madurar: «fruyta ben *assaonada* sobre l'ar-

bre», Flos Sanct.; *assaonar* la terra: afemar-la (xv); — **ocells assaonats**: se diu dels petits quan estàn a punt de fugir del niu.

assaig [**assag**] : ensayo, probatura, Milà, Jochs florals, 1883, 36; Verdaguer, Discurs del 1867.

assajar [**asajar, assagar, assatjar**] : probar, intentar : «qui gosaven *assajar* de fer moneda en nostra terra», Cron. Jacme, 466; «deu hom *asajar* abans totes vies», 12.ª del Crestiá, c. 410; «ans que *assaigs* de auciure ta muller», Dones, c. 60; «lo cárrech que als meus flachs muscles *assajats* imposar», B. Metge, 66; «E posá-li la spasa prop lo coll per *assajar* de tolre-li la vida», Tirant, IV, 92; Id., I, 324; «*Asajá* de fugir per una cava», J. Esteve; Doc. Arch., XXII, 54; 4.ª del Cartoxá, 3 v.º.

assalariar [**asalariar**] per **salariar** : «per castigar alguns malfactors *assalariaven* alguns hómens d'armes e a peu», Ardits, II, 278; «los officials *assalariats*», 1711.

assalat : quan el ramat va ben *assalat*, el pèl li lluu (Borredà).

assalinar-se els maons, les rajoles, &. que surten crues del forn (St. Joàn Despí, &.).

assalir : asaltar : «los diables ... te *assalirán* per te decebre», Purgatori S. Patrici.

assalt [**asalt, assaut**] : asalto : «e les trompetes sonaren a l'*assalt*», Doc. Arch., XXXV, 118; «...ab grans crits e sons de tabals donen lo *asalt*», J. Esteve, p 6; Doc. Arch., XXVI, 264; «en torneigs, en *assauts*, e en batayles», Orde Cavaylería, pròleg, 2.

assaltament : asalto : «alguns homicidis, *assaltaments* ... y furts que se han comés en lo present Regne», Pragmática a Valencia, 1603.

assaltar [**asaltar**] : «com lo mal me *asaltá*», Tirant, II, 336; «Vint galeres *asaltaren* la nau», J. Esteve; «Invahir o *asaltar*», Id.; «*Asaltar* algú ab ímpetu», Id.

assaltejar : asaltar : «lo *assaltajaren* e li apresonaren alguns de sa companyía», Doc. Arch., XXXV, 112.

assallir : asaltar, Curial, 131.

assamarrar : zurrar.

assanayat (Vich, &.) : aclofat: «*assanayades* a terra les dues pobres voltades de maynada», Genís, *L'empalmada*.

assantar (Mallorca). Refr. : La feina és santa i *assanta*.

assarp (Elx) : rec, sequia.

assarronar : zurrar.

assassiar. V. **assaciar**.

assatjar. V. **assajar**.

assats [**asats, asatz; assau, assay**]: asaz : «...hon foren collocats quan caygueren del cel. E diu que en l'ayre caliginós *assats* prop nos», Angels U., 96 v.º; «trobaren lo pex en lo cánter, del qual hagueren *assats* lo canonge qui fahía abstinencia e tots los altres monges», Legend., I, 23; «matá una pulça de que isqué sanch *assats*», Id., II, 284; 12.ª del Crestiá, cc. 150, 468; Lib. dels Mariners, 5.

assau : assats, 1529, St. Cugat de Vallès.

assaut. V. **assalt**.

assay (Calella, &.) : asaz. Ex.: n'hi va haver *assai*; menjaren *assai*; «Aquesta opinió es *asay* conforme al dret comú», Bernabé Asam.

assayonar [**asseyonar**] (Vallès, Plana de Vich, &.): posar els saions [seions] per sembrar.

assecar : secar.

assegurança (Empordà, &.), sin. de *certificació*. Ex. : voldría que'm des una *assegurança* del temps que he servit.

assegurar [**asegurar**] : «Com fou prop del pont quasi a un tir de ballesta posá la tocha que portava al cap de la lança e feu senyal de segur, e los del castell veren que no venía sinó hu tot sol, respon-

gueren al senyal assegurant-lo», Tirant, II, 199; «...de ansiosa temor tremolen los nostres ossos e les entrámenes dins nosaltres no's poden assegurar», Id., I, 333; «si de mi no tens seguretat, *asseguraʼt* de mi...», Id., III, 169; «Nos sabíem be que ells no'ns podíen *assegurar* dret, car tot quant havíen era encorregut en poder nostre, e no tan solament ço que havíen mas los corses...», Cron. Jacme, 417.

assegurat (Sta. Eularia de Riuprimer) : indubtablement, això és.

assegut : sentado : «Com tots foren *asseguts*...», Tirant, I, 115; Ardits, II, 509.

assejar [**assegar**] per **assajar**: «...are per lo coll y aprés per les cames *assejave* de pendre...», Francesch Alegre, 75; «tres vegades Hércules *assejá* de escapar», Id.; «a l'*assejar* la bombarda nova esclatá», Ardits, II, 437.

assemellar-se. V. **semellar-se**.

assenat [**asenat**. Cp. **assenyat**]: ple de seny, sensato, sesudo : «Donchs qui pot dir qu'es *assenat* qu'en tal meta l'amor hun dia; açó dich per l'enemorat qui desamat ama s'aymía», Canç. Saragossa, 212; «fills *assenats* e adrets», A. March, 78 v.º; «hom ben *asenat*», Dant, Inf, 10; «*assenades* mullers», XV.

assensi (XIV, XV) : «...herba appellada donzell».

assensurat (Sta. Eularia de Riuprimer) : de molt bon sentit.

assent (fer—) : sentarse, Nebrija.

assentada : deliberació entre dues o més persones.

assentar : 1, apuntar, inscribir. Ex. : ja l'han *assentat* per soldat; «N. G. qui stave *assentat* per bombarder a rahó de 1 ducat...», Ardits, III, 453; «les ha *assentades* ab la matexa ortografía...», Bertràn i Bros, *Cansons y follies*. 2, sentar bien o mal. Ex. : té el ventre perdut, res li *assenta*; he pres tal cosa i m'ha *assentat* bé. 3, picar la sola de les sabates després de cosida.

assentar-se : **asseure's** : «...fonch present lo excellent loctinent y *assentaren-se* a la part de la epístola», Ardits, V, 46; — *assentar-se* el temps: asserenar-se el cel després de molts dies de pluja; — *assentar-se* el cap. Ex. : fins que el cap *se* li *assenti*, aquest xicot no farà res de bo; — *assentar-se* les barres : cloure's de manera que no es pot obrir la boca per engolir res.

assentiment [**asentiment**] : «contra nostra voluntat e *assentiment*», 1458; «ab *asentiment* e consell de tots los prelats, barons, &.», XV.

assento : «E dit portant veus dix que en nenguna manera faría relació lo relador si no li donaven lo loch que ell demanave, en lo qual loch pretenía havía segut lo relador en los precedents dos Juys de prómens; ... y havent de tractar de altres coses importants se tractá de dit *assento*...», Ardits, V, 118.

assenyaladament : especialmente, señaladamente, en particular (XIV, XV, XVI).

assenyalador : «*assenyalador* o índex dels rellotges de sol», 1568; — *assenyalador* o gra de rosari.

assenyalar : señalar; *assenyalar* una noia (Manresa) : comprar-li les joies per casar-la.

assenyalat [**asenyalat**] : distingit, notable, especial : «hómens *assenyalats*, famosos e de gran virtut», Dones, 35; «remuneració de tants serveys e tan *asenyalats* com ell nos ha fets», Tirant, III, 55; «per gracia *assenyalada* de Deu», Flos Sanct., 267 v.º.

assenyat [**asenyat**] : «Dix lo savi que tot lo seny d'Espanya es en testa de cavall, que les gents no han seny, e los cavalls d'Espanya son *asenyats* e millors que cavalls qui el mon sien», Muntaner, 121.

assenyorat (Vich, &.) : de senyor.

Ex. : parla molt *assenyorat*; vesteix molt *assenyorat*.

asser. V. **acer.**

asserenar-se : serenarse.

asserir : aseverar, afirmar : «lo senyor Inquisidor axí de paraula com ab jurament havía dit y *asserit* que ni ell ni los altres havíen...», Ardits, V, 395; «com se diga y *asseresca* ésser lícit...», Const. apostólica contra los Bandolers, Tarragona, 1581.

asserp. V. **serp.**

asserrerar : «*asserrerant* la sorra vers la mar», Verdaguer, *Patria*, 37.

assert : «...algunes messions fetes e fahedores per los honorables consellers per rahó de la *asserta* cort que la Senyora Reyna havía convocada...», Ardits, I, 446.

assertat : «...tragueren la bandera nova que ha feta la ciutat, ... la qual está molt bona y gentil y molt ben acabada y *assertada*», Ardits, V, 297.

assessat [**asesat**] : sesudo, respetable, Francesch Alegre, 138.

assessor (XIV, &.) ⚔.

assessoría : «vench de Perpinyá hon era anat per servir lo seu offici de *assessoría* del Governador de Rosselló e de Cerdanye», Ardits, II, 5.

assestar [**asestar**] : «...pará la ballesta, e encastá-y una sageta e *asestá* a qualque senyal...», Doc. Arch., XIII, 323.

assetiament : «hac per gran *assetiament* la ciutat de Valencia», Boades, 332.

assetiar [**asetiar**]: **1**, poner sitio: «...que entrassen per Aragó et que de aquí anassen en Castella et que *assetiassen* lo loch on don Jayme, son fill, estava pres et que'l traguessen d'allí si fer se podíe...», Doc. Arch., XXXVI, 338; «Tenía *asetiada* la ciutat de Málaga e combatía-la», J. Esteve; «triumphant cavaller ordená les sues companyes per *assetiar* poderosament dita ciutat», Flos Sanct., 106; Tomich, 7. Cp. **assetjar, assitiar.** **2**, situar: «Que dit pintor sia tengut de portar e *assetiar* a son cost dit retaule», Valencia 1402, Doc. inédit. Madrid, LV, 93; Flos Sanct., 106 v.º; «Com les bombardes foren ajustades, ... *asetiaren* la artellería e començaren de tirar», Tirant, III, 357.

assetjar [**assetgar; asetjar, asetgar**] : **1**, sitiar, asediar, bloquear: «que tota Valencia per poch havíen *assetjada*», Cron. Jacme, 308; «axí com si tingués a fornir un castell que spera ésser *assetjat*», Tirant, I, 269, 297; 1.ª del Cartoxá, 17; «Lo Rey te la ciutat *asetgada*», J. Esteve; Doc. Arch., XXII, 142. Cp. **assetiar.** **2**, per **assatjar, assajar.**

asseure : sentar; — **asseure's**: sentarse : «e *asseye's* en la cadira on havía acustumat de seure», Legend., I, 287.

asseverar, Cron. Carbonell, 6 v.º.

asseyador (Borredà, &.) : on seuen els teixidors quan treballen, en els telers antics.

asseyallat : «molt *asseyallat* e illuminat Doctor», Angels U., 2.

asseyr : «no gos fer ne obrar ne construir ne *asseyr* casa ne cases ne obradors ne negún altre edifici...», Mallorca, XIV.

asseyt [**aseyt**] (Valencia, XV) : «e *asseyt* en la imperial cadira», Tirant, II, 360; «e *asseyta* en terra», Id., II, 286; Id., III, 50; Id., IV, 96.

assí. V. **ací.**

assiar : baixar la vela.

assiduament : «l'oficial o lo jutge deu hoir *assiduament*», Doc. Arch., XIII, 343; Flos Sanct., 267.

assiduitat [**assiduytat**], Doc. Arch., V, 44.

assidu [**assiduu**] : asiduo : «Lo enemich la cosa o obra començada continuá ab *assidu* esforç...», J. Esteve, 1 4.

assignació [**asignació**] : asignación; — «sentí tocar la hora de la

asignació» (cita), Tirant, III, 151.

assignadament (xv) : señaladamente, Confessional, b 5.

assignar [**asignar**]: señalar: «*Asignar* o preferir : Deputare», J. Esteve; «Vengut lo dia *asignat*...», Tirant, I, 207; «La hora *assignada*», Doc. Arch., XL, 365; «E Nos dixemlos que u pagaríem, e *assignam-los* Daroca, e Barbastre, e Roda, que de les rendes d'aquests lochs que's pagassen aquels mils marchs...», Cron. Jacme, 467.

assimplir (xiv, xv) : amansar.

assinestrar [**asinestrar**] per **ensinistrar** : «La donzella, així com la Viuda la havía *asinestrada*, ... agenollá's en terra...», Tirant, III, 225.

assirians: asirios, B. Metge, 87 v.º.

assistiment : asistencia, auxilio: «necessitam consol, ajuda y *assistiment* de la propia familia», Subirana.

assitiar : assetiar : «*assitiada* e ab gran stretura la vila de Cervera», Ardits, II, 463; Vida de St. Juliá, 321.

assiure's per **asseure's** : «E prestament *se assigué* en terra la donzella», Tirant, IV, 87; «E aquells levaren-se, e absolvé'ls, e aprés *assigueren-se*», Legend., II, 298; «no'm cal d'uy mes *assiure*...», A. March, 106.

assò. V. **açò**.

assocar : 1, tallar o podar ran de la soca. 2, sujetar, apretar; — fig., corregir o castigar algú per fer-lo treballar.

assoch (V. **açoc, açoch**) : «La segona plaça es la *porta de l'assoch* tro al mur de la ciutat que es denant les cases...», Cost. de Tortosa, 1 v.º.

associar : «Al qual los honorables Consellers ... havíen *associat* e ajunyit en Bernat Cadirer...», Ardits, II, 5; «que los dits dos administradors ab dos pus honests e pus ancians de la dita administració los quals los dits administradors a si *associar* volrán, ... et si aquells ... als prechs o consell dels dits administradors et dels dos a ells *associats* obeir no volrán,...», Doc. Arch., XL, 321; — «los richs son envejats e *associats* e aguaytats», Collacions, 226 v.º.

assogar : «e en mig d'aquela roca eren les coves feytes que neguna peyra que vengués dessús no podía fer mal a les coves on los moros estaven; peró en les barraques que els havíen feytes ... algunes pedres que los nostres los gitaven los feyen dan ... E mentre que Nos menjávem lo Mestre feu cadena de les sues besties e ligá la una ab l'altra, e ab una corda bona el *assogá* j. home e al cap de la cadena la jus feu foch encendre de lenya seca en j. caldaró; e lexaren anar aquest home suau e gent ab aquest foch encés, e quant vi que era endret les barraques mes foch a una, e feya gran vent, e d'una en altra enceneren-se e cremaren-se'n ben xx», Cron. Jacme, 150, 151.

assolar : asolar, destruir : «e *assolaren* e destrohiren molts pobles», Boades, 52.

assolar-se : posarse, asolarse; — Cp. : s'aigo sempre *s'assola* en sa banda més baixa (Mallorca).

assoldadar [**asoldadar**] : posar a sou : «*Asoldadar* gent d'armes», J. Esteve; «Havents a cura la defensió de aquest Principat ... férem *assoldadar* dos cents hómens en la ciutat de Tortosa...», Doc. Arch., XXII, 270; Ardits, II, 278; «*assoldadar* los jóvens per la guerra», 1400, Jochs florals, 1895, 196.

assoldar [**asoldar**] (xv) : llogar persones.

assoldedat per **assoldadat** : «si per los *assoldedats* per vosaltres havem ésser así tractats...», Doc. Arch., XXI, 9.

assoldejar : assoldadar : «...fonch

delliberat ésser *assoldejats* per la Ciutat II milia hómens per a viii jorns...», Ardits, II, 461; «hómens armats *assoldejats*», 1520.

assoldidat per **assoldadat** : «Dos hómens *asoldidats* o logats ... a guardar la torre», J. Esteve.

assoleyada [**soleyada**] : insolación.

assolir [**assulir**]: aconseguir, atrapar.

assoll (Mallorca, St. Pere Riudevitlles, &.) per **soll** : pocilga. Cp. **axoll**.

assopiment (XVIII) per **ensopiment**.

assorter (XIV) : qui tirava la sort.

assossar : «vehent trebucat lo navili nos metérem tots sis en la quarena, e abonansant-se la mar se llansá hu d'ells en mar e acostant-se al squif lo *assossá* a dit navili, e axí entre tots giraren lo dit squif», Denia, 1492, *El Archivo*, n. 1.

assossech [**asosech**] : «e la gran necessitat en que aquest Principat sta huy posat ... la qual vosaltres ... no'm par que estimeu la centena part del que es. Dich-ho ... perqué vostres provisions son tan tardes e fetes ab tan gran *assossech* que yo he por no ratifiquen aquell exemple vulgar del socors d'Espanya», Doc. Arch., XXII, 79; «les donzelles deuen parlar poch e ab gran *asosech*», Tirant, III, 38.

assossegadament : tranquilamente, Confort.

assossegat [**asosegat**] : tranquilo: «com tot fos *assossegat* e les donzelles dormirien...», Tirant, II, 284; «Un monge no podía star *assossegat* en dir les ores; e quant los altres monges deyen les ores en la sgleya, tantost lo dit monge se exía de la sgleya», Legend., I, 91.

assot, assotar. V. **açot, açotar**.

assotjar : 1 (Vilatorta), ajupir. 2, V. **sotjar**.

Assua (La vall d'—), en el Pallars.

assuaugar (=**assuaujar**) [**assueugar**] (XIV) : suavizar, mitigar, Dic. J. March; «les besties feres ... *assuauge* e domda», Ms. Séneca, 86.

assuavadament (XIV) : con suavidad, sosegadamente.

assuavar [**asuavar**] : calmar, suavizar, amansar : «*assuavar* e ablanir dolçament», Vida de Sta. Paula; J. Roig, 60 v.º; «*assuavada* la ira», XV; «*assuavar* e amansar lo poble», Coroleu, *Documents*, 9; «ab celisis *assuavaven* Deu», Dones, 20 v.º.

assuavir per **assuavar** (XV).

assubtiliar [**asubtiliar**] : sutilizar: «saben fer nous artificis e afinen e *asubtilien* les coses qui foren trobades primerament», Ms. Bib. U., 21-2-9, 157 v.º.

assucar-se (Tortosa) : romperse la crisma.

Assuer (XIV, &.) : Asuero.

assuet : «los dies feriats o *assuets*», Redreç Universitat, 1629, 96.

assueugar. V. **assuaugar**.

assullà [**asullà**] (Mallorca) : allá, acullá.

assumpt, -ta: «quant Clement seté fou *assumpt* a la altea del sobirán apostolat», Ardits, III, 479.

assumpte, assumpt : asunto : «lo *assumpt* del present llibre», Títols de honor, 29.

assurtiment : surtido.

assurtit (cast.?) per **assurtiment**.

assutzena : especie de lliri blanc.

ast, pl. **asts** : 1, asador : «Dos cavalls de ferro y dos *asts* per rostir», Inventari Cervera, 1789; «Tres peus y un cavallet petit per rodar lo *ast*», Inventari Vich, 1774; «alçá lo *ast* e ab la punta doná-li molt gran colp», Tirant, I, 351; «*ast* de argent per torrar figues», XIV. 2, per **asta** : «*asts* de lança», XIII; «de algún temps ençá porten unes armes que encara que les nomenen espases mes propiament deuen dirse *asts*, tan llargues son y estretes», 1570. 3 (Plana de Vich), pal

d'uns dos metres amb un pollegó a dos o tres pams abans d'arribar adalt que usen els llenyataires per portar el feix a l'espatlla.

asta : «les sagetes, l'*asta*, e'l carcaix», Quinto Curtio, m 2; «tenía una serp de grossaria com una *asta* de dart», Lleida, 1394; — «deu *astes* dejús terra desijaría star», Tirant, III, 138; — *asta* de senyera (1331), de bandera (Valencia, 1515), de penó ferrada (a fin de que no se rompiera, Capmany, *Mem.*, II, 412); *asta* de Montjuich per assenyalar les naus (1699); «...que ell volía que lo Rnd. fra G. F., prior de Cathalunya, portás lo bordó o *asta* del tálem», Ardits, IV, 426; — «les *astes* de les naus començaren a tirar», Quinto Curcio, m 3 v.º.

Astal, llin. Barcelona.

astaló. V. **estaló**.

astaloch : en els teixos i pins no tallen les branques ran del tronc: deixen *astalocs*.

Astals, llin. Barcelona.

Astell, llin. Barcelona, prov. de Lleida.

Astells, llin. Catalunya.

aster : «Item dos tenidors d'ast o *asters* dobles per a rostir de ferre que pesen xxx liures...», Doc. Arch., XXVI, 161; «*aster* o canal de tres peus per menar asts a foch», Inventari Torre den Barra, 1430.

asterisch (XVII, &.).

Astier?, llin. Catalunya i Mallorca.

Astó, nom de caseriu o masía: «N. N. pagès de l'*Astó*, 1749, Jochs florals, 1894, 170.

Astol, llin. Barcelona.

Astop?, llin. Barcelona.

Astopiñas?, llin. Barcelona.

astor [**estor**] : azor, J. Esteve; B. Metge, 40 v.º.

Astor, del bisbat de Vich.

Astor, nom d'home de Catalunya i de Còrcega (XIV).

astorar : esglaiar, esparverar.

astorat [**estorat**, **storat**] : esglaiat, esparverat; — encantat, parat.

Astorí, llin. Barcelona.

Astorina, nom de dòna (1341).

astorlich. V. **estorlich**.

Astort, llin. Barcelona.

Astrador, llin. Barcelona, 1605.

astralla (XV). V. **estralla**.

astre : astro; — «es lur *mal astre*», Lib. dels Mariners, 6.

Astrell, llin. Barcelona.

Astremps, llin. Barcelona.

astrenomiayre, Sidrach, 1.

astringent (XVI, &.) : astringente, Lib. de la peste.

astrolabi (XVI, &.) : astrolabio: «*astrolabi* de lleotó», Cerdenya, 1575.

astròlech [**astròloch**] : astrólogo, B. Metge, 79 v.º; 3.ª del Crestiá, 398.

astrolomía (XIV, XV) per **astronomía**.

astronòmich : pertanyent a l'astronomía.

Astrot, llin. Catalunya.

astruch, **astruga** : venturoso, afortunado.

Astruch, llin. Catalunya : «N'*Astruch* de Belmont», Cron. Jacme, 328; «N'*Astruch* de Bonsenyor», Id., 431.

Astruga, llin. Catalunya.

astrugancia [**asturgancia**] : astruguesa. Ex. : això porta mala *astrugancia*, bona *astrugancia*.

Astrugona, nom de dòna jueua (Sta. Coloma de Queralt, 1327).

astruguea : ventura, buena suerte, dicha.

Astrup, llin. Catalunya.

astucia [**estucia**] : «*Astucia*: Sagacitas, Animi acumen, Ingenium...», J. Esteve; «Guanyar ab difficultat o ab *astucia* los diners», Id.; «...primer ab ginys e *astucia* molt gran que n'hagueren, procurant enganar als naturals...», Boades, 6; «Com lo dimoni per sa *estucia* hagués vensut lo primer hom», Vida Jesucrist, 17; «consells e *astucies* de Tiberi César», 12.ª del Crestiá, c. 245; «*astucies* e fallacies»,

2.n del Cartoxá, 27; — «per *astucia* de altres affers aná en Alexandría», 12.n del Crestiá, c. 178.

astuciós : 1, astuto, engañoso: «Car en la guerra totes coses d'astucia aprofiten molt als hómens guerrers majorment a tu qui est rey tan poderós, e si est *astuciós* en la guerra bastes a ésser senyor del mon», Tirant, III, 336; — «sovint fraudulosament e *astuciosa* son fetes...», Cort 1.ª de Ferrando, 1481, 31. 2 (Vich), estugós.

astut (XV, &.) : «*Astuts* consells o discrets o enganosos», J. Esteve; «Per ábit sab, mes no's astut», Mss. cat. Massó, 22.

Astuy?, llin. Catalunya.

asuahir : suavizar : «...*asuahir* nostre senyor Deu, que jatsia que ell no s'adelit en nostres penes...», Dones, 225.

asubtiliar. V. **assubtiliar**.

Asvertit, llin. Vendrell, 1741.

atabalador : que atabala.

atabalar : ensordecer, marear a fuerza de ruido : «Los calderers *atabalen* al veynat ab el seu picar etern».

atabaler (Valencia, XVII): tambor.

atabellat. V. **atavellat**.

atabuix (Mallorca) : renyada forta.

atacador (Mallorca) : penja de les ermolletes dels fumadors per pitjar el tabac dins la pipa.

atacanyar-se? : «Com sufferir tafuraría es gran peccat ... e majorment com los dits lochs sien scola del diable en quant aquí *s'atacany* en molts jóvens qui porien ésser bons hómens e's fan aquí malvats», 12.n del Crestiá, c. 212.

ataconador : sabater de vell.

ataconar : 1, posar un tacó el taconer o sabater; adobar sabates velles. 2, donar un fart de llenya, donar un jaco.

atalar (Evissa) : talar, exterminar (hablando de la caza).

atalaya. V. **talaya**.

atalayar : descobrir, veure (Vallès); mirar amb atenció, observar (Figueres); — guardar bestiar (Plana de Bas).

atalayar-se : adonar-se, reparar; fixar-se; pendre una cosa amb interès; afanyar-se a realitzar un propòsit.

atalayassa (Evissa) : miranda, punt elevat.

Atalayassa, nom de la muntanya més alta d'Evissa.

Atalayó, llin. Barcelona.

atalayer (XIV) : el qui guardava la talaia a la vora de mar.

atalentat (anar—) (Borredà, &.): tenir gana.

atalussar [**atalusar**] : ataludar.

atall : 1, atajo, vereda : «la senda y *atall*», Procés de les Olives, 38. 2, reconocimiento, exploración : «perqué tots los atalladors de cavall fassen millor sos *atalls*», Ordinacions marítimes Valencia, 1673. 3, cáfila [**atay**] (Evissa).

atallador : atajador, explorador: «les guardes o *atalladors* que han de portar a les torres la noticia del desembarch dels moros...», Ordinacions marítimes Valencia, 1673, 9.

atallar (XVI, &.) : atajar, detener (el mal, el progrés de l'enemic, els desordes, les maldats dels bandolers, les enemistats en sos principis, &.).

atallat per **tallat**, Legend., II, 283.

atambor (XVI, XVII) per **tambor**.

Atanais : «Lo gran flom de *Atanais* qui tanca la fi d'Ungría envers los tartres...», 12.n del Crestiá, c. 468.

atanasia : caràcter de lletra de dotze punts.

atanç [**atans**] : apoyo, aproximación : «De *atans* en paret : Primerament tothom puxa haver *atans* en paret propria o comuna...», Const., 3.ª ed., 94.

atançar [**atansar**] : acostar : «tot

lo hostal del rey de Castella se acostá vers lo nostre hostal de les dites nostres galeres e faeren-hi *atançar* totes les naus...», Pere IV, 344; Pons Miserere, 50; Cató, 12; Ms. Bib. U., 21-3-2, 106 v.º.

atanquina : untura per a estancar la sang d'una ferida : «Y no us daría un diner per *ataquina* si us ves morir», Jardinet d'Orats, 222.

atànyer : «Car no es hom al mon que a Nos tant *atany* de parentesch, levat lo fiyl de la comtessa de C., qui es nostre nabot; mas d'aytant tenim que vos nos *atanyets* mes que el, per ço quan vos amam mes», Cron. Jacme, 187.

atapahir [atapair], atapir : tupir.

atapar. V. **tapar**.

atapí. V. **tapí**.

ataquinat (Alcoi) : apretado. Ex. : *ataquinat* dins un carro.

atarantar, atarantat (Tortosa, &.): atarantar, atarantado (cast.?).

Atard, llin. Valencia.

atareyar-se en : ocuparse de, Milà.

atargiadura : «It. per una *atargiadura* de chiapa bastarda deu sous», Alguer, 1634, Compte d'instruccions agrícoles.

atart [a tart] : de tarde en tarde, rara vegada : «Si vols que (tals coses) te sapien bones usa-les *atart*», xv; «d'aón ve que pochs son ves poetes perqué *atart* se dexen veure los grans effectes de aquesta divina...», Francesch Alegre, 136.

ataubar (Tortosa) : entontir. Ex.: fa un sol tan fort que *atauba*.

atauc (xiv) per **ataut**.

ataut [atahut; taut] : ataúd; — **atauts** : passos de la processó del dijous sant a Manresa.

atavellat [atabellat] : rizado, &.: «l'aygua de l'estany *atabellada* per l'oreig», *Renaixensa*, 1896, 2385.

ataviadament : «...li donassen un seu albernús perqué anás *ataviadament*», Ardits, III, 59.

ataviaments : atavíos, Pierres de Provença, 11.

ataviar [ateviar, atteviar] : «donzella tan ricament *ataviada*», Blanquerna, 21; «...vestint-se camises netes, *atteviant-se* de altres robes...», Doc. Arch., XXVIII, 172.

ataviu : «Car mes amaríen vestir bon sayal que quants *atavius* los vells fer-los poden», Procés de les Olives, 22 v.º; «se'n portá molt or y argent y aprés se feu molts *atavius* de gran preu», Quadrado, *Germania*, n. 266.

atebiar (Vich, &.) : entebeir.

atebionar : posar tebiona l'aigua, &.

atemoritzar [atemorisar] : atemorizar.

atempradament : con mesura, atemperadamente, Psalms Amer; Jahuda Llabrés; Cató, 8 v.º.

atemptar [attemptar] : «...de certa novitat feta o *atemptada* fer per en G. T.», Ardits, II, 452; «si lo contrari será fet o *attemptat*», Mallorca, 1486, Leyes suntuarias.

atenallar [atenellar] : atenacear.

atenat (Vich, 1492) per **tenat**.

atendar [attendar] : acampar armando las tiendas de campaña : «E aquell dia *atendaren-se* en aquell loch hon los moros eren stats vençuts», Tirant, I, 60; «*attendá's* en una bella plana», Xalabín, o 1.

atendencia [attendença] : atención, cuidado : «Es obligació dels curats tenir *atendencia* a la salut espiritual dels faels...», Sinodals de Barcelona, 1673, 302; «com jo no tenga *atendencia* sinó al fi...», 1623, Selva &. del Canonge Ferrer; «los peixos ab *atendencia* vostra prédica escoltaven», Goigs de S. Ant. de Padua de S. Francesc de Palma; no té *atendencia* a lo que li diuen (Mallorca).

atendre [attendre, attenre; aténdrer] : atender, poner cuidado: «enans deu hom *atendre* a les grans faenes que a les menors», Cron.

Jacme, 181; «E dixem-los que'ls faríem *atendre* les covinences que havíen ab lo Rey de Castella...», Id., 424; «*attendre* a la salut», Quinto Curcio, i 9.

ateniench (xv) : ateniense.

atenreir (Baget, &.) : ablandar, amollegar. Ex. : la pluja *atenreirà* bé la terra.

atentat [**attentat**] : lleno de tiento, cuidado : «En lo parlar (Jesús) era molt *attentat* e mesurat...», Flos Sanct.; — **atentadament** (xv): atinadament, con atención.

atentipotenti. V. **atequité**.

atènyer (**attènyer**] : alcanzar, conseguir : «*Atenyer* o aconseguir: Atingo», J. Esteve; «La segona cosa es que deu lo mestre de la cavallería exercitar sos batallants a saber córrer : e açó, o per preveure que fan los enemichs, o per *attényer* abans lo millor loch a ells per a batallar, e per mils a encalçar los enemichs quan fugen», 12.ª del Crestiá, c. 227; «Axí com cell qui's veu prop de la mort corrent mal temps, perillant en la mar, e veu los lochs hon se pot restaurar e no y *ateny* per sa malvada sort», A. March, 132 v.º; «no podía pensar altra cosa de nit ni de dia sinó en quina manera pogués *attényer* o haver aquella monja», Vida de S. Hierónim, 1492; «encara que fosses cert de *attényer* un gran heretatge», Tirant, IV, 100; «car la gloria e delit de aquest mon miserable no s'*ateny* ni's pot *attényer* sinó ab treballosos actes», Id., III, 196; «en aquest mon no's pot *attényer* un goig complit», Id., III, 156; «la major conexença que podem *attényer* es conéxer la nostra ignorancia», 1.r del Cartoxá, c. 15; «*attényer* absolució e misericordia», Tirant, IV, 349; «son alcuns ... qui finalment *attenyen* saber e bona vida», 12.ª del Crestiá, c. 189; «Aquell *ateny* tot quant *attényer* vol que lo voler eguala'b lo poder...», A. March, 145 v.º; «...secrets no sabuts ni jamés hoyts li manifestará la divina clemencia, dels quals nova compassió, novelles affeccions, dolçes consolacions, e a la fi hun nou estament *attenyerá* de contemplació excelsa...», 4.t del Cartoxá, 2 ; «*attényer* la felicitat», 1.r del Cartoxá, 137 v.º; «si morís ans d'*attényer* batisme», xv; — arribar, pervenir : «E nos no curaríem tant d'açó, mes dubtant que lo primer jorn que aquest fet *atenyerá* a les orelles del marqués, aquella dona es perduda...», Curial, 302; «*attényer* a ses reals mans», xvi; «Com lo Rey fon *atés* tot fou ja pacificat», Tirant, I, 161; «encara no son *atesos* a la plaça», Curial, 191. **2**, cumplir : «Serva'm o *ateny* los pactes», J. Esteve; «No *attényer* la promesa», Id.

atepir-se (Mallorca) : atipar-se.

atequité [**a-te-qui-te?**] : en grande : «vestía de grana, de orlanda y cambray y menjava cada dia *atequité*», Pons Miserere, 16 v.º.

aterçar [**atersar**] : «*aterçar* (la ballesta)», Muntaner, 260; «*aterçats* (los ballesters) ab lurs ballestes», Id., 259; «alguna volta ab lo seu *aterçat* cavall exercitá la bella e valent persona recercant los delitosos boschs», Lançalot, b 2.

atermenar : fixar els límits d'una terra (xiv, &.).

aterrada : caiguda de fruita pel vent, &.

aterrament : caída, ruina : «los ahirava de tot cor desijant lur minva e *aterrament*», Confessionari, 1507.

aterrar [**atterrar**] : **1**, echar por tierra, derribar; postrar, vencer, abatir, arruinar : «sots los meus peus has *aterrats* mos inimichs», Dones, 116; «has morts e *aterrats* tants milenars de turchs», Tirant, IV, 65; Id., III, 353; Angels, 85; Dones, 183; 12.ª del Crestiá, c. 103. **2**, causar terror : «...ans ab tanta ferocitat parlave e ab tan bra-

ves paraules que tots los cuydava *aterrar*», Curial, 268; «E com açí en aquesta vila haja molts juheus los quals vuy stiguen molt spantats e *aterrats...*», Doc. Arch., XXI, 9.

aterrit [**atterrit**] : aterrado : «Lo Bernat de Cabrera, oyda la delliberació e voluntat del Rey, de continent mostrant-se molt tribulat e *atterrit* de la empresa que volía executar...», Comte d'Urgell, *Rev. Cat.*, 28.

aterrossar : grumullar, dejar en forma de terrones (Valencia). Cp. gelat *aterrossat* : granisat.

atertit, aterterit (Empordà) : aterido por el frío.

atès : **1**, pp. de **atendre**. **2**, pp. de **atènyer**.

atesar [**atasar**] : fermar, lligar una corda.

atescart : «Sots aquesta ley deuen ésser posats los albardans e orugats e *atescarts* e enujosos juglars e hómens ab poch seny», 3.r del Crestiá, 354 v.º.

ateserar el forn (Prov. de Lleida, St. Feliu del Llobregat, St. Joàn Despí, &.) : posar-lo a punt de rebre els pans que van a coure.

Athenes, Collacions, 208.

atiar : atizar. Ex. : *atiar* el foc, el llum, el gresol, l'ase a vergassades, els gossos, l'odi, &.

atifells (Valencia) : enseres, utensilios, herramientas.

atinença [**attinensa**] : bien, posesión, patrimonio : «Dexá son pare e totes les sues *attinenses* per fer-se frare».

atipador : cargante.

atipar-se : afartar-se; — alimentar-se (Muntanya).

atiranyat (Mallorca) : en forma de caminoi estret.

atleta, Dant, Paradís, c. 12.

atlot [**al·lot**] (Mallorca) (Cp. **arlot**) : minyó, xicot; — **atlot pusser**: atlot menut;—**atlot que va a dur oli**: atlot del poble, sense cap educació o instrucció; — **atlots blaus** o **blauets** (del Santuari de Lluch) : escolans.

atlotea [**al·lotea**] (Mallorca) : multitut d'atlotets.

atlotell (Pollensa, &.) : dim. de **atlot**.

atlotería [**al·lotería**] (Mallorca, XVIII) : multitut d'atlots.

atlotim (Mallorca) : grupo de muchachos callejeros.

Atmatllé, llin. Vich.

«**atofats** penjoys de flors olorosas», M. Genís, *Novelas*, 66.

atollar-se : empantanarse. Ex.: a Castell de Fels les aigües queden *atollades*.

atònit (XV, &.) : «...los pochs hómens que eren dins la dita Seu estigueren tots *atónits* de la claror gran...», Ardits, V, 74.

atorçonat [**atorsonat**] : «Bous y mules cada dia y animals *atorsonats* vos prometen...», Goigs de S. Ramón Nonat.

atordir-se (Mallorca) : aturdirse.

atordit : «estaven *atordits* de la mortaldat», Miquel Parets, I, 44 v.º.

atorgament : otorgamiento : «Cregam que axí es e no'ns lunyem del comú *atorgament*», B. Metge, 49 v.º.

atorgar [**atorguar**] : otorgar, conceder : «no'ls sia per Deu *atorgada*», Angels U., 33 v.º; «*atorch* haver rebut de vos», XIV; «la qual cosa *atorgá* la Princesa per les piadoses paraules de son pare», Tirant, III, 223; «ans que yo *atorgue* lo matrimoni», Id., I, 344; Id., II, 374; «per ço que he *atorgat* no ho puch negar», B. Metge, 42; «...e'l Rey ab gran cor e magninimat li'n va *atorgar* la vida», Boades, 83.

atorrentar-se (Vallès). Ex. : a tal hora les perdius ja *s'atorrenten*.

atova per **tova** : «per 200 *atoves* per les arcades...», Montalegre, 1718.

atovar : «nafrat en la axella d'un colp que l'*atovava*...», Curial, 119.

atracallar [**atracayar**; **atre-**; **-que-**

llar, -queyar] (Camprodón, Ripoll, Vich, &.) : 1, renyar, afrontar, moure un vol. 2, amoïnar. Ex.: no m'*atracallis* (Olot).

atracar-se (XVIII, &.) : comer mucho.

atraçat : «E si us portará o trametrá pólvora de bombarda bona e *atraçada*, axí mateix rebau aquella pagant per cascún quintar...», Doc. Arch., XXII, 136.

atractívol : atractivo, simpático.

atrafegar [**atrafagar**] : «la gent s'afanya y s'*atrafega*», M. Obrador.

atrallar (Vallès) : el sol *atralla*.

atrallat (Vilanova i Geltrú): abatut, perdut.

atraquellar [**atraqueyar**]. V. **atracallar**.

atràs : «...que'l ne tornassen *atrás* en loch on no y poguessen tocar...», Cron. Jacme, 210; «no volría donar un pas avant e altre *atrás*», Tirant, I, 173.

atraure [**atreure**] : atraer : «e lo foch e l'aer qui son en lur regió *atrauen* a si mateixs les vapors», Félix, I, 132.

atraut (Tossa) : barullo, ruido, algazara.

atraversar (XIV, XV) : atravessar, 12.ª del Crestiá, c. 217.

atrayre, Dic. J. March.

atreballat (Urgell). Ex. : la pobre dòna va tan *atreballada*, feta un escarràs i mal menjada, que sembla molt més vella que no és. Cp. : «Catalunya afligida, *atreballada*, plena de guerres», Sermó de Gaspar Sala, 1641.

atrecayar [**-allar**]. V. **atracallar**.

atrenellat (Andorra): apresurado.

atrequeyar [**-ellar**]. V. **atracallar**.

atressí [**atresí**] : otrosí, también: «Curial feu desplegar son arnés e armá's; e com los cathalans lo veren armat, si n'hagueren molt gran plaher e feren venir *atressí* lurs arnesos», Curial, 105; «*Atressí* presó neguna no deu aver», Cost. de Tortosa, 3, 19; Doc. Arch., XL, 314, 315.

atrestal (XV) : otro que tal.

atret : «ffeu be *atret* aquell qui sou» : bien manifestáis quién sois (XV).

atretant : otro tanto : «e açó foren iiij. o v. hómens de la sua part e *atretants* de la nostra», Cron. Jacme, 192; «Stimam hi ha en la plaça entre damunt e davall e a les tires dels ceps, entorn cent cavalls si mes no menys stimam *atretants* nafrats», Doc. Arch., XXII, 176; «*atretant* nos deu pagar», Cost. de Tortosa, 55.

atreure. V. **atraure**.

atrevença. V. **atrivença**.

atreviment : «La molta virtut que en tu tinch coneguda, germá senyor, me dona *atreviment* de suplicar-te», Tirant, IV, 94; «e li daría tal punició que jamés hauría *atreviment* de dar passió a la magestat vostra», Id., II, 335; «e ab *atreviment* gran e poca vergonya», Id., III, 229.

atribuir [**attribuir**] : «...que tot ho *attribuiscats* a aquell qui es font...», Angels, 140 v.º.

atribulat : «sperança de la ciutat *atribulada*», Tirant, I, 332.

atributar : posar tribut : «Lo loch de Muntanya es *atributat* et fa cascún any per tribut...», Doc. Arch., XXXIX, 85.

atrit [**attrit**] (XVI, &.), H. Iutlar, 66 v.º.

atriu : «Ninguna dona gos passar lo letriu ne hoyr missa dins *atriu*» (XV o XVI), Jochs florals, 1895, 213.

atrivença [**atrevença**] : «folls grossers ... e tot lur be los ve per *atrivença*», A. March, 152.

atrobar per **trobar** : «Car oració ... fa *atrobar* a l'hom la gloria perdurable», Angels U., 53 v.º; «...un libre e faeren-lo'm legir, ... en lo qual no tan solament *atrobé* scrites les superbies e omeys que jo havía fets

mas encara los pensaments...», Legend., I, 25; «cercava ... si trobaría la dita ymatge, mas no la *atrobá*...», Id., II, 188; «dins la caxa foren *atrobades* les seguents coses», Ardits, III, 153.

atroncar-se (Valencia): quedar-se com un tronc, com mort.

atroncat : com un tronc. Ex.: caigué *atroncat* (de sòn, per mort, &.); està tot *atroncat* : se diu del malalt ensopit per la febre, que no parla, no es queixa, &.

atrontillat (Valencia) : atolondrado.

atropell, cast.

atropellar : 1, malmetre, maltractar. 2 (Mallorca), cuitar, accelerar. Ex. : fes via, *atropella*; *atropella* el pas; el most en el cup *atropella* o retarda la fermentació segons la temperatura; — **atropellar-se** : cuitar : «Yo debades *m'atropell*», glosa. Cp.: anar o venir *atropellat*.

atropoll : «...sentí jo, y de gent malavirada l'irreverent *atropoll*», Llorente, *Versos*, 127.

atròs : atroz : «Vos ab suma paciencia sufrireu cas tan *atrós*...», Cobles de S. Llop, 1684.

atrossar (Plana de Vich) : arromangar el vestit, les mànegues, &.: «*atrossant* de la serra lo mantell ros», Verdaguer.

atrotinat : espatllat, fet malbé per l'ús. Ex. : duia un vestit *atrotinat*, una capa *atrotinada*, unes faldilles *atrotinades*, &.; s'aplica també a les persones : és un home molt *atrotinat* : grosser, &. Cp. **atrotinar-se, agafar un mal troti.**

att-. V. **at-**.

atuar (Batea, prov. de Tarragona) : atuir. Ex. : feia un sol tan fort que ens *atuava*; l'han *atuat* a bastonades.

atudar la llum (Conflent) : apagar el llum.

atuell (Plana de Vich, &.) : 1, recipient per a aigua, oli, &.: «portaven una cortarola de vi o altres *atuells* per donar beure als pobres», XVII. 2, eina.

atuir [**atuhir**]: estormaiar, deixar com mort; — aterrar, fer caure. Cp. : «la ventada castiga les branques del roure, mes no *atuheix* la soca», Riera i Bertràn; — aniquilar, Verdaguer.

atunyinar : apallissar.

atupar (Mallorca) : estovar (els matalassos, els atlots, &.). Cp. : donar una *atupada* a un atlot.

atura : aturall. V. **gos d'atura.**

aturada : 1, estada en un lloc del qui va de viatge : «la nostra *aturada* de Lleyda no poría ésser gran», Coroleu, *Documents*, 16; «la vostra *aturada* a Mallorques es molt necessaria», XV. 2 (Vilatorta), llosa o pedra que's troba entre dos esqueis o cruis que aturen de traure la llosa o pedra més llarga.

aturador : aturall, fre. Fr. : no tenir *aturador*.

aturall [**aturay**] : tot ço que serveix per a aturar.

aturar : parar, detener; detenerse, quedarse, permanecer : «e en una plassa que y havía faem-los tots *aturar*», Cron. Jacme, 299; «yo us requir que *atureu* açí per guardar aquests cossos», Tirant, I, 176; «e atorgau-nos gracia que puguam *aturar* açí iiij. o v. dies per fer companyía a vostre sanctedat», Id., I, 269; «mes stime e'm plau l'*aturar* que no l'anar», Id., II, 326; «*aturau* ací en lo retret», Id., IV, 259; «yo us prech que us dineu huy ab mi e tant com en aquesta terra *aturarem*», Id., I, 188; «la Infanta tramés a dir al Rey si li plahía que Phelip *aturás* aquella nit a dormir dins lo palau...», Id., I, 358; 356, 269, 331, 343; Id., II, 277, 284; Id., III, 263; «en la vila o ciutat hon la cort *aturava*», Doc Arch., XXVIII, 174; — **aturar-se**: reservarse : «e dix-los que ... ell era

content de fermar en les dites treves e paus a tres mesos, e de les altres coses *se aturava* son acort», Tirant, II, 342; «Senyor, aquesta gent que us es restada yo'n pendré la mitat e vostra senyoría *s'aturará* l'altra...», Id., IV, 23; Id., I, 343.

aturat : de poca empresa.

Aturiach, llin. prov. de Lleida.

aturonat : ple de turons, Verdaguer, *Canigó*, c. 4; — situat en un turó : una masía *aturonada* (St. Joàn Despí).

aturullar-se (Mallorca) : aturrullarse (cast.?).

atuyar (Llansà) : tallar el coll.

atxa : 1, [**atxe, abxa**] hacha (arma) : «glavis e spuntons e *atxes* e dagues», 12.ª del Crestiá, c. 274; «Lança, coltell, spasa ben fabrida, *atxe* pesant o que'n sia leugera», xv, Jochs florals, 1865, 135; «ab aquesta *atxa* yo haguera mort a l'Emperador», Tirant, III, 85; Id., I, 212; «Una gran *abxa* ab son mánech de fust», Inventari Torre den Barra, 1430; «It. una *abxa* destral», Id. 2, hacha (vela de cera) (xvi, &.) ⚔; — **endevant les atxes**: se diu pel qui no vol recular en un assumpte que hi troba obstacles.

atxayre [**etxayre**] (Vich) : el ferro que tenen els sabaters per a afilar el tall de la falcía.

Atxer, llin. Barcelona.

atxera : hachero.

atxerovit [**atxarovit**] (Mallorca): vivo, despierto.

atxícara (Mallorca) : ocell semblant al gorrió (Sin. : *jueu*).

atxofar-se a terra (Mallorca) : aclofar-se?, asseure's malament a terra? Cp. **axonar-se**.

atzabeja [**atzebeja, atzebege**]: azabache : «Un collaret de dona ... d'*atzebege* negre...», Inventari Torre den Barra, 1430; «*atzebeja* paga la cárrega...», Valencia, 1607.

atzagaya [**atzegaya, azagaya, açagaya**] : azagaya : «...e estaven-li iij exortins denant ab ses *atzegayes*», Cron. Jacme, 136; «lansa africana que en altra manera es dita *azagaya*», Quadrado, *Marsili*, &., 106; «armes invasives com de fones ...*atzegayes*», 12.ª del Crestiá, c. 213.

atzagayada [**atzagallada; atze-, etze-**] : 1, cop d'atzagaia. 2, disparate, barbaridad, capbuidada.

atzaque : «Item. val l'*atzaque* del bestiar dels dits moros cascún any tro...», Doc. Arch., XXXIX, 124.

atzar [**etzar**] : azar : «no'm faltaría altre *atzar*», Mallorca, 1683, *Comedia de la conquista*.

Atzarell, llin. d'un jueu de Sta. Coloma, xiv.

atzarena [**atzerena**] : «...ho vengueren a l'encant exceptat lo vestit de domás (de la dona) que era l'*atzarena* negra y faldilla y gipó vert...», Miquel Parets, I, 142; «li donará son pare un mantell nou de stamenya y una *atzerena* negra», Contracte matrimonial, Solsona, 1601; «Marit, una *atzarena* me haveu de comprar», xvi.

atzarí : «erba *atzarí*», Tarifa lleuda, 1806. V. **atzerí**.

Atzat, llin. Conflent, 1251.

atzaura : «e vengueren xij galees et vj *atzaures* del Rey de Túniç», Cron. Jacme, 303.

atzavara [**atzabara, aczabara; etze-**] : pita.

atzebib [**adzebib, atzabib**] : acebibe, panses : «les ffruytes ço es assaber figues *atzebib* que en lo Regne de Valencia cullen...», Valencia, 1342; «E si troba *atzebib* o encara figues, ell ne deu servir. E si no troba *atzebib* ne figues...», Consolat de mar, 1592, 29; «De iiij quintars d'*atzebib* 1. diner», Cost. de Tortosa, 89.

«**atzebres** (corrents—)», J. Roig, 69.

Atzebró, llin. Barcelona, 1448.

atzemara : instr. músic : «sons d'anafils et d'*atzemares* et de moltes maneres d'esturments...», Xalabín, l 2 v.º.

atzembla [**adzembla, aczembla, azembla, açembla**] : acémila : «E dixeren-nos que'ns fayen saber los de Lorca que DCCC jenets ab ij milia *azembles* carregades...», Cron. Jacme, 431; «e maná descarregar totes les *aczembles* en mig de la pradería», Tirant, I, 148, 267, 326, 327.

atzembler [**adzembler**, &.] : acemilero : «yo sabí que'l capitá feya portar molt vi per fornir la ciutat, e sabent açó so exit al camí e a un *adzembler* qui era restat mes atrás dels altres he-li dat ab una pedra...», Tirant, III, 337; Doc. Arch., VI, 11.

atzemblería [**adzemblería**, &.]: acemilería : «destrals a obs de la *adzembleria*», Barcelona, 1472, Comptes tresorería real; «Doní a J. de T. sobreadzembler de la casa del Sr. Rey ... los quals ... havía bestrets e pagats en compra de palla, civada, fferratge e altres coses necessaries a la dita *adzembleria*...», Id., 64 v.º.

atzerí [**atzarí**] : droga que entrava per càrregues, Memorial de mercaderíes, Valencia, 1607.

atzerina (Valencia, 1369). V. **alfons.**

atzerola [**etzerola**] : acerola.

atzeroler [**adzeroler, aczeroler; atza-, etze-**], **atzerolera** : acerolo.

atzeytoní [**adzeytoni, atzaytoní, atzaytuní**] : aceituní : «...drap d'or, ni d'argent ni de vallut *atzeytoní*», Mallorca, 1384, Leyes suntuarias; «ab paraments de cavall d'*atzaytuní* blanchs, bells e richs», 1385, Dietari Ajunt. Coronació de Dona Sibila; «una casula de *atzeytoní* blau ab forradura groga», Terrassa, 1415.

atzor (XV) : falcó esparver.

atzucach [**azucach**] : carreró sense sortida : «sens cap carrer o *atzucach*», J. Roig, 69.

atzufar [**etzufar**] (Mallorca) : azotar.

atzur [**adzur, asur**] : azur; azul: «en una molt rica e bella tomba de jaspis, tota niellada d'or e d'*atzur*...», Tirant, IV, 392; «exceptat que la dauradura sia de fulla d'argent colrada e lo *atzur* d'Alemanya», Doc. inéd. Madrid, LV, 94; «*adzur* d'acre», Id., LV, 82; — «*atzur* de la volta estelada», Verdaguer, *Canigó*, c. 2.

au : ocell: «tota *au* de caça», Cost. de Tortosa, 13; «*aus* feres», Id., 95 v.º; «o d'oques, o de paons, o de gallines, o d'altres *aus* domèstiques nexen poylins, jonecs, aynels...», Id., 96.

au!, interj.: «*Au*, donchs, de cara a la feyna», G. Vidal. Els militars l'usaven per indicar el moment d'executar l'ordre anunciada; — **au! au!** crit dels carreters per animar el bestiar quan el carro està encallat.

auba, aubada, &. V. **alba, albada**, &.; — magrana (Mallorca, Tortosa, &.).

Auba, llin. Mallorca.

Aubach, llin. Barcelona, Bages, prov. de Lleida.

aubahina : — [**aubohina**] (Sòller, &.) pluja fina; — [**aubaina**] (Sòller) aire fi de la matinada; — [**obehina**] (Camprodón, &.) basca, desmai.

Aubanell, llin. Granollers.

aubarda, aubardà. V. **albarda, albardà.**

aubardaner (Mallorca) : albarder.

aubarnús. V. **albornuç.**

Aubasart?, llin. Moià, 1864.

aubeca, aubecós [**aubacós**]. V. **albeca, albecós.**

aubelló [**auballó**] (Mallorca). V. **albelló.**

auberch, aubergar. V. **alberch, albergar.**

auberge (Tortosa, &.) : préssec primerenc menut. V. **alberge.**

auberger : presseguer.

aubert : «Apparella tos cavallers de moltes armes : los uns ab *auberts*...», Bib. Nac., L. 2, 24. V. **osberch.**

Aubert, llin. Catalunya.

Aubet, poblet entre Castellbò i St. Joàn de l'Erm.

Aubetí, llin. partit de Tremp.

aubexenis (Evissa) per **albíxeres**.

aubí (Mallorca) : la gaveta de fusta que replega l'aigua dels cadúfols a les sinies; abeurador de les ovelles, porcs, &.

Aubí, llin. Catalunya.

Aubià, llin. Barcelona.

aubigot (Garriguella) : especie de papellona o borinot.

aubirar. V. **albirar**.

Aubiter, llin. Barcelona.

aubó (Menorca, &.) : **1**, gamón: «*aubons* parents del lliri de flors blanques», Verdaguer, *Excursions*, 75. Refr. : Any d'*aubons* any de cavaions (Mallorca). **2**, (Montseny) roc rodó i blanc.

aubohina. V. **aubahina**.

aubre, aubreda. V. **arbre, albereda**.

auburnia (Mallorca). V. **alburnia**.

auca : «lo joch malvat, traydor de l'*auca* que tants ne fa anar en mala hora», Barcelona, 1633; «Capsa en la qual hi ha bolletins de jugar a la *auca*...», Inventari Cervera, 1789; — **auca de redolins**.

aucar, auchs. V. **ahucar, ahuchs**.

aucarià : qui viu fòra vila en una aucaría [**auquerià**? Cp. **auquería**, alquería].

aucell : ocell : «*aucells*», Dic. J. March; «voltors e corps e altres *aucells* de rapina», Tirant, IV, 111; — «**aucells de passa**», J. Estorch; — **aucell de la pluja** : pico fino; — **aucell de primera ploma, de primera volada** (XVIII, &.) : xitxarel·lo.

aucella per **aucell, ocell** : «una *aucella* qui ha nom rossinyol», XIII.

aucellada : multitut d'aucells.

aucellayre : **1**, caçador d'aucells amb teles i rams. **2**, venedor d'aucells o qui en té molts.

aucelleda per **aucellada**, Soler i Roig.

auceller : venedor d'aucells, el qui en duu a les exposicions en què es premía els que són més cantadors.

aucellol, dim. de **aucell**.

Aució, llin. Vilatorta, 1450.

aucir per **auciure**, Francesch de la Via, e 7.

auciure : occir, matar : «multiplicaré bones persones e *auciuré* les males», Angels U., 21 v.º; «e'ls pogués *auciure* e destrouir», 12.ª del Crestiá, c. 161; «ans que assaigs de *auciure-la*», Dones, c. 60; «E ab fona vencé e *aucís*...», 12.ª del Crestiá, c. 227; «aquell qui ab coltell *auciu* que ab coltell muyra», Dones, c. 206; «digues si t'*aucisí* yo», Génesi Amer, 166; «E si jo no dubtás lo bisbe, jo t'*auciera*», Legend., I, 159; «Per tal no es mort com no li strengueren lo dogual; mas, pus que axí es, nosaltres lo *auciurem*», Id., II, 35.

auctor, auctoritat per **autor, autoritat** : «una *auctoritat* de l'escriptura que diu...», Cron. Jacme, 403.

auctumnal, auctumne. V. **autumnal, autumne**.

audacia : «E lo jutge li dix : D'on has haguda aquexa *audacia* de respondre? Dix la verge Cecilia : Yo la he de consciencia bona e de fe no ficta», Flos Sanct., 295; «Qui ets tu que de tan gran *audacia* parles?», Tirant, I, 100; «La mia bona voluntat envers de tu me dona aquesta *audacia* que yo't puxa requerir domésticament», J. Esteve; «*audacia* e gosar», B. Metge; «*audacia* e ardiment», Blanquerna, 110 v.º; Collacions, 131; Ms. Séneca, 87; «*audacia* e atreviment», Tirant, III, 137.

audaçíssim (XVI, &.), Doc. Arch., XXVIII, 227.

Audelló, llin. Barcelona, XVIII.

Audet, llin. Barcelona.

Audí, llin. Tortosa.

audició [**auditió**] : «En los tres anys de *audició* en esta Universi-

tat», Redreç Universitat, 1629, 110.

audiença per **audiencia**, Dic. J. March.

audiencia : «L'offici dels perayres e l'offici dels baxadors pledejaven en la *audiencia* reyal per causa de...», Ms. dels Abaxadors, 15; Ardits, III, 282.

Audinyach [**Audiñach**], llin. Alella.

auditori, Dic. J. March.

Audor, llin. Barcelona, 1462, Doc. Arch., XXIII, 109; 1476.

Audovart?, llin. Barcelona.

aufabia. V. **alfabia**.

aufàbrega. V. **alfàbrega**.

aufals. V. **alfals**.

aufana (Pollensa) : fontinyola que esclata quan ha plogut molt.

aufarsans (Camp de Tarragona): especie de coques que serveixen per a pendre la xacolata.

aufegar. V. **ofegar**.

Auferich, llin. Barcelona.

Auferil, llin. Barcelona, Badalona, Mataró.

aufici. V. **ofici**.

auflange. V. **alflange**.

auflavia. V. **alfabia**.

auflayrar (Olot) : olorar, ensumar.

auflayre (Olot) : olor, perfum; — olor forta, pudor (Caralps).

auflonch (Badalona) : corda per a issar la vela.

auforja. V. **alforja**.

aufrany : àguila que's cría pels Pireneus : «*aufranys* y corps», Verdaguer, *Canigó*, c. 5.

aufrena. V. **ofrena**.

auga. V. **alga**.

Augé, llin. Barcelona.

Augearanosa?, llin. Sans.

Auger, llin. Barcelona, XIV, XV.

Auget, llin. Barcelona.

Augiada, llin. Barcelona.

Augirot, llin. Barcelona, XVIII.

augment (XVI, XVII) : aumento.

augmentació : «*Augmentació* : Incrementum», J. Esteve.

augmentar : aumentar.

Auguer, riuet prop de Blanes.

augueret (Pollensa) : bassa petita d'aigua corrent.

Auguet, llin. Catalunya.

Auguets, llin. Lleida.

auguia (Valencia) : aigua.

auguri, J. Esteve.

August (XV, &.) : Augusto.

augutzir. V. **algutzir**.

auir [**avir**] : «mas cavayler qui ... creu en *auirs* et auaranys, fa contra Deu, e ha major fe e sperança en lo vent de son cap, et en les obres que fan les aus, et en los aueranys que en Deu...», Orde Cavaylería, 31; «E en axí com lo jutge daría falsa sentencia si no jutjava segons testimonis et jutjava per *auirs* e aueranys, en axí cavayler fa contra ço qui es de son offici com ... creu açó que les aus fan per lurs necessitats et per ço car van volant per l'aer a aventura», Id., 31 v.º; 12.ª del Crestiá, c. 356.

Aujó, llin. Manresa.

aujup. V. **aljup**.

aul. V. **ávol**.

aula : aula; cambra; — donar *aula* (Vich, &.) : donar conversa, xarrar.

Auladell, llin. Catalunya.

aulana. V. **olana**.

Aulé, llin. Catalunya.

aulea per **avolea**, **avolesa** : «peró que ell tenía tan bon castell que ben conexíem Nos que *aulea* faría si tantost lo rendía», Cron. Jacme, 340; «adulterar e fer *aulea* de son cors», Mancebía, 76, Valencia, 1357.

auleda (Guillerías, &.) : alzinar.

Auleda, llin. L'Ametlla, Barcelona.

Auledós?, llin. Catalunya.

Auler, llin. Girona.

Aulés, llin. Barcelona.

aulesa per **avolesa** : «te farán morir per llurs grans *auleses*», Dones, 26.

Aulesa, llin. Barcelona.

Aulestia, llin. Barcelona.

aulet (Guillerías, Empordà, &.):

1, bosquet d'alzines joves : «que no puguen tallar *aulets* ni bosch gros sinó brollars e ginestars», Espinalbes, 1551. **2**, alzina?

Aulet, llin. Vich.

Aulí, llin. Catalunya, Mallorca.

àulich, A. Bof., *Orfaneta*, 258.

aulimares per **alimares**, Ardits, II, 203.

aulina (Empordà, Plana den Bas, &.) : alzina.

aulinay (Besalú) : alzina petita.

Aulines, llin. Vich, 1413.

auliva. V. **oliva**.

Aulomar, llin. Barcelona, 1443.

aulora (St. Llorenç dels Piteus, &.) : especie de pi; té les branques com un desmai, la fulla més llarga i més rossa; se'n trau la millor trementina.

Aulot (XV), lloc que apareix prop de Tortosa, Doc. Arch, XXII, 47; — **Olot**.

aulterar, aulteri, aultre per **adulterar, adulteri, adúlter**, Cost. Tortosa, 55 v.º.

aumadrava. V. **almadrava**.

Aumalles, llin. Barcelona.

Aumallutx, possessió d'Escorca, Mallorca.

aumanco (Mallorca) : almenys.

Aumatell, llin. Barcelona, Vich.

aumbrat per **aombrat**.

Aumelle, llin. Barcelona.

aument, &. per **augment**, &. (XVIII, &.).

Aumirall, llin. Barcelona.

Aumofeu, llin. Barcelona.

aumolls (Agramunt, Bellpuig, &.) : molls [Mallorca, *ermolles*]; — (Conca, &.), planta. Cp. **almolls**.

aumosta. V. **almosta**.

Aunet, llin. Girona.

Aupí, llin. Barcelona.

Auqué, llin. Barcelona.

Auquer, llin. Barcelona.

auquería (Pollensa, &.) : lugarejo, aldea. Cp. **alquería**.

auquilles (XVII, XVIII) : una especie de les teles nomenades *blauets*.

aur : **1**, or : «dos anells d'*aur*», Mallorca, 1417; «*aur* fi de florí de Florença», per daurar, Doc. inéd. Madrid, LV, 82; — «si tu ara me donasses tot l'*aur* qui es en lo mon, no faría...», Legend., II, 272. **2**, V. **ahur**; — **aur! aur!** : crit de guerra, Muntaner, 39.

aura : vent suau, ventijol : «impulsió de poch vent», Quadrado, *Marsili*, &., 49; — «O dolça *aura* de esbravament e mitigació», Peccador remut, 103 v.º.

aurada (Estartit, &.). V. **orada**.

Auradell, llin. Badalona.

aurat. V. **orat**.

aure. V. **heure, oure**.

Aurea, nom de dòna.

Aurell, llin. Terrassa.

aurella, aurellada, &. V. **orella, orellada**, &.

Aurembaix, nom de dòna (XIII, XIV).

aurenella. V. **orenella**.

aurenga. V. **orenga**.

aure-nombre (XV) : áureo número.

áureo (XIV) : moneda que valía 13 sous 4 diners, *Hist. Banyoles*, 84.

aureola (XIV, &.), Dones, c. 19.

aurer : el qui replega l'or en els rius?

Aurer, llin. Barcelona; Perpinyà, 1278.

Aures, llin. Barcelona.

Auriachs, llin. Catalunya, XIV, XV, Doc. Arch., XXXVI, 50, 151.

Aurich, llin. Barcelona, Mataró, prov. de Girona, &.

Aurichs, llin. Catalunya.

aurifany. V. **orifany**.

aurífich, Verdaguer, *Canigó*, c. 4.

Aurigemma, llin. Barcelona.

Auriguer?, llin. Barcelona.

auriol. V. **oriol**.

Auriol, llin. Catalunya.

auristella (Arbucies) : panadís.

auró [**uró, abró**] : arbre petit, té les branques molt fortes i sempre verdes.

Auró, llin. Barcelona.

auroneta. V. **oreneta**.

Aurosia, nom de dòna.

aurt. V. **ahurt**.

Ausa, nom dat pels cartaginesos i romans a Vich.

ausable (Perpinyà, 1296) : osado, atrevido.

Ausach, llin. Reus.

ausades ; a osadas, ciertamente, en verdad, a fe : «e com lo rey Carles faés grans soberguerïes als sicilians ... ells se'n varen rebellar tan fortment e poderosa, que *ausades* ells ne varen pendre venjança dels francesos...», Boades, 343, 344; «lo mon *ausades* cercar poríeu, no trobaríeu...», J. Roig, 39 v.º; «Qui donchs es bon músich de tals caramelles segur pot anar *ausades* per tot...», Procés de les Olives, 20; Id., 23; Curial, 276; Comte d'Urgell, *Rev. Cat.*, 29; Boades, 52, 186, 225, 328, 355, 412, 421; viu a Valencia. Ex.: *ausades* que t'he cridat, *id.* que n'hi ha, *id.* que has llegit, &.: a fe que...

ausanyar, Dic. J. March.

ausar, ausat per **gosar, gosat**: «que nul hom no *aus* vendre», Perpinyà, 1310; «lo teu ánimo de poch *ausat* no pot soportar», Francesch Alegre, 8.

ausberch. V. **asberch**.

ausell. V. **aucell**.

ausencia, ausent (cast.?) per **absencia, absent**.

Ausias, nom d'home (Valencia, XVI).

Ausich, llin. Barcelona.

ausiment, de **ausir**, Félix, I, 314.

ausina. V. **alzina**.

Ausina, llin. Denia, XVII.

Ausió, llin. Vich, Barcelona, Badalona.

ausir (XIII a XVI) per **oir**, Dic. J. March; Génesi Amer, 257; Félix, I, 116; Set savis, 176 a; «*ausir* missa», Francesch de la Via, d 8.

Ausiró, llin. Manlleu.

Ausiró, prov. de Barcelona.

ausius (Olot, Ripoll, &.) : jou dels bous.

Ausona, Ausa ⚔.

Ausona, llin. Barcelona.

Aussell, llin. Barcelona.

auster (XIV, &.) : austero.

Auster : «los quatre vents fills de *Auster* y de Aurora», Francesch Alegre, 141.

austeritat (XIV, &.) : austeridad, Collacions, 247 v.º, 263.

austral : «lo vent qui ve de mig jorn», F. Vilar, XV.

Austrell, llin. Barcelona.

Austrich, llin. Barcelona.

aut (Valencia, XVII) : auto, acto.

aut, pp. de **haver**.

aut. V. **alt**.

Autadell, llin. Llambilles.

autar. V. **altar**.

Auté, llin. Granollers.

autenticar : «los sotmesos deuen amar a lur senyor ab ferma e perfeta amor e *autenticar* aquell e dir be de aquell», Collacions, 136 v.º; «los antichs exalçaven e *autenticaven* los reys», Id.; — «los contractes *autenticats* per los notaris», Ms. Seu de Barcelona.

autèntich (fem. antic: **auténtiga**).

Auter, llin. Barcelona, St. Celoni, Figueres.

Autet, prov. de Barcelona.

Autet, llin. Puigcerdà.

autor, autoritat [**actor, actoritat**; **auctor, auctoritat**].

autregar, autrejar : atorgar : «E lo leó denant son consell *autrejá* a Na Renart tot ço que demanat li havía», Félix, I, 216; Dic. J. March.

autruy per **altri**, Dic. J. March.

autumnal : otoñal : «la peste *autumnal* es mes maligne», Lib. de la Peste, 28.

autumne [**autumpne**] : otoño, 12.ª del Crestiá, c. 233; Francesch Alegre, 12 v.º; Lib. de la Peste, 25 a 28; Félix, I, 138.

Auvell, llin. Terrassa.

auveya. V. **ovella**.

Auvià, llin. Vilanova i Geltrú.

Auvinyà, llin. prov. de Lleida.

auvirar. V. **albirar**.

Auxachs, llin. Tortosa, Mora d'Ebre.

auxili : auxilio : «O eternal Deu ... tan grans son los meus peccats ... que ... lo vostre *auxili* me sia fallit en tan gran necessitat», Tirant, IV, 118; Pons Miserere, 88.

auxiliació : «Vos sou consolativa de tota ánima trista posant en vos sperança de *auxiliació*», Peccador remut, 104, v.º.

auxiliar, Miquel Parets, II, 193.

auzell. V. **aucell**.

Auzias, nom usual a Valencia (XV, XVI).

Avaçes, llin. XIV, Ardits, I, 49.

avalot [**abalot**] : alboroto : «Mas tan gran fou l'*avalot* e los grans crits que daven les donzelles...», Tirant, III, 83; «Com lo capitá veu semblant *avalot* en lo camp, stigué molt congoxat», Id., II, 107; «Los juheus entraren a l'hort armats e ab gran *avallot*», Ms. S. Pere Pasqual; «Se moch *avalot* e remor en la ciutat de Valencia per lo poble d'aquella ciutat contra los juheus», Ardits, I, 16.

avalotador : alborotador.

avalotar [**abalotar**] (XVI, &.) : alborotar.

avaluar : avalorar : «los mobles foren *avaluats* en...», Cornellà, XVI.

avall [**aval**, XIII, XIV, XV] : «de setanta anys *en avall*», Tirant, IV, 37; fer-se *a avall* : botarse : «lo dia que la galea se fahía *a avall* e's benehía», XIV; — **fer avalls** (Cervera, XVIII) : fer campana ⚔.

avallar [**avalar**]: davallar: «Aquell comte *avallá* de son cavall e dix a l'ortolá», Félix, I, 68; «Aprés lo conestable *avallá* de la cadira hon stava», Tirant, II, 381; «presa benedicció *avallá-se'n* del mon», Flos Sanct., 100 v.º.

«**avanar-se** : envanecerse : «qui's jactará o *avanerá* ... de haver tengut acte desonest ab qualsevol dona...», Mallorca, 1671, Edictes reals, 57.

avançar : sobrepujar, excedir: «de virtuts ... a tots los altres *avances*», Tirant, IV, 321; «Ella *avançava* a totes de graciositat e bellesa», Paris e Viana; — «ans que de vostra majestat noticia hagués per los sabuts qui aquest mon *avancen...*», Tirant, III, 207.

avançat en dies : entrado en años, Ardits, II, 2.

avancívol (Solsona) : s'aplica als camins fàcils, que escurcen les distancies, &.

avangeli per **evangeli** : «una paraula ... que diu nostre Senyor en l'*avangeli*», Cron. Jacme, 506.

avanillo : «ribets, *avanillos*, popos y altres mil trages antichs», Vallfogona, 83.

avans. V. **abans**.

avant; — **d'ací avant**; — **més avant** : «Yo't daré tot lo que t'he promés e molt *mes avant*», Tirant, I, 320; «Si vosaltres haguéssets vist ço que yo he vist, faríets ço que yo fas e encara *mes avant*», Legend., I, 308.

avantagat : «Bo o *avantagat*: Probus», J. Esteve.

avantament, de **avantar-se**.

avantar-se : alabarse, vanagloriarse : «May te vulles *avantar* de muller d'altri», Turmeda.

avantatge [**aventatge**] : «offir dar-vos una peça d'arnés de *avantatge*», Tirant, I, 218; «...e vos concordau la batalla a tot *avantatge* seu e dan meu», Id., I, 165.

avantatjosament [**avent-**] : «Nosaltres ... vestits de precioses vestedures ab armes quant mes *avantatjosament* porem adornats, ...», Quinto Curcio, g 7; «*avantajosament* proveyt», Curial, 128.

avantayat (Mallorca): en forma de abanico. Ex.: els portals del XV amb ses llargues douelles *avantayades*.

avantbraç [**avanbraç**] : avambrazo : «Los *avanbraços* e manyopes signifiquen...», Tirant, I, 102; Id., II, 237.

avantguarda : vanguardia : «... maná-li que isqués primer de tots e que porta's l'*avantguarda*», Tirant, I, 118.

avar : avaro : «l'om *avar* res no ama sinó la sua ydola», Angels U., 50 v.º; «car per mon delit volría home qui fos entés ... e que no fos grosser ni *avar*», Tirant, I, 293.

avarament (XV) : amb avaricia.

avarca [**avarcha**], Dic. J. March; «ab *avarques* en los peus», XIV.

avarea [**averea**] (XIII, XIV), **avaresa** : avaricia.

avaría : «Qualsevol pres que será trobat sens culpa, no pague escarcellatge, mesa, ni altres *avaríes* ni despeses», Barcelona, XVI.

Avaría, llin. Barcelona.

avaricia : «*avaricia* es desmesurat desig de haver», Collacions, 205 v.º; Orde Cavaylería, 29.

avariciós : «ergullosos, *avariciosos*...», Angels U., 33 v.º; «*avariciós* de diners», Legend., II, 294; «superbiós, *avariciós*, golós...», Art de be morir, c. 3.

avasolar : «En la enfermería s'hi posa un Religiós que sapia guisar y *avasolar*, puix com los malalts no tenen apetit es mester guisarlos de manera los gustia», Montalegre, 1718.

Avasses, llin. Barcelona, XV, Ardits, I, 488.

aveam!, interj. : a ver, qué será eso.

avear (XIV, XV, XVI) per **avesar**: «car si se *aveen* que ab los sperons facen saltar los cavalls», 12.ª del Crestiá, c. 227.

aveciadura (Mallorca) : mimo.

aveciar [**avessiar**] (Mallorca): mimar. V. **veciar**.

avehinar (XVI, &.) : avecindar.

Avelí, llin. Barcelona.

avellana [**vellana**]; — varietats d'avellana : *capelluda, queixal de llop, grifoll, grossal, grossala, negret, negreta, ribet, rosset* (Camp de Tarragona).

Avellana, llin. Catalunya.

avellanat : llet d'avellanes.

avellaneda : bosc d'avellaners.

Avellaneda, llin. Barcelona, 1459; Terrassa.

Avellaneda, nom d'un mas per la part de Santa María de Lillet, 1192.

Avellanes, lloc del partit de Balaguer.

Avellanet, lloc del partit d'Urgell.

Avellanós, lloc del partit de Tremp.

Avellí, llin. Palafrugell.

Avelló, llin. Reus.

avemaría : «Item que tots aquells qui serán scrits en la dita confraría o almoyna degen dir a cascún cors de la dita almoyna xxx paternostres et xxx saluts de madona santa María per ánima del deffunt, e si algú o alguns d'ells no ho volíen o no ho podíen fer, do cascún d'ells qui los dits paternostres et *avemaríes* no dirá II diners per amor de Deu e per ánima del defunt...», Doc. Arch., XL, 326.

avena : «Item li ha escambiats lo delme del forment del dit loch et de l'ordi et de la mostura et de la *avena* et de la venema», Doc. Arch., XXXIX, 81; «ordi o *avena* o mill», Cost. de Tortosa, 89; «a cascún mul ordi e *avena* e palla», Costumes de Badalona, XV; Ardits, I, 101; «la peça de terra ... ara sembrada de *avena*», Vich, 1423.

avençar [**avensar**] : ahorrar: «Mentre jo tenguí los diners del teu monestir, jamés no poguí guanyar ne *avensar* un diner, ans tots temps fuy pobre; ... e aprés que jo restituí ço que meu no era, guanyé e *avencé*...», Legend., I, 11; Id., II, 20.

avench [**abench, bench**] : sima.

avenguda (Valencia, XVI) : avenida (del río).

avengut : adecuado (XIV); — discreto, bien educado, bueno (Manacor, &.).

aveniment per **advenimen**t : «l'*aveniment* del fill de Deu», Cost. de Tortosa, 108 v.º; «*aveniment* de tan gran hoste», Valter, 6.

avenir : 1, suceder : «E ella li comptá ço que li era *avengut*...», Legend., I, 93; «los mals que li porien *avenir* per sa colpa», Doc. Arch., VI, 37; «e a Nos no *avendrá* axí», Cron. Jacme, 517. 2, concordar, convenir : «jamés no viu discordia entre hómens que yo'm partís d'ells tro que los havía *avenguts* e pacificats», Collacions, 163 v.º; «e no's podíen *avenir* qual de aquell dos fos», Legend., I, 84; «E si los dits malvolents o discordants *avenir* o pacificar no's volrán...», Doc. Arch., XL, 403. Cp. fer *avenir* una clau a un pany; — Rfl. : avenir-se, entenderse bien; — Cp. : no saber-*se avenir* d'una cosa. 3 (Mallorca) acertar, atinar : «No pensava ho *avengués*», Curial, 323; si me n'hi vaig l'*avenc*.

avenir : porvenir : «per lo *avenir* los tocará lo dret...», Mallorca, 1618, *Luliana*, 1890, 264.

aventar lo punyal amenaçant de mort, 1441, *Ilustr. Cat.*, 1893, 286.

aventatge : «qui'ls do alcuns *aventatges* sobre los enemichs», 12.ª del Crestiá, c. 274. V. **avantatge**.

aventatjat : «...hun ginet que lo soldá tenía molt *aventatjat*», Tirant, II, 261.

aventura; — **cas d'aventura** : casualidad, caso fortuito : «si algú per *cas d'aventura* troba tresor», Cost. de Tortosa, 95 v.º; — «Item al savalaquen de les *aventures* de la morería per rahó de sos artenços ço es que ha de XII diners III malles. Item del romanent de les dites *aventures* ha lo Salmedina per sou...», Doc. Arch., XXXIX, 164.

aventurar : arriesgar : «car si cent vides tingués com no'n tingua sinó una, totes cent les *aventurara*...», Tirant, II, 187; «e per ço me vull *aventurar*», Félix, I, 29; «Car Valencia no la devía hom *aventurar*...», Cron. Jacme, 316.

aventurer : aventurero : «...e II *aventurers* la I dels quals pensava la I bestia dels verguers e l'altre de la bestia del coch ço es per X dies...», Ardits, I, 105; «foren lliurats... a'n Coll, *avanturer*, los dos bancals dels ángels...», Id., II, 124; — «E lo Conestable fou tauleger en loch de Tirant; e en los VIII dies que duraren les festes, tan nobles foren lo darrer dia com lo primer, e ab tan gran abundancia de totes coses axí de *aventurers* com de entramesos...», Tirant, II, 382.

aver. V. **haver**.

averam (Urgell, &.) per **aviram**.

averany [**avarany**] : 1, pronòstic, judici : fer bons o mals *averanys*; — fer mals *averanys* d'una cosa (Badalona) : fer-ne despreci. 2, afirmació, adveració (Sta. Coloma de Queralt). Cp. el Refr.: Finestrera o veinadera meixants *averanys* darrera (Mallorca).

averar (XV, XVI) : aseverar, probar : «per ço que fos *averada* la paraula de Sant Pau».

averganyar [**aberganyar**], **averganyar-se** : fer malbé, fer-se malbé. (Cp. *tudar*, *tudar-se*, Mallorca); hi ha l'adagi : No hi ha res *averganyat* que no siga freturat.

avergonyir. V. **envergonyir**.

avería [**avaría**] : 1, bestia : «Tot Urgell porta dol perqué plantes y *averíes* y persones tot se mor», Urgell, 1754; especialment, bestia de càrrega (ases, mules, &.) (Andorra, prov. Lleida) : «Que los diumenges ... no vagen *avarías* per los carrers ab lo fi de recullir inmundicias», Barcelona, 1740. 2 (Amposta) aviram. 3, **avería negra** (Mallorca) : botifarra. 4, avería, detrimento, daño.

Avernó, riera del Panadès.

averrir (Mallorca) : cobrir la truja.

aversari. V. **adversari**.

aversat (Reus) per **versat** [**esversat**, Mallorca].

Aversó, llin., Ardits, I, 30; Doc. Arch., XXXIX, 29.

avesat. V. **vesat**.

avesprir-se. V. **envesprir-se**.

avet [**abet**] : abeto : «Un banch llarch de fust de *avet*», Mallorca, 1423, *Luliana*, 1894, 323; «Una taula de *avet*», Inventari Vich, 1413; «Dues posts d'*avet*», Inventari Vich, 1444.

aveyam! : a ver, veamos. Cp. **aveam!**

avi : pare del pare o de la mare; — ascendent : «la qual heretat lo deén *avi* del comte havía tolta fortívolment a una sgleya», Legend., I, 223; — home vell. Ex. : una gracia de caritat per aquest pobre *avi*; — **m'avi per mon avi**, Dic. J. March.

avia : abuela; — quaresma (Menorca).

Avià, lloc del partit de Berga.

aviadet (Agramunt, &.) : pronto.

Avial, llin. Barcelona.

aviament : salida; desagüe : «Convé donar *aviament* si possible és als estanys», Lib. de la Peste, 44.

aviar : poner en camino; dar salida; soltar, lanzar; — **aviar-se** : fer via, encaminar-se.

aviastre : el qui s'ha casat amb l'avia d'un.

aviat, adj. : dispost (Valencia): «un banch de fuster *aviat* ab lo martell, serra...», J. Bodría, 57; — adv.: prompte. Cp. : La muller de la perdiu (o la gosseta de Sant Feliu) tan *aviat* plora tan *aviat* riu : se diu dels que passen fàcilment de les rialles a les ploralles i viceversa.

avicarda, ocell, Isop, 149.

avidar-se : guanyar-se la vida. Ex. : «ab aquest ofici tot just ens hi *avidam*», Jochs florals, 1873.

aviditat : avidez : «*aviditat* o golea», Ms. Séneca, 87 v.º.

avidolar-se : campar-se la vida: «la gent *se avidola* ab son treball», Pallarols, 395, 440.

avigatanat : fet o acostumat a Vich.

avilar : envilecer, vilipendiar: «E tu per mes *avilar-me* has permés...», Tirant, III, 225; «A la fi román truffada e *avilada* e sullada del cap fins als peus», Dones, 23 v.º; «aytal senyor sia stat així *avilat*, mort e penjat», Angels U., 41 v.º; Génesi, Amer, 105; Sidrach, 6.

avilició, avilior [**avilió**] (Camprodón). Ex : ja se sab quan hom surt de malaltía no té mica d'*avilió*.

aviltar (XIV, XV) : afrentar, vilipendiar : «Home escás tots temps es *aviltat*», Lib. saviesa Rey Jacme.

aviltenir (XIV, XV) : insultar, deshonrar, difamar : «Felip començá *aviltenir* de paraula al dit prior», Legend., I, 251.

aviluar (pop.) : tocar amb les mans, saber amb certitut.

avinagrar : fer tornar un líquid vinagre.

avinat : begut, borracho;—Refr.: Casa *avinada* és mig apanada.

avinença [**avinensa**] : avenencia, convenio, pacto : «Pacte o *avinença*», J. Esteve; Muntaner, 401; Dic. J. March; «com sa Altesa per la liança, confederació e *avinença* feta ab...», Ardits, III, 197; — **posar-se en *avinença*** : ponerse acordes : «los pares encara no *se havien posat en avinensa* per collocar son fill», *Gay Saber*, 1869, 227.

avinençar [**avinensar**] : convenir, pactar : «així com nos poguem *avinençar* ab lo barquer», Piferrer, *Mallorca*, 261.

avinent : adecuado; dispuesto; obvio : «quina cos es al món pus profitosa ne pus *avinent* a la donzella sinó orar», Dones, 18; «mostre's *avinent* a apendre ab gran valer, lija e hoja los nobles fets dels antichs...», Tirant, II, 165; — **ésser avinent** d'un indret : esser-hi

prop. Ex. : l'Audiencia *és avinent* de la Seu; — **fer avinent** : recordar hacer presente; — dòna, muller, &. *avinent* : amable, bona : «bella vida es ample casa, molts servidors e *muller avinent*», Doc. Arch., XIII, 256; «la *donzella* fo fort humil e tant *avinent* que tuyt la amaven», Id., XIII, 63; — «fembra *avinent*» : mujer fácil, prostituta, Lib. dels Mariners, 1.

avinentar : fer avinent, Pons i Massaveu, *La Colla*, 171.

avinentea, avinentesa : ocasión, oportunidad, proporción, facilidad: «*Avinentea* fa peccar e haver folegar», proverbi XIV; «opportunitat o *avinentea*», Doc. Arch., XL, 70; «Exint de missa Tirant hagué *avinentea* de parlar ab la Princesa e dix-li...», Tirant, III, 69; «Quan lo deutor se absenta o deffug que'l creedor no pot aver *avinentea* que's clam d'ell», Cost. de Tortosa, 78; Doc. Arch., VII, 161; 12.ª del Crestiá, c. 356; Confessional, d 5 v.º; «Llunyant-se de tota *avinentesa* de peccar...», Angels U., 36 v.º; «Per dar-los loch e *avinentesa* de temptar-nos...», Id., 64; «*Avinentesa*: Comoditas, occasio», J. Esteve; Dones, 104; Doc. Arch., XXII, 102; Curial, 83. Xalabín, i 1; Lib. de la Peste, 86; estar en *avinentesa* : estar a punt, a mà.

Avinyó, llin. Mallorca, 1466.

Avinyó, prov. de Barcelona.

Avinyona, nom de dòna (1593).

Avinyonet, prov. de Girona; provincia de Barcelona.

Avió, llin. Barcelona.

aviol : jarro de hoja de lata para contener aceite en cantidad mayor que la que cabe en la alcuza.

avior (Mallorca) : abolengo. Ex.: a en N. ja li ve d'*avior* son mal : son pare morí, &. Cp. «Dos germans de mon cotnom procrearen mon *avior* e mon linatge en Catalunya», Ms. Puigpardines, XVI.

avir. V. **auir**.

aviram [averam, viram] : toda suerte de aves de corral.

aviró (en —) (XIV) : prop.

avironar : rodear, circundar : «Lo qual segeyl es *avironat* de aytals letres», Cost. de Tortosa, 8; «vinyes *avironades* d'altres honors», Id., 30.

avís : aviso : «e aquell avisava de tot lo que sabía al senyor de Malvehí; e aquell anava a Tirant e lo y trametía dir, e al capitá li eren molt plasents semblants *avisos*», Tirant, II, 203; — «e tingué aquest *avís* perqué no tirassen: pres lo Rey e tots los altres presoners e posaven-los sobre posts amples e ben ligats ab cordes calaven-los endret de la muralla, e com los de fora veyen lo Rey ... no consentiren, que les bombardes mes tirassen», Id., III, 358.

avisament : tino, acierto : «e conexent lo teu gran *avisament...*», Tirant, III, 364; «*avisament* es part essencial de la prudencia», Lib. de les quatre virtuts, 31 v.º; «requir en l'om que'l vol vençre gran *avisament*», Angels U., 84.

avisar : «*Avisar* o informar», J. Esteve; — **avisar-se** : informarse: «Prech-te que *te avises* be de la sua bellesa e sapies...», Curial, 129; — notar, advertir (Andorra).

avisat : avisado : «...en tot l'univers mon no's trobaren tres donzelles de mes bellea, seny e *avisat* entendre», Tirant, II, 327; «gentil e *avisat* parlar», Id., I, 253; «lo *avisat* mariner», Id., I, 322; Id., IV, 255; Isop, 148.

Avisat, llin. Sòller.

avisatori : «Vostra letra havem rebuda *avisatoria* de les provisions», Doc. Arch., XXII, 74.

Avisó, llin. Centelles del Riu, partit de Berga.

avist : sagaz, listo, expedito : «havía los huylls flamejants e molt *avists*», Boeci, 399; «aytal donzella tan bona, tan savia, tan *avista...*», XV; «so cert e *avist* en totes co-

ses», Collacions, 222; «era lo pus savi senyor del mon e 'l pus *avist* en tots sos fets», Muntaner, 288; «entenent e *avist*», Decamerón; Collacions, 165 v.º; Cron. Jacme, 216.

avituallador (XVII, &.) : abastecedor.

avituallament (XVI, &.) : abastecimiento.

avituallar : «E encara que les naus no fossen molt grans eren molt be armades de bona gent e destra, e molt be *avituallades* de tot lo que mester havíen», Tirant, II, 304; Doc. Arch., XXII, 235.

avocar, avocat. V. advocar, advocat.

avoçtarda : «solíem pendre grua e *avoçtarda*», Cron. Jacme, 457.

ávol [áuol, aul] : malo : «la paret no era tan *dvol* e tan frévol», Cost. de Tortosa, 29 v.º; «tramés-los ... tanta mortaldat que per força se n'hagueren a partir vergonyosament e *ávol*», Angels U., 133 v.º; «en dos diners *ávols* no y ha que triar», Legend., I, 224; «una fadrina feu-se *ávol* fembra pública», Id., II, 25; «tantes dotzenes ... entre *ávols* e bones», Vich, 1413; Doch. Arch., XXXV, 256; Id., XL, 303.

Avolas, llin. Barcelona.

avolea [aulea], avolesa [aulesa]: maldad : «per *avolea* e per flaquea de lurs persones no's volguessen afanar ne trebaylar», Cost. de Tortosa, 57; «perdé lo regne per la sua *avolesa*», Génesi Amer, 128.

avología : geneología : «l'*avología* dels Reys de França», *Rev. Cienc. Hist.*, II, 408.

avolot : alboroto, motín (V. **avalot**) : «*avolots* e rebellions», 12.ª del Crestiá, c. 146.

avolotador : qui fa avalot, Ms. S. Pere Pasqual.

avolotar, alborotar : «lo Marqués de S. Jordi ab son germá... e tots los altres *avolotats*», Tirant, II, 170. Cp. **avalotar.**

avolpir (ant.) : vulpinari.

avoltreyar [auoltreyar] : «qui *auoltreyará* la muler de son senyor...», Usatge 38.

avoncle, avonclo (XIV, XV) : oncle : «prech-te que com seré mort que dons aquesta letra que jo tramet scrita de la mia ma al bisbe mon *avoncle*», Legend., I, 70, 247; Génesi, Amer, 135; Cron. Jacme, 316.

avoretar : voretejar.

avorrible (XVI).

avorrició : «...si sabía que degués ésser en ira e *avorrició* de totes...», Tirant, III, 63.

avorridor : aborrecible : «cosa *avorridora* e desplaent a Deu es...», XIV; Collacions, 262 v.º.

avorriment, Canç. Saragossa, 162.

avorrir : 1, aborrecer : «Placia't, senyor Tirant, no vulles donar causa de ira e de *avorrir-te*...», Tirant, III, 212. **2**, gastar (dinero). Ex. : vaig *avorrir* quatre duros; — **d'avorrit a avorrit** : «ells hagueren acort com li'n posquessen demanar venia e amistat; car se'n morían de fam, com aquella terra sia molt marrida que no'ls dona fruyt que be se'n pusquen mantenir; per tant ells *d'avorrit a avorrit* se'n varen resoldre de trametre missatgers al comte...», Boades, 208.

avorrívol : aborrecible, T. Llorente [escrit : **aborrívol**].

avortar. V. avortir.

avortat : «Així com un *avortat* l'a lançat la sua mare...», 4.ª del Cartoxá, 96.

avortir : abortar : «si la fembra *avorteix*», Flavi Joseph, lib. 4, c. 7.

avortó : «Los etíops ... mengen rates e molta sutzura ... e mengen los *abortons* de les besties», Ms. S. Pere Pasqual, c. 20.

avoya [aboya, boya] (St. Joàn de Palamós, Llambilles, &.) per **ovella.**

avuy [vuy, huy] : hoy : «...lo Senyor ha apartat *avuy* de tu lo regne de Israel...», Pons Miserere, 49

v.º; — **avuy per demà que** : para indicar el día indeterminado en que ocurra algo. Ex. : *avui per demà que* mori, que'm casi, que vingui, &.

ax. V. **aix.**

axa : **1**, instrument de fuster, boter, calafat : «una *axa* de fuster ab son mánech de fust», Vich, 1497; *aixa* d'una mà, de dues mans, girada, plana; — **mestre d'axa** : «foren donades sengles copes daurades als *mestres d'axa* ... e lo *mestre d'axa* doná-li una axa e lo calafat doná-li un march», Lib. de coses assenyalades, 43; «*Maestres d'axa majors*, ço es aquells qui per lur seny saben fer una galea ... *Mestres d'axa cumuns* han per lur salari...», 1377, Ms. Dalmases. **2**, arma : «e les trompetes sonaren a l'assalt ... e feriren aquí uns de daga, altres de spasa, altres de *axa*», Doc. Arch., XXXV, 118.

axabucar, axabuch. V. **axebucar, axebuch.**

axabuirar (Castellterçol, Vich, &.) : estornudar.

axabuiro [**aixabuyro, exabuiro**] (Castellterçol, Vall de Ribes) : estornudo.

Axach, llin. Barcelona.

axada [**aixada, ayxada; xada**]: azada : «...e portava al coll una *axada* e començá a cavar», Tirant, III, 223; «peons ab *axades* e cabaços», Id., III, 233.

Axada, llin. Barcelona; Girona, XVII.

axadell : aixada petita, amb dues puntes al costat oposat al del tall per a plantar hortalissa.

axadella : aixada ampla tenint a l'altra part de l'ull un petit tallant o escarpell.

axadelló : aixada estreta, doble i llarga, acabada en punta i amb escarpell a l'altra part del coll; cast., pico.

axadó : aixada estreta, amb escarpell estret i llarg.

axafar [**aixafar; xafar**] : aplastar (cast.?)

axagualls. V. Escrig, *Dic. Val.*

axalabar, axalavar [**axe-, exe-**] (Sta. Coloma de Queralt, &.) : passar per aigua, esbandir.

axalar els formiguers (Vallès): treure la terra del peu del formiguer per escampar-la.

axalduchs (Vilarrubla, prop la Seu d'Urgell) : espurnes, guspires.

axaliar (Empordà) : espantar, allunyar el bestiar.

axaliat (Empordà) : esquerp; arter.

axallaró. V. **axelleró.**

axam. V. **exam.**

axambell (Pla del Llobregat): bastonet on està lligat l'ocell que serveix d'enza o munta en la caça en teles o filats.

axambrar [**aixambrar**] per **examenar**, V. Balaguer, *Poesíes*, 82.

axamenar. V. **examenar.**

axamorar [**axe-, axu-; -murar**]: empapar en agua.

axamuirat (Pla de Bages) : mojado a medias. Cp. **axamorar.**

axampar (Urgell, &.) : aixarpar.

axampellar-se (Palamós, &.) : aixancarrar-se.

axamustat (St. Pere de Roda) : se diu que un formatge és més *aixamustat* quan és de més dies, més eixut, més sec.

axancar [**axencar**] les cames: eixamplar-les.

axancarrar-se [**axarrancar-se**]: eixamplar les cames.

axancarrat [**axarrancat**], **axancarrellat, axancat** : a horcajadas.

axanesch (Olot, Plana den Bas): reunió de dònes que fan gresca.

axanguer [**aixanguer, axenguer**]: corretja doblegada que uneix el jou a l'arada;—pareix un *aixanguer*: se diu d'una dòna gran que va allanguida, bruta i de qualsevol manera.

axaquia. V. **exaquia.**

axar : «duya sivelles de *axar*», Mallorca, *Rondaya de rondayes*, 9.

axaragallar [**aixaragallar, axaregallar, axargallar, axaragayar**]: fer-se xaragalls per les grans pluges : el temporal ha *aixargallat* les marjades (Vich); la pluja tot ens ho ha *aixaragallat* (St. Joàn Despí); les pluges són fortes, les muntanyes pelades escupen l'aigua i la terra del pla s'*aixaragaia* molt (Vallès). Cp. «montanya que's va desfent, esllavissant y *aixaragallant*», Verdaguer, *Excursions*, 70.

Axarch, llin. Barcelona, XV.

axarcolar. V. **exercolar**.

axaribir [**aixaribir**]. V. **axeribir**.

axarit. V. **exerit**.

axarm, axarmar. V. **exarm, exarmar**.

axarmentar: sarmentar, N. Oller, *Escanya-pobres*, 33.

axarop [**axarob, axerob, ayxerob, exirop**] : jarabe : «*axarop* de pomsemp», XIV; «Que aportes en aquestes ampolles? Ací, dix lo diable, port de tots quants *axarops* e letovaris ha en lo mon...», Legend., II, 267.

axaropat : empapado; bebido.

axaropera : «It. 18 *axaroperas* de terra», Inventari d'un farmacèutic, 1785.

axaropós : semblant a l'aixarop.

axarpar : agafar, atrapar.

axarrair. V. **axerreir**.

axarrancar-se, &. V. **axancarrar-se, &**.

axart [**exart**] : les mudes que's trauen d'un arbre que's vol tenir per empeltar un que no és tan bo.

axartell [**axertell; xartell**] (Lleida, Igualada, &.) : arpiots.

Axartell, llin. Mallorca, XVI.

Axartell (L' —), nom d'una masía als voltants de St. Sadurní de Noia.

axartella [**axertella**] (Isona) : càvec de dolla.

axàs. V. **axís**.

axat : «una axada aguda y dos *axats* dolents», Brunyola, 1532, 35.

axaubar. V. **exaubar**.

axauch. V. **exauch**.

axaugar. V. **exaugar**.

axaus. V. **exaus**.

axàvaga de palla, Barcelona, 1566. V. **xàvega**.

axavegada : la palla que cab dins la xàvega, Vich, 1422.

axebucar [**axabucar**] : regañar: «Los qui novellament se convertexen a Deu deuen ésser aconsolats ab paraules dolçes e suaus, car si hom los començava *axebucar*, espaordits per la fort reprensió, tornaríen als primers peccats», Doc. Arch., XIII, 445.

axebuch [**axabuch**] : reprensión, reprimenda (Mallorca); — confusió, treball. Ex. trobar-se en un *aixebuc*.

axecar [**aixecar**] : levantar.

axech [**aixech**] : levantamiento. Ex : *aixec* de gent que corre per Catalunya. Cp. : un *aixec* de perdius.

axeguir [**exeguir**] : «Totes les arts e los oficis d'aquest mon han ardents amadors e molts spetxats a *axeguir-les* e metre-les en obra», Doc. Arch., XIII, 446.

axedreç : escacs, A. Font, *Fons verborum*, 1637, 198.

axelabar. V. **axalabar**.

axelebrat [**aixelebrat**]. V. **exelebrat**.

axeló [**exeló**] : «Un *axeló* o cubertor de drap de lana vermell...», Inventari Vich, 1437; Id., 1445.

Axeló, llin. Mallorca, XIV, XV.

axeloch. V. **xaloch**.

axeloner : «Galcerán Torralles, *axeloner*...», Ardits, II, 452.

axella [**exella, xella; aixella, ayxella**] : sobaco : «*axelles* suades», Dones, 179.

axellar. V. **exelar**.

axelleró : la part de tela que en les camises, &. correspòn a les aixelles.

Axells, llin. Barcelona.

axemorar. V. **axamorar**.

axempli. V. **exempli**.

axenguer. V. **axanguer**.

axens (XV) : agenjos, planta amarga.

axepat: «los plechs seràn *axepats*», Maó, 1875.

axera. V. **xera**.

axerch (Martorell, Pla del Llobregat, &.) : acodo?

axercolar. V. **exercolar**.

axeribir : despertar, avivar : «la marinada fresca ho *aixeribia* tot», N. Oller, *Febre d'Or*, II, 149.

axeribit. V. **exerit**.

axerir-se [**axarir-se**] (Vich, &.): alegrarse. Cp. : «*axerir-se* y recobrar la salut», *Rev. Cat.*, 1892, 354.

axerit. V. **exerit**.

axermar. V. **exermar**.

axern [**aixern**] (Vallès, &.) : el brot que serveix per a l'empelt.

axerolat [**exorellat?**] : «Aquest dia hi hagué juy de prómens hi fou exequtat un home assotat y *axerolat*», Ardits, IV, 259.

Axerrat, llin. Barcelona, XV, XVI.

axerreir [**axarrair; axerrair**] : resecar. Ex. : la terra s'*aixerreeix* quan no plou, el pa quan el torren massa, la carn, &.

axerreit [**axerrehit, axerrait**]: seco, requemado, resecado; enjuto de carnes.

axerri (La Sagarra, Tortosa, &.): fem dels bèns i ovelles.

axerriar un camp (Muntanya): fer-hi dormir el bestiar de llana, perquè hi deixi sa femta.

axertell, axertella. V. **axartell, axartella**.

Axertell, llin. Alcudia, 1486.

axesclat : «draps *axesclats* y draps de color fets a Florença...», XIV.

axeta : grifo.

axetar [**aixetar**] (XVI) per **dexetar** : «si l'*aixetassen* ab un poch de malvasía», Vallfogona, 68.

axetonar (Urgell) : foradar amb una barrina la bóta.

axevar. V. **axovar**.

axí [**així**] : así : «supplich a vostra senyoría que *axí*'s faça», Tirant, I, 335; — **tan** : «si tingués un fill *axí* virtuós», Tirant, I, 253; «com Tirant veu *axí* gran foch, torná a la batalla», Id., IV, 38; Id., III, 56, 71, 257, 306; «Tu est *axí* dolent, vil e de poca condició que...», J. Esteve; «La recordança de la tua amistat m'es *axí* grata que yo voldría...», Id.; «vehent lo seu fill *axí* graciós e humil e ben criat...», Vita Christi Vill., 99 v.º; — **axí... com** : «armes *axí* ofensives *com* defensives», Tirant, I, 231; 335; — **axí com** : «e Tirant *axí com* aquell qui era práctich e cortesá...», Tirant, I, 313; — «**en axí que**» : de modo que, Cost. de Tortosa, 1 v.º; — **axí e axí** : indica una larga relación que se suprime o se da por sabida : «Aquest home a fet *axí e axí*», XV.

aximateix : asimismo : «E axí ordenadament stigueren tots aparellats sperant quant vendríen los moros per dar la batalla. E *aximateix* Tirant feu ordenar totes les capitaníes de la gent de peu», Tirant, IV, 138.

aximicat (Muntanya) : se diu del fil que surt desigual per impericia dels operaris : aquest fil ha sortit tot *aiximicat*.

aximpli. V. **eximpli**.

axina, axines per **axí**.

axingló (Mallorca, Menorca). V. **singló**.

axinicar-se (Seu d'Urgell) : espabilarse.

axiquir : achicar, empequeñecer.

axir. V. **exir**.

axís per **axí**; — **axís y axàs**.

axò (XV, &.) : esto : «*Axó*'m pesa», J. Esteve; — **axò pla** : «en Olot equival a per ningun terme, o sia al nequaquam dels llatins», *Tamborinet*, 2.ª ed., I, 64; (Vich) eso no!, ca!, imposible!; — **axò y axò** : manera popular de suplir una relació sabuda : ell me va dir *això i això* i jo li vaig respondre *això i això* al-

tre; — **això's això**, Aina meva: María Angela!; — **quis axó?** (Mallorca, 1617) : ¿quién va?, ¿quién hay?, ¿quién llama?

axoblidar, axoblit. V. **exoblidar, exoblit.**

axobridor [**ayxobridor**] : «relles, magalls, destraletes, picotxes, *ayxobridós*...», Urgell, 1754.

axol [**aixol**] : instr. de fuster: «Dos *axols* de ferre venuts per...», Vich, 1427; — aixa petita dels boters; eina dels esclopers, &.

Axolí, llin. Mallorca, 1395.

axoll [**aixoll**] (Vilafranca) : cort dels porcs. Cp. **soll.**

axollar. V. **xollar.**

axombrar (Cubells, Urgell). Ex.: aquesta roba no és prou eixuta, aprofita aquesta rajada de sol per acabar-la d'*aixombrar*.

Axona, sarraïna filla de Bafumet (Sta. Coloma de Queralt, 1299.)

axonar : traure la fulla de plantes o arbres.

axonar-se : acotar-se.

axorar : 1, axonar (Plana de Vich). 2, V. **exorar.**

axorbar. V. **exorbar.**

axorbir (Valencia, XVI) : descalçar les rels cavant.

axorc. V. **exorc.**

«axordadissa de crits, esbalots y escopetades», A. Garriga, *Veu de Montserrat*, 1887, 212.

axordar. V. **exordar.**

axordir per **exordar** : «*axordexen-li* les orelles», Ms. Bib. U., 21-2-9, 131 v.º.

axorellar. V. **exorellar.**

axorobit (Gandesa &.) [**axorovit**, Mallorca, XVIII], per **exerit.**

axorollar [**axoroyar**] per **exorellar**; — donar una bona fregada d'orelles (Girona). Ex. : quan el trobis ja cal que l'*aixorollis*, que n'ha fet una de crespa; — despertar fent fressa (Girona). Cp. : mainada, vaja, *aixorolleu-vos!*

axorquia. V. **exorquia.**

axorrancar, axorrencar : fer xórrech : els grans aigats *aixorranquen* el sol si les rases no estàn ben fetes; «los camps *axorrencats* per la forta pluja».

axortar (Girona, &.) : abortar los animales.

axotar-se (Muntanya) : aclucarse, aclofar-se.

axovar : ajuar : antigament se designava per aquesta paraula el dot de la dòna; més tard significà la quantitat que el marit que no era hereu donava a la seua muller si era pubilla; finalment se digué *aixovar* als béns aportats pel marit al matrimoni. V. Dcho. de Cataluña, 38; Angels U., 33; Isop, 207; Doc. Arch., XXXIX, 152, 153.

axuar. V. **axovar.**

axubà (Torrelameu, prov. de Lleida) : capeta que porta l'infant que duen a batejar.

axubrir (Baix Priorat) : deixar un clot al peu dels ceps perquè s'hi quedi l'aigua.

axuclar. V. **xuclar.**

axugar, &. V. **exugar, &.**

axulinar (Empordà) : pegar els pares, &. als nois.

axumurar. V. **axamorar.**

axuplugar-se [**axeplugar-se**] **axuplujar-se** [**axaplujar-se**] : resguardarse de la lluvia en una entrada, &.

axurit. V. **exerit.**

axureir-se per **axeribir-se.**

axurriar (Borges d'Urgell) : esquivar (mosques, gallines, &.).

axurruflar (prov. de Girona): triar.

axurtat (Empordà) [per **exorcat**] : se diu de l'ou esguerrat, romput al covar abans d'hora.

axurtó (Vall de Ribes) : han tret els bucs, ... l'eixam ha volat i nosaltres hem replegat un *aixurtó*; — fig. se dice de lo poco, falto, &.: això és un *aixurtó*.

axut, axutesa. V. **exut. exutesa.**

axuxí (Mallorca) per **axí** : *aixuixí* riu *aixuixí* plora; idò, no vos ne parlaré més, ho deixaré fer *aixuixí*.

ay, interj.; — «Hi lançá un gran sospir ab un *ay* de dona prenys», XV.

ay. V. **all**.

ay per **hay, hi ha**.

Ayach, llin. prov. de Girona.

Ayases, llin. Mallorca, 1395.

Ayats, llin. Barcelona, Sau, Manlleu.

Ayats, prov. de Barcelona.

Aybart, llin. Vacarisses.

Aybre, llin. Catalunya, XV.

Aybrí, llin. Perpinyà, XIII.

ayçó (XIII, XIV) : això.

Aycó, prov. de Barcelona.

Aycs per **Aix**, Doc. Arch., XXIX, 82.

aydalt (XVI) : arriba : «Lo ros de *aydalt*», Capella, *Sermons*, I, 3.

aydar (Mallorca) : ajudar : «*aydau-me*, que si ningú m'*ayda* no me axacaré», Felanitx, 1870; «Si a un altre he d'*aydar* més val *aydar* en aqueix», Tià de la Real, cobla 93; «Si m'*ayt* Deu», Serradell, b 1; Francesch de la Via, c 7 v.º; Cost. de Tortosa, 105; — **cames aydeu-me** per **cames ajudeu-me** es diu encara a Catalunya (Ripoll, &.).

ayén (XIV, XV) : ajeno : «En *ayén* alou cabiró de col», Proverbis Tarragona, n. 256.

Ayet, llin. Barcelona, Mataró.

Ayet, prov. de Tarragona.

ayga per **aygua** : «E doná'm *ayga* per la fas per so que yo be'm dexondás», Passió Mn. Segura; «los vaxells que volíen omplir de *ayga*», B. Metge, 68 v.º; Doc. Arch., VI, 7; Lib. dels Mariners, 3; Turmeda, cobles 3 i 15; Collacions, 218.

aygalada, **aygat**, &. V. **ayguala-da**, **ayguat**, &.

aygla : águila.

aygo [**ayguo**] (Mallorca) per **aygua**.

aygoder [Mallorca]. V. **ayguader**.

aygol (Rosselló) : «l'*aygol* corre en llit de palets», Bosch de la Trinxería, *Pla y Montanya*, 228; «l'aygua corre dins un *aygol* cobert de créxens», Id., 13; «...se'n va cap al Jordà demanant als deserts de la santa ribera una balma, un *aygol*, l'ombra d'una palmera», Ms. dels Jochs florals Perpinyà, 1888, Poema *Ninà*, 6.

aygolós (Mallorca). V. **ayguaiós**.

aygordent (Mallorca). V. **ayguardent**.

aygorós (Mallorca, XVIII). V. **ayguarós**.

aygós : «son terres *aygoses* que aufeguen la llavor», Isop.

Aygovera [**Aygobera**], llin. Catalunya.

aygovés (Mallorca, Olot, &.). V. **ayguavés**.

aygua [**ayga**] : agua : «Tota *aygua* axí de manar com de rius e de fonts», Génesi Amer, 286; «pescar en *aygua* dolç e en salada», Cost. de Tortosa, 2; «...jatsia que les *aygues* fontals son comunament pus plaents e pus belles ... Axímateix *aygues* de marjal...», 12.ª del Crestiá, c. 106; «e l'altra galera qui prop li venía tota se n'obrí e entrá-se'n la gent e ella en l'*aygua* de dolor», Tirant, III, 271; — riu, rec : «En una bella plana per hon passava una bella *aygua*...», Félix, I, 191; «de la *aygua* que a nom Segura», Cron. Jacme, 432; «un pont qui stava damunt una gran *aygua*», Legend., II, 212; Francesch de la Via, e 1 v.º; — orina : «...scampar *aygua*», Tirant, IV, 198; — **aygua almescada**: se componía de benjuí, estoracs, sandils blancs, lignum oleosum, càlam aromàtic, espic, almesc, &.; — **aygua a mans**. V. **ayguamans**; — **aygua asserenada** (XVI, &.) : se tenía als istius pels balcons dins gerres; — **aygua beneyta** : «En lo bisbat de París un scolá anava

demanant per les cases de les gents, gitant-los l'*aygua beneyta* per les dites cases», Legend., I, 313, 314; «vols que anem a la posada e prengam tota aquella gent d'armes, e ab *aygua beneyta* e ab un crucifix que tornem a veure açó que es...?», Tirant, III, 89; **aygua beneyta!** (Girona, Figueres, &.) : exclamació de sorpresa, admiració; — **aygua bovina** (XV), aigua medicinal, recorfortant; — **aygua cuyta.** V. **ayguacuyta**; — **aygua cuytora,** que serveix per a cuinar, 1607, S. Magí de Mn. Segura, 91; — **aygua de alfábega,** J. Esteve; — **aygua de borratges,** Id.; —**aygua de camaroges,** Id.;—**aygua de cop,** per a curar els cops, blaus, &.; — **aygua de la reyna d'Ungría:** «It. trenta cinch ampollas per tenir *aygua de la reyna de Ungria*», Inventari Cervera, 1789; — «**Aygua de la centina** de la nau : Nausea», J. Esteve; — **aygua de murta** (Mallorca, XVII); — **aygua de roudor.** V. **roudor**; — **aygua de sanch** : la que s'ha de treure o poar a força de braços; — **aygua de Santa Rita,** bona per als diabètics; — **aygua d'olor** (XVI, XVII, XVIII); — **aygua d'ordi** (XVII); — **aygua ferrada,** on els ferrers apaguen el ferro roent; — **aygua fredor-fora** (Pollensa) : aigua tebia, perduda la fredor; — **aygua mans.** V. **ayguamans**; — **aygua naf, aygua nafa.** V. **ayguanaf**; — **aygua naval** : que pot sostenir una barca?; — **aygua pudosa** (Banyoles) : sulfhídrica; — **aygua ros.** V. **ayguarós**; — **aygua amunt** : «Anant *ayguamunt*», J. Esteve. Cp. **aygua ensús,** Collacions, 218 v.º; — **aygua a coll** : sumergido en el agua hasta la boca. Ex. caminàvem *aygua a coll* per dins del riu; si, per tu, *aigua al coll* i peu eixut : se dice a los que ofrecen mucho y no quieren dar; — Frs. : anar *aigua* avall (Plana de Vich) : anar malament. Ex. quan ell va saber la mala nova començà d'*anar aigua avall* i dins poc temps morí; — cercar l'*aigua* de lluny per fer moldre son molí : remontarse a buscar derechos dudosos en propia utilidad; — fer *aigua* (Mallorca) : perdre el fil del discurs. — Expressions contra el beure aigua: *l'aigua per als bous, l'aigua fa barrancs, l'aigua dóna quartanes, tercianes, l'aigua espatlla els camins.*

aygua-baxant (XVI, &.). Ex. tal pessa de terra que està *aigua baixant.*

Ayguabella, llin. Catalunya, 1695.

ayguabeneyer (XVI) per **ayguabeneyter?**

ayguabeneytera [aygua-beneytera] (prov. de Girona) : pica de l'aigua beneita.

ayguacuyt [aygacuyt], **ayguacuyta** [aygua cuyta] : cola : «que lo pintor pos de la millor *aygua cuyta* que fer se puxa en la manera que la obra sia ferma e duradora», Doc. inéd. Madrid, LV, 81.

ayguada [aygada] : 1, aguacero. 2, aguada : «E tots ensemps partiren e navegaren tant que trobaren lo rey de França en la ylla de Córçagua. Prengueren aquí *ayguada* e...», Tirant, I, 365; Ardits, V, 60.

Ayguadé, llin. Barcelona.

ayguader : 1, aguador, azacán: «Item hi pren En P. Reyal, *ayguader*, per son salari a vida sua cascún ayn...», Doc. Arch., XXXIX, 31. 2, «Item uns *ayguaders* e uns corbellons per tirar lenya», Inventari Mallorca, 1434.

Ayguader, llin. Barcelona, Sans.

ayguadera (nau —) : nave que hace agua.

ayguaduyt : acueducto, Cost. de Tortosa, 30 v.º.

aygua-fondo : la canal que en un edifici recull aigua de dues vessants oposades.

Ayguafreda, poble del Congost;

ayguafregits diuen en broma als naturals d'Aiguafreda els pobles del veinat.

aygualada [**aygalada**] (Andorra, Berga, &.) : rocío de la noche.

aygualeix (Perpinyà, XVII) : llenya que porten les riuades.

aygualejar [**aygualajar**] (Conca de Tremp, &.) : aigua per a *aigualejar* és l'aigua per a rentar, netejar la verdura, fregar rajoles, &., per oposició a aigua de beure.

aygualer, aygualera (Empordà, &.) : rosada.

aygualiment. Ex. : l'*aigualiment* de la sang el té a les portes de la mort.

aygualós [**aygolós**] : que conté massa aigua, suc, &.

ayguall (XIV, XV) : lugar pantanoso, 12.n del Crestiá, c. 281, 283.

ayguamanil : aguamanil.

ayguamans [**aygua mans, aygua a mans**] : aguamanos : «Una bacina de llautó de *ayguamans*», Inventari Rápita, 1517; «Una bassina de *ayguamans* de llautó», Inventari Junqueres, 1555; «Tirant se n'aná, e com tots foren asseguts portaren la *aygua mans* al Rey», Tirant, I, 304; «E quant volch donar *aygua a mans* a un pobre...», Legend., I, 289; Curial, 188.

ayguamoix : terreno húmedo.

ayguamoll [**aygua-moll**] : terreno pantanoso : «Que s'han fet tants *ayguamolls* que y havía per Urgell...?», Relació de la secada, &. de l'any 1754, 2.ª part.

ayguamort: terreno húmedo, casi pantanoso.

Ayguamurcia, raval del monestir de Santes Creus.

ayguanaf, ayguanafa [**aygua naf, aygua naffa**] (XV, &.) : agua de azahar.

ayguanús (XV) : «manaren-li que begués vi, car si bevía aygua tantost vendría en *ayguanús* e no li'n poríen ajudar», Vida de Sta. Paula.

aygua-poll : tornar-se una cosa *aigua-poll* : volverse agua de cerrajas.

aygua-prima (Andorra) : en temps d'*aygua prima* : quan baixa menys aigua pel riu.

ayguar (XV, &.) : aguar.

ayguarat : aiguat.

ayguardent [**aygardent, aygordent, aygua ardent**] : aguardiente.

ayguardenter : venedor d'aiguardent (Plana de Vich); el qui beu molta aiguardent (Mallorca, &.).

ayguardentí [**aygordentí**] (Maó): «vatx sentir una veu *aygordentina*».

aygua-regant (XVIII) : regadiu.

ayguarol [**aygarol**]. V. **ayguerol.**

ayguarós [**aygua-ros, aygua ros**]: «*Aygua ros* : Aqua rosacea», J. Esteve; «e era tot ruxat de *aygua ros*», Legend., II, 177.

aygua-rosa (Maó, &.) per **ayguarós.**

ayguat [**aygat**] : pluja forta, aguacero; — riuada.

ayguatge (Camprodón) : mullena que deixa la rosada.

ayguatoldre : «Aprés que hac fet *ayguatoldre* : Post egestionem», J. Esteve.

Ayguavella, llin. Barcelona.

aygua-vertent (Andorra) : vertiente : «les *aygua-vertents* del Valira», Fra Junoy.

ayguavés [**aygavés, aygovés; -vers**] : vertiente : «tot dret per la Plana tro al cap de l'*aygavers* devés Espiràn», 1306, Alart, 165.

ayguera : 1, fregadera. 2, «Una copa d'or ab sa *ayguera* smaltades de diverses colors...», Doc. Arch., XXVI, 266. 3, sequia per a regar els horts.

ayguerada [**ayguarada**] : la plateraada bruta que's deixa a l'aiguera per rentar.

ayguerol [**aygarol, ayguarol**] : 1, aiguamoix. 2, bony que's fa al peu dels animals.

ayguerola (Esterri), ocell d'aigua.

Aygues-mortes (XVII) : gran tros de terra vora el riu Llobregat a St. Joàn Despí.

ayguós [**aygós**] : «terres *ayguoses*», 12.n del Crestiá, c. 217.

aylás, interj. : «*Aylás* que perduda es la taciturnitat o callament de la regla, tolta es la santedat de la religió...», Doc. Arch., XIII, 484.

aylé, -na : ajeno, Cost. de Tortosa, 20.

aylí. V. **allí**.

Ayllonch, llin. Barcelona.

Aymamí, llin. Barcelona.

aymant : **1**, imán : «Un tros de pedra *aymant*», Doc. Arch., XXVI, 262. **2**, per **amant**.

Aymanuy, llin. Barcelona.

Aymar, llin. Barcelona.

Aymat, llin. Barcelona, Tarragona.

Aymemí, llin. prov. de Tarragona.

Aymerich, llin. Barcelona, Caldes; Mallorca, XIV.

aymerich, -iga, Dic. J. March.

aymía : amante, amiga, querida : «grans amadors per lur *aymía* morta», A. March, 192 v.º.

aymina, mesura, *Rev. Gerona*, 1891, 226.

Aymó, llin. Mallorca, 1374.

aynauts, tela, Tarifa Barcelona, 1534.

Aynė, llin. Barcelona.

aynes. V. **eynes**.

Aynet de Besàn, prop d'Esterri, prov. de Lleida.

Aynó, llin. Barcelona.

ayo (des del XV).

ayoç! : «E metem-hi mans, e manam los hómens pendre a les cordes, e cridam *ayoç*, així com fa hom al varar nau o al traure, e mogueren lo castell», Cron. Jacme, 208.

Ayoldi, llin. Valencia.

ayoli. V. **allioli**.

Ayor, vila de Menorques, XV, Doc. Arch., XXII, 157.

Ayotés?, llin. prov. de Lleida.

ayr. V. **ahir**.

ayrada [**airada**] : ventada, ráfaga : tenía por que l'*airada* ens endugués; — cop d'aire : una *airada* basta per a matar un home.

ayre [**aire**] : aire; — apariencia, aspecto : té l'*aire* d'estar malalt; això ha pres mal *aire*; — garbo : té bon *aire*; quin *aire* té en el caminar; té molt *aire* a fer tal cosa;— **a gran ayre** : «lo Emperador estech tot lo jorn ab les dites Reynas *a gran ayra*», Tomich; — **en grans ayres** : «ell qui eren homes delicats, viscuts *en grans ayres*, trobant-se descalsos e despullats, los covench de anar a peu...», Xalabín, e 4. Cp. «Perqué podets veyer en quin *ayre* e en quin partit vivim», Coroleu, *Documents*, 10; — **d'ayre** : aprisa : anar *d'aire*, acostar-s'hi *d'aire*; — donar-se *aire*, donar *aire* al cos (XIV, XV) : solazarse, darse a la vida regalada; — estar bé amb tots los *aires* (Plana de Vich) : no amoïnar-se per res.

ayreferit [**ayre-ferit**] (Camprodón, Besalú, &.) : malalt d'un cop d'aire.

Ayreflor, llin. Mallorca.

ayrejar-se : pendre l'aire.

ayrejós : fa el dia *airejós*.

ayrol [**airol**] : **1**, airola. **2**, pallús que surt i vola quan venten el blat (Bages del Rosselló).

ayrola [**airola**] (Empordà) : planter d'hortolissa.

Ayser, llin. Barcelona.

aysí, aysó : així, això.

aytal (XIV, &.) : tal : «Si en *aytal* prepósit e contricció tu morrás, per monge vertader serás reebut davant Deu», Legend., I, 291; Quadrado, *Marsili*, &., 65; Angels Ú., 11 v.º; — «aquell *aytal* qui millor ho fará», Tirant, I, 129; «jo son *aytal* vostre monge», Legend., I, 291; «Aquest *aytal* o *aytala* (fulano o fulana) que...», Valencia, 1404; — «Es de la tenor *aytal* (siguiente)», Valencia, XVII, XVIII.

aytambé : «...d'altres que n'hi havíen *aytambé*, dels quals podíem *aytambé* pendre la roba...», Cron. Jacme, 291; «e manam als del conseyl en pena de trayció que vinguessen aprés Nos e enviam *aytambé* a Barbegal e a Barbastre», Id., 50.

aytant : «com a plena de virtuts se alegrava en aquells vituperis e affanys que sofería *aytants*», Dones, 37; «Cervo ferit no desija la font *aytant* com yo», A. March.

aytampoch [**aytenpoch**] : «...no trobá lo dit tresor ni *aytenpoch* hi trobá lo tresor del monestir», Legend., I, 199.

aytantost [**aytentost**] : «que's bateg ab voluntat o sens voluntat de son senyor, *aytantost* com es batejat es franch e quiti», Cost. de Tortosa, 61.

Aytés, llin. Barcelona.

Aytona, població catalana; — Comte d'*Aytona*, Ardits, V, 232.

Ayviça V. **Evissa**.

ayx-. V. **ax-**.

Ayxalà, llin. Catalunya.

Ayxelà, llin. Barcelona.

Ayxenús?, llin. Barcelona.

azagaya, azebib, &. V. **atzagaya, atzebib**, &.

azalt. V. **asalt**.

Azam, llin. Catalunya, XV.

Azday, jueu de Girona, 1332.

aze. V. **ase**.

azebita : «Paternostres de *azebita*», Inventari, 1480.

Azmet (XIV), nom molt usual dels esclaus sarraïns.

Aznar, notari a Valencia, Concentayna, 1627.

«**azre** : acer aceris», Nebrija.

B

b : «Tot drap (fet a Barcelona) haja a haver lo senyal de la *b* al cap primer en la faxa», Doc. Arch., XL, 306; «Neguna persona stranya o privada de qualque stament e condició sia, no gos texir ni fer texir fora la ciutat de Barchinona algun drap en que faça o faça fer senyal de *b*. Si aytal drap será atrobat...», Id., 302.

baador : «Qui contradirá a son senyor... son *baador* será», Usatge 40.

baanya. V. **banya**.

baare. V. **bara**, Const. got., 202 v.º

babaia : tartamudo, balbuciente: «e en Oliva, qui de sobre nom fo apellat Cabreta com per ésser *babaia*, e per tant no poder traure la paraula de la boca sense gran força que'n faía, picave e gratave ab lo peu dret contra la terra com fa la cabra», Boades U., I, 225.

babal·là (**a la** —) : inconsideradamente, sin tino, sin prudencia, a tontas y a locas : anar, parlar, fer, &., *a la babal·là*.

babal·lana (**a la** —) : a la babal·là.

baballes. V. **bavalles**.

babanys : vanitats, boato, despilfarros en comilonas, bailes, &.: «grans pompes e *babanys*», Dones, 20 v.º; «*babanys* e ufanes», XV. Cp. **bebany**.

babarota [**bavarota**] : ninot d'espantar ocells (Sta. Eularia de Riuprimer). Cp. : «No so d'aquexos pardals los quals s'espanten ab *babarotes* e caraçes», J. Esteve, n 4 v.º;

— fantasma (Pla de Bages); — fer *babarotes* : dar envidia, dentera, mostrar a otro cosa que le despierta un deseo que no puede satisfacer; fer jutipiris, mofa; fer alei. Cp. : «...y vostè, aquí encara'm ve bromejant y fent *babarotas*», N. Oller, *Febre d'or*, II, 255.

babaroyes (Mallorca) : gestos, visages : fer *babaroies*.

babau, m. i f. : encantat, ximplet, tonto, necio, babieca; se sol dir del que s'enamora ridículament, mostrant admiració per allò que no la mereix. Ex. : està com un *babau* al costat de sa atlota (Menorca); «restar fet un *babau*», Vallfogona, 108; — **babau cistella**: tonto de capirote.

Babau, llin. Vilafranca del Panadès, XV, XVI, XVII.

babay (Mallorca) : el que's manifesta massa content per cosa que no ho mereix : està fet un *babai*.

babaya (Mallorca) : tonto.

babeca [**babieca**] : **1**, babau (Arn. Vilanova). **2**, V. **baveca**.

babequía: necedad, tontería (Arn. Vilanova).

babera. V. **bavera**.

Babera, llin. Catalunya.

baberrès blanc o negre, raïm (Menorca).

Babi?, llin. Valencia.

Babó, llin. Barcelona.

babor : «Si'l foch altereja l'aigua freda e la escalfa e la fa pujar a amunt en *babor*», Lib. Contemplació, 105. Cp. **bavor**.

Babor, llin. Vich.

Baboreix?, llin. Ripoll.

Baborés, llin. d'un llaurador de Samalús, llin. Ripoll.

Babot [**Babod**] llin. Barcelona, XVII, XVIII; Anglès.

baboy (XVIII) tonto.

baboya : **1**, ximplet, tonto. **2**, home de palla que's posa en els camps per espantar els ocells i a Vich a la plaça en dia de correbou per enganyar el bou; fer servir de *baboia* : fer servir de pantalla. **3** (Olot, Collsacabra &.), boira, broma.

baboyet (XVIII) : tontuelo, &.

Babra, llin. Barcelona.

babre : baf : «donar *babre* e alenda de vin», Collacions, 244.

babtisme, babtista. V. **baptisme, baptista**.

babuins, Francesch Alegre, 118.

babutxa (XVIII, &.).

Bac, llin. Barcelona 1261.

baca de les diligencies, on porten l'equipatge. V. **vaca**.

bacada : **1**, baque. **2**, V. **becada 1**.

bacadell. V. **becadell**.

Bacaini, llin. Barcelona.

bacalar. V. **bacallar**.

bacallà [**bacallar**] : bacalao. Expr. : magre com un *bacallà*; — *la dòna dels set bacallars* (XVIII, XIX): enseña muy usual de los *tonyiners* y de otras tiendas de comestibles, que estaba de manifiesto toda la cuaresma y de la cual arrancaban cada domingo un bacalao.

bacallaner : el comerciant de bacallà i la persona que'n ven; fem., **bacallanera**.

bacallar [**bacalar, bachalar**] : bacallar, villano; alcahuete, hombre de mala vida; voz empleada como insulto : «los altres vilans qui son dits *bachalars*», Usatge 49; «forçava los ciutadans de dar lurs filles a aquells *bacallars* qui eren de sa casa servidors», 12.ª del Crestiá, c. 409; «diu l'eximpli de l'antich que *bacayllar* es qui per vil carn trenca la quaresma e pus *bacayllar* qui ab vils fembres remena», 3.r del Crestiá, 145 v.º; «un cavaller legotejava un Rey e li dix que fort havía bella cara. Respós lo Rey : Per ma fe, en *bacallar* falsari, vos ne mentiu...», Dones, 183; «*bacallar*, embriach est», Lleida, 1395.

bacallaría : «es gran *bacallaría* e viltat ésser...», 12.ª del Crestiá, c. 164.

Bacardit, llin. Manresa.

bacayna. V. **becayna.**

bach: **1** [**ubach**], part de les muntanyes o valls on no hi toca el sol o hi toca molt poc. **2,** baque. Cp. **bacada.** **3,** instr. dels teixidors o velers : «fent corre lo *bac* y la llansedora».

Bach, llin. Vich; — **Bach-esteve,** llin. Girona.

bachalar. V. **bacallar.**

Bachó, llin. Mallorca, 1395.

Bachs, llin. Gracia, Barcelona; Mallorca, 1387.

bací [**bassí**] : jofayna, bacía: «com foren dins la sglesia, un porsavant pres un *bací* d'estany e ab aygua molt calenta li doná per lo cap...» Tirant, I, 251; «Com lo Rey pendrá aygua e veureu que la Infanta se leve e done del genoll en terra e ab la ma te lo *baçí*...», Id, I, 304; «It. un *baci* d'estany poquet redó ab vores stretes pintades... It. un *baci* gran de lautó sens anell», Inventari Torre den Barra, 1430; «Un *bassí* de lautó ab son anell pesa v. ll.», Vich, 1492. Cp. : «Yo us jur per nostra Dona que si ab la millor sanch de la mia persona la podía resuscitar ... e si tenía dos *bacins* e mig de sanch, los ne daría», Tirant, III, 356;—**bacía** de afeitar: «*baci* de barber», Mallorca, 1346; «*baci* de llautó per fer la barba», Barcelona, 1472; — orinal (xv, &.); — «Sonar *bacins*...», J. Esteve, r 6; «al vespre sien toquades conques e *bacins*»; — especie de pica rodona de quatre pams de diàmetre i mig de fondaria, dins hi componen la pila d'esportins a les tafones i premses de vi (Mallorca); — caixeta o plat per a captar en les esglesies, &., Rituale tarraconensis, 34; «les entrades de *bacins* del monestir de Nra. Sra. del Carme de Barcelona», 1589; «donant alguna caritat en lo *bací* o caixa del Corpus, guanyarán...», Cobles del Sagrament, Girona, XIX. Cp. : «que attés que en S. P., administrador del *bací* dels órfens, qui va per la ciutat, no es stat provehit de la dita administració segons forma ... del testament de aquell qui instituhí lo dit *baci*...», Ardits, II, 41; «...hoc encara hi apliquen lo *bací* que porten, ço es a saber, com los moros fan guerra als crestians va lo *bací* que acapten per totes les moreríes e segons me dix C. de P. que hauía hoit dir al Soldà que passats ccc milia ducats portaven, car per pendre aquest Imperi tota la morisma ha donat qui poch qui molt...», Tirant, II, 298; — Expr.: són *bací* i cadena (xv) : són inseparables (Cp. : *St. Jaume i la carabassa, St. Roc i el gos*).

Bací, petit riuet que passa entre St. Feliu Sasserra i la torre que dista una hora de St. Feliu, Llussanès.

bacia : plegador gran de fusta per a recollir la pasta d'oliva en els molins.

bacía : «Una conqua o *bacia* de fust», Inventari Ribes, 1404.

Baciana, llin. Terrassa.

bacina [**bassina, bascina**] : bandeja : «Una *bascina* o plata de aram antiga», Inventari Cervera, 1789; «Trameteren per en P. F., verguer dels dits honorables consellers, al dit honorable en Ramón dez Pla una *bacina* gran d'argent deurada al sol, ab 1. smalt de la ciutat e deurada e lavorada per les vores, de pes de vi. marchs vi. onzes 1. quart..», Ardits, II, 85; «It. una *bassina* de lautó plana ab son anell pesa iii ll. e mige», Vich, 1492; «Una *bacina* d'estany plana migancera ab vores amples...», Inventari Torre den Barra, 1430; «It. una *bacina* plana de lautó poqueta per dar ayguamans», Id.; «*bacina* de lautó d'ayguamans», Inventari Rápita, 1517; «catorze *bassines* de llautó, onze grans y tres xiques ab les que están en les llanties», Mn. Segura,

1603, 46; «*bacina* redona de lautó de acaptar», Sta. Coloma de Queralt, 1450; a les sucreríes o confiteríes de Palma en 1830, &., sota la primera post on hi havía els barrals i pots de confits, &., hi havía una tira de *bassines* de llautó penjades iguals a les que servíen per a captar a les esglesies, fetes en motllos gòtics.

bacinada : ço que conté el bací: han partit tres *bacinades* de confits; han tirat per la finestra una *bacinada* de...

baciner [bassiner] : el qui va amb la bacina captant per algún sant, &.

bacinet : yelmo o capacete : «los combatents portaven en les crestes dels *bacinets* lo ferro o agulló argentat e luent», 12.ª del Crestiá, c. 217; «Qui porta plomall o penacho sobre lo elm o *bacinet*», J. Esteve, q v.º; «Lo cavaller qui per or ni per argent dexa de fer sa honor ... lo deuen armar de totes armes ... e posar-lo sobre un cadafal... E deuen ésser allí xiii preveres dient continuament com si'l tenían allí mort, e aprés a cascún psalm que dien levar-li primer lo *bacinet* per ço com es lo pus principal membre del cavaller ab lo qual ha consentit ab los ulls venir contra l'orde de cavallería; aprés li deuen levar la manyopa...», Tirant, I, 105; Id., III, 253, 259; «...e aquesta guerra ..., venint ab mantell de pau, ha major gosar que quant ve ab *bacinets* armada», Id., II, 155; — «Aquest dia partiren los cxxx *baçinets* e cxxx pillarts que la ciutat preferí al Sr. Rey per remçó de les hosts que anaren en lo vescomtat de Castellbó», Ardits, I, 67; Id., I, 66; «lo qual ... avíe profert de valer contra totes persones ab iiii mil caps de *baçinets* e ab tot son poder...», Doc. Arch., XXXV, 233.

bacineta: **1**, armadura (Mallorca, 1345). **2**, mesura de grans i llegums (Tossa, &.) : la quartera té quatre mesures, la mesura sis *bacinetes*.

Bacis, llin. Barcelona, xv.

bacó [bachó, baccó]: **1**, penca (de carnsalada), banda de xuia: «Un *bacó* e mig de carnsalada», Inventari Vich, 1423; «It. un *bachó* de carn salada de que se ha menjat un quart», Inventari Torre den Barra, 1430. **2**, porc.

Bacó, llin. Barcelona, Girona; Mallorca xiv.

baconada : porcada

bacora (figa–) (Valencia): figaflor.

bacoreta (Valencia), peix : albacora.

bactrià : «Los scites e *bactrians*», Quinto Curcio, p 10.

bàcul : crossa, báculo episcopal.

Bacus [Bachus] (xv, xvi) : Baco.

baczip-baczap. Ex. : *baczip-baczap*, tot ho xarra.

bada : guaita, vigilant, centinel·la : «Maná que de les roques de S. Lorenç fins al Papiol fossen meses quiscún die e nit *bades*, scoltes e guaytes, les quals...», 1469, *Butll. Centre Excurs.*, 1893, 31; «...un dicmenge matí la *bada* començá a repicar e dix que gent d'armes venía per lo sequá dellá la aygua...», Doc. Arch., XXXV, 123; «ha fet una torre en la qual hi ha una *bada* que avisa les gents», S. Vicens Ferrer; «...com a *bada* descobrint emboscada...», Peccador remut, 31.

bada-badoch: «Portan tots... barratina vermella ... sembla un cam de *bada-badochs* (roselles?)», Vich, 1799, Crida de St. Miquel.

badador : mirador : «ix al *badador* de sa cambra per sentir los rossinyols», P. Briz, *Cap de ferro*, 10; «y'ls *badadors* sumptuosos», A. Blanch, Jochs florals, 1868, 63.

badafions : «Item 16 maços de *badafions* de boneta», Capmany, *Mem.*, II, 413.

Badal, llin. Barcelona; — nom d'un carrer de Sans.

badalaç: «per carrers y places mil *badalaces* sols pera veure entrar a Serrallonga», 1634, Codolada den Serrallonga.

Badalet, llin. Barcelona, 1830.

Badaló, llin. Barcelona, 1807.

badaloch: **1**, badoc (Empordà) **2**, flor de la carabacera ravaquet.

badaloní, natural de Badalona.

badalot : celobert, patiet (Manresa, &.); **badalot de l'escala** : buc quadrat o quadrilong on hi ha l'escala, el qual va des de l'entrada a les golfes.

badaluch : obertura, escletxa: «fuig pel cingle, no l'aturan escletjes ni *badaluchs*», Costa i Llovera, *Castell del Rey*, 116; «Entre un *badaluch* de roques veu-se el pregón portal», P. Peña, Jochs florals, 1868, 132; — badalot (de l'escala); — els gerrers empleen, entre altres terres (com coll vermell, calcina, &.), *terra d'es badaluch* (Mallorca).

badall [baday] : **1**, bostezo : «Lo *badall* no ment : o és son, o talent, mal d'enamorament, o fàstich de la gent», Mallorca; — fer el darrer *badall* : exhalar el último aliento. Cp. : el *badall* de la mort; va fer els tres *badalls* i morí; «Ja fos lo darrer *baday*», empleat com una maledicció en Crida St. Miquel, Vich, 1799; — prou fa mes *badalls* que rots : se diu d'un mort de fam. **2**, mordaza para castigar los blasfemos.

badallament [badaylament, XIV]: bostezo.

badallar [badayar, badaylar]: bostezar : «Perqué fo dit Deus t'ajut can hom estornuda e's senya can hom *badayla*», Flos Sanct.

badallera : ganes de badallar.

badalló : «...o mors que se posa al cavall que té mal a la boca, per fer-li llençar lo verí fora», Girona, 1783, Pastoral sobre enfermedades del ganado.

badana, Dic. J. March; «*badanes* la dotzena...», Valencia, 1607, Memorial, &.

badar: **1**, mirar (ant.) : «se aturá per *badar* los jochs que feyen», Collacions, 154; — encantar-se mirant alguna cosa, badocar, badoquejar. **2**, obrir : *badar* els ulls, *badar* la boca; *badar* el cap a algú; *badar-se* el cap; *badar-se* una poncella; *badar-se* un gibrell, &.; ésser obert : «L'altre doná a Tirant en mig de la cuxa, que un gran palm *badava* la coltellada», Tirant, I, 175. Fr. : *badar* uns ulls com unes taronges o com uns salers.

badat : obert, fes.

Badaula, llin. Catalunya, XVII.

baday, badayl, &. V. **badall**, &.

Baday, renom Palma.

badayre (Solsona) : badoc.

Badegal?, llin. St. Hipòlit de Voltregà, 1364.

badejo (Tremp) : bacallà.

Badell, llin. Barcelona.

Badena?, llin. Barcelona.

badench : «Manam-vos que ... nos trametets xx o xxv peçes de *badenchs* blanchs prims per fer mantonets als cavallers que reeben de l'Orde de Sant Jordi», Coroleu, *Documents*, III.

Badenes, llin. Valencia, XIV, XV.

bades (de —). V. **debades**.

Badés, llin. Barcelona.

badessa per **abadessa** : «*Badessa* de monestir», J. Esteve; «E per ell fos fet un bo e virtuós rahonament a les *badesses* e prioresses dels dits monestirs», Ardits, III, 241; «Sant Joán de ces *badesses*», Miquel Parets, II, 185.

badía : **1**, bahía. **2**, manoll (de blat, d'espigues, &.) : la garba se compòn de moltes *badies* (Vilatorta, Borredá, &.); — manada de cànem en curta quantitat (Badalona); cap o ramal de trena : la trena de cabells, cànem, espart, &. se compòn de tres o més *badies* (Plana de Vich, &.). **3**, en un filat o filoja, el tros de fil que va d'un nus a l'altre (Aiguafreda). **4**, V. **vidrella 1**.

Badía, llin. Barcelona.

badiguer [per **bigader**?] : rimero: un *badiguer* de maons, de taulons.

«**Badiment** de cor : Cordiatus, i, cordis pulsum patiens», J. Esteve, c 2.

badina : toll gran, lloc on les pluges, vingudes de riu, &. deixen aigua per molt temps.

badinar (Puigcerdà, Andorra): bromear.

Badiola, llin. Barcelona.

badiu : **1**, extensió de terreny (Manacor) : «...sabeu quina atlota qu'és! No s'en passetjan, no, de consemblants en tot aquell *badiu* de Son fil-d'or ni en molts altres», *Museo Balear*, 1884, 18. **2**, porxada, cobert (Cerdanya, Costa), pati, eixida (Badalona). **3**, forat de nas.

badívol (Agramunt) : espaiós: els nois poden jugar per aquesta sala, que és *badívola*; — **corral badívol** [**vadívol**] (Urgell) : pati davant o darrera les cases.

Badó per **Salvador**.

Badó, llin. Barcelona; Moià, 1704.

badocar, **badocar-se** (Valencia): abrirse la fruta. Ex. : est any totes les figues *badoquen* o *se badoquen*. V. **badoquejar**.

badoch : papanatas, tonto, necio: «Torna-te'n en ton loch, *badoch*», Angels, 28 v.º; «diners fan honor al molt *badoch*», Turmeda; «...e com ella los fará tots tener per folls e *badochs*», Francesch de la Via, e 3 v.º. **2**, flor de la carabacera (Plana de Vich, Camprodón, &.; Empordà, **badaloch 2**). **3**, magrana que's bada en el magraner (Tortosa, Valencia); — la flor de la magrana (Valencia).

badoles : acederas, romaza.

badomeríes : zarandajas, fruslerías, necedades, cuentos : «tenen mes fe en aquexes *badomeríes* (oraciones ridículas, &.) que en Deu», H. Juttlar, 59; «E jo no'm cur de recitar les *badomeríes* e rondalles que alguns reciten...», Boades, 187; «E veritat sia dita com se'n deu a historia, que n'ha d'ésser verge e molt pura e molt neta d'infeeltat e de mentida, car deuríen ésser molt greument punits tots aquells qui ab *badomeríes* e faules que hi volen mesclar rompen la sua enterea...», Id., 37; «...que n'era gran de veure la burla e'l scarnot que'n faeyen los malvats heretges dels sancts sacerdots; que així que'ls veyen d'un tros luny ... los en cridaven males *badomeríes* e'ls faeyen grans fastigs, e'ls movíen gran tabustol...», Id., 68; Id., 415.

badomíes : bajanades, tonterías, necedades (Cp. **badomeríes**) : «...los hómens de bon juy e ben letrats creen ésser tot lo dit *badomíes* e inepcies de scriptors ignorants», Cron. Carbonell, 5 v.º.

Badona, nom familiar, per **Salvadora**.

badoquejar, der. de **badoc**.

badoquera : canya llarga oberta per un extrem per a collir les figues madures i altres fruites; id. curta per a agafar fruites que suren en un cubell ple d'aigua i serveix de joc a les festes de barri.

badoquería, Pons i Massaveu, *La Colla*, 205.

badoquí (XVI, &.): tonto, tontuelo.

Badorch, poblet prop Piera.

Badorch, llin. Barcelona, 1391, 1488.

Badós, llin. Barcelona, 1488.

Badosa, llin. Barcelona, Girona, Sta. Coloma de Gramanet, St. Andreu de Palomar, Torelló.

Badrena, llin. Barcelona, Manresa.

Badrinas, llin. Barcelona.

Baduall, llin. Barcelona.

baduch : singló de raïm.

Baduel, llin. Barcelona.

Baduell, llin. Barcelona.

badulach, cast., 1634, Codolada den Serrallonga.

Baell, llin. Barcelona.

baf [vaf] : **1**, vaho. **2**, «tant me s'i dona *bif* com *baf*», Valencia, Rondalla de Rondalles.

bafada, bafarada (Mataró, &.) per **bavarada.**

bafeta : «la *bafeta* que movía 'ls girasols», Pin i Soler, *Niobe*, 65.

bafor (xv, &.) : baf.

baga : **1**, lazada. Cp. : «...ab cubertes de pregamí, *baga* y botó...», Ardits, III, 4. **2**, argolla, gafa, &. generalment de ferro on entra el mascle que aguanta : «Per 14 *bagas* ab potas per posar las barras de las cortinas als balcons a l'estiu...», 1830, Compte de manyà; «*baga* ab rosca.», Id.; «adobar una lleba y mudar-li les *bagues*», 1835; «per dues *bagues* per una anella...», 1836. Cp. : «*baga* del dart : amentum», Nebrissa Gram. **3, bach 1**; especialment : planter d'avellaners o castanyers per a fer cèrcols o fusta de botada (Guilleríes), pineda de grans pins (Borredà), &.

bagà [per **vagar**?] : s'estima més un bon *bagà* que una rectoría, o que una canongía; li agrada més *Bagà* que Berga : se diu dels dropos.

bagadel, bagadell : especie de tela o drap, Perpinyà 1284, *Rev. Lang. Rom.*, 1873, 372; «*bagadel* d'otramar o boquerán», Perpinyà, 1295, Alart, 111; Chabás, *Archivo*, II, 401; Valencia, 1607, Memorial de Mercaderies.

bagant [**bagàn; vagant**?] (Pla del Llobregat) : post, porta per a aturar l'aigua del reg i fer-la alçar a fi de poder regar amb l'aigua que puja.

bagantet : bagant.

bàgara [**bàguera, bagra**], peix de riu.

bagarella : filats per a pescar o caçar.

Bagaría, llin. Barcelona, Vich, Puigcerdà.

bagarro : **1**, zángano. **2**, gandul, haragán.

bagassa : **1**, prostituta : «*Bagassa* : Meretrix...», J. Esteve; «folla delectació en la frequentació de les *bagasses*», Quinto Curcio, h 5. Cp. Doc. Arch, XXXVI, 196. **2**, noia, xicota, no en mal sentit, J. Verdaguer.

bagassayar per **bagassejar**, Lib. dels Mariners, 4.

«**Bagassegar**: Scortari», J. Esteve.

bagasser: «Home *bagasser*: Homo meretricius, Homo mulierum corruptor», J. Esteve, h 6 v.º; Lib. dels Mariners, 5.

bagassería : lloc de bagasses. Cp. Ardits, IV, 230.

bagassó, renom Palma.

Bagastrany, llin. Girona, xiv.

bagatel·la.

bagatell (Vall de Ribes), dim. de **bac.**

bagatge : «...dos galeasses grosses e hun balaner qui portaven tot lo *bagatge* e desferra del dit Duch», Fita i Colomé, 49.

bagatger : el que condueix els bagatges; el que proporciona bagatge a les tropes.

Bagavía, prov. de Barcelona.

bagellat (Badalona) : se diu d'un tros de terra remogut.

«**bages** canejat, id. cruu», Tarifa de teles, 1534.

Bages (Pla de —), regió de Catalunya.

Bages, llin. Barelona.

Baget, llin. Barcelona, 1316.

Bàgils, llin. Cervera.

Bagill, llin. Barcelona.

bagnacívol : «se deu squivar per lo scolá la embriaguea e axí matex la luxuria la qual se demostra en lo *bagnaçívol* ornament», Collacions, 295.

bagó (Cubells) : gra de raïm: he menjat un raïm *bagó* a *bagó*.

Bagó, llin. Catalunya.

bagonar (St. Julià de Vilatorta): murmurar. Ex. : els traginers i

hostes han *bagonat* de la hostalera perquè a la vigilia de St. Pere no ha volgut servir carn.

bagot : **1**, gotim de raïm (Igualada, Pla de Bages, Camp de Tarragona, Cervera, &.). **2**, zángano, gandul (Cp. **bagarro**); tonto (Mallorca) : «fas la vida del *bagot*, qui no fa res tot lo dia», M. F. de la Cárcer; «La mel que l'abella fa, ell (el *bagot*) sempre se'n fa Senyor», Id.

bagotar (Pla de Bages, prov. de Lleida, &.) : replegar els bagots o gotims que resten després de veremar.

bagra. V. **bàgara**.

Baguda, llin. Vich, 1413; Barcelona, 1428.

Baguena, llin. Catalunya.

bàguera. V. **bagra**.

bagueta : presilla, 1640.

baguetjar : cimbrear, oscilar la palanca del río.

bagul. V. **baul**.

bagunench, fill de Bagur.

Bagunyà, prov. de Barcelona.

Bagur, llin. Mallorca XIV, XVI.

bagurench, natural de Bagur.

Bagurna?, llin. Barcelona.

Bahí, llin. Barcelona.

bahía [**baya**] : «Si ans que hage fet homenatge lo vassall pot ésser bare per crim de *baya*...», Const. Cat., 202 v.º; «haurá forfet en crim de *bahía* a aquell senyor...», Id.; «sots pena de *bahía* e de traició», 1343, *Luliana*, 1889, 14.

bahina. V. **vahina**.

bahina [**bayna, bahyna**], ant.: beina : «...tornaren les dagues en les *bahines* e tiraren les spases...», Tirant, I, 214; «...volgué tornar en la *bahina* la spasa e no podía», Id, I, 212; «...tingués cascún cavaller una spasa molt ben daurada e la cuberta de la *bahina* fos de brocat o de carmesí brodada de perles...», Id., I, 258; «...e en la *bahina* del coltell liguá lo cap de la corda...», Id., I, 322; «li caygué lo coltell de la *bayna*», 12.ª del Crestiá, c. 19; «*bahina* de ganivet», Inv. Torre den Barra, 1430; «E dix Jhesucrist a sent Pere : torna lo coltell en la *bahyna*», Génesi Amer, 210.

bahor : «La *bahor* o ardor del foc», Onofre Pou, 146.

bahul. V. **baul**.

Bahy, llin. Barcelona.

Baicol?, llin. Barcelona.

Baiges, llin. Barcelona.

Baigol, llin. Catalunya.

Baigual, llin. Sabadell, Barcelona.

Baijona, llin. Catalunya.

Bailach, llin. Barcelona, Valencia.

bailet. V. **vaylet**.

Bailina, llin. Sampedor, Barcelona.

Bainach, llin. Lleida.

bairó : peix semblant al varat però més gros, de pell dura com la tonyina i amb ratlles com anells; sa carn és blanca, fina i saborosa.

Baiter?, llin. Barcelona.

Baitx?, llin. català.

baix [**bax**], f. **baxa** (V. **baxa**), pl. **baxos** [**baixs, bays**] : bajo. Cp. : «Yo no so nada dels *baxos* del poble romá ... los meus antichs foren nobles ciutadans», Tirant, III, 202.

baix [**bax**], adv. : **1**, abajo; **baix gitar** : echar abajo : «ara la fortuna ha mi *baix gitat*», 12.ª del Crestiá, c. 105; **anar al baix** : ir de capa caída : «...lo regne dels juheus ésser partit per moltes parts a donar entendre que llur stament *anava al bax* e cahía de fet en terra», 12.ª del Crestiá, c. 471; «per axó les coses de l'Hospital *anaven* tant *al baix*», *Veu de Montserrat*, 1879, 96. Cp. **trobar-se al baix** : «e's *troba* molt *al baix*», J. B. Masdovelles. **2**, en voz baja : «...que com son senyor ho digués alt que ell ho deya *bax*», 12.ª del Crestiá, c. 356.

Baix, llin. Girona.

Baixas, llin. Barcelona.

Baixes, llin. Barcelona.

baix'hora. V. **baxora**.

baix-stament : pueblo bajo, de clase inferior, Collacions, 193.

bajà : tonto, bobo, estúpido, necio.

Bajadós, llin. Barcelona.

bajana : tonta, &. V. **bajà**; — **trumfes bajanes** : patates bullides, xafades i amanides.

bajanada : «les moltes *bajanades* que parlen uns y altres», Rondalla de Rondalles; fer *bajanades* : fer coses de bajà.

bajanament : fer *bajanament* les coses.

bajanda per **bajà** : «...al *bajanda* del seu pare...», A. Mestres, *Estiuet de St. Martí*, 54.

Bajandas, llin. Girona.

bajanet : tontuelo; — doneta (Plana de Vich).

bajanía : bajanada : «e Tirant no's partía prop de Phelip per dupte que no fes o que no digués alguna *bajanía* que vingués en desgrat de la Infanta», Tirant, I, 303.

bajanot, augm. de **bajà**.

bajart V. **bayart**.

bajoca : **1**, tonto, necio, babieca, calzonazos : «la fembra que ha per marit una *bajocha* e una bestia...», Dones, 22. **2**, (Mallorca, Tarragona, &.) tavella de les mongetes, pèsols i altres llegums. Cp. *bajoca* de clavell (Lluchmajor) : poncella; — mongetes, faves, &. amb tavella o bajoca.

bajocada (Mallorca) : ensalada de habas tiernas hervidas que se comen con las vainas.

Bajona, llin. Vich, Solsona.

bajoquera : collidora.

bajular : «...la fusió de les dues associacions per tant temps *bajulada*», *Veu de Montserrat* 1890, 54. Cp. **gabiejar**.

bajulus : representant del bisbe d'Urgell a la vall d'Andorra quan a aquest pertanyía tota sa sobirania, Vidal, *L'Andorra*, 89.

Bajunquera, poble d'Aragó que parla català.

bala : fardo de mercaderías. Cp. : «Borrassó de deu cordes la *bala* : val la *bala* sis liures e la corda dotze sous ... Briansó de vint cordes la *bala*...», 1534, Tarifa de teles; «*bala* o cárrega de canyamassos», Tarifa lleuda, 1806; «una *bala* de paper pels libres del secret de la Inquisició costá...», Valencia, 1519; — **bala en boca** : «los soldats exirán ab sas armas, *bala en boca*, metxa encesa...», Capitulació de Vila del Fresno, 1643; — **bala i balot**, noms de l'ofici de taper (Empordà).

Balach, llin. Barcelona.

Balachs, llin. Barcelona.

Balaciart?, llin. Benicarló.

balada [**ballada**] : «façan cançons, *balades*, mots donosos», Canç. Saragossa, 274; «Orfeu cantava virolays, *balades* e cançons», B. Metge, 69.

Balada, llin. Barcelona, Granollers, Sans.

Baladà, llin. Vendrell, 1741.

Baladas, llin. Montalegre, 1816.

Balader, llin. Valencia.

Baladía, llin. Barcelona, Mataró.

Baladó, llin. Barcelona.

baladrador (Palma, XVI) : baladrer.

baladre [**baladra**] : adelfa : «que lo *baladre*, que a belles fulles e flor, qui'l menjava tantost morría», Doc. Arch., XIII, 219; «Dau-me una corona de xipré o *baladra*», P. Bosch.; cercada pels pastors de muntanya per curar la ronya al bestiar.

baladreig : acció de baladrejar.

baladrejador : baladrer.

baladrejar : gritar, mover bulla.

baladrer : cridaire, vocinglero; ant., xerraire : «*baladrer*... es l'home que diu lo que sab en secret», H. Juttlar, 1568.

baladronada (XVIII, &.), cast.

balaga (Muntanya Catalunya):

cap buit. Cp. **baliga-balaga** (Barcelona).

Balaguer [**Balagué**], llin. Catalunya.

Balaguer, capital de l'antic comtat d'Urgell.

Balagueró, llin. Barcelona.

Balaig [**Balatx, Balatg**] : vall en el Canigó.

balaix [**balax**], pl. **balaxos** [**balaixos, balaixs, balays**] : pedra preciosa : «un fermall redó, en que ha un losa grossa de *balaix* e sis perles grosses...», Doc. Arch., XXVI, 125; «...portava moltes joyes per a vendre; en especial portava un *balaix* molt gran e fi», Tirant, I, 353, 354; «...hun cint de fil d'or tot sembrat de diamants, robins, *balaxos*, safirs e maragdes...», Id., IV, 297.

balanç [**balans**] : «Com fou prop de la muralla hun turch li lançá una gran cantera, e Tirant per desviar-se que no li donás al cap, pres un poch de *balanç*...; e ab lo *balanç* que ell pres la scala caygué», Tirant, II, 272; — **balans de terra**: «tot aquell *balans de terra*, lo qual tros o *balans de terra* puga espletar a totes ses voluntats», 1558.

balança [**balansa**] : «Lo dit dia los honorables consellers ... provehirán de l'offici de la *balansa* del contrast que la Ciutat te dins la lotge, N'Antoni Madoy...», Ardits, II, 468; venir la cosa a *balança*: contrabalancearse las razones que se alegan : «Empró quan ell veurá que la cosa *ve a balança* quasi al mig que tant fan los contraris com los bens», Lib. del Consell, 30 v.º;— **balances** [**balanses, -ças, -sas**]: «Unes *balances* d'aram o de lautó migenceres ab alamons de ferre», Inv. Vich, 1410; «*balances* guarnides e ab ses peces de peses de menuts de coure e de plom», Inv. Torre den Barra, 1430; «...e pres unes *balances* en les mans ab les quals lo Emperador acostumava de pesar moneda d'or...», Tirant, III, 206, 207.

balancejar : «e doná-li tan forts colps e tan pesants sobre'l cap que torbá'l, e anava lo Duch tot *balancejant* que no sabía on se stava», Curial, 214.

balancer [**balanser**] : **1**, qui fa balances; qui porta les balances al mostassaf (J. Roig) : «Rafell Marles *balancer* e sa muller fan cascún any censal...», XV. **2**, *balancer* dels llibres de taula, tenían els jurats de Mallorca i li donaven cada any cent lliures. V. **tauler, clavari.** **3**, «Dos *balancers* ab sas balances y pesos corresponents», Inv. d'un farmacèutic, Barcelona, 1775.

Balanch, llin. Barcelona.

Balanda, llin. Perpinyà, XVIII.

balandrà [**balendrà**], **balandràn**: «Lo *balendrá* pla de manifatura ... Lo *balendrá* ab passamá o vius de manifatura...», Tarifa Oristany, 1597; «*balandrán* redón, apelat fons de tina, senes peyl», 1303, Alart, 155.

balandreig, de **balandrejar**, P. Briz, *Cap de ferro*, 127.

balandrejar, balandrejar-se: tambalear, bambolear : «Acmet ja *balandreja*, ja no's té dret», Milà, Pros Bernat, 8; «*balandrejant-se* rialler», Ferrer, *Llib. d'or*, 101; *ballandrejar-se* les plantes, els arbres amb el vent.

balaner [**ballaner, -ener**] (XIV, XV): embarcació de transport : «...certificant-los com als Alfachs eren stades vistes tres naus e un *balaner*», Ardits, II, 79; «avisant-los de certa nau e *ballaner* d'un cossari janovés vist en la costa», Id., II, 393, 297; «...set naus e lo *balener* den Janer qui havía levats cavalls», Id., I, 281; «*balaner* per portar lo bagatge a desferra del duch», 1477; «una barca gran a manera de *balaner*», Tirant, I, 323; «Nosaltres som dotze naus y tres galeres

y ells son xxiii naus grosses ... e mes porten quatre *balaners*», Id., II, 299, 313; Doc. Arch., XXIII, 71.

Balanjó, llin. Barcelona.

Balansat, llin. Barcelona.

Balansó [**Balanzó**], llin. Barcelona, Mataró.

balarí (Vall de Ribes); roba *balarina* : roba prima, de teixit clar.

Balart, llin. Catalunya, 1355.

Balasch [**Balasc**, 1580], llin. Catalunya.

Balat, llin. Barcelona.

Balatuy, llin. Barcelona.

balausties (Valencia); figura en l'enumeració de plantes d'Eximenis.

Balay, llin. Barcelona.

balayar (Manresa) : esbandir la roba, els plats, &.

balayre (Capellades) : majordom de la fàbrica de paper de mà.

balays. V. **balaix**.

balb [**baup**], f. **balba** [**bauba**]: arrecido. Ex. : estic *balb* de fret, tinc les mans *balbes*; — **mosca balba** : mosquita muerta.

balbament : «parlava *balbament* per les dents que avía perdudes», Flos Sanct. Ms., 270.

balbar-se [**baubar-se**] de fret: aterirse.

balbejar : parlar balbament per falta de dents : «...e les dents eren-li caygudes e *balbejava*», Flos Sanct., 1494, 319.

Balbey, llin. Cardedeu.

Balbis, llin. Barcelona.

balbuç [**balbús, baubús**] : balbuciente : «la mia lengua es *balbuça* e axí com d'infant», Vida St. Jerónim, 1493.

balbucejar (xv, &.) : balbucear: «Curial perdé tota la color que havía presa e encara la paraula, car volent parlar *balbucejá* e li tremolaven los labis», Curial, 49.

balbucient (xvii, &.).

balbucitar : «la lengua diu qu'ella molt be u dirá, mas que la por del cor força li tol que sens profit está, com parlar vol, y si ho fa que *balbucitará*», A. March, 8.

balç. V. **bals**.

balca (Girona) : boga anea.

balçament : «tota mutació, tota diversió, tot *balçament* e titubació...», Peccador remut, 101. Cp.: «no *balca* (*balça*?) ni's pert ni's debilita la virtut gran de vostra natura», Id, 125 v.º.

Balcar (El —) : masía o possessió de la Vall d'Aro.

balcar (Girona) una cadira : ferli el seient de balca.

balcar-se les posts, plafons, &.: guerxar-se.

Balcells, llin. Barcelona.

bàlcem. V. **bàlsem**.

balcemar (xv) : embalsamar, Doc. Arch., XXVII, 195.

balcera. V. **balsera 2.**

balcona (Vich) : balcó gran.

balconada : «feren una *balconada* de fusta que exía mes de quatre palms pintada de jaspi blanch», Miquel Parets, II, 15 v.º.

balda : cerradura, pestillo : «Com les donzelles foren fora de la cambra, la Reyna posá la *balda* en la porta», Tirant, IV, 259; «*Balda* : Sera», J. Esteve; 4.ª del Cartoxá, c. 7; Francesch de la Via, e 5; «Per fer un pany ab sa clau y *balda*», 1837; «Vos de l'infern haveu romput les *baldes*», xv; «les cuyraces tenían correges y *baldes* per cloure's», xv; **balda de frare**: barra de fusta per a tancar una finestra de dues fulles.

Balda, llin. Barcelona, Sort.

baldada (xvi, &.) : aldabazo.

baldament : «fa dos anys que está baldat al llit; lo seu *baldament* li ve...».

baldament [**valdament**] : ojalá: «*Baldament* que la alegría que ix del bressol del Redemptor diví puga penetrar tots los cors...», J. Collell, *Veu de Montserrat*, 1887, 5. V. **maldament**.

baldana : 1, falda de las mon-

tañas. 2, «Los argenters de la cuyna sien tres et deuen menjar el palau per hómens de peu et prenguen les *baldanes* dels moltons et de les vaques que's courán en la cuyna», Doc. Arch., VI. 3, (Tortosa), botifarra.

Baldarich, Baldarica, llin. Batet XVII, home i dòna.

baldar-se (Tortosa, Sta. Eularia de Riuprimer) : tulir-se.

Baldau?, llin. Barcelona.

Baldé, llin. Llinàs, Palautordera.

baldelló (Valencia, Camp de Tarragona) : baldó.

balder : 1, qui fa baldes o baldons, Vallfogona, *Mostres*, 30. 2, adj., que no ajusta bé.

balderejar (Mallorca) : venir balder.

baldeta, dim de **balda** : «Dues *baldetes* pels porticons», Compte de manyà, 1831.

baldigarada (Plana de Vich): gran caramull de llenya per cremar-se a la llar.

Baldirà, llin Barcelona, XVII.

baldiri : llum en forma d'embut boca per avall, que no pot vessar.

Baldiri : «parrochia de St. *Baldiri* a la vila de St. Boy de Llobregat», Arxiu St. Joàn Despí.

Baldiria, nom de dòna, 1579.

Baldó, llin. Barcelona, Palma.

Baldomà, llin. Lleida.

baldor [baldó] (Mallorca, Menorca) : abundancia : «En mitx de tanta *baldor* cada hu a son gust vivía», Tià de la Real; **a la baldor**: en abundancia : «Venen carn a sou sa tersa y aubarcochs *a la baldó*...»

Baldoví, llin. Valencia.

Baldovina, torre prop del Besós XV, Aulestia, *Hist. Cat.*, II, 273.

Baldrach, renom Palma, XVI.

baldraga (menjar de —) (Valencia) : comer de gorra.

baldragues : calzonazos.

Baldrich, llin. Barcelona.

Baldris, llin. Barcelona.

baldrismer : «fadrins esburbats y *baldrismés* que heu mester el jornal...», *L'Ignorancia*, n. 143, 2.

baldritxa (Menorca) : gaviota de manto negre.

baldró : renou que fa l'aigua corrent?, Costa i Llovera, *La Mayna*, 65.

baldruch (Mallorca) : «Ell volgué esser el cuyner y per fer-ne un aguiat va fer un *baldruch* que no hi havía qui'n menjás».

balduch : balduque.

baldufa : peón, trompo; — «per adobar el dau i la *baldufa* de la premsa», Compte de manyà, 1817; «Per adobar el dau y la *baldufa* de la sinia», Id., 1831.

baldufari (XV-VXIII) : libro protocolo, registro de documentos, apuntes de notario.

baldufench (Mallorca) : embullat (se diu del parlar).

Balebany?, llin. Barcelona.

bàlech, arbust : els pastors dels Pireneus se'n fan el jaç per a dormir a la barraca.

Baledó, llin. Barcelona.

baleig [baletx] : acció de balejar; tria, garbellament.

baleix (Sta. Eularia de Riuprimer) : escombra de balejar

baleja (Camprodón, &.) : escombra de bes o d'altra planta verda amb què solen escombrar i replegar el blat a l'era quan han batut.

balejar (Camprodón, &.) : escombrar l'era després de la batuda; — escombrar al voltant de la pila de gra per treure el boll del cereal escampat (Sta. Eularia de Riuprimer).

balena : ballena.

balener. V. **balaner**.

balendrà. V. **balandrà**.

Balendras, llin. Sans.

Balentines, llin. Prexana.

Balenyà, prov. de Barcelona.

Baler, llin. Barcelona.

balesta, balester. V. **ballesta, ballester**.

Balet, llin. Barcelona, Sans, Manresa.

baleys [**baleis**] : els grans que resten amb sa pellofa després de batre (Mallorca). V. **grapissos**; — closques més grosses dels pinyons (Vilatorta).

balí, dim. de **bala**; — **anar a balí**: anar a passeig. Ex. : aquesta criatura no vol callar, vol *anar a balí*.

Baliarda, llin. Barcelona, Granollers.

Baliart, llin. Barcelona, XVIII.

balida (Camp de Tarragona, Tortosa) : minova.

Bàlig [**Bàlitx**] **de amunt**, nom d'una possessió de Sòller.

baliga-balaga : persona que no té formalitat en res, no té solta ni volta.

Balil?, llin. Barcelona.

balindranchs : balandrán, ropón.

balirench : cosa del riu Balira. Fr. : té un ventre que pairía rocs *balirencs* (Pireneu).

balir-se (Plana de Vich, Vall de Ribes, &.) : corcar-se (la fusta), tornant-se pols.

balitre, &. V. **belitre**, &.

Baliu, llin. Igualada.

Balius, llin. Barcelona.

bal·landines. V. **batlandines**.

bal·le, **bal·lía** (Mallorca). V. **batlle**, **batllía**.

balma [**bauma**] : cova : «...e lo dit hom seguí la dita águila tro que l'ach menat en una *balma* on havía una font e una palmera», Legend., II, 252; «E fonch soterrada en una *balma* en la qual stech longament amagat lo seu cors...», Flos Sanct., 1494, 141.

Balmanya, llin. Barcelona.

Balanyé [**Balañé**], llin. Reus.

balmat [**baumat**] : buit de dins. Ex. : un roure *baumat*; fa sò de *baumat* (Plana de Vich); té el pit *baumat*, &.

Balmes, llin. Catalunya.

Balmet, poblet del partit de Sort.

Balmis, llin.

balona : **1**, valona : «It. quatre *balones* de tela prima usades y venudes a mossén B. B. prevere per tres sous», Inv. Vich, 1692; — al tondre els moltons deixen a alguns *balona* o *mitja balona* (Borredà). **2**, arandela (XVIII i principis del XIX, Barcelona).

balons : calzones : «*balons* o altra manera de calsots», Ordin. Bras Militar, 1605; «li han trobat una carta en una botxaca de uns *balons*», 1643; a Arenys d'Aragó, &. diuen *balons* a les calces de vellut fins a genoll que duen els aragonesos. Cp. *balons* a Evissa, Conca de Tremp, &.

Balonzó, llin. Barcelona.

Balot, llin. Catalunya.

balou, **-a** : no apretat, no pitjat. Ex. : posa el sucre a la sucrera, posa-l'hi ben *balou*, no l'hi apretis; afica la roba a la maleta, posa-la-hi ben *baloua*, no la hi pitgis.

balp. V. **balb**.

Balps (**Des —**), llin. Catalunya, XV.

balquena (**a —**) (Mallorca) : en abundancia, a manos llenas [també : **a balquenes**]; — Cp. : «férem *balquena* dels guerrés (rivals)», cançoneta.

bals [**balç**] (Muntanya) : lloc, penyal, &. tallat dret, molt espadat, per on no és possible baixar, timba, despeñadero, abismo, precipicio: «arriban de nit al *bals* que la vista ab por amida», Estrada, Jochs florals, 1859, 108. Cp. **embalç**.

Bals, llin. Barcelona.

Balsach, llin. Barcelona.

balsamilla, planta de jardí.

balsamina, planta olorosa d'hort, Prior, 21 v.º.

Balsareny, prov. de Barcelona.

Balsell, llin. Barcelona.

Balsells, llin. Barcelona, Garriga.

bàlsem [**bàlsam**, **bálçem**] : bálsamo. ✳

balsera : **1**, bals; lloc de molts

balsos (de *bals*, com *singlera* de *single*). **2**, (Olot, Banyoles, &.) munt, caramull (de blat, d'ordi, de forment, de faves, &.).

Balset, llin. Barcelona.

Baltà, llin. Barcelona.

Baltanes?, llin. Olesa.

Baltesar, nom d'home, 1564; **Balthesar**, llin. Barcelona.

Baltoyra, llin. Barcelona.

baltrigar (Llanàs) : calcigar.

Balú, llin Pineda.

baluart [**ball-**, **bell-**, **-rd**] : **1**, baluarte : «La ciutat governada de gros mur, ... enfortida de barbacana e *baluarts*», J. Esteve, k 2; «...la gent d'armes qui tenian citiat lo castell de la Prunya, intraren a forsa d'armes lo gran *baluard* del dit castell», Ardits, II, 494; «...fet en poch temps quasi tota la muralla de la marina y *belluarts* de aquella...», Id., IV, 229; Tirant, III, 356, 357. **2**, (Panadès, &.) barri, llissa, clos que hi ha davant de les masíes: «Item fora del *baluart* de la casa...», Inv. Cornellà, 1629.

Balué, llin. Lleida.

baluern (Girona) : tro, gran soroll. Ex. : quin *baluern* que ha fet!

baluerna : armatoste, cosa que fa molt d'embalum.

balumbós : que fa molta balumba o molt d'embalum.

Balust, llin. Barcelona, Tremp.

balustre (Mallorca, XVII, &.), Selva de Consonants; **balustret** (Cervera, XVIII).

ball : «E de continent foren fetes moltes dances e *balls* morischs», Tirant, IV, 103. Cp. : «E lo dit dia qui era festa de Sant Aloy, lo *ball* dels ferrés ab dones e donzelles intrá bellant en la casa present», Ardits, II, 378; — **ball cerdà**, **-de barril**, **-de bastons**, **-de bastonets**, **-de confits**, **-de cossis**, **-d'envelat**, **de gitanes**, **-de l'almorratxa**, **-de la cinta**, **-de la patera**, **-de les crespelles**, **-de les vetes**, **-del ciri**, **-de l'ofici**, **-de patacada**, **-de pesseta**, **-de plaça**, **-de rams o ramellets**, **-de recó**, **-de societat**, **-rodat**, **-rodó**, &. ✕ — traure a *ball*; — Frs. : en bon *ball* estic posat!; quin *ball* es aquest!, &.

Ball, llin. Sampedor, Agramunt.

balla : ball : «No vagis a *ballas* si te vols salvar», Girona, XVIII; dur la *balla* (Mallorca) : llamar la atención, dur-ho tot en renou, ésser el qui promou i dirigeix alguna cosa truiosa.

Ballabriga?, llin Barcelona.

Ballada, llin. Barcelona.

ballades : balls. Cp. : «també hi metets vostre mare en la *ballada*», Francesch de la Via.

ballador : **1** : «fembra ... la qual es apta *balladora*», F. Bofarull, *Malla*, 36. **2**, el punto donde un hueso se une a otro moviéndose : «lo *ballador* de la cuxa», Lunari, 1568.

Ballalta, llin. Catalunya.

ballana torrada : cinoglosa.

ballaner. V. **balaner**.

Ballanosa?, llin. Catalunya.

ballar : «...per notifichar-li la ordinació feta per la ciutat prohibint lo *ballar* de nits per plasses y carrés públichs...», Ardits, IV, 365; «Aprés lo dinar dançaren, e com fon mija hora ans del sol post prengueren-se a *ballar* e feren una bella dança larga; ... e axí *ballant* anaren fins a la ciutat de Constantinoble.», Tirant, III, 43; — *ballaria* a la cima d'un punxó;— *ballar* les lletres (impremta) : se diu quan les ratlles són tortuoses i hi ha lletres que pugen i baixen; — *ballar* de capoll : ballar la baldufa cap per avall; anar mal, anar per avall, estar arruinat; — *ballar* de casta forta : donar que sentir, que entendre, &.; — *ballar-la* : tenir disgustos, &.; — *ballar-la* grassa: passar-ho en gran; — *ballar-la* magre : passar-ho al prim; — *ballar* l'aigua al davant, als ulls : seducir con halagos; ilusionar : «la fortuna *ballant-li l'aygua als ulls*», M. R.

Corbella, *Vicens García*, 29; — *ballar* pel cap : recordar, tenir reminiscencies, figurar-se, &.; *ballar* de capoll.

Ballarà, llin. Solsona, Montmajor.

ballarca [**vallarca**?] : xameneia que surt sobre la teulada (segons En Nadal).

Ballaresca?, llin. prov. de Tarragona, Barcelona.

ballarí, ballarina : ballador, balladora : «*Ballarina* o balladora», J. Esteve.

ballarida : pamplina. Sin : *cubills*

Ballaró, llin. Catalunya, XVII; Barcelona, Badalona.

ballarochs (veu murriesca barcelonina) : dinero. Ex. : és home de molts *ballarocs*; si hi ha revolució convé amagar els *ballarocs*.

Ballart, llin. Barcelona, Plana de Vich.

ballaruchs [**balleruchs**] (Empordà, S. Joàn Despí) : les boletes que fan els roures, amb què solen jugar els infants.

ballaruga (Mallorca) [**baralluga**, Tortosa] : perinala (joguina, adorno) : «It. un cofre negre de álber ab unes *ballarugues*», Junqueres, 1541, 164.

Ballatriu, llin. Alella.

ballayre (Olesa, Esparreguera, &.) : ballador.

Ballber, llin. d'un advocat (de Barcelona?) [sens dubte per **Bellver**], *Diari Barcelona*, 1877, 7358.

ballejar [**balletjar**] : abonar la tierra. Ex. : aquesta vinya s'ha de *balletjar*.

Ballell?, llin. Moià, XVII o XVIII; Barcelona, Girona.

ballener. V. **balaner**.

Baller, llin. Barcelona.

ballera : ganes de ballar.

Ballaresca?, llin. prov. de Tarragona.

balleruchs. V. **ballaruchs**.

balleruscas : marulles, ballarucs.

balles : els pagesos de remença estaven obligats *al menjar de balles* que rebía el senyor.

ballesa per **bellesa**, Dic. J. March.

Ballescà, llin. Barcelona.

ballesta [**balesta**] : «Una *ballesta* d'acer ab lo arbrer ginovés...», XV, Sta. Coloma de Queralt; «Una *ballesta* de fust ab son carcaix», Vich, 1432; «Una *ballesta* de fust ab croch de singla», Vich, 1427; «Una *ballesta* ab sa corda e ab sa nou», Vich, 1403; «Una *ballesta* ab armatost e tretes bona», Vich, 1507; «un strep de *balesta* de ferro», Inv. Torre den Barra, 1430; «It. dos archs de *balestes* d'acer cuberts de pell vermella», Id.; «It. tres aybres de *balestes* geneveschs», Id.; «Un cint de cuyr per parar *ballesta*», Vich, 1498; «E cascú d'aquests portará una *ballesta* desencavalcada que ara novament han trobat que no está ligada lo braç ab lo albrer ab fil com acustumen les altres de star, mas ab lo strep venen tan justes e ab un petit pern s'encavalquen molt be», Tirant, I, 281; «pres una *ballesta* de aquelles que's paren a cavall ab una gafa», Id., 326, 267; «Dues *ballestes* de asser blanques ab clau e streps stanyats guarnides a la genovescha amb caxeras e bragueret de lautó ab canal de os lavorada ab dos senyals de la ciutat ... e ab los talers de fust de...», Ardits, II, 261; Id. 212; Id., 307; «E per tant com per ordinació de la dita ciutat algú no gosa portar *bellesta* collade dedins la dita ciutat e sos revals sots pena de perdre la *bellesta* e lo croch e altre arteffici de la dita *bellesta*...», Id., II, 19; Id., I, 331 — **ballesta alemanya** : «Item una *ballesta alamanya*», Doc. Arch., XXVI, 162; **b. de corn** : «una *balesta de corn* ab l'asprer trenquat», XIV, Sta. Coloma de Queralt; **b. de dos peus** : «e vengren ab foch e foren be cc, e'ls altres pels mur ab les *balestes*

de dos peus appareylats de tirar si negú hi volgués acórrer», Cron. Jacme, 220; **b. de ligades** : «una *baleste de ligades* de pocha valor», Vich, 1420; **b. de martinet** : «car ací no ych ha ne lances largues ni *ballestes de martinet* ne passadors ne pólvora...», Doc. Arch., XXII, 303; Ardits, II, 416; **b. de passa** : «e acostant-se lo senyor Dagramunt envers la muralla tiraren-li ab una *ballesta de passa* e feriren-lo en la bocha...», Tirant, IV, 58; **b. de rotló**, Inv. Palma, 1434; **b. de torn, de tron, de tro** : «...per sinch *balestes de torn...*», 1385, *Luliana*, 1894, 300; «a manera de una *ballesta de tro* que despara a tota la sua vigor», Eximenis; **b. forcega** : «Dos archs d'acer o *balestes forcegues*», 1414, Brunyola, 25; **b. genovesa, genovescha** : «una *ballesta genovesa* ab son croch e ab un carcaix de tretes», Inv. Vich, 1415; «It. una *balesta genovescha* de fust», Inv. Torre den Barra, 1430; **b. matrasera** : «It. una *ballesta matrasera* petita», Inv. Vich, 1415; **b. rotlonera** : «It. un arch rotloner ... It. una *balesta rotlonera* ... It. un can. de drap de tella neg. per tenir rotlons», Inv. Torre den Barra, 1430; — **joch de la ballesta** : «que lliurás les joyas qui s'havíen a jugar per l'any present al *joch de la bellesta...*», Ardits, II, 54; Id., 12; 127, 128; 139; 145; 212; Id., I, 468, 469;—estar amb *ballesta* parada : estar alerta, en guardia, las armas en las manos; tant li es dir cesta com *ballesta*, Fr. d'origen castellà. **2**, «*ballesta* de parar rates», Inv. Vich, 1399. **3**, «It. un caxonet dins lo qual era una *ballesta* abte per sagnar besties», *Luliana*, 1890, 312.

Ballesta, llin. Barcelona.

ballestada : tiro de ballesta : «...e atendaren-se prop de lla hon lo camp era feyt en que's devíen los dos reys combatre, a menys de IV *ballestades*», Muntaner, 162.

Ballestar, llin. Valencia.

ballester [balester] : **1**, soldat de ballesta : «...aguisam L cavallers ab lurs cavals armats e ab CXX *balesters* de Tortosa...», Cron. Jacme, 447; «Aquest dia partí de la plaja ... lo benaventurat estol ... ab diverses hómens d'armes pillarts e *ballesters* qui ab sou del general de Catahunya...», Ardits, I, 230; Muntaner, 218, 259, 260; «Los bons e artizats *ballesters* quant tiren senyalen en un lloch e feren en un altre», Procés de les Olives; «Un *ballester* pres en la ma un rossinyol e trasch lo cantell e volch-lo degollar», Legend, I, 148. **2**, qui feia ballestes : «E mes volían los dits honorables consellers que la joya d'argent fasse en P. S. argenter e les ballestes en Thomás Conesa *ballester*», Ardits, II, 48; Doc. Arch., XL, 318, 481 a 483.

ballester, adj. : centelleante, saetero : ulls *ballesters*.

Ballester, llin. Mallorca, Catalunya.

ballestera : «Com les galeres veren exir per lo portal de mar lo Virrey arbolaren sos estandarts y banderes y per totes les *ballesteres* gallardets...», Miquel Parets, I, 22.

ballestería : saetera : «E que farán *balesteries* per la murada, ço es tres en cada pany e tres en cada torre...», Reus, Consell, 6 des. 1469; «Les sgleyes no sien encastellades ne s'i facen *ballesteries* ne merlets...», I.r del Crestiá, c. 223; «Que negú gos fer forats ne *ballesteries* en lo mur.», XV, Jochs florals, 1895, 213.

Ballet, llin. Barcelona.

Balletbó?, llin. Barcelona.

balleu (Rosselló, Conflent) : potser.

Ballfort, llin. Barcelona.

Ballhonesta, llin. Granollers.

Ballí, llin. Barcelona.

Ballilli?, llin. Mallorca, 1395.

Ballines?, llin. Barcelona.

Ballit, llin. Aiguafreda.

Ball-llatines, llin. St. Andreu de Palomar.

Ball-lletinas, llin. Barcelona.

ball-manetes [ballmanetes]: manballetes, N. Oller, *Febre d'or*, II, 251.

balloca [belloca] (Borredà, Montmajor, &.) : barra de pi que serveix per a batre les glans de les alzines.

Ballory, llin. Barcelona.

Ballós, llin. Gironella.

Ballot, llin. Catalunya.

ballotejar : «Y també farás sardanes si *ballotejan*», Barcelona, 1630, Pronóstich.

Ballovar, poble d'Aragó veí de Fraga.

Balls, llin. prov. de Girona.

Balltondra, llin. Barcelona.

balluma (Mallorca) : pampalluga. Ex. : els ulls me fan *ballumes*.

Ballús, llin. Solsona, Granollers, Berga, Sans, Barcelona.

Ballvé, llin. Barcelona (per **Bellver**).

Ballveny?, llin. Reus, XVI.

Ballvés, llin. Barcelona.

bamba (Alacant) : ensaïmada; — **pasta bamba** (Mallorca) : pasta fina sumament fofa. Se diu també **coca bamba** (Mallorca), **pa bambo** (Alacant).

bamber [bambero, Alacant]: **1**, el qui ven ensaïmades i coques bambes. **2**, el forn on fan ensaïmades.

bambau (Valencia) : babau.

bambelletes per **manballetes** : «fer *bambelletes* en les mans», Significacions dels verbs, &., Mallorca, XVII.

bamberoyes (Mallorca) : fruslerías, *L'Ignorancia*, n. 21, 3.

bàmbol (Mallorca) : bendito, tonto, necio.

bambolejar (Valencia) : bambolear.

bambolla (Mallorca) : bombolla: «Per qual natura les *bambolles* de la aygua pujen a ensús...», Félix, I, 136. Cp. : «dels batiments ferit e inflat les *bambolles* de les escorxadores sobre los ossos...», Quinto Curcio, k 3.

bàmbul (Tortosa). V. **bàmbol**.

bambús (Ripoll?) : bàmbol.

Bampatigam?, llin. Barcelona, XVIII.

Bamsom?, llin. Vilamar, 1528.

ban [bant] : multa, pena : «...com ell havía declarat en la causa del frau de les calses que eren arribades de Castella ... y que havía declarat que dites calses eren caygudes en *bant* de tres liures per no haver manifestades aquelles al portal...», Ardits, V, 380; «sots pena e *ban* de x. liures», Ordinacions Lleida, XVI, XVII; «en cas que lo meu bestiar fassia algún dany en dita terra, que no puga demanar lo *ban* sinó solament lo valor del dany a judici de dos experts», 1800; Doc. Arch., XL, 258; Const. Cat., 1.ª ed., 168; Jochs florals, 1895, 215. Cp. **ban de pes fals, ban de coltell, ban de pa e vi** que pagaven els qui robaven en el pes, els que's barallaven amb coltell, els que venían pa i vi sens privilegi especial (Sta. Coloma de Queralt, 1291); **bans pecuniaris** : multas en dinero, Ordinacions dels spasers, Barcelona, XV; **ban de cinch sous**, V. Carreras i Candi, *Besora*, 41; — falta : «...lo honorable mostasaff de la ciutat aná a la carnicería del Clot y allí prengué la persona den A. carnicer qui tallava en dita carnicería, per rahó d'alguns *bans* que havía comesos dit A.», Ardits, V, 65. **2**, edicto, bando **[bàndol]**.

bana (Balaguer) per **banya**.

banada (Ripoll) : una de les tres parts en què està dividida la parroquia.

Banaset, llin. Molins de Rei.

banasta [benasta) : «*banasta* de

tenir bolets», Inv. Castell Rápita, 1517; «*banasta* de fruyta», XV o XVI, Jochs florals, 1895, 213; «*benasta*», Inv. Vich, 1413; — espuerta resistente hecha de mimbres con costillas o armazón de madera para llevar tierra, piedras, &. (Espolla, &.).

banastra (Mallorca) : banasta.

Banàtica [Ben-] (Pla de-, Camp de-), camí d'Andraig, 1650, *Museo Balear*, 1877, 2.ª sem., 21, &.

Banaula, llin. Mallorca, 1395.

Banayes, llin. Girona, XV.

banca : seient de fusta generalment concavat sostingut per quatre petges (Rocabruna); — seient rodó amb un sol petge al centre en què seuen els qui piquen pedra a Barcelona; — «especie de lexa pera tenir los tapins»; «Si vesses quines *banques* té de tapins», Jardinet de Orats, 224; — Fr. : caure de la *banca* : caure de l'escambell, venir a menys, perdre la posició, prestigi, &.

banca-cossiera (Olot) : banca per a posar el cossi quan fan bugada.

bancada : **1**, els que estàn asseguts a un banc : «Axí donaren conclusió a lurs arguments tots los VII Reys de aquesta *bancada*», Peccador Remut, 101 v.º. **2**, les barres laterals del llit que sostenen les posts; — pessa de fusta per a sostenir el peu dels telers; — muntants d'una màquina.

bancal [banqual, banchal] : **1**, caixabanc; banc, escó : «It. en un *banqual* ample de fusta d'álber blanch nou qui sta al costat del lit, eren les robes seguents...», Inv. Torre den Barra, 1430; «Un *banchal* de fust de dues cases qui sta davant lo lit de la cambra...», Id.; «Un *banqual* antich ab dos caxons ab lurs panys e claus», Vich, 1507; «It. un *banchal* de fust aprés lo lit», Vich, 1412; «It un *bancal* qui sta a la spona del lit», Vich, 1437. Cp. : «la cambrera que stava aquí present al *bancal* del lit», Xalabín, i 4; A. Bof., *Orfaneta*, 52; — «no asseguts en terra ni en los *bancals...*», Palma, 1631, *Luliana*, 1889, 32. **2**, paño para cubrir los asientos, tapete, tapiz : «bancal de fusta ab tres cases, ab un trespontí e un *bancal* de ras de sobre ab les armes de Gualbes», Junqueres, 1516, 127; «se assentaren en los banchs cuberts ab sos *bancals*», 1582, *Gay Saber*, n. 11, 82; «Una tauleta ordinaria ab un *bancal* tot usat», Inv. Barcelona, 1795; «Un parell de *bancals* blaus usats ab senyals blanchs e ab aucells», Inv. Vich, 1423; «Dos *banquals* de lana vermella ab senyals de plomer e de cart...», Inv. Torre den Barra, 1430; «Un *banchal* de lana negre e vert sotil», Inv. Vich, 1492; «*Banchals* : Picta tapeta.», J. Esteve; «Lo dit die per manament dels honorables Consellers foren lliurats a fra J. de C. sacristá del Monastir de preycadors los dos *bancals* dels Angels nous per ops de empaliar la sgleya de sancta Caterina per la feste de sancta Caterina propvinent», Ardits, II, 25; «Lo dit die foren donats e lliurats per mi J. O. scrivá de l'offici de Racional al discret mossén J. V. prior de l'hospital de Sancta Creu, quatre *bancals* ço es ii dels angels, ii dels salvatges e iiii *bancals* vells dels brots. Item x draps de peus alias sobretzembles...», Id, II, 165, 298; — la coberta de roba que's posa sobre el silló per anar a cavall les senyores (Vich); — cobribanc, tela per a cobrir el pa (Mallorca); — davantal de les dònes (Tortosa). **3**, linia inferior d'imatges en els retaules de fusta, &. **4**, tros de terra plana cultivada. Hi ha l'endevinalla : Un *bancal* molt ben llaurat, punta de rella no l'ha tocat : la teulada.

bancalada : **1**, la gent que seu

en un bancal. Ex. : na Fulana és la més garrida de la *bancalada*. **2**, donar la *bancalada* : dar el empujón a los que van a ahorcar para que queden colgados, Fénix catalá, 12.

bancaler : teixidor de bancals, Ardits, II, 537.

bancar : «It. tres creuetes de *bancar*», Inventario Atarazanas, 1467.

bancarroter [banquerroter] (Mallorca) : el que fa bancarrota.

banch [banc] : «havent posat sobre los escons o *banchs* tapets...», Ardits, V, 499; «...e veent que no tenía scala, ... pres lo *banch* davant lo lit e dreçá'l en alt...», Tirant, III, 224; «e trobaren-lo que estave assegut en un *banch* de fust sens altre drap ne cuxí...», Legend, II, 97; fig. : «...emperò si naturalment li ve de ésser grosser ... quina consolació pot ésser a una donzella que tot hom se rigua d'ell? ... — Senyora, dix Tirant, natural rahó dieu, emperò aquest no seu en aqueix *banch* que vos dieu : aquest es jove e de pochs dies e vell de seny, liberal, animós mes que tot altre...», Tirant, I, 293, 294; «E l'home pech en aquest *banch* no seu», A. March, 138 v.º; — «En aquest dia fonch lansada en mar una gran galera del senyor Rey de xxxvi *banchs* y a quiscún *banch* vogarán per cada banda viii y viii hómens, que serán entre los dos banchs xviii hómens fins a l'arbre y aprés xvi», Ardits, V, 66; Id., III, 335; — en els retaules gòtics la taula inferior paral·lela a la mesa, sobre la qual taula se aixeca el retaule amb son marc o polseres : «Lo *banch* hage dos palms e mig d'alt, obrat ab ses caselles, archets, dobles, spichs e fulles ... Que dit retaule sia de cinch peçes et un *banch* ... Que lo dit (pintor) hage a donar lo retaule e *banch* acabat lo dia...», Doc. inéd. Madrid, LV, 94; — (Lleida) l'escala triangular de fusta per a collir fruita, &. que tenen per les masíes; — banc dels banquers o canvistes : a Nàpols, xv, hi havía «la via dels canvis o *banchs*»; — **banch caxat** de llit, Inv. Mallorca, 1349; — **b. del fre** : on posaven els peus les dames que anaven a cavall : «E lo molt honorable mossenyor Galcerán de Requesens ... anant a peu la destrava a la part dreta per lo *banch* del fre...», Ardits I, 491; **b. de l'oli** : plaça a Palma (1619, &.) on se pagava el dret de l'oli; **b. de roca** : en pous, mines, &., veta de pedra distinta molt més forta (St. Just Desvern); **b. d'espal·lera** : b. espatller : «hi havía molts *banchs d'espallera* y moltes cadires», Miquel Parets, I, 9; **b. dreçador**. V. **dreçador; b. encadenat** : «...vos placia encontinent trametre fil de ballesta, dos barrils de pólvora d'espingarda, tres caxes passadors, xx caxons lances largues ... e los *banchs encadenats*, ... car açó es de gran necessitat per ésser prest en orde aquest vostre exército per donar sobre la gentalla francesa», Doc. Arch., XXII, 174; **b. espatller** : banc amb respatller; **b. ras** : banc sense respatller : **b. respatller** : b. espatller: «un *banquet respatller* antich», Inv. Cervera, 1783.

Banchs, llin. Barcelona, Arenys de Mar.

banch-y-cor (Evissa) : gerrer (Mallorca).

banda : **1**, lado, parte, paraje: «Si hómens hi aurá que estiguen a la la part dels minyons y les dones a la *banda* de les minyones», H. Juttlar, 4; «qui, veyent la mia molt gran affecció en cercar antiquitats per unes *bandes* e altres», Boades, 31; «car havets de saber que hi vengueren argonautes e d'altres gents de la *banda* qu'en lo dia de vuy e de moltíssims anys en amunt s'apella Grecia»,

Id., 5; vaig a tal *banda;* de quina *banda* vens?; a quantes *bandes* has estat?, &.; — **banda y banda** : a cada lado; — deixar *de banda* o *en banda* : dejar a un lado, a parte, abandonar : «*Lexeu* anar *en banda*», Boeci, 183; d'algún temps a esta *banda* : de algún tiempo a esta parte; — **banda fora** (Evissa) : part de fora. **2**, bacó (de cansalada, de xuia). **3**, faja, lista? : «Un standart ab *bandes* grogues e vermelles», Doc. Arch., XXXV. **4**, partit : «vostra sanch real may defall a qui fos de sa *banda*», Canç. Saragossa, 38. **5**, *banda* de música.

bandada : lado, parte : «*Bandada* de l'Espital de Prohensana ... *Bandada* de Banyoles...», Doc. Arch., XII, 7 i 8.

bandarer. V. **banderer**.

bandarra : mujer perdida.

bandeig [**bandeix**] : destierro: «los fasinorosos foren condemnats los uns en asots y los altros en *bandeix*», Ardits, V, 418; Id., 420; «*bandeix* universal de les ydoles», 4.t del Cartoxá, 95 v.º; «E ploren los trists fills de Eva posats en *bandeix* hi exili», Gerson, 1518, 63.

bandejament (XV, &.) : destierro.

bandejar [**bandegar**] : **1**, proscribir, desterrar, alejar; prohibir: «Qui la consolació de les coses mundanes no lança, de si *bandeja* la gracia de la celestial alegría», 4.t del Cartoxá, 2 v.º; «la tristor *bandeges*», Id., c. 29; «e difamat per mal clergue, fou *bandejat* de tota aquella terra», Legend., I, 142. **2**, «Per la festa ... tiraren molts tirs e *bandejaren* la bandera», Miquel Parets, I, 11 v.º.

bandejat : proscrito, desterrado: «A vos clamam los *bandejats* fills d'Eva», Salve en valencià; «...es notificat a tot hom generalment que totes persones ... qui ... se acordarán per anar a servir ab les dites galees ... sien haudes per guiades ... de tots e qualsevol crims excessos e delictes per ells comesos encara que sien publicats per gitats de pau e treva o *bandejats*, lo qual guiatge...», Doc. Arch., XXII, 284, 285; «provenir als Infants, Barons, Cavallers e altres los quals en lur terra han acostumat sostenir *bandejats*...», Const. Cat., 3.ª ed., II, 63; — bandoler (Mallorca, XVII).

bander : el qui cobrava les multes dels que moríen en pena de ban; guarda rural per a posar bans als qui damnifiquen els camps, hortes, &.; a la Seu d'Urgell s'anomena encara així al vinyívol : «los *banders* de totz los lochs o casteyls del Rosselló», Alart, 101; 167; Chía, I, 50; — «Los romans son stats los majors hómens del mon ... e ara per la major part son tots dolents de cap a peus e així malestruchs que mils apparen *banders* o vinyoguells o goliarts o gent de forcha que no ciutadans de Roma», 12.n del Crestiá, c. 359.

bandera : «e molts cossos morts que veya jaure e los standarts e *banderes* per terra anar...», Tirant, IV, 17; «...e portaren dues *banderes*, la una era tota vermella hon havía pintat lo cálzer e la hostia...», Id., I, 330; «...lo qual posá *bandera* del rey S. mijanada en armes del victoriós capitá Tirant...», Id., IV, 157; «...e perdudes les *banderes* no podeu portar *bandera* nenguna vos ne nengú dels vostres; standart podeu portar mas no *bandera*», Id., II, 213; «E per açó fo liurada la *bandera* de la ciutat de seda ab senyal de la ciutat ab la sua asta a l'honrat en G. S., ... qui lo dit dia posá aquella en la plassa dels Sartres...», Ardits, I, 12; «Lo dia present ... en N. G. ... restituhí e torná a mi ... duas *banderas* de stamenya ab senyals reyals que eran stades prestades per seguretat e guiatge de la fira...» Id., II, 22, 23; «ab la victoriosa *ban-*

dera tesa, encalsant...», Piferrer i Quadrado, *Baleares*, 615; «manen arborar *banderes* promptement e les arbore també la ciutat», Miquel Parets, II, 200; «E signament com es impertinent e derrisori a alcú (defunt) ésser posada *bandera*, panó o standart si aquell aytal no es stat en camp bellicós o en copiosa batalla ab *bandera* desplegade...», Ardits, II, 49 ✠; Ardits, I, 421, 425; II, 214, 243, 338; III, 43, 172; IV, 274; V, 480; — ¿punto de reclutamiento? : «...trameteu tanta de gent com rahonablement poreu a la *bandera* d'aquesta ciutat...», Doc. Arch., XXII, 87, 88; «...que la gent demanada per lo magnífich capitá de la *bandera* d'aquesta ciutat, sia expedita ... car nosaltres per altres vies provehim haver gran nombre de gent qui decontinent irá a la dita *bandera*», Id., XXII, 129; — «...vingueren ab les bassines de remallets y *banderes* de or barberí y altres remallets de flors...», Ardits, IV, 338; «aprés donaren los ramellets e *banderas* que lo dit balle novell havía fet preparar per festivar los dits consellers...», Id., IV, 161; — «la sua camisa semblant a la *bandera dels pisans*» (per esqueixada?, ensangrentada?) — **fet a banderes** (Valencia) : hecho harapos; — «La mare me diu *bandera*, jo de *bandera* no'n só, les *banderes* son de seda y van a la professó», Conques (de la Conca de Tremp).

banderada : multitut de banderes.

banderado (1657, Doc. Ripoll).

banderal : abanderado, Ardits, IV, 429.

banderat. V. **abanderat**.

banderer [**bandarer**] : 1, qui porta la bandera en les batalles, &. : «Un rey ... veent-se prop de la mort feu-se venir denant si son *banderer* e dix-li : Tu qui solíes portar denant mi en les batalles la mia bandera...», Legend., II, 73. Cp. : «Sant Pere *banderer* de Jesús...», Peccador remut, 42 v.º. **2**, pintor de banderes : «...qui foren liurades an Jacme Vergós pintor e *bandarer* de la Ciutat per un panó ab senyal de la ciutat...», Ardits, I, 440, 297; II, 291.

banderó (Pallarols, &.), dim. de **bandera**.

Bandés, llin. Barcelona.

bandiment : destierro, extrañamiento, Cost. de Tortosa, 7 v.º.

Bandina (Coll de —), en el camí que va de Lloret a Tossa.

bandinella : «Los Consellers de Barcelona van ab gramalla y verguers devant ... y va trompeta devant vestit ab sa roba de domás carmesí y ab sa *bandinella* del mateix ab les armes de la ciutat penjant de la trompeta», E. G. Bruniquer.

bandir : bandejar : «...si lo dit mossenyor R. per sguart de cert crim ... volía voluntariament ésser privat o bendejat a tota se vida no poder star en lo Principat de Cathalunya ... o si's volía deffendre ... e pres comiat e axí *bandit* se n'aná aquella nit...», Ardits, II, 378, 379; «Si algú es *bandit* per alguna malafeyta», Cost. de Tortosa, 95 v.º; — publicar, cridar: «...deu ésser citat a la casa iii vegades ... E si no comparrá, deu ésser *bandit* per la ciutat públicament...», Cost. de Tortosa, 117 v.º, 118.

bando : guerra intestina, partido que tiene guerra con otro, facción: «E Nos dixem-li que ira e *bando* metía entre ells...», Cron. Jacme, 483; Chía, I, 111; — **anar a bando** (Espills) : sembla que's diu de les campanes quan les venten.

bàndol : 1, partido; enemistad. Cp. **bando** : «suscitar *bándols*», Doctr. crist. Leyda, 42 v.º; uns goigs de 1845 de St. Miquel parlen

del *bàndol* que l'arcàngel vencé. **2**, V. **ban 2**.

bandola : **1** (Empordà, Girona, &.), bolquer. Ex. : anar *en bandola*, anar *a la bandola*: anar de bolquers. **2**, bandada : «Una *bandola* de noyes», J. Verdaguer. **3**, instrument músic.

bandolejant [bandolajant] : «per tractar pau entre lo senyor Archabisbe o son frare de una part e mossenyor Bernat Terré de part altre, vuy *bandolajants*», Ardits, II, 91.

bandolejar [bandolajar] : pertenecer a bandos; hacer vida de bandolero : «qui tractaven ab ell de pau o treva entre ell e mossenyor Bernat Terré e altres poblats en Barchinona qui *bandolajassen* e guerrejassen ab ell», Ardits, II, 97; «...ferir, mal pensar, *bandolejar*, malair, jurar y blasfemar...», H. Iutlar, 24 v.º; «la ira pera poder complir son appetit de venjança fa concertar desafius y molts altres posen-se a *bandolejar* y en conexença de mals hómens», Ordinari per als curats, 95.

bandoler : qui forma part d'un bàndol ⚔; — cap de bando (Blanquerna, 76); — «Lo dit die J. P. de M., correu, partí a cavall... per portar letres dels dits honorables Consellers als *bandolers* del Vallès», Ardits, II, 61; «per star lo rey fora la terra y tota Catalunya plena de *bandolés*», Id., IV, 355; «si los frares predicadors de Catalunya gozan quexar-se y parlar ab lo degut zel de los de sa nació, al punt son tractats de nacionistas y *bandolers...*», Lumen Domus, I, 180 v.º.

bandolina : **1**, bàndol : «Relació certa y puntual de la *bandolina*, morts, robos...», 1634; **senyors de bandolina** : señores principales, Peña, *La Colcada*; **cap de bandolina** (Mallorca) : qui vol ésser persona important d'un partit polític; atlot que'n mena d'altre per fer qualque malifeta, joc, &. **2**, solució mucilaginosa de llavor de pussa, de codony, &.

bandonament : «Si co'l senyor avorreix lo servent que null castich ne cárrech li vol dar, així Amor m'ha dat *bandonament* que son poder en mi no'l plau mostrar», A. March, 55 v.º.

bandositat : bando, parcialidad: «...missatgers tramesos a la vila de Tárraga per passificar algunes *bandositats*», Ardits, I, 327; «...per passificar o cedar la guerra o *bandositat* insurgida o sussitada entre lo Reverend bisbe d'Urgell de una part e lo egregi Comte de Cardona de part altre», Id., II, 67; Id., II, 54, 57, 171; «aquest die fonch feta crida com la Majestat del Rey ... posave e metía treves reals a causa de les moltes *bandositats* [que] son en la terra», Id., III, 236; — acto de bandolero (XVII).

bandoytat per **bandositat**, Ardits, I, 131.

bandúa [bendúa] (Mallorca): gambalúa. Cp. Amengual.

bandurria, instr. de corda.

banech?, Dic. J. March.

banegayre (Conca). V. **banyegayre**.

Banell, llin. Barcelona.

baner [bané] (Pla d'Urgell) : guarda, encarregat de fer cumplir un ban. Ex. : *baner* del bosc, de la vinya, de la casa.

Banich?, llin. Catalunya.

bannagayre. V. **banyegayre**.

bannit : «*Bannits* per lo Veguer son *bannits* per lo Balle...», Títols de honor, 188.

bano. V. **vano**.

Bànols, llin. Barcelona.

Banqué, llin. Barcelona, Monistrol.

Banquells, llin. Barcelona, Valencia.

banquer : banquero : «*banquer* o cambiador», Pov., 123.

Banquer, llin. Catalunya.

banquera (Pollensa) : banc amb espatller.

banquerroter. V. **bancarroter**.

banquet : **1**, banquete, gran comida; convit : «...sdevench-se'n qu'en Ramón Martell senyor de Salses, qui n'era senyor d'algún navili e baró molt virtuós, trobant-se lo Rey en Terragona ab molts barons e nobles de Catalunya e alguns d'Aragó, li'n faé un solemnial *banquet* e per darreríes li'n faé traure una gran plata d'olives de Maylorques...», Boades, 319; «convits y *banquets*», Lumen Domus, 274 v.º; Lib. del Roser, 141; «feu festa y *banquet*», Pons Miserere, 87. **2**, moble usual en les cases (XIV, XV) : «It un *banquet* petjat», Vich, 1403; «*banquet* de sala ja usat», Inv. 1575, *Rev. Gerona*, 1892, 329.

banqueta : **1**, moble usual en les cases (XIV, XV) : «Una *banqueta* ab quatre petjas...», Vich, 1403. **2**, gran canalobre fet de posts en forma apiramidada; sosté l'atxa a cada angle del conventual; se posa damunt la tomba el dia dels morts : «*Banquetes* de tres peus o canalobres: Tripodes sunt scannelli habentes tres pedes. Seu hoc quod dicimus candelabra», J. Esteve.

banquetejar : agasajar con comidas o banquetes:

banquillo (Mallorca) : en les quadres i estrados, tamborets sense espatller.

bansenes [**bensenes**] (Ciutadella, &.) : cuidado que, cuidado con; cuento que, recuerda que. Ex.: *bansenes* vindràs?

bant. V. **ban**.

banteix. V. **panteix**.

banús : ébano : «un neyra fust qui ha nom *banús*», Cançoner Vega C, 10.

Banús. llin. Barcelona; Vich, XVII; Mallorca.

bany : **1**, «Lo *bany* acabat, portaren a la Princesa la collació...», Tirant, III, 75; Id., 63, 73; «Los *banys* de Tortosa son e deuen ésser dels ciutadans...», Cost. de Tortosa; «Aquest dia partí lo senyor Rey qui se n'aná als banys de la Garriga», Ardits, I, 83. **2**, ban: «perdre l'ànima per guanyl ells hi pagarán lo *bany*», Barcelona 1560, Cobles contra formentés y usurés. **3**, «parrochia o ciutat o *bany* de Manresa», Lib. vert, Manresa, 1311.

banya [**baanya**]: **1**, cuerno: «Elm de *baanya* per jonyir», 1416, *Rev. Cienc. Hist.*, V, 58; *banya* de cervo (XVIII, &.) : entrava en remeis; *banya* d'unicorn : per guardar-se de la mala mirada o ullprès; *banyes* de clavell (Mallorca) : se diu dels estams. **2**, chichón.

banyada (Borredà) : ço que cab dins una banya.

banya-daurat : «moltons enflocats y almangrats y *banya-daurats*», *Veu de Montserrat*, 1879, 44.

banyagayre. V. **banyegayre**.

Banyalbufar, vila de Mallorca.

banyar: «Quant l'abat sabé que... era finat dix als monges ... per tal com és monge *banyats-lo* e depuys soterrats-lo luyn del monestir», Legend., I, 29; «per una mealla se *banyará* lo senyor ab son missatge e tota dona ab sa serventa», Cost. de Tortosa, 90; «si torna a ploure tota us *banyareu*», Tirant, I, 346; «*banyar* la pluma en la tinta», Pov., 182; «Avuy per recaptar de nostre señor Deu gracia de pluja, ab molta veneració se feu professó en la forma acostumada ... y aná fins lo ribatge de la mar y arribats aquí molt devotament lo Rm. coadjutor don G. C. entrá dins una barcha enfolcada ab los assistents seus y acólits ab la sancta vera creu ... y ... *banyá* en la mar la dita sancta vera creu, y lo baluart de mig jorn tirá

tres tirs de artillería...», Ardits, IV, 371; Id., 239; — aón t'has *banyat?*: se diu a qui ha begut massa.

banyarricart, banyarriquer [banya-riquer; -riqué] : cuc que rosega la fusta.

banyarriquerar [banyarricarar]: foradar a la manera que fa el banyarriquer per la fusta. Ex.: tot està *banyarriquerat* de canonades.

banyat (ben —) (Vich) : de bones banyes. Ex. : un bou *ben banyat*.

banyegayre [banyagayre] : se diu del bou o vaca que cota.

banyer : 1, treballador de coses de banya, Inv. Vich, 1413; Girona, 1429, llista d'oficis en *panyater*. 2, qui cura dels banys?, *Almanaque Balear*, 1880, 180. 3 (Mallorca), mullena, mullader.

Banyeres, llin. Mallorca, 1395; Terrassa, XVI; Barcelona.

banyeta (en —) : manera popular d'anomenar el diable : «Si Napoleón se'n va a l'infern, no'l voldràn admetra perquè no llevia 'l govern al senyor *Banyeta*». La prosa de Bonaparte, impr. 1815?

Banyils, llin. Barcelona, 1475.

banyolench : «drap gros qui s'apella *banyolench*», Doc. Arch., XL, 263.

Banyoles, vila de Catalunya; Monestir de *Banyoles*.

Banyoles, llin. Barcelona.

banyolí : 1, natural de Banyoles. 2, fasols *banyolins* (Camprodón) : fasolets.

banyot : eina de fuster que serveix per a recolzar la pessa per serrar.

banyut, Dic. J. March.

Banyut, llin. Valencia, XV.

banzim-banzam : se diu d'una cosa que s'engronsa, del que camina fent onsades. Cp. **baczip-baczap**.

Baora, Baoro (Valencia) : Salvadora, Salvador.

bapteig per **bateig** : «Item ordená que lo reverent Vicari quant escriurá los *bapteigs* escriga lo llinatge», J. R., *Hist. Sóller*, II, 819.

baptejar per **batejar** : «axí també convé que nosaltres nos *baptejem* tant solament una vegada...», Pons Miserere, 69.

baptismal : «...car no venía de la generació de Jacop patriarcha, ni *baptismal* caracte ni sant chrisma tocaren may ma testa...», Peccador remut, 23.

baptisme [babtisme] : bautismo.

baptista [babtista] : bautista.

Baqués, llin. Sabadell.

Baquet, llin. Barcelona.

baqueta (fer —) (Camprodón): fer tabola amb vi.

baquetera (Tortosa) : descarada.

Baquets, llin. Barcelona.

baquinada (Valencia). V. **bach 2.**

bara [bare, bar; baare] : traïdor: «los quals torroellesos ... eren uns *bares*, car se'n varen fer senyors del tresor que'l Rey tenía gordat dins d'aquell castell e per faer-ne plaer al Rey de França faeren molt gran dampnatge a les coses del Rey ...; mas Deu no'n vol permetre tal malvaduría e com l'avía desliurat dels traydors de Castelló d'Ampuries, axí matex lo'n desliurá dels malvats traydors de Torroella de Montgrí...», Boades, 357; «E lo dit mossén P. R. e los altres hómens d'armes prometrán e juraran de atendre e complir totes les dites coses ... que si lo contrari fahíen ... que sien hauts ipso facto per ávols falsos *bares* e traydors seus...», Doc. Arch., XXXV, 256; «que per tal cosa com aquest *Bara* era stat lo primer qui havía fet malesa en la dita terra, tots los qui farían malesa hi fossen appellats *bares*, e de ací es exit lo nom de *bara*», Tomich, 7; «Sots aquesta matexa pau establim los cavallers e tots aquells qui haurán viscut ab dona muler de cavaler, si no serán *bares* o robadors...», Quadrado, *Marsili*, &., 539; — «...qui

li'n fo traydor; e no'n fo regraciat de Pompeius, car també lo'n faé morir com a *bara traydor*», Boades, 19; «Aquest dia en Joán Canyamás pagés *bar e traydor* malvat horat...», Ardits, III, 97; «sentenciaren lo dit J. C. *bar e traydor* et horat...», Id., III, 98; «ésser *bare e traydor*», Gamaliel; «*bara y traydor*», Barcelona, XVI, Cobles a la mort del bandoler Ant. Roca; «*bar y traydor*», Mallorca, XVII, Edictos Virrey Sta. Coloma, 3 v.º.

Baradat, llin. Catalunya.

barader. V. vereder.

Baradías, llin. Cardedeu.

barafustar : «...en B. Dentença muntá en son cavall ... e pensá de capdellar e *barafustar* los seus e de fer tornar anrera», Muntaner, 438.

baral : barrio : el *baral* de la Roqueta, aquest és el *baral* dels cavallés, els *barals* de la ciutat (Ripoll, Vich, &.); — *baral* de terra: extensión de terreno (donde hay o ha habido bosque) (St. Llorenç del Munt, &.), andurrial (Igualada, Sallent, &.) [**baralt**; var-, ver-].

Baral, llin. Catalunya, XIV.

Baraldés, llin. Manresa.

Baraldiná, nom àrab, Tirant IV, 310.

baralt. V. baral.

Baralt, llin. Barcelona, XVIII; Arenys de Mar.

baralla [baraya; barayla, barailla] : 1, riña, brega : «E sobretot que's guardassen que no haguessen *barayla* entre si ne ab altres», Cron. Jacme, 426; «e trobam que y havía hauda *barayla* entre aquel que tenía loch nostre e un altre per nom Escrivá», Id., 488; «...que si alcú de nos de nostre mester lo qual ensemps ab altre del dit nostre mester aurá *barailla* o malvolença o hodi, que encontinent sia tractada et feyta pau et concordia entr'aquells...», Doc. Arch., XL, 24; «*baralla* ... es quan dos han paraules enuejosas ensemps», Flor de Virtuts, c. 11; «que tothom hage a tenir armes en ses cases y en sentir *baralles* exir...», 1326, Chia, I, 221. 2, joc de cartes.

Barallà, llin. Taradell.

baralladís : propens o dat a barallar-se.

barallar [bareyar] : reptar, renyar moure raons. Ex. : no hi vull anar perquè em *barallaría* (ell a mi) (St. Feliu de Guíxols); fer crits. Ex. : *baralles* molt : crides molt (Priorat, &.); — **barallar-se** [abarallar-se]: disputar-se, qüestionejar, tenir raons, contrastar, &.; pelearse.

Barallat, llin. Barcelona.

barallós : pendenciero : «e tramés-li altra monja jove molt quexosa, e *barallosa*, e defficiosa que quescún die torbava sa senyora e la menyspreava...», Legend., II, 72; «la dona de Sócrates era *barallosa* e de nit lo molestava e'l tribulava», Lib. de les quatre virtuts, 54 v.º; Boeci, 185.

baralluga (Tortosa, Calaceit): baldufa.

Baramón, llin. Catalunya.

barana : «*barana* de l'escala feta de balustres florejats...», Compte de manyà, Barcelona, 1830; «*barana* del pou de pedra picada», XVII.

baranatges : passamans de l'escala, Casa Güell, 8.

barandà (Lleida) : barana.

barandat : 1, empit d'una balconada : «anant per la carrera caygué un *barandat* e prengué l'infant e feu-ne 50 troços», Vida de St. Honorat, c. 20. 2 (Valencia, Tortosa), embà, mitjanada.

barandilla (Mallorca) d'un balcó, d'un terrat, d'una nau, &.

Baranera, llin. Catalunya.

Barangó, llin. Ametlla.

baranya (La Roca, Camprodón) per baralla, disputes, raons.

Baranys, llin. Barelona.

Bararlés?, llin. Vilafranca.

barart, peix blau; a Oropesa i Costa de Valencia ne diuen *cavalla*.

barat : **1**, cambio : «que'ls dits Deputats hajen general y lliure poder y autoritat ... pera pagar salaris, pensions, preus ... y fer *barats*, vendes de censals y fer compres...», Mora, Furs de Valenia, 44; «canvis o *barats*», Cronicón May., 102. Cp. : «E per no perdre aquest salari ans se dexarán tots tallar a peces que consentir en ningún *mal barat*», Tirant, II, 299. **2**, embuste, enredo, traidoría : «Pens en mon coratge los *barats* e la falsía del diable qui es tostemps enamich de nostra salut...», Dotze hermitans, 3; «tant es l'engany e lo *barat* que saben fer (les dones)», Francesch a la Via, c 3; «La monja dix tot lo *barat* al monastir, com aquí devíen venir los tres aymants», Id., e 3 v.º; «cor sens frau ne *barats*», Procés de les Olives, 89; «Qui sos bens esmersa en blats, sempre té en la fantasía com farà enganys y *barats*», Cobles contra formentés y usurés. **3**, peix. V. **verat**.

barat, adj. (Valencia, Lleida): barato.

barata : cambio : «qui vendrá forment o altre blat a *barata* o a diners...», Barcelona, 1344; «no s'ha feta la *barata* del cavall», 1643; «ab la *barata* dels barrils s'hi ha guanyat», 1767; «de tal peix daré l'escata e no'n çerquets altra *barata*», Buch Carpentras, versos 289 y 290.

Barata, llin. Barcelona, Sabadell, Terrassa, &.

baratar (Tortosa, Mallorca, &.): cambiar, trocar. Rfr. : Qui *barata* el cap se grata.

Baratau, llin. Barcelona, St. Andreu de Palomar.

barater : «*Barater* o enganós: Dolosus», J. Esteve; «mas açó es obra de hom falls e doble ... enganador e *barater* e trafaguer», Collacions, 165; Dant, Infern, XXI, v. 41; «E jo qui tinch mon seny e pensa tota en vos sens frau ne camí *barater*...», Canç. Saragossa, 284.

baratería [**barataría**] : engany, frau, picardía, malifeta : «E com sia cosa notoria que tota complida pensa de trahició, e de falsía, e de *barataría* sia en juheus», Xalabín, c 1; «...molts dels teus singulars son plens de diverses e molts vicis specialment de enveja, de iniquitat, de inobediencia, ... de *barateries*, de engans...», Doc. Arch., XIII, 358; Curial, 81; B. Metge, 5; — «Serán tinguts y obligats a *barataría de patró*», *Luliana*, 1892, 195.

barato : dar *barato* de lo guanyat (Mallorca) : dar una parte, &., Comedia de la Conquista, 84.

Barau?, llin. Catalunya.

Barax, llin. Arenys de Mar.

barb : **1**, barro (en la cara) : «*barbs* e pigues», XV. **2**, peix de riu : «...y gorchs de prou fondaria, hont s'hi veu un floreig de *barbs* mostatxuts que fan ensalivar lo pescayre de canya», Bosch de la Trinxería, *L'Avenç*, 1890, 203.

barba : «la mia *barba* la qual nunca fo rasa...», Testament de Jesús, 1486; «e per dita causa lo dit mossén S. portava dol, per ço fonch deliberat ab consell de prómens que dit mossén S. isqués sens dol e *barba* feta...», Ardits, III, 128; «...jueus qui studiaven faent-se la *barba* lo divendres per honor del dissapte...», Doc. Arch., XXVII, 172; — «en *barba* de mon senyor»: en la cara de mi amo, 12.ª del Crestiá, c. 356; — «Que no vulgues escoltar aquestes *barbas* honradas», Llorens mal casadís, escena I; — el qui representa paper de vell en el teatre; — «Lo genovés pres moltes *barbes* de cabrons e seu de moltó...», Tirant, IV, 24; — **barba de cabra** : salsifí. Sin. : *barbeta*; *salsifia, escurçunera blanca*, Val.; **b. de caputxí** (portar —) : deixar-se tota la barba; **b. de cuxa**:

nom d'un tall que els carnicers treuen del moltó; **b. d'olivera** (Mallorca) : molsa; **b. de roca** : planta d'un verd brillant; **b. de soquet**: persona que té la barba o barra proeminent; — un, &. per *barba*: un, &. per persona; — per la *barba* (xv, &.) : a las barbas, a la casa; — mentir per la *barba* (xv, xvi); — fer-s'hi la *barba* d'or : fer grans guanys, enriquir-se en un negoci,

Barba, llin. Barcelona, Vilafranca, Sta. Creu d'Olorde.

Barba per **Bàrbara** : Sta. *Barba* de Oix.

Barbà, llin. Barcelona.

barbacana: 1, «*Barbacana*, vall o fosso de la ciutat : Antemurale dicitur deffensis murorum quasi pro muro facta sicut vallum et fossa», J. Esteve; «La ciutat governada de gros mur e les torres altes al cel, enfortida de *barbacana* e baluarts», Id., k 2; «Lo mur deu tenir davant si *barbecana* e aprés vall», 12.ª del Crestiá, c. 110; «e que'ns faés fer una *barbacana* entorn d'aquela torre...», Cron. Jacme, 340; Tirant, I, 341; Id., III, 340; «Gloriós Senyor! En axí com hom guarda en bell palau o en bell castell aquelles coses que s'i demostren belles, sia que sien pintures o entretallaments o murs o torres o *barbacanes* o ques que sia...», Lib. de Contemplació, c. 104; en la *barbacana* del castell de la Ràpita (Inventari 1517), s'hi troba : la cabana de les galines, la dels porchs, &.; «Dita casa afronta de part devant ab lo carrer major ... de part detrás ab lo camí o *barbacana* de la muralla», Inv. Cervera, 1789. 2, ràfec o volada de una teulada (Ripoll, Vich, Vilafranca, &.).

barbacerrat : qui té la barba completa.

barbada : «It. *barbada* de maylla», 1367, Jochs florals, 1885, 205.

barba-florit (Vich) : barba cano: «Mare si marit me dau no me'l deu *barba-florit*».

barba-gris : entrecano, Rom. Milà, 372.

barballera : el regruix que fa el greix sota la barba, barbada, gorja; — «la *barballera* rojenca dels indiots...», *Noy de la Mare*, 29.

barballes (Besalú), planta silvestre.

barballó [barbayó, barbelló] (Plana de Vich, Pla de Bages, Camprodón, Plana den Bas, &.): espígol.

barba-mech : lampiño.

Barbany, llin. Barcelona, Llinàs, Garriga, Granollers, &.

Barbanzó?, llin. Barcelona.

barbar : posar barba. Rfr. : Qui a 20 anys no *barba*, i a 30 no es casa, i a 40 no té, no es casarà, ni *barbarà*, ni tindrà re.

Bàrbara, llin. Barcelona.

Barbarà, llin. Barcelona.

barbaria : «nunca dexí de pensar alguna manera per hont pogués desbaratar la *barbaria* per totes parts de Spanya tant ampla e longament scampada», Nebrissa Dic.

barbàric, -ca : «es iniquitat *barbárica* e contra natura humanal la que fa pagar als pagesos de ramensa...», Boades U., I, 191.

Barba-ros, llin. Valencia.

barbarossa (Menorca), raïm.

Barbarrossa, Ardits, IV, 36, 37.

Barbastre : Barbastro, Cron. Jacme, 415; Doc. Arch., XXXIX, 173.

barbat : qui té barba; se diu d'un home fet, madur : «Ho han dit hómens discrets y *barbats*», Lumen Domus.

barbatxo (Mallorca) : pagès grosser, patán.

Barbé, llin. prov. de Lleida.

barbejar : afeitar, afeitarse : «la navaja *barbeja* e talla los pels, peró lo endemá tornan a créixer», P. Ambrós de Vallfogona, Sermons, 1805; «demana diners per menjar, *barbejar*, tabaquejar, ape-

daçar la roba...», *Rev. Hist.*, 278; **barbejar-se** (prov. de Lleida) : afeitar-se.

barbellera (Valencia, XVIII), adorno de senyora.

barbelló. V. **barballó**.

Barbeny, llin. Barcelona.

barber : barbero; — en l'edat mitjana i encara ara en molts pobles, sinònim de *cirurgià*.

Barber, llin. Tortosa, Valencia, prov. de Lleida.

Barberà, llin. Valencia, Catalunya.

Barberans (Mas de —), poble més enllà d'Ulldecona, bisbat de Tortosa.

barberesch [barbaresch] : de Barbería.

Barberí, llin. Barcelona, XVII; La Garriga, &.

barberins : banderetes d'or barberí o talc : «...y feta dita seguretat y donats ramellets y *barberins* se'n tornaren a la present casa...», Ardits, V, 8.

barbes [pels o cabells] de frigola, de romaní, de capuchí o de la Mare de Deu : cuscuta, cabellos o barbas de capuchino. Sin. : *cabeis* Bal., *cabellets*, *cabellera*, Val.

barbeta (Sòller) : floridura : «la botella de tinta està plena de *berbeta* (sic)».

Barbeta, llin. Barcelona.

barbís, -ssos : sépalo : «les boscuries son sos *barbissos*», J. Verdaguer, *Canigó*, c. 2.

barbó (Mallorca) : adorno de cintas de seda, &. que usaban las señoras debajo de la barba.

barbol (Empordà, &.) : bossa de xarxa o filat en forma de con amb boca d'embut per a pescar : «*barbols* y enfilas per pescar en els gorchs de Carença», *Renaixensa*, 1885, 163; Bosch de la Trinxería, *L'Avenç*, 1890, 203.

barbolla : charla; tot es *barbolla*: tot es llengua i pocs fets (XVII, XVIII).

barbollería : «un filat que's diu feu santa Petronila (dòna de S. Pere Pescador) e altres *barbolleries*», Inventari de reliquies, en J. Villanueva, IX, 141.

barbollós : ruidoso : «...allí hont las bruixas tenen la seva festa gaya, lo *barbollós* senat», T. Baró, *Lo poema del cor*.

Barbonet, llin. Barcelona.

barbotegar, barbotejar : parlar entre dents, en veu baixa, fent embuts; — se diu també de l'infant que comença a parlar; — balbucear.

barbre [bàrber, bàrbar] : «Ley fo en lo poble *barbre*», Collacions, 218; «per rahó dels *barbres* qui eren en la terra», Flos sanct., 1494, 185; Lib. de les quatre virtuts, 65; «Veig-me en exili entre gents *bárberes*...», Tirant, IV, 118; «*bárbares* gents», Francesch Alegre, 133 v.º.

Barbugó, prov. de Barcelona.

barbuji (Barcelona, &.) : batiburrillo.

barbull : ruido : «*Barbull* del mon ¡enrera! ¡oh! entrau veus misteriosas...», A. Blanch, Jochs florals, 1867, 35.

barbullent : ruidoso, murmurante, turbulento : «ab sanch turca ne tenyires les *barbullentes* ones de Llepant», Rosselló, *Flors de Mallorca*, 90.

barbut : barbudo.

barbutir [barbotir] (prov. de Lleida) : refunfuñar : «Tot *barbutint* ho dona».

barca [barcha) : 1, barca, lancha : «...era anat envers Salou et Tortosa per fer venir así tots aquells lenys que atrobás qui fossen carregats de gra ... era anat a St. Feliu de Guixols, a Blanes et a Tossa ... per fer venir así totes aquelles fustes que atrobás qui fossen carregades de forment ... van vers lo cap de Tortosa per fer venir así totes aquelles *barques* que atro-

barán qui sien carregades de gra», Ardits, I, 134, 135; «E ab una *barca* de nau empaliada a popa e fet tandal ab cobriadzembles ... tiraren la via de la galera reyal», Id., III, 204, 205; «posá's dins una gran *barca* e entrá en la galera...», Tirant, III, 262; «los de la nau vahent que de terra los cridaven gitaren la *barcha* a mar», Contastí, 10; Tirant, I, 322, 367; Id., II, 305; **barca bolitxera** : b. per a anar a pescar al bolitx; **b. de penescal** [penescalm, penescam; pan-). V. **penescal**; **b. radona** : «...norante e quatre fustes entre grans e pochas so es, xiij galeas grossas, xvj galiotas, ... xv *barchas radonas*», Cronicón May., 131; **b. salinera** (Evissa): lanchón para el transporte de la sal; — **fer la barca** : se diu del volar dels coloms i també en sentit metafòric : «may hem *fet la barca* ni mos han dat ginya», *L'Ignorancia*, n. 25, 2. **2**, post llarga que usen en els forns de Mallorca per dur les ensaimades, té una vora de mig pam perquè no pugui caure en el transport cap ensaimada, bescuit, &. **3**, naveta per a contenir l'encens (xv), ara generalment *barqueta* : «Item un encenser de argent blanch ab sa *barcha* e cullereta...», J. R., *Hist. Sóller*, II, 782.

barça (xv, xvi) : «en la terra no laurada crexen *barces*, romigueres y spines».

barcalet : «*barcalet* d'aram feyt en volt a manera de mig cercle o d'escut de tortuga» (que debía servir para la curación de postema).

Barçalona, Barcanona, per **Barcelona**, Furs de Valencia, 1.ª ed., p 4 v.º.

barcancí. V. **bergancí**.

barcar per **embarcar** (en un cant popular de Bruguera).

barcaresch : despeses de llanxa?, Const. d'Evissa.

barcarol. V. **barquerol**.

barcatge : tribut que's paga per passar un riu en barca; — dret en temps feudal.

barcayre (Vich) : barquero.

barcela. V. **barcella**.

Barceló, llin.

Barcelona [**Barçelona, Barçalona, Barselona, Barsalona, Barcellona, Barchelona, Barchinona**].

Barcelona, llin. Mallorca, 1395.

barcelonès, Pujades, 203.

barceloní (xvi, &.), Vida Sta. Eularia i de St. Ramón, pròleg.

Barcell, llin. Barcelona.

barcella [**barsella, barcela**] : mesura de gra : sis *barcelles* fan una quartera i sis almuts una *barcella* (Mallorca, mesures antigues i tradicionals); la quarta part d'una quartera (Tortosa); «una *barcela*, un almut, un cafiç de blat...», Cost. de Tortosa, 14; — mesura de sal : «que la *barsella* ab la qual se ha de vendre la sal en la present ciutat haja de ser e sia comprovada, afinada y conforme al patró de coure de la *barcella* antiga de la present ciutat de Valencia y no ab *barcella* formentera ni altra alguna», Corts de 1604, c. 115; — mida d'aigua : bram d'aygua del rodó del forat d'una *barcella* (Castelló, Valencia).

Barcellona per **Barcelona**, Mallorca, 1542.

Barch, llin. Barcelona.

barcha. V. **barca**.

Barchar, llin. Mallorca, xiv.

Barchelona per **Barcelona**, Usatge 56.

Barchinona per **Barcelona**, Doc. Arch., XXXIX, 104; Id., XL, 254, 309, 310.

barco del Rey (Mallorca, vulgar): vaixell de guerra.

barcolongo «...y a les nits entre les galeres y vaxells molts de *barcolongos* que sempre anaven corrent...», Miquel Parets, II, 75 v.º.

Barcons, llin. Barcelona, Girona.

Barcusera, llin. Vich.

barda (Camprodón) : cleda per a tancar de nits el bestiar.

Barda (Sa —) : nom d'una possessió que teníen els Jesuïtes a Evissa.

Bardagí?, llin. Barcelona, Lleida, Evissa.

bardaix, bardaxa [**bardaixa**] : persona dolenta; se deia com a dicteri als moros [dim. : **bardaxó**], Mallorca, 1683, *Comedia de la conquista;* Unicorn, 128 v.º.

Bardajó, llin. Barcelona.

Bardalà, llin. Barcelona.

Bardalet, llin. Vich., prov. de Girona.

Bardasa?, llin. Barcelona.

bardaula : ave tonta de los setos.

Bardell, llin. Barcelona.

Bardella, llin. Barcelona, prov. de Lleida.

Bardells, llin. Barcelona.

Bardeny, llin. prov. de Lleida.

barder [**bardé**] (Empordà, Ripoll, Plana de Vich, &.) : bardissa, margenera de bardisses, tros en què hi ha espessor de mates i romagueres i arços alts i impenetrables: «Un day de tallar *barders*», Inv. Vich, 1420.

Bardera, llin. Barcelona, prov. de Girona.

Bardes, llin. Barcelona.

Bardés, llin. Barcelona.

Bardí, llin. Barcelona.

Bardía, llin. Barcelona, Borges d'Urgell.

bardient : «...Volríes tu que nosaltres anássem robar aquest *bardient* de sent Julià?», Legend., II, 326.

bardissa [**bardiça**] : 1, zarzal : «Viu una *bardissa* qui fahía grans flames», Génesi Amer. 2, tancat de les proprietats rurals. 3, en les rajoleríes se diu del revestiment de toves per a cobrir el curull del forn (Pla del Llobregat).

Bardissa, llin. Palma, 1652.

bardissam [**bardiçam**] : lloc de molta bardissa.

bardissar (Plana de Vich, Santa Eularia de Riuprimer) : lloc ple de bardisses.

bardisser : «cans *bardissers* y llebrers», Bosch de la Trinxería, *Recorts*, 121.

Bardolet, llin. St. Feliu de Llobregat, Berga.

bardomàs [**pardomàs**] : «It. dos *bardomasos* de mescla», Inv. St. Joàn Despí, 1450 (en una caixa de roba de dòna, entre mantells i mantetes).

Bardonets, llin. Barcelona.

Bardoyl [**Bardøyll**), llin. XIII, Cron. Jacme, 69; Perpinyà, 1311.

bardum. V. **verdum**.

bare. V. **bara**.

Barecha, nom de dòna, XIV, Doc. Arch, XXXIX, 32.

Barell, llin. Barcelona.

Barella, llin. Barcelona.

barenar. V. **berenar**.

Barenera, llin. Vich, 1410.

Bareny, llin. Barcelona.

Barenys, llin. Mallorca, 1619; Barcelona, &.

bareyar. V. **barallar**.

Barfull, llin. Barcelona, Taradell.

bargada : «...e hun jorn Ricatxo, sabent que Caterina en companyíe de moltes altres dones ere anada a la mar ... aná vers la sua *bargada*, hon cortesament fou rebut», Decamerón, 184; «...e viu anar *bargades* ferir torneigs molt forts...», Dant, Infern, c. 22, v. 5. Cp. **albergada, bergada**.

Bargada, llin. Barcelona.

bargalló [**bargueyó**] (XIV, XV): margalló, garballó : «rayls de palma fada les quals en cathalanesch apeylan *bargueyons*», Quadrado, *Marsili*, &., 21.

Bargalló, llin. Barcelona, 1430, 1501; Martorell, Prexana.

bargancí. V. **bergancí**.

bargant. V. **bergant**.

bargantí. V. **bergantí**.

bargas (Baget) per a triar i picar el cànem.

Bargay, llin. Barcelona.

bargueres. V. **vergueres**.

Bargués, llin. Barcelona, Vich, Arenys de Mar.

bargueta per **bragueta**, Vich, 1823.

bargueyó. V. **bargalló**.

Bargunyó, llin. Vilafranca.

Bari, llin. Barcelona.

barinar (XV) per **barrinar**.

barioleta : «provehiren contra lo dit Vila de Cans, lo qual trobá en l'ostal des Moles, hon posava, e aquell pres e una *barioleta* de lletres que tenía en la sua cambra, e portat tot a la Deputació...», Furs de Valencia, 360.

barisca. V. **brisca**.

Baritell, llin. Barcelona.

Barja, llin. Catalunya.

Barjau, llin. Barcelona, Manresa, Vich.

barjaula, mot despectiu; — estúpida, necia; — prostituta.

Barjelo?, llin. Barcelona.

Barjol, llin. Figueres.

barjola : infern, butxaca interior del gec, levita, &. (Plana de Vich); — bossot, sarró (Pla de Bages).

Barlés?, llin. Barcelona.

barloch (Berga) : l'ou de què no surt poll en la llocada.

Barmades, llin. Barcelona.

Barmol?, llin. Barcelona.

Barnabeu : Bernabé, Cost. de Tortosa, 26 v.º.

Barnadà?, llin. Sans.

Barnadas, llin. Barcelona.

Barnades?, llin. Puigcerdà, XVIII.

barnat. V. **bernat**.

Barnau, llin. Olvàn.

Barné, llin. Vallès.

Barnés, llin. Barcelona.

Barnet, llin. Catalunya.

Barnils, llin. Vich, Llinàs, Granollers, Centelles, Palma.

barnilla del vano, esquerdes del ventall (Mallorca), arestes (Rosselló); — *barnilla* de la costella: l'òs de la costella.

barnillatge : les barnilles d'un vano.

Barnial, llin. Barcelona, Vich, Solsona.

Barnó, llin. Catalunya.

Barnola, llin. Catalunya.

Barnolas, llin. Barcelona.

Barnoy, nom de pescador de St. Pol de Mar.

Barnoya, llin. Girona.

barnús [**bernús**] (Costa de Llevant) : vestit llarg amb què porten les criatures a batejar.

Barnusell, llin. prov. de Barcelona.

baró : 1, barón : «*Baró* — Cavaller o home de Paratge — Burgés o home de vila honrat...», Const., 3.ª ed., 111; «Los nou *barons* de la fama se suposa que vingueren a Catalunya ab Otger...», E. Toda, ✕. 2, varón (hombre que ha llegado a la edad viril, hombre de respeto, autoridad, &.) : «son appellats *barons* o viri aquells qui han tot lur creximent havent arribat al quart grau de lur edat», Collacions, 189; «Al molt egregi e strenuu *baró* lo S. comte de Pallás...», Doc. Arch., XXII, 106; «lo *baró* ecclesiástich deu ésser...», Collacions, 254; «deus com a *baró* resistir al diable», Art de be morir, c. 2; Flos. Sanct., 1494, 184 v.º. 3, pern del timó : «It. 4 *barons* de timons de capa», Inventario Atarazanas, 1467.

Baró, llin. Catalunya.

barobi : «Item dos *barobis*», Inv. naval 1331, Capmany, *Mem.*, II, 413.

barol. V. **verol**.

Barolés, llin. Banyoles.

Barona, viuda de N. Baró, 1500.

baronesa : «la reyna acompanyada de moltes *baroneses* e nobles dames», Tomich, 57 v.º.

Baronet, llin. Barcelona.

Baroni, sobrenom Palma, 1523: «Gaspar Çagran alias *Baroni*».

baronía : «La *baronia* dels Cer-

vellons se tocava ab la dels Queralts per la part del nort y ab la dels frares de Stes. Creus per la de mitxdia», Apunt. de Sta. Coloma de Mos. Joàn; «Jutge de dites *baronies* y términs».

baronívol : varonil : «los barons ... qui son en la edat *baronívol*», Collacions, 189 v.º.

baronívolment : varonilmente : «sostengué *baronívolment* les coses contrarioses», Flos Sanct., 109; «la presó de Mallorques se feu pus vigorosament e pus *baronívol...*», Muntaner, 16; «...puscatz *baronívolment* contrastar et que so que diseu no es ver...», Doc. Arch., XXIX, 88; Flos Sanct., 1494, 323 v.º.

Barot, llin. Vendrell.

Baroy, llin. Masnou.

barqua. V. **barca**.

barquejar : «...que los sclaus dels barquers hic isquessen o cessassen de *barquejar* e que *barquegen* bargants e totes persones franques», Ardits, II, 203 (anar al rem?); — anar en barca.

barquer : «En nom de nostre senyor Jhesu Christ los prómens *barqués* de la ciutat de Barchinona...», Doc. Arch., XL, 198; «...a tots e sengles *barquers* mariners patrons de naus barques e altres vaxells marítims...», Ardits, III, 58.

Barquer, llin. Barcelona.

barquera (Mallorca) : trozo de tierra de labor que para legumbres se da por un año a una persona por el amo e arrendador del terreno. Cp. : en el término de St. Martí Sesgayolas hay una partida llamada *Barquera, Diario de Barcelona*, 1870, 6759; id. en el término de Sta. Coloma de Queralt, 1260.

Barqueres, llin. Barcelona, 1439.

barquerol [**barcarol**] : especie de clau : «cc teulars e cc *basquerols* per lo moniment», Compte de manyà, 1491.

Barqués, llin. Barcelona.

barquet (Puigcerdà, &.) : caixó on s'agenollen per estar en sec les que renten en rius, &.

Barquet, llin. Barcelona.

barqueta : naveta.

Barquets, llin. Lleida.

barra : **1**, barra (de metall, fusta, &.) : «la feu anar descalça demunt una *barra* de ferre qui havía de lonch quinze peus tota cremant...», Legend., II, 11; «e havía-y molts arnesos y x cavalls molt bells encubertats, e al cap de la taula hi havía una *barra* ab tres sparvers», Tirant, III, 314; «La *barra* de la porta o pastell», J. Esteve, i 4 v.º; «...en lo tálem ... no hi ha sinó sis *barres*», Ardits, IV, 398; «*Barras* : las pessas de las retxas colocadas en sentit vertical», E. Toda; *barra* o taula de torrons; — joc de tirar la *barra* : «gran tirador de *barra*», Curial, 260; «ab los forts a les vegades lançave *barra*», Bernabé Asam; fig. : «les mies forces no han bastat a tirar més lluny la *barra*» (XVI) : no he podido hacer más; — *barra* dels ocells, en les places o mercats de vianda, sostinguda per dos estalons i en els claus de la qual penjaven les perdius, &., que havíen caçat per vendre. Rfr. : A la *barra* dels ocells n'hi pengen (o n'hi posen) de jóvens i de vells; — «en ... 1376 se enfranquí Besalú de lleuda, *barra*, pontatge...»; «son franchs (els acaptadors o baciners de l'Hospital de Sta. Creu) de pagar pontatge, *barra*, barca...», 1467; «que sien franchs de pagar qualsevol *barra*, pontatge, portalatge, lleuda...», Privilegi dels frares de la Mercè, impr. 1585; — mentir **de barra a barra**; trobar **barra de cap** (Mallorca) : trobar resistencia. **2**, lista : «Una flassada burella ab algunes *barres* blaves e blanques als caps ... It una altra flassada ab listes blaves, vermelles e verdes», Inv. del XV; — pl., bastons (d'un escut, &.).

Sant Joàn o barres? (Rosselló): cara o creu? (les monedes de Perpinyà portaven a la una cara St. Joàn i en l'altra les quatre barres). **3**, quijada [**barra dels quexals**], barba ; «ab un mocador que li volta las *barras*», Argullol, *Orfanes*, 14; mal de *barres*; «la bava li queya *barra* avall», *Veu del Camp*, 287. Frs. : estar *barres* a pits : estar cabizbajo, taciturno : «*stigué* molt *barres a pits* e encontrat», Comte d'Urgell, *Rev. Cat.*, 22; penjar les *barres* a un clau o al sostre : no comer, dar capote; tenir bona *barra* : se diu del qui menja molt i no és molt triat en son menjar i fig. del qui creu ço que li diuen per increible que sigui o sofreix burles, afrontes que altri no sofriría. **4**, atreviment, poca aprensió, poca vergonya. Ex. : quina *barra* té de dar-me un tros de llauna per una pesseta.

Barra, llin. Barcelona, 1642.

Barrabàs, renom Palma.

Barrabia, llin. Barcelona.

barrabomba : bomba de paper (XVIII); en les festes de carrer «posen ... fanals, *barrabombas*», Girona, 1871.

barraca [**barracha**] : «*Barracha*: Tugurium», J. Esteve; «ab sa muller ensemps fugí a una selva molt gran e allí feu una *barraca* en la qual habitaven abdós», Legend., II, 133; «dix-li que més segura vida poguera fer habitant en una *barraca*, que no haver per seus tants richs palaus...», Id., II, 180; «...entrá dins una *barraca* e trobá dues pells de moltó...», Tirant, III, 278; «Com Tirant veu que los moros levaven lo camp, ... ixqué fora de la ciutat e posaren foch a les *barraques* per ço que si tornassen haguessen son treball de tornar-les a refer», Id., I, 325; **barraca de pastor** : llitera portàtil de fusta que tenen els pastors per a dormir al costat de les pletes.

barracar [**barracà**] (Mallorca): aplec de barraques : «no vatx en el *barracar*», glosa.

barracayre (Berga) : pobre sospitós, sense casa ni fogar, que roba ço que pot.

barrach [**barrac**] (Valencia) : diu un llaurador parlant de sí : «Jo volguera que saberes lo que't vol este *barrac*».

barrades : «empaliarem la Iglesia ab dues *barrades* y la barana del cor», Lumen Domus, I, 175 v.º; «en Sta. Catharina han fet fer *barrades* per empaliar la esglesia», Id., 278; — «lo va desheretar del reyalme d'Aragó e de Valencia e del comtat de Barcelona, e'l scomunicá e met vet en totes les sues terres, ... car hon la passió regna tot va a *barrades*», Boades, 348.

Barradat, llin. Portella (partit de Balaguer).

Barradell, llin. Barcelona.

Barrafon, llin. Lleida.

barraga : drap d'aquest nom: «Encesa la lanterna dins la nau per paor que'ns vaessen les guardes de Malorques férem metre una *barraga* de la part de la yla», Cron. Jacme, 92.

barragà : barragán : «It., un *barragá* de color que está en el retret», Inv. Junqueres, 1555; «Un troç de *barragá*», Inv. 1575, *Rev. Gerona* 1892, 336; «Un llit de *barragà* ab serrell de fil», Inv. Vich, 1774; «capots de *barragà*», 1840.

Barragàn, llin. Barcelona, prov. de Girona.

Barraganyas, prov. de Barcelona.

Barral, llin. Barcelona, Capellades, Igualada.

barral : «*barral* de vidre cubert de palla», 1430; «*barral* de vidre qui pot tenir un corter y mig de vi», Vich, 1423; «*barrals* grans d'argent, daurats e esmaltats en los peus e en los costats e en les orelleres, ab un gran esmalt

en lo mig de cascún dels *barrals* ab diverses imatges e ab correges de savastre ab lurs cadenes d'argent. E pesen entre amdosos quaranta sis marchs de Barchinona e sis unçes, encloses en lo dit pes sengles caps d'argent daurats que ha en los dits dos *barrals* qui's tenen en les dites cadenes d'argent», Coroleu, *Documents*, 38; «*barral* de fust», Vich, Mallorca, &., xv; «pujava alt en la torre un gran *barral* de vi e dava molt be a beure a tots sos companys», Tirant, III, 337; — especie de porró per a veure el vi [**barral català** (Valencia)].

barrala (Ribes) : especie de càntir de fusta amb els brocs de llauna i una nansa de ferro.

barraler (Plana de Vich) : borratxó.

barralet (Valencia) : ampolleta

barraló : mesura de vi, la quarta part d'una carga o sien trenta dos porrons o mitadelles; — barrilet, carratell (Igualada) : «*barraló* fruyter», Inv. masía Cornellà, 1608.

barraloner : aprenent de taverner, que porta per les cases els barralons i mitjos barralons.

Barralt, llin. Catalunya.

Barrall, llin. Igualada.

barra-lleba [**-lleva**] : la barra de ferro que va de dalt a baix d'una de les portes dels balcons i té la maneta per a obrir-lo i tancar-lo.

barram (Mallorca) : barra, barba. Cp. Dic. J. March.

barrancada (Pallars, &.) : avinguda d'un barranc.

barranch : «e aquella jornada los nohía molt per ço com havíen a voltar per molts *barranchs* e per molts lochs e viles que no eren en lur poder», Tirant, III, 325; «*barranch* o torrent», Escript. notari, Barcelona, 1745; torrent entre roques i timbes (Gerri, &.); riera estreta, xaragall gros (Cambrils).

barrancós : ple de barrancs : «es camí barrancós e difícil», Collacions, 252.

Barrancot, llin. Catalunya.

barranquejar : «pels congostos *barranquejo* com serpent pel pedregar», J. Verdaguer, *Cançó del Rayer*.

barraquer, -era : qui viu en una barraca, guardià d'un lloc a qui fan una barraca, per ex., per guardar les eines quan fan els fonaments d'una casa, per vigilar els camps quan maduren les fruites, &.

Barraquer, llin. Barcelona.

barraques (Vilanova de Meià): fogates de St. Joàn i de St. Pere.

barrar : tancar amb barra, o simplement tancar : «perquè'm *barras* lo portal», J. Verdaguer, *Canigó*, c. 1.

barraría : multitut de barres: «per que tanta *barraría* dintre la sglesia tindrán», Pallarols, 46.

barrasech (Borredà, &.) : carasec, rostro enjuto.

Barraseta, llin. Barcelona, Girona.

barrastral (Plana de Vich) : les barres on s'ajoquen les gallines en els galliners de les masíes : «les gallines ... en lo *barrastral* escataynavan», J. Verdaguer.

barrat, -da : listado : «cobertor *barrat* de sendat», Inv. Mallorca, 1345; «Un cuxí ab cuberta de fustany *barrat* de blau e blanch», Inv. Vich, 1403; «vestidures de diverses colors *barrades*», Mallorca, 1435, *Luliana*, 1889, 150; — «cofres encuyrats e *barrats*», Inv. Cruilles, 1390; — «Et aquell qui servirá les taules liura-li lo rebosster tot l'argent et les tovallyes et *barrats* et setis et draps de parets...», Doc. Arch., VI, 8.

Barrat, llin. Sans.

Barrató, llin. Barcelona.

Barrau, llin. Barcelona.

barrauer : baladrer : «...Que quietut, quietut! que soch una *bar-*

rauhera jo? que porto cascabells a sobre?», N. Oller, *Papallona*, 132.

barreig [barreg, barreix]: 1, saqueo: «e si ab lur volentat que'ns retessen la vila la podíem haver, mes la voldríem així haver que per altra guisa per força, car la major partida de la ost volría lo *barreg* de la vila, e Nos no'l volem per la dolor que'ns pren de vos», Cron. Jacme, 315; «Del *barreig* e crueltat que fon de la noble ciutat de Persépoli», Quinto Curcio, c. 11; «a 5 del mes d'agost de 1390 fon lo *barreix* del call de Barcelona e de moltes altres ciutats deçá mar e dellá mar», XV. 2, establiment valencià en el segle XVII, on se venían carns i comestibles més barates que al mercat, Boix, *Valencia*, II, 28.

barreja: 1, refriega. 2, mescla de vi i aiguardent que vènen a les tavernes per fer beguda. 3, mescladís, mescla d'ordi i forment (Sta. Coloma de Queralt).

barrejadís: «pedra cala ab mescla de *barrejadís*», Lo forat d'estela, 27.

barrejar: 1, saquear, asaltar: «E Nos manam guarnir L cavallers qui eren en l'alcácer e que CXX balesters que y havía de Tortosa que s'apparaylassen, e si ço no volguessen atorgar, que la vila que's *barrejás*», Cron. Jacme, 451; «E sobre açó mogueren-se per si e cridaren a una vou: anem *barrejar* la casa de G. D. E anaren la e *barrejaren-la*. E quan Nos fom exits de fora a els, hagren-la *barrejada*. E dixem-los: Qui us manava a vosaltres *barrejar* casa de nuyl hom, no están aquí, menys de clam que no faéssets a Nos? E els resposeren a aquesta paraula: Senyor nos merexem part haver cascú en aqueles coses que preses son...», Id., 139; «Com lo rey hagué presa la ciutat de Tuniç e *barrejada*», Tirant, I, 375; «qui allí era vengut ab XXVIII o XXX rocins francesos e gent francesa e anava allent *barrejant* e destruint lo que podía...», Doc. Arch, XXII, 160; «com la galera de G. e una altre galera e la galiota de A. son stades al cap de Salou e son intrades dins lo port de Salou e han *barrejat* lo dit port...», Ardits, II, 207; Id., 125; Id. 461; «...car barayla es la peyor casa que sia ne pot ésser en ost de Rey ne de senyor; car a aventura met hom tota la ost de morir o perdre, e puys venen los enemichs e poden *barreyar* tota la ost aquells qui romases hi serían vius», Cron. Jacme, 426; Id. 429. Cp. Doc. Arch., XXII, 30, 31. 2 [barretjar] (Mallorca), renyar, rependre amb crits, maltractar de paraula, donar aixebucs, arrefolls, &.: «*barrajar* una fadrina es mal si culpa no té», glosa, XVIII; «Quelle, no'm *barretges*»: calla, no em cridis, avalotis, &. 3, mesclar.

barrelet: «Un *barrelet* de posar anxovas», Inv. Cervera, 1789.

barrella: 1, barrilla. Sin.: *barrelleta, espinadella, siscall*. 2, pl.: fustes en angle agut que sostenen els garbells dels rajolers, &. per garbellar la terra, sostingudes en el vèrtex per una corda que penja d'una cabria. 3, pl.: barretes o bastons que subjecten les teles o filats per a caçar ocells.

barrellada: disparate, mentira.

barrera: «fent enfortir be tota la ciutat, e fen fer moltes *barreres* fora de la ciutat...», Tirant, III, 315; no tenir *barrera* (Mallorca): no tener freno.

Barrera, llin. Catalunya.

Barreras, llin. Barcelona.

Barreres, llin. Vendrell, 1741.

Barres, renom Palma.

barret [berret]: 1, sombrero; gorro: «Aquell que's vol confessar deu saludar son confessor. En aprés deu-se posar de genols prop del seu costat e si es home deu

lo seu *barret* o capel levar...», Confessionari, XV; «...fent lo graduando en un lloch humil sens *barret* en lo cap, ab lo degut respecte que's deu als Doctors...», Redreç Universitat, 1629, 113; «*barret* obrat de seda e de fil d'or», Sta. Coloma de Queralt, 1388; «Un *barret* folrat de pell negre venut per xj diners», Vich, 1427; «nos metérem en la carena del navili trebucat, exceptat lo passatger de Mallorqua, qui's negá. E vehent lo squif axí metex trebucat entre tots lo girárem e ab los *barrets* que'ns trobárem al cap sgotant lo dit esquif...», Denia, Chabás, *Archivo*, n. 1; «Un *barret* d'agulla de lana negra», Inv. Torre den Barra, 1430; «It. dos *barrets* de capellá de poca valor», Inv. Vich, 1437; «It. un *barret* de pel negre folrat de pell negre», Id.; **barret de cresta** : sombrero de tres picos; **barret de dormir** (Menorca); **barret de rovelló** (Borredà) : sombrero hongo, bolet; — **barret de rialles** : home excèntric, rar, poc formal, ple d'estranyeses, &.; — anar alt de *barret* (Mallorca) : andar altanero, orgulloso, presumido; — posar un *barret* (Mallorca) : cortar un sayo, murmurar d'algú; — està tan ben arreglat com St. Jaume de *barrets*. **2**, pessa de fusta rodona que va sota la premsa d'oli en el lloc on la pessa deu apretar els cofins.

Barret, llin. Barcelona.

barreta : birrete, gorra : «E los del consell levant-se les *barretes* del cap...», Doc. Arch., XXIII, 321; «Una *barreta* moriscа e una alemanya», Id., XXVI, 195; «Una *barreta* negra oldada», Vich, 1498; — armadura de la cabeza : «Donaren al Rey un colp de lança en la *barreta* ... lo fill de mossén B. levá's la sua *barreta* del cap e posá-la en lo cap del Rey...», XV; — tira de cuiro que serveix per a reforçar el calçat.

barretada : saludo con el sombrero; fer *barretada* : saludar.

barreter [barrater, berreter] : el qui fa barrets; *barreter* i capeller: dos oficis o gremis distints a Mallorca, XVI; *barraters* i gorraters formaven una sola confraría a Barcelona, XVII; *barraters* de agulla : ofici Barcelona, XVIII.

Barretería, nom d'un carrer de Palma, XVII.

barretes : el mal d'assentar-se les barres a las criatures : «Va morir de *barretes* la dita minyona...», Miquel Parets, II, darrera pàg.; **barretes d'ulls** : oftalmía purulenta; — quan se alaba a un més del que li pertany se diu irònicament: Oh si, cap com ell : un altre que n'hi havía va morir de *barretes*.

barretet (Mallorca) : capçonet, frontalet; — «...sobre'l seu cap aprés de un *barretet* vermell de setí carmesí apportava la cugulla de la dita larga roba de cardenalat...», Ardits, V, 133.

barretets : **1**, planta : sombrerillo. **2** (Vilafranca de Panadès), bescuits que's couen dins una capsa feta de paper blanc; se serveixen a les darreríes del dinar.

Barretets, llin. Barcelona.

barretina; **b. de capellà** : de seda, &. negra; **b. de dormir** : blanca; **b. de dos intents** : **b.** vermella folrada de negre, que's veu en la gira (en els dols, la giraven deixant el negre defora i la gira vermella); **b. de pastisser** : amb vires o barres blaves, &. (usades abans per tots els pastissers o forners); **b. de xexa**: generalment vermella que usaven certs menestrals i els sembradors. Fr. : encara era a enfortir *barretines* a Olot : encara havía de néixer (Plana de Vich); — **barretina barrelet**, &., joc infantil (Menorca).

barretinayre : el qui fa barretines o gorres catalanes.

barretja (lloc de —) (Barcelona, xv) : lloc on s'exercitaven els tira-

dors de ballesta (que diu que existía entre els carrers de Jupí i del Pom d'or), *Telégrafo*, 25 octubre 1868.

Barretó, llin. Barcelona.

barreyar. V. **barrejar**.

barri : **1**, clos davant la casa: llissa, baluart, clasta, &. **2**, barrio: «...e que Nos los podíem getar de la vila e metre en la Rexaca, que era *barri* de la ciutat», Cron. Jacme, 450.

Barri, llin. Barcelona, Cervera, prov. de Tarragona.

Barria, llin. Barcelona, 1800.

barricó : «It. un *barricó* de qualque ij sesters (en lo celler)», Inv. Vich, 1423.

barrigar (Figueres) : furgar (com fan els porcs, &.) : «*barrigant* la palla s'hi feu una cova per ajaure's», *Renaixensa*, 1893, 99.

barril : **1**, «Dos *barrils* la un boyt, en l'altre ha L pedres entre mijanceres e petites de bombarda», Inventario Atarazanas, 1467; «barril de tinensa de nou cánters», Inv. Rápita, 1517; «*barril* de anxoves», Valencia, 1607; «It. 150 *barrils* ayguaders adobats de nou», Inventario Atarazanas, 1467. **2** (Onda, &.), fester, graella, teiera.

Barril, llin. Barcelona, prov. de Girona; Mallorca, 1344.

barrimbarram : «...may podreu compendre que'l *barrimbarram* actual de riquesa sigui més just y natural que l'estacionament d'abans», N. Oller, *Febre d'or*, II, 57.

barrina : **1**, barrena : «*Barrina*, Terebrum, Taratrum...», J. Esteve; «It. sex *barrines* rotes», Capmany, *Mem.*, II, 413; «E que ultra açó lo dit patró haje et dege dar linyoles, almángana, *barrines* et altres coses segons son acustumades de dar», Doc. Arch., XL, 364. **2**, **fer barrina** (Mallorca) : cloure el tracte, cerrar el contrato : no *hem fet barrina* : no ens hem avingut de preu.

barrinador : **1**, l'ofici de treure pedres fent barrinades. **2**, eina dels boters.

barrinadura : forat que fa la barrina : «...per la *barrinadura* del cirer, so es, per lo forat de part a part...», XV, *Luliana*, 1895, 152.

barrinar : **1**, fer barrinades. **2**, rumiar, discórrer, penetrar.

barrinayre : pedraire pràctic en fer barrinades : «...habitades de dia per dotzenas de *barrinayres*, de picapedrers...», Pin i Soler, *Niobe*, 247; Id., *Jaume*, 239.

Barriol, llin. Barcelona.

barriola : ret, gandalla : «...ne de drap de seda, perles, *barrioles*, o collars d'or...», *Luliana*, 1888, 272: «una *barriola* de minyó de tela», Inv. 1480, impr. 1712.

Barris, llin. Barcelona, St. Quintí de Mediona.

barrisca : **1**, V. **barriscada 1**; fer una *barrisca* : comprar a ull sense pesar, comptar, &.; per ex., comprar la collita que ha de venir, el carbó que s'ha de fer, &. **2**, joc de nois; hi juguen amb bales, cassanelles o ballarugues.

barriscada : **1**, restes de fruites, llegums, hortalisses, &. que les marmanyeres vènen a més bon mercat. **2**, àpat de molts (prov. de Girona).

barriscar (Centelles, Seu d'Urgell, &.) : concertar i comprar ço que resta de fruita, hortalissa, &. a les marmanyeres que ho donen a més bon mercat per acabar la venda. Ex. : he *barriscat* aquests raves.

barrisch. V. **barriscada 1** : «altres nacions tayllen (la carn) a *barrisch*, axí com los ve per ventura», Eximenis, *L'Avenç*, 1893, 173.

barró : cada una de les barres de la barana del carro.

Barró, llin. Barcelona.

barrobiner (Mallorca) : el qui fa borrobins (barrenos).

barroer. V. **barruer**.

barromba (Olot, Plana de Bas, &.) : esquella grossa rodona.

barrombilla, dim. de **barromba**.

barroquejar : tirar a barroc.

Barrot, llin. Barcelona, XVIII; Brunyola, XVI

barrotada, joc de cartes.

barrotar : 1, tancar la porta posar-hi la barra, A. Mestres, *La garba*, 143. 2, se diu en certs jocs de cartes, com el solo.

barrubí : «...una senalla de ferramenta, ço és, dues axes, dues plomes, un forrollat, un *barrubí*, una scarpa...», Inv. Mallorca, XV, *Luliana*, 1890, 324; Inventario Atarazanas, 1467, entre mig de barrines grans, mitjanceres i petites, posa : «It. dos *barrubis*».

barruell (Segarra) : ascla de llenya.

Barruell, llin. Barcelona.

barruer : 1, poc mirat en les coses, qui fa la feina malament, atropelladament; — estrabul·lat; — groller [**barroer**]. 2, «Dins una caxa un *barruer* o bassinet o salada de ferre», Inv. Mallorca, 1434.

barruerí : natural de Barruera, prov. de Lleida.

barruf, barrufell (Mallorca) : visión, visionario. V. Amengual.

barrufet [**berrufet**], nom vulgar o popular del diable.

Barrufet, llin. Barcelona.

barruga V. **berruga**.

barrugo (Mallorca), paraula de despreci.

Barrull, llin. Barcelona, prov. de Lleida.

barrumbada (Mallorca) : pluja forta.

barrumballes : barahunda, XV.

barrumbero (Mallorca) : «un jove blanch y vermey, estufat y *barrumbero*», glosa.

barrumbes [**barrumbas**] : sonajas del aderezo de las caballerías.

barrumbori : tumulto, alboroto.

barrusca (Urgell) : rapa del raïm.

barrit (Borredà, &.) : qui menja molt, qui té bona barra.

Bars, llin. Barcelona.

barsa. V. **barça** : «el petit rey de la *barsa*» : Milà, III, 424.

Barsalona. V. **Barcelona**.

barsella. V. **barcella**.

Barsells, llin. Catalunya.

barsulada. V. **brassulada**.

bart : barda, armadura para cubrir el caballo.

barta. V. **burtra**.

Barta, llin. d'un gascó establert a Barcelona, XVI.

bartafeyla : «It. una coffa ab *bartafeyles* de falcá», Capmany, *Mem.*, II, 413.

Bartí, llin. Barcelona, Llagostera.

Bartina, llin. Barcelona.

Bartó, llin. Barcelona.

Bartoldar : «Ordonaren que no sia lícit a qualsevol baxador de taula secha *bartoldar* alguna natura de draps ... si donchs tal baxador no era examinat», Ms. dels Abaxadors, 12.

Bartolí, llin. Barcelona.

Bartomeu [**Bertomeu, Barthomeu, Bartolomeu, Bartholomeu**], f. **Bartomeua, Bartomeva** [**Bertomeua**, &.].

Bartomeu, llin. Barcelona.

bartra. V. **burtra**.

Bartra, llin. La Garriga, Barcelona.

bartranada (Plana de Vich) : bestialidad, desatino.

Bartravol?, llin. Barcelona.

Bartre?, llin. Barcelona.

Bartres, llin. Mataró.

Bartrés, llin. Dosrius.

Bartrina, llin. Barcelona, Berga.

Bartró, llin. prov. de Girona.

bartrol. V. **bertrol**.

Bartrolí, llin. Vich, Capellades, prov. de Girona.

Bartroló, llin. Barcelona.

Bartronil, llin. Barcelona.

Bartrons, llin. Catalunya.

Bartrot, llin. Barcelona.

Bartual?, llin. Barcelona.

Bartulí, llin. Barcelona.

Bartuló, llin. Barcelona.

Bartull, llin. Barcelona.

Bartumeus, llin. Barcelona, Premià.

Baruch (Nabraam —), nom de jueu Sta. Coloma, 1416.

baruell per **maruell**.

Barufa (Puig de —), *Rev. Gerona*, 1891, 225.

barumballes (Valencia) : encenalls.

Barunsell?, llin. Barcelona.

Barús, llin. Barcelona, XVIII.

Baruta, llin. Barcelona.

barutell : «axí com lo *barutell* no pot ratanir la farina prima mas tan solament lo sagón qui es gros...», Ms. de S. Pere Pascual, 132 v.º.

Barutell, llin. Barcelona, XV, XVI, XVIII; Solsona, XVII.

Barutell : lloc del Puig *Barutell* de la parroquia de la Vila de Perelada.

barxa : «...e tirant la via de la lotge devallaren en la arena e enbarcaren-se ab la barcha de la *barxa* ... qui aquí era e stave aparellada ... e essent a nau arboraren banderes e tiraren bombardes. E aprés hi aná mossén B. D. ... ab notari e testimonis dins una barca per a requerir-los. E vehent los damunt dits la barca qui anave devers ells, feren fer vela a la *barxa*...», Ardits, III, 232, 233; «una *barxa* de cccc botes ... e un navili de cc botes...», Id., III, 237, 238; «...foren juntes en la platje de la present ciutat en sus de xxxxv entre naus, *barxes*, urcas, tafureas, barcos y altres vexells...», Id., III, 409.

barzarar : «Un day ab son mánech per *barzarar*», Inv. d'un boter Vich, 1413.

barzer. V. **esbarzer**.

Bas (Plana den —; Pla de —).

Bas, llin. Barcelona; Mallorca, 1395.

basa : «la *basa* del tabernacle», Valencia, 1692, Doc. inéd. Madrid, LV, 34.

Basabrú?, llin. Barcelona.

Basach, llin. Figueres.

Basadas, llin. prov. de Girona.

Basaganya, llin. St. Joàn de les Abadesses.

basalart [**basalard**] : «It. un *basalard* ab lo manti de banya ab son foure sotil», Inv. Vich, 1422; «Una spasa o *basalard* sens correig ab gorniment e pom negre», Inv. Vich, 1437; «It. un *basalart* gornit d'argent, ço es guaspa, brocal e sivella», Inv. Palma, 1434.

Basangé?, llin. Barcelona.

Basany, llin. Barcelona.

basarda : feresa, esgarrifança, por que dóna una altura, timba, perill, &. [**besarda**? **vesarda**? Cp.: «vous avez telle *vezarde* e paour si horrificque», Rabelais, *Pantagruel*, IV, c. 67]. Rfr. : A qui no té escrúpols, res li fa *basarda*.

basaroca [**bosaroca**] : ocell nocturn de mal auguri.

basart : poruc.

Basart, llin. Barcelona, XVIII.

Basas, llin. Barcelona.

basca [**bascha**] : ansia, cuidado, inquietud : donar-se *basca*(XV),passar *basca*, haver *basca* (XV) de qualque cosa : «Axí stau ben confortats e no hajau *bascha* de res», Doc. Arch., XXII, 228; «sobirana *bascha* e dolor», Xalabín, h 3 v.º. Fr. : bella *basca* em fa (Mallorca): tot m'és u, m'és igual, no m'alça el ventrell; «car era en temps de segar ... e no y podíem retener la gent tan gran *basca* havíen d'anar...», Cron. Jacme, 418; «E d'aquí avant lo dit D. R. tot jorn movía gran *bascha* et anava sovén segons dehíen al dit monestir de prehicadors...», Doc. Arch., XXXVI, 302; «e anaren a la cambra de la Viuda e trobaren-la ab la *basca* de la mort», Tirant, IV, 213; «e digueren-li ... que la Viuda reposada tenía grans *basques* de cor e cridava grans crits que stava vehina a la mort», Id., IV, 214.

Basca, llin. Barcelona.

bascambra. V. **bescambra**.

bascansí (Igualada) : bergancí.

bascar [**baschar**, **basquar**] : afanarse; tenir ansia, estar frisós: «...dix don Nuno : Senyor per que estats aquí vos ne nos, que nient es ço que nos fem, que les pedres que nos los gitam dessús no'ls poden mal fer ... e sería bo que us en devalássets ... E Nos dixem-li a don Nuno : Fe que devets, no *basquets* ni us coytets, que...», Cron. Jacme, 150; «*bascava* per veure la Guelfa», Curial, 100; «E stant així, veu venir per aquell pla un home a cavall e conegué que venía dormint; lexá's de legir e no'l vogué despertar. Com lo rocí fou davant la font e veu l'aygua, acostá-s'i per voler beure, e perqué tenía la falça regna en l'arçó de la sella no podía, e tant *baschá* que fou forçat al gentilom que's despertás», Tirant, I, 90; Doc. Arch., XXXVI, 302; — tener bascas, luchar con ellas: «...Tirant *basquava* molt per les nafres qui's refredaven e la molta sanch que perdía. E com la bella Agnés veu així fortment congoxar a Tirant...», Tirant, I, 178.

Bascarons, vila de Catalunya, 1655.

Bascas, llin. Barcelona.

Bascó, llin. Barcelona.

bascola : «Una caxa en la qual havía *bascoles* et cartes de contractes», 1367, Jochs florals, 1885, 207.

bascoll. V. **bescoll**

bascompte. V. **bescompte**.

Bascompte, llin. Cardona.

Bascons, llin. Catalunya.

bascordelles. V. **bescordelles**.

bascós : ansioso, afanoso : «es tan *bascós* de trobar lo camí», Spill de ben viure, c. 35; — «Un cavall qui era fort *bascós* e maliciós que no's lexava ferrar», Santoral Vich, Vida St. Eloy.

Bascós, llin. Barcelona, Conca de Tremp, Fornalutx.

Bascurtells?, llin. Girona.

Basea, nom d'un carrer de Barcelona ⚹; a Torelló, entre dos turons, hi ha el camp de la *Basea*.

Baseda, llin. Pons, Barcelona.

Basedas, llin. Sans.

Basegoda, llin. Barcelona.

Baseis, llin. Mallorca.

baseja [**basetja**; Mallorca **passetja**] : fona, mandró. V. **basseja**.

baselís (XIII a XVIII) : basilisco: «es una serp que mata a tota cosa ab lo seu sguart...», Flor de Virtuts, c. 13; «sguart de *baselis*», XV.

Basell, llin. Catalunya.

Basella, població de la prov. de Lleida.

Basells, llin. Barcelona.

baser : despeñadero, corte escarpado de una montaña muy alta.

Baset, llin. Barcelona, XVIII; Valls.

Baseya, llin. Vilatorta, 1450.

Basigó, llin. Barcelona.

Basil, llin. Barcelona, Olot, Muntanyola.

basilea : «Si algún carnicer ha venut carn morta per si matexa, lo que diuen *basilea* que mort per malaltía...», Ordinari de Vich, 1568, 102, v.º.

basilisch, **basilisco**, ant. **baselís**: «... una bala de estranya grandesa ab la qual lo enemich batía la fortaleza ab una pessa orrenda nomenada *basilisco*», Fénix Catalá, 39.

baso? (Tortosa) : arna.

Basolsa, llin. Caldes.

Basons?, llin. Barcelona, Vallirana.

Basora, llin. Barcelona.

basquar. V. **bascar**.

basquejar [**basquetjar**] : pasar cuidado, tener ansiedad; procurarse con afán alguna cosa. Ex. : no *basquegi*, que no li faltarà el que ha demanat (Plana de Vich, Muntanya, &.); *basquejar-se* la vida (Mallorca); per fer un duro s'ha de *basquejar* quatre pessetes

i mitja (Mallorca, &.). Cp. **bascar, basca.**

Basqués, llin. Barcelona.

Basquet, llin. Mallorca, 1395; Barcelona.

basquinyes (Tortosa) : faldilles negres.

bassa : **1**, lloc on se replega l'aigua de les pluges i on el bestiar pot entrar a peu pla per beure (tinga o no tres parets per a contenir l'aigua); *bassa* del molí: remanso del molino; — estar com una *bassa* d'oli : estar tranquil, encalmat; — *bassa* de dolor : «...qui d'alt loch de les honors molt insignes fa caure en *bassa de dolor*», Tirant, IV, 75. **2**, comuna, lloc comú, necessaria, segreta, privada: «escurar *bassas*», Mallorca, 1796, Mostasaf, 6.

Bassa, llin. noble Barcelona; Vendrell, 1741.

bassada : els rajolers fan una *bassada* d'obra quan empleen en rajoles, teules, &, tot el fang que tenen pastat a la bassa (St. Joàn Despí); fer *bassada* : omplir la bassa en els molins d'aigua i en les fàbriques.

Bassadoria (Prat de la —) en el terme de Solsona.

Bassaganyes, llin. Llers.

Bassagoda : puig en la prov. de Girona.

Bassagoda, llin.

bassal : bassa petita.

Bassal, llin. Barcelona.

bassalot (Montmajor, &.) : clot, conca que s'omple d'aigua quan plou pels carrers o camins.

bassana. V. **vessana.**

Bassart, llin. Barcelona, 1837.

Bassas, llin. Barcelona, 1841.

bassat, -da : «Menyspreé'l com ayga *bassada* e pudenta», xv.

Bassaye, llin. Riudeperes, 1439.

Basseda, llin. Barcelona.

Bassedas, llin. Falset, Cambrils.

Bassegoda, llin. Barcelona.

basseja, ant. : baseja : «It. tres *basseges* de trabuch», Inventario Atarazanas, 1467; «E David com lo viu venir pres una pedra e posá-la en la *bassege* e tramés-la al gigant...», Génesi Amer, 107.

basser : en les rajoleríes el qui pasta el fang per a fer els maons i el qui el treu de la bassa.

Basser, llin. Mallorca, 1524.

Basset, llin. Barcelona, 1370, xviii; Mallorca, xv, xvi.

basseta : **1**, cadireta de cagar les criatures. **2**, pl., núvols petits blanquinosos i rodons que la gent creu que indiquen pluja.

Bassetí, llin. Barcelona.

Bassets, llin. Llagostera.

bassi : conc per als porcs.

Bassi, llin. Barcelona.

bassí. V. **bací.**

bassia : **1**, la pastera amb què pasten el guix, &. els mestres de cases (Vinaroç, &.). **2**, receptacle també de fusta però molt distint, amb què es dóna menjar a les gallines (Id.). **3**, conca de fusta per a rentar els plats (St. Llorenç de Morunys, La Coma, &.).

Bassià?, llin. Barcelona, xviii.

Bassibés (Puig de —), en els Pireneus catalans.

bassich (Puigpunyent Mallorca): el punt on se posen els espartins plens d'oliva mòlta davall la biga per premsar-se en les tafones.

bassilís per **basilisch, baselís,** A. Bof., *Orfaneta*, 212.

Bassilissia, nom de monja, Barcelona, 1669.

bassina. V. **bacina.**

bassinet. V. **barruer 2.**

bassiol (Vinaroç) : ferrada cilíndrica de fusta que serveix per a escurar els plats a l'aiguera; té el mateix nom la que serveix per a donar menjar al porc caser.

bassiot (Mallorca, Mataró, &.): charco.

bassis. V. **bassich.**

bassis : «es el *bassis* y fonament de la perfecció christiana», Palma,

1736, Censura, &. de la Doctrina pueril de R. Llull.

bassiva, bassiver. V. **vassiva, vassiver.**

bassó. V. **bessó.**

Bassoet, llin. Barcelona, XVIII.

Bassol, llin. Barcelona.

Bassolí, llin. Barcelona.

Bassols, llin. Barcelona.

bassoner. V. **bessoner.**

Bassonet (Son —), possessió a Mallorca.

bassots (Vilatorta), planta silvestre que recullen per donar-la als conills.

bassurós : «En una cambra subirana envers lo porxo trobam : It. entre dues muntanyes de forment *bassurós*...», Inv. Vich, 1422.

bast : albarda : «Un *bast* de ase», Inv. Torre den Barra, 1430; «Un *bast* ab sa singla e rebasta», Vich, 1491. Fr. : llevar-se el *bast* a cosses (Mallorca) : sacudir-se el yugo; **sortir bast sonant** (Mallorca XVII, XVIII) : salir a caballo?; — «Un ast ab son *bast*», Inv. Lluch, XV, *Luliana*, 1890, 228.

bast, adj. : proveit, abastat : «estaven richs e *basts* per moltes cavalcades que feyen tots jorns sobre los francesos», Muntaner, 270; la plassa *basta* de pa (Mallorca).

basta. Ex. : collir una *basta* de la mitja; — les lleis sumptuaries de Mallorca de 1486 prohibeixen les gonelles o brials ab mervets o *bastes*; — «vánoves de *bastes*», Inv. Cruilles, 1390; — embasta; — **a les bastes** : por encima : «ço que yo ara *a les bastes* explich», Peccador remut, 25.

basta : «*basta* per ço qui es assats», Dic. J. March.

bastaix [**bastax**], pl. **bastaxos** [**bastaixos**], **bastays** [**bastaixs**]: faquín, mozo de cordel, ✕ : «...e que sien vils persones axí com son *bastays* e bevedors enbriachs en tavernes», Cost. de Tortosa, 84 v.º.

bastament : «E pregam-los molt caramentque'ns faessen de pa e de bestiar en guisa que'n pogués-sem haver *bastament* en la ost», Cron. Jacme, 420; «E els dits bayns deuen tenir tants de cubs que los vinents que no facen portar lurs conques o no les han, ajen *bastament* d'aquels cubs a lur baynar... e *bastament* d'aygua calda e freda que complidament n'ajen *bastament* a lur volentat...», Cost. de Tortosa, 90; **a bastament** : bastantemente, suficientemente.

bastanague (Menorca) per **pastanaga.**

bastança (a—) : suficientemente. Cp. **a bastament.**

Bastaner, llin.

bastant m. y f. : «No té lo mon coses a mi *bastants*», A. March, 53.

bastantement, XVIII.

bastantíssim.

bastantment : suficientemente : «perqué es *bastantment* provat...», Tirant, II, 333; «De la instrucció de les vérgens, *bastantment* han parlat los sants pares», Collacions, 214.

bastar : **1**, alcanzar, llegar; bastar : «A vostre parer quanta gent poden ésser de peu e de cavall? Senyor yo pens, dix lo Rey, que los de peu no *bastan* a xlv milia, e los de cavall serán x milia e no y *basten* encara; ells son pochs, mas...», Tirant, II, 197; «...se pres lo foch en la nau ab tan gran furia que res en lo mon no *bastara* apaguar-lo», Id., I, 324; «no't *basten* munts ne valls» (dit a un cavall), Buch Carpentras. **2**, proveer : «...e deya que nos *bastaría* de geyns e'ns *bastaría* de conduyt», Cron. Jacme, 473. Cp. : «Gran desig havets haut de fer vostro dan, mes yo'm pens que Deus vos en *bastará*», Curial, 160.

Bastar, llin. Sans.

Bastard, llin. Barcelona.

Bastardas, llin. Barcelona.

Bastardes, nom d'una carrer de Manresa.

bastart, -da : bastardo : «*bastart* ço es bort», Dones, 35; «retencions de lanes e altres mercaderíes fetes en la vila de Mora per lo *bastart* de Cardona...», Doc. Arch., XXII, 46.

Bastart, llin. Barcelona; Mallorca, XVI.

bastat : «Una vánova de *bastat*», Junqueres, 1497. Cp. **basta**.

bastat, -da : abastecido : «...no vim anch neguna saó ost tan be *bastada* com aquela», Cron. Jacme, 309.

Bastat, llin. Barcelona, 1416, XVIII.

bastax. V. **bastaix**.

bastaxam : multitut de bastaixos.

bastaxejar (Mallorca) : dur a tot estrop. Ex. : aquesta manta la he *bastaxejada* molts anys i encara no està foradada.

Bastay, llin. Barcelona.

Basté, llin. Barcelona.

baster : ofici de fer basts (distint del *sellater*).

Baster, llin. Barcelona.

bastera : *Na Bastera* és el nom de la clavaguera-mestra de la ciutat de Palma. Cp. : «eixa cova s'embrancava antigament ab la *Bastera* de Vilafranca...», J. Verdaguer, *Canigó*, c. 6, nota 1.

bastet : **1**, (St. Llorenç dels Piteus) gansola o tros de sola que posen damunt els esclops quan no fa ventalla; el *bastet* és més estret que la gansola. **2**, bast que posen a les besties per llaurar en la plana de Vich.

basteta : bastilla.

bastida : **1**, andamio. **2**, bastida. Cp. : «s'eren levats de Billena, car los de dins havíen feyta una exida ... E puys lo comanador d'Alcaniç ab los frares e ab almugávers faeren una *bastida* ... e ells están així aenant vengren los de Billena e dixeren-nos que si Nos los ho manávem que retríen Billena al comanador...», Cron. Jacme, 345, 346. **3**, construcció de pedra, palau, castell, &.

Bastida (La —), prov. de Lleida.

Bastida, llin. Barcelona, XVI, XVII.

bastigi (Sarrià), veu de fustería. Ex. : fer un *bastigi* de mig pam de llum.

bastiment : **1**, edificación, construcción : «Salomó ... aprés lo *bastiment* del Temple...», Flavi Joseph t 3 v.º. **2**, edifici (XIV, XV). **3**, marco, bastidor : «Per fer un *bastiment* de duella ab vidriera corredissa...»; «Un puntal de *bastiment* de tenda en dos trossos», Inventario Atarazanas, 1467; prestatge. **4**, nave de alto porte, barco de guerra (Mallorca). **5**, «...la ciutat tenía tan gran falla de *bastiments* e de viandes...», Boades, 365. Cp. **bastir 2**.

bastimentada : gran bastida (que per reconstruir les últimes voltes de la seu s'ha aixecat, Mallorca) : el cap m'anava entorn al pujar per aquella *bastimentada*.

bastimenter : abastecedor : «*bastimenter* de la armada», Boades, 327.

bastina : peix de *bastina* o peix **bastinal** : peix sense escata com mussoles, gats, raps, clavellades, &.; «Les reyades, casons, escats, clavells y tot género de peix de *bastina* se vena a tres dobles...», *Luliana*, 1893, 180.

bastió [bestió] : tros sortit de les les murades : «...algunes voltes li havían dit que lo baluart o *bestió* de la plassa del vi...», Ardits, V, 283; Doc. Arch., XXII, 10.

bastir [bestir] : **1**, edificar, construir : «Quan algú fa o *basteyx* cases...», Cost. de Tortosa, 31, 30 v.º; «...foren tots al nostre palau antich lo qual lo Comte de Barcelona feu *bastir*», Cron. Jacme, 79; Lib. de Contemplació, c. 104; — terme dels boters : «Hi ha les dogues, els cérquols, e els fons,

falta encara *bastir* la bota», 1430; — «...sobre un gran lit lo qual fou *bastit* en mig de la dita sala», 1466; — fundar, instituir : «instituissen e *bastissen* e ordonassen una confraría», Doc. Arch., XL, 160; Id., 272. **2**, proveer, pertrechar : «E aquests no vagen la per combatre sinó per *bastir* los castells e'lls lochs que han mester a *bastir* e que sien en aquell *bastiment* tro vinga lo passatge», Cron. Jacme, 511. Cp.: «...la sua taula grassa la qual no'ls ha guanyada, pare ni mare ni lurs treballs, mas ha-la *bestida* la sanch preciosa de Jesuchrist», Angels, 129. **3**, originar : «Per aquesta via fonch *bastit* tant de mal en l'estol, de Felip de Valoys...», 12.ª del Crestiá, c. 215.

Bastit, llin. Barcelona.

bastó : bastón; vara : «*bastó* de lladoner llarch y prim lo qual té lligat a un cap una veta de cuyro clavetejada de claus daurats y és lo signe distintiu del mercader de bestiar boví, oví y cavallar», Bosch de la Trinxería, *Records*, 49; «*Bastó* : Baculus...», J. Esteve; «*bastó* d'or sobre lo qual se recolza», Peccador remut, 27; fig. : «*bastó* de la sua vellea e única consolació», Vida St. Honorat, xv; «cuydava, fill, que aprés la mort mia fosses mon *bastó* e mon sostenidor e governador de mon regne», Flos Sanct., 1494, 322;—«...e les barques que no tenían arbre alçaven hun larch *bastó* o hun rem e ligaven-lo fort e al cap del *bastó* posaven un lum dins hun faró», Tirant, II, 305; — sinònim de tros de branca prima : «E va'ls senyar dues veguades a cascú e pres dos troços de bastons e feu-ne creus e posá-les sobre los cossos», Tirant, I, 176; — bastón insignia : «Aquesta jornada entraren en possessió e juraren los honorables ço es en M. D. S. batle de Barchinona e en F. C. sotsveguer de la dita ciutat e prengueren los *bastons* e faheren la serimonia acustumada», Ardits, I, 488; Id., II, 505; Id., III, 205; Tirant, I, 317; III, 275; — «los victoriosos *bastons* grochs e vermells qui son armes dels catalans...», Doc. Arch., XXII, 14 i 15; J. Roig, 65; — pl. bastos, un dels quatre colls de les cartes de jugar.

Bastons, llin. Barcelona; Ridaura, 1655; Girona.

bastonada : garrotazo, Buch Carpentras, vers 73; **bastonada de cego.**

bastonaga (Tortosa) per **pastanaga.**

bastonejar (XIV, &.) : apalear. Cp. **abastonejar.**

bastoner : empleat de la casa de la ciutat : «En aquest dia de ordinació dels honorables consellers pagá lo paloller ab cauthela del scrivá del racional an Hierónym Avinyó *bastoner* ... per les despeses de ell y un altre que havíen acompanyat a l'honorable mossén J. L. conseller a la vila de Sitges per comprar part del forment...», Ardits, IV, 40; Id., III, 343; — cadaún dels que formen la comparsa titulada *ball de bastons*.

bastorat : «...en conservar aquella vila yo era be del vostre parer, mas a la práctiqua m'i son exits tants contraris axí de no poder yo aturar ab tota la gent per falta de vitualles, com a no trobar cc ni ccc hómens que hi volguessen romandre sens mi et açó per la pocha fiança que se ha en la major part de les gents de la dita vila, com encara perqué tinch les gents *bastorades* e son quaix tots hómens de confraríes e de parroquies qui per quant stán a lur sou mateix son algún tant fets a lur guisa que no'ls pot hom axí fácilment conduhir en separar-se de la bandera», Doc. Arch., XXII, 171.

bastos, un dels quatre colls de les cartes de jugar, ant. *bastons*.

bastrach. V. **bestrach.**

bastraure, bastret, &. V. **bestraure, bestret**, &.

Bastrons?, llin. Catalunya.

Bastú, llin. Barcelona.

Basturç, llin. 1583.

Basturs, llin. Barcelona, 1558.

Bastús, llin. Barcelona, Tremp.

basuch, peix, Tarifa, Mallorca, XVIII.

Basull, llin. Barcelona.

basunyar. V. **besunyar**.

bat : hi ha l'expressió *obrir una porta* de **bat a bat** [**de bat en bat**]. Sin.: *de pal a pal, de pinta en ampla*.

Bat, llin. Barcelona.

batader : baterell : «...a la vora del foch o al *batader* del sol de la hivernada», *La poesia pop. búlgara*, 62.

batador. V. **batedor**.

batadores. V. **flagell**.

batafalua. V. **matafaluga**.

Bataló, llin. Cornellà, XVI.

batall [**batay**] : badajo; **batall de forca** : home de mala vida, que va per mal camí.

batalla [**batayla, bataylla, batailla**] : «n'hi ha de quatre species: personal, mural, campal e naval», 12.n del Crestiá, c. 228; — «ara vull-vos molt preguar ... de ésser jutge de nostra *batalla* del senyor de les Viles ermes e de mi...», Tirant, I, 164; Id., I, 182; Id., II, 214; «la *batalla* passará fins a ultrança», Curial, 99; «En la ciutat de Tortosa ne el terme no son *batayles* ne deuen ésser arramides...», Cost. de Tortosa, 2 v.º; — «e diu que't pregua li vulles trametre a dir lo dia de la *batailla* quina sobrevesta portarás per ço que en la pressa de la gent te puga conéixer e pugua venir combatre's ab tu», Tirant, II, 214; «...e foragitats e vençuts los enemichs, cessá la *batalla*», J. Esteve, m 2; — guerra : «fer *batalla* a propia messió», XV : hacer la guerra a sus costas; — batalla : cada un dels trossos en què es dividía l'exèrcit: «Com totes les *batalles* foren en ordre...», Tirant, II, 243; «...mesclaren-se totes les *batalles*», Id., IV, 27; **batalla arrengada** : en orden de batalla; **batalles fetes**: «nostra gent tirá *batalles fetes*, la via de Muncada», 1485, Chia, III, 312; **parar batalla** : «anaren tots axí de peu com de cavall a Alguayre e aquí *pararen bataylla*», Doc. Arch., XXXV, 119.

Batalla, llin. Montalegre, 1794; Barcelona.

batallada : «E feta la dita crida, toch la dita campana a *batallades* clares fins sia aplegat lo dit consell», Jochs florals, 1895, 202.

batallant : que batalla, batallador : «Jesús ... es ajuda als *batallants*», Psalms Amer, 7; «tots quants, som *batallans* en un cors», Collacions, 160 v.º; Angels U., 29.

batallar (XV, &.) : pelear, luchar.

Batallé, llin. Barcelona.

bataller [**batayler**] (XIII) : batallador, combatiente, luchador, guerrero : «...lo bon *bataller* no es conegut sinó en lo camp contra sos enemichs», Collacions, 224; «E venía Golias cascún matí e stava devant les osts de Israel e demanava *batallers*», Génesi Amer, 105; «los *batallers* mils encavalcats», Tomich, 9; Cost. de Tortosa, 66; Angels U., 101 v.º.

Bataller, llin. Barcelona, Tordera, Palma.

batallero (XIV, XV) : pendenciero: «...e lo *batallero* scaltrit malendrí tafur e alcavot...», Doc. Arch., XIII, 355.

batallola : «It. xiiij *batalloles*...», Inventario Atarazanas, 1467.

Batallona, la dòna den **Batalló**, llin. Cornellà, 1588.

bataner : el qui cura dels batans en les fàbriques de filats.

batarell [**baterell**] : on bat el vent, l'aigua, el sol, &. : està, treballa, &. al *baterell* del sol, de l'aire, &.; corrent d'aire.

batarol, batarola. V. **baterol, baterola.**

Bataya, llin. Verdú, 1429.

batayla, &. V. **batalla,** &.

bataylarós (XIV, XV) : batallador, amic de guerrejar.

batayonada : disparate, tontería, Llorens mal casadís, 1.ª escena.

batcoll (Mallorca) : bescoll : «Preseme per lo *batcoll*», Francesch Alegre, 75; «e doná-li de gran poder sus lo *batcoll*», Francesch de la Via, d 1; Francesch Alegre, 41 v.º Cp. **betcoll.**

baté (Mallorca) : on bat el sol. Ex. : tot el camí és un *baté* de sol. Cp. : hem pres un *baté* de sol.

batcà, -ana, natural de Batea, prov. de Tarragona.

batech : latido [Valencia : **esbatech**].

batedor [batador] : **1,** el qui bat la segada; el qui bat o fa caure les nous, olives, ametlles, &. (Ulldecona); el qui bat la llana : «Item que tot *batedor* d'aquí avant haja be a batra e mesclar les lanes que batrá...», Doc. Arch., XL, 297. **2,** picador o pala per a rentar la roba (Rosselló); — «Un peix appellat balena ... ab molt gran *batador* ample al cap de la coha», Ardits, II, 289. **3,** local on els basters baten la borra per als basts.

batega (Bagur) : brega, batussa (de gossos, &.).

bategada : batec.

bategar : **1,** donar batecs el cor. **2,** lluitar (amb la mort, &.).

bategot [batagot] (Mallorca) : fer es *bategot* : fer el darrer badall, el darrer alè, morir; estar allargat en desmai; marejar-se fort a la mar.

bateig [batetx] : bautizo : «Tingueren junta los senyós consellés quines festes farien pera dit *batetx*», Miquel Parets, II, 15; **nom de bateig** (XIV, XV) : nom de fonts.

batejador (XV), se deia de Sant Joàn baptista.

batejadora (Ager, &.) : la pila del bautismo.

batejar : bautizar : «Complit lo divinal ofici Tirant feu *batejar* primer lo capità de la ciutat e fou padrí seu ... Aprés fou *batejada* la muller ... Aprés *batejaren...*», Tirant, IV, 323; «E per ço yo no crech que lo meu cors jamés es stat *batejat* en aygua de benedicció sinó de dolor», Id., IV, 376; — «Memorials de aquells qui moren e's *bategen* ... de glánola III; d'altre mal II; *batajars* III...», Ardits, II, 262, &.

Batelles, llin. Tarragona.

batents [batens] : penjants?, penjois? : «...e los papallons eren de brocat vert, ... tots brodats d'orfebrería ab molts *batens* que penjaven e com gens de vent feya tots se manejaven», Tirant, I, 192; «sobre los seus daurats cabells una manyosa tota plena de *batens* d'or e smaltats, que paría la sua cara que fos de una deessa», Id., IV, 297; «al cap portava sobre sos daurats cabells un chapelet fulletat de molts *batens* que lançava molt gran resplandor», Id., II, 285.

Bater, llin. Barcelona.

baterell. V. **batarell.**

baterol, baterola [batarol, batarola] : fal·lera, manía, desig insistent : «els ha pegat la *batarola...*», J. Collell, Certamen catalanista 1.r, 149.

Batet, poblet a tres quilòmetres d'Olot; — caseriu que hi ha sortint de Ribes.

Batet, llin. Catalunya.

bateu (XV) : batel, esquife : «Ez ech vers nos venir en un *bateu...*», Dant, Infern, 18; «Item. un *bateu* castellá a la dreçana», Inventario Atarazanas, 1467.

bateyar (XIV, &.). V. **batejar.**

batiadora per **batejadora,** pila bautismal.

batialles : almoines i presents que els pares solen fer en els bateigs dels rics. Cp. el Rfr. : Ballades per Carnestoltes, *batialles* per Totsants.

batiar (Mallorca, Vall de Boí, &.) : batejar.

batibull [bat y bull] : batiburrillo : «Ab aquest *batibull* de la questió de Egipte en què la diplomacia europea s'hi troba bastant embolicada...», *Veu de Montserrat*, 1882, 249; «...la gent que ab bona fe ... se barrejan en lo *bat y bull* lo dia de l'escrutini general...», Id., 1893, 66.

batibullfarines (Oristà, &.) : desordre, renou.

baticor (XV, &.) : palpitació forta, batecs del cor : «Quan ell del llop s'adona, li entra gran *baticor*», J. Verdaguer, *Egipte*, 57.

baticul, part de l'art de pescar.

batifuller : batidor de oro, batihoja; — alquimista.

bàtil (Borredà, &.) : pal, manuell, buscall, &. per a moure entre diferents persones un tronc tallat d'arbre, una pedra, &.

batilanes : «*Batilanes* : Lanii», J. Esteve.

batimans : picaments de mans: «...los noms a qui la meua Carthago hauría valgut *batimans*, elogis entussiastas», Pin i Soler, *Jaume*, 320.

batiment (de **batre**) : assot : «per escarniments, per *batiments*, per claus e per lança...», Oració St. Agostí, 1486; «lágremes, vituperis, treballs, suor, colps, naffres, *batiments*, creu, scarns, claus...», Angels U., 33; «Aprés grans *batiments* e orribles scarns e turments ... al mig de dos ladres...», Id., 41 v.º; «E lo que'm fallía a la veu, aumentava en plant e *batiments* mesclant-ho tot ensemps ab les mies lágrimes», Tirant, III, 348; — acuñación : «lo *batiment* dels croats e altre moneda d'argent...», Ardits, I, 445; «...e que la moneda que procehiría del dit *batiment*, així com se batrá sia posada en la dita taula per reintegració de la dita bestreta», Id., II, 160; «moneda de nou *batiment*»: moneda de nuevo cuño, Valencia, XVI, XVII.

batiport (de la carbonera, de la cisterna, de la necessaria, &.) : porta horitzontal en el trespol per a baixar, trapa.

batisser (Empordà, &.): peguisser.

batista : «Camisa de tela *batista*», Inv. Palma, 1652.

Batista, nom d'home (XVI, &.).

batistiri (Andorra) : bateig.

Batius, llin. Barcelona.

batlandines (**fer** —) (Mallorca): mostrar-se cap lleuger, fer tonteríes, &. Cp. **betlandina**.

batle. V. **batlle**.

Batle, llin. Morella, 1473; renom Palma.

batlía. V. **batllía**.

Batllaura, llin. Barcelona, Olvàn.

batlle [**batle**, **bal·le**] : autoritat municipal i judicial establerta en els pobles («sa autoritat se derivava de las veguerías davall de la qual estava», E. Toda); alcalde (ant. i ara a Mallorca, &.) : «...requests aquells o aquell qui no volrán pagar, puixen aquells o aquell fer forçar per la cort del vaguer o *batle* de Barchinona per manera que tot hom pach», Doc. Arch., XL, 325; «Haja e sia tengut de jurar ans que partescha ab lo dit vaxell als sants Evangelis de Deu en poder del *batle* de Barcelona...», Capmany, *Mem.*, II, 419; «...la jornada present se havía elegir *balle* de Barchinona, perqué era necessari elegissen persona notable e bona sufficient a regir lo dit offici en que va molt», Ardits, II, 282; «...lo magnífich mossén Joán de Prats *balle* de Barcelona...», Id., V, 478; «Item com la present ciutat de Barcelona ... haja acostumat tenir bossa de insaculació pera fer extracció de terna de *Balle*...», Id., V, 529; «Veguer e *batle* se poden escusar de tudoría o de curació si's volen», Cost. de Tortosa, 59, v.º; — **b. de bastó real**:

«...y cada'l dia se feya guarda ab *balle de bastó real*», Vich, 1589, *Veu de Montserrat*, 1882, 312; **b. de les aygues** : «...mossén Maymó loctinent de balle general ab lo *balle de las ayguas...*», Ardits, IV, 193; **b. dels cops**, Ardits, IV, 293; **b. dels lacayos bastos** : destino de palacio en Barcelona, 1472; **b. de sach** : cobrador d'impostos : «It. los graners ahont se recull lo delme ... de que es *batlle de sach* lo hereu de casa Comalada...», Inv. Cervera, 1789; **b. general de Catalunya** : «procurador y tresorer de las rendas reals, eran oficials de la casa del rey y en son nom expedían provisions, manaments y edictes...», E. Toda : «Item, com los *Batles generals de Cathalunya* e Lochtinents e lo Regent la dita batlía hajen attemptades...», 1453, Capmany, *Mem.*, IV, 242; **b. quartoner** (Evissa, XVII) : «Oficial destinat a perseguir criminals y registrar casas», E. Toda; — Cp. : «Item al *batle major dels christians et dels jueus* per salari ... Item al *batle de la moreria* per son salari...», Doc. Arch., XXXIX, 163; — passar de *batlle* a *batlle* (els oficis, &.; els bords dins una panera fins que arriben als Expòsits de Barcelona); — **posar batlle** (en una casa) : mandar en jefe, influir (en una casa).

Batlle, llin. Barcelona.

Batlleix, veïnat que hi ha prop de Mataró.

Batllerà, llin. Barcelona.

Batlleri, llin. Barcelona.

Batlles, llin. Manresa, Llerona.

Batllevell, llin. Barcelona, Sabadell.

batllía [batlía, bal·lía] : **1**, dignitat de batlle; tribunal del batlle; casa del batlle i ant. algunes vegades la casa de la vila; municipalitat: «...e intrá en possessió a la *Ballía* de la present ciutat de Barchinona lo honorable...», Ardits, II, 446; «...vullau provehir per capitans tant de aquesta *ballía* (Palamós) com de Calonge...», Doc. Arch., XXII, 55; «les parroquies e lochs de la *batlía* de Figueras», Coroleu, *Documents*, 99. Cp. : Montornés i Vallromana és una mateixa *batllía*. **2**, poder, dominio [baylía] : «está sota la *batlía*», XVI; «Cells qui's purgan sots la tua *baylía*», Dant, Purgatori, 205; «Mas finamor qui te jus sa *baylía* les gents del mon...», J. B. Masdovelles, 51 v.º.

batlliu [batliu] : districte governat per un batlle : «Batles de les viles ... cada hu en son *batliu...*», J. R., *Hist. Sóller*, I, 554; «la décima de olives que té per rahó de *batlliu...*», Figueres, 1644.

Batlló, llin. Barcelona.

batllofa (St. Feliu de Guíxols) per **butllofa**.

Batllori, llin. Barcelona., Vilassar, Girona.

Batlloria, llin. Arenys de Mar.

Batlloria (La —), parroquia de l'arxiprestat de Sant Celoni.

Batllosera?, llin. Aiguaviva.

bato (pegar un —) (Mallorca): dar una caiguda; se diu generalment dels infants que comencen a caminar.

Bató, nom d'una de les puntes de la costa prop de Bagur.

batollar [batoyar] : **1**, batre amb les batolles. **2**, batre les garrofes de l'arbre a cops de canya (Valencia). Rfr. : Per Sant Bartomeu *batollar* arreu.

batolles [batoyes] : eina de batre composta de dos bastons (maneta o manti i vergaró o flagell) lligats per una corretja; — cadenetes o corretges amb una bala de ferro, &. a cada extrem.

Batorta, llin. Catalunya, XVII.

batre : azotar : «ixqué per lo portal de la ciutat un catiu cristiá de albanesa nació plorant e fent grans lamentacions, per ço com son senyor lo havía cruelment *batut* ab vergues e feya'l anar a cavar en un ort...»,

Tirant, III, 326; «los qui *baten*, naffren e aucíen clergues», XIV, XV; *batre* l'esquena; — *batre* el tambor; — *batre* la llana (al refer els matalassos), *batre* els matalassos; — *batre* les garrofes, olives, nous, ametlles, &. : fer caure el fruit dels garrofers, &.; — *batre* (a l'era): trillar; — *batre* moneda : acuñar: «...com en Barchinona se tropia assats copia d'or per *batre*, semblaría ésser benefici a la dita ciutat o públich de aquella comprar lo dit or e *batre'l* a la Seca...», Ardits, II, 159; «...que's pogués *batre* e sia *batuda* e cudida moneda de or fi ... en les seques de Barcelona e Perpenyá ... E mes que en les dites seques se pogués *batre* e sien *batuts* reals d'argent...», Id., III, 107; «...gran quantitat d'or qui aprés se *bat* en la seca del dit regne», Quadrado, *Privilegios*, &., 131, — *batre* el cor; — *batre* les palmes: palmotear, aplaudir con las manos; *batre* les ales (els ocells); fig. *batre* ses ales (Mallorca) : rendirse, morir; per un *batre* d'ull (XVI) : en un abrir y cerrar de ojos; — debatre (ous, clares d'ou, vermells d'ou, &.); — combatre : «aportaven dues pesses d'artillería per *batre* la vila», Miquel Parets, I, 61; — **pesses de batre** : xarxes triples, tres malls; — **fer batre** (Mallorca) : fer córrer.

Batriu, llin. Barcelona.

batúa!, batúa d'ell!, batúa el món dolent, batúa el món y la bolla! batúa listo!, batúa nada! batúa nada del món!, &., interjeccions, flastomíes usuals del poble català.

batuda : operació de batre (trillar); — V. **peix de batuda**.

batussa [**batuça**] : lluita de xicots a cops de pedra; batida; felpa (Mallorca); pl., pedrades, baralles, i fig. disputes, qüestions, &.

batut : 1, cop fort que pega algú caient (Mallorca); — batec fort; — **batut d'aygua** (Baget, &.): xàfec. 2, «vestit son perpont e sa espasa cinta e j. *batut* (en l'ed. de Valencia, 1557, diu *bauyt*!) de males de ferre el cap», Cron. Jacme, 42. Cp. : «e j. balester tirá'ns, e depart lo capel de sol, e'l *batut* doná'ns en lo cap ab lo cayrel prop del front», Id., 306.

batut, adj. : trillado : «lo camí més *batut*», Salms Marcé, 153.

batxiller : 1, bachiller [**batxeller, batxeler**] : «...yo Bernat Boades prevere, deservint la sgleya parroquial de nostra Dona sancta María de la vila de Blanes, *batxeller* en arts...», Boades, pròleg. 2, curiós impertinent, indiscret, &.

batxillejar : entrometerse.

batxillería, der. de **batxiller** 2.

batzà [**betzà**] (Mallorca) en les expressions *poll batzà, gall batzà*.

batzacada : «Lo nostre general ha donat tan grans *batzacades* als gavatxos y n'ha fet perdre tants a Catalunya...», Manresa, 1812, Converses sobre la defensa de Catalunya, 25. Cp. **batzegada**.

batzara : «Una *batzara* redona ab una cadena de or», Doc. Arch., XXVI, 202.

batzarrut (Mallorca) : bestia, necio, tonto.

batzegada : cop, sacudida. Cp.: el riu ens ha pegat *batzegada* i se'ns en ha portat un bon tros de terra.

batzegar. Ex. : lo cavall *batzegava* impacient; «...*batzegant* fortament lo etern arbre de la ciencia...», Dr. Torras, *Tradició*, 193.

batzer, batzerar (Mallorca) : esbarzer, esbarzerar.

batzola : matraca.

batzoler (Ulldecona) : ample, folgat. Ex. : l'arròs per fer-se bé ha de venir *batzoler* dins la cassola; porta la cotilla *batzolera*, &.

Bau, llin. Barcelona.

bauba, baubar-se, baubús. V. **balba**, &.

Baucells, llin. Barcelona, Doc. Arch., XXVII, 198.

bauch : «It. ij *bauchs* de raspar Reons», Inventario Atarazanas, 1467.

Bauci, llin. Girona.

Baucis, llin. Barcelona.

Baudils, llin. Castelló d'Empuries, 1652.

Baudina, llin. Barcelona.

baudor : bulla, alegría : «Gran e molt alegra fonch la festa que l'Emperador feu aquell dia en tant que tot hom stava maravellat que si tots los Reys del mon hi fossen no poguera fer-ne mostrar major *baudor*», Curial, 57.

Bauger, prov. de Barcelona.

baujà per **bajà**?, Vidal, *Novelística*, 237.

baujanada per **bajanada** : «...què és tot ell sinó un sens fi de *baujanades* sens cap, ni peus, ni sentenê?», G. Vidal i Valenciano, *Veu de Montserrat*, 1880, 286.

baul [**bahul, bagul**] : **1**, baúl: «Un *baul* gran cubert de vaqueta de moscovia forrat de tela ab tatxas grogas ab dos punys dorats...», Inv. Cervera, 1789. **2**, ataúd.

baulada (Mallorca) : anellada, cop de picaporta.

baulada : ço que conté un bagul.

baulayre : el qui fa caixes de mort.

Baulenes, llin.

Baulida, llin. prov. de Girona.

Bauliri, llin. Barcelona.

Bauló, llin. Vich, 1429; Mallorca.

bauma, baumat. V. **balma, balmat**.

baumós (per **balmós**) : cavernoso (aplicat a la tos).

Baunín, llin. Girona.

baup. V. **balb**; — badoc (Agramunt).

Bauquet, llin. Barcelona.

Baurell, llin. Vilafranca del Panadès.

Baures, llin. Olot.

Bauris?, llin. St. Cugat del Vallès.

Baus, llin. Girona.

Bausach, llin. Valencia.

bausador [**baussador**] : traïdor: «...null hom no contrast en neguna manera a son senyor, axí com li deu dar postat e fer dret, car dementre que li contradirá, son *bausador* será...», Const., 3.ª ed., 321; «a cavall, honrats barons, que portau escut sens taca, veniu contra'l *baussador*, que honor no té ni paraula», Bofarull, Jochs florals, 1864, 58.

Bausells, llin. Barcelona.

bausía : traïció : «comet *bausía* lo cavaller que mata lo fill del senyor feudal o adultera ab la sua muller...», Bernabé Asam; «Lo comtat d'Ausona se vegé a la fi lliure dels fills del mitj jorn conquerint Jofre y foragint-los de les terres que per espay de breu temps los havía dexat dominar altra volta Ayzon ab sa *bausía*», J. Masferrer, *Renaixensa*, 1873, 311.

Bausili, llin. Catalunya.

Bausis, llin. Barcelona.

Baussoms, llin. Girona.

baut : «It. iiij cestons o *bauts* cuberts de cuyro negre», Doc. Arch., XXVI, 262; Dicc. J. March.

Bautí, llin. Barcelona.

Bautó?, llin. Barcelona.

bauxa (Mallorca) : gaudeamus, festa de familia; eixida al camp per divertir-se; comida extraordinaria, &. Cp. **disbauxa**. Expr.: anar de *bauxa*, fer una *bauxa*, ésser *bauxa*.

Bauxell, llin. prov. de Girona.

bauxi (Pireneus) : hoyo profundo.

bauyt (xv) : armadura de cap feta de malla la qual baixava fins a la cara i coll. Cp. **batut 2**.

Bauzà, llin. Palma.

bauzía. V. **bausía**.

bava : baba; està tot *baves*, la *bava* li cau : se diu de la persona que manifesta alegría desusada a l'alabar-li alguna persona o cosa per ell estimada.

bavada (xvi, &.).

bavalles [**baballes, babayes**] (Vich,

Olot) : bava : caure-li, rajar-li les *bavalles*.

bavar (Mallorca) : bavejar.

bavarada (Mallorca) [**bravada**, Catalunya] : el metge vol que prenga *bavarades* de tal herba bullida.

bavarall [**bavaray**] (Mallorca): pitet que posen als infants al menjar perquè no s'embrutin.

bavarota. V. **babarota**.

baveca [**babeca**] : lechuza.

bavech : marca. V. **bavequejar**.

bavejar [**bavetjar**] : les plantes *bavejades* pels caragols ja no fan res de bo.

Bavell, llin. Barcelona.

bavequejar : marcar amb ferro, resellar monedas : «Torneses d'argent que no sien *bavequejats* ... Que hom no gaus tener *bavech* ni gaus *bavequejar* torneses sinó cambiador», Alart, 142, 143.

bavera [**babera**] : «...lo mantanidor encontrá a Tirant en mig de la *bavera* del bacinet e passá-la-y ... e nafrá'l un poch en lo coll...», Tirant, I, 153; «e tirá-li un bot de lança e per ço com no tenía *bavera* doná-li en mig de la galta», Id., II, 248; «...capell ab *babera*, gorjal, corassa...», A. Bof., *Orfaneta*, 42.

Bavera per **Baviera** : «Phelip duch de *Bavera*», Tirant, III, 253.

Bavi?, llin. Tortosa.

bavoayl. V. **bavosall**.

bavor [**babor**] : vaho; bravada.

bavós : qui bava.

bavosall [**bavosay**; **bab-**; **-ss-**] (Camprodón, Valencia, &.) : pitet. Cp. : «Item un mocador de dona e un *bavosall* ab una gandalla de fil negre...», Inv. Sta. Coloma de Queralt, XV, *Veu de Montserrat*, 1886, 344.

bax. V. **baix**.

Bax, llin. Tortosa, XIII.

baxa y alta : «...aná a unes noces y ballá una *baxa y alta*», 1563.

baxador (ant.) : abaixador : «Lavadós de draps o *baxadós* : Fullones appellantur», J. Esteve, 1 5 v.º; «En una ciutat havía un *baxador* hom molt sabent e apte en saber son offici...», Legend., II, 20; «*baxadors* vulgarment appellats de teula secha», 1514.

baxadures : «les judicacions de *baxadures* sien fetes per perayres qui sapien baxar».

baxament : bajeza, humillación: «que jamés no feu tal *baxament* contra la corona real», Flos Sanct., 251 v.º.

baxar : **1**, davallar. Ex. de *abaxar* per *baxar* : «...una scala d'argent per hon ella *abaxá*...», Tirant, I, 123, 124. **2**, ant. abaixar = tundir : «En una ciutat havía un baxador, hom molt sabent e apte en saber son offici, e *baxava* la cana del drap per tres diners», Legend., II, 20; «*baxar* drap a taula secha», 1483;« Los baxadors se repartiren lo *baxar* dels draps entre tots los mestres», 1514.

Baxarías, llin. Barcelona.

baxant : baixada. Ex. : aquesta serra té mals *baixants*.

Baxerach, llin. Barcelona.

Baxeras, llin. Barcelona.

Baxeres, llin.

Baxes, llin. Barcelona.

baxest (Pollensa) : clot, fondalada : «aquest clot o *baxest*», Costa i Llobera, *Del agre de la terra*, 82. Cp. : «Dijous aprés faem asseure lo giny major de Barcelona daván Nos en un *baixest* per combatre la vila...», Pere IV, 197.

baxest. V. **bixest**.

Baxet, llin. Lleida.

baxista. V. **alcista**.

Baxonera, llin. Hospitalet de Llobregat.

baxonista : «Sebastià Roig prevere de Mataró en son offici de *baxonista*», 1700.

baxora [**baix'hora**], en la frase: el sol va a la *baixora* : el sol va a la posta.

baxos : solatges.

Baxot, llin. Barcelona.

baya : mentira, embuste : «Aquesta nova fonch *baya* perqué sols havían mort un official real segons se digué aprés», Ardits, IV, 255.

baya. V. **bahía**.

Bayà, llin. Barcelona.

bayart : angarillas. Sin. : *civera*, Mallorca.

Bayat?, llin. Barcelona.

Bayé, llin. Barcelona.

Bayer, llin. Barcelona, prov. de Girona, Castelló de la Plana.

Bayés, llin. Barcelona, Vich.

Baylach, llin. Catalunya.

bayle. V. **batlle**.

baylet [**bailet**, **vaylet**, **vailet**]: **1**, muchacho de labranza : «Así *vaylet* (page) en el sentido de muchacho de labranza se usó en Cataluña y su usó en el Bordalés», Milà, *Trovadores*, 459 nota; «...pera portar certs recados, comprar alguna minestra, anar a buscar aygua y també pera ajudar a tenir las telas, los reclams y las buscas quant anavan a parar, tenía pres ja de molt temps lo falconer a un xicot, fill d'un hortolà de fora del Portal nou, que havía servit de *baylet* a algún altre hortolà y ab lo nom de *baylet* s'havía quedat y de *baylet* verdaderament feya en casa de...», A. Bof., *Orfaneta*, 377; — mossicot, ragatxo, ragatxet, recader, &.; — infant, noi, xicot, &. V. **vaylet**. **2**, instrument de fusta per a cloure les espardenyes.

Baylet, llin. Catalunya.

bayletada : munió de bailets.

baylía. V. **batllía**.

Baylina, llin. Barcelona, Berga, Suria, Sampedor, Girona.

Baylinya [**Bayliña**], llin. Catalunya.

Bayló, llin. Catalunya, XV.

baylú (Canalda i comarca) : embriac.

Bayllet, llin. Barcelona, 1580.

bayn. V. **bany**.

bayna. V. **bahina**.

baynar. V. **banyar**.

bayner : qui feia les beines (ant. *baynes* = *bahines*) de les espases, coltells, &. : «Johán Soria, *bayner*», Ardits, I, 485.

baynots : «*Baynots* : Pugillares. Diptica», J. Esteve; «...tapins, ... çabates ..., *baynots*...», Inv. Mallorca, XVII.

Bayó, llin. Barcelona, Girona.

Bayol, llin. Barcelona.

Bayona, llin. Barcelona.

Bayot, llin. Xerta.

Bayqual?, llin. Catalunya.

baysar per **besar** : «...ans m'acullí com home seu e va'm *baysar*», Francesch de la Via, e 5 v.º; «Qu'eu vos dich verament que cant vos les veurets, tantost les *baysarets*», Lib. dels Mariners, 2.

bayuch, **-ca** : el qui té el coll curt.

bé [**be**], adv. : «Si, dix lo Rey, *be*'m recorda...», Tirant, I, 224; exemples antics de *be* per *ben*: «los coltells *be* tallants», XV; «...e que l'om sia *be* fet en los muscles e haja lo pits gran e ample...», 12.ª del Crestiá, c 225; «quatre scuts penjats molt *be* pintats», Tirant, I, 192; «prenen aquells e meten-los en presó *be* guardats», Doc. Arch., XXII, 228. Cp. : «E perqué acostuma la honor nodrir les arts e los ánimos encesos a desig de laor e *be* obrar», Francesch Alegre, 1; — **bé a bé** (Valencia) : de bones en bones; **be e gint** : «E'ls qui hoen assó molt lo tenen per bo e fan apareylar *be e gint* de sopar», Lib. dels Mariners, 3; — **de bé en bé** (Valencia) : de bones en bones; tenir *per bé* : aprovar, aplaudir, Coroleu, *Documents*, 16; — **per bé que**, conj. : si bien : «...*per be que* so cert que'n seré blasmat per molts bons cavallers ..., a tota ma requesta vos combatré a us e costum de França...», Tirant, I, 227.

bé [be] subst. (pl. **béns**) : «e *be* comú es major e pus necessari que *be* special», Lib. Cavaylería, 31 v.º; «Per mantenir *be* comú, a lur Rey se rebellaren», Turmeda, cobla 57; «Jo graesch a Deu quan aquí comanen a mi la paraula, e placia a Deu que jo la pusca dir en tal manera que sia a honor del Rey e a *be* (en pro) de l'Infant», Cron. Jacme, 500; «acabar en *be*», XVI; noteu : «jamés la sua boca se cansa en dir lahors e *bens* e virtuts de la senyoría vostra...», Tirant, I, 293; — «Senyora e ma vida, a mi es forçat que me'n vaja ... Respós la Princesa : Mon senyor e lo meu *be*, molt me enuja la vostra partida...», Tirant, IV, 280; amor (Mallorca) : *bé* de mare, el *bé* que li vull, el *bé* que li tenc; — sufragis : fan el *bé* a N. Cp. : «Prench-me per ma ánima deu lliures ... per fer-me lo *be*, açó es lo enterro, cos present, novena y cap d'any, y si després de haver fets dits oficis sobra res de les dites deu lliures sia distribuit en fer dir misses...», Cornellà, 1606; pl., bienes, hacienda. Ex.: **béns confiscats, -de realench, -emphyteoticaris, -mobles, -sehents, -vagants**, &.

bè : xai, xotet petit abans d'ésser anyell.

beabà [be-a-ba, beyabà] : abeceroles. Ex. : passa el *beabà*; «...ni la especial suavitat de la *g* y *j*; coses que ja tocan a la *beyabà* catalana», Bertràn i Bros, *Cansons y follies*, 13.

beaces [beasses] : especie de alforjas : «Unes *beaces* de cuhir negre grans», Inv. Torre den Barra, 1430; «Unes petites *beaces* de cuyro negre buydes», Id.; «It unes *beaces* de cuyr sotils», Inv. Vich, 1437; «Unes *beaces* de cuyro ab los correigs bermells», Inv. Fr. Marquilles, XV; «Orguinetes o *beaces* : Pera. re», J. Esteve. Cp. «*Beaca* o ceró: Pera. re. Sportula. Sacus pastoralis Mantica», Id.

bealtes (Conca de Tremp) : pèsols.

beat [beato], **beata** : «Alguns hómens hi ha *beats* que tenen ungles de gats» : uña de gato y cara de beato, Bastus, 1.ª s., n. 87; — «Aprés anava la creu de la seu i aprés anavan los *beatos*», *Almanaque balear*, 1878, 79 ✠; **beata almoynera** (Valencia, XVI).

beatatge (XV) : beatería : «Son beguinatge e *beatatge* en mal finaren e s'espletaren», J. Roig, 39.

beateri : convent de monges beates, v. g. : les beates de St. Domingo.

beatilla : «*beatilla* de seda morada ab fulletes», Cerdenya, 1480; «*beatilla* de seda blanca», Id.; «*beatilles* de seda burella», Inv., 1480; «Item un tros de filampúa, la Senyora del castell diu que se'n vol fer *beatilles*», Inv. Rápita, 1517.

beatiquorum : «Tostemps fa'l *beatiquorum* ab saltiris a la ma», Vich, XVI, Cobles dels Moneders del Rosselló, 1530.

beatitut : beatitud; — felicidad, dicha : «e lo bell sguart vostre me dona *beatitut*», Tirant, IV, 200; «Natura humana no fou creada per Deu per haver *beatitut* ni gloria en aquest mon», Id., IV, 344; «tu sola est la *beatitut* mia», Id., III, 186; «e la vostra amor ... no's pot acomparar a la mia, car la vostra es descendent qui devalla e va tostemps en desminució, e la mia es ascendent e natural qui tostemps augmenta y augmentará fins a tant que haja atés compliment de *beatitut*...», Id., III, 228; Id., I, 135; «la *beatitut* de les persones no es altre cosa sinó la amor e la amistat», Flors de Virtut, c. 3.

beato. V. **beat**.

Beatriu (XIV, &.) : Beatriz, Legend., II, 39.

beavenir : «per bon expedient e *beavenir* dels affers», XV.

bebany : «faent bomba e *bebany*», Jochs florals 1865, 131. Cp. **babany**.

beç. V. **bes**.

beca : 1, «...que ningú gos portar la cara tapada amb papafigo, barbes falses, *beques*, máixqueres o altrament», Valencia, 1578; «...o lo que he dit se fará o es barret tornará *beca*», cançoneta popular (Mallorca) : casquet que duien els pagesos per cobrir la part del cap que s'afaitaven (Mallorca i alguns pobles de la Costa de Llevant). 2, beca, prebenda de colegial : «En lo seminari de Vich y supós en altres hi ha *beques* y mitges *beques*», M. Aguiló. 3, **fer una beca** (Bagur, &.): fer la siesta, pegar una becaina; — **tenir beca** (Centelles, &.) : tener celos (?); — «Bonas *becas* e bons tips son la mateixa cosa», *La Sinagoga barcelonesa*, 1858, nota 10.

Beca, llin. Sans.

becabruna, planta remeiera, Remeys de Fr. D. Font, 87.

becada : 1, chocha : «Les carns serán de moltó, vedella, cabrit, conill tendre; dels ocells faysans, francolí, perdiu, *becada*, capó, polles, pollastres, gallines y galls tendres...», Lib, de la peste, 69. 2, ço que l'ocell agafa i porta al bec per donar a menjar a sos fills del niu o per compondre els nius: «he vista una garça que portava *becada*», Vidal; «los corps van cercar *becada* per sos fills del niu», J. Garí, 31; «los aucells que crian cullen *becada* y volen cap al niu». 3, siesta. Cp. **beca** 3 : he dormit una *becada* (Mallorca).

becadell : agachadiza menor.

becajar. V. **becar** 1.

becanya (Vendrell, &.) per **becayna**.

becar : 1, fer becaines. 2, «...guardats-vos d'aquí avant que ab lo Veguer e ab los Consellers ... vos comportets e us hajats saviament, e *becar* la Ciutat es solemne e davets fer diferencia ... de persones a persones», 1380, Sanpere, *Damas d'Aragó*, 153; «No li *bequeu* sobre la barena», Procés de les Olives, 7.

becarrada : 1, Cp. **becada** 2, «Mes tu (a un ocell) ... una nineta ... rihent te du la *becarrada*», *Gay Saber*, 1869, 298. 2, cop de bec: «Llocas y polls sobre ells se llansan y'ls van trinxant a *becarradas*», J. Ruyra, *Renaixensa*, 1895, 686.

becayna [**bacayna**] : subec, rebec, guaitó. Ex. : després de dinar he fet una *becaina*.

becayre : becuadro : «cantar no deu ab alegre *becayre*, mas ab bemols alegría costrényer», A. March, 79 v.º; «...y per tant si per la proprietat de Natura y *becayre* no pot tenir compliment algún diatheseron o diapenthe en los modos quint i sisé, han-se de complir i perfeccionar ab la proprietat de bemoll», Ordinari de Barcelona, 1569, 251.

beceroles [**abeceroles**] : cartilla, abecedario : «Una carta o *beceroles*», Inv. Torre den Barra, 1430.

Beceyt, poble català d'Aragó.

bech [**bec**] : pico de ave. Cp. «los *bechs* de les serpents»;—punta: el *bec* del mocador, del davantal, &.; — mechero de gas; — **bec de grua** : «ab els dits, pinces o *bec de grua* trauría aquella part de os...», Ms. de Cirurgià, XVI, XVII; per curar una nafra al crani fa aparellar «un tintibell, un barret de pell de moltó y un *bech de grua*», Id.; — **bech groch** : fàcil d'enganyar; — **bech gros**, ocell : pico gordo; — **bech moll** : qui diu ço que hauría de tenir reservat.

Bech, llin. Barcelona, Vich, Girona.

Bechdejú, llin. prov. de Girona.

beco : les fondes més antigues de Barcelona abans de mitjàn segle se deien *becos;* també s'anomenava així els fondistes : hi havía el *beco* del Recó, el *beco* de darrera Sta. María, &. : «Quant jo tinga los diners, companys no me'n faltarán, ni tampoch comares que alegres me seguirán per los *becos*,

tabernes y hostals.», Com. del *Fill pròdich*, 14. ⚹

bedegal : «Item sia lavada la boca de la decocció de *bedegal*, qui es espinalp blanch», Tresor de Pobres, 26, 27.

bedegar : «Item los vérmens qui son trobats dejós alguna infladura pelosa, la qual es trobada en aquel arbre qui es dit *bedegar*...», Tresor de Pobres, 19.

bedell [**badell, bidell**] : bedel : «Una cota de drap morat que servex per lo *badell* del Studi», Lib. d'inventaris, Vich, 1602; «*badell* de la Seu de Barçalona», 1446.

bedoll : abedul. Sin. : *bedull, abedull, bes, bedot, bedut*.

Bedós, llin. Barcelona.

bedoscha : «...candeles de cera veyla ne de cera *bedoscha*», Perpinyà, 1296, Alart, 118.

beduhí [**biduhí**] : beduino.

beduys (Camprodón, &.) : las bellotitas que quedan en los rosales silvestres después de caídas las hojas de la flor.

Beemot : nom de diable : «Lo quart es *beemot* qui vol dir bou...», Angels, 80 v.º.

beerol (Menorca) : abellerol.

bef, befa : burla, befa : «fer *befa*», XIV, &.

Befarà, llin. Barcelona.

Beferull, llin. Sta. Coloma de Queralt.

Begas, prov. de Barcelona.

begot : «Barrufet diu fent cara de *begot*», Unicorn, 128 v.º.

beguda : bevenda, beuratge; caçar a la *beguda*. V. caçar a l'*abeurada;* — hostal de camí; font o lloc on se puga beure : «Es via aspre e sens *beguda* ... En la altra via ha-y moltes *begudes* e arbres plens de fruyta», St. Vicens, Sermó.

Beguda, llin. Girona, Besalú, Puigcerdà.

Beguda (**La** —), entre Girona i Banyoles en temps d'en Serrallonga, Chia, III, 583.

beguí, -ina : beguino ⚹ : «et un altre hom frare *beguí* qui era bon hom d'armes e s'ere mes a frare o *beguí* depuys que don Jayme ere pres...», Doc. Arch., XXXVI, 220; «Les dones diuen : Aquest frare que predica contra les vanitats e el vestir de les dones, volría que yo'm tornás *beguina*; certes no faré, car ara es la mia joventut...», St. Vicens, Sermó; beato, mogigato, hipócrita. Cp. : «*beguines* dels frares», Flos Sanct., 142 v.º.

beguinat : «It unes calças de *beguinat*», Inv. Vich, 1410; «It. una cana de *beguinat* nou grosser», Vich, 1422.

beguinatge : «Son *beguinatge* e beatatge...», J. Roig, 39.

beguinot, com a insult : «...échales fuego. — Per vosaltres, *beguinots*», Entremés dels soldats castellans i els pagesos catalans, 1640.

begut, -da : chupado : *begut* de cara, *begudes* les galtes.

behina. V. **beyna**.

beimar (Palamós) per **veremar**.

beina. V. **beyna**.

beis de la pedra (Badalona): vetes de la pedra.

bejà : «mirau bé si son *bejans* los qui farán lo que ell feu», 1549, Cobles sobre la mort d'en Malet. V. **bajà**.

bel (Rosselló) : bonic.

Bel (Mallorca) per **Isabel**.

Bel, llin. Barcelona, Tarragona, Tortosa.

Bel?, poblet del bisbat de Tortosa, prov. de Castelló.

Bela (Valencia) per **Isabel**.

belar [**bellar**] : «Un home furtá una ovella e la's menjá e sent Patrici amonestá en la sglesia que la satisfés e si no que per virtut de Jesucrist li *bellás* en lo ventre...», Flos. Sanct.

Belau, llin. Barcelona.

Belayre, llin. Barcelona.

Belbeny, llin. Barcelona.

Belcús, llin. Barcelona.

belea (XIV, XV) : bellesa.

belegar (Empordà) : belar (les ovelles).

Belenguer, llin. Castelló de la Plana.

Beleta, llin. prov. de Barcelona; Perelada, 1261.

beleu. V. **belleu**.

Belfegor : Baal.

Belforat?, llin. 1133.

belga. Fr. : posar-se *belga* : embriagar-se.

belianench : natural de Belianes.

Belianes, prov. de Lleida.

belitrada [**balitrada**] (Mallorca, pagesía) : traïdoría : «Jo vatx ab lo cor lleyal, y tu'm vas amb *belitrada*», glosa. Cp. : «fills de pares malahits engendrats de *balitrada*», glosa.

belitralla : reunió, partida de belitres.

belitre [**balitre**] (cast. del XVII o XVIII): «...digué mil paraules atrevides no sols contra mi sinó contra tots los officials de l'hospital dihent que dalt si y havía porters també hi havía matxuques y *belitres*...», Barcelona, 1599, *Veu de Montserrat*, 1879, 96.

belitrería [**balitraría**]: picardía, &.

Belitres (**Coll de —**), coll als Pireneus per sota del qual passa el ferro-carril que va a França.

belitronada (Mallorca) : calaverada, &.

bel·landines [**bel·lendines**] (fer—) (Mallorca) : fer falets, jutipiris, magarrufes.

bellicorós : belicoso : «car era molt savi e molt ardit e molt *bellicorós* baró», Boades, 199; «...ell fo bon Rey (En Jacme qui fo apelat lo conqueridor) ... e fo molt *bellicorós* e guerrajador», Id., 317.

bellicorositat : «...quan son fill en Ramón Berenguer hac complerts catorze anys ... pren lo regiment del seu comtat de Barcelona ... lo qual ell va regir ab molta gran saviesa e *bellicorositat*», Boades, 198, 199.

bellicós [**bel·licós**] : belicoso, guerrero : «*Bellicós* : Bellicosus», J. Esteve, c 2 v.º; «...virtuosos actes *bellicosos* per vosaltres e los poblats en aqueix comdat fets contra los francesos...», Doc. Arch., XXII, 40; «...la plus *bellicosa* gent allotjat havía», Quinto Curcio, b 2 v.º; «*bellicós* strenu cavaller», 4.t del Cartoxá, c. 10; Flavi Joseph, c. 10, l. 3.

bellicosament : «Hércules ... gitant hic *bellicosament* los primers pobladors de la terra», Tomich, c. 6.

Bels, llin. Perpinyà.

Belsola, llin. Barcelona.

Belsolell, llin. Arenys de Mar.

Belsom, llin. jueu Girona, XIII.

Beltall, llin. Morella.

Beltall, lloc prop Poblet.

beltat per **beutat** : «les *beltats* de les fembres», Eximenis.

Beltrach, llin. Barcelona.

Beltranica, trad. de *Beltraneja* (Tomich, c. 50).

Beltri, llin. Barcelona.

Beltrull, llin. Catalunya.

beluga : guspira : «lo foch fou scantit que no restá una sola *beluga*», Purgatori de St. Patrici; «Aprés la resurrecció de la carn, no serán plantes ne arbres ... e no dirá hom regne de França ni d'Espanya ... mas será tot com a *beluga* de foch...», Ms. Archivo de la Historia, títol 23.

belumena? : «E Nos que anávem ab aquela bonança e ab aquel dolç temps que havíem, vench una nuu ... e dix un mariner de la galea: No m'assaut d'aquela nuu que veg de part de vent de Proença. E ell maná que estiguessen los mariners apparaylats ...; e al venir del vent cridá'l comit : Cala, cala. E les naus e els lenys que venían entorn de Nos foren en gran enbarch e en gran pena de calar. E havía gran crida entre els, car lo vent los vench soptosament, car era *belu-*

mena», Cron. Jacme, 93 (*bella nuu*, en l'edició estampada a València, 1557).

Belzabuch, Belzebuch.

bell, bella : «*Bella* dona : Pulchra mulier...», J. Esteve; «*Bell* parlar : Lenitas orationis...», Id.; — «*bell* amich» (Lull) : querido, buen amigo; «*bell* hoste, si yo, pogués...», Curial, 138. Cp. : *bell* hom (diferent de hom *bell*) : bon hom; — «...e vehent la sua *bellíssima* disposició», Tirant, IV, 148; «...que desconfí e vencé al gran soldá en *bella* batalla campal», Id., III, 67; «e per *bella* força lo tragueren del mig de la gent...», Id, I, 111; «e aprés fuy servit de molta *bella* bastonada», Id., IV, 61; «Item : a quant *bell* dolent recull de la vall de Carol de llevant o de ponent», Cobles de Janot Roc bandoler. Cp. : se n'ha dut un *bell* manoll d'ortigues; he trobat la criatura que feia un *bell* plor; s'ha adormit i ha fet una *bella* roncada; «de *bella* cosa t'espantes», glosa (Mallorca); al *bell* punt que el vaig veure; al *bell* cim de la muntanya; al *bell* cor de la nit; a la *bella* vora de..., &.; — **de bell nou** : de nuevo: «Si yo hagués encara afer yo ho faría de *bell nou*», J. Esteve, r 3; «...ell no diu que no vulla complir lo contengut en la additió e interlineatió o paraules interlineades ... Ver es que ... com lo senyor inquisidor publicá la sententia ... no paría al dit misser Franch que les dites paraules interlineades hi fossen ... Peró sia com se vulla, *de bell nou* ell emologa e accepta la dita sentencia ab la dita interlineatura...», Doc. Arch., XXVIII, 219, 220; està fet de *bell nou*, s'haurà de tornar a escriure *de bell nou*.

Bell ha estat nom de fonts (*Veu de Montserrat*, 1896, 171); **Bella**, nom de dòna (XIV, Muntaner).

Bella (de —), llin. Barcelona, 1564.

Bellacasa, llin. Barcelona.

bellaco, bellacó. V. **vellaco, vellacó**.

Bellafía, llin. XIV.

Bellafilla, llin. Barcelona, XVII.

Bellafrena, llin. Sans.

Bellalta. llin. Mataró, Dosrius.

Bellamatas?, llin. Barcelona.

Bellamisa, llin. Barcelona.

Bellapart, llin. Barcelona, Olot.

bellar. V. **belar**.

Bellaria?, llin. Barcelona.

Bellarbre, llin. 1380.

Bellavista, llin. Sans, Llinàs, Cardedeu.

Bellbou, llin. Barcelona, 1448.

Bellcayre, població del Baix Empordà.

bellea : bellesa : «...e en mig de aquella delitosa pradería un pi de singular *bellea*», Tirant, I, 88; Id., IV, 73.

bellenyo (XV), herba.

Bellera, llin. Barcelona, 1372.

bellerici : «Item, axí com jo e vist moltes vegades *bellerici* posat els huylls purgan aquels...», Tresor de Pobres, 22.

Bellesguart [Bellesguard]: «passá de aquesta vida la Senyora Reyna dona Yoland dins la casa o torra de *Bellesguard* del territori de Barchinona», Ardits, I, 277; «Aquest dia fo novi lo Sr. Rey en Martí ... E fo novi a la sua casa de *Bellesguart*», Id., 163; Id., 162.

Bellet, llin. Barcelona, 1742; Mallorca.

belleu [beleu] (Perpinyà) : potser.

Bellich, llin. St. Andreu de Palomar.

Bellit, llin. Barcelona.

Bell-lloch, llin. Mataró.

Bell-lloch, casa de les Guilleríes, camí de Vich a St. Hilari. Hi ha un santuari a la Verge de *Bell-lloch* a Cerdanya i a Palamós.

bellmarí : «...no la puch véurer ni oir; y si la mir, per desgracia, no'm par sinó un *bellmarí*», Vallfogona, 82.

Bellmàs, llin. Barcelona.

Bellmont, llin. Barcelona, XVIII; Valencia.

Bellmunt, llin. Vich, 1423; Valencia.

belló : «Es sabater qui fa sabates, boter aquell qui fa bots, mercader qui mercadeja, merdicer qui trau *bellons...*», Barcelona, XVIII. Cp. **albelló**.

belloca. V. **balloca**.

Belloch [Bel-loch], llin. Tàrrega, XIII.

bellor : bellesa, A Careta, *Rajolins*, 9; XV i XVI, en una bula de indulgencias de Nuria.

Bellorca, llin. Barcelona.

Bellós, llin. Tremp.

Bellot, llin. Vich.

bellotera (Evissa, Formentera): alzina.

Bellprat, llin. Catalunya, 1472.

Bellprat, població del partit d'Igualada.

Bellpuig, vila de la prov. de Lleida, cap de la baronía del dit nom.

Bellpuig de les avellanes. ⚹

bellrepar, V. Tarifa de teles, 1534.

Bells, llin. Barcelona, 1456; Brunyola, XIV.

Bellsolà, llin. Barcelona, Sta. Perpetua de la Moguda; Cardedeu, 1552.

Bellsolei, llin. Barcelona, 1820.

Bellsolell, llin. Barcelona, Arenys; Mallorca, XVI.

Bellsoley, llin. Catalunya.

Belltall, llin. Tarragona.

Belluga, llin. Barcelona, XVI.

bellugadís : bellugadissa.

bellugadissa de formigues, de rates, de mosques, &.; de gent: hervidero : «...y quina manera de de venir gent. Creheu que'm fa bullir lo cervell tanta *bellugadissa*», A. Bof., *Orfaneta*, 149.

bellugar. Ex. : no és mort, encara *belluga*; *belluga't* : ves de pressa.

bellugor (Blanes, &.) : bellugadissa : «la *bellugor* de la gent», Cortils, 60.

bellugós : bellugadís, movedizo.

belluguet : se sol dir d'un infant molt mogut, entremaliat, que no té aturall.

belluguetx : bellugadissa, Riera, *Gay Saber*, 262.

belluma, ant. **beluga**; — **fer bellumes** (Mallorca) : destorbar.

Bellveher (Mallorca, 1395) : el poble que ara es diu St. Llorenç?, *Museo Balear*, 1877, 356.

Bellver, llin. Catalunya.

Bellveser, llin. Catalunya.

bellveure (Mallorca), planta de jardí : mirambell?

Bellveure, prop de Benisalem.

Bellvís, llin. Valencia, 1362, Coroleu, *Documents*, 19.

bemio, bemia (Tortosa) : ximple.

bemoll : bemol : «Quant e perqué se ha de cantar per *bemoll*», Ordin. Barcelona, 251; «cantar no deu ab alegre becayre, mas ab *bemols* alegría costrényer», A. March, 79 v.º.

ben, adv. : «nos tenim per *ben* contents», 1387; «aprés de haver molt *ben* plogut», 1560. V. **bé 1**.

ben, per **bé**, subst. : «los bons hagen mal e los mals *ben*», Boeci, 196; «lo principal *ben* que desijaven», Id., 180; «Qui no ha poder de fer *ben*, jaquesques de fer mal e fará *ben*», Doc. Arch., XIII, 170.

bena : venda, tira : «una *bena* per a sagnar ab dos cordons negres ab botons de fil d'or», Inv. Vich, 1420; «una *bena* de sagnar obrada de diversos colors», Inv. Torre den Barra, 1430; «...e ab les mans se desfeu totes les *benes* de les nafres e jamés consentí lo tornassen a curar», Tirant, IV, 42; «Que vol dir aquelles dues *benes* que pengen de la mitra sobre la esquena», J. Esteve, p 8; «e lo cast sacerdot portant los cabells cenyits de una *bena*...», Francesch

Alegre, 132; «E mes que nengú no donás quantitat alguna ne altre cosa per si o per altre a fillol nengú de batejar ne de confirmar, sinó lo siri e capida a batejar e *bena* e candela al confirmar», Ardits, III, 155; — **fer benes** : esqueixar roba.

Benach, llin. Barcelona, Vilanova.

benafecte : «persones mes *benafectes* al principat», XVII.

Benages, llin. Barcelona, prov. de Girona.

Benagés, llin. Barcelona.

benahuyrança, benahuyrat [bene-]. V. **benauyrança benauyrat.**

benanada : despedida.

benanança [benenança] : bienandanza, prosperidad, dicha : «viure ab *benanança*», Collacions, 219 v.º; «...que lavores es cruel la mort quant ve a la persona en sa *benanança*», Boeci, 16; Dic. J. March; Canç. Saragossa, 113.

benanant [benenant] : bienandante, próspero, rico : «Mas no havets mester hom pobre ni mendicant, mas algún home *benanant*, qui us puixa dar», Francesch de la Via, d 4; «guanyaren tants de bells arnesos que per tostemps ne foren *benanants*», Muntaner, 269; «Propia cosa es que hom se adelit quant es *ben anant* en les bones coses...», Lib. de Consolació del Dr. Albert.

Benaprès, llin. Barcelona.

Benas, llin. Barcelona.

Benaseit, llin. Barcelona.

Benasilet, prov. de Barcelona.

Benasqué, llin. Barcelona.

Benaula, llin. Valencia, 1392; Mallorca, 1548.

benaurança, benaurat : «Lo profit de saviesa es *benaurança* car qui savi es *benaurat* es», Lib. de Consolació del Dr. Albert. Cp. **benauyrança, benauyrat.**

benauyrança [benahuyrança ; bene-; ben-] : bienaventuranza, dicha: «...ell es nostra sperança e ell tot sol es tot nostre be e la nostra fi e tota la nostra vera *benauyrança*», 12.ª del Crestiá, c. 1; «...tots los sancts ángels hagen ja de fet plena *benauyrança* essencial», Angels, 134 v.º; «...e en la eternitat de aquella *benauyrança* qui deu venir...», Angels U., 37; «...los delits corporals poden donar *beneuyrança* sobirana», Boeci Ginebreda, 62; Id., 85 v.º; Boeci, 184; «Aquesta *benahuyrança*, Senyor, espera vostre servidor cada dia de vos», Quadrado, *Homen. Llull*, 13.

benauyrar : «Axí que les operacions *benauyrant-los* no torben en res lo misteri e servey que ells han a fer en nos e a nos», Angels U., 70.

benauyrat [benahuyrat; bene-, ben-, -irat]: bienaventurado: «...dels *benauyrats* : car ells son obligats al manament de amor», 1.ª del Crestiá, c. 8; «Emperó tanta es la temor reverencial que natura *benauyrada* ha al seu creador», Angels U., 52 v.º; «Posen axí matex los sancts doctors que aquests tocaments serán entre los *beneauyrats* en paradís», Dones, c. 67; «que no pensás pus *benahuirat* home fortun' hagués prosperat de bens mobles», A. March, 24 v.º.

benavengut : «tres frares molt units e *benavenguts*», Boades, 8.

benavenir, subst. : «...per ço que preguen nostre Senyor Deus per les epidemies e axí mateix que preguen per lo *benavenir* del Senyor Rey», Ardits, I, 391; «...fassen deliberacions tals que sian plasents a nostre Senyor Deu, repós e *benavenir* del dit principat...», Id., II, 432; «...fer expedir e executar totes coses que a utilitat, repós e *benavenir* del dit Principat...», Doc. Arch., XXII, 505; Id., 94; «per lo repós e *benavenir* del dit ofici», Ms. dels Abaxadors, 20.

Benavent, llin. Barcelona.

benaventurança : felicidad:

«...puix al servey vostre s'esguarda qui sou la fi y terme de nostra *benaventurança...*», Tirant, IV, 327.

benaventurat : bienaventurado, feliz, dichoso : «Especialment a honor et a gloria del *benaventurat* Sant Antoni...», Doc. Arch., XL, 45; «Mes som *benaventurats* per fortuna que per industria o enginy», J. Esteve, m 2; «E si tal licencia la altesa vostra me dava de besar-vos les mans tota hora que yo volgués, e com me tendría per *benaventurat...*», Tirant, II, 271; «e certament yo'm tenguera per lo mes *benaventurat* crestiá del mon si tingués un fill axí virtuós...», Id., I, 253; Id., 274; Id., IV, 42; «Dels bons lo millor cavaller e lo mes *benaventurat* de bella dama que en lo mon sia», Id., III, 205; — «Lo die present la senyora Reyna, qui en la sua *benaventurada* entrada que feu en la present ciutat...», Ardits, II, 6; «Ja havets entés per la resposta del Sr. Rey com es son ferm propósit de fer aquest *benaventurat* passatge en Serdenya per debellar e exterminar aquest malvat Tirán...», Id., I, 62; — (Garriga, &.) : beneit. Ex.: aquesta muda no és sorda ni ést *benaventurada*, ho comprèn tot; no en té res de *benaventurada*; que n'ets de *benaventurat!*

benaventurós (xv) : venturoso: «Be volg' esser ten *benaventurós*», Canç. Amat.

Benay, llin. Mallorca, 1395; Moià, xviii.

bencossat : amb el cos del vestit ben ajustat o que cau bé.

bendir : «los studis de la eloquencia o *bendir*», xv.

benedicció : «Aquest dia essent present la Magestat del Sr. Rey en la drassana de la present ciutat fonch beneyda la galera real ab solempne offici...; en la qual *benedicció* hagué gran nombre de gents de tots staments», Ardits, III, 185; «...lo diumenge, qui es dia de *benedicció...*», Tirant, I, 128; — «lo princep Tirant pendría *benedicció* ab la princesa» (casar-se els qui són ja esposats), Tirant, IV, 344, 397. ✠

benedora : «Del mig de l'esglesia exíen crits d'aygua! aygua!... y haguérem de passar de mà en mà canterets y *benedores*», Lumen Domus.

benefactor [**benafector**] per **benfactor**.

benefeytor : benfactor : «per les ánimes del *benefeytors*», Valencia, 1404.

beneficació : retribución : «y com per ço sie digne de alguna *benefficació*, demana...», Palma, 1606, *Luliana*, 1895, 191.

beneficar : favorecer, beneficiar: «De aquells qui ab gratitut als beneficis rebuts satisfer volen, s'espera que no cercant la intenció del qui'ls *benefica*, ab grandíssima obligació se'n recorden», Tirant, IV, 299.

benefici : beneficio : «lo qual se apella lo quint *benefici* principal que los sants ángels fan a nos», Angels U., 32; «lo enteniment de l'hom es un dels pus alts *beneficis* que els ángels fan a nos», Id, 32 v.º; Id., 33 v.º; — «En la ciutat de Borgonya era plet e questió entre los clergues sobre un *benefici*, e la un d'ells perqué era poderós ... posseya lo dit *benefici...*», Legend., I, 94; — «Com deutors s'obliguen al creedor per lo tot, renuncíen a *benefici de partida acció*», Cost. de Tortosa, 16 v.º.

beneficiat : «*beneficiats* e servidors de les esgleyes», xiv.

benehir [**beneir, beneyr**]:bendecir: «E com lo senyor rey conech que la sua fi era prop, pres comiat de tuyt, los comaná madona la reyna, los infants, e los sanyá, los *banehí...*», Ms. Bib. U., 21-2-17, 152 v.º; «*beneyr* la taula ans de menjar e

aprés fer gracies», Confessional, 98 v.º; *beneir* el temps o el mal temps : conjurar la tempestat.

benehit [**beneit**, ant. **beneyt**], **-da**, pp. de **benehir**; — Fr. : està dat i *beneït*; — la festa del *beneït* (per St. Blai, a Lleida). ✳

benehuyrança, benehuyrat. V. **benauyrança, benauyrat.**

Benejam, llin. Menorca; Mallorca, XVII.

benemèrit : benmereixent.

benenança, benenant. V. **benanança, benanant.**

beneplàcit : beneplácito, consentimiento : «...puxa possehir bens de fortuna sens *beneplácit* de aquella», Tirant, IV, 113; «...et ab *beneplácit* de la qual et ab papers signats de sa ma...», Doc. Arch., XXXVI, 241; «segueix lo *beneplácit* dels volants cavalls», Francesch Alegre, 13 v.º; tenir lo *beneplácit* (XVIII, &.); «elegir a *beneplácit*», Barcelona, 1444.

bener?, Dic. J. March.

Benesat, llin. Vich, XVII.

Beneseit, llin. Barcelona, Vich.

benesir per **beneir** : «Deu conforta l'esperit de aquell qui'l tem e en lo seu esgard será *benesit*», Doc. Arch., XIII, 435.

Benessat, llin. Barcelona, Sabadell.

benestruch : feliz, dichoso : «D'aquí avant fon David rey, e tots aquells de Israel tingueren-se per *benestruchs*, com era rey que tota la gent amava», Génesi Amer, 112.

benestrugament : venturosamente.

benestruguea : dicha, ventura.

beneuyrança, beneuyrat, per **benauyrança, benauyrat.**

Benevist, nom de jueu, Valencia, 1348.

beneviurança : «...a nos serán presents e ab nos combatents estarán e ab *beneviurança* ajudarán a aquels qui morrán», Quadrado, *Marsili*, &., 62.

benèvol (XVII, &.) : benévolo.

benevolença, benevolent (XV, &.): V. **benvolença, benvolent.**

benevuyrança per **benaventurança?**, Ms. S. Pere Pasqual.

beneyt, -da, ant. V. **benehit, -da.**

beneyt, -ta : bendito : «que si tu no fosses vengut en aquell *beneyt* dia, fora desolada la nostra ciutat e tota la religió ... *Beneyta* sia la hora que tu vinguist a socórrer los famejants e'ls aconsolist...», Tirant, I, 332, 333; — **beneyt del cabàs** : tonto de capirote.

Beneyta, nom de dòna (XIV, XV).

beneytejar : fer coses propries de beneit, d'un que no hi és tot.

beneytera [**beneitera**] : «la pica *beneitera* del portal major del Pi», Miracles del beat Oriol, 1740.

beneyteria : ximplesa : «Malviatge les embusteríes de bruxes y bruxots y la *beneyteria* de la gent que les fa córrer y tot!», Genís, *L'Espalmada*, 122.

beneytó (Catalunya), **beneytet** (Mallorca) : tontuelo.

benfactor [**benefactor**] : bienhechor.

Benfet, llin. Mallorca, 1395.

benfeytor [**benfaytor**; **bene-**]: benfactor : «...et per los aniversaris de nostres pares et de nostres mares et de nostres *benfeytors*», Doc. Arch., XL, 377; «...confrares e *benfaytós* de la dita confraría», Id., 211.

benifet (Valencia, Tarragona, &.): benefici : «*Benifet* : beneficio», Capmany, *Mem.*, II (Dicc.); «...segex-se que aquells nos fan singular gracia e *benifet*», Angels U., 32, v.º; «...desconaxença que han envers nostre Senyor Deu sobre tants *benifets* rebuts», Id.,33; «*benifet* de sanitat», Flos. Sanct., 142 v.º; «per *benifet* de aquell anell encantat...», Collacions, 204; — «...se havía fet gran abús en admetre a estrangers en les dignitats, *benifets* y preben-

des», Furs de Valencia, 278; «E aprés alcuns dies lo Cardenal ach un rossinyol e mes-lo en una capça e acomaná-la al dit servidor dientli que's guardás que no obrís la dita cabça, que si la obrís que de continent lo gitaría de casa sua e de tot son *benifet*.», Legend., II, 123.

benifeyt ant. per **benifet**, Cost. de Tortosa, 37.

benificar : beneficiar : «desvetlats en *benificar* esta ciutat», Pujades; «...per tal que per la lur sanctedat Deu *benificás* en la sua gracia a Blanquerna», Blanquerna, 3.

benifici per **benefici**.

benigne, -gna : benigno; — beneit, maniàtic, boig : «...com si s'hagués tornat *benigne*, enrahonava sol...», E. Vilanova, *Plorant y rient*, 27.

benignea, ant. : benignitat : «Si algú per sa gran *benignea* o per sa gran franquea o per esguardament de pietat, donará alguna cosa en dot a alguna fembra...», Cost. de Tortosa, 80 v.º.

benignitat : «aquest comdat, dix la princesa, me doná per sa *benignitat* una mia tia...», Tirant, II, 276.

Benimarfull, prov. d'Alacant.

Benimeli, llin. Valencia.

beninoni (Mallorca) : massa bon home, *Museo Balear*, 1876, 179.

beniplàcit per **beneplàcit**.

benivolença, benivolent per **benvolença, benvolent** : «...e perqué conegau ma *benivolença* e quant es lo desig que tinch de servir e honrar la senyoría vostra...», Tirant, III, 72; Id., 181; Doc. Arch., XIII, 479; Peccador remut, 33 v.º; Collacions, 168 v.º; «discreció e *benivolent* noblesa», Isop, 2.

benivolencia per **benivolença, benvolença** : «*Benivolencia* : Benivolentia...», J. Esteve.

benjuhí [**benjuí, benjuy, benjohí**]: «Una capsa en que ha entorn dues onzes de *benjuhí* en molts troços», Inv. Torre den Barra, 1430; «...en un lit ben perfumat de *benjohi*», Tirant, I, 350; Vallfogona, 1.ª ed., 175.

Benlajada?, llin. Barcelona.

Benlloch, llin. Valencia.

Benlluch, llin Catalunya.

benmerexent : benemérito; era mot usual en els testaments, contractes matrimonials, &. : «a mon fill *benmerexent* lex...»

Bennasar, llin. Mallorca, XIV.

Bennassar, llin. Mallorca.

Bennàsser, llin. Campanet, 1611; Mallorca, 1686.

Benosa, llin. Vall d'Aràn.

Benrach?, llin. Barcelona.

Benseny, llin. Ager.

Benso, llin. Valencia.

benstant : acomodado, Capmany, *Mem.*, II (Dicc.).

Bentanachs, llin. Catalunya.

Bentosa, llin. Barcelona, XIV.

Benús, llin. Vilassar.

benuyrança [pron. **benvirança**?] per **benauyrança** : «Tu donchs que t'anujes de ta muller, deus pensar aquest flagell te dona Deu per tal com te vol salvar. E no vol que en esta vida poses ta *benuyrança*», Dones, 38 v.º.

benuyrat [**benuirat, benhuyrat**] per **benauyrat** : «en la festa del *benuirat* sant Agustí», Doc. Arch., XL, 370; «E a vosaltres *benuyrats* reverents insignes...», Francesch Alegre, 138 v.º; Collacions, 201 v.º.

benvolença [**bene-, beni-**] : benevolencia : «...e deffeneu-nos ab tanta saviesa e gravitat e ab tanta *benvolença* e amistat...», Angels U., 71 v.º.

benvolent : «sos parents y *bevonlents*», St. Vicens, Sermó, 19.

benvoler.

benya per **beyna** : «...menos en *vagina*, que el uso ha obtenido escribir en catalán *beina* o *benya* y no *veina* o *venya*...», Fr. P. M. Anglés, *Prontuario Orthologográfico*, 370.

Benzilles, poble o demarcació de Catalunya l'any 983.

Bepu, llin. Catalunya.

bequell, ocell més gros que una guatlla.

bequerada (Tortosa) : cop de bec dels ocells. Cp. : una *bequerada* de l'Esperit Sant, per un cop d'ala de l'Esperit Sant.

bequerut (XV), ocell.

bequetejar-se els coloms (*morruquejar*, Mallorca).

Ber?, llin. Barcelona.

berabé (a—)(Tortosa): a coll i bè.

Berart [**Berard**], llin. Mallorca, XVII; un testador d'aquest llinatge nomena en son testament a sa muller *Berarda* (Barcelona, 1583).

berat. V. **verat**.

berbena [**barbena**] : verbena: «...pux cuyl herba que es dita *barbena* e ruda...», Ocells de cassa, 194; «Item ... *berbena* picada e emplastada sobre les inflances, obre aqueles inflances e les fa desfer», Tresor de Pobres, 31.

berbes (anar de —) (Mallorca). Cp. **verba**.

bèrbol (Mallorca, Reus, &.) : empeine; — «lichen, enis : lo *bérbol*», Gram. Nebrissa, 130.

bercancí. V. **bergancí** : «darem-li una poma y alguns *bercancins*...», Entremés de Nadal, 1742.

bercasí : bergancí : «Un *bercasí* de criatura daurat...», Inv. Cervera, 1789.

Berch?, llin. Barcelona.

Bercha, llin. Vich, 1413.

Bercós, llin. Mallorca, 1395.

Berdagisé, llin. Barcelona.

berena [**brena**] : merienda: «Collació o *berena* : Antecenia epulum meridianum», J. Esteve, d 2 v.º; Lib. de la peste, 66.

berenar verb : merendar.

berenar subst. : merienda : «que no's fassen *berenars* en les esglesies en los bateixs...», Sinodals Barcelona, 1600, 256; «A *berenar* menge poch, que puga millor sopar», Vallfogona, 67.

Berengó, llin. Sans.

Berenguella, nom de dòna; en temps de *Berenguella* : en temps antic.

Berenguer, nom de font, 1630.

berenguera : «Un vidrier d'un mateix vidre fa una taça e un orinal ... Un jarrer fa de una matexa terra altres dos vaxells axí diversats de talla e de nom, la hu dels quals appella scudella e l'altre *berenguera*; e la taça e la scudella asseu hom en la taula propria, e qui y metía la *berenguera* e l'orinal sería tengut per foll e lançaría hom aquells vaxells en terra», Doc. Arch., XIII, 219; «Execució de una fembra apellada Anna, la qual ha confessat que per ço com havía trobada una filla sua sollada la cara de brutesa, havía dit que la Verge María li perdonás, que si sabía que son Fill ho hagués fet, ella li metría lo cap dins una *berenguera*; per que en punició e castich de tals vils paraules li daren açots, li clavaren la llengua y fon posada al costell», *Luliana*, 1891, 20; «It. un *berenguera* ab un travesser sotil...», Inv. Vich, 1427.

Berengueras, llin. Llussanès.

Berenguerona [-ga-, -ge-], nom de dòna, dim. de **Berenguera**, Doc. Arch., XXXIX, 69.

Bereny, llin. Barcelona.

Berga, prov. de Barcelona. ⚹

bergada : «prop de Montmeló li isqueren una *berguada* de pagesos qui la prengueren e la robaren», 1485, *Bull. Centre Excursionista*, 1893, 157. V. **bargada**.

bergadà [**berguedà**] : fill de Berga.

Bergadà [**Berguedà**] : contrada de Berga : «desfavoríau aquesta vila mestra de tot *Berguedá*...», Doc. Arch., XXII, 266.

Bergadà, llin. Vich, 1413.

Bergalló, llin. Barcelona, 1448. V. **Bergualló**.

bergamota. V. **pera**.

bergancí [berc-, barg-, barc-, -ansí] : pessa de vori, argent, &. que es fa rosegar a les criatures quan han de posar les dents, amb cadeneta, cascavells, &.

bergant [bargant] : mosso estranger, foraster : «Lo rector logue a Barcelona un missatge destre en les feynes y conreus del camp, ço es totes les feynes que acostumen de fer missatges o *bargants*», Costumes de Badalona; «Si morirá algún *bargant* o altra persona estrangera dins la parroquia...», Id.; «los *bargants* o llauradors qui exirán de ciutat per fer feyna en lurs possessions...», Doc. Arch., XXVI, 42; «jo Joán Sans brasser de Cornellá ... natural de França ... dexo a Pere o Pey Torá, *bargant* del regne de França ... lo meu vestit bo ... so es casaqua, calses, camisola...», Testament, Cornellà, 1608; «Cors de cap de casa homa o dona o de *bargant*...», Cornellà, XVI; «*bergants* del moll», 1455; «*bergant* al Grau», J. Roig; — bergante, tuno; — jove, fadrí.

berganta [berguanta] : mala dòna : «car veu que aytal muller no es *berganta* ne consintría a moltes malvestats e arlotaríes a les quals consentiría una gran tacanya...», Dones, 36 v.º.

bergantell (Mallorca) : fadrí, en consemblant sentit que *bordegàs* a Catalunya : «¡Que va de goijós s'apleg de *bergantells* y fadrinas cuand de la vila parteix», *Almanaque Balear*, 1879, 113.

bergantí [bargantí] : 1, nau lleugera començada a usar-se al segle XIV : «E d'altra part armaren un *bergantí*, lo qual trameteren a Tirant per avisar-lo...», Tirant, IV, 184; «Hagueren hun laut de peixcar e armaren-lo e trameteren per veure quanta gent podía haver en les naus ... Per lo matí lo *bergantí* torná ab la nova com hi havía grosses set naus...», Id., II, 295; Id., I, 284, 297, 328; «...e feren fugir hun *bargantí* armat qui va primer per descobrir e acompanyar dites fustes», Doc. Arch., XXII, 12; «...entre Sant Feliu e Palamós eren stades vistes una galera, una galiota, un *berganti* e una caravera de prohensals», Ardits, II, 141; Id., 183. 2 (Reus), eina de fusta amb moltes pues per a arreplegar la palla de l'era.

Bergasse, llin. Barcelona.

berganyat (Ripoll) : estropeado. V. **averganyar**.

Bergós, llin. Barcelona, Vich, &.; nom d'un carrer de Vich.

Bergua, llin. Barcelona.

Bergualló : «Aquest dia ... los dits consellers ... tornaren al dit Rey, lo qual los sperá a Pedralbes, e tant com foren a la primera creu de pedra, la qual es appellada la creu den *Bergualló*, isqueren a la encontra dels dits consellers tres capitans...», Ardits, II, 507.

berguedà, Berguedà. V. **bergadà, Bergadà**.

Bergueral, llin. Barcelona, XVI.

bericle : berill.

berill [berille] : pedra preciosa: «Dolça virtut d'oriental saffir, viva color, y mes que algún or smaracde, mare humil de ton progenitor sardonich sanct, *berille* salutable, topasi gran...», Peccador remut, 103 v.º.

Berjau, llin. Barcelona.

berlendinada (Mallorca).

berlina : «una *berlina* molt usada (en la cotxería)», Inv. Cervera, 1789.

bermell. V. **vermell**.

Bermuller?, llin. Barcelona.

bern. V. **vern**.

berna (Borredà) : mitja porta.

Bernabè, nom i llin. Catalunya.

Bernabeu, llin. Barcelona, Valencia, Alcoi, &.

Bernada (XIV, &., Mallorca): Bernarda.

Bernadà, llin. Barcelona, XVIII.

Bernadas, llin. Masnou, Vich.

Bernadàs, llin. Barcelona, XVIII.

Bernadell (Coll de —), sobre Baget.

Bernadell, llin. Barcelona.

Bernader, llin. Arenys de Munt.

Bernades, llin. Barcelona, Sans.

Bernadet, llin. Capellades.

Bernadí, llin. Barcelona; — **Sant Bernadí**. ⚹

Bernadich (XIV), dim. de **Bernat**.

Bernadó, llin. Barcelona; dim. de **Bernat**.

Bernadolta?, llin. Barcelona.

Bernadona, dim. de **Bernada**: nom de fonts d'una fadrina (XIV, XV).

Bernal, llin. Barcelona.

Bernam, llin. partit de Tremp.

Bernardell, llin. Barcelona.

Bernardí?, llin. Barcelona.

Benardín : «al molt noble et molt honrat En *Bernardín* de Cabrera», Girona, 1325.

Bernardó (XIV, &.), dim. de **Bernat**.

bernassa. V. **vernassa**.

bernat [barnat]: **1**, barra de ferro penjada al bastiment de la porta per a assegurar-la introduint-lo a la baga : «Per un *barnat* y baga per al terrat», Compte de manyà, 1816; «Per un *barnat* de cinch pams de llarch per la porta del terrat», Id, 1830; «Per un *barnat* per la porta de la cuyna», Id., 1830. **2**, especie de llum? aparell per a sostenir els llums?; — **bernat hermità**, peix; — **bernat pescayre [-ayra, -aire]**, ocell aquàtic : «...y nos contava sas casseras de ca'n Tunis; d'una vegada que matà un *bernat pescaire...*», *Renaixensa*, 1885, 166; tonto, tarambana; — **bernat pudent**, insecte.

bernat, pp. : «Ja us veig ab la sobrevesta y ab tres corones *bernat* damunt vostra folla testa», Canç. Saragossa, 116, v.º. V. **cavall bernat**.

Bernat, llin. Mallorca.

Bernatallada, llin. prov. de Girona.

bernatge, Dic. J. March.

Bernaus, llin. prov. de Lleida.

Berné?, llin. Vall d'Aràn.

bernejar (XIV, XV) : malbaratar.

Bernés, llin. Barcelona.

Bernet, prov. de Barcelona.

Bernet, llin. Barcelona.

berney, «O tu traydor, be t'est mes al *berney* vituperat...», Canç. Saragossa, 238.

Bernich, llin. Barcelona, 1430, 1461, 1584, XVIII.

Berniol, llin. Catalunya.

Bernis, llin. Barcelona, Breda, &.

Bernola, llin. Barcelona.

Bernons? llin. Granyena.

Berols, llin. Barcelona.

beroy : **1** (Manacor), necio : «ni cap *beroy* qu'haja pegat foch a sa pahissa perquè parlassen d'ell», *Contarelles*. **2** (Vall d'Aràn), maco, bell. Ex. : quina xica més *beroia*.

Berquitar, llin. Barcelona.

berregans : «*berregans* e draps blanchs de Narbona unum denarium pecia», Tarifa Alzira, 1249; «*Berregans* no han cisa ne's venen a canes...», Cost. de Tortosa, 93 v.º; Id., 88 v.º. Cp. **barragà**.

berret. V. **barret**.

berreta. V. **barreta**.

Berriol, llin. Barcelona.

Berris, llin. Barcelona.

berro. V. **verro**.

Berrols, llin. Barcelona, 1489.

Berrufet. V. **Barrufet**.

berruga [barruga, verruga] : verruga : «*Barruga* : Varruca, ce...», J. Esteve; Mallorca, XVIII; — *berruga* del roure se diu del bony que surt a la soca del roure.

berrul? (Mallorca), dicteri, paraula despreciativa. ⚹

Berrull, llin. Barcelona, &.

Berrús, bisbat de Tortosa.

Berta, llin. Valencia, XVI.

Bertí (Sant Pere de —), poblet.

Bertomeu. V. **Bartomeu**.

Bertrall, llin. Barcelona.

bertràn (l'òs —).

Bertràn, llin.

Bertràn (Sant —), al peu de Montjuich, junt al mar.

Bertrana, llin. Vich.

Bertrandí, llin. Catalunya; dim. de **Bertràn**.

bertrol [**bartrol**] : garlito, red que forma un doble cono para pescar. Fr. : caure al *bertrol*.

bertrola (Plana de Vich) : instrument per a pescar, bossa de filat o xarxa en forma d'embut que té un cèrcol a la boca i un més avall per a mantenir-lo tivant, i una forqueta per banda.

Bertrolà, llin. Tarragona, 1640.

bertrolada : peix que s'agafa en un bertrol.

bertrons : «Dues bassines d'argent daurades ... ab smalt e senyal de la ciutat al mig gallonades e picades ab diversos fullatges e alguns *bertrons*», *Rev. Cienc. Hist.*, 1880, 442.

Bertux : «...gran res del stol del dit en Jacme a presa terra a Pollensa a la punta del *Bertux*», Cronicon May., 106.

Berú?, llin. Barcelona.

Berutulles?, llin. Catalunya.

bes, pl. **besos** : besada, petó : «Son pus assaborits *besos*», Decamerón.

bes, pl. **bessos** [**beç, beços**] : abedul; de les rames ne fan escombres per a balejar el blat, dites escombres de *bessos* o de balejar : «It. xxv bigues de *beç* tallades al bosch del bach d'Ortell...», Inv. Ribes, 1404.

Bes, llin. Barcelona 1467, 1512, 1830; Girona, XVIII; Perpinyà, 1310.

Besa, llin. Barcelona.

besaces [**besasses**] per **beaces**: «...et com ell testimoni les tench en ses *besaces*...», Doc. Arch., XXXVI, 261; «lo rocí e les *besasses*», XIV.

besach : alforges de pell.

besada : «...e fon tan saborosa la *besada* que poguera hom haver anat una milla», Tirant, III, 205. V. **besar-se**.

Besalú [**Besalún**, 1427; **Besolún**, 1439; **Baselú**, &.], vila i comtat.

Besalú, llin. Catalunya.

besaluench, natural de Besalú.

besamà : «han arribat al *besamá* de l'Escorial», *Veu de Montserrat*, 1880, 348; «Estim-vos molt que li hajau donat *besamans*», Barcelona, XVI.

besament : «E besá lo Rey e'l senyá, en lo qual *besament*...», Angels U., 119 v.º; «...ço es del *besament* dels peus del Salvador al *besament* de les mans e d'aquí fins a la bocha...», Id., 37; «lo *besament* de Judes», Ordin. Lleida, 1567, 214; «...y la memoria de la passió de Christo per lo *besament* y amostrament del Crucifixi ajuden molt pera deprimir la potestat del demoni», H. Iutlar, 249; «grans mercés y *besament* de mans que'ls ne faç», Solsona, 1601; «...acceptá la donació ab acció de moltes gracies y *besament* de mans que li'n fa...», Xerta, 1636; «ab *besament* de vostres mans», Fita, *Inm. Concepción*, 68.

besanques : «Tall de pago : ... fes un tall al mosclo de la ala de larch a la part dreta e d'allí trau-ne launes amples e primes, e aprés gira'l e fes axí com a l'altra part havíes fet; e sobre lo crepó a un altre tall ço es que se fan launes; e per lo semblant levarás-lo abans de les *besanques* e aprés levarás los alarons», Art de Coch, 3. 2, part del vestit : «Si volen son cos mostrar ab les calces y *besanques* amostren tan grosses anques com les dones en lavar», Cobles, XVI.

besant [**besán**], moneda : «E donam a aquell qui era latinat c. *besants* per ço que'ns hi fos bo...», Cron. Jacme, 423; «...e que'l déssem v. milia *besans* de present», Id., 339; «hagué de retre compte a son senyor de deu milia *besants* d'or», Flos. Sanct., 1494, 321; «cada moro

de Terol dona per trahut un *besant*», Doc. Arch., XXXIX, 129; Id., 93.

besanta, Dic. J. March.

besar : «...mas *besá-la* tres voltes en la boca per mostrar-li major amor», Tirant, IV, 335; «En aquell cas la Princesa tant fou lo plaer que pres que *besá* a Ipólit en lo front», Id., IV, 257; «per senyal de fe *besem-nos*», Id., III, 71, 72; «Si has honrat los pares en paraules o en cerimonies reverents així com *besant-los* les mans...», Confessional; «*besar* les mans a pare e mare», Dones, 14; «L'embaxador feu sa reverencia a l'Emperador e *besá-li* lo peu e la ma e així mateix la ma a la Emperadriu...», Tirant, IV, 146; ⚹ — **besar-se** els pans : tocar l'un amb l'altre quan estàn estrets dins el forn; els senyals que hi queden son dits *besades*.

besar, subst. : bes, petó : «...prenía de vos amorosos *besars*», Tirant, II, 290; «...e ab *besars* d'amor strema mesclats ab abundants lágremes...», Id., IV, 280; «no'm poré lansar sobre lo teu cors mort dins la sglesia e pendre de aquell frets *besars* trists e amarchs», Id., III, 157; «...ella movent lo cap al dit Curial s'acostá e ... captada ora covinent que degú no'ls veés, li doná un *besar*», Curial, 16.

Besat, llin. Barcelona.

Besatriu (Beatriu?), Dic. J. March.

besavi [**bisavi**, XV], **besavia**: pare o mare de l'avi : «Maximiniá, senador de Roma, de son avi e de son *besavi* heretava lo dit offici de senadoría», Legend., II, 178; Quinto Curcio, k 3 v.º.

bescalm : «Negún hom no pusca fer casa, cambra, porche, embán, o *bescalm* sobre carrera pública o sobre plaça pública», Furs de Valencia, 1539, a 2 v.º.

bescambra [**bas-**] : recámara; lugar excusado : «It. en la casa o *bascambra* aprés la cuyna trobam les coses seguents : dues conques de aram, tres olles de coure...», Vich, 1403; «los vapors que hixen de les clavagueres, *bescambres* o privades», A. Girauld, 7; pudent com una *bescambra*.

bescantament, de **bescantar**.

bescantar : hablar mal de alguien o de algo; dir públicament les faltes d'algú; murmurar, calumniar.

bescanviar.

bescara (usat per fusters, ebanistes, &.) : en una pessa, la cara oposada a la cara bona.

Bescars, llin. Canovelles, XVII.

bescarsí per **bergancí** : «Un *bescarsí* de bronze ab una soguilla d'or», Inv. Cervera, 1789.

bescaula [**bas-**] (Empordà) : coca llarga de dos o tres dits de gruixa que fan quan pasten i que mengen amos i mossos al dinar, &. a fi de no menjar pa fins que sigui sec.

besch. V. **vesch**.

besclau de terra : gaia, tros llargarut.

bescoll [**bas-**] : pescuezo : «Item hun fermallet de hun lebrer ho leopart que te un diamant als peus e una perla redona al *bescoll*», Doc. Arch., XXVI, 190; «lançá la destral e matá lo llop per lo *bascoll*», Isop, 67; «degollat l'han pel mitx del coll fins al *bescoll*», Codolada d'en Serrallonga, 1614. Cp. **batcoll**, **betcoll**; **bestoll**.

bescollada [**bas-**] : «*bescollades* tinch de dar-li fins que's torne geperut», Barcelona, 1626. Cp. **betcollada**.

bescomptar (XIV, &.) : embrollar la cuenta.

bescompte [**bescomte**, **besconte**]: error de cuenta; equivocación, tergiversación; descuento, rebaja: «...arribá y entrá en casa de la ciutat ... portant la bona nova com lo que's deya de dita mort violenta era mentida y que sa Altesa estava sa y bo ... Diu-se que fou la causa que seguint la Hermandad

de Castella uns hómens que havíen mort un alcalde y dient «lo Rey hem mort», fou lo primer *bescompte* que's prengué en dit negoci, y perqué dita mala nova soná tant, lo dit illustre Marqués enviá una fragata per certificar de la veritat a l'ambaxador de sa magestat...», Ardits, IV, 254, 255; «...y dit senyor loctinent general respongué en semblants paraules : «Está bien, vayan con Dios, lévenme aucto como no quieren assistir al Rey»; y per dits magnífichs consellers fou replicat : «No diem nosaltres que no vullam assistir al Rey, sinó que no convé a la ciutat de Barcelona assistir als officials de v.ª Ex.ª ni del senyor bisbe»... y en assó se n'anaren dits magnífics consellers y tornats en casa de la ciutat referiren ... lo que per sa Ex.ª here estat respost, y vist que sa Ex.ª prenís les paraules ab *bescompte...*», Id., V, 209; «Be haveu pres molt gran *bescompte*», Cobles de Trucafort, 1616; «Y ab prou rahons molt verdaderes y de bon art, tots defenent molt be sa part, han altercat. Mas dir-vos-he perqu'es estat açó entr'ells, sobre los jóvens hi los vells qual de amor deu ésser més merexedor y mes amat, ni si'n deu ser lo vell privat o mes en conte, y así los uns reben *besconte* en elegir la part dels vells volent tenir...», Somni de Joán Joán, a 8.

bescomtat, bescomptat, per **vescomtat**, : «Mes avant Cathalunya es terra en la qual havem de considerar moltes vegaríes, comptats, *bescomptats...*», H. Manescal, 67.

bescomte [**bescompte**]. V. **vescomte**.

bescordella (Badalona) : cordeta prima que forma part de l'art de pescar.

bescuyt : galleta dels mariners: «Be menjar e be boure més val que *bescuyt* roure», Lib. dels Mariners, I; «24 onces de pa ço es dues liures de *bescuyt* a cascuna de les 225 persones que solíen anar en cada galera», Capmany, *Ordenanzas*, 101; «per la provisió de la armada per mar que estava sobre la ciutat de Barchelona F. L., marcader florentí, resident en la ciutat de Valencia, fa 196 quintars de *bescuyt...*», 1472, Thesorería del Sr. Rey, 37 v.º; — «*bescuyt* pera la tropa», XVII; — «pretenent que en casa de Loys Testa se havía fet *bescuyt*, aná a sa casa ab un porter», Ardits, V, 91; — **bescuyts de cantell, bescuyts de llengua de beata** (Valencia), per a pendre xacolata; — **bescuyt de la muntanya** : se diu de les garrofes que la fam obliga a menjar, Tià de la Real, cobla 108.

bescuyt, -ta (Valencia, XV) : recuit, molt cuit.

bescuytada (Valencia) : el paso de las tortas o bizcochos a los cofrades o abonados a alguna fiesta popular el dia del Santo. ⚹

bescuytam (XIV, &.).

bescuyter : forner que fa galletes? : «Que ningún flaquer ni flaquera, *bascuyter* ni *bascuytera*, gos pastar ni fer bescuyt sens la sua llesencia...», J. R., *Hist. Sóller*, I, 276; «offici de pastadors o *bescuyters*», Quadrado, *Privilegios*, &., 85.

Besegoda [**Besogoda, Besagoda, Basagoda**], muntanya de Catalunya.

Beses, llin. Barcelona, 1397.

beset (prov. de Lleida) : petó, besada.

Beseya, llin. Vich, 1427.

Besiaus, parroquia del bisbat de Barbastre.

besjuny, Dic. J. March.

besnet : biznieto : «e per ço lo dessús dit En Jacme era *besnet* del dessús dit rey N'Amfós baxant d'aquell per línea masculina», Boades, 442.

besoç, Dic. J. March.

besoli : «una gorreta ab son *besoli*», regalan los pastores a Jesús recién nacido, Cobles del XVIII.

Besolí, llin. partit Seu d'Urgell, Barcelona, Gracia.

besoludi (Valencia, XIV), nom d'una herba silvestre.

besonyar (Tagamanent) : a uns perduts per la boira, no coneixent el camí, una pastora els pregunta: què *besonyen*?

besora : els pagesos de remença pagaven, entre'ls mals usos, el vi apellat den *besora*.

Besora, llin. Cp. **Basora**.

besoroca, especie d'òliba.

Besós, riu prop de Barcelona.

besotetx (der. de **bes**), J. Verdaguer.

bessa. V. **veça**.

bessa (suro de —) : és el que s'arrenca de les branques, que generalment sol ésser més fi.

Bessa, llin. Barcelona.

bessant. V. **vessant**.

Bessany, llin. Llerona, XVII.

bessenyar : resellar, remarcar: «qui dolosament *bessenyará* bestiar d'altre incórregue en pena...», Mallorca, 1671, Edictes reals, 39.

Besses, llin. Catalunya.

bessó [**bassó**] : **1**, cada un de dos o més germans nats d'un part. ✳ **2** (Mallorca), ametlló. Cp. els *bessons* dels ulls (Mallorca) : les nines.

bessona (Mallorca) : se diu de l'ametlla que té dos bessons.

bessonada.

bessoner [**bassoner**] (Mallorca): comerciant de bessó o ametlles.

bessonera. V. **bessona**.

bessuch, peix semblant al pagell.

Besta?, llin. Barcelona.

Bestard, llin. Mallorca.

Bestech?, llin. Barcelona.

besti (Mallorca) : bestia.

bestia : «e maná que li portassen les aquanees, e tots trameteren per les *besties*», Tirant, I, 346; «...hon hi havía diverses natures de animals salvatges, ço es, onços, cervos, cabirols, porchs salvatges e de totes altres *besties* de mont», Id., I, 139; «*besties* de sella e de bast», XV; «e'ls cavals e les *besties* jahíen en una foya...», Cron. Jacme, 182; **besties de peu rodó** (Plana de Vich): cavalls, mules, &. Cp. **bistia**.

bestià, pl. **bestians**, per **bestiar**.

bestiaça, Dic. J. March.

bestiar : ganado : «e la cavalgada no profitá a negú sinó que goanyaren *bestiar* per a menjar a la ost», Cron. Jacme, 326; «...portaren-se'n molt *bestiar* de gros e de menut», Tirant, III, 325; «En los dies passats fom certificats que N'Argençola, cap de cinquantena, havía pres cert *bestiar* d'En Batle de Miralcamp....», Doc. Arch., XXII, 13; «E un dia anant ab les ovelles aparech-li sent Nicholau e dix-li : Leva aquest *bestiar* a casa de ton senyor...», Legend., I, 204; «pastors dels *bestiars*», Collacions, 253; — **bestiar bovi** : bous, vaques, vedells; — **bestiar cabriu**; — **bestiar gros** : bous, mulats, eugues, cavalls, ases, &.; — **bestiar de llana** : ovelles; — **bestiar de pel**; — **bestiar de peu forcat**; — **bestiar de peu rodó** : cavalls, eugues, ases, muls, &.; — **bestiar menut** : ovelles, cabres, porcs; — **bestiar mular**, **mulatí**, Prior, 183 v.º; — **bestiar ovi**; — **bestiar porquí**.

bestiari : el qui guarda les besties : «Lo lleó en un camp havem vist lo qual conegué hun dels *bestiaris* com ça entrás fos estat son maestre, deffés-lo de l'esvahiment de les besties», Ms. Séneca, 86.

bestiarot (Sta. Eularia de Riuprimer), despectiu de **bestiar**.

bestiejar [**bestiajar bestiayar**]: fer el bestia : «per ço que hom les tenga per belles e'ls vage *bestiajant* detrás», B. Metge, 78; «No y passaría pus, que ja m'a fet *bestiayar* dues vegades», Vida St. Juliá, 324.

bestiesa : necedad, tontería:

«Callau, Porter, no digau aquexes *bestieses*», Pere Porter.

bestió. V. **bastió**.

bestiol : «Item duas ballestes de fust guarnides a la genovesque ... aprés les nous cubertes de serbes pintades al dos de alguns *bestiols*, corones, senyals reyals de la ciutat...», Ardits, II, 168.

bestiola, dim. de **bestia** : animalito; bicho, insecto : «La formiga ... poca *bestiola* e mesquina», Lib. de Contemplació, c. 108; «havent tramés en aquell dia los seus goçets e les sues *bestioles*», J. Esteve, a 4; «*bestioles* y tossinets», diu un memorial estampat als porcassos que rifaven passejant-los pels carrers de Barcelona. ⚹

bestir. V. **bastir**.

bestoll per **bescoll** : «Item en una caxeta de cuyro negre un firmall en que ha un lebrer smaltat e te un diamant als peus, una perla redona al *bestoll*», Doc. Arch., XXVI, 125.

Bestot, llin. 1455.

bestrach [**bastrach**] : anticipación de dinero, Capmany, *Mem.*, II.

Bestraguá, poble, Doc. Arch., XXXVI, 313.

bestraure [**bestreure**, ant. **bestreer**; **bas-**] : adelantar dinero: «...que dels dits bens seus se pach tot ço et qualque cosa los dits mayorals li haurán *bestret* et donat en la dita necessitat e malaltía», Doc. Arch., XL, 476; «...que delliuraría lo dit don Jayme ab arts e'l portaría lla on la dita duquessa era que ara volgués *bestraure* aquests v milia o VI milia florins...», Id., XXXVI, 259; «...sinó que no es stat negú qui haja volgut *bestreer* per la despesa de la gent», Id., XXII, 307; «Jo conech que vos no fiau de mi et per axó no'm voleu *bestraure*, mas jo iré a treballar...», Id., XXXVI, 163; «500 florins que *bestregats* e donets», F. Bofarull, *Malla*, 30; «qualsevols quantitats per ell *bastretes* o manades pagar», Corts Montsó, 1470; «los diners que havía *bastret*», Thesorería real, 1472; — «Ne pren a mi que Amor destrifique, si que d'aquell contentament vull traure, si que no pot lo que demán *bestraure...*», A. March, 128; — «Guardau-vos dels fills petits ... que son bogíes, car *bestrahen* y contrafán tot lo que fer vehen», XV.

bestreta : adelanto, anticipo : «Per que, molt reverends, nobles, magnífichs e honorables senyors, placia-us scriure al dit March Calabuig ell faça la dita *bestreta* a coneguda del magnífich mossén G. Cardona...», Doc. Arch., XXII, 260; **bestreta morta** (Ripoll, Olot): la quantitat que el masover dóna a l'amo de la terra com a fiança que la conreará bé. ⚹

bestreure. V. **bestraure**.

bestrús, forma popular de **avestruç** : tonto, pesat. Ex. : que n'és de *bestrús!* (St. Joàn Despí, &.)

Besturs, llin. Barcelona, 1624, 1713.

besunyar [**basunyar**] (Plana de Vich) : què hi *besunyes* aquí? : què hi fas?, què hi pesques? &.; jo no sé què s'hi *besunya* aquell a la cuina!

besunyes : necesidades, Jahuda Llabrés.

bet, f. **bera** : bell; — **bet un, bera una** : algún, alguna.

Bet, Beteta (Mallorca) : Isabel, Isabeleta.

Bet (Son —), en el camí de Palma a Benisalem.

bet. V. **avet**.

bet. V. **ira**.

beta. V. **veta**.

Beta (Besalú, &.) : Isabel.

Betacons?, llin. Barcelona.

Betancor, llin. Barcelona.

betaravech de menjar (Menorca).

Betbeso?, llin. Barcelona.

betcoll [**batcoll**], **betcollada** [**batcollada**] (Mallorca) : bescoll, bescollada.

beteiar (Palma, 1395) per **batejar**.

Betés, llin. Barcelona.

Betlem [**Bethlem**, **Bel·lem**].

betlendina (Mallorca) : pequeña calaverada. Cp. **batlandines**.

Betona (Empordà, &.), dim. de **Bet**, Isabel.

betònica, planta medicinal : «...pera preservació procuren en desopilar-se ab decoctions de agrimonia, pimpinella, *bethónica*, dauradella...», Lib. de la Peste, 56.

Betriu, llin. Barcelona.

betulons : «Les gents dels pobles que hi havía a la vora del riu qui lavors s'apellava Bétulo, los quals segons recita Plini eren appellats *betulons*, de quins era cap una bella ciutat appellada del mateix nom del riu Bétulo e vuy en dia s'apella Badalona...», Boades, 13.

betum [**bitum**, J. Esteve]. ⚹

betxa, Dic. J. March.

betzar : «vos trametem una pedra apellada *betzar* ... la qual es contra tot verí et provada per nos en diverses maneres», *Rev. Cienc. Hist.*, 1887, 53.

betzaraxque, pedra, específic purgant que s'empleava mesclat amb algunes herbes (xv).

betze [**betza**] (castanyes en —) (Plana de Vich) : castanyes bullides amb aigua i sal que solen menjar per sopar.

betzef (**a** —) (Mallorca) : en gran, en abundancia : «quant la peste acaramulla los cadàvers *a betzef*», B. Ferràn, *Poncelles*, 65.ª; «*A betzef* joyels e robes, paveylons, coixins brodats...», P. A. Peña, Jochs Florals, 1868, 133.

betzeps (**a** —) (Mallorca) : a betzef.

betzerrut (Mallorca) : tonto, testarudo.

betzo (Mallorca, Valencia, Tortosa) : necio, tonto.

betzol (Mallorca) : beneit.

beuarra (Solsona) : el qui veu molt. Cp. *panarra*.

beubetjar : «...en Gostí comensá a *beubetjar* y acabá per fer-se trons de na Marieta y anar-se'n a Ciutat a pendre sa carrera», *Contarelles*, 274.

beuerri, **-rría**. V. **beverri**, **-rría**.

Beuló, llin. 1337; Vich, 1736.

Beumala, llin. XVIII.

beurada. V. **abeurada**.

beurall. V. **abeurall**.

beuratge. V. **abeuratge**.

beure, **beure's** : beber, beberse. Cp. **boure**; — tragarse : «la terra obrint-se *begué's* los tres jugants», XV; «e la terra qui s'obrí que'*s begué* totes lurs reliquies», Flos. Sanct., 134 v.º. Cp. : «pensí que'm *begués*»: creí que me iba a tragar, *Veu de Montserrat*, 1879, 95; *beure's* amb la mirada : menjar-se amb els ulls : «Al veure-la tant bonicoya *se* la *bevía* ab sa mirada», Bosch de la Trinxería, *Pla y Montanya*, 10; en sentit de responsabilitat : «Aytal peguesa has feta, aytal l'haurás a *beure*», XIV; *beu-te* aquest ou que l'altre ja es cou; — creure's. Ex. : tot *s'ho beu*; has vist aquell beneit com *s'ha begut* tot lo que li han dit?. Cp. : ja s'ho tenía ben *begut*; *beure* per fet (Mallorca) : echar la corrobra; — (Mallorca), recollir cartes en certs jocs com a l'ase; — *beure* a galet o gallet, amb el porró, càntir, &.; fig. estar en babia, esperar en va ço que no ha d'aconseguir-se; — *beure* de dret : el *beure de dret* mata, fa mal; no convé *beure de dret* (Barcelona) ; *beure* més que un clot d'arena (Mallorca) : se diu dels grans bevedors; — *beure* oli : ja ha *begut oli* : ja ha rebut; a *beure oli*, expr. popular per a indicar que algú mor; — *beure's* el seny, l'enteniment : se diu del qui fa un acte de boig; — *beure's* la mar : fer impossibles : «li és padrina y per ell *se* beu la *mar*», Ferrer, *Llib. d'or*, 103.

beure, subst. : beguda : «Lo dit

dia en lo qual fou prorogada ésser feta la solempnitat de la festa del gloriós cors de Jheuxcrist, los honorables Consellers no contrestant haguessen fet lo *beura* de matí dijous prop passat, altre volta feren e volgueren fos fet lo dit *beura* de matí», Ardits, II, 434; — fer pa i *beure*.

beutat : belleza, Sidrach, 16.

bevedor : bebedor.

«**bevedora** de vidre esmaltat e viat», Puiggarí, *L'Avenç*, 1888, 237.

bevenda (xv, &.; Mallorca) : bebida : «Que les *bevendes* verinoses son cubertes ab dolçor de mel», Tirant, IV, 75; «Molts per aquests effectes pastan o pican agrellas salvatjes, blets que son especies de cols, y ne fan *bevenda* que prenen quant dura la mayor calor...», Prior, 9; «doná-li a beure *bevenda* enmatzinada», Vida St. Honorat; J. Roig, 78 v.º.

Bevenguda, nom de dòna, Mallorca, 1280.

beverri [**beuerri**] (xiv) : gran bevedor : «los joglars son grans *beuerris* e alcavots», Breviari d'Amor.

beverria [**beuerria**] : el vici de la beguda : «deu-se esquivar la *beuerria* e embriaguesa», Collacions, 262.

bexest per **bixest** : «les vj. hores fan *bexest* en lo quart any», Félix, I, 140; «Dimarts xxviiii. Any *bexest*...», Ardits, I, 234.

bey (Plana de Vich, &.) : veta, juntura de les roques o penyes. Ex. : hem trobat un *bei* que és de mal rompre; la roca s'esllenegà per un *bei* que hi havía; — crui que fan algunes planxes de metall o monedes, crui exterior que sembla un tros de pell que salta.

Beya, llin. Barcelona.

beyabà. V. **beabà**.

beyarol, en sentit despectiu aplicat als nois.

beyerola, ocell un xic més petit que el tord. ✳ Cp. **abellerola**.

beyna [ant. **bayna, bahina**] : vaina : «Un coltell ab sa *beyna*», Vich, 1413, 1422; «*beyna* del punyal», Id., 1492; estuche : «Unas estisoras ab sa *beyna*», Inv. Cervera, 1789; jareta, doblec de la roba per on passa una veta.

beyne [**beyna**] (Vilafranca del Panadès) : beinot, especie de majordom que s'encarrega de dirigir algunes operacions agrícoles i de vigilar-les en lloc del senyor. Cp. **beynot**.

beyner. V. **bayner**.

beynot. V. **beyne** : «entrar de *beynot* a la casa», Vidal, *Rosada d'estiu*, 47.

beyre [**veyre, veira**] (xviii; ara, Rosselló) : got : «Dotze *veiras* de vidre ... It. deu *veiras* de cristall entre grans y petits...», Inv. Cervera, 1789; «tres taçetes de ayguardent, mitx *beyre*, un garrafó...», xviii; «deixà en sech lo *beyre* sobre la taula», A. Bof., *Orfaneta*, 127; «Lo *beyre* d'or», Jochs florals, 1867.

Biaina, llin. Puigcerdà.

Bial, llin. Barcelona.

biarnés (xvi) : natural del Bearn: «Suplica la dita Cort a vostra Magestat li placia statuhir y ordenar que qualsevol gascó, ho *biarnés*, foxench, limosí...», Cort quinta de l'emp. Carles, 13 v.º.

Biarnesa : «Madona *Biarnesa* de Cardona», Capbreu Junqueres, 1372.

Biatriu, llin. Catalunya.

biax [**biaix**] : sesgo; — **a biax** : al través, oblicuament; — **en biax**: «...la qual *en biax* se moch tro a la terra», Félix, I, 129; «batalla ordenada *embiax*», 12.ª del Crestiá, c. 267. Cp. **biex**.

biaxat : «esguarts *biaxats*» (xiv a xvi) : miradas al soslayo.

Bibí, renom Palma; llin. Pollensa, 1607.

Bibiloni, llin. Mallorca.

biblia : «Aquest dia per mana-

ment del Reverend inquisidor ... foren cremades en la plaça del Rey de la present ciutat les *biblies* en pla e altres libres en pla descendents de la *biblia...*», Ardits, III, 146; «*Biblia* que es escrita en vulgar cathalá», Coroleu, *Documents*, 56.

bíblich (xv, &.) : pertanyent a la Biblia.

biblioteca. ⚹

bidauba, bidauga. V. **vidalba.**

bidaura. V. **vidaura.**

Bidaure, llinatge Aragó, xiv.

bidell per **bedell** : «*bidell* del Studi general», Mallorca, xvii.

bidenuç : «Donen los jueus de Valencia per trahut iii milia solidos. Item donen los dits jueus per *bidenuç* cascún any xi. solidos», Doc. Arch., XXXIX, 88.

bidrena, planta : «bull *bidrena* o baladre», Remeys de Fr. D. Font, 115.

Biel (Mallorca, &.), dim. de **Gabriel.**

biel (estar —) (Mallorca) : estar begut, haver begut massa; estar atordit, atontat.

biel (de copes, d'oros, &.) : sota.

Biela, llin. Barcelona.

Bieló, dim. de **Biel, Gabriel.**

bienni (xv, &.) : bienio : «son ellegits ... per administradors de la dita taula per lo *bienni* sdevenidor mossén...», Ardits, III, 57.

Biera, llin. Montornès.

Biern?, llin. Barcelona.

Biert (Coll de —), prov. de Girona, prop de Cartellà i d'Adri.

Bieta, llin. Barcelona.

biex (Mallorca) : biaix; Fr. : traure bé els *bieixos* : cercar economíes.

bifa [**biffa**), nom de roba : «capa de *bifa* blava», Sta. Coloma de Queralt, 1300; «*biffa* vermela de París ... *biffes* planes de St. Denís...», Perpinyà, 1307; *Rev. Lang. Rom.*, 1873, 369; Cost. de Tortosa, 94; Dic. J. March.

bifi : el qui té el llavi inferior més prominent que el superior; el qui té sortit l'òs inferior de la barba.

biforcat : «la barba curteta, *biforcada...*», Angels U., 40 v.º; «la barba spessa no molt longa está per lo mig *biforcada*», Flos. Sanct.

biga : viga : «...doná e liurá a'n G. A. ... xxviii *bigues* de xxvi palms de larch cascuna e xvii cabirons de larch cascú de xxxx palms tot de fusta de melis...», Ardits, II, 406; «*Biga* : Trabes», J. Esteve, c 3; — jàssera (Empordà); — **biga reconera o paretera** : la que posen adossada de per llarg a la paret o recó de la cambra; — **biga serrera**: jàssera (Ribes, Camprodón), la biga llarga central que sosté una teulada de dos vessants (Borredà); — «dues *bigues* vint y quatrenes per cuxes del molí d'oli», Cervera, 1789; — **biga de l'esquena** : espinada.

Biga, llin. Taradell.

Bigaire, llin. Barcelona.

bigalot (Mallorca) : tros de fusta quadrangular d'un pam i mig o més de llargaria, un d'amplaria i quatre dits d'alçaria, que té a un costat una concavitat semi-esfèrica; serveix per a picar la sola.

«**bigant** qui vol dir qui ha dues mullers», Collacions, 263 v.º.

Biganyó, llin. Barcelona, 1391.

bigarniu (Mallorca) : se diu dels infants petits que tot just caminen, Ferrà, *Museo Balear*, 50.

Bigas, llin. Barcelona.

Bigas, prov. de Barcelona.

Bigay, llin. Barcelona.

Bigayre, llin. Sarrià.

bigó, dim. de **biga** : «It. iv *bigons* de fust sotil», Vich, 1427.

Bigó, llin. Berga.

Bigordà, llin. prov. de Lleida.

Bigorra : «elegiren per lur Rey un cavaller de *Bigorra*», Tomich, 2 v.º.

Bigorra, llin. Barcelona.

Bigorre, llin. Barcelona.

bigot : «*bigot* a la fernandina per

cubrir un xiribech» (amb les puntes amunt), Vallfogona, 110; «*bigots* o mostatxos», Vich, 1757.

bigota, bigotes (veu marítima): cordes per a aguantar els pals i les escales de corda per a pujar-hi. Cp. : «Item una *bigota* petita ab tres verteys», Inventario Atarazanas, 1467; «Quatre testes de *bigotes*», Inv. naval, 1331.

bigotera : 1, bitzega, boixeta, instr. de boix amb què els sabaters poleixen la vora de la sola. 2, tros de xarol, &. que's posa a la punta del calçat per a adornar-lo; tenir bones *bigoteres* : se diu d'una dòna formosa.

bigotes (Mallorca, 1650), **bigotis, bigots** (Vich, 1757). Cp. **bigot**; — Fr. : això no és per tos *bigotis* (XVIII, &.).

bigoti (veu d'impremta) : bigote.

bigueres, en l'inv. d'un celler.

Bigues, llin. Barcelona.

Bijés?, llin. Barcelona.

Bil, llin. Sòller.

Bilalta, llin. Catalunya.

Bilardaga, llin. Vich, 1413.

Bilbau : «Sancho de *Bilbau* capità de lacayos del Sr. Rey», 1472.

Bilbeny?, llin. Barcelona.

Bilbert, llin. Barcelona.

Bilella, llin. Barcelona.

Bilet, llin. Catalunya.

bilorda (Empordà) : bruticia amb que's cobreix un reg, canonada, &.; ço que embussa el pas de l'aigua.

Bilveny?, llin. Barcelona.

billadures (Guilleríes, Borredà): boscallets per a billar la pila o sitja de carbó.

billar (Guilleríes, Borredà) : alimentar amb boscallets la pila o sitja de carbó?

billar [**villar**, Mallorca], subst.: billar.

Billel (Marquès de —), a Menorca.

billet. V. **bitllet**.

billeta : «hon fir la *billeta* tantost hix la sanch», Procés de les Olives, 38 v.º; «qualsevol que volgués junyir ab armes reals o ab armes de guerra, fossen los ferros de les armes reals ab quatre puntes en lo broquet molt encerades ab cera gomada cascuna punta de la *billeta*», Tirant, I, 128;

billetayre. V. **bitlletayre**.

Bill-llort, llin. Girona.

billó : «Com la quinta specia de guanyar dinés es fondre *billó* e la sisena es cercar menes de metalls...», 12.ª del Crestiá, c. 149.

billonaja. V. **billonatge**.

billonar : «Lo die present fou feta crida ab dues trompetes ab un temborino e ab taballs ab que reduhiren e cridaren los croats a a XVIII diners e lo florí que *billonàs* per tot Catalunya», Ardits, II, 178.

billonatge [**billonaja**] : «...com un Regne ho patria pot ésser robat o gastat per art de *billonaja* e com ne pot esser preservat», Ms. del XVI de l'Arxiu de la Seu de Barcelona.

Billorda, nom d'una campana grossa a St. Joàn Despí.

Bim, llin. Barcelona.

Bimbau, llin. Catalunya.

bimbell : regruix de maons que es posa entre la barana i el sòl del terrat per a escopir l'aigua a fi d'evitar goteres o humitats a les parets.

bimbirimboyes (Mallorca) : floquets, banderetes, frioleres, &.

binar (Mallorca) : 1, fer la segona llaurada, donar una segona rella. 2, dir dues misses els sacerdots que estàn sols a les parroquies rurals.

Binaxa, llin. Catalunya.

Binefa, llin. Lleida.

binefarench : natural de Binèfar, poble català d'Aragó.

Bingut, llin. Barcelona.

binifet. V. **benifet**.

Binisalem, vila de Mallorca.

Binisterfe?, llin. Barcelona.

Bintró, llin. Barcelona.

biol. V. **bacia**.

Biol, llin.

biorça, Dic. J. March.

biorxa [**miorxa**] (**a la** —) (Mallorca) : al revés, d'una manera estranya : aquí tot va *a la biorxa*; dur una cosa *a la biorxa*. Cp. anar a l'orsa i *a la biorxa* : anar malament.

biós (Besalú) : instr. de conreu, amb dues puntes, per a cavar.

Biosca, llin. Barcelona, Valencia [**Bioscha**, Mallorca, 1395]

biot (Plana de Vich, Camprodón): bassal petit; sot de fang en els camins; **font de biot** : la que surt de la terra i fa bassa, a diferencia de la que raja de la penyada, dita *font de canal*; «lo torrent anomenat lo *biot*», Mem. A. B. L. B., II, 616. Cp. **viot**.

birat. V. **virat**.

Birba, llin. Barcelona, Empordà, &.

birbadora (Tortosa, Amposta, &.) : dòna que birba; — instr. per a birbar.

birbar (prov. de Lleida, Tortosa, &.) : eixercolar, treure l'herba dels sembrats.

Birbé, llin. Catalunya.

Birbi, llin. Barcelona.

birimboyes (Mallorca) : flocs i *birimboies* : perifollos. Cp. **bimbirimboyes**.

Birjerà, llin. Barcelona.

birla. V. **bitlla**.

birlotxo, nom d'un carruatge en desús (Mallorca); id. que era una especie de tartana de tres o quatre seients (Pla del Llobregat).

Biró, llin. Barcelona.

birolotxo (oit al Pla del Llobregat) per **birlotxo**.

birolla. V. **virolla**.

birombo : «set gafes de punta y dos ganxos y bagas per fer fort lo *birombo*», Compte d'un manyà, Barcelona, 1816.

Birosa, llin. Barcelona.

birosta [**virosta**] : vianda : «...de anar a passar un bon rato a la Satalía o a Bellesguart, lo primer es consultar-lo an ell, que se encarrega de la *birosta* ... perquè també és cert que fer cuynar...», *Tros de paper*, n. 25.

Birosta, llin. Barcelona.

Biroy, llin. prov. de Girona.

Birrer?, llin. Barcelona.

birreto : capell de cardenal : «feya un any que tenía lo *birreto*», Lumen Domus, 251.

birulet [**virulet**]. V. Amengual, Labernia.

bis, pl. **bisos** o **bissos** : **1** (Castelltersol), caragol, clau roscat. **2**, peix.

bis [**biso**], tela preciosa? : «Stoles sacerdotals testes de *bis*...», Flavi Joseph, l. 8, c. 3.

Bis, llin. Barcelona.

Bisa, llin. Barcelona, XVIII; Olot.

Bisanç : «...dix que no volía la gloria d'aquella gent qui havía nom e fama per tal còm havíe edificat *Bisanç*, qui era nom de lloch», Collacions, 131.

Bisanya, llin. Pollensa, 1391.

Bisanyes, llin. Mallorca, XVI.

bisarauma [**biseraume**], ocell ordinariament nomenat *buseroca*.

bisarma : «Una *bisarma* o luna venuda per IV sous», Vich, 1434.

bisaroca, ocell de rapinya : buzo vulgar; — a Camprodón i Setcases, es diu a les criatures.

bisavi. V. **besavi**.

bisbal (XIV, &.) : episcopal : «la dignitat *bisbal*», Collacions, 252 v.º.

Bisbal, llin. Mallorca, 1395; Barcelona, &.

Bisbal (**La** —), prov. de Girona. ⚔ — **Bisbal de Penadès**; — **La Bisbal**, poble prop de Margalef, prov. de Tarragona.

bisbalench : natural de La Bisbal.

bisbalía (XIII a XVI) : obispado, episcopado, diócesis.

Bisbalía : terme de La Bisbal, Chia, I, 127.

bisbari : qui estudía als seminaris episcopals.

bisbató : obispillo : «...que los dits honorables Consellers manaven o dehíen que fos donat al *bisbató* seguons es acustumat, ço es un florí...», Ardits, II, 25; Id., II, 400.

bisbe : **1**, obispo : «lo sobirá *bisbe* ço es lo sant pare apostólich», Collacions, 230 v.º; Id., 261; Ardits, I, 489; Id., II, 238. **2**, botifarra grossa; — part gruixuda del budell del porc, que serveix per a fer botifarres (Reus).

Bisbe, llin. Barcelona, 1406; Girona, xv.

bisbètich (Mallorca) : extravagant, llunàtic.

Biscamps, llin. Barcelona.

biscarri (Vidrà, Plana de Vich), planta : muérdago.

Biscaya. V. **Viscaya**.

bisch (Lleida) : bizco.

bisco (Onda, &.) : curt de vista.

biscuns : «E car l'aygua es redona, mou-se envirón e en per lonch, segons lo seu *biscuns* (var.: «lo seu ample qui's») de sa rotunditat, per la qual se mouen les ondes de la mar a la terra e se'n mou la mar de Anglaterra; car lo *biscuns* (var. : «car lo ample que ha») se enclina a la una part en un temps e en l'altre temps se enclina a altra part», Félix, I, 142.

biscuyt. V. **bescuyt**.

Bisdomini, llin. Barcelona.

Biserol, llin. Mallorca.

Bisoles?, llin. Barcelona.

bispe per **bisbe**, J. Esteve, c 3.

Bisquerra, llin. Mallorca, Barcelona.

Bisquert?, llin. Catalunya.

Bisquet, llin. Valls.

bissal (Valencia) : peix semblant a la llampuga.

bissext. V. **bixest**.

bistia per **bestia** : «Car les guineus e les altres *bisties* salvatges comunament no van sinó de nits...», Coroleu, *Documents*, 27; «...e de abtesa e noblesa natural en tant que un hom acomparat a altre par que sia comparació de un hom a una *bistia*, axí entre los ángels...», Angels, 12 v.º; «l'ordi que mengen les *bisties* del castell», Inv. Torre den Barra, 1430; «E lo mateix dia tots los que tenían *bisties* de tregí», Ardits, IV, 106; Id., I, 342; «*bisties* cavallines e de lauró e bovines», Doc. Arch., XXXV, 139; Id., 119; Ms. Séneca, 4.

bistiar per **bestiar**, Doc. Arch., XXXV, 53.

bistorta (Vallcebre, &., Alt Llobregat) : herba remeiera, que té arrels cargolades.

bisumba (Mallorca, Puigpunyent, oït a un pagès) : berenada campestre.

bisurp (Vall de Boí) : arbre semblant a la noguera, que fa un fruit com la cirera de pastor.

bitarrauga (viure a la —) (1820): a la biorxa.

bitè (Manresa, Terrassa, Igualada) : bè, anyell; carn de xai o bè.

Bitla, renom Palma.

bitlla : «...y per remoure tants mals com allí per occasió del joch de les *bitlles* se feya en dany dels particulars...», Ardits, III, 299; Terrassa, xvi, *Veu de Montserrat*, 1884, 56; Igualada, xv, Jochs florals, 1895, 205; — pessa ampla en la base i estreta de dalt, on se cabdella la trama de la llençadora per a teixir pesses de cotó.

bitllar (Berga) : afegir a la sitja del carbó cremant nous bitllots.

bitllera : la dòna que fa bitlles per als teixidors.

bitllet [**billet**], de les rifes; — **billet de la parroquia** (Mallorca): butlletí. ✠

bitlletayre [**bitlletaire**, **billetayre**] : el qui ven els bitllets de les rifes.

Bitlloch, llin. Barcelona.

bitllot (Berga, &.) : tros de llenya tallat per fer carbó.

Bitola, sobrenom d'un pagès de Conflent, 1655.

bitum. V. **betum**.

bitxa, Dic. J. March.

bitxach [**bixach, bitchach**], ocell: collalba.

bitxera (Pla del Llobregat) : la planta que fa els bitxos.

bitxo picant : guindilla. Sin.: *pebre de cirereta*, Mallorca.

bitzach (Plana de Vich) : cossa, peuada d'ase.

bitzega : instr. de boix amb dos aprats en cada cap que usen els sabaters per a brunyir la vora de les soles.

bitzoch : «...no és rahó que vostés vixquen a la babalà y que's queden dejuns com a *bitsocs*», *Rondalla de rondalles*, 53.

biula (Artà) per **baula**.

biulany, Mallorca, XVII, Selva de Consonants.

Biumala, llin. Barcelona.

Biura, llin. Catalunya, XVI.

bixest [**baxest, bexest, bissext**]: bisiesto.

Bizanyes?, llin. Mallorca.

bla [ant. **blan**, usat per alguns a Mallorca, Tortosa, &.), **blana**: blando : «...e no't penses haver menys a fer per ço com l'enemich es pus *blan* e pus suau...», Tirant, II, 154; «Axí es en lo principi d'amor que son *blans*...», Id., III, 14.

Blabí, llin. Barcelona.

Blabia?, llin. Barcelona.

Blach?, llin. Barcelona.

blachatux? (Mallorca, 1308):prenda de vestir o adorno de señora?, *Almanaque Balear*, 1875, 60.

blada : arbre de fusta closa, blanca i fàcil de treballar, semblant a la del boix; en fan culleres, llosses, pintes, &. (Camprodón), llençadores, jous de bou; en feien també motllos per a estampar amb la sola de vern; els armers vells en feien enceps d'escopeta.

bladaria : «vaxella vinaria e *bladaria*», Vallromanes, 1539.

Bladé, llin. Tortosa.

blader : traficant en blat : «de l'infern fan la conquista tots aquells que són *bladés*», Cobles contra formentés y usurés; — «molí *blader*», Perpinyà, 1368.

bladeres (Arbucies, Plana de Vich, &.) : quatre barres de fusta paral·leles que lliguen damunt el bast de les cavalleríes i se'n serveixen per a traginar garbes, palla o herba; a les fustes hi ha clivilles on van els cordills en què es col·loquen les garbes, &. : «It unes *bladeres* de fust desgornides per tirar gardes qui están fora la casa», Inv. Vich, 1491. Cp. : «It unes *bladeres* de fusta de pocha valor», Inv. d'un colteller, Vich, 1405; «...Un cove ... It. unes *bladeres* sotils», Vich, 1413; — «Troba *bladeres* del Rey», Rom. Milà, 183.

bladeta (prov. de Lleida) : té el gra petit (més petit que el del blat ordinari) i un xic pelut; és rogenc i es fa millor en els bacs que a les solanes.

Bladó, llin. Barcelona.

Blagé, llin. Barcelona.

blahir-se, blair-se. V. **blehir-se**.

blajot, llin. Barcelona.

blan. V. **bla**.

Blan, llin. Barcelona, 1618.

blanament : blandamente : «...la bona companyía feta entre dos se deu *blanament* concordar en fets, e en dits, e en virtuoses obres», Tirant, III, 179.

blanca : 1, urraca : «La veu de les *blanques* : Garritus, tui», J. Esteve, i 5 v.º; «Les *blanques* que té hom en casa : Pica, ce», Id., k 4. 2, una moneda : «It una *blancha* e mige de Perpenyá», Vich, 1437.

Blanca [**Blancha, Blanqua**], nom de dòna : «La noble senyora dona

Blanqua, muller del Vescomte de Rochaberti», Capbreu Junqueres, XV; — llin. de dòna, la muller d'En *Blanch* : Joán Blanch y Ne Catalina *Blancha*», *Almanaque Balear*, 1883, 29.

Blancafort, llin. de La Garriga.

blancal (Valencia, XVI, &.), una de les especies de blat.

blancàs : blanquinós : «Si las gotas de l'aygua que cauhen del cel són *blancasas* y caygudas fan grans bombollas», Prior, 2 v.º.

blancatxo, despectiu de **blanch**;— la **xexa blancatxa** (Plana de Vich) és una de les especies conegudes de xeixa.

blancay : taca blanca. Ex. : aquell *blancai* que's veu a la muntanya és neu.

blancayó (Plana de Vich) : cosa blanca llunyana. Ex. : veig allà lluny un *blancaió*, no sé si serà una casa.

blanch [blanc], **blanca** [blanqua]: blanco : «La cara pus *blanqua* que neu», J. Esteve, k; *blanc* com un glop de llet; «un speró daurat e l'altre *blanch*», Tirant, II, 387; — «Cavalcant en un gran cavall armat en *blanch* : Sublimi invectus equo radiantibus armis refulgens», J. Esteve, c 5 v.º; — «Lo *blanch* de l'ou», Id., 1 v.º; «Lo *blanch* dels hulls», Id., 1 3; «Los *blanchs* dels ulls de virguinal semblança», Vida de St. Honorat; — «...aquest *blanch* es bo per asclarir la cara», Ml. Dies, 165; — **blanch de dragontina**, ingredient, Ml. Dies, 164; **blanch d'Espanya** : albayalde; **blanch de Narbona** : «*Blanc de Narbona* ij diners», Cost. de Tortosa, 88 v.º.

Blanch, llin. Catalunya.

blanchaflor, Tarifa de teles, 1534.

Blanchafort, llin. Vich, 1416.

blanchet : «Gozet o *blanchet*», J. Esteve.

blanda, **blandament**, per **blana**, **blanament** : «paraules *blandes*», Francesch de la Via, b 7; «...e responía tan *blandament* e ab tan suaus paraules...», Curial, 268.

blandar (Camp de Tarragona): flamejar. Ex. : les atxes de vent *blanden*; fer *blandar* una teia: donar-li voltes de pressa per fer-la acabar d'encendre.

blandeir, **blandir** : llagotejar: «Ni si cavayler traydor es *blandit* per son senyor, qual fayliment porá fer de que sia punit ni représ», Orde Cavaylería, 15 v.º.

blandicies : llagots, persuacions: «e l'informás no fos per ell enganat e per ses *blandicies* falses afalegat», Angels, 73 v.º; «Diu lo Senyor: guardau-vos dels hómens, que ab persuasions, ab *blandicies*, ab lagots, donatius e promeses, ab turments e menaçes, de la mia veritat no us façen torçre», 2.ª del Cartoxá, 26 v.º.

blandiment : «la fortuna ... ab sos *blandiments* ... angana les penses flachas dels hómens», Ms. Bib. U., 21-3-2, 3.

Blandis, llin.

Blandó, llin. Barcelona.

Blandrich, llin. Barcelona, XII o XIII.

Blanell, llin. Barcelona.

blanench, natural de Blanes.

blaner, **blanera**. V. **blener**, **blenera**.

Blanes, prov. de Girona.

Blanich, llin. Barcelona.

blanor : blandura : «Ermins e mars no guarden de fredor mes que la pell de volp o de anyell, ne cal vestir per calor terçanell, ne son requer lit ab molta *blanor*», A. March, 145 v.º; — saó. Ex. : en temps de *blanor*.

blanquejar, Tirant, II, 290.

blanquella, planta.

blanquer : 1, curtidor : «...et utilitat de l'ofici, mester o art dels prohómens *blanquers* e altres dejús nomenats...», Doc. Arch., XI, 396. Se diu «el *blanquer* té les ungles d'or», per grogues i per la

fama de rics. Cp. *assaonador, aluder, albadiver*. 2 (Tortosa), bolquer.

blanquería : tenería.

blanquesa : blancura : «la *blanquesa* del seu cors», Decamerón.

blanquet : 1, una tela : «Unes calses de *blanquet* d'home», Inv. Vich, 1403; «Un jupó de drap de *blanquet*», Inv. Ribes, 1404; «calçes de *blanquet* dolentes, squinçades», Inv. Sta. Coloma de Queralt, XV; «un gipó de *blanquet* doble», Quadrado, *Forenses* &., 263; «un mantonet folrat de *blanquet* gros», 1430. 2, cerusa. Cp. : «Que hi fa en la cara de la cristiana la color de la rosa ne ell *blanquet*...», Collacions, 184. 3 (Mallorca), se deia així el jovenet que tenía benefici en alguna parroquia i assistía al chor amb sobrepelliç i sense muceta negre. Cp. **esquenablanch**. 4, greix, part de la freixura que's treu dels bèns, moltons, crestats, ovelles, cabres i es menja fregit. Hi havía el crit : «*blanquets* i perdius» (Barcelona, XVIII); — botifarró prim on no's posa gens de sang sinó greix, lleu i pinyons (Mallorca). Cp. el refrany : Lo bon greixet fa bon *blanquet*.

blanquetjar (Mallorca, XVII) per **blanquejar**.

blanquí : un bou de pel *blanquí*, Vilatorta, 1452.

blanquielles (Urgell), planta silvestre. Sin. : *arnioles*.

blanquilles morisques, moneda, A. Bof., *Orfaneta*, 288.

Blanquina, nom de dòna, XV, XVI.

blanquinella (Vilanova de Meià): planta silvestre, se fa entre'ls sembrats; és bastant alta, de flor blanca i vermella.

Blant?, llin. Girona.

blanura : «Jop diu que la *blanura* de la nafra munda e purga los mals», Collacions, 228.

blanxa per **blanca** : «...com es tan bella, *blanxa*, graciosa, isnela, ab cors gentil», Francesch de la Via, b 2. Cp. mans *blanxes*, en la poesía popular catalana.

Blanxarda, filla de Pere *Blanxart* (Cornellà, 1600).

Blanxart, llin. Barcelona, &.

Blanxer, llin. Arlès.

Blanxifort, llin. Mallorca, 1345.

Blarnau, llin. Barcelona.

blascos : «Item prena de tots los moltons que'l senyor rey despena en cort així de cena com menys de cena los cols et les rabades et los *blascos*...», Doc. Arch., VI, 6; «Item prena de les vaques així de cena com menys de cena los cols e'ls *blascos* et d'aquells de ració atratal», Id.

blasfem, blasfemador, blasfemant (XV).

blasfemar : «Un hom havía un fill de sinch anys e de molt minyó aprés de *blasfemar* a Deu, e lo pare no'l ne castigava», Legend., I, 94; «...lo qual ha desconegut, perseguit, *blasfemat* e mort», Angels, 133 v.º.

blasfemia : «e'l Papa respós que aquell acte aytal no era confessió ans era *blasfemia*», Legend., I, 141; «Un hermità temptat del spirit de *blasfemia*, començá pensar...», Id., 327; Angels, 82 v.º.

Blasi, llin. Barcelona, Puigcerdà.

blasm (ant., Valencia).

blasmar : vilipendiar : «...per que scuses ni mantens cavayler enemich de la honor de cavaylería, ni per que *blasmes* los hómens qui no son cavaylers», Orde Cavaylería, 15; «Quin ánimo de cavaller fon aquest que més stimá morir que no viure avergonyit, per no ésser *blasmat* dels bons cavallers», Tirant, I, 157; «...e per ço dich que mes stime e'm plau l'aturar que no l'anar, per veure tots dies la celsitut vostra; de l'aturar seré loat e de l'anar seré *blasmat*», Tirant, II, 326; Id., I, 227; «es cosa deguda abans de *blasmar* hoyr les rahons», Doc. Arch., XXII, 212; «...com si

fos un sarrahí o renegat. Yo qui'm viu així *blasmat...*» Jardinet de Orats, 221; «...de honrar aquell e de no *blasmar*», Angels U., 16.

blasme : «si no ho féyets poríe-us ésser *blasme* e perill», Félix, I, 239; «*blasme* gita cavayler de l'orde de cavaylería», Orde Cavaylería, 26; «ésser en *blasme* de les gents», Id., 29; «vos, Tirant lo Blanch, podeu be combatre aquest cavaller sens reprotxe negú ne *blasme* negú del Rey, jutges e cavallers», Tirant, I, 163; «ans que *blasme* de covardía li pogués ésser imputat», Id., III, 236; «per ço que tal *blasme* ne infamia...», Id., II, 213; «redunda en dan e *blasme* de la cosa pública», Ms. dels Abaxadors; «si'n merexen *blasme*», Doc. Arch., XIII, 365 (l'ed. 1509, e 2, diu : «si'n merexen *blasfemia*»); «no saber es vituperi e *blasme*», Cató, 10 v.º.

blasonar : «Si tal yo ves may restaría mut, ans *blazonant* grans obres de son be», P. Serafí, 2.ª ed., 39.

blastomar : flastomar, blasfemar, maleir: «e molts pobladors en infern, qui tots *blastomen* son amat...», Obras Llull, *Arbre de philosofia d'amor*, 129; «*Blastomeu* tot lo mon», Lib. dels Mariners, 6; «En Capadocia una dona tenía dos fills e un dia ab fellonía *blastomá-los*, per la qual flestomía...», Legend., II, 257; St. Antiogo, 20.

blastomía [**blestomía**] : flastomía, blasfemia : «blasfemia o *blastomia*», XIV.

blat : **1**, gra per a pa, comprenent el forment, la xeixa, l'ordi, el segle, &. : «De la carestía del forment e d'ordi e d'altre *blat*», XIV. **2**, trigo : «dues migeres de forment et VIII de *blat*», Doc. Arch., XXXIX, 22. **3** (Andorra), segle; — **blat cabot** : «Jo segava *blat cabot* que m'arribava al capell, l'amo estava content d'ell, y jo n'estava molt poch», cançó, Mallorca; — **blat bort**, herba; — **blat candial**, Nebrixa; — **blat clucat** : que no arribat a bé o madurat i a la batuda no'n salten els grans, els quals queden totalment o parcialment entre la palla o les porgueres; — **blat de contravent**: és d'inferior qualitat; — **blat de coure** (Empordà, Plana de Vich, Muntanya, &.) : de què es fa l'arròs de pagès. Sin. : *blat rodonell, blancatxo*, Cat.; *blat rojal* o *blancal*, Val.; *blat pintat, coll de rossí*, Bal.; — **blat del diable** : herba més coneguda amb el nom de **blat bort**: «En eix *blat del diable* no cal oscar la faus», J. Verdaguer, *Atlàntida*, 110; — **blat de moro** : maíz. Sin. *milloc*, Cat.; *blat de les Indies*, Bal.; *dacsa, moresc, panís, panís de les Indies*, Val.; — **blat de moro de caxal** : és una especie introduida recentment al Pla del Llobregat; és molt groc; — quan no plou pels encontorns de St. Jaume diuen a la Plana de Vich que el cavall de St. Jaume se menja el *blat de moro*; — **blat d'Indi** (Rosselló), **blat de les Indies** (Mallorca): blat de moro; — **blat escayrat** [**escayat, d'escayrar**] : blat de coure; — **blat migrat** : que no ha acabat de madurar; — **blat moresch** (Mataró): blat de moro. Cp., en un Ms. de Montalegre : «*blats moriscos* y *indians*»; — **blat-negre** (St. Llorenç dels Piteus) : fajol de què fan pa; — **blat pelat** : blat de coure; — **blat segolós** (Montmajor, &.) : blat inferior semblant al sègol. Cp. «*blat segle*», *Mem.* A. B. L. B., II, 525; — **blat tercench** : «Item IX caffís de *blat terçench*», Doc. Arch., XXXIX, 181.

Blat, llin. Barcelona, Vich, Valencia.

Blat (Plaça del —) (XIV, &.), entre la Baixada de la Presó i la Boria : «E fou condempnat a perdre lo cap. E així fou exequtat lo dit jorn mateix en lo depús dinar en la *Plaça del Blat*», Ardits, I, 479.

blatania, planta. V. **farfara**.

blatdemorar : camp de blat de moro.

blatdemorera (de —), se diu de les plantes sembrades en un camp després de tret el blat de moro. Cp. *d'ordiera, de fasolera*, &.

blaterar (Reus) : blasfemar, decir pestes de algo.

blatissar (prov. de Lleida) : camp de blat.

blat-segat [**blatsegat**] : crit amb què s'escarneix el de la guatlla mascle quan no fa garrameus.

blau, blava : azul : «lo *blau* significa zel; per axó en les entrades de Abats en Ripoll los moltons que li regalaven los pintavan de *blau* les banyes per significar lo zel que l'Abat...», *Veu de Montserrat*, 1879, 44. Cp. : «stava scabellada, la cara *blava*, les mans entreseques e baxá lo coll a la terra sútzea e leja», Collacions, 206 v.º; — **blau d'ulls** : ojizarco; — **peix blau** : el més comú i pitjor; — Frs. : deixar *blau*. Ex. : l'ha *deixat blau* amb una resposta, amb un renec; — fer-la *blava* [**blaua**] (Mallorca), per grossa, crespa, dolenta; fer-ne una com un cove : ja l'hem *feta blava;* «jo la li *faré* pus *blava*», B. Metge; J. B. Masdovelles, 107. Cp.: aquesta si que és *blaval;* ésser *blau* es fester (Mallorca) : ésser cosa greu, de mala trascendencia.

blau, subst. : 1, nom de drap? ara *blauets*. 2, «*blau* y midó ... *blau* y sabó...», Barcelona, 1810. 3, cardenal. Ex. : ha caigut i s'ha fet un *blau*; — mella. Ex. : poc *blau* m'han fet (St. Joàn Despí).

Blau, llin. Barcelona.

blauet : 1, roba pagesa. Cp. : «una pessa de *blauets*», Valencia, 1607; — (Mallorca), els escolans cantors del Santuari de Ntra. Sra. de Lluch, els quals duen la lloba o sotana de panyo blau. 2, planta : escobilla : «*blauhets* entre nenúfars», J. Verdaguer, *Canigó*, c. 3. 3, ocell. Sin. : *arner, botiguer*.

blaura (Valencia) per **blau 2**.

Blaus, llin. Barcelona.

Blavé, llin. Catalunya.

blavejar : omplir de blaus a cops. Ex. : a cops li ha *blavejat* l'esquena.

blavench : que tira a blau.

blaverol [**blavarol; bravarol, breverol**] (Mallorca) per **blau 2**.

Blaví, llin. Canet de Mar.

Blavi?, llin. prov. de Girona.

Blavia?, llin. Lleida.

blavís per **blavós, blavench**; «lo cel *blavís*», J. Verdaguer, *Canigó*, c. 3; Id., *Nazaret*, 92.

blavor : la qualitat de blau. Ex.: la *blavor* de la mar, del cel, &.

blavós : blavenc.

blavura per **blau 2** : «ço es a saber, qui li sacudirá sanc o li trencará os, o li fará nafra o *blauura*, o li tolrá o li affollará...», Cost. de Tortosa, 84, v.º; Usatges, 327.

blay, blaya (Mallorca) : necio.

Blayet, llin. Reus, 1835.

blayó (Mallorca) : necedad.

Blayre?, llin. Barcelona.

blayura (Mallorca) : beneiteria.

ble, pl. **blens** : pábilo, torcida, mecha : «*blens* de les antorxes», XVI; — pl., flocs de cabell que pengen davant el front.

Ble, llin. Gracia.

blech per **doblech** (Plana de Vich). Ex. : dues pesses de fusta que fan molt *blec*.

bleda : 1, acelga : «*Bledes* : Bleta, te», J. Esteve; Fr. : plantar la *bleda* al clatell : engañar, E. Vilanova, *Plorant y rient*, 142. 2, tonta, beneita, &. En el llenguatge de les plantes de les noies : *bleda* vol dir encantada i freda, com julivert vol dir cap verd, moraduix capfluix, &.; **bleda assoleiada** : tonta de remate; se diu de la dòna beneita o poc eixerida.

Bleda, llin. Barcelona, 1518; Valencia, XV.

bledà, bledana (Valencia) : ufano, opulento, robusto : «Blana, polida, sonrisent, *bledana* ... l'alegre barraqueta valenciana...», T. Llorente, *La Barraca*.

bleda-rave [**bledarrave, -rava, -raba**] : remolacha. Sin. : *bleda vermella, remolatxa*.

bleda-ravera (Plana de Vich), ara *remolatxa*.

bledejar (Mallorca) : se diu de les atlotes bledes.

bledera (Seu d'Urgell) : se diu de la planta, i bledes de les fulles de la bledera.

bledería : tontería, beneitería.

bledeta (Conca de Tremp], planta.

blediri (Cervera, Barcelona) : així s'anomenaven els estudiants de primer any de qualsevol de les facultats de la universitat. Cp. **blitiri**.

blegadiça : «Damunt l'esberla que més fort gemega, ab tot son cos titànic se carrega, *blegadices* rompent y forrellat. La porta ab terratrèmol s'esllenega y'l temple se desclou de bat a bat», J. Verdaguer, *Canigó*, 164.

blegar (Plana de Vich, Berga, &.) per **doblegar**. Noteu : l'espasa, el bastó o verga de tortellatge, &. *se blega* (no se *doblega*), el golfo i la frontissa *se blega*, &., en canvi, la roba *se doblega*; «a contribucions los *blega*», J. Collell, *Veu de Montserrat*, 1880, 24; Id., 1894, 112.

blehir-se [**bleir-se; bla-**] (Ager, Balaguer, Cubells, Vallfogona de Riucorp, &.) : socarrar-se, cremar-se. Ex. : aquesta carn *s'ha blehit*, no's pot menjar. Cp. : he llençat tal cosa perquè me *blehia* les mans (Agell); *blait* : cremat, consumit pel foc (Granadella).

bleix : respiració forta (Empordà, Olot), respiració cansada (Cassà de la Selva), suspir (Figueres). En alguns punts diuen *bleix* parlant de les persones i *panteix* o *planteix* parlant dels animals Cp. **blexar**.

blena (Mallorca) : bleda, tonta, beneita.

blenat : com a blens «per la gran suor tenía tots los cabells remuys y *blenats*», Vich, XVIII.

blener [**blaner**] (Valls) : broc de llumenera.

blenera [**blanera**] : mechera : «...per una *blanera*, ... per unes espaviladores...», Barcelona, 1810; — suret per a aguantar el ble en els gots per a les alimares. V. Robreño, *La tia Secallona*.

blestomía. V. **blastomía**.

blet : **1**, bledo : «*Blets* : Blitus, ti», J. Esteve. Cp. : «*blets* que son especies de cols», Prior, 9; «La hortaliça será borrájens, chicoyres, ... bledes, espinachs, *blets*...», Lib. de la Peste, 69. **2**, parietaria. Sin. : *blet de paret, morella roquera, granadella, cama-roja, herba de St. Pere* o *del cargol*.

bleuma? : «Sobre aquesta petita *bleuma* poría hom hedificar un gran castell...», Doc. Arch., XIII, 285.

bleva (Empordà) : tunda, zurra, cop. Ex. : te donaré, te pagaré una *bleva*.

blexar : respirar fort (Empordà, Olot, Ripoll), alenar amb algún panteix (Olot), suspirar (Figueres). Ex. : he vingut corrents que no puc *blexar* (Perelada).

Bley, llin. Barcelona.

bliau : «*bliau* simple e gonela simple de femna», Alart, 154; «*bliau* pla ab botós», Id.; «*bliau* de dona listat, de seda e no colgat», Id., 154.

blincar per **vinclar**.

blitiri : estudiant de primer any, Mallorca, XVIII (Selva de Consonants); Catalunya, 1852; «arguments de *blitiri*», *Rondaya de rondayes*, 10. V. **blediri**.

blocat : «L'escut *blocat*...», Obras Milà, VI, 433.

Blot?, llin. Barcelona.

bo, bon, f. **bona** : bueno : «E ja fos açó que'l començament de la nostra obra fos *bo*, en les obres nostres havía mester millorament», Cron. Jacme, 3; «...sabía que la nostra vida s'alongaría tant, que faríem ajustament de *bones* obres...», Id., 4; «Si res havem fet de *bo*, a Deu sien dades les laors», 1466, *Rev. Gerona*, 1878, 508; — (en sentit irònic, invers) : «e'l *bo* den A. ha trahit...», Doc. Arch., XXII, 5; «rebé una pedrada de tan *bona* ma, que estigué dotze hores sense sentits», Novena de St. Narcís, 50 (Girona, 1716); — intensiu, té un *bon* maldecap, ha tingut una *bona* desgracia, &.; «una *bona* legua», Tirant, II, 293; «lo testimoni diu que ha *bon* temps que coneix lo dit...», 1499; «no está per exir de casa de *bons* dies», Ardits, IV, 356. Cp. : de *bon* matí, de *bona* hora; — Ex. antics de *bon* per *bo* i viceversa: «E dix mes lo dit Alfonso a ella deposant que *bon* fore si ella hagués qualque hom...», Doc. Arch., XXXVI, 167; «*bo* amar», *Arbre de philosofia d'amor*, 12; — **lo bo y millor** : lo principal, lo más escogido, &. Ex. : «robaren *lo bo y millor*», 1640; Miquel Parets, II, 41 v.º; se n'anà *lo bo i millor* de Barcelona; — **al bo de** : a lo mejor. Ex. : *al bo de* la funció; — **bo y bo** : casi casi; — **de de bo** : de veras, de verdad; — **donar bo de**. Ex. : *donar bo de* veure, de mirar, d'escoltar, de llegir, &.; — **ésser bo** : fer de bo, estar bé : «Suplicá'ls que *fossen bons* en lo perdó que volía demanar a Tirant», Tirant, IV, 97; «E donam a aquel qui era latinat c besants per ço que'ns hi *fos bo*», Cron. Jacme, 423; «Sapiats que, com la mia dona morí, que jo li promís leyalment que jo jamés no pendría muller si no era axí bella com ella era e que li *fos bo* un guant de la sua ma que ella'm va lexar», Contastí, 4 v.º; — **fer bo**: fer bon temps; — «Ab los ulls baxos en terra de molta vergonya, feu reverencia al Rey e a Tirant e ixqué de la tenda mostrant restar molt envergonyit; la qual humilitat e vergonya doná gran loch en mitigar la ira de Tirant en haver-li mercé. Lo Rey Scariano volent-ho *fer* tot *bo*, dreçá les sues paraules a Tirant, e feu principi a un tal parlar : ... te prech li perdones...», Tirant, IV, 93, 94; — abonar : «La confraría *fará bones* 300 ll. a qualsevol mercader...», XVI, XVII; «*fer bones* les pólices», Mallorca, 1630; assegurar, afirmar. Ex.: això que dius no puc *fer-ho bo* perquè no ho vaig veure (Mallorca); — acercarse al blanco. Ex. : *fer-hi bo*, *fer* el millor *bo* (tirant pedres), &.; — **fer bo de**. Ex. : *fer bo de* veure, &.; — **bo y [boy]** : «Dit dia de bon matí a les v. hores sa Magestat fonch a cavall *bo y* armat fora lo portal de sanct Daniell...», Ardits, IV, 30; «*bo y* embolicat ab la manta», *Renaixensa*, 1896, 178; anava *bo i* distret; estava *bo i* assegut, *bo i* adormit, *bo i* fumant, se menja *bo i* cru; «*bo y* mort sobre un rossí, a Ripoll l'han aportat», Cobles de la presa y mort de Joán Escuder, 1573; «Aquí'l Marqués Meca jau *bo y* mort...», Epitafi satíric, Barcelona, 1780; lo trobaren *bo i* mort. Cp. «Un cánter *bo e* nou», Inv. Torre den Barra, 1430; *bo i* tothom lo coneixía (Penadès); *bo i* tot; — interj., indica sorpresa desagradable. Ex. : *bo!* ara s'ha trencat tal cosa; *bo!* ara no puc ...; — *bon* dia i *bon* sol : saludo de los montañeses catalanes; — «*bon* succés vos do Deu», XVI, XVII.

Bo, llin. Valencia, 1490; Palma.

Boada, llin. Barcelona.

Boadella, llin. Barcelona.

Boades, llin. Catalunya, Mallorca.

boadriu? : «aytal fermetat ... que

per nula *boadriu*, moxonía ne per nuyl enginy pusca ésser mudada...», Usatge 70.

boal (Mallorca) : establa de bous (P. Penya, *Almanaque balear*, 1885, 50, escriu *aboal*).

boalar (Valencia, xv, &.) : terreno para pasto de bueyes.

Boatell, llin. Barcelona.

Boatella, llin. Barcelona, Olvàn.

Boba, llin. Dosrius.

boballas : «...eixí un toro ab una embestida...; ningú gosaba fer-li *boballas* sinó de ventar-se de deu passos...», *Veu de Montserrat*, 1887, 44.

bobans : «Vol volar al cel lo trecuydats, mas Dieu baxech l'argull e lor *bobans*», Canç. Amat, 195.

Bobets, llin. Barcelona.

Bobí, llin. St. Climent del Llobregat.

bobià, -na : loco : «Aquest mon és una gran casa de *bobians*», Mallorca, 1877. Cp. : «A Porrera ja sabeu que la gent és *bobiana*: tres pichs per una milana tragueren la Vera-creu», glosa; — V. **escat**.

bòbila (Barcelona, Mataró, Reus, &.) : forn de coure obra, teulería, rajolería, &.

Bòbila (La —) : tros de terra prop de Mataró, on hi ha una rajolería; id. per la part de la creu Cuberta.

bobò [bo-bo] (llenguatge infantil) : lleminadura, cosa dolça, &.; — Rfr. : *Bo-bo* vol dir *bobo*.

bobó (Pallars, &.) : duc, ocell.

boç. V. **bos**.

boca [**bocha, boqua**] : 1, boca: «Si'm demanes, dix l'ángel qual es la millor oració ... dic-te que aquella que feu la *bocha* de Jesuchrist tot poderós...», Angels, 61 v.º; «E mes diu sent Johán, *boca* d'or : Aquell no té...», Tirant, IV, 89; — «Una fembra acomaná en guarda a un monge qui havía nom Juliá, tres olles plenes de dobles e mes demunt les dobles cendra a la *boca* de les olles...», Legend., I, 199; la *boca* de la cova; la *boca* del cor o del païdor; «cent pesses o *boques* de artillería entre grossa e menuda», Chía, III, 368; — anar-se'n de la *boca* : dir ço que devía callar-se; — deixar bona o mala *boca* (ço que's menja o beu, o ço que's llegeix, sent, &.); — demanar de *boca* : «tot lo que tu *demanarás de boca*, te será donat», Flos. Sanct., 1494, 323; — dir a *boca*: decir de palabra : «li havem a *bocha dit*», Doc. Arch., XXII, 316; — dir a *boca* plena (cast.?) : «la gent ho diu *a boca plena*», Barcelona, 1614; — dir lo que ve a *boca* : «mas es folla e atrevida en lo parlar e *diu* tot *lo que* li *ve a boca*», Tirant, III, 70; — donar per la *boca* : donar una bufetada : «Deveu-li ensenyar de no jurar per res, e si no ho fa que li *donen per la bocha*», Dones, 14; — escalfar-se de *boca* : anar-se'n de la *boca*; — ésser la *boca* mesura, en la frase «*ta boca* es mesura» : ets senyor de manar o de manar ço que vulgues, d'obrar a ta voluntat, &.; — fer *boca*. Ex.: no li *farás boca* : no el convenceràs (Mallorca); — menjar a *boca* plena (Borredà); — no estar en *boca* (Mallorca) : no tenir ganes de menjar fòra d'hora, abans d'hora; — no haver *boca*, no tenir *boca*: «foren molt maravellats e no *hagueren boca* ab que poguessen respondre», Flos Sanct., 1494, 322 v.º; «yo no *he boca* ab que't parle», Id., 321; no *tenir boca* per parlar: se diu del que està confús amb raó sense tenir escusa legítima que donar; — parlar amb tota la *boca;* — tenir el menjar a la *boca*. Ex.: ja'm parlau de sopar i encara *tenc el dinar a la boca*; — treure de la *boca*. Ex. : de la *boca* m'ho *has tret* : iba a decir lo mismo. 2, **boca de conill**, planta; **boca de dragó**, planta : boca de león. Sin.: *conillets, gossos, morro de vedella, botons de gat, queixal de llop, mamaconillet, gatolins, vedells*, Cat.;

brams d'ase, gatets, Val.; *boca de lleó*, Bal.

boça. V. **bossa**.

boca-badant [**bocabadant**] : afamegat, cobdiciós, voraç : «Son *bocabadants* pels diners», 1812; «Lo precipici està *boca-badant* a nostras plantas mateixas», J. Collell, *Veu de Montserrat*, 1880, 17.

bocabadat : atontat, &.

bocada : ço que cab dins la boca: «E mullá una *bocada* de pan e doná-la a Judes...», Génesi Amer, 188; t'ho has menjat tot d'una *bocada;* dóna'm una *bocada* d'aigua; — donar *bocades* (el forn) (Mallorca), expressió empleada en gerrería; — fer *bocades* : alabar. Ex. : tots se'n *fan bocades*.

bocadents (de —) : «jeya en terra *de bocadents*; ço es ab la cara gira baix», xv; «postrat *de bocadent*», xv; «qui *bocadens* jasía», B. Metge.

bocadillos : «Los darrés foren deu plats plens de tot género de colleció y comfitures com son maçapans, peres cubertes de sucre, sitronat, carabaçat, codonyat, *bocadillos*, llimonets en conserva...», Miquel Parets, I, 4 v.º.

boca-fluix : boca-moll.

bocal : «No eren pochs los que duyan en sas espasas la guaspa y lo *bocal* de plata...», A. Bof., *Orfaneta*, 32.

boçal. V. **bossal**.

bocam : sabor especial del vi. Ex. : aquest vi té mal palpeix i bon *bocam*.

boca-moll [**bocamoll, boquimoll**]: fluix de llengua, qui tot ho xerra: «com no eren *boquimolls* ni tenían lloses en lo ventre, ans be s'estimaven ser Mártirs que Confesors», *Rondalla de Rondalles*, 63.

boçar (Valencia) : vomitar.

bocaram : «Dalmátiques de *bocaram*», 1450, J. R., *Hist. Sóller*, II, 787; «...forros ... de *bocaram*...», Compte de sastre, 1613; «lo andador de la Confraría del Roser anava a la professó del divendres sant ab una vesta de *bocaram*», Lumen Domus, 296 v.º; «una quartina de *bocaram* vert», 1640, Inv. Dalmases; «un dosser de *bocaram*», Vich, 1649; «Item fou deliberat fer la cera acostumada segons en l'altra sepultura de l'altra Reyna y que fos posat un sobrecel al tuguri de *bocaram* negre com es acostumat y pintat ab sos tovallons», Lib. de coses assenyalades, 79; — «It. per loguer de hun *bocaram* al dit albat», Palma, 1395.

bocaría. V. **boquería**.

bocarrot (Borredà), augm. de **boch**.

bocatge : malaltía de la boca: «Olives son fruyta portant avantatge en moltes maneres als altres fruytals, y d'elles lo such guareix de molts mals y valen les fulles a mal de *bocatge*», Procés de les Olives, 36.

bocaygua (fer —) : dar dentera.

Bocayría, plaça de Perpinyà, 1296, 1303.

bocell : instr. per a fer rodó en les motllures, barres, &.

bocelladura [**boss-**] : «Una capsa de vori blanch e negre feta ab sis posts obrada de *bosselladura*», Inv. Torre den Barra, 1430.

bocellar.

bocelles [**bocellas**] : pinces d'argenter que tenen una paleta a l'extrem contrari per a recollir les pedres precioses; — ribot.

boch : cabró, macho cabrío, Capmany, *Mem.*, II; «pel de *boch*», Leuda de Cobliure, 1297; «banyes de *boch*», Valencia, 1607. Cp. : «lo senyor Rey, ab bona companya, aná a la caça dels *bochs*, qui hi son salvatges...», Muntaner, 156; — «Sengles *bochs* (sou) e hómens qui saben poch de be e que han oit poch de mal e per conseguent hómens de poch recapte, car una fembra (vos) ha tots galiats e mesos en la boquería» (?).

Boch, llin. Valencia, 1516; llin. o mal nom Barcelona, 1545.

Bochaca, llin. Seu d'Urgell.

Bocher, llin. Barcelona.

Bochons, llin. Barcelona.

Bochs, llin. Barcelona.

bocí [**bossí**] : bocado. Ex. : li agraden els bons *bocins;* expr.: *bocí* de mal pair : òs de mal rosegar; tenir el *bocí* afegit (Mallorca): costar d'empassar-se el menjar, no poder enviar-se'l; fig. : «la sàtira es lo meu *bossí*», *Tamboriner*, I, 31; — tros. Ex. : un *bocí* de roba, de ferro, &.; ja era un *bocí* lluny;—(Mallorca, XVII), els draps, papers, herbes, &. que servíen per a atacar els canons.

bocina : «aprés lo dit diable levá la dita cuberta, que era tota de foch flamejant, e aprés soná una *bocina* tant alt e tant spaventablement», Legend., II, 230.

bocinalla (Valencia) : trocitos, desperdicios.

Bocler?, llin. Barcelona.

bocons (a —) : «posant-se *a bocuons* sobre la portelleta de la torre e trahent lo cap en aquella», Decamerón.

bocoy [**bucoy**] : bóta (de cinc cargues?) : el carretell és de trenta càntirs de vi i el *bocoi* de cinquanta (oit a un pagès).

boda : **1**, V. **bodes**. **2**, menjada amb què se celebra l'haver cantat missa un capella de fresc (Albesa).

Bodallés, llin. Catalunya.

bodefia : «De més prudents n'hi ha encara, coneguts generalment ab lo nom de gent de sa casa, que s'esgarrifan no més de pensar en haver de ficar lo peu en eixa *bodefia*, creixent ab això la fam...», *Veu de Montserrat*, 1897, 28.

bodega (cast.?) : celler; — a Montserrat la *bodega* o la *botiga* és allí on vènen els comestibles per als hostes.

bodeguer : el religiós que dava el vi per al refetor, per als hostes, per a les misses (Montalegre, 1718).

bodell. V. **budell**.

Bodells, llin. Barcelona.

bodes, boda : noces : «*Bodes* : Nuptie», J. Esteve; «Un jutge feya *bodes* d'un fill seu», Legend., I, 85; II, 36, 46; «Com lo rey de Anglaterra se casá ab la filla del rey de França, e en les *bodes* foren fetes molt grans festes», Tirant, I, 89; «ab dances e singular collació volgué l'Emperador que en l'endemá se fessen les *bodes* per ço que no detinguessen la partida de Tirant», Id., III, 32; Id., II, 285, 292; «La princesa se vestí unes robes que l'Emperador li havía fetes fer per a quant ella fes *bodes*, e no les se havía vestides...», Id., III, 204; «lo jorn que feu *bodes*», J. B. Masdovelles; — Fr. : a *bodes* me convides; — pareixíen les *bodes* de na Salera (Barcelona, 1618) : frase de comparança de moixiganga o cosa ridícula. V. Lumen Domus, 297.

Bodria, llin. Barcelona.

bodrons. V. **llana**.

Boduella, llin. Barcelona.

Boemia.

boemià : «...gran multitut de egipcians o *boemians*, gent trista e de mala farga e metíen-se molts en devinar algunes ventures de las gents», Ardits, II, 17.

boer [**bué**] (Menorca), : boal o establa de bous.

Boera, llin. Barcelona.

boet : **1**, eina de fuster, serveix per a fer una regata a la fusta; s'assembla al cadell. **2**, dim. de **bou**. **3**, fruit del boix (Vilanova de Meià).

Boet, llin. Barcelona, Granollers, &.

boeta?, nom de l'ofici de taper (Tossa, &.)

Bofarull, llin.

bofarut. V. **bufarut**.

bòfega (Mallorca) : butllofa.

bofegar-se (Mallorca) els pans al forn : olivar-se.

boferut. V. **bufarut**.

bofetejar. V. **bufetejar**.

bòfia : mentida; — butllofa, bòfega (Valls, Tortosa, &.); — els buits que produeixen les excavacions a les salines (Cardona); — canyet (Sanahuja); — fer, menjar una *bofia* (Vilaseca, Camp de Tarragona) : sucar un tros de pa torrat o no en l'oli verge del molí d'oliva.

Bofill, llin. Barcelona.

Bofilla, muller d'en Bofill, i en **Bofillet** son nebot, 1578.

bofinejar : rebutjar, hacer ascos de.

Bofiy, llin. Barcelona, 1438, 1448 [**Boffiy**].

bofonía [**bufonia**?] : «E a la fi aquell foll continuant sa *bofonía*, Deu qui fa sos fets...», Doc. Arch., XIII, 216.

bofor. V. **albofor**.

bofordar [**boffordar**] : bohordar.

Bofri, llin. Barcelona, XVIII.

boga: **1**, peix: «...e lo peix menut de mar com es lo que vulgarment se diu chorret, *bogues* y forells», Lib. de la Peste, 71; fig. tonto (Mallorca). **2**, planta : espadaña. Sin.: *bova de cadires*, Bal. i Val. **3**, límit, fita (Urgell, Vall de Boí, &.). Ex. : és la casa que està a la *boga* de la vila; les *bogues* del terme; les *bogues* de França; — Fr. : entretenir la *boga* (Mallorca, Valencia) : pasar el tiempo charlando, cantando, &., distraer o divertir la concurrencia.

bogada. V. **bugada**.

bogal [**bugal**] (Plana de Vich, Manresa, &.) : generoso, dadivoso: «com son tan *bogals* los Papas y Bisbes en concedir indulgencias?», Conversa de la butlla, 24. V. **vogal**.

bogans : «entre'ls *bogans* pels aygua moixos», J. Verdaguer.

bogar : **1**, femar (Andorra, &.). Ex. : lo bestiar tancat a la pleta serveix per a *bogar* la terra. **2**, **bogar** les campanes : voltear las campanas (Figueres, &.). V. *Tamboriner*, II, 61.

Bogart, llin. Valencia, XVII.

bogatirada : «les galees ... ab una bella *bogatirada* anaren-se'n envers ells», Muntaner, 40.

Bogelles, llin. Mallorca, XVI.

bogera (Mallorca) per **bogería**: locura.

bogets : «metent *bogets*, listons a totes altres coses de fusta necessaries», Barcelona, 1405.

Bogi, llin. Barcelona, 1459.

bògia (mascle o femella, XIV, XV) : simia, mona.

bogiot (Mallorca) : gatzara, gresca.

bogir. V. **vogir**.

bògit. V. **vogi**.

bogu : els tapers venien *bogus* de suro per a àncores, 1838.

Boguer, llin. Espluga de Francolí.

boguera : «se son finalisadas las cinch *bogueras* de la iglesia», 1766, Piferrer i Quadrado, *Baleares*, 1123.

Boguet, llin. Barcelona, 1649.

boguetjar [**bogatjar**] (Pallars, Aràn) : confrontar, limitar.

Bogunyà, llin. Barcelona.

Bohé, llin. Empordà.

bohemi, prenda de vestir, Statuts del bras militar, Barcelona, 1605.

boher. V. **bover**.

Bohera, llin. Barcelona, XVIII.

bohería : «...e passaren per la plaça del Blat e per la plaça de la *Bohería* e per lo carrer de Muntcada», Lib. de coses assenyalades, 46.

Bohí (**Vall de**—), prov. de Lleida.

bohich [**boïch**; **bu-**, **-ig**] (prov. de Lleida) : formiguer; — el feixet de rama que serveix per a calar-hi foc (Oliana).

bohiga [**boïga**; **bu-**] : rompuda, artiga; fer *boïga* (Berga, &.) : fer un formiguer llarg de cap a cap del terrer on se crema tota la brossa o llenya coberta amb la terra; — forat a la roba per una espurna de

foc (Balaguer, Torralameu); — cremadura (Sanahuja). Ex.: aquesta criatura té una *boïga* al pit.

Bohigas, llin. Barcelona, Olot.

bohigayre : que fa boïcs o conrea boïgues.

bohigó [**boïgó, buïgó**] (Nargo, Noguera-Ribagorçana, Conca de Tremp, &.) : formiguer.

bohigot [**boïgot, buïgot**] : boïga petita entre penyals.

bohina. V. **buyna**.

Boicea?, llin. Girona.

boig, boja : «viure a la *boja*», Barcelona, 1743.

Boil, llin. Barcelona.

Boilla, llin. viuda de **Boill**, Valencia, 1520.

Boires, llin. Barcelona.

boiriscada (Lleida) : boirada, *Veu de Montserrat*, 1885, 163.

boix [**box**], pl. **boxos** [**boixos**], **boys** : **1**, boj : «Al *boix* pintat tots hi escupen, e a la dona guallarda tothom hi gira l'ull», Dones, c. 52; — **boix de Castella**, Tarifa lleuda, Barcelona, 1806; — **boix de Nuria**. V. **boxerica**; — **boix grèvol** : acebo; — **boix marí** (Camprodón, Llanàs), produeix uns grans molt forts de què fan rosaris ordinaris; — **boix mascle** : planta bosquetana olorosa : cireretes de pastor (a Mallorca); — mà de morter : «Item un morter de terra e dos *boxos* de fust e una cullera de fust», *Luliana*, 1890, 312; «It. v. morters de fust ab v. *boxos*», Inventario Atarazanas, 1467; «It tres *boxos* de picar sal», Vilatorta, 1443; «Segons lo *boix* pendre 'l morter», Somni de Joán Joán; «Un morter de pedra ab dos *boys*», Vich, 1403; — instr. d'espardenyer? **2**, ocell : entre'ls ocells de caça que menjaven a Valencia en 1310 hi ha el *boix*, que és au de l'albufera segons el catàleg de 1792; un *boix* valía deu diners com la perdiu o l'ànet, Tarifa de caça, Valencia, 1369. **3**, nin, infant (Evissa).

Boixà, llin. Girona.

Boixader, llin. Barcelona.

Boixareu, llin. Seu d'Urgell.

boixart. V. **boxart**.

Boixeda, llin. Montalegre, 1827.

Boixés, llin. Barcelona.

boixet. V. **boxet**.

Boixet, llin. Barcelona.

boixeta. V. **boxeta**.

bojachs. V. **bujachs**.

bojar-se (Nargo, Noguera-Ribagorçana) : bellugar-se.

Bojas, llin. Barcelona.

bojejar : loquear.

bojiot. V. **bogiot**.

Bojons, llin. Vich.

bojor (Vich) : bogería.

Bojosa, llin. Barcelona, 1469.

Bola (**La** —), prov. de Barcelona.

Boladeras, llin. Barcelona; Montalegre, 1799; prov. de Tarragona.

Boladeres, llin. Barcelona.

bolado; Fr. : fer *bolados* o un *bolado* : hacer alardes.

bolanguera. ⚔

Bolar?, llin. Barcelona.

bolarmini? : paga la càrrega ..., Memorial, Valencia, 1607.

Bolassell, llin. Barcelona.

bolba. V. **volva**.

bolca (St. Joàn de les Abadesses, &.). Ex. : el carro d'en N. va tenir una *bolca* i el carreter es va rompre el braç; hem tingut una *bolca* en el blat que hem perdut tantes quarteres.

bolcada : el conjunt de pesses que serveixen per a vestir una criatura de bolquers.

bolcador (Mallorca) : revolcadero.

bolcar : **1**, empañar, envolver a las criaturas. **2**, derribar, matar (Valencia, Mallorca) : «*bolcar* de una escopetada», *Rondalla de Rondalles;* «el *bolca* com un pollet», Id.; **bolcar-se** (Mallorca) : revolcar-se: «en l'ivern despulave's del tot e gitave's e's *bolcave* demunt les neus e gels», Legend., II, 158; «com a porch qui jats en la gran bassa

de fanch pudent, tu't *bolques* en peccat», P. March.

bolcayre.

bolch, Dic. J. March.

bolcich, bolçó. V. **bolsich, bolsó**.

Boldó, llin. Barcelona, 1626, 1642.

boldró : **1** (Mallorca), redol de blat, ordi, &. més espès i alt que el del voltant (per la bondat de la terra, pels fems, per haver-hi hagut un formiguer, &.). **2**, pell usual : «*boldrons* assaonats o aparellats ... *boldrons* crus llanars», Memorial de 1695, Valencia.

Boldú, llin. Barcelona.

Boldú, poble del partit de Balaguer.

bolea (clavar una —) : donar una bufetada, un revés, &. (Barcelona, llenguatge pinxo).

bolear (Mallorca) : es nin ha *boleat* sa escala; colcava i vaig *bolear* abaix; un dobler *boleat* : fer cara o creu tirant a l'aire una moneda.

Boleda, llin. prov. Tarragona; Barcelona, 1495, 1648, XVIII.

bolet : seta; — **bolet d'esca** : hongo yesquero. Sin. : *esca de carrasca*, Val.; — cremall del llum en forma de bolet : el llum fa *bolet*, tindrem pluja; — petit com un *bolet* : «jo la vaig deixar un *bolet* y ella ha crescut y s'ha fet», F. Soler, *La filla del marxant*, 10; — morma, castanya; — estar tocat del *bolet* : per indicar que una persona no té el cap prou sà, que no hi és tot.

Bolet, llin. Barcelona, 1579; prov. de Tarragona; Vilafranca.

boletada : anada a cercar bolets; — menjada de bolets.

boletayre [**boletaire**] : qui va a cercar bolets per vendre'ls.

boleter (Guisona, &.) : boletaire.

boletera : lloc de bolets : «Seguíem les *boleteres* de sota la vinya de...», A. Riquer, *Quan era noy*, 139.

boley (Mallorca) : de cop i *bolei*: de cop i volta.

boleyar (Mallorca) : tirar en l'aire una moneda per fer cara o creu. Cp. **voleyar**.

boleyo : anar a *boleio*, anar de *boleio* : anar a passeig, a badocar.

boleys (Mallorca) : ço que romàn dins el garbell quan porguen el blat a l'era.

boli (XVI, XVII) : entrava en medicaments; **boli armini**, Tarifa lleuda, Barcelona, 1806.

boliach. V. **voliach**.

boliana, boliayna. V. **voliana, voliayna**.

bòlica : trápala, tunante, *Tamboriner*, II, 11.

bolich : fardo : «It. un *bolich* de robes velles de serventa», Mallorca, 1345.

Bolida, llin. Sans.

bolig. V. **bolitx**.

bolilles (Rosselló) : mandonguilles.

bolillo (Valencia, XVII) : dau d'òs, llarg i rodó.

bolina : anar de *bolina*.

bòlit : jugar a *bòlit*.

bolitx [**bolig**] : **1**, una red de pescar : «Un pescador de *bolitx* agafà un gran exemplar de peix espasa davant Andraig» (d'un diari de Palma); «It una sarria de palma en que ha un *bolig*», Inventario Atarazanas, 1467; «It. un *bolig* de filarsegues dins un sach», Id.; «...ne seretz pres en lo mortal *bolig* de l'infern dur...», Canç. Saragossa, 68.

Bolitxer, llin. Mallorca, 1523, 1621, XVIII, XIX.

bolitxó de mariscar (Menorca): xarxa preparada per a aquesta pesca.

bolitxos (Mallorca), redes de pescar. Cp. **bolitx**.

Bolivart, llin. Barcelona.

bolm (Valencia) : calcina de curtidor.

bolo (Onda) per **bolet**, seta.

boló : «la boca o *boló* de la bóta de vi», Palma, 1839, *Método*, 9.

Boloix, llin. Girona, Manlleu.

Bolons, llin. Barcelona.

Bolós, llin. Barcelona, Olot.

Bolost, llin. St. Martí de Torrelles, XVI, XVII.

bolquer, bolquers. Sin. : *faldà* (Berga, Seu d'Urgell), *llençolets* (Tarragona), *embolcall* (Pla de Bages), &. : «carotetes, gambuixets, *bolquers* y faixa», Valencia, 1733; — criatura de *bolquer*, criatura o infant de *bolquers*.

bolquim, bolquims [**bolquins**, Valencia, 1438] : bolquers : «Un troç de cadins vermells per a *bolquims* qui tira v palms», Inv. Torre den Barra, 1430; «Un *bolquim* de tela», Inv. 1480.

bolquinet (Tortosa) : bolqueret.

bolsa (Conflent) per **bossa**.

bolser (per **bosser**) : cajero (XVII); limosnero (Valencia).

bolsich [**bolcich**], **bolsó** [**bolçó**], Junqueres, 1570.

bolsura (prov. de Lleida) : el sac que cobreix els bots d'oli o de vi.

Boltà, llin. Catalunya.

Bolunya (XV, XVI) : Bolonia.

bolva, bolví. V. **volva, volví**.

botxaca (Valencia) : butxaca; **botxaques** : tonto de capirote, calzonazos.

boll : palla menuda, arestes i pellofes que volen quan venten el gra : «Quan dexan l'era a un del poble per fer la batuda no sol pagar-se res sinó que s'hi dexa el *boll* per als fems de la casa», M. A.; «Si acàs no tens tabaco fuma *boll* o fullaraca», J. Verdaguer, 1864.

bolla : marca de draps (barrets, &.) : «E per quant se preté per nosaltres y per los cònsols dels perayres de la dita ciutat que lo dit drap no es bollat de la *bolla* de la dita ciutat...», Carta dels magistrats de Barcelona al batlle de St. Feliu de Guíxols, 1514; **dret de la bolla** : «antich dret de un quinze per cent sobre'ls teixits de llana y seda, que pujava a vegadas fins al vinticinch per cent per los abusos dels arrendadors», E. Toda; — (XVII), butlla, bulla; — clau que's posava a la coberta del llibre per conservar el gravat de la coberta: «cubertes de cuyro blau empremptades ab quatre scudets, vuyt *bolles* petites», *Rev. Cienc. Hist.*, II, 400; — és *bolla* vista (Mallorca): salta a la vista, *La Roqueta*, n. 31; no hi veu de cap *bolla* (Mallorca); — mentida (Cubells).

Bolla (**La** —), més amunt de Girona.

bollador : el que bollava els draps; — el que cuidava de los derechos de la *bolla*. ⚔

bollar : posar la bolla (als draps, barrets, &.) : «E que'ls dits tres prohómens stiguen continuament en la dita casa on se deuen *bollar* e regonéixer los dits draps...», Doc. Arch., XL, 315; «*bollar-los* de plom», Id., 312; «no's pugan (los barrets) vendre ni comprar sinó essent primer *bollats* ab la marca y bolla que se senyalará», Corts de Valencia, 1604. Cp. : «era lo pern de aquest carro d'or e lo timó qui'l regia de or, folrades eren per semblant les rodes de or e *bollades* de crisolits e altres precioses pedres», Francesch Alegre, 10 v.º; — Fr.: ja l'has *bolladat* (Mallorca) : ja l'has feta, ja no té remei.

bollatí : «Aquest dia comensá n'Aspuny donar *bollatins* per lo carbó», Ardits, III, 23; «Lo dit dia per ordinació dels honorables consellers comensaren a servir los rebedors dels senyals o *bollatins...*», Id., II, 437; «Dit die los honorables consellers posaren lo *bollatí* del forment de Sicilia de la nau nova de Calella a rahó...», Id., IV, 127.

bollatiner : «al *bollatiner* qui assisteix en lo tall, tres lliures», Fur de Valencia, 1604.

bolleta : marca o senyal que en els teixits de drap se posava per or-

dre municipal a la casa del pes (1438).

bolletí.

bollicia. V. **bullicia.**

bollir. V. **bullir.**

bollit (Valencia, Mallorca) : carn-d'olla.

bolló : **1**, «fou feta una guarnició de vellut negre per al cavall ... e Guillem muntaner frener mes en la dita guarnició XII *bollons* grans e LV petits», Lib. de Rebudes, Barcelona, 1472; «...y sota dita polsera hi ha un cricifix y los quatre evangelistes ab *bollons* d'argent», Ardits, IV, 402; «Un libre ab cubertes vermelles ab uns *bollonets* de lautó», Junqueres, 1541. **2**, boll.

bollonat : «taces rodones *bollonades* d'argent», 1430; «caldera d'aram ... sotil e *bollonada*», Doc. Arch., XXVI, 161.

bollos (Mallorca) : rizos, tirabuzones.

Bolls, llin. Barcelona.

Bomanà, llin. Barcelona.

Bomany, llin. Barcelona.

bomba : **1**, bomba. **2**, globo. **3**, vanagloria : «volen gracies e lahors, e *bomba* e vanagloria», Doc. Arch., XIII, 378.

Bomba, llin. Arenys de Mar.

bombament : vanagloria : «...e si'l bon hom lo loa e de be, haja'n delit restrenyent *bonbaments*», A. March, 162, v.º.

bombarda : **1**, «*Bombarda* o colobrina o çarbatana : Pixis, dis», J. Esteve; «Pólvora de *bombardes*», Id., p 2; «*Les bombardes* ... Les quals continuament en la ciutat en los lochs on havía mes edificis tiraven les pedres», Id., k 4 v.º; «...*bombardes* que teníen de lonch vint e dos palms», Id., f 8; Id. a 3; «Deu axí matex attendre quants ginys o brigoles o *bombardes* ha mester», 12.ª del Crestiá, c. 253; «It. vij *bombardes* de ferre molt antigues», Inventario Atarazanas, 1467; «...*bombardes* de metall entre grans e poques ensepades», Id.; «tres pedres de *bombarda* de pes de dos quintars», Id.; «Una *bombarda* grossa de campajar ensepada ab ses rodes, fusells de ferre e metalls e les rodes forrades sola e tescó ab ij mascles qui tira pes de xxx lliures», Id.; «...pedres de *bombarda* cascuna de dues en tres roves», Id.; «It tres mollos de fusta de pedres de *bombarda*», Id.; «Un tallant per tallar les pedres de les *bombardes*», Id.; «*Bombarda* de ferro ab tres mascles, ab sa forqueta e pern de ferro e ab XXV pedres per dita *bombarda*», Ardits, II, 414; Id., I, 417; Id., II, 436, 437, 445; «...una *bombarda* trabuquera que la ciutat havía per obs del siti de la Bisbal...», Id., II, 459; «*bombardes* de molinet», Doc. Arch., XXII, 91; Id, 299; «*bombarda* gornida qui gira a totes parts», Brunyola, 21; «duas *bombardas* parvas», Inv. Cruilles, 1390, 49; *Ilustr. Catalana*, 1889, 310; «...dexaren la Princesa be acompanyada ab Diafebus ... tan luny de la vila que ab *bombarda* aplegar no y podíen», Tirant, II, 271; Id., I, 312; Id., II, 243; Id., III, 297, 357; Id., IV, 23. **2**, nom d'una embarcació usada (encara?) a la costa catalana. **3**, instr. músic.

bombardaría : «la botiga ahón sta la *bombardaría*», Inventario Atarazanas, 1467.

bombardejar : «...e los enemichs diligentment *bombardegen*, lancen foch, tiren ab balestes...», J. Esteve, m 2.

bombarder : **1**, «...foren elegits los *bombarders* e presos de juramente per parar e tirar l'artillería de bronzo feta per mestre A. F. per la dita ciutat», Ardits, III, 345; «...lo senyor rey de Navarra per examinar un *bombarder* si era abte pregave los consellers que li portassen una bombarda grossa...», Id., II, 245; Id., I, 217; Id., IV, 14; A. Bof., *Orfaneta*, 332. **2**,

lloc per a disparar les bombardes.

bombardera (XV) : espitllera per a armes de foc que feien a les torres, &., Chía, III, 367.

bombardeta : «It. una *bombardeta* de ferro», Inv. Torre den Barra, 1430.

bombardí : instr. de les músiques militars.

Bombardó, llin. Barcelona.

bombasí. V. **bombosí**.

Bombau?, llin. Barcelona, St. Vicens de Llavaneres.

Bombei, llin. Barcelona.

bombejar : **1**, bombardejar. **2** (L'Escala), soroll que fa una cosa buida o bombada.

Bomberi, llin. Barcelona.

Bombes, llin. Perpinyà, XVIII.

bombet : «ab las calsas y *bombet* de indianas», Mn. Salvi, Relació del viatge &.

bombo, abans (XV, XVI) **bomba 3**.

bombolla : **1**, «...mas al dins no vehía que *bombolles* que la bullor levava...», Dant, Inf., 117; *Tamboriner*, III, 57. Cp. **bambolla**; — *bombolles* de sabó. **2** (Subirana), mentider.

bombona : garrafa gran de vidre.

bombosí [**bombasí**, **bombusí**].

bomià (XVI, XVII) : gitano. Cp.: «Se'n dugueren a Palma les monges de Pollença sens solemnitat alguna, com a carruatge de *bomians...*», Mallorca, 1564, *Luliana*, 1886, 6.

«**Bomtal** : Thunnus», J. Esteve.

bona-cosa : en abundancia, en grande, mucho.

Bonada, llin. Barcelona, 1770; Gracia.

Bonadona, llin. Barcelona, 1542.

bonador, eina que empleen els boters.

Bonaffé, llin. jueu Girona, XIII.

Bonafont, llin. Barcelona; St. Martí de Provençals.

Bonafós, llin. Barcelona.

Bonaix?, llin. Vilanova i Geltrú.

Bonal, llin. Barcelona.

Bonallà, llin. Barcelona.

bonaments, Dic. J. March.

Bonamich, llin. terme de Roda, 1655; Vilassar; St. Celoni, 1379.

Bonamusa, llin. Vilassar, Canet de Mar, Vilamajor.

Bonamusca, llin. Trentapassos, 1655.

Bonamussa, llin. Barcelona.

Bonanada, nom de dòna, XIV, XVI.

Bonanat, nom de fonts, XIV, XV, XVI; llin. Barcelona, 1416.

bonança : «*Bonança* de mar: Tranquillitas maris. Placidum mare», J. Esteve; «La mar ab molta *bonança* : Mare tranquillum», Id., 1 8 v.º; «Se sossegá la mar y feu *bonança*», 1593, Vida St. Ramón de Penyafort, 49 v.º.

bonançar-se la mar.

bona-nit : *bona-nit* viola! *bona nit* caragols, &. (Cat.), *bona nit* pastora, &. (Mall.) : frase per a indicar que una cosa s'ha perdut, romput, fet malbé, &. ✠

bon-any : ventura, dicha, felicidad; *bon dia* i *bon any* es el saludo general de los del campo de Mallorca.

Bonany, llin. Barcelona.

Bonapart, llin. Mallorca, XVI, XVII.

bonapeça, se diu en sentit irònic : quin *bonapeça!*

Bonapessa, llin. Barcelona.

Bonaplata, llin. Barcelona.

Bonaselva, llin. 1643.

Bonastra, al Penadès, 1550.

Bonastra, llin. Manresa, 1570.

Bonastre, llin. Barcelona.

bonastrot : bonachón.

bonastruch : «Salut e *bonastruchs* succehiments», Carta de D. Jacme al Rey dels mogols.

Bonat, nom de fonts?, Vich, 1413.

bonater. V. **boneter**.

bonaubre (Ripoll, Camprodón): saüc.

bonaventura [**bona ventura**]: «Ben sabets vos que mes val la nostra senyoría que d'om del mon,

«Nos guardar-vos-em que no y farets re contra fe; e davalats en *bonaventura*, e Nos prenem-vos sobre nostra fe», Cron. Jacme, 66; Tirant, I, 248; — «Lo matí de St. Joàn demanà permís a sa mare pera anar a cullir la *bona ventura*», Bosch de la Trinxería, *Pla y Montanya*, 13.

bonaventurós per **benaventurat**, Doc. Arch., XL, 25.

Bonavia, llin. Catalunya, 1450.

Bonavila, llin. Catalunya.

Bonay, llin. Barcelona.

Bonayre (Carrer de —), Ardits, IV, 286.

Boncompte, llin. prov. de Lleida.

bonda (Mallorca) per **bondat** parlant dels infants i joves : fer *bonda*.

bondat [bontat] : bondad; fer *bondat*.

Bondía, llin. Barcelona.

bonea : bondad : «Aprés que'l gran Scipió ab les sues gents hach pres repós alguns jorns e s'hach feyt ben vist ab la sua gran *bonea* e mansuetut...», Boades, 10. Cp. **bonesa**.

Bonell, llin. Sta. Coloma de Queralt, 1294; Vich, XIV, 1424; Barcelona, 1437, 1528.

Bonells, llin. Barcelona.

bonema? (Costa) : bonança.

Bonenant, llin. Barcelona, XV.

bonent, bonenta : «Veu venir la mar *bonenta*», Cançó a Blancafort (versions de Muntanya).

Bonent, llin.

Bonenys, llin. Castellfollit del Boix.

Boneri?, llin. Barcelona.

Bones, llin. Barcelona.

bonesa : bondad : «Sapies que rayl e fonament de tota *bonesa* es perfecció...», Angels U., 37; «...guardant, pensant, parlant de les altres nobleses, *boneses* e graneses de les obres de lur creador...», Id., 100 v.º; «E sabé tot lo poble com açó era stat per *bonesa* de Deu...», Angels, 128 v.º; Dones, c. 60. Cp. **bonea**.

Bonesvalls (St. Joàn d'Olesa de —)

bonet : «lo Rey portava un petit *bonet* de vellut negre ab un fermall...», Tirant, I, 125; «portava en lo cap un *bonet* de grana ab un bell fermall, que paría que fos un cavaller de gran stat», Id., I, 130; Id., I, 159, 238, 315; Id., IV, 242; «un paper que portava en lo *bonet*», Confessional, h v.º; «Per passar-se mestres (els gorraters o boneters) havíen de obrar y texir de agulla dos *bonets* dobles, la hu ab dos colls y lo altre ab un coll», Memorial de la confr. dels calseters contra la dels gorraters, Barcelona, XVII; «...que los *bonets* y gorras no se usan y que los garroters no se poden sustentar de llur offici y que han pres altre estament...», Id.; «Si per lo camí fan cortesía al curat no la ha de tornar ni se ha de llevar lo *bonet*», Ritual Tarragona, 1814, 117.

Bonet, llin. Catalunya i Mallorca.

boneta : 1, «...cascú feya sforç de veles tant com podía ab la mijana e ab lo trinquet, e posaven tantes *bonetes* com cascuna nau podía portar», Tirant, II, 306; «Una *boneta* nova de cotó de 23 vessos», Inventario Atarazanas, 1467; Capmany, *Mem.*, II, 412. 2, maleta, alforja : «e lo mercader posá davant seu en lo rocí la sua *boneta* que portava detrás e feu cavalcar lo despenyat sobre les anques del seu rocí...», 3.r del Crestiá, 62 v.º. Cp. : «E En Bernat de Peratallada fo axí mateix guarnit e portá la troça, ço es, una *boneta* que no pesava molt...», Muntaner, 169. 3, «Pagés si troba or ne argent que lo vulgar diu *bonetes*...», Const., 3.ª ed., 347.

boneter [bonater] : qui feia bonets, gorreter, barreter.

bonetillo de quatre corns dels

estudiants de teología i arts, 1618, Lumen Domus, 300 v.º.

Boneu, llin. Barcelona, XVIII; Tarroja.

Bonfill, llin. Catalunya; nom d'home.

bongar : «Bé n'han sentit de campanas! Molt èxit de tres dies : al cap d'avall a terra; y ella sempre *bonga* que *bonga*», J. Sardà, *Ilustr. Catalana*, 1887, 482.

Bonhom, nom català, X.

bonhora. V. **bon-any**.

boni (Vall d'Asua) : turó.

bonicaria (Valencia) : hermosura.

bonich [**bunich**]; **bonico** (Valencia) : bonito.

Bonich, llin. Sans.

Bonifany, llin. Mallorca, XV.

Bonifàs, llin. Barcelona, 1830.

bonificar : «E si mon amat es fi de tot quant es creat quant més es fi de si mateix, e en si mateix e per si mateix, per ço que sa bondat haja *bonificar* per la sua propria fi matexa...», Obras Llull, *Arbre de philosofia de Amor*, 146.

Boniol, llin. Barcelona.

Boniquet, llin. Barcelona, Girona.

bonir : refunfuñar (XV) : «si la tocaven qui prop li staven de fet *bonia*», J. Roig, 37; «Tal soberch mal molts de l'hostal lo conegueren, d'ells ho cregueren, altres negaven, los uns ploraven, altres *bonien* lo que y sentíen...», Id., 17; «...fuy acceptat per mon parent molt carament ab gran plaer; per sa muller, gronyant, renyint; e presumint fos fill bastart, anava en part los dits croxint e dix *bonint*: Quin Deu vos sal, teniu hostal?...», Id, 20.

Bonis, llin. Barcelona.

bonitat per **bondat** : «...que ateses les qualitats eren en dit prelat e la *bonitat* de sa vida y fama...», Ardits, IV, 375.

bonitol, peix.

bonitolet (Menorca), peix.

Bonitxó, llin. d'un gavatx establert a Cornellà, mort el 1631.

bonjàn [**bon Jan**]. Ex. : es un *bon Jan*; Jan dóna, *bon Jan*; Jan qui dóna és *bon Jan*.

Bonjoch, llin. Barcelona, Tàrrega.

bonjorn (St. Joàn de les Abadesses) : albada o *pasacalle* en les grans festivitats.

Bonjuha, llin. jueu, Girona, 1324.

Bonjuhua, llin. jueu, Sta. Coloma de Queralt, 1416.

bonlloch : «dones de *bonlloch* o fembres bordelleres», XV.

Bonmacip, llin. Mallorca, XVI.

Bonmatí, llin. Barcelona, Alacant, Anglès.

Bonnín, llin. jueu, Sta. Coloma de Queralt, 1313; Mallorca, XVIII.

bòno! (Mallorca) : bueno : «*Bono!* va di'l cedassé com tengué sa taça plena, ab aquesta...», glosa; expr. usual : *bono* Biel, paga Rafel.

bonó. V. **bunó**.

Bonolla, renom Palma.

bonomía, gal·licisme admès.

Bononat, nom de fonts, XIV; — llin.

bonora : «Ves en *bonora*», J. Esteve.

bonòria : «tal *bonoria* pot pretenir-la un fill de Seminari?», *Paper Mostassa*, 24.

bonprou : «Que't faça *bonprou:* Quod tibi bene vertat», J. Esteve, p 8; **bonprousfaça** : «*Bonprousfaça:* Profite aut proficiatis...», Id., c 3 v.º.

Bons, llin. Barcelona.

Bonsfills, llin. St. Mateu de Bages.

Bonshoms, llin. Barcelona, Vich.

Bonsiceu, llin. Barcelona.

Bonsó, llin. Barcelona.

Bonsom, llin. Barcelona, 1467.

Bonsoms, llin. Barcelona.

bontat. V. **bondat**.

Bonvehí, llin. Barcelona.

bony : hinchazón; — turó (Pallars). Ex. : el *bony* del Montseny.

Bonyalosa, llin. Barcelona, XVIII.

Bonyuem?, llin. Barcelona, 1489.

Boqué, llin. Lleida.

boquejar : fer boca? : «la gola ... sempre está *boquejant...*», Explicació dels set pecats mortals, fulla de Manresa; — bossejar, per ex., la tela del catre que no està ben tirant, la roba que no està ben cosida; amplejar, per ex., les sabates. Cp. : no clavis les frontisses així que les portes *boquejaràn* (oit a un fuster).

Boquer, llin. Manresa.

Boquera, llin. Barcelona.

boqueres : mal en els angles dels llavis.

boquería [**bocaría**] : «...ahont venían carn de boch en lo lloch que's diu ara *Bocaría*, per lo carrer...», A. Bof., *Orfaneta*, 130; — portal de la *Bocaría*, 1460; — carrer de la *Boquería*.

Boquet, llin. Barcelona, 1454, 1550, XVII, XVIII.

boqueta (a —) de nit (Valencia): a entrada de fosc.

boquina : pell de boc : «c. de *boquines* de iiij diners», Cost. de Tortosa, 88 v.º; «moltonines ... e *boquines*», 1344; Dic. J. March; «*boquines* ab pel», Memorial, Valencia, 1607.

bora, borada, &. V. **vora, vorada**, &.

borages ant. per **borratges**.

Boras?, llin. Barcelona.

borata : «Unas faldillas negras de *borata* de Mallorca», Inv. Barcelona, 1790.

Boratau, llin. Cabrils.

Borau, llin. Tarragona.

borbaquins. V. **borceguins**.

Borbó, llin. Barcelona, 1580.

borboll [**borvoll**]. Cp. **borbolla, barbull** : embolic : «Jesús que bellaquerías he dexat y que *borbolls*, que laberintos de Creta...», Vallfogona, 145; xerradissa, raons: «Per la vinguda del compte de la Palma per virrey de Catalunya ... entre militars, diputats y conciliaris se han tingut moltes juntas y *borbolls* sobre si se li havía de pendre lo jurament ans de haver jurat lo Rey...», Lumen Domus, 7, 8; sala del *borboll* (XVIII) : mercat de Calaf, lloc de xerradissa, gatzara, avalot (La sala del *borboll* se deia on ara es l'esglesia de Sta. Clara. Cp. : «...y ni en la sala del *borboll* ahont se solían reunir los escribans...», A. Bof, *Orfaneta*, 447); cercar *borbolls* : buscar motivos de discusión y riña; — a Cardó hi ha la font del *borboll*.

borbollades (a —) : a borbotones, T. Baró, *Poema del Cor*, 79.

borbollayre : ruidoso : «...per entre onadas de caps qu'ab ell avensavan compactas y *borbollayres*, com avansan las del mar...», N. Oller, Calendari Briz, 1882, 29.

borbolleig : «y tristos, ay, responen de l'ona al *borbolleig*», J. Verdaguer, *Atlàntida*, 60.

borbollons (a —) : «transitavan ... per la ciutat a *borbollons*», Lumen Domus, 299.

Borbón, llin. Valencia, XVI.

Borbonés, llin. Barcelona.

Borbonet, llin. Catalunya.

borceguí [**borseguí, borzeguí, -aguí**] : «fra Bernat pres un caperó folrat d'anyins e calcech-se uns *borzaguins...*», Francesch de la Via, e 4; «It. xxv. sous a mestre Miquel Navarro çabater per hun parell de çabates e hun parell de *borzaguins* comprats per la persona del dit Sr. Rey», Comptes de la Thesorería reyal, 1472; «*borzaguins* de cordová vermells bons», Inv. Vich, 1492; «Un parell de *borsaguins* de moltó», Inv. Vich, 1498.

borch : «Viles, ciutats, *borchs*, e castells», Milà, Jochs Florals, 1865, 139; Dic. J. March.

Borch, llin. Barcelona, Vich.

borda : 1, «mas o pernada o *bor-*

da», Const. got., 175 v.º; «son mas o sa *borda»*, Id.; Coroleu, Certamen Gerona, 1877, 12; Doc. Arch., XXVIII, 204; casa rústica, sucursal de la masía (Vores del Segre); caseta de camp habitada durant l'estiu, on se tanca palla, &. per un temps limitat (Gerri) ; cabana, cortal, on tanquen la palla, fenc, cavalleríes, eines de conreu (Vall d'Andorra), barraques que fan els pastors l'istiu (Vall d'Aràn). **2**, «Una *borda* de cotó de 30 vessos», Inventario Atarazanas, 467; «Una *borda* de 28 vessos», Id. **3** (Mallorca), gerra : la *borda* és més petita que la someral. **4** (Mallorca), «Una *borda* me arribà que res del mon m'agradava, ni bevía ni menjava», glosa.

bordades (Lluchmajor) : desigualtats als extrems de les llaurades.

bordagàs. V. **bordegàs**.

Bordalba, llin. prov. de Lleida, 1501; Barcelona.

Bordalonga, llin. Valencia.

Bordals, prov. de Girona.

bordall (Collbató) : rebrot, tanyada.

Bordanova, llin. Barcelona.

bordaría. V. **bordería**.

bordarim : «...que'ls ecclesiástics actenen quant desplau a Deu posar *bordarim* en estament...», Dones, 34 v.º.

Bordas, llin. Barcelona.

Bordàs, llin. Sarrià.

bordat (cast.?) : «mánegues de drap de lana folrades de *bordat* blanch», 1430; «*bordats* de Montpeller..., *bordats* d'Avinyó», Tarifa de teles, 1534.

borday. V. **bordall**.

bordegàs [**bordagàs**, **burd-**] : bord: «No li he oit parlar de parents, sospito que deu ser *bordegàs*», Conferencia de tres estudiants; «Digues *bordagás*, ribalt pudent ... que't dius fill de Deu, e no sabem que tu est fill d'aytal bacalar e d'aytal putana, engendrat en lo bordell...?», Angels, 133 v.º; Angels U., 129; — xicot.

bordejar : dar bordadas.

bordell : «los hómens qui entren al *bordell* solen haver vergonya quant se n'ixen e cobren-se lo cap e la cara ab lur mantell que no sien coneguts», Collacions, 215; 3.ª del Crestiá, 282; 12.ª del Crestiá c. 212; «e veé entre tots ells passar una fembra vestida de vestidures de fembra de *bordell...»*, Legend., II, 257; Ardits, III, 164; — (Mallorca), renou, crits, trui. Ex. : engegau aquests atlots que m'han buidat es cap des *bordell* que fan; crits i *bordell*; — Cp. : «Se fon com neu y *al bordellt»*, *Tamboriner*, 119; tot m'ho ha tirat *al bordell*.

Bordell, llin. Barcelona.

Bordell (lloch de —), a la veguería de Cervera, Doc. Arch., XII, 52.

Bordella, llin. Barcelona.

bordeller [**bordeler**] : «...que en lo dimecres, dijous, divendres e dissapte de la semana santa per reverencia de la Santa pasió de Jesuchrist totes les fembres *bordelleres* de la ciutat se encloguesen, dins la casa de les Egipciaques...» (XV), Piferrer, *Cataluña*, I, 20.

bordellesch : de bordell, Vich, 1598.

Bordellet, ran de la cala de Peguera.

bordellevat, usat com a un gran insult per J. Verdaguer : «Qui, tu, *bordellevat?»*.

bordench [**bordeng**], der. de **bord**: se diu especialment de certes plantes.

bordenyes [**burdenyes**] (en algunes contrades de la prov. de Tarragona) : veces.

border : qui mena borda : «Ordenam e statuim que si algún pagés o *border* o jove hom lexará son mas o sa *borda»*, Const. Cat., 3.ª ed., 347; Id. got., 175 v.º; — «*border* o possessor de cosa obliga-

da a servey», Títols de honor, 191.

Bordera, llin. Catalunya.

bordería [**bordaría**], der. de **bord**: bastardía : «Se multiplica la *bordería* en lo regne», Dones, 47 v.º; — casa d'expòsits.

Bordes, llin. Barcelona.

Bordés, llin. Valencia.

bordesa de caràcter. Cp. **rebordonit**.

bordet, dim. usual de **bord**. Cp. *ceguet*, *pobret*, &.; — «Unum copertorium listat de *bordet*», Inv. Cruilles, 1390.

Bordeta [**La** —], al camí de l'Hospitalet; n'hi ha una altra prop de Mataró.

Bordeu, **Bordeus** (XIV, XV) : Burdeos.

bordía (XIV) : bordería.

Bordils, prov. de Girona.

Bordils, llin. Mallorca, 1439; Catalunya, 1462.

bordissench (Plana de Vich). V. **bordench**.

bordisser : «són de la nissaga d'eix infame *bordisser*», Butinyà, St. Martirià.

bordo (Montmajor) : el *bordo* de l'aigua : el doll d'una font viva.

bordó : **1**, *bordó* de romeu : «It. si per aventura alchuns romeus se avansarán primés per anar alchuns o i. de aquels romandrán detrás per cansament, que no porán ben seguir, e per els será dit o cridat figua *bordó*, que los primers sien tenguts de aturar-se fins que los qui serán derrés sien aconseguits», 1400, Calendari Briz, 1877, 116; «Aquesta es lo *bordó* de Jacob ab lo qual tot sol passá lo flum del Jordá», 4.t del Cartoxá, 94 v.º; «*bordó* d'argent que du'l xantre cabiscol», Seu de Girona, 1588; «a Palma en les festes principals de la Seu surten dotze *bordons* de plata : Capellans ab capa pluvial y'l *bordó* a una mà y el ciri a l'altra...», M. Aguiló; *bordons* del pali : «...ordonaren e elegiren les persones dejús scrites qui haurían cárrech de portar los *bordons* del pali», 1464, *Rev. Cienc. Hist.*, II, 389; «...la qual portava lo dit reverend bisbe en les mans, sots i. pali ab VI *bordons*...», Ardits, II, 225; Id., III, 2. Cp. : «...e essent en dita sglesia dits consellers se comensá lo offici per los frares de dit monestir, lo qual acabat se feu agraduatió per lo conseller según y hobrers, y agraduaren sis cavallers que eren assenyalats per tenir lo dol, lo primer dels quals cavallers fonch agraduat en lo *bordó* según del conseller según com més llargament appar en lo llibre de agraduations...», Ardits, V, 167; arma: «estaven ab la espasa o *bordó* en la ma», Muntaner, 260; «E lo cavaller tench-se per mort e va gitar lo *bordó* que tenía e retés a ella; e ella pres lo *bordó*, puix trach-li la lança que tenía en la cuxa e axí ella lo'n mes a Peralada», Id., 124; «lo infant ab lo *bordó* ferint e colpejant feya fer plaça», Desclot, *Rev. Cienc. Hist.*, 51. **2**, especie de ribot per a bocellar. **3**, instr. de vent. **4**, la corda més groixuda de la guitarra, &.

bordonejar : **1**, fer obres de bord, tenir els vicis propris dels bords : «Si es interrogat (lo bort) per obres tantost *bordoneja*», Dones, 30 v.º. **2**, «les mates que *bordonejan* lo camí», *Gay Saber*, 1880, 85. **3** (Manresa, &.), donar el tercer cavó a la vinya; serveix per a fer un clot al mig de cada quatre ceps a fi de replegar millor l'aigua.

bordoner (Mallorca) : qui duu capa i *bordó* en el chor.

bordonera : «malls, trulls, picots, *bordoneres*, talers», Certamen, 1879.

Bordonera (**La font** —), *Veu de Catalunya*, 1895, 250.

bordons? (St. Joàn Despí) : planta dolenta que fa la flor groga.

Bordons (Camprodón), nom d'una constel·lació. V. **Trillons**.

Bordons, llin. Barcelona.

Bordotxich, llin. Barcelona.

bordoy (Mataró) : païsatge d'aigües, com gorgs, petits pantans : «prop d'un *bordoy*», T. Thos. *Rondallari*, 36.

Bordoy, llin. Catalunya, Mallorca.

Bordruora?, llin. Vall de Ribes.

Boré, llin. Barcelona.

borell : «Curial li stava desús ab la spasa en la ma, e si's rellevás lo menaçava de mort. Ladonchs dix Curial : Harrich, sab Deus que yo no desig la tua mort, car no m'as ofés de cosa alguna; e't pregat hages per quiti aquell prom qui está en les mans del *borell* a gran gran vergonya de quants cavallers e gentils hómens lo miren e major de tu mateix si ab dret juyhi lo volíes mirar», Curial, 36.

Borell, llin. Barcelona.

Bores, llin. Barcelona, St. Martí de Provençals.

Borgalló, llin. Barcelona.

Borges d'Urgell, de Tarragona, &.

Borges, llin.

Borgosa?, llin. Barcelona.

Borguny, llin. Palma de Mallorca.

bori. 1, V. vori. 2, «Item mantega o *bori*, lo quintal...», Alart, 83.

Bori, llin. Barcelona, Sitges, Girona.

borí : «*borí* o cisell», Onofre Pou, 128 v.º.

boria : **1**, raval : «passa a Barcelona lo que no passaría a una *boria* de deu cases»; «Com també aveu de provehir de no nodrir o fer manyans o cuchs per la seda dintre del dit lloch infecte, sinó fora y lluny en lloch apartat com será una granja, o *boria*, o aldea», 1587, A. Girauld, 79. Cp. : «tots a cavall, *boria avall*, ben honrats, al cap mitrats, ab banderetes y cinch broquetes ab cascavells, y detrás de ells lo nou borreu», 1633, J. Bach, 4. **2**, vinya. Ex. : aquestes tories son de la nostra *boria*. **3** (Albesa), per **boira**.

Boria, llin.

boriada (Albesa) per **boirada**.

borich, herba negra.

borina (Mallorca) : anar o caminar de *borina* (les barques); — gresca, gatzara : «amich de les disbauxas y *borina*», Ms. Jochs Florals, 1888; moure *borina* : moure soroll, trifulca, &.

Borinaga, llin. Barcelona.

Boriné, llin. Barcelona.

borino (Mallorca) : borinot.

borinor [**burinor**] (Plana de Vich, Plana den Bas, &.) : el soroll sord i llunyà que precedeix la tempestat. Ex. : tot avui que se sent una *burinor* per la muntanya : podrà esser bé que apedregui; «Ou-se ja'l *borinó* ... ja tots tremolan ... Bufa ja un vent estrany...», *Tamboriner*, 3.r repich, 42.

borinot [**burinot**] : zángano; mot usual a Valencia per a motejar a algú d'impertinent : «Afora que va de bo, aparte's el *borinot*...», 1802; — jòc del *borinot*. ⚹

borinotejar [**burinotejar**] : fer el borinot : «Esquiva't ... las vespas ... que a l'entorn de tos llabis *burinoteijan*», Calendari Briz, 1868, 118.

borja : «Un candelero de plata a tall de *borja* de pes 26 onzas y mija», Inv. Dalmases, 1640.

Borja, llin. Barcelona, 1830.

Borjas. V. **Borges**.

borlar : omplir de borles la vora d'una cortina, &.

Borlas, llin. Barcelona.

borlista : el qui porta a les processons una de les borles o cordons del penó.

born : **1**, córrer el *born* (Mallorca) : córrer la veu. Ex. : *ha corregut el born* que't casaves. Cp. fer-ne un *born* (Mallorca, XVIII, Unicorn, 120), alçar un *born*; — fogir del *born* : «Ell pareix que no s'espanta ni fuig des born (pa-

lenque)», Codolada de Sòller, 1823; pendre *born* : «car *pren* tal *born* que cerca tota França», A. March, 79. 2 (Tossa), el rusc o suro que surt rodó; serveix per a fer ruscs d'abelles.

Born, nom de carrer de Barcelona i Palma.

bornador : instr. de boter.

bornar : «Cavayler deu córrer cavayl, *bornar*, lansar a taulat, anar ab armes...», Orde Cavaylería, 11 v.º; «comensava la justa *bornant* lo mantenedor ab cada hu dels aventurers», 1573, *Gay Saber*, 1868, 73; — jugar, els nois (Manresa, prov. de Lleida, &.); — «Lo mal es be e lo be mal retorna, algú no sab sa nau per quin vent *borna*», A. March, 167 v.º.

Bornas, llin. Barcelona.

Bornat, llin. Barcelona, XVI.

Bornat (Son —), possessió de Calvià (Mallorca).

bornejar un canó és fer-lo anarençà o enllà amb les manovelles.

Borneu, llin. Barcelona.

borni : tuerto.

Bornió, llin. Barcelona.

«**Borno** (Rey de —)», Tirant, IV, 133.

Borol?, llin. Barcelona.

boronat : «tuyt l'arbre *boronat* ... serán dins breu de temps florit», G. de Masdovelles, 38.

Boronat, llin. Borges del Camp.

Boronay, llin. Barcelona.

Borotau, llin. Vilassar, Barcelona.

Borotell, nom d'una possessió del terme de Calvià (Mallorca).

borra : «Dues flassades una cardada e l'altra de *borra*», 1435; «*borres* obrades», Tarifa lleuda, 1806.

Borra, llin. Barcelona, 1887.

borraç . V. **borràs**.

borrach : «Regirant treguí d'un sach un gros y vell silabari per dar gust al Consiliari podent-li umplí aqueix *borrach*», *Veu de Montserrat*, 1879, 180.

borradura : granellada de grans menudíssims.

borrages, borràgens : «La hortaliça será *borrágens*, chicoyres...», Lib de la Peste, 69; Id., 74, 86.

«**borraja** sanitosa cercada per les abelles», J. Verdaguer, *Excursions*, 78.

borraina : borratja.

borraix : «Item, carga de *borraix* obrat, pach...», Alart, 60; Memorial, Valencia, 1607.

Borral, llin. Barcelona.

borrall : sens *borrall* : sin pizca; no entendre-hi un *borrall*; — V. **borralló 2**.

Borralleres, llin. Catalunya.

borralló : 1, «una cistella ab *borrallons*», Inv. Ribes, 1404. 2, floc de neu.

borrar : 1, «Si Deus ha ordonat (que'ls arbres) facen fruyts, mes ensemps ha ordonat que primer *borren* e facen flors e fulles», St. Vicens, *Veu de Montserrat*, 1886, 264. 2, cast., per *delir*. 3, gal., per *atapeir*, Bosch de la Trinxería, *Montalba*, 68.

borràs [**borraç**] : «Un *borraç* per star sobre les palles de la márfega», Inv. Torre den Barra, 1430; «*borrás* flor» i «*borrás* stret», teles, Tarifa, 1534; — anar a mal *borràs* : anar malament, ir de capa caída : «...estaven per la siutat ab cases espatllades ho als baluarts de modo que *anaven* un poch a *mal borrás*», Miquel Parets, II, 106. Cp. : anar en mal *borràs*, raure a mal *borràs*.

Borràs, llin. Barcelona, Sans.

borrasca (XVII, &.).

borrascada. Ex. : vingué una *borrascada* i va malmetre el blat de moro.

borrascós : «es pacífich, no *borrascós*», Lumen Domus.

borrasquer : entremaliat. Cp.: «Molts *borrasquers* algarejaven, pim pom, tiraven...», Codolada den Serrallonga.

borrassa : flassada de borra

(XIV, XV) : «It. ij *borrasses* cobripalles», Vich, 1410; manta de tela de sac que solen posar en molts punts de Catalunya sota les oliveres, garrofers, &. per a recollir el fruit que els fan caure amb canyes, perxes, &.; manta de fil gruixut de cànem que els pagesos fan servir per a portar palla, o faves, mongetes, &. amb la mata, lligant les puntes (Albesa); «Mes una portadora ... Mes tres *borrasses*...», Inv. Castellà, 1575; «It. vint ramps de fil per fer *borrasses*», Inv. St. Joàn Despí, 1450.

Borrassa, llin. Mallorca, XIV; llin. viuda den Borràs, Barcelona, 1500.

borrassada (Albesa) : borrassa plena de quelcom.

Borrasser, llin. Camprodón.

Borrat, llin. Figueres, Empordà, Pireneus.

borratges [**borratxes**]. Cp. **borrages**.

borratxa : «*borratxa* o bota de cuyro per dur vi», Mallorca, XVIII; «It. dues *borratxes* e una bancha e altres frasques tot de pocha valor venuts a un traginer per un sou e set diners», Inv. Vich, 1420.

borratxejar : fer coses de borratxo.

borratxera, cast.

borratxería [-**aría**] (Perpinyà, &.) : gran quantitat.

«**borratxes** (mànegues —)» (XVI). V. **mànegues**.

borratxó.

borrayna [**borraina**] : borraja; **borrayna borda** : viborera.

borrech : **1**, bè o anyell en son primer any (Muntanya, Borredà, &.), anyell quan entra en el segón any (prov. de Lleida); «Mes quaranta y dues ovelles ... Mes quinze anyells *borrechs*», Inv. Castellà, 1575; «una ... donzella ... estava aquell dia herbejant pels *borrechs* de casa seva...», M. Bellloch, *Renaixensa*, 1874, 6. **2**, V. **burrech**.

Borredà, entre Ripoll i Berga.

borredanès, natural de Borredà.

borregas? (St. Sadurní de Noia), instr. músic.

borregatge (XIV, XV) : feu, vectigal.

borrego : **1**, per **borrech**, anyell (Riudeperes, 1443). **2**, especie de bescuit : *borregos* del forn de St. Jaume, *borregos* i secalls.

borrelo : «Que nul hom ni nula femna no aus fer draps de pessols ni de *borrelos* ni de borra...», Alart, 122.

Borrell, llin. La Garriga.

Borrelleras, llin. St. Andreu de Palomar.

borrelló, **borrellot** (Cubells d'Urgell). V. **borralló**.

borrer, **borrera** (Mallorca) : infructífer, dolent, perdut : «Ets com la planta *borrera*, que no dóna sinó pols», glosa; flor *borrera*; anyada *borrera*; promesa *borrera*; passos *borrers*, &.

Borresa [-à?], llin. Mallorca, XV.

borreu : verdugo, Barcelona, 1633.

Borreyó, llin. o sobrenom, Palma, XVI, Quadrado, *Germanía*, n. 339.

Borri, llin. Barcelona, Vich.

Borriana : Burriana.

borrida (Mallorca) : guisat de bacallà.

borrigot (Cubells d'Urgell), augm. de **borrech**.

borrilló per **borralló**, N. Oller, *Febre d'or*, I, 21.

borrissol [**burrissol**] : pelussa que fa la llana, el cotó, &.; — plomís, dels ocells; — «lo *borrissol* que li sombrejava entre sella y sella», Pons i Massaveu, *La Colla*, 15.

borró : **1**, yema, botón, que treuen els arbres i plantes els primers dies de la primavera. **2** (Valencia), carn, pell de gallina (en : tenir *borró*). **3** (Plana de Vich), el primer pèl dels ocells abans de canonar. Cp. **borrissol**.

4, pols que's fa davall els mobles a les cambres que no s'escombren diariament. Sin. : *borrelló, borrissol.*

Borró, llin. Perpinyà, XIV.

borrollar : «Sas ayguas cantan *borrollant-ne* ab glops de plata», Bartrina.

borromba [**borrumba**] (Sagàs, Berga) : esquella molt grossa que's sol fer portar a les vaques o a les eugues a muntanya; l'esquella que porta la ovella que guia el ramat (Gòsol); — «En St. Guillem de Combred, la campana sembla una mitra de bisbe y els pastors ne diuen *borromba*»; — entre els nois que juguen a cassanelles és una cassanella grossa. Cp. : quina *borromba* tragina!

borrombori : tumulto : «Es de compèndrer que no's trobàs en aquella hora cap foraster en l'hostal, havent estat tancadas las portas de la ciutat aquell dia, y existint tot lo *borrombori* de la gent per altres extrems de la mateixa, apartats y distants», A. Bof., *Orfaneta*, 408.

borronadura : «Es allò ... una amenassa d'escarlatina ... com una rosa, sab? ... però no'n temi ... Ni li coneixerà la *borronadura!...*», Pons i Massaveu, *Renaixensa*, 1890, 482.

borronar : «quant los arbres comensan a *borronar* e la figuera a lençar petites fulles, levors es lo comens de la Primavera», XV.

borronat : «faldilla de satí ab gornició de vellut negre ab un passamá de or enforrada de tafetá picat o *borronat*», *Rev. Gerona*, 1892, 335.

borronejar (cast.?) : borronear, borrajear.

Borronet, llin. Valencia.

Borrós, llin. Montalegre, 1825.

borrufa [**burrufa**] (Seu d'Urgell, Andorra, &.) : temps núvol, i fred del fort de l'hivern, vent del Pireneu, neu precursora del torb : «La neu de *borrufa* se fon així que cau». Cp. : «Ahir va *borrufejar* tot lo dia», *Renaixensa*.

Borruix, llin. Barcelona.

Borrull, llin. Manresa, Arbós, &.

borrumba. V. **borromba**.

borrumballes (Onda) : encenalls.

Borrut, llin. Arbós; Vendrell, 1741.

bors : «It. un *bors* de timó de caxa», Inventario Atarazanas, 1467.

borsa. V. **bossa**.

borsaguí, borseguí. V. **borceguí**.

bort : bastard : «...doná a son fillastre apellat Ramiro lo comtat de Aragó ... aquell fillastre era *bort* ... Mort lo Emperador ... fo fet rey en Aragó Ramiro fill seu bastart...», Tomich, 12; — (a Alcover, prov. de Tarragona, &.) se diu *bort* de cân N. a un fill legítim (és el germà segón?); — Cp. : «En *Bort* de Rosanes» (llin.?), Doc. Arch., XXXIX, 199; — mulo romo, engendrado de caballo y borrica; — «It. un cobartor *bort*», Inv. Mallorca, 1345.

Bort, llin. Valencia.

Bortiach?, llin. Catalunya.

Bortiach, prov. de Barcelona.

Borull, llin. Barcelona.

boruxajar : «...partiren dits ladres del dit loch de Jorba y de St. Genís aprés que allí agueren ballat ab juglars que feyen sonar y agueren ben *boruxajat* segons se deya y havent fet altres dissolucions...», Ardits, V, 141.

borvoll (Segre) : barullo, riña, ruido. Cp. **borboll**.

Bory, llin. Barcelona.

borzaguí, borzeguí. V. **borceguí**.

bos [**boç**] : «No hi ha cap ca embossat que no búsquia a desfer-se de son *bos*»; «per gran fam no li cal metre *boç*», Procés de les Olives, 21 v.º.

«**bosanes** vermeyles e parges vermeyls, la dotzena...», Alart, 111.

Bosans, llin. Cardona.

bosaroca. V. **basaroca**.

Boscá, llin. Barcelona, 1460.

boscall [boscay, bu-] : branca que's trau del bosc, per cremar. Cp. **buscall**.

Boscana, llin. Mallorca.

boscar : «totes aquestes coses axí grosament *boscades* ab lo pinzell de lur avisat entendre», Francesch Alegre, 139.

Boscar, llin. Castelló de la Plana.

boscarol [buscarol]. V. **bosquerol**.

boscarós [buscarós]. V. **boscós**. Ex. : «una pessa de terra *buscarosa*», Sabadell, 1520.

boscater [bosqueter] (XVI, &.): el qui fa llenya al bosc. A Montalegre teníen el religiós *boscater*, que dirigía els mossos que tallaven la llenya.

boscater, -era [bosqueter] : «tota moneda de fals encuny que vulgarment se diu *boscatera*», Barcelona, 1611; «Un real catalá *bosqueter*», 1608.

boscatge [boschatge] : bosc, forest : «e en un *boscatge* gran abondós d'aygues e d'arbres fructuoses feu sa habitació, e fogí al mon...», Orde Cavaylería, 3; «E fetes les dites morts, los dits ladres aportaren-se'n tot quant trobaren en la dita barraca e anaren-se'n a un *boscatge*...», Vida de St. Juliá, 327; — «...per que no's turmentava quan era en lo *boscatje* o ermitatje...», Collacions, 262 v.º.

bosch : «Però si lo senyor no será en la ciutat, que será a *bosch* o en viatge o fora la ciutat...», Doc. Arch., XL, 356; «Altres qui eren dits mestres de forests per les guardes y prohibicions dels *boschs* y cassa...», Títols de honor, 253; «...que no n'i aga negú ni neguna, per ausar que aja, que gaus talar ni ramar a obs de bestiar en tot lo *bosch* de...», Alart, 166; «ni metre nul bestiar en lo *bosch* o garriga», Id.

boscha, consonant d'*osca*, Dic. J. March.

Boscha : «María *Boscha*, la muller d'en Pere Bosch», Vich, 1672.

Boschá, llin. Barcelona, 1356, 1436; Mallorca, 1389, 1404.

Bochana, llin. Mallorca; viuda de Boschá o Boscá.

Boschdemunt, llin. prov. de Girona.

Boschí, llin. Barcelona, 1533.

Boschmonar?, llin. prov. de Girona.

boscós : ple de bosc, emboscat.

boscuria [buscuria] : espessor de bosc, lloc de molts boscos : «Axí com los arbres en la *boscuria*», J. Verdaguer; és lloc de molta *boscuria* i de força caça.

Bosi, llin. Barcelona.

Bosí, llin. Sitges.

Bosom, llin. Barcelona, XVIII.

Bosomba, llin. Masnou.

Bosons?, llin. Cervelló.

Bosost, prov. de Lleida.

«**bosqueigs** a la ploma», Vidal i Valenciano, *Rosada*, 32.

bosquejar (XV, &.).

Bosquelles, llin. Girona, Montanyola.

bosquer : «Lo primé aymadó que té Joanet se'n nomenava, que fa l'ofici de *bosqué*, que'l treball no li agrada», Milà, *Rom.*, 375.

Bosquer, llin. Barcelona.

bosqueró, dim. de **bosch** (XIV): «multitut d'aucells se farten en hun petit *bosqueró* e l'hom glot per molt que menge no's pot fartar», Doc. Arch., XIII, 202.

bosquerol [boscarol] : boscà, pertanyent al bosc; qui viu al bosc, com el carboner, l'arrabassador, el feixinaire, el pegaire, el pinyoner; criar-se *bosquerol* : criar-se sull, solitari, &.

Bosqués, llin. Catalunya.

Bosquet, llin. Valencia, 1392.

bosquetaire, bosqueter. V. **boscater**.

bosqueter, -era. V. **boscater, -era**.

Bosquets, llin. Alguer, 1541.

Bosquí, llin. Girona.

bosquina : «Cortó de terra part campa ... y part *bosquina*», Capbreu Vendrell, 131; — les herbes oloroses que's fan al bosc : «Nosaltres no tenim flors per posar a l'altar de la Mare de Deu, però la Verge també estima la *bosquina*».

bossa [**boça, borsa**] : **1**, «*bosses* de drap d'or e d'argent o de seda obrades e sobregitades de fils d'or...», Mancebía, Valencia, 1383; «Una *bossa* de molts colors, tremada d'or, ab v. botons, cordó e pundors», Sta. Coloma de Queralt, xv, *Veu de Montserrat*, 1886, 344; «Una *borsa* ab monedes», Inv. Ribes, 1444; «Una *bossa* de xamalot blava ... It. altra *bossa* de vellut ab gorniment vermell», Vich, 1410; «Una *bossa* de ..., ahont hi ha un tauler plegadís d'escachs de vori», Inv. Torre den Barra, 1430; «Una *bossa* començada de vert e de burell ab v agulles de ferro», Id.; «Una bella *bossa* d'aur ornada de perles e de peyres precioses», Jochs Florals, 1895, 195; «It. una *bossa* de cuyro...», Inv. d'un capellà, Vich, 1497; «E axí com dormía, la *bossa* en que aportava la dita letra ... stava penjant del banch avall, e un clergue de la sgleya qui veé la dita *boça* obrí-la per veure que y havía...», Legend., II, 135; «Ella e la mossa, per cint e *bossa*, fins al cotó del meu gipó, m'escorcollaren», J. Roig; — **bossa de calze** : funda de roba o pell on se guarda el calze : «...duas delmàticas ab estolas y maniples, capa pluvial, cobricalis y *bossa*...», J. R., *Hist. Sóller*, II, 702; — **bossa de cap** : per a insacular els que podíen ésser consellers en cap, Ardits, III, 284; Id., V, 420; — **bossa dels corporals**; — **bosses de pastor**, planta. Sin. : *fas de formiga, formatgets, surronet de pastor*, Val. **2**, «Item en l'any MCCCCXXVII comenzá lo gran terratrémol ... E ladons se obriren moltes *boces* en la parroquia de Loret», Villanueva, XIV, 301.

bòssa (Palamós?) : capsa de blat de moro.

bossal [**boçal**] : tosco, salvaje, bárbaro. Ex. : que n'ets de *bossal!* V. Serradell, c 2.

bossall (Reus) : cobertes d'espart per a tapar les portadores plenes de verema.

bossar. V. **boçar**.

bossarró (Plana de Vich) : bossa de xarxa dels caçadors d'ocells amb teles, per a dur-hi els ocells que agafen morts o vius; bossa de filats en què duen la pesca del riu.

Bossarrot, llin. Blanes, 1541.

«**bossassa** de seda en que están dites robes bones», Sta. Coloma de Queralt, 1550.

Bossé, llin. prov. de Girona.

bossejar : fer bosses. Cp. **boquejar**.

bossellat : «Un mitx coffre *bossellat* ab senyals de Pallafolls e del Monastir ab dues claus...», 1455, Junqueres; «Un coffre d'álber *bossellat* groch»; «miralls ab vases *bosellades* daurades», Mallorca, 1740.

bosser : **1**, tresorer en els monestirs, seus, parroquies, distribuidor, el qui cobra i paga : «En aquest dia fou sepultat lo cors del senyer En Q. C. T., *bosser* de sanct Miquel...», Ardits, IV, 88. **2**, els guanters i aluders eren dits *bossers* perquè uns i altres feien bosses (Valencia, 1531, 1741).

Bosser, llin. Barcelona, XVI, XVII; Vendrell, 1741.

Bossería, nom d'un carrer de Valencia; id. de Palma de Mallorca; a Poblet hi havía un edifici nomenat *Bossería*.

bosset. V. **bossall**.

bosseta del fel : vejiga de la hiel.

bossí. V. **bocí**.

Bossí, llin. Barcelona.

bossich, dim. de **bossa** : «Bossa ab molts *bosichs* : Loculus», J. Esteve.

bossit : «Una bosseta o *bossit* de cuyr blanch ab 18 reals d'argent de Valencia», Inv. Torre den Barra, 1430.

bossonalla : «Aur e argent e moneda e tota *bossonalla*», Perpinyà, 1300, Alart, 141.

bossoga (Camprodón) : bony al front resultat d'un cop.

bossot : «en cascún *bossot* de la dita bossa hi ha...», Inv. Torre den Barra, 1430.

bossut (Valencia) : que té la punta poc afilada. Ex. : una agulla *bossuda*.

Bosta, llin. Seu d'Urgell.

bot : **1**, bote, salto; Fr. anar en un *bot*; — bote, golpe : «e tirá-li un *bot* de lança e per ço com no tenía bavera doná-li en mig de la galta e derrocá-li iiij quexals...», Tirant, II, 248; — Fr. : fer-se una cosa a *bots* i empentes; **de bot y boleu, de bot y boley** : de bote y voleo: «El dimoni l'emprá una vegada per afeytar de *bot y boley* tots els homos plegats ab un sant y amén», P. Peña, *Museo*, 1877, 307. **2**, pellejo : «Un *bot* olier», Inv. Ribes, 1789, «Un *bot* sense coll», Cervera, 1789; Fr. : ploure a *bots* i barrals; fer el *bot*. **3**, bote embarcación.

Bot, prov. de Tarragona.

bòta : «A Palma en 1818 feyan y duyan *botes* y mitges *botes* que degueren donar després els botins. Deyan *botes* senceres i mitges *botes* com en el segle xv»,M. Aguiló.

bóta : «Item una *bota* gran en que hi ha vinagre», Capmany, *Mem.*, II, 413; «Una *bota* de quatre somades», 1467; «Una *bota* de tres cárregues», 1585; «Una *bota* de dues cárregues *blanquera*», Inv. Valencia, 1585; «*botes collereses*», Inv. Vich, 1413; *bóta de cadireta*: gran cup (*bóta congranyada*, Mallorca?); «Ans lo senyor Rey ne doná a ells dues *botes de mena*, una de blanch e altre de vermell, que amaren més que si'ls hagués donats sengles cavalls», Muntaner, 159; «Dues *botes de mena* que tenen de sis fins en vuyt *botes*», Brunyola, 1532; «It. una *bota maresa* de vi vermell agre...», Inv. Torre den Barra, 1430; «Deu *botes de mena* o *mareses* buydes», Id.; *bóta ranciera* (Mallorca), on se fa tornar el vi ranci o plena de vi ranci; «*bota vinadera*», Capmany, *Mem.*, II, 412; *bóta vinagrera* (Mallorca); — sembla, &. una *bóta* de set cargues : se diu d'un home gras; «Te forma de *bota* sardinera», dit d'una dòna grassa i petita, Jardinet de Orats, 223; de la *bóta* del recó: se diu del vi més vell o millor del celler, taverna, &.; — mesura de vi : «una *bota*, dues mitges *botes*; una mitja *bota*, dos quarteroles ... (abans de 1586); — una *bota*, quatre mayals, ... (després de 1586)», E. Toda; — tonelada: «Tant grans naus de quatre milia *botes*», J. Esteve.

Bota, llin. Lleida.

Bota (Camp de la —).

bota bara (Mataró) : tros de pal per a amarrar la vela de popa.

botada: «quantitat de fusta equivalent a quatre sostradas de dogas pera fer botas», E. Toda; «Dues *botades* de fusta», Inv. Viladrau, 1507. Cp. «botes o *botades*», Memorial, Valencia, xvii, xviii; — fusta de *botada* (Guilleríes) : la de castanyers o avellaners que serveix per a fer cèrcols de bóta.

botador (Mallorca), en les gabies dels ocells; Fr. : fer sortir de *botador* : hacer salir de sus casillas.

Botafoch, illot prop d'Evissa.

botafora : baralla violenta.

botal : «E x. espases guarnides a la geneta ab les braçes, poms e croeres e *botals* e dues viroles en cascuna», Coroleu, *Documents*, 50. ⚔

botall (Mataró) : bóta petita.

Botalla, llin. Barcelona.

Botaller, llin. Barcelona, xviii.

botam : gran nombre de bótes.

botana : adob o remendo (Mallorca); id. en les bótes de vi (La Granadella : també forat de foc a la roba?); la botella per a vi de pell té al cap de munt la *botana* que enganxa la xeremina o broc per on se beu a galet (Empordà); pedàs de *botana* (Evissa) : el canyom (Mallorca) de cuina.

botar : 1, saltar. Ex. : «li *bota* una llebra», Argullol, *Orfanes*, 122; fer *botar* una moneda per si fa bon trinc; *botar* del llit. 2, «llança de *botar*», Inv. Vich, 1399; «glavi de *botar*», Id., 1413. 3, fer mala cara, fer el bot. Refr.: Qui *bota* no sopa.

Botar, llin. Mallorca, 1282, XIV.

botarada (La Bisbal, &.) : resclosa petita de fang que fan els infants allí on hi ha aigua corrent.

Botarell, poble de Catalunya.

botarga : «llangonisses y *botargues*», Viatge a la Terra Santa, Ms.

botarut (Riu de Peres) : tascó que's posa entre les teneies de l'arada antiga.

botarut, -da : se diu dels grassos. Cp. : tenir els dits *botaruts*.

botasso (Mallorca) : certa bóta curta per a vi.

botavàn [butavàn, -evant] : instr. que tenen els manescals per a rebaixar els calls de les cavalleríes quan els ferren; — instr. de ferro que empra l'esclofer per aplanar i allisar el pla del buit que fa dins l'esclop, on el peu s'assenta; — «4 *botavans* més dos tahalís», Mallorca, XVI; — Fr. : mal menjasses un *botavàn* (Mallorca) : se diu al gos o gat que s'emporta alguna cosa que ha pres.

botay. V. **botall**.

Boteis, llin. Barcelona.

botejar (Mallorca) : saltironar: «L'anyell *boteja* davant sa mare», Picó i Campamar.

boteló (Evissa) : bote, lanchita.

botella : «Una *botella* d'aram molt xica», Inv. Valencia, 1585; — gat de cuiro per al vi (Conflent).

Botellas, llin. Mallorca, 1736; Sòller, 1599.

Botelles, llin. Mallorca, 1653.

botellada : ço que conté la botella; cop de botella.

botellal : cep que produeix un raïm de gra morat, gros i dolç.

botellayre : el qui fa bots i botelles de cuiro, odres, &.

Botellé, llin. Gelida.

boteller : el qui fa botelles de pell de cabra, &. amb el broc de banya dit xeramina (Sellent, &.); — escanciador, copero, Doc. Arch., V, 20 a 26; — «*Boteller* : cellarius, -rii», Onofre Pou, 107.

Boteller, llin. Tortosa, 1472.

botellería : ofici de boteller de la casa reial, Doc. Arch., V, 23; — gasto de vino y bebidas, J. Roig.

botellet (Montuiri) : botella petita.

Botenadona?, llin. prov. de Barcelona.

boter : tonelero : «Item que ningún *boter* gose excedir tonells de dos cents quaters de divuyt lliures, de cent quartes dotze lliures, botes ..., quarteroles...», Evissa, 1655, *Luliana*, 1893, 183; «*boter* de fusta» (per a distingir-lo del *boter* de cuiro?). ⚹

botera : «Primo una fornal ab sa *botera* e ab son calder», Inv. d'un colteller, Vich, 1410; «En l'obrador del dit mestre colteller trobam una fornal ab ses manxes ab contrapés, *botera* o calguer», Id., Vich, 1440.

boteri (gos —) : gosset petit lladrador.

Boterich, llin. Barcelona, 1608.

botet : reclam per a agafar guatlles, fet d'un òs i una bosseta de cuiro; — Fr. : tocar el *botet* a algú.

Botet, llin. Barcelona, Girona.

botevant. V. **botavàn**.

Botey, llin. Barcelona, Sans, Cornellà, Tarragona, Badalona, Premià, Girona.

botga : «Ador-vos, creu sancta y *botga* florida en qui feu la seda l'etern sirigá», Valencia, 1515. Cp. **botja**.

botge : «...naixía al bosch lo *botge* rehinós al costat de la moradenca farigola...», J. M. Bosch, *Lo Segador*, 139.

botges (Valencia) : especie d'alga que's fa a la vora del mar.

botgeta : «mes la ma en una *botgeta* que portava en la cinta e tragué una grapada de ducats», Tirant, I, 274; Id., 148.

botí : **1**, botín, después del asalto, combate, &. : «pendre a *botí* partidor entre...», Barcelona, 1463. **2**, «Unes mánegues de fustany ab *botins* per a gonella de dona», 1430.

Botí, llin. Barcelona, 1472, 1482.

Botí (Carrer den —), a Manresa, 1836.

boticaria : «Vos fóreu *boticaria* de un remey celestial», Goig del B.º Oriol, XVIII.

botifarra (XV, &.) [**butifarra**] : morcilla : *botifarra* blanca, negra, sacsonera, culana o culera, &.

botifarrer : **1**, qui fa o ven botifarres. **2**, la barra o perxa on se pengen les botifarres.

botifarrera : «It. una grexonera de ferro. It. una *botifarrera* de ferro. It. dos asts de ferro...», Inv. Vich, 1445; «It. unes *botifarreres*. It. unes graelles», Id., 1403. Cp. **botifarrer 2**.

botiflat (Mallorca). V. **botinflat**.

botifler [**butifler**] : partidari de Felip V durant la guerra de successió : «Solament los *butiflers* agrestes Quintifelips de sa ambició moguts mantenían son partit», *Palinodia*, n.º 43; *Calendario balear*, 1879, 117.

botiflerada [**butiflerada**], der. de **botifler**.

botiflet (Valencia) per **botifler**.

Botifoch, llinatge o mal nom, Mallorca 1523, Quadrado, *Germanía*, n. 101.

Botifoll, llin. Castellbisbal, &.

botiga [**botigua**, **butiga**] (XV, XVI) : magatzem : «en la *botigua* qui es a ma esquerra a l'entrant del castell...», Inv. Torre den Barra, 1430; «metre el forment en *botiga* o pallol», Tesorería real, 21; «e los hómens de la ciutat ab talegues entraven dins la nau per traure forment e posaven-lo en *botigues*», Tirant, I, 312. Cp. : celler que no està sota terra o sota volta (prov. de Lleida); *botiga* del palau (on se guardava l'oli?); «Item fou delliberat en lo dit consell que una bombarda gran de coure de la dita ciutat la qual es en la sua *botiga* de la dressana...», Ardits, I, 416, 417; — fàbrica on se treballen els taps de suro (Tossa); — *botiga* de candeler.

botiguer : **1**, tendero (de **botiga** : tenda). Cp. : «mossén Joán Ferrán, *botiguer* de teles», Ardits, IV, 100; «mossén T. Torra, *botiguer* de comanda ...; te la casa prop dels Cambis ahont antigament tenía casa mossén M. Jalonch quondam mercader y *botiguer* de draps...», Id., V, 406; *botiguer* del Rey qui rebía l'oli del Real Patrimoni i cuidava de la botiga del Palau. **2** [**butigué**], martín pescador.

botija : «dues *botijes* d'aram xiques», Inv. Valencia, 1585.

Botijol, llin. Martorell.

bòtil : **1** (Mallorca), palet, còdol. **2**, nom popular de la botella de vi (Mallorca). Cp. *bòtil* d'aigua (Menorca). **3**, els guardes de la devesa de Girona son nomenats els *bòtils*.

botilla (Mallorca) : receptacle de terra cuita per a aigua que usen els segadors i margers.

botillada (Mallorca) : disparate,

botim (Fou, &.) per **gotim.**

botiner (Mallorca, XVIII) : especie de corsaris que's dedicaven a perseguir els moros.

Botines, llin. Girona, 1648; Barcelona, Lleida.

botinflat (Valencia) : «...es despertaren en uns ulls tan *botinflats...*», *Rondalla de Rondalles*, 41. Cp. **botiflat.**

Botinyá, llin. Barcelona, XVII.

botir (fer —) : fer saltar, despedir: «...ara volen també *fer-te botir* de sa Comafreda», Contarelles, 338; — **botir-se** (Empordà) per **embotir-se.** Ex. la galta *se* li *boteix, se* li ha *botit.*

botiró [**butiró**] : **1** (Empordà), manyoc de cucs enfilats per a pescar anguiles. V. llinya. **2** (Centelles), xicot gras i petit.

botit (Empordà) : inflat.

botja : «..las estrepas de quatre fullas verdas y blancas, la petita *botja* blanca y altres mil de infinits y variats colors y olors», A. Bof., *Orfaneta*, 500; «orengas, romanins, ginebres y campanetas, blancas *botjas* y flors mil», E. Vidal, *Ramellets*, 161. Cp. **botxa, botga.**

botjar : «...Ahont cau lo pou? — May lo so vist; però tinch entès qu'es a l'altra vessant. — Jo'm creya qu'era un *botjar.* — Si, home, un hermot com lo cap d'aquest cantó y encara sense'ls pinetells que per aquí verdejan mitja montanya», N. Oller, *Escanya-pobres*, 152.

Botllam?, llin. Barcelona.

botó : «manto ab *botons* petits plans», 1430; «*botons* d'or esmeltat ... *botons* d'or de pich de martell», Inv. Palma, XVIII; «*botó* de coral», Tarifa lleuda, 1806; *botó* espigat (XVIII), en els cordons dels penons i ganfarons; *botons* de filoneta, de masseta, de ventolina. &., en els gipons de les pageses (Mallorca); «...ab cubertes de pregamí, baga y *botó...*», Ardits, III, 4; — «*botons* de arrecadas de pedras vermellas guarnidas de or y rodadas de perlas», Vich, XVIII; **botó y ametlla** [**metlla**] : especie d'arracades molt usuals a Catalunya; — ànima de les rodes dels carros, d'on surten els raigs; — pom de ferro que posaven a les portes (1830); — «*Botons* de home : Genitalia», J. Esteve; turma, senyal; — *botó* de foc, que usa la menascalía i la medicina.

Botó, llin. Barcelona.

Botonach, llin. noble, XIII, XIV.

botonador : «It. un *botonador* de ferro» (en la cambra de ligar), Inv. Torre den Barra, 1430.

botonar : «Cinyir o *botonar* o ligar ab tireta la doxa o manto», J. Esteve.

botoner, ofici, Vich, 1598.

botonera : ojal : «Per les *botoneres* d'unes mánegues de satí ... It. per les *botoneres* d'un gipó de satí morat brodat...», Compte de sastre, 1613.

botonet, dim. de **botó** : «Un parell de lansols nous a les vores cosits ab uns *botonets* blanchs», 1504, Junqueres, 111 v.º; «Una sort de *botonets* petits d'argent daurats menuts antics qui pesen xij florins e mig», 1430.

botorn : bochorno. Ex. : quin *botorn* fa!

botornat : «ab los ulls *botornats* e inflats de tant dormir», XV. Cp. **embotornat.**

botós : mal humorado, caprichoso (es diu de les dònes i dels nens) : «té la dòna *botosa*; no faría per mi».

botre : «...las alas que al *botre* extenen las llagostas», P. Briz, *Cap de ferro*, 49; «...la cadira de brassos esbalandrada, en que, ferit y tot, va *botre* d'ira l'avi de cabellera blanca al veure la mà del butxí com engrillonava la ganiveta a la taula...», Guimerà, Jochs Florals, 1889, 55.

botsar (Valencia, XVIII) : embolsar.

botxa (Cubells, &.), arbust de fulletes petites, que aprofiten per escaldar la pansa. Ex. : me vaig esballagar les faldilles amb una *botxa* o amb un timó. Cp **botja**; — panotxa de blat de moro quan n'han tret el gra (Plana de Vich); — manat de llegum (Borredà, &.); — manyoc de cotó; — cabell dels costats del front (Mallorca, mitjàn XIX); — «surt com la cuca de seda de dins la *botxa*». Cp. **botga**; — pl. contorsions? ganyotes? : «quant son marit entrava en la capella, ella li feya *botxes* detrás e truffave's así de son marit ... les *botxes* me han portada a aquesta mort», Dones, 37 v.º; «son així com a minyons qui han pahor quant hom los fa *botxes*», Id., 44.

botxaca. V. **butxaca**.

botxar-se (Vall de Boí) : moverse, levantarse.

botxí [**butxí**] : verdugo : «...executor de les sentencies criminals», Títols de honor, 180; «E mes per causa de certes ordinacions del jugar e jurar de Deu, e remoció del taulell dels *botxins*, e tatxació de xxiiii lliures, les quals foren tatxades als dits *botxins* per sostentació de llur vida», Ardits, II, 379, 480.

botxinar, botxinejar [**butxi-**]: atormentar.

botxut (Plana de Vich) : diuen poll *botxut* a l'estimat de la colla.

botzina : «*botzines*, trompetes... ».

botzinar [**butzinar**] : refunfuñar, reñir : «Son pare, sorprenent-lo alguna volta, *botzinava* : Noy, si vas seguint...», Pons i Massaveu, *La Colla*, 75; «En Roch solía *botzinar-me*», Jochs Florals 1869, 229. Cp. **gutzinar**.

botzinejar [**butzinejar**] : escampar noticies.

botzir (Girona) : brunzir, xiular les bales.

bou : buey : «*bous* aratoris», Oristany, 1597; «*bou* laurador», Espinalbes, 1573; «camps herms y pedregosos, hon pasturen ramats de *bous* orats», Jochs Florals, 1870, 56; «...y entre altres fent-se venir los carnicers qui donan carn a sa Excellencia así del moltó com del *bou*...», Ardits, V, 274; — jugar al *bou*, córrer el *bou*; *bou* ab tanques: la manera de córrer el *bou* a Vich; — Fr. : perdre els *bous* i les esquelles : perdre-ho tot; passar *bou* per bestia grossa; se menjaría un *bou*: se diu del golafre; — Refr. : De l'ou al sou, del sou al *bou* i del *bou* a la forca; — diner bestret pels amos de les fàbriques quan la setmanada no bastava per a les despeses : «quants fugían de la casa ahont treballavan arrossagant un *bou* que pesava més que ells!», A. Careta; — **bolets de bou** (Vilanova de Meià), són grossos i grocs, són dolents.

Bou, llin. Barcelona; Mallorca, 1395; renom Palma.

bouada : ramat de bous.

boual : estable de bous. Cp. **boal**.

bouarot : boer : «Adeu castell de Montgrí, si tu portaves ulleres, veuríes els *bouarots* quan juguen amb les vaqueres».

bouejar [**bouajar**] (Mallorca) : fer coses de bou.

bouer. V. **bover**.

Boer, llin.

bouera. V. **bovera**.

Bouet, llin. Valencia, XV.

bouets : aspas de las prensas de aceite.

Boulu, llin. Mallorca, 1387.

Boumort, A. Bof., *Hist. Cat.*, I, 9.

bouprés, veu naval : «Item un *bouprés*», Capmany, *Mem.*, II, 412.

boure. V. **beure**.

Bousarenys, llin. Catalunya.

bova : 1, boga, planta, Inv. Cervera, 1789; — Cp. : «rael de *bova*», XV; «En la dita cambra un altre

coffre pintat ab dues donzelles en lo front ab fulles de *bova* negre», Inv. Torre den Barra, 1430.

boval : raïm negre de gra rodó i dolç que dóna un vi molt fluix.

bovalatge : «De les pastures e'l bovatge de la ciutat de Tortosa ... Mas podeu haver *bovalatges* covinents...», Cost. de Tortosa, 3 v.º.

bovatge : dret feudal pagat al rei, que's cobrava per la facultat de deixar pasturar el bestiar i córrer les aigües en terres senyorials (E. Toda); era un dret reial de dotze diners sobre cada parell de bous que els Comtes de Barcelona sobirans de Catalunya cobraven a sa coronació (M. Aguiló); «es dret de fer carnatge per exército e pertany a reys», Cron. Jacme; «...e a tot lo dit principal lo privilegi de *bovatge* e arbatge e terratge...», Ardits, III, 106; «Mas així que la unió fo suscitada, lo Rey se'n ve a Barcelona e ven lo *bovatge* e altres rendes, per faer moneda...», Boades, 397; «E jatsia assó que, així com es acostumat als reys per dret reyal, vos una vegada hajats pres *bovatje*, aquesta vegada per don simple vos donam *bovatje* sobre nostres hómens en ajutori de vostres despeses», Quadrado, *Marsili*, &., 34.

bover [**bouer, boher; bu-**] : qui guarda bous; qui llaura amb un parell de bous (Pla del Llobregat); — **estel bouer**. Cp. **bovera** 3.

Bover, llin. Barcelona, Mallorca.

bovera [**bouera**] : **1**, pastora de bous. **2**, paratge on solen pasturar bous. **3**, nom d'una estela (Baget, &.). Cp. **estel bover**.

Bovera, llin. Barcelona, 1373.

boveray (Mallorca, XVI, XVII) per **bavaray**.

bovetjar (Mallorca, XVIII) : fer broma : «ab el vi no's pot *bovetjar*», S. Cristòfol, comedia.

Bovets, llin. Barcelona.

bovi [**buví**] : bovino.

boviá (Valencia, XVI) : «alguns ab lo nom de *Bouians* van divagant per lo Regne...», Corts de Monçó, 1547.

box. V. **boix**.

boxa: **1**, el tap de fusta, de forma cònica, d'un o dos pams de llarg, que posen al cup, al safaretx, &.; — l'aixeta que's posa per buidar el cup (Igualada). **2**, pessa de ferro colat a l'interior del botó del carro, on entra el cap de l'eix o fusell.

Boxa, llin. Girona.

Boxaca, llin. Valencia.

Boxadell, llin. Barcelona, 1464, 1467.

Boxader, llin. Barcelona, Berga, Vich.

Boxadera, prov. de Barcelona.

Boxadors, llin. Mallorca.

boxar (Montserrat, &.) : boixeda.

boxar : tapar un forat amb la boixa.

boxar : «...fent contraccions de pit com qui s'enseja a *boxar*», Pons i Massaveu, *La Colla*, 178.

Boxar, poblet de la prov. de Castelló de la Plana.

boxarda, boxardar : noms empleats pels mestres-de-cases a Catalunya. Cp. **buxardat**.

boxar-se (Plana de Vich, Guilleríes) : marcir-se per una causa accidental, v. g. : una mala airada. Ex. : el blat s'ha *boixat*.

boxart [**boixart, boyxart**] : «com ho volgués escriure en un *boxart*, li dix : Escrivits-ho en la paret», Cronicon May., 96; «Sia elet administrador un canonge per lo Rt. Capítol per lo *boyxart* per ells acostumat», Valencia, XVI.

boxeda : lloc plantat de boixos.

Boxeda, llin. Girona, XVI.

Boxer, llin. Pollença, XVII.

boxera (Borredà, &.) : boix.

Boxeram, llin. Valencia, XIV.

boxerica : rhododendrum ferrugineum. Sin. : *boix-florit, boix de Nuria, gabet, talabart*, J. Verdaguer, *Canigó*, nota.

boxeriga. V. **boxerica**.

boxerola [boixerola] (Vilanova de Meià) : planta boscana que fa unes cireretes més petites que les de pastor. Cp. **buixarola.**

boxet [boixet]: **1**, bolillo : «...distreta de fer bellugar sos dits entre'ls *boixets*...», A. Bof., *Orfaneta*, 233. **2**, caça de l'Albufera (Valencia, XVI, XVII.).

Boxet, llin. Catalunya.

boxeta [boixeta] : instr. de sabater que serveix per a polir o brunyir la sola; — «*boxeta* o pom de olors», Onofre Pou, 201 v.º.

Boxich, llin. Vich, 1420.

Boxims, llin. Palau Saltor.

Boxó, llin. Vich; Mallorca, XV.

Bóxols, poble de la prov. de Lleida.

Boxols, llin. noble Girona.

Boxons, llin. Barcelona.

boy. V. bo y.

boy (Mallorca), en la Fr. : quatre gats i un *boi*.

Boy, llin. Mallorca, 1523; llin. Barcelona, Girona.

Boy (Sant —) : «Parroquia de St. Baldiri en *St. Boy* del Llobregat», XV; — **Sant Boy de Llobregat (Sant Boy de Torrelles**, 1392); — **Sant Boy de Llussanès.**

boya : **1**, copa ampla d'un arbre; — la mata que fa la patatera, mongetera, &. Ex. : quines *boies* que fan les trumfes! **2**, boya. **3**, Fr. : estar de bona *boia*, *L'Ignorancia*, n. 25.

Boya, llin. Barcelona.

Boyé, llin. Barcelona.

Boyer, llin. Barcelona.

Boyera, llin. Barcelona, 1616.

boyet : d'un que fa gran fortuna, que tot li surt bé, &., se diu que té un *dimoni boiet*. Cp. : «Altres sers son los dimonis *boets* petits, vius, aixerits, entremaliats...», *Gay Saber*, 1880, 274.

boyeta (Mallorca) : tonta.

Boyl, llin. Aragó, XIV; Ardits, I, 50.

boyna. V. buyna.

boyra : **1**, niebla : «amb lo die tan clar conaxent que no era fumositat de riu ne *boyra*...», Francesch Alegre, b 3. **2**, broma, bulla, &. Ex. : és home de *boira*.

boyrat : «així com un *boyrat* amaga'l sol», Casas i Amigó.

Boyría, llin. Breda, 1655.

boyrina.

boys, pl. de **boix**?, Cost. de Tortosa, 88 v.º.

boyt per **buyt**, Inventario Atarazanas, 1467.

Boyx, llin. Mallorca, XVII.

boyxart. V. boxart.

Brabet, llin. Barcelona.

braç [bras], pl. ant. **braces [brasses]** : brazo : **1**, «Lo Rey pres los dos per les mans, e la Reyna los altres dos ... e los de la Reyna la prengueren del *braç* e així anaren fins a la sglesia...», Tirant, I, 202; «pres del *braç* a la Infanta», Id., I, 346; «en *braços* lo hagueren a pendre», Id., IV, 346; «E Tirant portava de *braç* a la Princesa anant-se'n per la vora del riu passejant», Id., II, 280; «per ésser yo ... e vos aquell que ... ficás los genolls en la alta popa de la nau davant mi, ab los *braços* en creu...», Id., II, 317; — **braç a braç** : mano a mano; **braç per braç** : «estar *braç per braç* ab les bagaces», Lib. dels Mariners, 3; — **al braç**, Tirant, III, 211; — **a plech de braç**: s'hi duu el cistell, una criatura, &.; — **home de braç** (Urgell): home de força; — **braç d'all** : forc d'all; — **braç de riu, de mar**; — **braç de carro** : *braços tiros*, els del carro de trabuc; *braços mestres*, els dels altres carros; — «Item dos *braços*» (veu naval), Capmany, *Mem.*, II, 412. **2**, «...y foren elets per lo *bras* eclesiástic lo reverend ... E per lo *bras* militar don ... E per lo *bras* real eo dels ciutadans mossén J. L. L. ciutadá», Ardits, IV, 217; s'aplica a tots los esta-

ments : «lo *bras* pastoril», Tortosa, XVIII; — gent de poc *braç* : gente plebeya, vulgar; — gent del meu, teu, &. *braç* : gente de mi, tu, &. estado, posición, &.

braca (Tordera), nom d'un ocell.

braça, mida : «Un troç de vellut negre que ha tirat catorze *braces*», 1480; «La corda de soguejar o mesurar la terra te de llargaria vint *braces* reals, que son quaranta cinch alnes de la ciutat de Valencia», Taraçona, 1580, 59 i 60; — «Unes *braces* de cuyro ab dues claus e dues cadenes», Sta. Coloma de Queralt, XV; — home de molta *braça* : home de molta força; tenir *braça* : ésser forcegut, tenir bon braç; — «dar-se manya y *braça* en els estudis», XVI.

braçada : «...que quan hom podía haver de son enemich, no us diré de sarrains, una *braçada* de terra, totavía devía hom esperar que n'hauría hom deu o cent...», Cron. Jacme, 449.

braçaderes [**brassaderes**] : «E exí'n molta bona roba, e perles, e sarces de coyl, e *brassaderes* d'aur e d'argent, e molt drap de seda...», Cron. Jacme, 247.

braçal [**brassal**] : **1**, «Primo una capseta ab dos *brassals* de dona d'argent daurat», Inv. Vich, 1445. **2** (prov. de Lleida), sequia, regueró o corredora que arrenca de la segla.

braçaler : armadura del braç.

braçalera [**brassalera**] : braç de cadira de chor, banc, &.

braçalet[**brassalet, brassallet**] : **1**, brazalete : «It. un *brassalet* e una cadeneta ab una vergua plana e d'or qui's tenen e pesen per tot pes devuyt florins», Inv. Torre den Barra, 1430; «L'altre cavaller doná a dona Guiumar un *braçalet*, la meytat d'or e mig d'acer, ab molts diamants e altres pedres fines...», Tirant, I, 206; Curial, 197; «Una pedra de *brassallet* verda gornida d'or», Junqueres, 1571. **2**, pl. pesses de la roda de les sinies (Barcelona, 1772).

braçat : ço que cab dins els braços. Ex. : un *braçat* de canyes, de joncs, &.; — mesura : el rebía el senyor feudal dels esplets.

braçatge [**brassatge**] : «En la venda de les rendes del castell de Tona toquen al batle per son *brassatge...*», Doc. Arch., XXXIX, 198, 199; Cost. de Tortosa, 116 v.º, 117.

bracejar : moure els braços, traure aigua amb cordes, &. : «...lo *bracejar* dels vius y'l cabuçar dels morts», J. Verdaguer, *Canigó*, 21.

bracer [**brasser**] : jornaler, treballador del camp, cavador, *Luliana*, 1895, 123; Capbreu Junqueres, 1501; Vich, XVII; Sallent, 1618. Cp. : «Los logadors o *bracers* axí cavalcadors com altres...», Cost. de Tortosa, 48 v.º; V. confraría de *bracers* i confraríes de lauradors, a Valencia, Doc. Arch., XL, 414, 436, 452.

bracera [**brassera**]: **1**, mànega de l'armadura. **2** (Urgell), dòna llesta i feinera. **3**, pl., herba dolenta que's fa pels camps i sementers (Urgell, &.).

«**braceroles** de perles» per a dònes de classe baixa (Palma, 1750).

bracet (**de** —) : de bracero. Ex.: anar de *bracet*; els he vist *de bracet*; venían *de bracet*.

brach : «estant Ihesús deportantse ab altres infants a la riba de un estany plen de aygua per ço com havía plogut, pres del *brach* qui y era en torn e feu-ne XII figures de ocells e dix-los : Man que volets. E los aucells volaren», Génesi Amer, 169; «Escopí en terra, e feu *brach* de la saliva, e untá los ulls del cech», Id., 180; «Item que negú obrer o obrán qui fassa cayrós, no gaus trer *brach* del motle ab ma, sinó ab regla...», Alart, 70; — «Posterma, postema, o *brach*. Pus, puris, apostema,

átis», Dic. Torra; «Vena que raja sanch o *brach*. Postula, ae», Id.; «*brach* podrit en terra vana», Collacions, 199.

Brach, llin. Barcelona.

braçol. V. **breçol**.

Bracons, llin. Barcelona, La Bola, Manlleu, Sabadell.

brafada (Valencia) : bravada.

Bràfim, poble de la prov. de Tarragona.

braga : tovalló quadrat amb què bolquen els infants nats de poc; — bragueta (Valencia).

bragajador, **bragajar** (de **brach**?): «Un *bragajador* que no fassa sinó *bragajar* al costat del qui fa los cayrons».

Bragalló (La Creu den —), Ardits, II, 104.

bragasses (Valencia, Tortosa): calçasses.

bragat, ocell de l'Albufera (Valencia).

bragat (Mallorca) : se diu al bestiar que té clapes. Cp. : «volíen un bell rescat de XXV milia onçes de bon or de Valencia ..., cent cavalls blanchs, cent vaques *bragades* e cent donzelles...», Boades, 250.

brago (XVI), per a pendre animals pels peus : lat. decipula.

bragola (Onda), dim. de **braga**: bragueta.

Bragós, llin. Barcelona.

bragot : «Una orsa deuant de cánem ab son *bragot* en tallas», Inventario Atarazanas, 1467.

Bragué, llin. prov. de Lleida.

braguella : «Unes calces ab *braguella*», Valencia, 1556.

braguer : ubre. Ex. : la cabra pica-li el *braguer*, que tindrà més llet; — «E Jonatás, fill de Saul, mes fort sa amor en David e donáli ses vestedures e encara per senyal de gran amor doná-li son *braguer*», Génesi Amer, 108; «Altres per letres cosides dins la pell del rocí, del cavall o de la atzembla. Áltres dins lo *braguer*...», 12.ª del Crestiá, c. 316; — «He ohit dir que tota trencadura fàcilment un *braguer* la remedía», Vallfogona, 11.

bragues [**bragas**] : «*Bragues* : Femoralia», J. Esteve; Id., c 3.ª col.; «Axí mateix te certifich que t'e trameses dues letres e una camisa e unes *bragues*, per pescadors d'aquí...», Doc. Arch., XXXV, 317; «...camises, *bragues*, calses e sabates...», Mallorca, 1410, *Luliana*, 1895, 126; «Dues *bragues* d'om de drap de li», Inv. Torre den Barra, 1430; «...tirá-li una punta d'acha e doná-li en l'engonal e nafrá'l car no portava *bragues* de mailla», Tirant, I, 245; «...públicament açotats nus ab *bragues*», Valencia, Crida de 1567.

bragueta com a eufemisme : «Dieta de *bragueta*», Remeys de Fr. D. Font, 171; — «los passarán (als bandolers) Boria avall los caps mitrats, y cinch *braguetes* ab cascavells, y detrás d'ells lo botxí», cobles, Barcelona, 1633; — pl. bolquers (Sta. Coloma de Queralt).

Bragulat, llin. Barcelona.

brahó [**braó**] : part del braç : «E les dones sien tengudes de portar la garrotera liguada en lo braç squerre, sobre tota la roba, en lo *brahó*», Tirant, I, 267;—puño, fuerza de brazos : «Lo tio Quico és el qui té millor veu y més *brahó* del poble», *La Degolla*, Valencia, 1869.

brahol [**braol**] : bramido.

braholador [**braolador**] : que braola o fa braols.

braholar : mugir el buey.

braholejar : braolar.

Braida?, llin. Barcelona.

Bralons?, llin. Riudarenes.

bram, Dic. J. March.

brama (córrer —) : correr la voz, susurrar-se. Cp. : «Aquexa *brama* sabé de la guilla...», P. Bosch,

Sermó de Ignocents, Igualada, 1861.

bramadora : «Una *bramadora* gran de aram ab mánech de ferre», Inventario Atarazanas, 1467; «It. una *bramadora* de coura pega», Id.; Inv. Vich, 1444.

bramar : 1, rebuznar. Cp. : «los batallants si requer que sapien be luytar e be grimar e ben alt cridar e *bramar* per los enemichs spaventar», 12.ª del Crestiá, c. 213. 2, desitjar amb vehemencia?: «*brama* la desijada fi...», Canç. Saragossa, 207. 3, «Dos bramadors de *bramar* seu e pega», Inventario Atarazanas, 1467.

Bramó?, llin. Catalunya, XVII.

Bramón?, llin. Girona, 1427.

Bramona, llin. Barcelona, XV; Mallorca, 1409.

Bramont, llin. prov. de Girona.

bramós : «E una loba flaqua e *bramosa*», Dant, Infern, I, 49.

Bramosa, llin. Mallorca, 1523.

bramulejar : «...la cridoria del poble que'm seguía en pes *bramulejant*», Codina, *Lo Bruch*, 198.

bramuls (Mallorca) : braols.

bran : espasa : «Ne lo teu *bran* no val res car no talla», Canç. Saragossa, 238. V. **brant**.

branca : «les tres *branques* primeres dels arbres grossos y vells en Mallorca ne diuen cimals; després venen les *branques* y després els forcats, brancons, branquells, branquillons», M. Aguiló; — palmatoria que's fixa en les capelles, pilastres d'esglesia, &., generalment llevadissa (Mallorca). Cp.: «un canalobre ab tres *branques*», Vich, 1413; — la part de les ulleres que descansa a les orelles; — «*branques* de cadira», Vich, 1427; — *branques* dels portals (Mallorca) : les dues pedres una a cada costat que hi ha en cada portal.

Branca, llin. Vich.

brancada : copa del árbol.

brancal (de la porta, de la finestra, &.). V. **branca**.

brancalada : «la pilastra que formava las *brancaladas* dels finestrals que miran a Ponent», *Llamp de la Gleva*, 1759, 3.

brancalet (Xàtiva) : llindar de la porta del frontis de la casa.

brancall : ramalla.

brancar-se (Plana de Vich) : posar l'arbre moltes branques laterals.

branch (Cerdanya, Olot, Empordà) : branca : «els porchs senglars fan petar *branchs* bastant gruxuts ab sos ullals», Bosch de la Trinxería, *Renaixensa*, 1886, 107; «despullat com un *branch*», *Tamboriner*, II, 5; Id., 17.

Branch, llin. Barcelona.

Branchat, llin. Valencia, XVIII.

brancó (Mallorca), dim de **branca**.

brançolar, brançolejar. V. **bransolejar**.

brancut : de molta branca : «les *brancudes* oliveres», Massanès, Calendari, 1869.

brandar : 1, blandir : «alta bandera *brandant* la lança», Turmeda; *brandar* les campanes. 2, V. **abrandar**.

brandejar : blandir : «veé en visió a Jhesuchrist en l'ayre que tenía en la ma tres lances que *brandejava* en semblança que volía destrouir lo mon», Legend., I, 212.

Brandi, llin. Perpinyà, 1278, 1311.

Brandiç, llin. 1280.

Brandis, llin. Barcelona?

brandir (XIII, XIV, XV) : blandir una lanza o espada. Cp. **brandar, brandejar**.

brandó [**brandón**] : «E que cascún que sia cap de mestre haja haver en la dita professó e portar en les sues mans o fer portar per altre un *brandón* de cera en honor e reverencia del dit sant», Doc. Arch., XL, 243; «*brandó* o ciri

de pes de una liura», Id., 236; Id., V, 91; «*brandons* de cera pintats de negre», Mallorca, 1378, *Museo Balear*, 1875, 22; «feu encendre molts *brandons* aderredor del lit on jaya malalta», Legend., II, 81; «E quant vench l'altre dia al vespre, vengren los orgers ab *brandons* de candeles...», Cron. Jacme, 333.

brandoner : «bastaxos portaven 18 o 20 *brandoners* quascú de sinquanta siris», Doc. Arch., VII, 30.

brandonera : «Aquest dia fonch feta solemna sepultura ... En la qual foren alguns frares ... la qual sepultura estave alta ab bancals entorn la tomba ab gran luminaria en *brandoneres*...», Ardits, III, 156; Id., II, 204; «*brandoneres* de quatre ciris al costat del túmul», Barcelona, 1598; — caixa llargaruda per a brandons, i en general tota caixa de la mateixa grandaria: «It. una caxa o *brandonera* de pocha valor», Inv.Vich, 1403; «Item una *brandonera* ab sa clau», Ardits, II, 57; «Una *brandonera* de fust ab son guarniment de ferro», Inv. Torre den Barra, 1430; Ardits, II, 21.

brandonet : «Item ordenaren que cascú confrare o confraressa sia tingut de portar un *brandonet* a la sepultura de cascún confrare...», Doc. Arch., XL, 151; Id., 165, 166, 167; Ardits, I, 109, 104.

Brangueras?, llin. Barcelona.

Branorela?, llin. Suria.

branquejar : anar per les branques, C. Vidal.

branques, peix (Valencia, 1324).

branquilló (Empordà, Muntanya), dim. de **branca**.

Bransí, llin. Barcelona, XVIII, 1835.

bransoleig [**branç-**; **-etx**] : balanç. Ex. : mira que aquesta branca té molt *bransoleig*.

bransolejar [**branç-**] : bambolear, tambalear. Ex. : fa un vent que ho fa *bransolejar* tot; «als primers passos *bransoleja* y cau», J. Verdaguer, *Nazareth*, 93; «los Reys senten *bransolejar* sos tronos», J. Collell, *Roma*, 42. Cp. : *bransolar* l'encenser. V. J. Puiggarí, *L'Avenç*, 1889, 38 [**brançolar**].

brant [**bran**] : espasa : «Piramus volch morir passat d'un *brant*», A. March.

branxa, Dic. J. March.

branxet : «ab milans caç la ganta y ab lo *branxet* la lebre corredora», A. March, 74.

branzolada (Vilatorta). Ex. : portant l'escaparata tenen por que se'ls tombi amb una *branzolada*.

braó. V. **brahó**.

braol, &. V. **brahol**, &.

bras. V. **braç**.

Bras, llin. Arenys de Mar.

brasa; fer a la *brasa* : coure vianda damunt les brases; — donar-se *brasa* : passar ansia : «No't dons *brasa* que estant ... ab mi no't fara res l'ase», cançó de Nadal, XVIII; — vermell com una *brasa* (Menorca, &.).

brasada (Tortosa) : conjunt de brases.

Brascó, llin. Barcelona, 1370; Girona.

brasejar [**brasajar**] : passar la vianda per les brases perquè es conservi; — fer brasa el foc.

braser, on cremaven els heretges i els altres sentenciats per la Inquisició (XVII).

braserada (Mallorca, &.), **braseral** (Sta. Coloma de Queralt). Ex. : hi ha un *braseral* que fa goig, hi ha foc per tota la nit. Cp. V. Balaguer, Jochs Florals, 1868, 37.

braseral (Onda) : lloc plantat d'esbarzers.

braseret : fogona, maridet, per a escalfar-se els peus : «Sis *braserets* ab sas cassoletas de llauna», Inv. Cervera, 1789.

Brasés, llin. Barcelona, Girona.

Brasi?, llin. Catalunya.

brasil : «Mes avant ordenam que en aprés de haver donat blau an els draps, los quals han de ésser morats y leonats, se hajan de alumenar ab alum y tártar, y en aprés, per acabar lo leonat s'i haja de donar roija y *brasil*, y a lo morat s'i haja de donar *brasil* o full, y no en altra manera sots pena de tres liuras», XVI, XVII, *Calendario balear*, 1875, 48. Cp. **bresil, bresill.**

Brasis?, llin. Barcelona.

Brasó, llin. Barcelona, Horta.

brasquer : quan s'esmortueix la flama d'una foguerada deixant molta brasa, resta un *brasquer* de foc.

brassada, brassal, &. V. **braçada, braçal**, &.

brassellet (anar a...) (Ripoll) : anar de bracet.

Brassó, llin. Llerona, XVII.

brassulada [**barsulada**] (Badalona) : cordeta més prima que el palangra, que porta en el seu extrem l'ham amb què es pesquen els lluços.

Brat, llin. Catalunya.

brata. V. **barata.**

Bratau?, llin. Barcelona, Sabadell.

bratlar (Empordà) la foguera, la flamada, &. : arder con furia.

brau : bou, toro (Rosselló, Conflent), bou o toro jove (Plana de Vich, Ribes, &.) : «un *brau* de tres anys de pel vermell, una vedella de dos anys...», Inv. Castellà, 1575; «He hagut y rebut a mes libres voluntats un *brau*, pel vermell...» (més avall li diu *bou*), St. Joàn Despí, 1609; «llaura ab un bon parell de *braus*» (Plana de Vich).

brau, brava : «E aquell qui primerament era *brau* e cruel contra los mesells, d'allí anant fou suau e mans e amá molt nostre senyor Deu e los mesells», Legend., I, 131; «Lo veguer molt *brau* e falló», Francesch de la Via, e 8; «Ladonchs los ané departir cuytadament; mas lo canonge no y consent, ans es fort *brau*», Id., d 2; «*brau* y feroç contra'ls vicis», Valencia, 1513; «de mal e *brau* senyor», *Romania*, 1886, 31; «el furor d'un poble *brau*», Goigs de St. Fr. Xavier, XVII; — «corregueren brúfols qui eren molt *braus*», Tirant, III, 218; «alans molt *braus* de presa», Id., I, 184; «Aquells bous eren *braus* e salvatges ... e prengueren-los axí com a mansos e ligaren-los al carro», Flos Sanct., 1494, 184; — «*brau* e aspre combat», Tirant, IV, 58; Id., I, 290; «la guerra començá cruel e *brava*», Id., I, 258.

Brau, llin. Barcelona.

Brauench (Mas —), a Espinalbes, 1576.

Brauget?, llin. La Bisbal.

Brauló, llin. Montgrony.

brava (Rosselló, Conflent, &.): vaca, vaca jove.

bravada [**brevada**] : tufarada.

bravament : «Tota la gent cuytá en aquella part e combatíen-los molt *bravament...*», Tirant, I, 312; Id., 74.

bravea. V. **bravesa.**

bravejar : fer actes de bravura (XV, XVI, XVII); echar bravatas, hacer alardes, &. [**bravetjar**, Mallorca] : «aquest Rey era lo de la menor India que tant havía *bravejat*», Tirant, IV, 14; «Peró sempre dugué tanta superbia com Rodrigo dalt la forca, *brevetjant* de cames primes...», *Rondaya de Rondayes*, 12.

braverol [**bravarol**] (Mallorca) per **blaverol**. Ex. : ha caigut i s'ha fet un nyanyo i un *braverol*.

bravesa [**bravea**] (XVI, &.) : «...la fortalesa de Sampsó, la sciencia de Aristótil, la *bravesa* d'Ercules», Canç. Saragossa, 211; Piferrer, *Mallorca*, 334.

Bravet, llin. Barcelona.

bravetat : bravesa : «sa *bravetat* fon girada en dolça amor», Bocaccio, 96, Ms. Amer.

bravetgera [**bravetjera**] (Mallorca), der. de **bravetjar**, fer bravates. Ex. : «de què dus tanta *bravetgera*?», glosa; tenir *bravetgera* : fer bravates.

bravetjador [**brevetjador**] (Mallorca) : qui fa bravates.

bravetjar [**brevetjar**] (Mallorca). V. **bravejar**.

bravolar per **braolar**, R. Llull.

bravura : «Vostres *bravures* son tantes que les orelles tinch cansades...», Tirant, I, 105; «...emperó lo Sanglier, segons la fama e les *bravures* que de si feya, passava e excedía tots los cavallers bons», Curial, 261.

Bray, llin. Barcelona, &.

Bray (Coll de —), prop de Vacarices, Olesa.

brayre : «Açó es clar a la gent que con yo son alt en l'ayre, pusch fogir molt francament e tornar a mon repayre, e cant oig cridar e *brayre* monsenyor, de mantinent en son puny torn leyalment, tració no li vuy fayre», Turmeda, cobla 86.

brazil. V. **brasil**.

breç [**bres**] : «quatre jorns que ab cantarellas los adormían al *bres*», A Blanch, Calendari Briz, 1871, 110; «...miràvam los barcos del port que's gronxavan com si fossin *bressos*», *Renaixensa*, 1879, 77; «Un *breç* d'infant ab quatre peus, plen de palles e una vanoveta...», 1430; — cistell en forma de bressol que serveix per a portar verdures, &. (Esterri, &.).

Breç, nom d'home : «ffesta de Sant *Breç*», Ardits, I, 368; Cost. de Tortosa, 26 v.º.

breça [**bressa**] (Rosselló) per **breçol**.

brecació, brecar (Valencia) : minva, minvar.

breçar [**bressar**] : gronxar al bressol.

brecarol (Sòller, &.) : tallo o retoño de col.

breçayrola [**bressayrola**] (Rosselló) : la noia que bressa un infant, mainadera.

brech : broc acanalat, la part punxaguda de l'aixadell.

Brech, llin. Mallorca, 1464.

breçol [**bressol**; **bra-**] : cuna : «Un *breçol* qui's breça en dos perns ab lur bastiment de fust, ab una vanoveta...», Inv. Torre den Barra, 1430; «*bressol* d'infants», St. Joàn Despí, 1420; «un *brassol* de fust ab perns», Vich, 1444; «los pares dels *bressols* y de les altres cambrades que allí son de malalts plenes», 1599, *Veu de Montserrat*, 1879, 96.

breçola [**bressola**; **bra-**] : canasta: «*brassola* o canasta», Vich, 1422; bressol (Vich, Figueres, Ripoll, Rosselló, &.) : «*breçola* sotil per bressolar infants», Inv. Espinalbes, 1550.

breçolar [**bressolar**] : bressar.

breçoleig [**bressoleig**; **-etx**] : moviment del bressol. Cp. : «y al *breçoleig*, com Venus, de dos rihentes mars», J. Verdaguer, *Atlàntida*, 48.

breçolera [**bressolera**] : «ran a ran la *bressolera* hont gronxava'l meu bressol», P. Bertràn, *Retorn*; — mainadera : «...cuydant son amo jove ab ver afecte, puig l'havia vist nàixer y havía sigut sa *bressolera*», Bosch de la Trinxería, *Ilustr. Cat.*, 1891, 69.

breda : ofici, albarà, comunicació del bisbe?; — festa de carrer que fan a la capvuitada de Corpus pagant un tant cada mes (Mataró); hi ha l'adagi : Si la *breda* és; freda, quina culpa hi té el ventre? — arbreda.

Breda, vila catalana; — **Sant Salvador de Breda** : monestir fundat pel senyor del castell de Montsoriu.

brèdola (Olot, Camprodón, Ripoll) : cada una de les vergues, joncs o filferros de les gabies.

brega : «Abans que Július César nasqués hac un dia en la ciutat de Roma gran *brega* entre ells», Génesi Amer, 146; «fer *brega* o comoure a remor entre sí : Tumultuari», J. Esteve, g 5 v.º; «Tornada de nou la questió o *brega*... Reintegrata pugna...», Id., s 2 v.º; «...Ypólit veent la *bregua* e la baralla dels seus súbdits», Flor de Virtuts, c. 10; «...fahíen grans balls, e desfreçes, e torneigs, e *bregues* faytices...», Boades, 287; «Molts hómens de la ciutat anaren hon era stada la *bregua* e trobaren encara alguns moros...», Tirant, I, 328; Id., I, 129; «una *bregua* civil en la qual moriren dotze cavallers», Id., I, 161; «...moch-se en la ciutat gran *bregua* per consell e obra del diable», Legend., II, 193; «...de hon naixen y's segueixen moltes questions, *bregues*, nafres...», Valencia, 1603; fer *brega* : pelear; «qui no s'es en la *brega* no hi mor», Mallorca, 1683; «quan lo patró va de *brega*, també hi va lo mariner», corranda, *Rev. Gerona*, 1878, 366.

bregada : multitut, partida: «una *bregada* de pelegrins», J. Roig.

bregadora [**bragadora**] : instr. per a bregar, xafar el cànem; — dent : fer moure les *bregadores*, Vidal, *Noveles*, 149.

bregajar. V. **breguejar**.

bregar : 1, pelear. Cp. : tota ma vida he hagut de *bregar* amb nois amb pagesos, amb sords, &. 2, operació que's fa en el cànem, lli, &. per separar la canya del bri.

Bregolat, llin. Barcelona.

bregós : home propens a moure brega : «Perqué no s'es maravella si Deu persegueix ne fa part contra los *bregosos*», 12.ª del Crestiá, c. 180.

breguejar [**bregajar**] : pelear : «ans a fort poch partida d'ells se mou a *breguejar* ab los de nostra gent», Canç. Saragossa, 299.

breguista (Mallorca) : camorrista.

breig : palo de quitar la escoria al cobre líquido.

breil : «Una carga de *breil* paga vj. diners de corredura», Cost. de Tortosa, 88 v.º

brell : especie de armadijo : «en l'am y *brell*», «en lo filat, llaços e *brell*», J. Roig, 58, 59; Doc. Arch., XXVIII, 320.

Brell, llin. Barcelona.

brellador : «*Brelladors*, caçadors, paradors ni aquels que traen nius d'oceyls», Cost. de Tortosa, 92 v.º.

brellar [**breylar, breilar**] : «qui entre en terra laurada per *breylar* ni caçar, ni parar, ni per nius a trer...», Cost. de Tortosa, 92 v.º.

brema. V. **verema**.

Bremón, llin. Vich, 1427; Barcelona.

Bremont : «fr. *Bremont* Cadell, monge de Banyoles», XV.

bren (Vall d'Aràn, Seu d'Urgell, Cerdanya, &.) : sagó.

brena. V. **berena**.

Brenach, llin. Catalunya, XVI.

brenar. V. **berenar**.

brèndola (Mallorca) : raig de les rodes dels carros; — barra de ferro del balcó, del brendolat de l'escala, &.

brendolat : passamà de brèndoles que's posa a les escales, als balcons, &.

brenguera (Andorra) : especie de botifarra que es fa de la ventresca o cotna del ventre del porc, omplerta de sang, ous, &.

brenys (prov. de Lleida) : les 10 vetes de les espardenyes que van a la vora del peu i pels costats.

breques : minves. Cp. **brecar**.

bres. V. **breç**.

Bres, llin. Barcelona.

Bresa, llin. Barcelona.

Bresas, llin. Barcelona.

bresca : panal : «...e faeren les dites abelles en la dita colmena de les *bresques* una cosa en la manera de capella, e dins la capella faeren un altar de *bresques*», Legend., II, 225;

pa de *bresca*; — mot despectiu : és un *bresca* (Mallorca).

Bresca, llin. Barcelona; Mallorca, 1300.

brescam, Memorial, Valencia, 1690.

brescar els bucs (Besalú) : sacar la miel de los panales; — **anar brescant** : anar sens concert ni orde de batalla, i sens tenir lloc cert.

brescat : 1, «Jo'm fonch com lo *brescat*, y gota a gota'm culls», A. Guimerà, *Poesías*, 47. 2, rave vell que té la carn poc compacta i amb forats com la bresca (Mallorca). 3, les posts on se trepitgen els raïms per fer el vi (Igualada) : «It. un *brescat* de fust qui sta sobre lo cup», Inv. Torre den Barra, 1430.

Brescó, llin. Seu d'Urgell.

bresil, bresill : «cordová o moltonina tinta de *bresill*», Oristany, 1597; «cera, laqua e *bresill*...», Lib. de conexences de species, 1455, 46 v.º. Cp. **brasil**.

bresolí (Roses, L'Escala) : fil d'empalomar.

bresquilla (Tortosa) : fruit primerenc semblant al préssec, però més petit.

bressa, bressar, &. V. **breça, breçar**, &.

bressal : «ffa cens per un tros de terra en lo *bressal* dels vallanés», Capbreu Junqueres, 1505. Cp. **braçal 2**.

Bressó, llin. Catalunya.

Bret, llin. Barcelona, 1480, 1519, XVIII; Vich.

bretanya, tela per a folro, 1534, 1613.

Bretell, llin. Barcelona, XV, XVI.

bretó (XV, &.) : de Bretanya; — ofici? : «A Arnau de Casanova, *bretó*... a Joán Burganyó, *bretó*...», Tesorería del Sr. Rey, 1472.

brètol [**brètul**] : pillo, dolent : «Qui'm motejava de *brètol*, qui de ximple y trastocat», J. Verdaguer, *Flors del Calvari*, 88.

bretolada, der. de **brètol**.

bretolalla [**bretolaya, bretulaya**]: colla de brètols.

bretolatge : actes de brètol.

bretolería : pillería.

bretonega, planta medicinal : «Item fuylles de *bretonega* picades e emplastades tolen la dolor del front...», Tresor de pobres, 17.

bretonica, planta medicinal, Remeys de Fr. D. Font, 1766.

Bretons, llin. Catalunya.

Bretuy, llin. Seu d'Urgell, XV.

breu : breve : «en *breus* dies arribá», Tirant, IV, 145; **en breu**: «Digats al Rey que haja bon cor que ço que desija d'Almenara veurá *en breu*», Cron. Jacme, 290; «...e tals canten que plorarán *en breu*, que així van los fets del mon», Curial, 105; Tirant, I, 237; — Cp. : «l'amor molt *breu* me sería», Turmeda, cobla 81; *breu* de retre : escaso en dar.

breu, subst. : «Així com podíen compraven de aquells *breus* o albarans», J. Esteve, c; — «Prometéli que si portava un *breu* penjat al coll ab un fil de seda, que no s'emprenyaría», Id., p 4 v.º; a Muntanya lliguen uns *breus* als bracets de l'infant que desmamen perquè no enyori la mamella (costum que's perd).

Breugaret?, llin. prov. de Girona.

breument : «E nos dixem que hauríem nostre acort e que'l respondríem *breument*», Cron. Jacme, 309.

brevi (Valencia) : bosseta, petit escapulari on se posa un breu.

breviari : compendio : «*Breviari* o sumari dels reys d'Aragó», Cron. Carbonell, 7; — «Dona Johana Comtesa de Foix vos prestá dies passats un libre apellat *Breviari* d'Amor...», Coroleu, *Documents*, 125, 130; — caràcter de lletra ampla de nou punts.

breviloqui : «Posá así matex Alexandre en lo seu *breviloqui* de theología.», Angels, 99 v.º.

brevinet (Valencia) : les monges regalen rosaris, evangelis, *brevinets*, escapularis, &.

brevitat : brevedad : «E cogitar encara incessantment en la legesa dels pecats e dels grans mals que d'ells ixen e la *brevitat* d'esta vida...», Angels, 37; «cascú ab la sua devisa per ventura mal pintada, per ço que la *brevitat* del temps no consentía...», Curial, 209; «La *brevitat* de les tues letres me fa que yo mateix sia breu», J. Esteve, 1 6 v.º; «tant quant e pogut he reduyt totes les coses a la *brevitat* de un capítol», Sta. Catarina de Sena, 120 v.º; Dones, 1.

brèvol, brèvola : deleznable, frágil; — (Mallorca) se diu de la pasta que es fon a la boca, de la carn fàcil de rosegar, &.

brexa : «Prengueren *brexa* : Brixia occuparunt», J. Esteve, p 4.

breylar. V. **brellar**.

Brezaula, llin. Barcelona.

bri : «una tovallola blanca de *bri*», J. R., *Hist. Sóller*, II, 787; «estovalles d'esglesia de *bri*... id. de tela», XVIII; «estovalles de *bri* ... id de lli», 1821; (Plana de Vich, &.) tela nomenada abans a Mallorca drap d'Artà; *bri* o drap (oit a Vilatorta); «*bri* de cányem per lançols», Rápita, 1517; — *bri* de palla: brizna; — tió petit (Tossa).

bria (en pobles de la prov. de Lleida) per **brisa 2**.

brià, brià carner.

brial [**briall**] : «Item statuexen e ordonen que alguna muller de menestral no puscha aportar gonella o *brial* de xemellot...», Leyes suntuarias, 79; Id., 76; «...e per quant lo fermall stava liguat ab la cordonera del *brial* e no's podía levar sens que no fos descordada», Tirant, I, 159; Id., II, 369; Id., III, 189; «E Pilaut e lo rey Arquilaus foren en cors e cascú ac vestit un *brial* de faxe...», Doc. Arch., XIII, 24; «*Brial* sens cors de vellut carmesí», Barcelona, 1515; «Leíx a la Verge de Montserrat un *brial* de saya de seda burella del qual vull ne fassen un palis», Junqueres, 1530, 145 v.º; «un *brial* y un cos del mateix tros», 1586.

Brianda, nom de dòna, XV, XVI.

briansó, Tarifa de teles, Barcelona, 1534.

Briansó, llin. Barcelona.

briant : «Com Phelip tingué la agulla acostá's a la antorxa e obrí's algún *briant* que tenía en les mans», Tirant, I, 359.

briau per **brial** : «Un *briau* de fustany pellós folrat de tela blancha», Inv. Torre den Barra, 1430.

briba : la gent de la *briba* ajudà o feu la germanía de Valencia i segurament la de Mallorca.

briball, briballa. V. **brivall, brivalla**.

bribella (Vilanova de la prov. de Lleida) : aire molt fred d'hivern.

bribia. V. **brivia**.

bribó. V. **brivó**.

Bricall, llin. Barcelona.

bricalla (Ripoll) : mainada, canalla.

bricallayre [**bricallaire**] (Sta. Eularia de Riuprimer, &.) : qui compra ous, aviram, conills, &., per tornar a vendre. Cp. **bricaller, bricullayre, brifuller**.

bricaller (Plana de Vich) : bricallaire.

Bricant [**Bricán**] : Fr. : sap més que *Bricant*.

Brich, llin. Barcelona.

Brichfeu, llin. prov. de Barcelona.

Brichfeus, llin. Barcelona, 1740; Corcó, Castellterçol.

Brichs, llin. Barcelona, Premià.

bricullayre, briculler [**brico-**] (Plana de Vich) : bricallaire.

Bricullé, llin. Barcelona, Montmany, Vilafranca.

brida : «...quatre cavalls sicilians molt grans e bells ab les selles acerades e les *brides* totes daurades», Tirant, I, 192.

bridacú [**bridecú**] : «Les libreès si son a la espanyola, podrán fer-se de seda ... han de ser lises; sols se permet que los talains y *bridacús* sien guarnits de flocadura», 1692, *Luliana*, 1889, 175; «It. una espasa ab puny de plata ab son *bridecú* de estam vert», Inv. Cervera, 1789; «Un ganivet o cutxillo de monte ab *bridacú* d'ante», Id.

bridó : «*bridó* emborlat», XVIII; «*bridó* de carreta», Cornellà, 1629; — cèrcol de fusta flexible que's posa al tall del volant, subjectantlo amb corretgetes, perquè ningú hi prenga mal (Vallès).

Briera, llin. Canet de Mar.

brifuller (Vich) : bricallaire.

brigader : en temps de guerra home pràctic dels camins que s'utilitza com a guia.

brigall [**brigay**]. V. **abrigall**.

Brígit, llin. Les Ancies, 1655.

brigola : «...e faem-hi parar un fenevol e faem-li fer un castell de fust; e ab una *brigola* que ells havíen dedins vedaven-nos que no poguem parar lo fenevol ni acostar lo castell de fust...», Cron. Jacme, 146; Id., 459; «foren ordenats quatre ginys o *brigoles* de dues caxes qui's giren lla hon se vol», Pere IV, 343; «...algunes *brigoles* poquetes que tiraven pedres...», Id., 344; «Aprés fabricá una confectió tan pudent que res no la podía sofferir e gitava-la dins ab *brigola*», 12.ª del Crestiá, c. 144; Id., cc. 253, 259; «Trauch o *brigola*», J. Esteve, s 4 v.º; «Una perxa de *brigola*», Inventario Atarazanas, 1467.

brigoleta : «Item que les *brigoletes* qui stan per les torres sien regonedudes e si res hi manca sia-hi fet», Piferrer i Quadrado, *Baleares*, 618.

Brigoll, llin. Catalunya.

Briguets, llin. Catalunya.

brill : reclam, xiulet : «trau lo *brill* y estrafà lo cant del grill», Jochs florals, 1859, 164.

brilla (Mallorca) : brida : «*brilla* ab retranca», Inv. Mallorca, 1345.

Brilla, llin. Barcelona, &.

brillar, **brillejar**.

brillar? (Granadella) : caçar amb mussol.

Brillas, llin. Barcelona, Premià.

Brilles, llin. Barcelona.

brilló : pal dret generalment de pi : «baixan *brillons* y teya, palas de tota llureya», Ms. Pallarols, 1862, 47.

brillós, **brillosa** : brillante, resplandeciente : «*brillós* estel», J. Verdaguer; «estrella lluenta *brillosa*...», Argullol, *Renaixensa*, 1871, 20; sardina fresca *brillosa*. Cp. : és una noia *brillosa* (Vilafranca).

Brills, llin. Barcelona.

brima (Camprodón) : grill o bri que surt dels costats de les plantes i arbustos.

brimarada [**brimerada**] (Vich, Mataró) : flamarada, flamada.

brin, ant. per **bri** : «Un parell de lançols de *brin* de li», 1430.

Brin, llin. Catalunya.

brinca (Ripoll) : planta medicinal que serveix en certes malalties de la gola.

Brincall, llin. Barcelona.

brinch : «espardenyes ab sis *brinchs*, veta fins a mitja cama», Cp. **brenys**.

brinco [**brincho**] : «Un *brinco* de or ab un topasio en lo mitg y un diamant...», Inv. Dalmases, XVII; «Llegue a T. D. un *brincho* ... les quals joyes están...», Junqueres, 1632.

brindis : «los *brindis* que se fan en los convits», Sinodals Tarragona, 1704, 210.

Brines, llin. Barcelona.

brinet (Mallorca) : tela de fil per a camises bastes; «tovalloles de *brinet*», Inv. 1767. Cp. : «Item pagam als dits bastaxos per portar vint draps *brinetes* negres dels tiradors e dels tints per encortinar lo pati

del dit castell», 1458, *Museo balear*, 1875, 25.

brinquinyo : «Rosetas, botons, *brinquinyos*, vidre volador...», Puiggarí, *L'Avenç*, 1884, 237.

Brioga : «...en *Brioga* e en Alcalà...», Cron. Jacme, 467.

brionia [**bryonia**], planta medicinal : «Lo emplastre fet de ... Altre de la rael y fulles de la *bryonia*», Lib. de la peste, 112.

bris : nau de tres pals de gran capacitat que's començà a usar al Mediterrani el XII.

brisa : **1**, «E nevava ab mortal *brisa* ab gran ventpluig», Francesch de la Via, e 3 v.º. **2**, rapa i pell dels raïms premsats, d'on se treu el vi segón o reví.

brisall : escapoló, retall? : «Un *brisall* de drap de lli», Inv. Barcelona, 1513.

Brisch, llin. Vich.

briscó : «...un mantell o huca de *briscó* cintat entorn, ab que se embolicava algún senyorás...», A. Bof., *Orfaneta*, 33.

brissa. V. **brisa 2**.

Brissa, llin. Barcelona, XVII.

bristó : teixit de drap no pentinat que's feia a Barcelona (E. Toda): «Un perdomaç de *bristó* folrat de tela negra...», Inv. micer Caliç, Vich, 1445; «Dues clotxes de mescla, ço es de *bristó* bones», 1474; «cota larga de *bristó* clar folrada», Inv. micer fr. Marquilles, XV.

britanys : entre les pells que's prohibeixen per folrar les robes, se posen *britanys*. V. *Almanaque balear*, 1879, 141.

briu : «ans que perdes ton *briu*», G. de Cervera, proverbis, *Romania*, 1886, 21.

brivall [**briball**] : noi xic : «Lo rector preguntava la doctrina a tots los *brivalls*...», *Crit de l'Anima*, 10; «era un *briball* de res, tenía cinch anys y mitx», B. Bassegoda; — bribón : «Contar-los y tot si volem, afegí el marit. — Ah, *briballl* També t'agrada a tu contar-los, eh!...», N. Oller, *Escanyapobres*, 128.

brivalla [**briballa**] : mainada, quitxalla; — canalla, gente baja, ruin.

brivallada : entremaliadura de noi; — bribonada.

brivallench, der. de **brivalla**.

brivia [**bribia**] : «Per a pasqua se feu professó com la de Corpus ab la mulassa, diablots, cavalls cotonés y drach y *brivia* y gegant», Miquel Parets, I, 6; «Sant Jordi, ab la *brivia*»; «Si era per Corpus, la duya a vèurer la professó y li ensenyava la *bribia*, 'l bassilís, lo gegant dels cotoners...», A. Bof., *Orfaneta*, 212.

brivó (Mallorca, 1683) [**bribó** (Barcelona, 1821)], cast. : bribón.

Briz, llin. (estranger?).

broca : punxa : «la *broca* del speró», G. Torrella; «...e manaría a l'escuder que li ensellás lo cavall, que era bo e bell, e que l'escuder mesés dejús entre la sella al costat del cavall una gran *brocha* que entrés pel costat del cavall mentre l'escuder estrenyía la sella...», Eximeniç, *Renaixensa*, 1875, 22; «Una *brocha* d'argent daurada», Doc. Arch., XXVI, 197; «mala *broca* us traga l'ull», Canç. Linares, 83; — «amenant ab si una galea armada de *broca*...», Ardits, II, 185;— «*broca* d'argent per torrar pa», XIV; — fulla que's posa al trapant o filabarquí; — eina de boter; — eina de carnicer, d'uns dos pams, manegada de banya, fusta, &. per a afilar les eines; — taladre, eina d'argenter; — «los candelers de cera penjen los blens dels ciris a una *broca*», Ofici de candeler, Vich, 1821; — punxó dels escultors; — «*broca* per a teler», compte de manyà, 1831; — *broques* de fer mitja (Roselló) : agulles de fer mitja; — pipa (Alta Muntanya).

broça [**brossa**] : **1**, broza : camí,

&. cobert de *brossa*, ple de *brossa* (Cp. **embrossat**); «romangué ple de *brossa*» (arrossegada per un aiguat), *Calendario balear*, 1876, 86; «per denejar de *broça* e reble lo portal de Serrans», Valencia, 1398; «palla e *brosa*», XIV; «que la sal sia neta de *broça* e rebedora», XVII. **2**, planta bosquetana semblant al bruc, que fa unes floretes vermelles. **3**, agulla de fer mitja (Andorra). **4**, frasco (Valencia, XVI).

Brocà, llin. Barcelona.

brocada: **1**, encontre: «...faeren guarnir los cavals, e armats tota la companya de les armes que y havíen, e faeren *brocada* contra los sarrains de Bilena, e tolgren-los be les ij parts de la vila de Bilena», Cron. Jacme, 325; «E puys anaren a Saix e faeren-hi una *brocada* que'ls tolgren de la vila gran partida», Id. **2**, part del sarment o rama de cep que hi deixen al podar. Cp.: les cinc *brocades* dels bosc de tall; cada any el bosc treu una *brocada* (St. Cugat del Vallès).

brocadell : «...un gran pàlit molt ample de tela d'or o de *brocadell* blanch ab çanefa de color», Lumen Domus, 1601, I, 180.

brocadella de cavall : un dels mals usos que pagaven els pagesos de remença.

brocadillo per **brocadell** : «*brocadillo* mostrejat», Mallorca, 1621; «quatre altres, los dos de *brocadillo...*; un tros de *brocadillo* blau», Inv. Tres. Seu de Girona, 1588.

brocadura : «...se prohibía que ningú dels mentenedors o aventurers pogués traure faldar y caperassons de mes de catorze rals la cana y en aquell no poguessen sobreposar sinó del drap mateix, no podent traure *brocadura* d'or, plata ni altre metall», 1565, *Gay Saber*, 1868, 66.

brocajar: «Les pilastres y pilars se han de fer de pedra picada *brocajada* ben treballada», Barcelona, XVII.

brocal : **1**, especie de botella, receptacle de vidre de forma panxuda : «hi havía *brocals* grans e petits plens de vins preciosos», Boades; «It. tres *brocals* de vidre dos xichs e un gran», Inv. Torre den Barra, 1430; «Dues ampolles e tres *broquals* de vidre», Inv. Vich, 1507; «los vidrers fan *brocals*, tassas y cetrills», 1706, *Palinodia*, n. 439; «si's trenca tassa o *brucal* o altre cosa casera», XVII; ampolla o garrafa amb broc usada el XV; — Fr. : perfertes de *brocal* buit : se diu del que ofereix ço que no té per dar. **2**, boca : «donam vela e isquem del *brocal* de Bayona, jatsia la exida no sia sens gran affany et perill», 1415, *Rev. Cienc. Hist.*, II, 161. Cp. : *brocal* del pou. **3**, planta de fulles i flors molt petites que's cria als Pireneus (Andorra).

Brocal, llin. Barcelona.

brocalet, dim. de **brocal** : «un *brocalet* de vidre ... un *brocalet* de aram», Inv. Cervera, 1789; «*brocalet* de plata y refrescadora també de plata», Inv. Vich, 1774.

brocall : part de la boca del canó (Mallorca, XVII).

brocar : «Se *brocar* un brau rocí quant sus li puig», Jardinet d'Orats, 210; «*brocava* lo cavall», Curial, 91; «E al *brocar* que nos faem lo cavall, faem-li fer una gran parada», Cron. Jacme, 513; «*brocá* son cavall devers aquella part...», Xalabín, o 3 v.º. Cp. : «de fet yo *broque* ves ma ciutat», J. Roig, 2; «E Nos *brocam* aprés ell e a l'entrar que ell feya en la tenda anam-lo pendre als cabeyls», Cron. Jacme, 351; «envers hora de vespres lo cavaller Tudesch comensá a *brocar* ab tota la sua gent e de ferir en tots los camells qui primers staven», Xalabín, o 3; Cron. Jacme, 299, 300.

brocaram : «Un drap de vellut negre forrat de *brocaram*», Inv.

Tres. Seu de Girona, 1588. Cp. **bocaram**.

Brocard, llin. Barcelona, 1490.

«**brocarello** groch y vert», Inv. Cervera, 1789.

Brocart, llin. Barcelona, 1442; Terrassa, XV.

brocat : «e anava sobre un carro emparamentat de draps de *brocat*. E los cavalls qui tiraven lo carro anaven emparamentats de seda...», Tirant, I, 54; «E justament la Comtessa li feu traure unes altres armes qui eren cubertes de *brocat* blau», Id., I, 55; «E Phelip aquell dia vestía una roba de *brocat* carmesí... forrada de erminis...», Id., I, 345; «lo Rey isqué ab una roba de *brocat* sobre *brocat* carmesí», Id., I, 125; Id., I, 376, 135; Id., II, 315. 368, 374; «*brocat* de fil blanch per cobrir la creu del divendres sant», 1470, *Renaixensa*, 1874, 62; «Item un gran dosser de *brocat* imperial», Doc. Arch., XXVI, 264; «Vestidura de *brocat* d'or maciç», J. Esteve, t 2 v.º; Ardits, IV, 279, 348.

brocat, brocada : «una roba *brocada* d'argentería», Tirant, I, 345; «Un drap de seda de diverses colors *brocat* d'or de Inca», Inv. Torre den Barra, 1430.

brocatell [**-tello, -telo**] : teixit de seda amb mostra i trama de cotó o fil : «Una cortina ab sa sanefa de *brocatello* vella», Inv. Cervera, 1789. Cp. **brocadell**.

broch : part del receptacle per on s'aboca l'aigua, el vi, &. : *broc* del porró, del càntir; escudella o tassa de *broc*; «una calderilla de aram ab *broch*», Inv. Cervera, 1789; — mechero : «Dos llumeneres de llauna ab quatre *brochs*», Inv. Valencia, 1585; Inv. Cervera, 1789; «*Broch* del cresol...», Valencia, XVI; — bastonet, verga (Tordera); branca tallada seca i sense fulles; — Fr. no voler *brocs*, no estar per *brocs* : no voler, no estar per romanços; no entendre's de *brocs* : no admetre escuses, raons capcioses, embolics, &.; dar a algú de *broc* (Mallorca) : tratar con despego, con acritud.

Broch, llin. Catalunya, 1812.

brodador : «ha fets venir tres *brodadors* de Brabant qui son fort bons e aptes», Coroleu, *Documents*, 108; «E trametats ... or de Xipre e seda de diverses colors de guisa que'n puxen haver los dits *brodadors*...», Id.; «...car per la mia fe vos portau la camisa ben trepada que no se *brodador* al mon qui millor la fahés trepar», Tirant, II, 270.

brodadura : «...lo Rey se abillá molt be ab un manto tot brodat de perles molt grosses, forrat de marts gibellins; les calçes de aquella semblant *brodadura* molt riques», Tirant, I, 118.

brodar : «Tirant venía de la ciutat perqué's fehía *brodar* una roba de orfebrería», Tirant, I, 184; *brodar* de passat (Mallorca) : bordar al realce; «tovalloles... *brodades* de panerejo y les altres de sobreposat», Junqueres, 1555.

Brodons, llin. Vich.

broet-larder (XV), una salsa.

bròfech [**bròfec**] : grosero, arisco, adusto : «aytant com l'hom se mostra *bròfech* e rústich, se mostra pagesás e indigne de tot be», 12.ª del Crestiá, c. 176; «los bons oficials o jutges se deuen mostrar ... plaents als plans, *bròfechs* als rebustechs, misericordiosos als penidents», Doc. Arch., XIII, 345; «mes son pare, que era home *bròfec*, en lloc de acaronar-la...», *Rondalla de Rondalles*, 33.

brogina : «Curau de la xarcia o de la *brogina*, tenint arreglats los vostres sarjans...», Procés de les Olives, 10; «demá camina a la *brogina* e si no 't plau...», J. Roig, 11.

brogit [**brugit**] : remor, soroll; renou, avalot : «...e vinguen ab

gran multitut de trompes de nafills e de tabals e criden alt e facen lo major *brogit* que puxen», 12.ª del Crestiá, c. 268; «Devellant del munt oy Josué lo *brugit* de les veus dels pobles», Génesi Amer, 83; Id., 78; «Lo cavaller se va spantar per lo *brogit*, cuydant que algún spirit li fos vengut», Francesch de la Via, e 6 v.º; «anava per la claustra cridant grans crits ... e fehía gran *brugit* ab los forrellats de les cambres», Legend., II, 233; «fremí la terra e les branques dels arbres entre si començaren fer *brugit*», Francesch Alegre, 6; «Stau en pau, no façau *brogit*». J. Esteve; «...ab gran multitut de gens de peu e de cavall, e veníen tots alegres ab gran *brogit* que menaven de si mateixs», Mem. A. B. L. B., II, 539; «molt gran *brogit* de senys e de campanes», Flos Sanct, 108, v.º; Curial, 144; «...com lo drach sentí la veu de l'home, isqué ab molt gran *brogit*», Tirant, IV, 198; «perqué veurán lo *brugit* que jo faré per allí», Comedia de la Conquista; «e veé com los dimonis anaven faent gran *brugit* per la esgleya», Legend., II, 267; — «...e sobre ço molt gran *brugit* e baralla fo entre ells per tal manera que moriren molts de la una part e de l'altra», Id., I, 88; — «e vench lo *brugit* en la vila que'ls genets se n'entraven en Murcia ab lo condyut», Cron. Jacme, 438.

Broguet, llin. Barcelona.

broix [**brox**], **broxa** (Mallorca) : brusco; — rònec, sense res més, sense altre cosa : «y tu ab gran congoxa tes rodilles reals en terra *broxa*», Comedia de la Conquista; dormir en terra *broixa*; «venen el blat y la xexa y se mengen l'ordi *brox*», glosa.

broll : **1**, «se tallará lo bosch ... fins al *broll* que té dos anys, y arribat a dit *broll*, se baxará per avall fins se trobará bosch vell», Montalegre, 1718. Cp. **brolla**, **brollar**. **2**, raig d'aigua, sang, &. que surt amb força.

Broll, llin. Barcelona, 1391.

brolla : brossa del bosc; — rodol de mates; — tanys, garriga baixa Cp. **broll 1**.

brollador : sortidor : «*brolladors* d'aygua que y corre per mig de les sales...», XV, Pujol i Camps, *Fulles*, n. 17.

brollar : surgir : «...*brolla* la font que lava nostres taques», Ritual Girona, 117; «...fou gran evident miracle que de cors mort, en lo qual la sanch tantost se gela, manás axí pura e neta e *brollás* aygua clara e munda...», 4.ª del Cartoxá, 62, v.º; «...fonts de amargues lágremes *brollen*», Tirant, IV, 362. Cp. : «les *brollants* fonts», XV, XVI.

brollar, subst. : «que no puguen tallar aulets ni bosch gros, sinó *brollars* y ginestars», Espinalbes, 1551. Cp. **broll 1**, **brolla**.

brollería (Mallorca) : friolera, fruslería.

brollim (Berga) : brots baixos dels ceps.

brollot (Mallorca) : balbaç.

brom : **1**, especie de bolets. **2**, muermo. **3**, eruga que ataca els brots tendres de la olivera.

broma : **1**, boira : «E en la ribera del dit riu veé moltes cases, les quals staven cubertes de *broma* e de neula de la gran pudor que exía del dit riu», Legend., II, 149; «sentí entre ells una spessura axí com si fos neula o *broma*...», Id., II, 256; pl., núvols (Vich, Ripoll, &.); *broma* baixa. **2**, bromera (Valencia).

bromada (Muntanya) : boirada, nuvolada : «lo llamp a l'esquinsar l'atapaida *bromada*...», J. Collell.

bromadora : instr. per a escumar el brou de l'olla.

bromar (Valencia) : dar broma.

bromats (Mallorca) : corcats, es diu dels fasols, mongetes.

bromejar (Pollença) : tirar menjar als peixos per millor pescar-los.

bromera [**brumera**] : escuma.

bromerol (Alacant) : borinot? : *Bromerol* roig senyal de goig.

bromerós [**brumerós**] : espumoso : «les *brumeroses* onades», J. Verdaguer.

bromija (St. Privat de Bas) : calitja, boirina.

bromissot (rural), der. de **broma**.

Bromona, llin. La Roca.

Bronçal, llin. Vich, 1603.

bronch : 1, «Qui assajat no ha de jaquir l'us envellit ja e ranciu de temps lonch, no sent l'affany ne de aquell qu'en *bronch* está e vol-se fer dret com lo fus», A. March, 144. 2, «prunyots, *bronchs*...», Corvatxo.

Bronchal?, llin. Barcelona.

bronço per **bronze** : «Una polija de *bronço*», Capmany, *Mem.*, II, 413.

brondar (Pollença) : «un vell parral qui des d'un fasser *brondava* fins la volta del portal», Costa i Llovera, *La Mayna*, 58.

Brondo, llin. Mallorca, 1369, 1386.

bronidor : «Un *bronidor* de ferro» (eina d'un punyaler), Vich, 1492.

bronidora : «Un coltell e una *bronidora* per daurar», Vich, 1422.

Broniquer [**Bruniquer**], llin. 1393.

bronir : 1, «car vostra ánima en contemplació será mes reposada que aygua apurada dins un *bronit* bací», Peccador remut, 104 v.º. 2, brunzir (Pollença) : *bronia* com lo vent, *brun* com l'oratge. Cp. **brunir**.

bronquina (moure, cercar, &.) : raons.

bronquinejar : armar bronquina.

Bronsal, llin. Vich, XVI, XVII.

bronya : «quant amp trompes, quant campanes sonades, ab temborins e *bronyes* de castell», Dant, c. 22, v. 8.

bronza [**bronze**] (Collsacabra, &.) : especie de bruc, herba de pam o més que fan pels prats.

bronzat per **bronzejat**, Bosch de la Trinxería.

bronzo : bronce.

broquat. V. **brocat**.

broquer [**bruquer**] : broquel : «Un *broquer* de poca valor lo qual sta en penyora de tres sous...», Vich, 1413; «Un *broquer* divuyté», Quadrado, *Forenses*, &., 255; «It. una espasa e un *broquer* antichs», Vilatorta, 1432; «Un *bruquer* sotil envernissat de negre», Vich, 1422; «It. una espasa ab son *broquer*», Vilatorta, 1452; «*broquer* o rodella», XVI.

broquerat : abroquelado?

broquerer, ofici : «...P. Forn, *broquerer*...», Ardits, II, 108.

broqueret : «Unes recades d'or ab sos *broquerets* ab sos penjants de pelles», Inv. Palma, 1752.

Broques, llin. Valencia.

broquet : 1, «fossen los ferros de les armes reals ab quatre puntes en lo *broquet* molt encerades, ab cera engomada cascuna punta de la billeta», Tirant, I, 128. 2, canó de les pipes de fumar.

broqueta : pal de tocar el tamborí : «L'últim colp que la *broqueta* dóna al trencat tamborí», *Tamboriner*, 4.ª repich, 135.

Broquetas, llin. Barcelona.

broqueter : qui fa broquets de pipa.

Broquetes, llin. Barcelona.

bròquil.

Broquisses?, llin. Catalunya.

bros (Tremp) : esclofolla de les mongetes seques.

Bros per **Ambrós**.

Bros, llin. Barcelona, Arenys de Mar.

Brosa, llin. Barcelona.

brosía, nom d'una malaltía contagiosa, 1530, E. Toda.

Brosolí, llin. Barcelona.

Brosolí, carrer de Barcelona,

brosoquí. V. **borceguí**.

Brososa, llin. Barcelona, Monistrol de Montserrat.

brossa. V. **broça**.

Brossa, llin.

brossador : en les impremtes, lloc destinat a brossar-hi les formes.

brossall, **brossam**, col·lectius de **brossa**.

brossar? : «Aná fins a la spluga o cova hon stava lo drach e fahé *brosar* lo cavall denant la spluga e ab l'avalot que faya lo cavall lo drach va exir...», Boades U., I, 284.

brossaral (Camp de Tarragona), der. de **brossa** : «Avuy hi trobareu la sequedat dels ermots y dels *brossarals* d'argilagas», *Renaixença*, 1877, 322.

brossat [**broçat**] (Mallorca, prov. de Lleida, Tortosa, &.) : mató : «De coses de llet : ... Recuyt o *broçat*», Onofre Pou, 136.

brossegar, der. de **brossa** : «los aucells amagats en lo *brossegar* de les torrenteres», G. Vidal.

Brossell, llin. Catalunya.

brossella : gleves que resten a la llet després de formatjar-la.

brossench : «poesía *brossenca* y ignorant», J. M. Alcover, *Eco del Santuario*, 176.

brossós : que fa brosselles. Cp. : «ab tres quintars de formatges; aquesta vianda *brossosa*...», Canç. Saragossa, 151.

Brossosa, llin. Barcelona.

brost (Valencia) : calducho.

Brost, llin. Mataró.

brosta : ull, brot : «Els arbres que no perden sa fulla trauen per la primavera uns uys tenres de un vert blanquinós que'n diuen *brostes* o *brostades*. Les *brostes* dels pins en Catalunya crech que'n diuen candeles», M. Aguiló; «Quant comença a brotar o a traure la vinya, de cada cep no hi solen dexar mes de dues *brostes*...», Id.; «Moltes gallines menjaven a costes nostres les lletugues y ses *brostes*», codolada, 1832; — fullatge : «sos tronchs umplen la coma, sa *brosta*'l cel», J. Verdaguer, *Canigó*, c. 5. Cp. *brosta* per al foc de les llars.

brostada. Cp. **brosta** : la *brostada* surt dalt, la tanyada al peu o soca de l'arbre.

brostar : brotar.

brostejar : pasturar per lloc de brosta el bestiar.

brostó (Mallorca) : rebrot d'arbre.

brot : renuevo, pimpollo; — pizca. Ex. : no fa *brot* de feina, no vol *brot* d'estudiar (Mallorca); «tenen més llestesa de dits (les collidores d'oliva) que *brots* de lletra», Bertrán i Bros, *Cansons y follies*, pàg. XVII; — **brot de bàlsam** (XIV) : confit; — **brot de pit**, terme de carnicería.

Brot, llin. Barcelona.

brotar : 1, «En lo ver *broten*, florexen e fullen e ramen los arbres...», Félix, I, 139. 2, terme de fustería : ço que surt en una superficie plana. Ex. : això s'ha d'aflorar, *brota* massa.

Brotart, llin. Barcelona, XVIII.

Brotat, llin. Pollença, XIV; Palma.

brotejar (Pla del Llobregat) : traure brots.

Brotó, llin. Sta. Coloma de Queralt, XVII.

brotonar : traure brotons; se diu especialment de les cols, bròquils i altres hortalisses (Plana de Vich).

brotons [**bretons**] : la part tendra dels arbustos (Segre); — «...en agost deus sembrar les cols que son bones pera *brotons* en la quaresma», 1568, Lunari de A. Rocha; «En agost deus sembrar cols, que fan *bretons* en la quaresma», 1513, Lunari de B. de Granollachs; «*brotons* blanchs o verts», *Luliana*, 1896, 308; «It. comprí *brotons* que se'n duguen an la nau, ops de la taula del patró», Id., 1894, 300.

Brotons, llin. Barcelona; Moià, XVII.

brotxa : punxó dels sabaters; — «ço es a saber, espasa, corretja, *brotxa* o coltell que de argent fossen guarnits», Const., 3.ª ed., III.

brou (Mallorca, i encara en alguns indrets de Catalunya) : caldo. Ex. : faç *brou* perquè tinc el marit malalt (Manresa). Cp. *brou* bufat, *brou* de pa (encara a Barcelona), *brou* de cebes, *brou* de bledes (Plana de Vich); — **brou de llengua** : xarramenta, paraules i no fets : «No's troba una sola persona que no vulga ser aymant de sa patria y no obstant, las més de las vegadas és sols *brou de llengua...*», *Butll. Ass. Excursions*, 1889, 40.

Brou, llin. Barcelona.

broubufat [**brou-bufat**] : suc de la caldera on bullen les botifarres.

brovollar per **braolar**.

brox, broxa. V. **broix**.

broxa : «Lo cavaller deu portar maça en lo arçón de la cella del cavall e coltell o *broxe* a la part dreta», *Rev. Gerona*, 1879, 96.

broyda (Costa de Llevant) : planta olorosa bosquetana.

Broyll, llin. Catalunya, 1394.

bru, bruna : obscur; gris fosc; moreno : «Tot era sech, magre e *bru*», Angels U., 44 v.º; «una gramalla de bon drap e color *bruna*», Francesch de la Via, e 3; «mula de pel *bru*», Mallorca, 1417; un hom de pèl *bru*; un gat *bru* : pardo (Pineda, &.) Cp. : «Emperó entenem que dels ditz lanatges pusqua hom fer *bruns* estretz, blanchs e negres», Alart, 123.

bru. V. **bruch**.

Bru, nom d'home; — llin. Mallorca, 1395; Barcelona.

Bruach, llin. Gavà, XVII; Mataró.

brualament per **bruelament**: bruel : «mugiment o *brualament* de les vaques», Ms. Séneca, 87.

brualar per **bruelar** : «totes les besties venrán al camp *brualán* e cridán», XIII.

Brualla, llin. prov. de Lleida.

Brubà?, llin. Barcelona.

Bruballa, llin. Barcelona.

Bruca?, llin. Vilanova i Geltrú.

Brucar, llin. Barcelona.

brucatà, brucatench : natural del Bruch.

bruch [**bruc**]: brezo: «...un puig coronat d'olivarda, grèbol y *bruchs*», J. Verdaguer, *Canigó*, c. 8; «*bruch* ab sa flor blanca y rosada», Bosch de la Trinxería; escombres de *bruc*; pipes de *bruc*; carbó de *bruc*. Fr.: ja el pots embolicar amb una fulla de *bruc* : parlant d'un deute incobrable, &.; — substancia, pringue (Valencia). Cp. : sense suc ni *bruc*.

Bruch, prov. de Barcelona.

Bruch, llin. Catalunya.

Bruchs, veïnat de Ripoll.

bruel : crit formidable, bram; *bruel* de Pals i Castelló : «...explicó este fenómeno por el escape de gases palúdicos comprimidos en el fondo de las lagunas y que a su salida producen profundo bramido...», Pella, *Ampurdán*, 109, nota 2.

bruelar : bramar certs animals (com el bou), el vent, la tempestat.

brufaganya : «el bofaruchs (del vent) regolfant per les *brufaganyes* y retentint per la bauma», Pons i Massaveu, *Ilustr. Cat.*, 1890, 302.

Brufaganyes (Muntanyes de —), dins la parroquia de St. Jaume de Rochamora, diòcesi de Tarragona.

brufar : esquitxar, arruixar : «*brufa* y ronca la mar», Picó i Campamar; *brufar* la roba abans de planxar-la.

Brufau, llin. Barcelona, Vilanova, Bellpuig, Veciana, Agramunt, Sta. Coloma de Queralt.

Brufaus, llin. Barcelona.

Brufeus, llin. Catalunya [**Bricfeus**?].

brúfol : 1, búfalo [**brúffol**] (xv) : «Carn de *brúfol* : Caro bubula», J. Esteve, c 5 v.º; «car entre bous, *brúfols* e camells», Tirant, IV, 27; «...e aquí corregueren *brúfols* qui eren molt braus», Id., III, 218; «natura ha format e fet hom e no l'ha harmat ab ungles agudes així com a gat ... ne ab corns aguts així com a *brúfol*», Collacions, 172; «*brúfol* : bubalus», Nebrissa; «fa *brúfols* llaurar», J. Roig, 60 v.º. 2, buho (Denia, &.). 3, bufido (Pollença). Ex. : semblen els *brúfols* d'un monstre.

brug per **brugit**, Purgatori St. Patrici.

Brugal, llin. Barcelona, Granadella; Catalunya, 1359, 1464.

Brugal (St. Pere de —), al comtat de Pallars. ✳

Brugalat, llin. Barcelona.

Brugall, llin. Barcelona; Vilafranca, 1419.

Brugalla, llin. Taradell.

Brugaria, llin. Barcelona, xvi.

Brugarolas, llin. Barcelona.

Brugaroles, llin. Barcelona.

Brugarols, llin. Barcelona, 1560.

Brugat, llin. Barcelona; Terrassa, 1415.

Bruger?, llin. Catalunya.

Brugeras, llin. Barcelona.

Bruges : «drap de *Bruges*», Barcelona, 1472.

Brugés, llin. Barcelona; Segarra, xiv.

brugidor : que li agrada fer soroll, renouer.

brugiment : «la mar ab gran *brugiment*», Cobles de tristor, 1460; «Item lo grex de granoylles degotat en les oreylles, demantinent tol lo *brugiment* d'aqueles», Tresor de Pobres, 25.

bruginer : «Les peixcadores, grans robadores, son d'entradós e caladós e *bruginés*», J. Roig.

brugit. V. **brogit**.

Brugol, llin. St. Quintí de Mediona.

brugolar (prov. de Lleida) : renyar, escridassar.

brugols (prov. de Lleida) : renys, reganys, aixebucs.

Brugosa, llin. Cervelló.

bruguera : lloc de brucs.

Bruguera, llin. xv, &.

bruguerès : natural de **Bruguera** (Vall de Ribes).

Bruguerol, llin. Barcelona, xviii.

Bruguerola, llin.

Brugués, llin. Barcelona, Caldes de Montbui.

Brugulat, llin. Lleida.

bruhit : «metríen tota la terra en *bruhit*», Doc. Arch., XXXIV, 17. Cp. **brugit**, **brogit**.

Bruix, llin. Barcelona, Igualada.

bruix (Valencia) : brujo.

bruixanada (Tremp) : calabruixada, calamarçada. V. **bruxonada**.

Brujas, llin. Sabadell.

Brujat, llin. La Junquera.

Brujats, llin. Palau Sacosta.

Brujau, llin. Catalunya.

Brujo, llin. Barcelona.

brujó (Mallorca) per **burjó**.

Brulera?, llin. Barcelona.

brulot : brulote.

brull : 1, «los blats no han exit la mitat per la secada, y lo poch que trau lo *brull* se'l menjan los corps y grallas», Relació dels treballs, &. d'Urgell, 1754. Cp. **bruy 2**. 2, especie de brossat o mató (part forana de Valencia).

Brull, prov. de Barcelona.

Brull, llin. Granollers, &.

brulla, brullar [avui : **bruya, bruyar**, Mallorca] : «la margaridoya salpica ab ses petites flors blanques la *brulla* dels prats y de les esplanades», *Butll. Ass. Excursions*, 1886, 77; «fina planta que'b gran beutat gen spandex e *brulha*», Canç. Vega.

brullo (Valencia). V. **brull 2**.

Brulls, llin. Barcelona.

brum (Empordà) : se diu del menjar molt salat i de la salabror.

brumera, &. V. **bromera**, &.

brumol, brumolar (Borredà) per **bramul, bramular.**

Bruna, llin. Catalunya.

brunaga : «Nosaltres pegesos cavant fondo giram les *brunagas* de revés», Entierro solemne, Manresa, 190.

Brunal, llin. Catalunya.

Brunalla, llin. Barcelona.

brunater : «lo *brunater* e confiter, la bunyolera e casquetera tenían talles...», J. Roig, 28 v.º.

brunel·la (Mallorca, XIX) : roba negra per a gipons.

Brunell, llin. Barcelona, 1529, 1585.

Brunells, llin. Vich, XV, XVII; St. Joàn de les Abadesses, XVIII.

Brunera, llin. Barcelona.

Brunes, llin. Catalunya.

Brunet, llin. Barcelona, XV, &.

bruneta : **1**, drap de llana ordinari (E Toda) : «un sach de *bruneta* de dol», Inv. Vich, 1413; «Un capiró de *bruneta* folrat», Id.; «Unes calces de *bruneta*», Inv. Ribes, 1404. **2**, herba *bruneta*, planta medicinal, XV.

Brunetella, llin. Barcelona.

bruneter : «nom ab què's designà'l gremi de barreters de Valencia, en 1497», E. Toda.

Bruni, llin. Barcelona.

Brunich, llin. Catalunya, XVI.

Bruniquer, llin. Barcelona.

brunir. V. **bronir, brunzir** : «es arch la creu del Senyor e lo seu cors es la corda que la sacratíssima verge de les sues puríssimes sanchs havía filada, *brunida* per los açots, batiments e altres penes», 4.ª del Cartoxá, 94; «...reluyen les portes guarnides de *brunit* argent», Francesch Alegre, 12 v.º.

Brunisen, Brunissen, nom de dòna (XIII, XIV), Doc. Arch., XXXIX, 39.

Brunissenda, nom de dòna, Vich, 1394.

Bruny, llin. Tortosa, XIII.

brunyidor de torn : instr. dels torners de metall; — en els telers de seda, pessa ovalada de llauna o de banya per a fregar la pessa i espessir-ne el teixit.

brunyir : «la campana ab lo vent *bruny* per sonar», Valencia, 1556.

Brunyó, llin. Barcelona, 1519.

brunyol, brunyoler (St. Feliu de Guíxols) per **bunyol, bunyoler.**

Brunyola, partit judicial de Sta. Coloma de Farnés.

brunzent : ço que surt disparat fent soroll en l'aire com la fletxa, la bala, la pedra, &.

brunzidera : soroll produit per una bala, pedra, &. al tallar l'aire.

brunzinar : «la perdiu quan s'aixeca *brunzina* y espanta el caçador novell», Bosch de la Trinxería, *Records*, 259; — «...era la senyora pubilla, tota vestida de blanch, amable, sonrient, ensenyant ses tres dents negres, mirant-se al senyor Jaume ab ulls amorosos. — Mal haja la dòna! digué aquest tot *brunzinant*, però fent per manera qu'ella no ho sentís...», Id., 77.

«**brunzinayres** abelles», Bertràn i Bros, *Cansons y follies*, 10.

brunzir : zumbar (una bala, l'aire, &.); — Cp. : se n'ha anat corrents que semblava que *brunzía* pel carrer.

bruquer. V. **broquer.**

bruquetar : lloc de molts brucs.

Bruquetas, llin. Caldes de Montbui.

Brus, llin. Barcelona.

Brusan?, llin. Girona.

Brusca, llin. Valencia, 1750.

brusch : «vius *bruscos* o exuts», XV. V. **broix.**

Bruscha, llin. XV.

bruscia: «*bruscia* ab senyal reyal», XIV, Chia, I, 60. V. **bustia.**

brusent : que abrusa. Ex. : sol *brusent*. Cp. : «De sos ulls de blau de cel ne cauhen *brusantas* (sic) llàgrimas», *Gay Saber*, 1868, 21.

Brusi, llin. Barcelona.

brusi : «fes bolir rasura de *brusi* ...

e ab dita decocció...», Argelata, 196 v.º.

brusil (Borredà) : a la barraca del carboner, roter, &., és un tronc generalment de pi que atura la palla del jaç i és el banc per a seure, menjar, &.

Brusió, llin. Catalunya.

brusir (Baget) : abrusar : «les graselles estàn fetes per *brusir-la* y per cremar-la», Romanç pop.

brusit (Vich) : místic : «ja fa molt temps que és *brusit* (un clavell), fa molt temps que no té flayre», *Gay Saber*, 1869, 221.

Brusó, llin. Barcelona.

Brusosa, llin. Barcelona, Manlleu.

brusquinetjar (Mallorca) : fer brusca o pluja petita.

Brussona, llin. Plana de Vich.

Brussosa, llin. Vich.

Brustenga, llin. Rubí, Sta. Eularia de Rosana, Caldes de Montbui.

brut, subst. : «l'ánima dels *bruts*», B. Metge, 56 v.º; «...com hom, com *brut*, com **á**ngel», A. March, 98 v.º.

brut : bruto : «la ira torna los hómens a natura dels animals *bruts*», J. Esteve; — sucio; fer-se *brut* (Batea) : embrutar-se.

brutal : «...maravella es com l'om ab seny pot tornar axí *brutal* e bestial», Dones, 183; — «no es en la terra *brutal* tan fer», J. Roig, 60 v.º.

brutalitat : «com lo poble sia fort bestial e grosser e molt inclinat a tota *brutalitat*, malicia e peccat», Angels, 40 v.º; «...ni sería possible ordenar-se les coses millor per bon consell que sens ell, ni aprofitaría a hom treballador per ésser rich, perqué segons ells estes coses ja son previstes y ordenades per Deu. Y los que aquesta fantasía y *brutalitat* tenen, afermen que no aprofitaría fogir de la pestilencia...», Visió delectable, c. 26.

brutament : «viuen *brutament* segons los senys corporals axí com besties», Vida Jesucrist, 2.

brutango, brutarrango (Mallorca), augm. de **brut**.

Brutau, llin. Vich, &.

brutedat : «sens nenguna *brutedat* ni mácula», Pons Miserere, 114 v.º.

brutejar [**brutetjar**] (Mallorca): fer coses brutes.

brutesa : brutalidad; — suciedad : «les mácules y les *bruteses* de l'ánima infeccionen y enllet-gexen», Amor divinal, 11.

brutici (Rosselló, Mallorca) per **bruticia**. Cp. *misericordi*, &.

bruticia [**brutissia**] : suciedad : «...y també la siutat doná diligensias en fer netejar los carrers y plases de la gran *bruticia* que y avía que de nits llensaven per los carrers matalassos flasades y llansols y márfegas y moltes altres robas bonas de gent que era morta empestada», Miquel Parets, II, 48 v.º; «lo rovell y *bruticia* del peccat», Pons Miserere, 97 v.º.

brutònica : betónica.

brutor : brutesa, bruticia.

brutura (XVI) per **brutesa**.

bruxa [**bruixa, bruyxa**] : **1**, bruja : «feren acte en la plaça del Rey, en lo qual foren trets per sentenciar y condempnar-los al foch una dona *bruxa* y un capellá qui lo mateix dia fonch desgraduat...», Ardits, III, 331; Id., IV, 197; Tirant, III, 113; «Perqué los qui creuen que les *bruxes* dexen la ánima y resta lo cos en casa sens ánima», Ordinari Vich, 1568, 57, ✳; Fr. : fer córrer la *bruixa* : untar les corrioles, donar diners per aconseguir alguna cosa. **2**, papellona petita que roda a l'entorn del llum (Empordà). **3**, llavor peluda que el vent fa volar (Mallorca, &.).

bruxar : embruixar.

bruxat (anar —) (Mallorca) : en Tal *va bruixat* per na Tal; aquest

infant *va bruixat* per les cireres.

Bruxats, llin. prov. de Girona.

bruxellat : «lo cap tenía ja *bruxellat*, lo front ruat» (dit d'una dòna mig vella), J. Roig, 41.

bruxelles : «Unum capucium de *bruxelles* nigrum folrat de virmilio», Inv. Cruilles, 1390.

Bruxeras, llin. Barcelona.

bruxería : «L'emperador Marcus Aurelius per mals consellers que n'hach e per mals pensaments de *bruxeries*, moch contra la santa mare Sgleya la quinta persecució», Boades, 32; la multitut de *bruixes* que van als sabats (XVIII).

Bruxet, llin. Barcelona.

bruxó (Muntanya, Valencia) : vent gelat que fa malbé la cara.

brúxola. V. **búxola**.

bruxonada [**bruxa-**] (Torre de Tamurcia, Nargo) : calamarçada.

bruxot : brujo : «Sab més y fa més mal un *bruxot* que set bruxes», Borredà.

bruy : **1**, soroll, gatzara (Vich, &.). Cp. : «no n'haurets blasme ni *bruy*», Canç. Vega B. **2**, brotada tendra que comença a sortir de la terra a les primeres pluges.

Bruy, llin. Barcelona, Alella.

bruya (Mallorca). V. **bruy 2**.

bruyar (Mallorca) : traure *bruies* el sembrat.

bruyda. nom d'una tela, Cost. de Tortosa, 88 v.º.

bruyol : **1**, camp ple de brui. **2**, veu naval : «It. un *bruyol* ab taya», Capmany, *Mem.*, II, 412.

bruyt : «Quina bellugadiça, quins crits, quin *bruyt*, de sagetes que cauhen com calabruix», J. Verdaguer, *Canigó*, c. 9.

bu (Mallorca) : onomatopeia infantil per a demanar beure.

bua : **1**, buba (XV, &.) : «*bua* de mala calitat en l'ull esquerre», 1647; «Com devets usar a tolre de la cara les ardures o *bues* que's fan algunes vegades per los peladors», XV; — sang-trait (prov. de Lleida); — Cp. : «la ronya e la *bua* de les ovelles», XV; — fig.: «los badulachs y males *bues* dels germans», Codolada d'en Serrallonga, 1634. **2**, pupa (Onda, &.) Ex.: t'has fet *bua*, pobreta?

Buach?, llin. 1179, *Mem. A. B. L. B.*, II, 525.

Buada, llin. Vich, 1413.

Buadella, llin. Girona; Barcelona, 1436, 1465; Mallorca, XIV, XV.

Buades, llin. Catalunya.

buar (la vianda) (Berga?) : fumar. Ex. : encara *bua* : encara fuma (la vianda, en posar-la a taula).

buata. V. **guata**.

buba : «Per glotonía, senyor, se engendren postermes, *bubes*, ronya, floroncos e molts d'altres mals», Obras Llull, *Lib. de Oració*, 238; Génesi Amer, 266. Cp. **bua**.

Bubera?, llin. Barcelona.

bubó : «No sempre lo *bubó* o bertola es engendrat per...», Lib. de la Peste, 108, 109.

bubó, f. (Muntanya) : escalfor. Ex. : la *bubó* del cap quan s'escalfa el barret amb el sol; — «...un propi arribat de Ridaura'ns feu sebre qu'una *bubó* de gent forastera'ls havía soptat a negra nit sens gota de rebombori», Pons i Massaveu, *Ilustr. Cat.*, 1891, 326.

bubota (Mallorca) : fantasma.

buç : «entén que tots li hagen a fer lo *buç*», Curial, 299; — «E la quantitat de l'estol fo aytal que y ach XXV naus complides e XVIIJ tarides e XIJ galees e entre *buçes* (pl. de *buç*?) et galiots c...», Cron. Jacme, 90.

búcar (Valencia), **búcaro** (Elx) : caduf.

bucarol (Empordà) : forat dins la roca.

buccella : «després que Judas hagué rebuda la *buccella* o partícula de pa mullat en sa boca», Roig i Jalpi.

buccina : «la festa de les trom-

pes ... ab *buccines* y ab corns...», 1.r del Cartoxá, 58; «tocador de *buccina*», *Calendario balear*, 1877, 87.

Bucé?, llin. Barcelona.

bucelles. V. **bocelles.**

bucells, veu naval, especie de corrioles.

bucer : «lo cavaler deu vestir cuyraces ho *bucers* de ferro», *Rev. Gerona*, 1879, 96.

buch : cabida, interior, hueco: —casco de la nave : «lo *buch* de la nau appellada Sent Climent», Capmany, *Mem.*, II, 411; «...e submergint aquelles (les naus) sots les ones, mudá los *buchs*...», Francesch Alegre, 123; la misma nave (cast.) : «navegant ab fràgil *buch*», Vallfogona, 2; — *buc* de la casa. Ex. : tenim fet el *buc* de la casa; *buc* d'una bóta (St. Joàn Despí); *buc* de la premsa de fer vi (Martorell), dit *gabia* al pla del Llobregat; — «un peix gros que tenía en son *buch* un gran tresor», Goigs de St. Miquel d'Aramprunyà; «si prench la dòna gruxuda per molta vianda no li umpliré 'l *buch*», XVIII; — cova dels betlems (Mallorca); ninxo d'un sant, en les capelles, quan s'hi podía pujar (Mallorca); — tronc d'arbre buidat que serveix per a posar-hi gra : «Una *buch* per tenir segón», Vich, 1427; — **buch d'abelles** o simplement **buch** : colmena : «ni may ninguna abella exirá fora del *buch* ans del rey e cascuna li fa gran reverencia», Flor de Virtuts, c. 20; «Un tou o *buch* per abelles», Inv. Ribes, 1404; «*buch* de abeyes», Vich, 1437; «la mel dels *buchs*», Barcelona, 1568; Rfr. : «De tal *buch* tal exam», XIV, Proverb. Tarragona, n. 37; Fr. : ficar-se en *bucs* (Valencia) : meter-se donde no le importa.

Buch (Coll del —), a les Guillerfes.

Buch, llin. Barcelona, Calella, prov. de Girona.

Buchaca, llin. Arfà, Valencia.

Buchcorver, llin. Barcelona.

buci? ant., nom d'una embarcació.

Bucineri, llin. Mataró.

buclosa : planta de fulles amples que no s'aixeca de terra.

buçó : «e havíen emprés en lo consolat que si Nos no vengués-sem tantost que li derrocassen les cases, e havíen feyt j. *buçó* e una pertxa que li havíen ferrat al cap primer e anels que havía deçá e delá on se tinguessen les cordes...», Cron. Jacme, 329; «E puys haguem aquel *buçó* que els havíen feit per derrocar les cases de N'Atbrán ... e ab aquel *buçó* mateix faem derrocar les cases d'aquels que eren fugits...», Id., 336; Muntaner, 181. V. **bussó.**

Buçot, llin. Barcelona, 1373, 1387, 1400, 1447.

budeca (Mallorca) : l'infant més petit de la familia, l'ocell més petit de la niuada. Se diu com a insult. Ex. : on va aquest *budecal*

budega (Plana de Vich) : brega, baralla.

budell [budell] : «...digueren a un macip : Ves, porte'ns la gallina que sta prop del gall ... e ouciu-la e met-la a coure, e menjar-l'em. Lo macip ho feu así; e quant ach morta la gallina e li volgué traure los *budells* ab la ma...», Legend., I, 274; «E pres (lo diable) lo cavaller per lo braç, e alçá-lo, e foradá la cuberta de la casa on jugaven e tragué'l per allí; e así con lo'n traya, en les bigues que's trencaren e les teules romangueren los *budells* e les tripes del dit cavaller», Id., II, 21; Francesch Alegre, 126 v.º; «un dia que lo dolor lo apretaba més, cridá lo cirurgiá, lo cual trobá que lo *bodell* se había entortolligat», Girona, 1716, Novena de St. Narcís; «Li demaná si sentía res. Respongué que sentía com si els *budells* li feyen soroll», Barcelona, 1769,

Ms. de miracles del Bt. Oriol; — **budell cular** : intestino recto; — altres noms de budells : *arbré* (Vilanova de Meià) : el que ve després del cular, en el porc; *prims, del baco, de vares* (Onda), empleats en els embutxats; — Fr. : sempre té un *budell* buit : se diu dels qui sempre tenen gana.

budellada : tripa. Ex. : tant de ginebra i rom li ha fet malbé la *budellada*.

budellam (Mallorca) : se diu de tota la ventrada del porc.

budellera [**budallera**] : tripa d'animal.

buderol : «nom que's dona a l'aucell que per haver nascut darrer queda sol en lo niu», Blanes, *Cortils*, 155.

Budí, llin. Barcelona.

Budiró (St. Feliu de Guíxols) : «pescar ab *budiró*».

Budó, llin. Barcelona.

Budoy, llin. Barcelona.

buelo : «onze *buelos*, tres parells de mitjas», Inv. Cervera, 1789.

buelta : «25 parells de *bueltas* y *buelletas* de mussolina molt usats», Inv. Cervera, 1789; «Una *buelta* de vayeta blanca», Id.

Bueret, llin. Barcelona.

bufa : 1, galtada. 2, llufa, ventositat (Mallorca). 3, bufeta (Tossa); — **calçons ab bufes** : les calces, semblants a les que duen els grecs i els turcs, que duien els pagesos mallorquins fins a mitjàn segle XIX. Cp. : «Uns sarahuells ab mes *bufes* que'ls que porta el gran sultàn», Valencia, XVIII; «Duya (un àrab) babutxes y entre'l mitjó y les *bufes* (dels calçons)...», J. Verdaguer, *Excursions*, 75; — donar la *bufa* (Tortosa) : abusar un en alguna cosa de la seva superioritat. Cp. : quan un gran enganya o pega a un petit, solen dir : *dóna-li la bufa!*

bufa-canyes (Menorca) : instr. pastoril format de dotze canonets de canya de llargaria diferent. V. Arxiduc, I, 244.

bufadera (Plana de Vich) : se diu dels cavalls cansats : dins l'estable se sent una *bufadera*.

bufador : 1, soplete. 2, corrent d'aire que surt dins les coves, de les escletxes de la roca, (a Olot) del pis de moltes cases i de la superficie de la terra (E Toda).

bufador, -ra : en les moles dels molins fariners hi ha ralles corbes perquè hi passi el vent, dites *bufadores*.

bufaforat, bufaforats [**bufa-forats**] (Urgell, Empordà, &.) : borinot: «La remor de passos y la fonda xarrameca de veus humanes que s'ohían com lo brunsir intermitent d'un *buda-forats*», J. M. Bosch, *Lo Segador*, 73; ha entrat a la sala un *bufaforat* ros que fa molta fressa (Sant Llorenç dels Piteus).

Bufalà, llin. Barcelona, Lleida.

bufalaga, brufalaga. Sin. : *herba de Montserrat*.

Bufalodre, llin. Catalunya, XII.

bufallums (Tarragona) : planta que fa una llavor pelosa que vola bufant-la.

bufament : soplo : «lo vent ab suau *bufament* empenyía la nau», Francesch Alegre, 132.

bufanaga, bufanagues : herba dolenta que's fa per la vinya, pels marges, &.

Bufanalia (**Carrer de l'Arch de** —), entre el Born i Espartería.

bufanda : tapaboques; — «*bufandes* fines sobre'ls pits», Valencia, XVIII.

bufanegues (Vilafranca de Penadès) : flors amples blanquinoses que's fan pels marges. Cp. **bufanagues**.

bufar : 1, soplar : «Unes manxetes petites per *bufar* al foch», Inv. Vich, 1412; «Senyora, no veu vostra altesa la cara de Stephanía, si par haja *bufat* al foch, car tan vermella sta la sua cara com la rosa

de maig», Tirant, II, 184; «Refredar la vianda *bufant*», J. Esteve, q 4; «Lo vent de ponent comença a *bufar*», Id., l 3 v.º; «*Bufar* o apagar», Id., c 4; Fr. : no és *bufar* i fer ampolles. **2**, fer bony un emblanquinat, la crosta del pa, &.

bufarell (Mallorca) : bufó, graciós. V. Amengual.

bufar-pelet (Valencia, XVI) : fer cabellet : bufar un cabell en l'aire dient que's renyeix amb una persona fins que's trobi aquell cabell.

Bufarull, llin. Barcelona.

bufarut [**bof-, -erut**] : remolí o mànega de vent : «qui m'ha llensat a mi, lleugera aresta, en mitx del *bofarut?*», J. Collell, Jochs Florals, 1869.

bufat : vanitós, inflat.

bufech : «*bufech* de la tramontana», T. Baró, *Lo poema del cor*, 122; esbufec.

bufera : **1**, «Entrant Jesús dins una barca e sa *bufera* lago de Genesaret», P. Ferrer, *Evangelis dels diumenges*, 1847, 73. V. **albufera**. **2**, ganes de bufar.

bufet : **1**, bofetón : «...si negú te dona un *bufet*, que li pares l'altra galta», 12.ª del Crestiá, c. 359; «lo bisbe dona un *bufet* en la confirmació...», 1591; «hauría menaçat o pegat *bufet*», Confessional, g; «Entre ells passaren moltes rahons de paraules injurioses en tant que'l rofiá doná un gran *bufet* al philosoph...», Tirant, I, 351; Id., I, 86; «e per gran ira e desplaer que haguí doní-li un gran *bufet*», Legend., I, 106; Id., II, 11, 202. **2**, moble : «It. una taula de noguera. It. altre *bufet* de noguera», Inv. Vich, 1774.

bufeta : vejiga : «mal de pedra en la *bufeta*», XVIII.

Bufeta, renom de Palma.

bufetada; sermó de la *bufetada*: sermó de la Passió.

bufetejar [**bofetejar**] : abofetear: «Com los traydors *bufetejat* l'hagueren», Estrús, cobla 35.

bufetes, planta : vejiga de perro.

bufetet : «*bufetet* de noguer per menjar en el llit», Palma, XVII, XVIII; «*bufetets* cantoners ab peus obrats en los quatre recons de l'estrado», Inv. 1762.

bufetó, arma de foc (Mallorca, XVII), J. R., *Hist. Sóller*, II, 2.

Bufí, llin. Granollers.

Bufill, llin. Barcelona.

bufó : albardà : «*bufons* e ribalts», J. Olesa. Cp. : «Deus te guart de paret fesa e de hom de Manresa; de panera rodona e dona de Girona; de soquerrat d'Urgel e de *bufó* de Leyda», XIV, *Luliana*, 1891, 144.

bufó, bufona : graciós; a Mallorca sols se deia aquest mot aplicat a una mena de cans petits molt vulgars.

bufoga (de sabó) (Menorca) : bombolla.

bufolla (Vendrell) : butllofa, bòfega.

Bufriu, llin. Barcelona.

buga (St. Aniol, &.) per **buch** (d'abelles).

bugada [**bogada**] : colada : «Gramalla escorxada que par que en *bugada* haja tostemps estat», Lib. dels Mariners, 4; «Lo dit die done a llevar per *bugada* iii draps d'altar», Ardits, II, 366; «Les dones que volen fer la roba de la *bugada* ben neta rentant-la ab llexiu...», Pons Miserere, 38; fig., neteja: «Deu elegí a St. Vicent Ferrer per a que fes *bugada* general de la Europa, tacada de pecats e injusticies», 1755.

Bugada, llin. Barcelona.

bugadejar (Plana de Vich) : fer net. Ex. : he tret un plat de fruita a aquests nois, que aviat l'han *bugadejat*.

bugadejat (Empordà) : passat per la bugada.

Bugadelles, nom d'una possessió del terme de Calvià (Mallorca).

bugader: cubell o cossi per a fer la bugada : «It. un *bugader* de terra patit», Inv. Vich, 1413; «*Bugader* de fust o cubell», Valencia, XVI; «*Bugader* o llaxiuer de terra», Id.; fig. : s'ha menjat un *bugader* d'escudella.

bugadería, franc. buanderie.

bugal. V. **bogal**.

Buganell, llin. Mallorca, XIV

buganter [**buganté**] (Tossa) : cendrer o drap de fer bugada.

Bugar, llin. Barcelona, 1585.

Bugaray, torrent entre Mollet i Caldes de Montbui.

búgare (Mallorca). V. **bugre**.

bugareny (XIII a XVI), especie de capell.

bugarró : «cynedus, i, lo *bugarró*...», Nebrissa Gram.

bugat (Mallorca) : embolic. Ex. : hi ha hagut un bon *bugat*; aclarir un *bugat*.

Búger, vila de Mallorca.

bugía, bugiot : «...eren dos germans, la un era molt mentirós, e l'altre era hom vertader que jamés mentía; e vengueren al regne de les *bugies*, e vengueren a un palau on staven totes les *bugies*, e lo *bugiot* d'elles stava assegut dalt en una cadira ... E ladonchs lo majoral de totes les *bugies* maná que'l mordessen e que'l nafrassen ab les ungles a la cara...», Legend., I, 30, 31.

bugiart [**bujiart**] : «...en temps dels Deus qu'eren fals e *bugiarts*», Dant, Infern, c. I, v. 72.

bugiot : **1**, V. **bugía**. **2**, clematis flamula i thesium divaricatum (Mallorca).

buglosa, planta dita també *llengua de bou* : «La decoctió de la callamenta, poliol, origano, *buglosa*, borratges...», Prior, 9 v.º.

bugó : sufocació d'una cambra no ventilada (Besalú); xafogor de l'atmòsfera; l'aire calent que's fa a les esglesies molt il·luminades (Vich).

bugonar : brunzir les abelles: «*bugonaven* les abelles festejant les flors», J. Verdaguer, *Veu de Montserrat*, 1887, 376.

bugot (Borredà) : el mascle de les abelles.

bugre [**búgare**], insult : és un jan *búgare*, un gran *búgare*.

Buguet, llin. Dosrius.

Bugunyà, llin. Barcelona.

Buhigues, llin. Barcelona, XV.

buhina. V. **buyna**.

Buigas, llin. Barcelona.

Buil, llin. prov. de Lleida.

buina. V. **buyna**.

Buixadé, llin. Catalunya.

buixar : «...l'olor del sauch alternava ab lo del romaní ... los vermells y grochs *buixars*, la floreta de la esparnalla...», A. Bof., *Orfaneta*, 500.

Buixaró, llin. Barcelona.

buixarola : gayuba. Sin. : *faringoler, muixes, barruixes*, Cat.; *gallubera, gallufera, gaiubera*, Val.

Buixerachs, llin. Barcelona.

Buixets, llin. Barcelona.

buixola : «Si com aquell qu'en la mar te maysó e d'aquell art se te per molt sabent, e ve-li temps fora d'esperiment, que son juhi es contra la rahó; e va en part hon per nengún temps fon, e veritat sa *buixola* no'l diu...», A March, 84.

Buixons, llin. Girona.

bujachs (Masnou), planta de jardí : calendula oficinal doble?

bújara (Mallorca) : bútjara.

bujarrar-se'n (Mallorca) : burlar-se'n.

bujarró [**bujorró**], Ardits, III, 103; Jardinet de Orats, 213; M. Danvila, *Germanía*, 189. Com a insult : «Aquest malehit *bujarró*» (a l'aprenent), Entremés de l'aprenent sabater.

bujiart. V. **bugiart**.

bujola (Borges) : gavadal.

Bujons, llin. Barcelona, Vich, Cardona.

Bujosa, llin. Barcelona, Mallorca.

bujot (Mallorca, Menorca) : espantall que's posa als horts, &., monigote, pelele. ✳

Bulart?, llin. Barcelona.

Bulbena, llin. Barcelona, Sabadell.

Bulcegura, llin. La Bisbal.

buldau, veu naut. : cordeta prima que passa les enrades.

Buldó, llin. Barcelona.

Buldoc?, llin. Barcelona.

Bulerich (El —), cadena de muntanyes a la ratlla d'Espanya.

bulibarda, mala herba : «com un camp tot cobert de *bulibardas*, de canyota, d'estepas y de gram», J. Alemany i Borràs.

buligana (Granadella, Garriguella) per **voliana**.

bulió d'anelletes en una cabellera, de cercles en un líquid que bull. Cp. : «...una *bulió* de documents honorífichs...», M. Genís, *Julita*, 14.

bulits : ojo de perdiz. Sin. : *ull de perdiu*.

Bulixet, llin. Barcelona.

bul·la, bul·ler. V. **butlla, butllaire.**

buló : forat al fons d'un safaretx o bassa.

bulorda (Empordà) : brossa que els aiguats deixen a les vores dels rius; fullaraca que resta sota els dipòsits de llenya, brancatge per al foc.

Bulot, llin. St. Feliu de Guíxols.

bult (Valencia) : bulto.

bulto : «Imaginayre qui fa *bultos*. Statuarius. Lithoglyphus, phi», Onofre Pou, 109 v.º; — «ángels de *bulto*», Barcelona, 1550; — «Seda vermella per un *bulto* de domasquillo ... He fet un *bulto* de domasquillo morat y blanch y groch ab los verduchs de vallut carmesí...», compte d'un sastre, Barcelona, 1613; — anar a *bulto*.

Bultó, llin. Barcelona, Gelida.

bull : **1**, hervor; Frs. : faltar o mancar un *bull* : no ser-hi tot, Pons i Massaveu, *La Colla*, 200; veure-se'n un *bull* (per *embull?*); — passa. Ex. : ara hi ha un *bull* de pigota (Mallorca). **2**, pl., especie de botifarres blanques (Berga). **3**, ventre de la tonyina (Costa de Valencia).

bulla. V. **butlla.**

bullanga, bullanguejar.

bull-bull? : «allò era una gran fàbrica de moneda de la qual l'orella percibía 'l *bull-bull* de las potentas forjas...», N. Oller, *Febre d'or*, I, 19.

Bullé, llin. Barcelona.

bullent [**bollent**] : «jóvens *bullents* per les ardors de la luxuria», Collacions, 246; «aygua *bollent*», 1486.

bullentor : l'acte de bullir fort l'olla, &.

buller. V. **butllayre.**

bulletí.

Bullich, llin. Barcelona.

bullicia [**boll-; -issia**] : bullicio, algazara : «aquests tres dies de festes han estat tres dies de *bullicia* que semblava que érem carnestoltes», Miquel Parets; «y allí assentats se'ls doná pels obrers la collatió de ramellets ab banderetes ab molta *bollissia...*», Ardits, V, 9; Id., IV, 281; Lib. del Roser, 116.

bulliciós [**bolliciós**] : «e si los voleu huy en dia conéxer son aquells qui son *bulliciosos* que no's poden reposar, ans continuament stan en moviment de peus e de mans», Tirant, III, 321; «un minyó molt *bolliciós*», XVI; Boades U., II, 154.

bullidera : «la *bullidera* dels partits polítichs», *Veu de Montserrat*.

bullidura : «lo brogit com de *bullidura* que fa la payela stant al foch ab oli bullent», Génesi Amer, 288.

bullir [**bollir**] : «prech a Deu lo

veja rostit e *bollit*», Tirant, I, 344; — per fer *bullir* l'olla : per mantenir-se. Ex. : no ho faig per gust, ho faig per fer *bullir* l'olla; dur molt de fil a *bollir* (Mallorca).

bullitiu (XV, XVI) : que bull.

bulló (Segarra) : clavaguera. Cp. **albelló**.

Bulló, llin. Barcelona.

Bullol, llin. Barcelona.

bullor : hervor : «...bombolles que la *bullor* levava», Dant, Infern, c. 21, v. 20.

buma (Mallorca) : nom infantil de l'aigua.

bum-bum : soroll sord i confús; — noticia, rumor. Ex. : corre la *bum-bum* : se dice...; corre un *bum-bum*.

bumià. V. **bomià**.

Bundó, llin. Barcelona, Bisbal de Penadés.

bunegar (Alcoi, &.) : renyar un pare al fill, &.

bunegó (Alcoi, &.) : reprensió.

Bunells, llin. Sans.

bunent : «les nostres orelles *bunents* jutjarán que hoen crits e tocar campanes e gran remor», Angels, 89.

bunera (Mataró) : forat de sortida d'un safaretx.

bunes (Andano) : sac de gemecs.

Buneu, llin. Barcelona.

Bunich, llin. Barcelona.

Buniva, llin. Barcelona.

bunó : tap de pica, safaretx, &. atravessat per una corda o fil-ferro perquè es puga destapar sense haver de ficar les mans a l'aigua (St. Quirze de Terrassa); estaca que serveix de tap a la bunera (Mataró).

bunyol : buñuelo : «Un monge una vegada portava *bunyols* al monestir e havent temptació del peccat de gola, menjá un *bunyol* furtadament», Legend., I, 271; «lo arrós, fideus, macarrons e andarins se han de fugir molt, axí com també los *bunyols* e crespells», Líb. de la peste, 70; «*bunyols* ab mel», Corvatxo, XVI; — *bunyol* de carreró (insult).

Bunyol [Buñol], llin. Barcelona, Palafolls.

Bunyola, vila de Mallorca.

Bunyola, llin. Mallorca, 1395.

Bunyolas (Las —), població prop Vilafranca.

bunyolí, -ina : natural de Bunyola.

Bunyolí, llin. Mallorca, XVI.

Bunyoloca, llin. Catalunya.

Bunyols : «carrer de Palma vulgarment dit dels *Bunyols*», 1650.

Buqueras, llin. Barcelona.

Buquet, llin. Barcelona.

bur : «Una cota del dit deffunt... folrada de vays *burs* oldans e de poca valor», Vich, 1423. Cp. **burell**.

buranya : bony petit.

Buranya, llin. Alguer, XVII.

burat : «L'hermità va vestit de *burat* castany obscur y barretina morada», Bosch de la Trinxería, *Renaixensa*, 1886, 153; «Capa de *burat* castany fosch», Id., *Records*, 55.

burat : es diu d'un arbre que té la soca buida.

burata : «Dos mantes d'estam y un de *burata*», Junqueres, 1570.

Buratell, llin. Catalunya.

burató, tela, Valencia, 1607.

Burba, renom Palma.

burballa [burbaya] (Mallorca) : encenall; — pasta per a sopa.

burbayó (Mallorca) : burballes.

búrbules (Plana de Vich), bolets.

burbull : avalot, tumult : «com la ciutat de Valencia, la vila de Morvedre e la vila de Xátiva tenían los portals tancats e staven ab gran *burbull*», Ardits, II, 380.

Burca?, llin. St. Vicens dels Horts.

burcany (Menorca) : «Una flor fua se desfá perquè se seca es *burcany*», *Foch y fum*, 29.

Burcet, llin. Barcelona, Calella, Blanes, Girona.

burch: 1, ciutat, vila gran; — aldea, raval, carrer vora la població, *Veu de Montserrat*, 1884, 288. 2, nom de tela : «*burch* ample, canejat, stret...», Tarifa de teles, 1534.

Burch, llin. Barcelona, 1661; Calella, Torelló; prov. de Girona.

Burcol, llin. Barcelona.

burdanyes (Reus) : fajol?

burdegàs. V. **bordegàs**.

burdenyes. V. **bordenyes**.

bureca (Mallorca) : miloca o grua? : «A l'ayre va la *bureca* en sentí'l mestral que bufa», cançó.

burell : tela de llana basta i gruixuda : «Un jupó de *burell*», Ribes, 1404; «*burell* de Pollensa». Cp. : «entrá per la cambra la dolorosa Stephanía..., vestida de *burell* o ábit de les virtuoses de alta religió menoretes», Tirant, IV, 273.

burell, burella : 1, gris, pardo: «Un caparó vermell e altre *burell*», Ribes, 1404; «Una flassada *burella*», Vilatorta, 1452; «...e desplegá son standart, lo qual era *burell* o negre...», Curial, 34; un llop *burell* (Gósol); Fr. : blanc i negre fa *burell*. 2, lleig, grosser (Muntanya).

Burell, llin. Barcelona.

burellench, - nca : «Una flassada *burellenque*», Vich, 1444.

burellot : «Un caputxot de *burellot*», Inv. Micer F. Marquilles, xv.

burench, instr. de tallistes i escultors.

Burés, llin. Barcelona.

buret : «ha de vestir de sedes, xamellots, *burets*, teles o cuyros adobats...», Lib. de la peste, 64.

Burg, llin. prov. de Girona.

Burgà, llin. Barcelona, 1832.

Burgada, llin. Barcelona.

Burgadas, llin. Barcelona.

Burgal, llin. regne de Valencia, xv, xvi.

Burgaleta?, llin. Tarragona.

Burgall, llin. Barcelona.

Burgam, llin. Mallorca, 1300.

Burganyó, llin. Vilafranca de Penadès.

burgar : «si vingueren noves de la part de Grecia que lo cristiá *Burgar* era intrat ab gran gent dins la seva terra», Xalabín, n 4; «Una esclava appellada Catarina ... de nació de *Burgars*», Palma, 1434.

Burgarola, llin. Barcelona.

Burgarolas, llin. Barcelona.

Burgaroles, llin. Vich.

burgassot (Tortosa) : bordissot, especie de figues.

Burgay, llin. Barcelona.

Burgaya, llin. Barcelona.

Burgell?, llin. Barcelona.

Burgens?, llin. Barcelona, xvi.

burgès : ciutadà : «e si per ventura se esdevendrà que algún baró, cavaller o home de paratge, ciutadá, *burgés* o home de vila honrats...», Const., 3.ª ed., 111; «...prelats, nobles, barons, cavallers, gentils hómens, ciutadans, *burgesos* e persones ecclesiástiques...», Doc. Arch., XXVII, 198; «e a ciutats, viles e altres lochs de Cathalunya e a ciutadans, *burgesos* e habitadors de dites ciutats, viles e lochs...», Ardits, III, 106; «pobres e richs, *burgesos* e cavallers e tota altra manera de gent», Vida de St. Onofre, xv; «Los *burgesos* enganyadors...», Isop, 193; «Mossén Joán Cornell *burgés* de Perpinyá, vuy ciutadá de Barcelona», St. Joàn Despí, 1608; Fr. : la vida del *burgès*, menjar, beure i no fer res. V. **burguès**.

Burgés, llin. Barcelona.

burgesía : estat de burgès, Blanquerna, 2.

Burget, llin. 1312.

«**Burgeta**. filla de Ferrán Burget», Salvador Pons, 44 v.º.

burgit per **brogit**.

burglosa, planta medicinal.

Burgo, poble de la Vall d'Aneu.

Burgonyà, llin. Girona.

Burguera, llin. Mallorca, xiv.

Burgueras, llin. Barcelona.

Burguerol, llin. Barcelona.

burguès per **burgès** : «...en una ciutat estava un noble *burgués* que havía muller e infants e grans riqueses», Félix, I, 69; «Los ciutadans emperó e'ls *burgueses* e tots los hómens nostres», Quadrado, *Marsili*, &., 537.

Burguès, llin. Barcelona, XVI; Ager.

Burguet, llin. Barcelona, XIII; Mallorca, XIV, XV; Valencia.

Burguí, llin. Barcelona.

burgunyó, Dic. J. March, Somni de Joán Joán, 10 v.º.

buril.

burina, **burinor**, **burinot**, &. V. **borina**, **borinor**, **borinot**, &.

burinyar (Mallorca) : gratar, foradar.

burjador : pal llarg per a burjar.

burjar : hurgar las aguas de los ríos para llevar los peces a la red.

burjar : nom d'una planta que fa les flors grogues (St. Joàn Despí).

burjó : especie de forqueta llarga de ferro per a ficar llenya al forn i remenar el foc; — «...y quant serà ben calent lo bany, boltejar-lo be ab un *burjó*» (en els tints), Barcelona, 1691, Ramallet Tinturas, 60; — bastó de qualsevol fusta que posen dintre cada moduló per senyalar el centre; — Refr. : *Burjó* que neix dins l'abril no té temps de fer bon vi.

Burjó, llin. Calella.

burjoch (Torredenbarra) : trosset que deixen al pi quan li tallen una branca. Ex. : deixar massa llargs els *burjocs*.

burla : «...e demanà que eren aquelles dues coses. E un hom per *burla* e truffa dix-li...», Legend., I, 133; Id., II, 284; «Senyor, la excellencia vostra sta admirada e tots los altres del que Phelip ha fet principi e yo he feta la fi, fahent-ne tots *burla*...», Tirant, I, 306; Id., II, 370, 372, 404; «*Burles* : Facecie dulces», J. Esteve; «Fades *burles*: Insulsisimi sales», Id., g 5; «la *burla*'s tornará en plors», 1557.

burlaner (Rosselló) : burlón : «me diu d'un aire *burlaner*», Saisset.

burlar: «*Burlar* : Jocari, Ludere», J. Esteve; refl. : «No, dix Tirant; mas anau a la cambra de l'Emperador e besau-li lo peu e la ma, per ço com vos ha donat lo comdat de Sent Angel ... E Diafebus ho feu així. E aprés aná a la cambra hon era Staphanía ab les altres dames, e cascuna li demanava un ofici per al comdat e per a la guerra, *burlant-se* així ab ell», Tirant, II, 278; Ovidi, 29; «en los sants no cal *burlar*», goigs de St. Antoni de Viana, XVII, XVIII.

burler : «*Burler* o burlador o motegador : Facetus», J. Esteve; «Molt *burler* e alegre home : Vir omnium urbanissimus», Id., m 4 v.º.; «Home *burler* : Homo ad faceciam natus promptus. Lepidum capud...», Id., h 6 v.º; «Aquest es molt *burler* : Est hic vir jocosissimus...», Id., b 6; «...persona gran parlera, gran truffadora, gran *burlera*, gran lagotera...», Angels U., 51.

burló : «*Burló* home : Lepidum capud.», J. Esteve; «Molt *burló:* Perfacetus», Id., m 4.

Burló, llin. Tàrrega.

burlot : 1, objecte de burla. Ex. : és el *burlot* de tothom. 2, «Una armada de 36 vaxells de guerra y *burlots*», Miquel Parets, I, 118. 3, munt de garbes que's fan prop de l'era, esperant la batuda, de manera que si plou la pluja no desgrani les espigues.

burnadó : eina per a fer el forat gran a la tapa dels barrals.

burnia : alburnia : «Pendrás figues que sien seques e be melades, a una a una aplanades be; e quant serán be aplanades, hages una *burnia* nova e neta e met-hi...», Art de Coch, 30; «Las matoneras

y *burnias* escampadas arreu; la enrestellerada pisa de taula...», Pons i Massaveu, *Ilustr. Cat.*, 1890, 239.

Burniquel, llin. Seu d'Urgell.

burnot (Espills) : arna d'abelles feta d'un tros de roure o alzina buit.

burot : 1, «nos dexaren sens un ral tants empleats de la sal, carrabiners y *burots*, mossos d'esquadra...»; «que l'interior del regne sia libre de *burots*, d'aduanas y altres trabas», 1820; «les revenadores del Born se pacten en lo *burot* per fer creure lo que les convé al que compra», 1740. 2, borró, gargot (Mallorca). Ex. : aquesta plana està plena de *burots*; fer *burots* : dibuixar o escriure malament.

Burotell. V. **Borotell**.

Burquet, llin. Mallorca, 1490.

burra (Empordà) : l'oidium de la vinya (E. Toda).

burranco!, **burrango**, **home!**, interj.

burrayre : el qui mena les burres de llet.

burrech, **burreguet** (Vallès) : asenet.

Burrell, llin. Barcelona.

Burri, nom d'un mas a l'horta de Canet de Mar.

Burriana (**Plaça de la —**), a Peralada.

burricada (1820) : asenada.

burricàs, augm. de **burro**.

burricayre : qui mena o guarda un o més ases o someres.

burrich (Vall de Ribes) : tonto (se diu als infants).

burrissols : mal nom que els pobles veïns diuen als de Terrasola, ran de Lavit, per la part de Riu de Villes.

burro : 1, ase : «Que los moliners no tengan *burro* ni ca que no sia ben fermat», Mallorca, 1649, J. R., *Hist. Sóller*, I, 276. 2, nom d'un peix (Tarragona). 3, escalfador de llits. 4, el que porta el suro del bosc al punt on l'han de carregar (Empordà).

burrom : arundo arenaria.

burromar : lloc plantat de burrom.

burrot (St. Llorenç dels Piteus): tumor o bony.

burruballa? : «Ella enganya els fadrinets de la primera volada ... festeja dotze fadrins en sense la *burruballa*», Rom. Milà, 376.

burrufa. V. **borrufa**.

burrufejar [**brufejar**] : fer burrufa.

burrufós, der. de **burrufa**. Ex. : feren tres o quatre dies tots *burrufosos*.

Burrull, llin. Barcelona.

burs (Gerri) : bursada, golpe, empuje.

bursada : «y com se trobés ab lo collar que quasi cremava, li arrencà d'una *bursada*», Maspons, *Lo Rondallari*, 3.ª, 150; «No vaig tenir més remey que doblar el cap, y ell venta-li estisorada de boig : cada *bursada* se m'emportava un munyoc, y crec, crec, crec...», *L'Avenç*, 1889, 271.

Bursell, llin. Barcelona.

Burset, llin. Calella.

bursó : «fer provisió de pedres e de pilotes per a les bombardes e *bursons*», Igualada, 1438; «festejaren a la Reyna ... ab fochs grechs, qüets *bursons* e luminaries», Id., 1506, *Renaixement*, n. 27, 58, 60.

Bursós, llin. Igualada.

burtra (Andorra) : part baga de les muntanyes on se crien avellaners, boixos, gavarreres, brossa, herbam.

burullada : «Perqué siau menjar de les cucalas ... mantinga-us Deu la negra *burullada*», Vallfogona, Sonet a una mossa gravada de verola.

burumballes (Ontinent) : encenalls. Cp. **burbayes** (Mallorca).

burxa : hurgón, pinxo. Cp. :

«l'escopeta ab sa *burxa*, correja...», Mataró, 1697.

burxada : cop de burxa o qualsevol altre instrument agut.

burxador : el qui cuida d'escampar el foc en les rajoleríes.

burxar : hurgar, pinchar; escoconar.

burxinar (Olot) : burxar.

bus : «...e be e honradament de Nos, faem armar lo *bus* de Montpeler qui era de LXXX rems», Cron. Jacme, 337. V. **buç**.

busach : «De *busach* de conill : ... E vetací com se fa lo *busach* de conill», Art. de Coch, 37 v.º.

Busachs?, llin. Barcelona.

busaina (Besalú, &.) : fusta per a tenyir de color morada.

Busanya, llin. Barcelona.

Busanys, llin. Barcelona.

busaroca. V. **basaroca**.

busaroch : gamarús. Ex. : és un *busaroc* aquest noi.

Busas, llin. Barcelona.

busca [**buscha**] : 1, volva, engruna : «com lo gran vent gira una poca palla o *buscha* petita», Dones, 108; «Stranya cosa es veher una *buscha* en l'uyll d'altre...», XIV, XV; fer *busques*, traure *busques* (Empordà, Mallorca) : fer palletes. 2, agulla del rellotge (Vich, Mallorca).

Buscà, llin. Barcelona, Sans.

Buscadella, llin. Tordera.

buscaires : nom d'uns descontents que's sublevaren el XV a Barcelona (E. Toda.).

buscall [**buscay**] .V. **boscall**; — bastó per a pegar (**buscalla**).

Buscall, llin. Barcelona.

Buscallà, llin. Barcelona, Vich.

Buscallar, llin. Olvàn.

Buscalleda, llin. Barcelona.

Buscaller, llin. Vich.

buscallot (Sta. Eularia de Riuprimer), despectiu de **buscall**.

buscar (XVII, &.) : cercar: «*buscant* alguna fusta», Mallorca, 1683, Comedia de la Conquista; en algunes regions (Mallorca, &.), al ca *busca*, l'home *cerca*.

busca-rahons : pendenciero.

Buscarat, llin. Barcelona.

buscaret (Menorca), nom d'un ocell.

buscareta (Plana de Vich), nom d'un ocell.

Buscarons, llin. Barcelona.

buscarró (Valencia) : «Una columna de *buscarró* d'estil romà», J. Bodria, *Roselles*, 60.

Buscarrons, llin. Barcelona.

Buscartell, nom d'un dels tres torrents que hi ha a Evissa.

Buscàs, llin. Cardedeu, Vich.

Buscató, llin. Barcelona, Olot, Roses, La Bisbal.

Buscó, llin. Barcelona.

Buscós, llin. Barcelona.

Busegura, per la part de Cardona no lluny del pont de Malagarriga.

Busell, llin. Alacant.

Buseu, poblet prop de Gerri.

Busó, llin. Barcelona, St. Feliu de Guíxols, Valencia.

busoch, busoga [**buss-**] (Empordà, Ripoll, &.) : bony.

Busom, llin. Barcelona, Granollers.

Busoms, llin. prov. de Barcelona.

Busonet, llin. Catalunya, XV.

Busons, llin. Barcelona.

Busony, llin. Barcelona.

Busot, llin. St. Feliu de Guíxols.

Busqué, llin. Barcelona, Igualada.

Busquella, llin. Barcelona.

busquera (Onda, &.), nom d'un ocell.

busqueret. V. **buscaret**.

Busquet, llin. Vilafranca de Penadès.

busqueta (Tordera), nom d'un ocell.

Busqueta, llin. Sabadell, Barcelona.

Busquets, llin. Barcelona, Mallorca, &.; — nom d'un carrer de Palma.

Busquí, llin. Vich.

bussana : una moneda del XIII, A. Bof., *Hist. Cataluña*, VI, 571.

bussanya : especie de llupia o bony.

Bussé?, llin. Manresa.

bussó : «en defensió de la vila ... compraren quatre *bussons* de coure», J. R., *Hist. Sóller*, II, 12; Chía, III, 368. V. **buçó**.

bussoch, bussoga. V. **busoch, busoga**.

Bussogosa, llin. Vich, 1427.

Bussot, llin. Barcelona, 1480, 1529.

bustia : «mes molt aur en iij *busties* en les quals havía decocció de erbes en semblant de lavatori...», Félix, I, 187; «E cant lo correu ach meses les letres an la *bustia*...», Doc. Arch., XIII, 68; «Lo dit dia torná en Johán de Maella correu, qui de manament dels honorables Consellers era anat a la Senyora Reyna e torná la *bustia* d'argent que se n'havía portada», Ardits, I, 392; Id., I, 391, 327, 328; «E con lo correu fo adormit, ella li feu traure la letra de la *bustia* e feu-la legir...», Contastí, 24; Id., 23.

Bustins, llin. Barcelona, prov. de Girona.

Busutil?, llin. Barcelona.

butaca : abans es deia i es diu encara *cadira a la poltrona*.

batallut, -uda : «Lo sombrero rodó que ella portava li feya més *butalluda* la cara», N. Oller, *Vilaniu*, 91.

butavàn. V. **botavàn**.

Butey, llin. Barcelona, Sans.

butifarra. V. **botifarra**.

butifler. V. **botifler**.

butiga. V. **botiga**.

Butillé, llin. Barcelona.

Butinyà, llin. Banyoles.

butiró. V. **botiró**.

Butja, llin. Parets.

butla (Valencia, XV; Mallorca): bula (de la cruzada, del Papa).

butlla : bula.

butllayre [butllaire] : el qui ven les butlles pels pobles.

Butllé, llin. Lleida.

butllofa : bòfega, ampolla; — bòfia, mentira.

butllofer : el qui diu butllofes, mentides.

Butó?, llin. Barcelona.

Butsem?, llin. Barcelona.

Butsems, llin. Barcelona.

butsó : nom donat en 1837 als reialistes (E Toda).

butxaca [butchaca, botxaca, bojaca] : faltriquera; Fr. : riure per les *butxaques*; — **butxaques de cuyro!** (bis), ho diu la quitxalla seguint els bateigs (Manresa).

butxacó, der. de **butxaca**.

butxaquer : cosa de butxaca : «Un llibret manós y *butxaquer*».

butxaquejar : registrar-se un mateix les butxaques.

Butxaques, llin. Barcelona.

butxequí per **butxacó**.

bútxera. Cp. **bújara**.

butxí. V. **botxí**.

butxoca : butllofa de cremat.

butze (Mallorca) : panxa.

butzeca (Mallorca) : infant. Cp. **budeca**.

butzinar, butzinejar. V. **botzinar, botzinejar**.

Buvé, llin. Barcelona.

buvera, buví. V. **bovera, boví**.

Buxaca, llin. Valencia.

Buxadé, llin. Barcelona, Terrassa.

Buxader, llin. Barcelona.

Buxaderas, llin. Barcelona.

Buxador, llin. Barcelona.

Buxadós, llin. Barcelona, 1291.

buxals [bujals] de tapies : parets de tapies.

Buxalleu (St. Feliu de —), prov. de Girona.

Buxans, llin. Vich.

buxardat : treball d'adorn que fan els mestres de casa als frontis (St. Joàn Despí).

Buxareu, llin. Barcelona.

Buxé, llin. Barcelona.

Buxeda, llin. Barcelona, Sabadell.

Buxedes, llin. Cardedeu.

buxell : especie de ternals o corrioles de marina.

Buxenchs, llin. Barcelona.

Buxens, llin. Barcelona.

Buxeral, prov. de Barcelona.

Buxerell, llin. Barcelona, 1770.

Buxeres, llin. Barcelona, Martorell.

buxeta. V. **boxeta**.

buxó (Centelles) : agulla del monyo.

Buxó, llin. Barcelona.

buxol : «Item que la obra de terra que's fabricará ... sia venuda ... los *buxols* grans de somada a quatre sous y los *buxols* xichs a dos sous», Evissa, 1655, *Luliana*, 1893, 181.

búxola [**brúxola**] : brújula : «It. quatre *búxoles*», Inventario Atarazanas, 1467; — canya, pedra, &. que pren el llaurador per fer un solc ben dret, senyalar un cós, &.

buxolàs (Borredà) : ignorant, estúpid.

buxoler : constructor de búixoles o brúixoles, Palma, 1413, *Luliana*, 1894, 191.

Buxons, llin. Barcelona, Castelló d'Empuries.

buydador : vaciador; a Mallorca, XVII, el que buidava els canons de les armes de foc.

buydadorada (Mallorca) : el lleixiu que cab al buidador de la bugada.

buydament : «la dona qui tinga flux de sanch que es *buydament*», Mallorca, 1550.

buydar [**buidar**] : vaciar : «*buyden* lo sach», B. Metge, 98 v.º; — «Una lança ab lo ferre *buydat* antich», Inv. Vich, 1414; «Lo dit dia fou feta o *buydada* la bombarda grossa de coure...», Ardits, II, 436; — desalojar : «*Buydar* : Evacuare. Exinanire», J. Esteve; «los que no volrán batejar, *buyden* la plaça e façen loch als altres que vendrán», Tirant, III, 176; Id., IV, 50, 136; «jo *buyt* l'alberch», XIV; «hagen a *buydar* e anar-se'n del poble», Brunyola, 1581, 42. Cp. : «li manaren los Jurats de la vila que *buydás* de ella», N.ª S.ª de Lluch, 205; — escanciar : «quant tu li dones la tassa ho la copa també li deus fer reverencia ... hi encara al *buydar* de la aygua...», Art de Coch, 5; — «estos capítols están ja *buydats* en la rúbrica 8», Mora, furs de Valencia, 92; — «Senyor, manau que la gent lancen l'aygua que dins la galera es ... feuhi gran esforç que *buyden*, car...», Tirant, III, 275; — *buidar* els cabells és treure'n d'allà on són més llargs o fan més calor (Mallorca).

buydedat (Mallorca) : vaciedad.

buydor : vaciedad, vacío.

Buyé, llin. Barcelona, Sabadell.

buyna [**buina**; **buhina**; **bo-**) : excrement del bestiar : «Empeltat sia, lo embolicareu de terra argilosa pastada de *buyna* de bou», Prior, 66.

buynarada : buina grossa.

buyner (**escarabat** —) (Vich) : escarabat piloter.

buyol (Evissa) : galleda amb un travesser de fusta en lloc de nansa de ferro.

Buyra, poblet prov. de Lleida.

buyrach [**buyrac**] : aljaba, A. Bof., *Orfaneta*, 136.

buyro (Costa de Llevant) : esternut.

buyt, buyda : vacío, vacía : «Item sis coxins de altaliça los cinch *buyts...*», Doc. Arch., XXVI, 165; «pots de llauna *buits*», Inv. Cervera, 1789; **anar de buyt** : no portar cap càrrega; — **anar buyt**: «hom pobre qui va *buyt* passa alegrament cantant lo ladre, car no ha pahor d'ell», Collacions, 202 v.º.

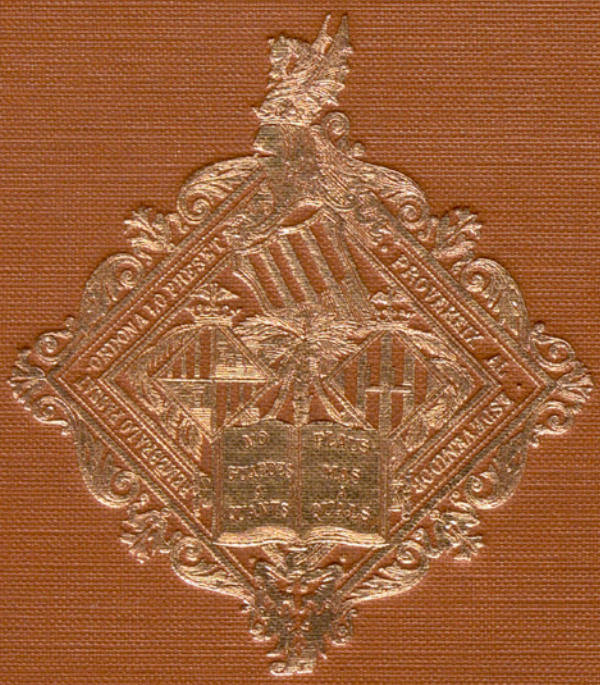

DICCIONARI
AGUILÓ

Tom I

Lletres
A i B